

שבוע פרשת שלח - בכל העולם

(23 – 29 June 19)

כ' – כ"ו סיון תשע"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנחם החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַעֲזָנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹמֶשֶׁה לְאֹמֶר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֶּךָ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם:**

וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַעֲזָנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַעֲזָנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

**וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכָכָל נַפְשְׁךָ וּכָכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ דְּרָכֶיךָ הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ תִּשְׁמְעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה
אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכָכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְגְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְךָ
לְבַהֲמֶתְךָ, וְאִכְלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְתָרַה
אִף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִדֶּרֶה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאֹמֶר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכִּנָּף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקְבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעְדָּה כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבִנָּה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֶךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁכּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שיקבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכות "לה") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קִיֹּחַ

בו יסופר גדול הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

חִילִי: ^א יָמִין יְהוָה רֹמְמָהּ יָמִין יְהוָה עָשָׂה חִילִי:
^ב לֹא־אֲמוֹת בִּירָאֶחֱיָה וְאֶסְפָּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: ^ג יִסָּר יִסְרֵנִי
 יְהוָה וְלִפְנוֹת לֹא נִתְּנִי: ^ד פִּתְחוּ־לִי שַׁעַר צֶדֶק אֲבֹאֲבָם
 אוֹרָה יְהוָה: ^ה זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צִדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ:
^ו אוֹדֶךָ כִּי עֲנִיתִנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: ^ז אֲכֹן מֵאִסּוּ
 הַבּוֹנִים חֵיתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: ^ח מֵאֵת יְהוָה חֵיתָה וְאֵת
 הַיָּא נִפְלְאוֹת בְּעֵינָיו: ^ט זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה
 וְנִשְׁמַחָה בוֹ: ^י אֲנָא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנָא יְהוָה
 הַצִּלִּיתָה נָא: ^{יא} בְּרוּךְ הָפֵא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרִכְנוֹכֶם מִבֵּית
 יְהוָה: ^{יב} אֵל יְהוָה וַיֹּאֲרֶ לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתֵיכֶם
 עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: ^{יג} אֵלֵי אֲתָהּ וְאוֹדֶךָ אֱלֹהֵי
 אֲרוֹמְמֶךָ: ^{יד} הוֹדוּ לַיהוָה בִּירְטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

^א הוֹדוּ לַיהוָה בִּירְטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ^ב יֹאמְרוּ־
 נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ^ג יֹאמְרוּ־נָא בֵּית־אֱהֱרֹן
 כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ^ד יֹאמְרוּ־נָא יְרֵאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם
 חֲסִדוֹ: ^ה מוֹדֵמֶצֶר קִרְאֵתִי יְהוָה עֲנֵנִי בְּמִרְחֵב יְהוָה:
 לִי לֹא אִירָא מִהִישָׁעָה לִי אָדָם: ^ו יְהוָה לִי בַּעֲזָרִי וְאֲנִי
 אֶרְאֶה בְּשֹׁנָאִי: ^ז טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטָח בְּאָדָם:
^ח טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטָח בְּגִדִּיכֶם: ^ט כְּלָגוֹם
 סִבְבֹּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: ^י סִבְּוִנִי גַם־סִבְּבֹנִי
 בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: ^{יא} סִבְּוִנִי כְּדֹבֹרִים דַּעֲכוּ כְּאֵשׁ
 קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: ^{יב} דַּחַח דְּחִיתִנִי לִנְפֹל
 וַיהוָה עֲזָרְנִי: ^{יג} עֲנִי וְזִמְרַת יְהוָה וַיהִי־לִי לִישׁוּעָה:
^{יד} קוֹל רְנָה וְיִשׁוּעָה בְּאֱהָלֵי צִדִּיקִים יָמִין יְהוָה עָשָׂה

קִיֹּחַ

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך ברו"ח חולם):

לָךְ: ^א בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמוֹדֵנִי חֲקִידִי: ^ב בְּשִׁפְתֵי
 סִפְרֵתִי כָל מִשְׁפָּטֵי־פִידִי: ^ג בְּדֶרֶךְ עֲדוּתִידִי שִׁשְׁתִּי כָּעַל
 כְּלִי־חַוִּי: ^ד בְּפִקּוּדֵיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶפְיֹטָה אֶרְחִיתִידִי:
^ה בְּחִקְתִּידִי אֲשַׁתַּעֲשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח דְּבָרְךָ: ^ו גָּמַל
 עַל־עֲבֹדְךָ אֲחִיָּה וְאֲשַׁמְרָה דְּבָרְךָ: ^ז גִּלְעָדִי וְאֶפְיֹטָה
 נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ: ^ח גֵּר אֲנִכִּי בְּאֶרֶץ אֶל־תִּסְתַּר מִפְּנֵי
 מִצְוֹתֶיךָ: ^ט גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־
 עֵת: ^י גַּעֲרַת דֹּדִים אֲרוּרִים הַשְׁנִים מִמִּצְוֹתֶיךָ: ^{יא} גֹּל
 מַעֲלֵי חֶרֶף וְכוּ כִּי עֲדוּתִידִי נִצְרַתִּי: ^{יב} גַּם יֵשְׁבוּ שָׂרִים

^א אֲשֶׁרִי תְּמִימֵי־דֶרֶךְ תְּהִלָּתֶיךָ בְּתוֹרַת יְהוָה:
^ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדוּתִי בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ^ג אֶף
 לֹא־פָעַלְו עוֹלָה בְּדִרְכֵּיךָ חֲלָבוֹ: ^ד אֲתָה צִוִּיתָה פִּקּוּדֶיךָ
 לִשְׁמֹר מֵאֹד: ^ה אֲחִלִּי יִכְנֹו דִּרְכֵּי לִשְׁמֹר חֲקִידִי: ^ו אֲנִי
 לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: ^ז אוֹדֶךָ בְּיִשׁוּר
 לֵבִי כָּל־מִדְּוֵי מִשְׁפָּטִי צִדִּיק: ^ח אֶת־חֲקִידִי אֲשַׁמְרֶה
 אֶל־תַּעֲזֹבֵנִי עַד־מָאֹד: ^ט בְּמָה יִזְכֶּה־נָּעַר אֶת־אֲרֻחוֹ
 לִשְׁמֹר דְּבָרְךָ: ^י בְּכָל־לֵבִי דִרְשָׁתִּידִי אֶל־תִּשְׁגֵּנִי
 מִמִּצְוֹתֶיךָ: ^{יא} בְּלִבִּי צִפְנֵתִי אִמְרַתְךָ לִמְעַן לֹא אֶחֱטָא־

המשך בעמוד 8

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח תמוז, תשכ"ב

ברוקלין.

מרת רחל תחי'

ברכה ושלוש!

במענה למכתבה מכ"ו סיון ושלאחריו ת"ח על הבשוי"ט מעניני הגן וביה"ס, חגיגת חסידים וכו',

ובודאי משתדלים היא וכן בשאר בתי ספר הרשת שיהי' קישור [ע] התלמידים-ות ש"י גם בימי החופש, ובפרט אשר נמשך הוא משך כו"כ שבועות, ואמרו חז"ל אם תעזבני יום יומים אעזבך, וכמה אופנים ודרכים בזה (גם שמשנתנים ממדינה למדינה וממקום למקום) בנוגע לקשר האמור, ותשועה ברוב יועץ. ויהי רצון שגם זה יהי' בהצלחה, ובפרט בהתבונן בחשיבות הענין וערכו...

בעת רצון יזכירו כל שכותבת אודותם על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגי"מ

זי"ע מתאים לתוכן כתבה...

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כ) מסכת ערכין עם ביאורים	כז
ב) מזמורי תהלים קיח, קיט	ג	מזדף ז עד דף יג. קסט	כח
ג) מאמר ד"ה להבין ענין טענת המרגלים		מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ה) שבת פרשת שלח, מב"ח תמוז, ה'תשכ"ה	ה	כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	כט
ד) שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז ה'תשכ"ה	יא	אדמו"ר הזקן	קצט
ה) משיחות ש"פ שלח, מבה"ח תמוז ה'תשנ"א ... יד		כב) שולחן ערוך הלכות ברכות השחר	ל
ו) לקוטי-שיחות פרשת שלח כרך יח	כו	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	קצט
ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח		כג) לקוטי תורה ד"ה ויאמרו אל כל עדת גוי טובה גוי	ל
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	לד	אדמו"ר הזקן	רב
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שלח	לו	כד) שערי תשובה	לז
ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת שלח	לז	אדמו"ר האמצעי	רז
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שלח	סב	כה) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	מ
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)		אדמו"ר ה"צמח צדק"	רח
לשבוע פרשת שלח	סג	כו) תורת שמואל תרל"ב	נ
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת שלח	עב	אדמו"ר מוהר"ש	רי
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	עה	כז) קונטרס עץ החיים	נא
		אדמו"ר מוהרש"ב	ריא
		כח) ספר המאמרים – קונטרסים	נב
		אדמו"ר מוהרי"צ	ריב
		כט) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק	נז
		אדמו"ר מוהרי"צ	ריז
		ל) אגרות קודש	נח
		אדמו"ר מוהרי"צ	ריט
		לא) חומש לקריאה בציבור	נח
		לב) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	נח
		לג) ביאורים לפרקי אבות פרק ג	נח
		לד) לוח זמנים לשבוע פרשת שלח	נח
		לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	נח
			נח

שיעורי רמב"ם

יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת שלח	עח
טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שלח	קלח
טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת שלח	קנג
יז) נביאים וכתובים	
ירמיה פרק טז, קהלת פרק ה	קנו
יח) משניות – מסכת עדויות	
ביאור קהתי	קנח
יט) עין יעקב מסכת מגילה	קסז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

שכל מידה ומידה היתה בתוקף גדול ולא הייתה 'התכללות' של המידות בינם לבין עצמן כמו 'חסד שבגבורה' ו'גבורה שבחסד' וכדומה וְעֵנִין זֶה של תוקף ו'ישות' עד כדי כך שהכלי לא יכול להגביל ולהכיל את האור הוא רק בשאר המדות (חסד, גבורה, תפארת, נצח, חוד יסוד), וְלֹא

בבחינת מלכות, שְׁאִינָה

בבחינת יש מורגש כל-כך,

וְהֵינּוּ, שְׁעֵם הַיּוֹתֶה בְּחִינַת יֵשׁ

גם ספירת המלכות היא ספירה עם

'ישות' ומציאות מוגדרת, מְפַל־

מְקוֹם יֵשׁ בָּהּ בספירת המלכות,

במקביל לעניין היש' גַּם בְּחִינַת

בטול, וְסוּכָלֶת בְּטִבְעָה שְׁנִי

הַפְּכִים הָלְלוּ של 'ישות' ו'ביטול'

יחד, וְלֹכֵן לֹא הָיָה בָּהּ

שְׁבִירָה וְנִפְיָלָה לְגַמְרִי כִּמוֹ

בשאר ששת המידות דעולם התהוה,

אֲלֹא 'שבירת הכלים' בעולם התהוה

פעלה בספירת המלכות רק בְּאוֹפֵן

דִּ"אֲרָעָא אֲתִבְטָלָת", שְׁנַעְדָּר

אור התפשטותה בְּלִבָּד ואורה

התבטל וחדל להאיר.

ופירוש השני בדברי הוזהר 'ארעא

אתבטלת, כְּמִבְאָר בְּלִקּוּטֵי

תוֹרָה⁵ לאדמו"ר הזקן לגבי

משמעות המושג בעבודת ה' בְּעֵנִין

ה'מסרות נפש' ההתמסרות

המוחלטת של האדם לאלוקות

בתפלה, עַד כִּדִּי כֵן שֶׁתִּבְטָל

כֹּחַ מֵהוּת הַנֶּפֶשׁ כְּמִצִּיאוֹת בִּפְנֵי

עצמה והנפש תתבטל לאלוקות ותהיה

נכללת באלוקות, כְּשֶׁלֶהֲבֵת של נר

העולה מֵאֲלִיָּה כְּלִפִּי מעלה

לְהַפְּלֵל להיות כלולה, תוך ביטול

ואיבוד המציאות האישית וְלִהְדָּבֵק

בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, שְׁזָהוּ עֵנִין

"אֲרָעָא אֲתִבְטָלָת" ביטול

המציאות והמהות של נפש האדם כלפי

האלוקות.

ובהתאם לזה לשני הפירושים ב'ארעא אתבטלת' יֵשׁ גַּם שְׁנִי

פִּירוּשִׁים בְּעֵנִין טענת המרגלים שלא רצו להיכנס לארץ ישראל בטענה

שהיא אֲרָץ אֲכֵלֶת יוֹשְׁבֶיהָ כְּמוֹבָא בתחילת המאמר.

פירוש הראשון, כְּדִאִיתָא כְּמוֹבָא בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה בְּפִרְשָׁתָהּ⁶

פרשת שלח שהמרגלים סברו שעדיף להישאר במדבר ולא להיכנס לארץ

לְהִבִּין עֵנִין המשמעות הפנימית של טענת המרגלים שְׁלֹא רָצוּ

לִיכָנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ שֶׁהִיא אֲרָץ אֲכֵלֶת יוֹשְׁבֶיהָ¹,

יֵשׁ לְהִקָּדִים וְלִבְאָר הָעֵנִין הַנּוֹכַח בְּוֹהֵר דִּאֲרָעָא אֲתִבְטָלָת²

הארץ התבטלה, וכפי שיוסבר להלן (שְׁזָהוּ עַל-דֶּרֶךְ "אֲרָץ אֲכֵלֶת

יוֹשְׁבֶיהָ" שגם משמעותו היא ביטול

עניינה האמיתי של הארץ שתמורת

היותה מקום מושב לדרים עליה היא

נעשית 'אוכלת יושביה'), שֵׁשׁ בָּזָה

שְׁנֵי פִירוּשִׁים³ בתורת החסידות.

פִּירוּשׁ הָרֵאשׁוֹן, שְׁפָאֲשׁוּר

מְלִכִין קְדָמָאין המלכים הקדמונים

ד'תהו' של עולם התהוה שקדם

לעולם ה'תיקון', כפי שיוסבר בסמוך,

נָפְלוּ בְּשִׁבְרֵת הַכִּלִּים, הָנָה

סְפִירַת הַמְּלָכוֹת (אֲרָעָא

יוֹשְׁבֶיהָ"), שֵׁשׁ בָּזָה שְׁנֵי פִירוּשִׁים³. פִּירוּשׁ

הָרֵאשׁוֹן, שְׁפָאֲשׁוּר מְלִכִין קְדָמָאין ד'תהו' נָפְלוּ

בְּשִׁבְרֵת הַכִּלִּים, הָנָה סְפִירַת הַמְּלָכוֹת (אֲרָעָא)

רק אתבטלת מפעולתה, אָבֵל לֹא נָפְלָה בְּשִׁבְרָה

כו', וְטַעַם הַדְּבָר⁴, כִּי הִטַּעַם לְסִבַּת הַשְּׁבִירָה

הוא מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בָּהֶם בְּחִינַת יֵשׁוּת כו', וְעֵנִין

זֶה הוּא רַק בְּשָׂאֵר הַמִּדּוֹת, וְלֹא בְּבְחִינַת מְלָכוֹת,

שְׁאִינָה בְּבְחִינַת יֵשׁ מוֹרְגֵשׁ כִּל-כָּךְ, וְהֵינּוּ, שְׁעֵם

הַיּוֹתֶה בְּחִינַת יֵשׁ, מְפַל־מְקוֹם יֵשׁ בָּהּ גַּם בְּחִינַת

בטול, וְסוּכָלֶת בְּטִבְעָה שְׁנִי הַפְּכִים הָלְלוּ יחד,

וְלֹכֵן לֹא הָיָה בָּהּ שְׁבִירָה וְנִפְיָלָה לְגַמְרִי, אֲלֹא

רק בְּאוֹפֵן דִּ"אֲרָעָא אֲתִבְטָלָת", שְׁנַעְדָּר אור

התפשטותה בְּלִבָּד. ופירוש השני, כְּמִבְאָר

בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה⁵ בְּעֵנִין ה'מסרות נפש' בתפלה,

עַד שֶׁתִּבְטָל כֹּחַ מֵהוּת הַנֶּפֶשׁ, כְּשֶׁלֶהֲבֵת הָעוֹלָה

מֵאֲלִיָּה לְהַפְּלֵל וְלִהְדָּבֵק בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, שְׁזָהוּ

עֵנִין "אֲרָעָא אֲתִבְטָלָת". וְכִהְתָּאֵם לָזֶה יֵשׁ גַּם

שְׁנֵי פִירוּשִׁים בְּעֵנִין אֲרָץ אֲכֵלֶת יוֹשְׁבֶיהָ. פִּירוּשׁ

הָרֵאשׁוֹן, כְּדִאִיתָא בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה בְּפִרְשָׁתָהּ⁶

המרגלים, וכתוצאה משבירת הכלים הייתה 'נפילה' של ניצוצות הקדושה, ועל

כך מבואר כאן שה'שבירה' הייתה בעיקר במידות שבעולם התהוה אבל ספירת

המלכות רק התבטלה ולא הייתה בה 'נפילה' ו'שבירה' וְטַעַם הַדְּבָר⁴,

כִּי הִטַּעַם לְסִבַּת הַשְּׁבִירָה הוּא מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בָּהֶם בְּחִינַת

יֵשׁוּת כו', כְּמִבְּאוֹר בְּחִסְדוֹת שִׁבְרֵת הַכִּלִּים' בעולם התהוה נגרמה מכך

המרגלים, שלא יכלו להכיל את האורות

המרגלים, וכתוצאה משבירת הכלים הייתה 'נפילה' של ניצוצות הקדושה, ועל

כך מבואר כאן שה'שבירה' הייתה בעיקר במידות שבעולם התהוה אבל ספירת

המלכות רק התבטלה ולא הייתה בה 'נפילה' ו'שבירה' וְטַעַם הַדְּבָר⁴,

כִּי הִטַּעַם לְסִבַּת הַשְּׁבִירָה הוּא מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בָּהֶם בְּחִינַת

יֵשׁוּת כו', כְּמִבְּאוֹר בְּחִסְדוֹת שִׁבְרֵת הַכִּלִּים' בעולם התהוה נגרמה מכך

(1) פרשתנו יג, לב. (2) ספרא דצניעותא רפ"א - זח"ב קעו, ב. (3) ראה גם סה"מ תרל"א ס"ע שמו ואילך. (4) ראה גם אוה"ת

בראשית יז, ב. (5) בהר מ, א. (6) וראה גם לקו"ת דרושי שמע"צ עט, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ישראל כיוון "שְׁהִיָּה בְּדַעְתָּם שָׂאם יְהִיָּה גְלוֹי אֹר־אֵין־סוֹף
2 בְּרוּף־הוּא לְמָטָה בעולם הזה (על־יְדֵי קִיּוּם מַצּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת
3 דבר שאפשרי דווקא בארץ ישראל ולא במדבר) כְּמוֹ לְמַעְלָה בעולמות
4 העליונים הרוחניים, יִבְטְלוּ מִמְצִיאֹתָם לְגַמְרִי אל מול הגילוי הגדול

ובמיוחד לצורך קיום מצוות) כִּיּוֹן שְׁהִיָּה הִמְרָגְלִים יִרְאִים שָׂמָא לֹא
זו בְּלִבְד שְׂמָא לֹא יַעֲלֶה בְּיָדָם לְבָרֶם כֹּי' ולהעלות את הדברים
הגשמיים, אֲלֹא אֲדַרְבָּה, שְׁהִתְעַסְקוֹת בְּדָבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים
תִּזְקֶן לָהֶם עֲצָמָם, כִּיּוֹן שְׁעַל־יְדֵי־זָה שיבואו במגע עם גשמיות

5 והעצום של אור האין־סוף, והמרגלים

והומריות יִפְלוּ מִמְדָּרְגָתָם

6 לא רצו לאבד ולבטל את מציאותם
7 לחלוטין, וְזָהוּ "אֲכָלָת
8 יוֹשְׁבֵיָהּ"⁷, המרגלים לא רצו
9 להיכנס לארץ בירדעם שהארץ היא כזו
10 שגורמת ליושבים בה להתבטל לגמרי
11 ממצביאותם "פִּירוּשׁ, "יוֹשְׁבֵיָהּ"
12 אלה שעובדים את ה' בארץ, בעולם
13 הזה, ומקיימים מצוות מעשיות
14 הממשיכות גילוי אלוקות בעולם אֵין
15 תּוֹפְסִין מְקוֹם לְעַצְמָן כָּלֵל
16 ויִבְטְלוּ מִמְצִיאֹתָם עַצְמָן את המציאות
17 והמחזות האישית שלהם לִיְחִידוֹ
18 יִתְבָּרֵךְ לאחרות ה' שִׁבְתַּחֲתוֹנִים

19 כפי שהיא בעולמות התחתונים
20 לְהִיּוֹת אֵין עוֹד כֹּי' "⁸ שיהיה
21 גלוי כיצד 'אין עוד מלבדו' ואין
22 מציאות נוספת מלבד מציאות ה'
23 (שְׁזָהוּ פִירוּשׁ זה 'ארץ אוכלת
24 יוֹשְׁבֵיָהּ' הוא על־דֶּרֶךְ פִּירוּשׁ
25 הַשְּׁנִי ב־"אַרְעָא אֲתַבְטַלְתָּ",
26 שְׁהוּא עֲנִין בְּטוֹל מִמְצִיאֹתָם
27 ביטול מוחלט של המציאות האישית,
28 ולא 'ביטול היש' בלבד, כאמור לעיל
29 שהכוונה למסירות נפש מוחלטת
30 בתפילה עד לדבקות והתכללות
31 (באלוקות).

32 ופִירוּשׁ הַשְּׁנִי, כְּמִבְּאֵר בְּכִמָּה
33 דְּרוּשִׁים¹⁰ מאמרי חסידות
34 בִּפְירוּשׁ "אַרְץ אֲכָלָת
35 יוֹשְׁבֵיָהּ", שְׁטַעֲנָתָם של
36 המרגלים הִיָּתָה שְׁהִתְעַסְקוֹת
37 בְּגַשְׁמִיּוֹת (שהיא הכרחית לצורך
38 קיום מַצּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת) מְגַשְׁמָת
39 את האדם כֹּי', וְלִכֵּן לֹא רָצוּ
40 לִיכָנֵס לְאַרְץ כְּדִי לַעֲסוֹק
41 בְּבִירוֹ הַדְּבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים, הִפְרַת הַטּוֹב שֶׁבָּהֶם מהרע שבהם
42 והעלאתו לקדושה (על ידי השימוש בדברים הגשמיים לדברים מותרים

1 "שְׁהִיָּה בְּדַעְתָּם שָׂאם יְהִיָּה גְלוֹי אֹר־אֵין־סוֹף
2 בְּרוּף־הוּא לְמָטָה (על־יְדֵי קִיּוּם מַצּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת)
3 כְּמוֹ לְמַעְלָה, יִבְטְלוּ מִמְצִיאֹתָם לְגַמְרִי, וְזָהוּ
4 אֲכָלָת יוֹשְׁבֵיָהּ"⁷, "פִּירוּשׁ, "יוֹשְׁבֵיָהּ" אֵין
5 תּוֹפְסִין מְקוֹם לְעַצְמָן כָּלֵל ויִבְטְלוּ מִמְצִיאֹתָם עַצְמָן
6 לִיְחִידוֹ יִתְבָּרֵךְ שִׁבְתַּחֲתוֹנִים לְהִיּוֹת אֵין עוֹד
7 כֹּי' "⁸ (שְׁזָהוּ על־דֶּרֶךְ פִּירוּשׁ הַשְּׁנִי ב־"אַרְעָא
8 אֲתַבְטַלְתָּ", שְׁהוּא עֲנִין בְּטוֹל מִמְצִיאֹתָם).
9 ופִירוּשׁ הַשְּׁנִי, כְּמִבְּאֵר בְּכִמָּה דְּרוּשִׁים¹⁰ בִּפְירוּשׁ
10 "אַרְץ אֲכָלָת יוֹשְׁבֵיָהּ", שְׁטַעֲנָתָם הִיָּתָה
11 שְׁהִתְעַסְקוֹת בְּגַשְׁמִיּוֹת (מַצּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת)
12 מְגַשְׁמָת כֹּי', וְלִכֵּן לֹא רָצוּ לִיכָנֵס לְאַרְץ כְּדִי
13 לַעֲסוֹק בְּבִירוֹ הַדְּבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים, כִּיּוֹן שְׁהִיָּה
14 יִרְאִים שָׂמָא לֹא זֹו בְּלִבְד שְׂמָא לֹא יַעֲלֶה בְּיָדָם
15 לְבָרֶם כֹּי', אֲלֹא אֲדַרְבָּה, שְׁהִתְעַסְקוֹת בְּדָבָרִים
16 הַגְּשָׁמִיִּים תִּזְקֶן לָהֶם, כִּיּוֹן שְׁעַל־יְדֵי־זָה יִפְלוּ
17 מִמְדָּרְגָתָם כֹּי' "¹¹ (שְׁזָהוּ על־דֶּרֶךְ פִּירוּשׁ הַרְּאִשׁוֹן
18 ב־"אַרְעָא אֲתַבְטַלְתָּ", שְׁקָשׁוּר עִם עֲנִין שְׁבִירַת
הַכִּלִּים דִּתְהוּ, כְּדִלְקָמָן).

(ב) וְהָעֲנִין בְּזָה, כְּמִבְּאֵר בִּלְקוּטֵי תוֹרָה רִישׁ
פֶּרֶשְׁתָּנוּ¹² בְּעִנִּין מַהוּת מְדָרְגַת אֲרָץ
יִשְׂרָאֵל. דְּהִנֵּה, כָּל הַמַּצּוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת רוֹבֵן כְּכֹלֵן
תְּלוּיּוֹת דּוֹקָא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וּבְפֶרֶט עֲנִינֵי זִרְעִים
וְקִדְשִׁים. וּמִמְשִׁיךְ, דְּהִנֵּה כְּתִיב¹³ כִּי לֹא עַל
הַלָּחֶם לִבְדוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי ה'
וְגו', וְצִרִיךְ לְהִבִּין הִיתְרוֹן שְׁבָלָתָם, וְהָלֹא גַם
הָאָדָם נִבְרָא בְּמֵאֲמָר, כְּמוֹ שְׁפָתוּב¹⁴ נַעֲשֶׂה אָדָם
כֹּי', וְלָמָּה צִרִיךְ הָאָדָם לְקַבֵּל חֵיתוֹ מִהַלָּחֶם
דּוֹקָא וְיִתְרָה מִזָּה, אֵיךְ¹⁵ יֵשׁ בְּכַח הַמֶּאֱכָל
כדי להתקיים [וְיִתְרָה מִזָּה, בעניין זה שהאדם זקוק לאוכל כדי לחיות
יש פלא גדול עוד יותר, אֵיךְ¹⁵ יֵשׁ בְּכַח הַמֶּאֱכָל לְהַחֲיֹת אֶת

(7) לז, רע"א. (8) מא, ב. וראה גם מה, ג. (9) ראה גם אוה"ת פרשתנו ע' תנח: "ארץ אוכלת יושבי" היא בחי' כלה שארי ולבבי". (10) ראה אוה"ת שם ע' תקנז. הוספות (בהוצאת קה"ת, תשנ"ז) ס"ע 66. (11) ראה גם מאמרי הצ"צ תרי"ד ע' כא: כמ"ש ארץ אוכלת יושבי" (לפי פ"א). אר"ת להח"מ סקנ"ב. (12) לו, ג. (13) עקב ח, ג. (14) בראשית א, כו. (15) ראה לקו"ת צו יג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אבן זו נופלת קרוב, וכך גם ברוחניות, כאשר הגבוה והנעלה מאד 'נופל',
2 הנפילה והירידה היא למטה ביותר), **כְּמִבְּאֵר הָעֵינִין בְּכַתְבִּי**
3 **הָאֲרִיז"ל**¹⁷, וְנִתְבָּאֵר בְּאֲרוֹכָה בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת, הַחֵל
4 מִתּוֹרַת הַכַּעֲלֵשׁ-טוֹב¹⁸ וְרַבְּנֵי הַזֶּקֶן¹⁹, וְכֵן בְּדְרוּשֵׁי מֵאֲמָרֵי
5 הַחֲסִידוֹת שֶׁל רַבּוֹתֵינוּ נִשְׁאִינֻ
6 שְׁלֹא־חֲרִי-זָה, בְּדוּרוֹת הַבָּאִים אַחֲרַי
7 רַבִּינוּ הֶזְקֵן, עַד לְכַבּוֹד-קְדוּשַׁת
8 מוֹרֵי-יְהוּדָה אֲדָמוֹ"ר נִשְׁאִי
9 דוֹרְנוּ.
10 וְעַל-פִּי-זָה מוֹכֵן גּוֹדֵל
11 הַמַּעֲלָה בְּכַנְיָסָה לְאֶרֶץ
12 יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לַעֲסוֹק בְּעֵנִינִים
13 גְּשָׁמִיִּים, וְעַד כִּמָּה הַמֵּרְגָלִים שֶׁלֹּא
14 רָצוּ לַעֲשׂוֹת זֹאת טַעַם כִּינּוּן שְׁעַל-
15 יְדֵי בְּרוּר הַדְּבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים
16 שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחֲתוֹן שְׁשָׁרְשׁ
17 מְאֹד נִעְלָה כּו', בְּעוֹלָם הַתַּהוֹ
18 שְׁלֹמֶה הַמַּעֲלָה מֵעוֹלָם הַתַּקִּין,
19 נִמְשָׁךְ מִלְמַעַל וּמִתַּלַּת לְמִטָּה אֹר
20 נִעְלָה בְּיֹתֵר, שֶׁהוּא עֵינִין
21 הַמְּשַׁכֵּת וְהַתְּגַלֵּת עֲצָם הָאֹר
22 ד'תַּהוֹ' כּו'²⁰ וְלֹא רַק הַנִּיצוּצוֹת
23 וְהַתַּפְשׁוּת שֶׁל הָאֹר אֲלָא עֲצָמֵי
24 הָאֹר.
25 אֲמָנָם כְּדֵי שְׁיִמְשָׁךְ וְיִתְגַּלֵּה
26 לְמִטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה שְׁבוּ מִקְיָמִים
27 מִצּוֹת מַעֲשִׂיֹת אֹר נִעְלָה זֶה
28 "עֲצָם הָאֹר דְּתוֹהוֹ" (שְׁאֵז יִתְכַּן
29 שְׁמִצָּד גּוֹדֵל מַעֲלַת הָאֹר
30 יִתְבַּטְּלוּ הַנִּבְרָאִים שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה
31 מִמְּצִיאוֹתָם לְגַמְרֵי וְיִחַדְלוּ
32 מִלְּהַתְקִים), הֲרִי זֶה דְּוָקָא עַל-
33 יְדִי-זָה שְׁמִבְּרִים אֶת
34 הַדְּבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים שֶׁבָּהֶם
35 נִתְלַבְּשׁוּ הַנִּיצוּצִין ד'תַּהוֹ'
36 כּו'²⁰ וְעַל יְדֵי שְׁמִתְעַסְקִים בָּהֶם
37 לְחִבְרִים מוֹתֵרִים לִשְׁם שָׁמַיִם וּלְקוֹיִם
38 הַמִּצּוֹת הַמַּעֲשִׂיֹת, מִבְּרִים וּמַעֲלִים
39 אוֹתָם לְקוֹדְשָׁה.
40 אֶף עַל זֶה לִגְבִּי עֲבוּדָה זוֹ שֶׁל בִּירוֹר
41 טַעַם הַמֵּרְגָלִים וְאֲמָרוֹ "לֹא
42 נִבְלָה גו' כִּי חֶזֶק הוּא מִמֶּנּוּ"²¹, אֶל תִּקְרִי "מִמֶּנּוּ", מֵאֲתָנוּ אֲלָא
43 "מִמֶּנּוּ", מֵאֲתָנוּ כּו', כְּבִיכּוֹל (כְּלָפִי מַעֲלָה הַקְדוּשָׁה בִּירוֹר הוּא

1 הָאֲדָם, הֲלֹא הִלָּחֵם הוּא בְּחִינַת צוּמָח שֶׁמַּעֲלָתוֹ וּמִדְרַגָּתוֹ נִמּוּכָה
2 מִזֶּה שֶׁל הָאָדָם (וְהָאֲרִיזָן שְׁמִמְנָה יוֹצֵא הִלָּחֵם הוּא בְּחִינַת דוּמָם
3 שֶׁמַּעֲלָתוֹ וּמִדְרַגָּתוֹ נִמּוּכָה אֲפִילוּ מִמַּעֲלָתוֹ וּמִדְרַגָּתוֹ שֶׁל הַצּוּמָח), וְהָאֲדָם
4 הוּא בְּחִינַת מְדַבֵּר שֶׁנַּעֲלָה בְּהִרְבֵּה מִצּוּמָח וְדוּמָם, וְאִם כֵּן, אִיךָ
5 יִהְיֶה הַצּוּמָח בְּחִינַת מַחֲיָה
6 מִקּוֹר חַיּוֹת ל'מְדַבֵּר' שְׁלֹמֶה?
7 מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה].
8 אֶף הָעֵינִין הוּא, כִּי מוֹצֵא פִי
9 ה' שְׁבָדוּמִם-צוּמָח-חֵי הוּא
10 עֵינֵי הָרַפ"ח נִיצוּצִין שְׁנִפְלוּ
11 בְּשִׁבְרֵית הַכְּלִים כְּמִבְּאֵר בְּכַתְבִּי
12 הָאֲרִיז"ל שֶׁזֶה מִסְפֵּר הַנִּיצוּצוֹת
13 הָאֱלֹקִיִּים מֵעוֹלָם הַתַּהוֹ שֶׁנִּפְלוּ
14 לְמִטָּה וַיֵּשׁ לְבָרֵךְ וּלְהַעֲלֹת אוֹתָם
15 בְּעִבּוּדֵי הַבִּיּוּרִים (כְּכַתוּב בְּסִפֵּר
16 'מִבּוֹא שְׁעִירֵי' לְרַבִּי חַיִּים וִיטָאֵל: כִּי
17 רַפ"ח נִיצוּצוֹת הֵם שְׁבָרֵי כְלִים שֶׁנִּפְלוּ
18 לְתַהוֹמָא רַבָּה... וְיִשְׂרָאֵל כִּשְׁהוּ
19 בְּמִצְרַיִם הִעֲלוּ מִשֶּׁם רַב נִיצוּצוֹת, אֲבָל
20 פ"ו נִיצוּצוֹת לְתַהוֹמָא רַבָּה, לֹא הִיָּה
21 יִכּוֹל מִשֶּׁה רַבִּינוּ עֲלִיר-הַשְּׁלוֹם לְהוֹצִיא
22 מִשֶּׁם מִכּוֹר הַבְּדוּל, וְזֶה כְּכַתוּב וְגַם
23 עַרֵב רַב עֵלָה אֲתָם, רַב דִּיקָא וְלֹא
24 יוֹתֵר, אֲבָל מִשֶּׁה עֵלָה אֶל הָאֱלֹקִים
25 לְתַקֵּן פ"ו נִיצוּצוֹת אַחֲרֵים... שְׁכָל זֶה
26 נִרְמַז בְּמֵה שְׁאֲמֵר יַעֲקֹב לְבָנָיו... וְשִׁבְרוּ
27 לְבָנָיו, גִּימָטְרִיא פ"ו, אֲבָל רַב שֶׁלָּהֶם
28 יַעֲלֹ עִמָּהֶם, וְזֶה סוּד וִירְדוּ אַחֵי יוֹסֵף
29 לְשִׁבּוֹר ב"ר, רָצָה לִזְמֹר שֶׁלֹּא יִישָׁאוּ
30 שֶׁם רַק פ"ו אַחֲרֵי שִׁיּוּצֵיאוֹ הַשְּׁבָרִים
31 מִשֶּׁם כְּמִנִּין ב"ר"), וְהָאֲדָם הוּא
32 מֵעוֹלָם ה'תִּקְוִין' שֶׁלִּמְטָה
33 בְּמִדְרַגָּה מֵעוֹלָם הַתַּהוֹ, וְלִכְן צָרִיךְ
34 הָאָדָם לְקַבֵּל חַיּוֹתוֹ מִדוּמָם-
35 צוּמָח-חֵי דְּוָקָא אֶף שֶׁלֹּאֲחֵר
36 הִירִידָה לְמִטָּה הָאָדָם ה'מְדַבֵּר' אֲכָן
37 נִעְלָה מִהַדוּמָם-צוּמָח-חֵי, לְפִי
38 שְׁשָׁרְשׁ הָרַפ"ח נִיצוּצִין בְּעוֹלָם
39 הַתַּהוֹ הוּא מְאֹד נִעְלָה כּו'
40 (שְׁלֹכָן דְּוָקָא בְּגַלֵּל שִׁישׁ לֹהֵם שׁוֹרֵשׁ
41 גְבוּהָ וְנִעְלָה מְאֹד נִפְלוּ לְמִטָּה בְּיֹתֵר, כִּינּוּצֵי¹⁶ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת
42 הַמְּשַׁל מִנְּפִילַת הַחוּמָה שֶׁל אַבְנִים, שְׁהָאֲכָן שְׁבָרָשׁ הַחוּמָה
43 נִפְלָת רַחוּק יוֹתֵר מֵהָאֲכָן הַנִּמְצָא בְּתַחֲתֵית הַחוּמָה, וְכִשְׁהַחוּמָה נִפְלָת

(16) לקו"ת פ' ראה יט, ג. (17) לקוטי תורה פ' עקב שם. (18) כתר שם טוב סימן קצד. (19) לקו"ת צו שם. מטות פא, ב. עקב יד, א ואילך. ובכ"מ. (20) ראה גם ד"ה ויהס כלב תרד"ע (המשך תער"ב ח"א ע' תקכא). (21) פרשתנו שם, לא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָמְרוּ²²) לפי פשוטו המרגלים טענו שהעם היושב בארץ חזק "ממנו"
2 כלומר מאתנו, ולפי דרשת חכמינו ז"ל הם התכוונו כלפי מעלה אָפִילוּ
3 בַּעַל הַבֵּית הַקְדוּשָׁה בִּרְוַח הָיָה בַּעֲצָמוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כְּלָיו
4 מִשָּׁם²³, ולפי פנימיות הדברים ד"כְּלָיו" קָאֵי הַכוּנָה עַל הַכֹּלִים
5 ד'תַּהוֹ' שְׁנִשְׁפָּרוּ כי לא היה
6 ביכולתם ובאפשרותם לקלוט ולהכיל
7 את האורות המרובים שהאירו בעולם
8 התהוה בגילוי ובתוקף וְנִפְּלוּ
9 הַנִּיצוּצוֹת לְמִטָּה אֶל תּוֹךְ הַדְּבָרִים
10 הַגִּשְׁמִיִּים כו', ו"בַּעַל הַבֵּית"
11 קָאֵי הַכוּנָה עַל בְּחִינַת הַתִּקּוּן
12 שְׁצִירָף שְׁעוֹלָם הַתִּקּוּן הוּא הָעוֹלָם
13 שְׁבוּ הַעֲבוּדָה הַמוֹטֶלֶת עַל הָאָדָם
14 הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת הֵיא לְבָרֵךְ
15 וְלַהֲעֹלֹת לְקִדּוּשָׁה וְלַהֲוֹצִיא אֶת
16 הַנִּיצוּצוֹת (כְּלָיו), וּפִירוּשׁ
17 טַעֲמַת הַמִּרְגָּלִים שֶׁלֹּא רָצוּ לַעֲבֹד
18 עֲבוֹדָה זוֹ וְאָמְרוּ "אֵין בַּעַל הַבֵּית
19 יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת כְּלָיו",
20 הֵינּוּ²⁴, שְׁאֵין בִּיכְלֵת ה'תִּקּוּן'
21 לְבָרֵךְ אֶת הַנִּיצוּצוֹת ד'תַּהוֹ',
22 לְפִי שְׁהָאוֹרוֹת ד'תִּקּוּן' הֵם
23 מוֹעֲטִים אִוֹרוֹת מִצּוּמִצִּים כִּי הֵם
24 מְלוּבָשִׁים בְּכֻלִּים וְלָכֵן הֵם
25 חֲלָשִׁים וְלֹא מְאִירִים בְּתוֹקֵף, וְאֵילוּ
26 הָאוֹרוֹת ד'תַּהוֹ' הֵם מְרֻבָּבִים,
27 וְלָכֵן הֵם חֲזָקִים וְתִקְיָם כו'
28 וְלָכֵן סָבְרוּ וְטַעְנוּ הַמִּרְגָּלִים, בְּטַעַת,
29 שְׁאֵין אִפְשָׁרוֹת לַעֲסוֹק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת
30 בְּעוֹלָם הַזֶּה, בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וּלְבָרֵךְ אֶת
31 הַנִּיצוּצוֹת שֶׁנִּפְּלוּ מֵעוֹלָם הַתְּהוֹ.
32 ג) אָף עַל זֶה בְּתוֹכָהּ וּבְתוֹכָהּ
33 לְטַעֲנָה זוֹ שֶׁל הַמִּרְגָּלִים נִאָּמַר²⁵
34 וַיֵּהָס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מִשָּׁה,
35 וַיֹּאמֶר עֲלֵה נַעֲלָה וַיִּרְשָׁנוּ
36 אֶתְּהוֹ כִּי יָכוֹל נִכְלָה לָהּ, הֵינּוּ,
37 שְׁיִכּוּלִים לְבָרֵךְ אֶת הַנִּיצוּצוֹת
38 ד'תַּהוֹ' כו' וְלִמְרוֹת ש'תַּהוֹ' נַעֲלָה
39 מ'תִּקּוּן', וְהָאוֹרוֹת ד'תַּהוֹ' חֲזָקִים
40 וְהָאוֹרוֹת ד'תִּקּוּן חֲלָשִׁים, לְמַעֲשֵׂה כֵן
41 יֵשׁ בִּיכּוּלֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהִכְנֵס לְאַרְץ
42 וְלַעֲסוֹק בְּעֲבוֹדַת הַבִּירוּרִים, כִּפִּי

(22) פירש"י עה"פ. (23) סוטה לה, א. (24) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תנא. (25) פרשתנו שם, ל. (26) ראה גם רד"ה ויהס כלב הנ"ל (שם ע' תקיד). (27) ראה גם סד"ה ויהס כלב הנ"ל (שם ע' תקכג ואילך). (28) ראה גם המשך תע"ב שם ע' תסו ואילך. (29) פרשתנו שם, כח-לא.

ביאור בדרך אפשר

1 חֲלִישוֹת הַמִּדּוֹת, שִׁיחִיהָ בָּהֶם עֲנֵן הַבִּטּוֹל שֶׁל מִצִּיאוֹתָם. וְזֶהוּ
2 וַיְהִי גו', לְשׁוֹן שְׂתִיקָה, וַיְדוּעַ שְׂשִׁתִּיקָה, כֹּאשֶׁר הָאָדָם לֹא מִבְטָא
3 אֶת עֲצֻמוֹ כִּלְל הוּא עֲנֵן הַבִּטּוֹל שֶׁל הַמִּצִּיאוֹת שֶׁלוֹ, דְּהִינּוּ שְׂפָעַל
4 כֻּלָּב בֶּן יִפוֹנָה בִּכְךָ שֶׁהִשְׁתִּיק אֶת הָעַם חֲלִישוֹת וּבִטּוֹל הַמִּדּוֹת וְאֵת
5 הַמִּדּוֹת הַחֲלָשׁוֹת כֵּן אִפְשָׁר לִבְרוֹר
6 וְלֹהֲעֵלוֹת.
7 וַהֲנֵה, עֲנֵן הַבִּטּוֹל שֶׁל הַמִּדּוֹת
8 שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּהַתְּפַעְלוֹת וּבְהַתְּלַחֲבוֹת
9 גְּדוּלָּה אֲלֹא בְּחִלְשׁוֹת נִעְשָׂה עַל-
10 יָדֵי הַמִּשְׁכָּח הַמּוֹחִיץ וְהַתְּגַלּוֹת הַמּוֹחִיץ
11 הָאֵרֶת וְהַשְׁפַּעַת הַשִּׁכָּל עַל הָרֹגֶשׁ,
12 וְכִפִּי שְׂרׁוּאִים בְּפוּעַל בִּטְכֵּעַ הָאָדָם
13 שְׂמִי שֶׁהוּא בַּעַל מוֹחִיץ יוֹתֵר,
14 אֲזִי הַתְּפַעְלוֹת הַמִּדּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ
15 אָדָם הִיא בְּחִלְשׁוֹת יוֹתֵר, כִּי
16 כְּלָלוֹת טְבַע הַמּוֹחִיץ הוּא
17 בְּבַחֲנֵינָה מְנוּחָה וְהַתְּיַשְׁבוּת
18 וְלֹא הַתְּפַעְלוֹת וְהַתְּרַגְשׁוֹת, וְכִמּוֹ
19 שֶׁאִמְרוּ בּוֹדֵה שֶׁחֲכָמָה סְתִימָא
20 (הַחֲכָמָה הָעֲלוּמָה) הִיא שִׁקְטָה וְנִמְצָאָת
21 בְּמִקּוּמָה כִּמּוֹ יֵין טוֹב עַל שְׁמֵרִי, וְזֶהוּ
22 שֶׁאִמְרוּ "סָבָא דְּעֵתוֹהִי סְתִימָה,
23 בְּחִמְרָ טֵב דְּשָׁקִיט וְשָׁכִיךְ"
24 כִּי³⁰, הִזְקֵן דַּעְתּוֹ עֲלוּמָה כִּיֵּן טוֹב
25 שֶׁשָּׁקֵט וְרוֹגֵעַ שְׁלֹכֵן הִיחָה
26 הַשְּׁבִירָה שֶׁל הַכֹּלִים בַּעֲלוֹם הַתְּהוֹ
27 רַק בְּמִדּוֹת וְלֹא בְּמוֹחִיץ³¹
28 שֶׁאִמְרוּ מִטְכֵּעַם הֵם בְּרוּגֵעַ
29 וּבְהַתְּיַשְׁבוּת וְלֹכֵן לֹא הָיוּ בְּתוֹקֶף
30 וּבְחֻזֶּק שֶׁלֹּמַעֲלָה מִיכּוֹלֵת הַכֹּלִים
31 לֹהֲכִיל.
32 וְזֶהוּ מָה שֶׁאָמְרוּ (וַיְהִי כֻלָּב
33 גו') אֶל מֹשֶׁה, שְׂפַעְלוֹת
34 הַבִּטּוֹל בְּמִדּוֹת שֶׁפָּעַל כֻּלָּב עַל יָדֵי
35 שֶׁהִשְׁתִּיק אֶת הָעַם הִיא עַל-יָדֵי
36 הַחֲבֹר שֶׁל הָעַם אֶל מֹשֶׁה,
37 בְּחִינַת הַחֲכָמָה אוֹתִיּוֹת כּוֹחַמָה,
38 שֵׁם מ"ה כֹּאשֶׁר שֶׁם הוֹי כְּתוּב בְּמִלּוֹי אוֹתִיּוֹת אֶלֶף, הֵינּוּ יוֹד, ה"א,
39 וְאוֹי, ה"א הַגִּימָטְרִיָּא שֶׁל הָאוֹתִיּוֹת הֵלֵל הִיא מ"ה (45), שְׂיֵשׁ בּוֹ בִּשְׁם
40 מ"ה הַכֹּחַ לְפַעּוֹל הַבִּטּוֹל בְּמִדּוֹת דְּתֵהוּ" (כִּי מ"ה מוֹרָה עַל בִּטּוֹל
41 כִּמוֹ שֶׁאִמְרוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל עֲצָמָם "וְנַחֲנוּ מָה"). וְעֲנֵן זֶה שֶׁל פְּעוּלָת

ביאור בדרך אפשר

הַבִּטּוֹל שֶׁל (עֲנֵן תּוֹקֶף הַמִּדּוֹת שֶׁל) הָעַם הוֹצִרָהּ לְהִיּוֹת עַל-יָדֵי כֻּלָּב
שֶׁהִיא אֶחָד מִשְׁנֵים עֶשֶׂר הַמְּרַגְלִים, כִּי הָאוֹפֵן הַיּוֹתֵר טוֹב הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה
בִּיּוֹתֵר לְבִטָּל אֶת דְּבָרֵי הַמְּרַגְלִים הוּא עַל-יָדֵי אֶחָד מֵהֶם
גּוֹפָא עֲצָמָם, עַל-דֶּרֶךְ מֵאֲמַר רַ"ל³² מִיָּנָה וְכֵה אָבָא לְשִׁדְיָה
כֵּה נִרְגָא וּפִירֵשׁ רִשִׁי: "אָבָא, יֵעֶר.
מִעֲצָמוֹ שֶׁל יֵעֶר יִכְנֹס בְּתוֹךְ הַגְּרוֹן
לְהִיּוֹת בֵּית יָד וְיִקְצָצוּ בּוֹ אֶת הַיֵּעֶר".
וְגַם, לְפִי שְׂכָלָב הִיָּה מְמוּצָע
שֶׁהִיא בִּיכּוּלָתוֹ לְפַעּוֹל חִיבּוּר בֵּין
מֹשֶׁה אֶל כָּל הָעָם, כִּי³³ כֻּלָּב
בְּגִימָטְרִיָּא
וּבְגִימָטְרִיָּא בִּין³⁴, כֹּאשֶׁר שֶׁם
הוֹי כְּתוּב בְּמִלּוֹי אוֹתִיּוֹת ה"א, הֵינּוּ
יוד, ה"ה, ו"ו, ה"ה הַגִּימָטְרִיָּא שֶׁל
הָאוֹתִיּוֹת הֵלֵל הִיא בִּין (52) וַיְדוּעַ
שֶׁאֲלִיָּה הִיָּה בְּחִינַת בִּין³⁵
דְּמ"ה³⁶, בִּשְׁם מ"ה עֲצָמוֹ, עֲנֵן
הַבִּטּוֹל, מֹשֶׁה רַבִּינוֹ הוּא פְּנִימִיּוֹת שֶׁם
מ"ה וְהַבִּטּוֹל שֶׁלוֹ הוּא בִּטּוֹל פְּנִימִי,
וְאִילוֹ אֲלִיהוֹ הוּא חִיצוֹנִיּוֹת שֶׁם מ"ה
חֶלֶק הַבִּין שְׁבַמ"ה, וְלֹכֵן הַבִּטּוֹל שֶׁלוֹ
לֹא הִגִּיעַ לְבִטּוֹל שֶׁל מְדִרְיָגַת מֹשֶׁה,
וְכִיוּן שְׁכָלָב הִיָּה בְּחִינַת אֲלִיהוֹ הִיָּה
בְּכוּחוֹ לְהִיּוֹת 'מְמוּצָע' הַפוּעַל חִיבּוּר
בֵּין הָעַם וּמֹשֶׁה רַבִּינוֹ וְלֹכֵן הִיָּה
בִּיכּוּלָתוֹ לְחַבֵּר אֶת הָעָם אֶל
מֹשֶׁה, לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם בַּעַם
בְּחִינַת הַבִּטּוֹל לְאֻלּוּקוֹת שְׁנוּבַעַת
מִמֶּשֶׁה כִּי.
וְעַל-יָדֵי-זֶה שֶׁהָעַם יִתְבַּטֵּל
לְאֻלּוּקוֹת (הַדּוֹת) הַחֲמִשְׁכָּח הַמּוֹחִיץ
בְּמִדּוֹת וְהַחִיבּוּר לְמֹשֶׁה רַבִּינוֹ, כִּמְבֹאֵר
לְעֵיל) הִנֵּה "עֲלָה נַעֲלָה וַיִּרְשְׁנוּ
אֹתָהּ כִּי יָכוֹל נֹכַח לָהּ".
וְהָעֲנֵן בְּזֵה, דְּמָה שְׂכָתוֹב
"וַיִּרְשְׁנוּ אֹתָהּ" קָאִי הַכוּנָה עַל
יְרוּשָׁת אֹרֹת דְּתֵהוּ" לְקַבֵּל
וְלִרְשָׁתָּהּ גַּם אֶת הַהִמְשָׁכָה שֶׁל הָאוֹרֹת הַנְּעִלִים הֵלֵל, שְׂזָה נִעְשָׂה עַל-יָדֵי
הַבְּרִיר הַפְּרָטִי שֶׁל כָּל מִידָה וּמִידָה וְשֶׁל כָּל נִיצוּץ וְנִיצוּץ בְּאוֹפֵן שֶׁל
הַתְּלַבְּשׁוֹת שֶׁל הַמְּבַרֵּר בְּמַתְּבַר וְהַתְּעַסְקוֹת אוֹתוֹ כִּי. וְכִרְרוֹר פְּרָטִי זֶה
שֶׁל כָּל מִידָה וְכָל חֶלֶק מִהַמִּידוֹת בְּפִרְטָא בְּאֵל לְאַחֲרֵי הַקְּדָמַת פְּעוּלָת

(30) זח"ג קכח, ב. (31) ראה עץ חיים שער ח (שער דרושי נקודות) פ"ב. תו"א קי, ד. קיח, ג. ובכ"מ. (32) סנהדרין לט, ב. הובא בתניא פל"א (לט, ב.). (33) ראה גם אוה"ת פרשתנו הוספות ע' 52 (בהוצאת קה"ת, תשנ"ז). (34) עץ חיים שער מח פ"ד. (35) פרי עץ חיים שער הק"ש פ"ח. מאורי אור א, קמא. (36) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"ב ע' תתקנז. תקס"ו ח"א ע' קעח ואילך.

שבת פרשת שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 חֲלִישׁוֹת פְּלִלִית במידות שלא יהיו במציאות חזקה ותקיפה, שְׁזָהוּ עֲנִין
2 "כִּי יָכֹל נֹכַל לָהּ" היכולת הכללית לרשת את הארץ, אֶלָּא
3 שְׁפִעוּלַת הַחֲלִישׁוֹת הַפְּלִלִית היא רק הַתְּחַלַּת הָעֲבוּדָה שלב
4 ראשון בעבודת ה', וְכִמּוֹ הַהֲנַחָה החלטה והסכמה נפשית הַפְּלִלִית
5 שְׁצָרִיף יהודי לְהִיּוֹת כלפי
6 הקדוש-ברוך-הוא פְּעֻבָּדָא קָמִי
7 מְרִיבָה³⁷, כעבר בפני אדוני, היינו
8 בביטול מוחלט, וְכִדְבָרֵי פֶלֶב
9 "אִם חֲפֵץ בָּנוּ ה' גו' אֵף בָּה'
10 אֶל תִּמְרְדוּ" גו'³⁸, כלומר,
11 בשלב ראשון יש להפסיק את המרידה,
12 חס ושלום, כנגד הקדוש-ברוך-הוא
13 ולקבל עול מלכות שמים כמו עבד
14 המקבל את עול אדוני וְזוֹהִי
15 ההחלטה הכללית הזו שפועלת
16 חלישות כללית בתוקף המידות
17 הַהֲקֵדָמָה לְבִירוֹר בְּאוֹפֶן שֶׁל
18 הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּכָל פֶּרֶט כו',
19 שְׁזָהוּ תְּכִלִּית הָעֲבוּדָה
20 והשלימות שלה שלא יישאר שום פרט
21 לא מבורר.
22 וְעַל-דֶּרֶךְ שֶׁהַתְּחַלַּת הָעֲבוּדָה
23 כאשר האדם נמצא בשלב הראשון
24 בעבודת ה' היא בְּאוֹפֶן שֶׁל
25 "מְשֻׁכְּנִי" גו'³⁹, כלשון הכתוב
26 ב'שיר השירים' שבני ישראל מבקשים
27 מהקדוש-ברוך-הוא "משכני אחריך
28 נרוצה" שְׁזָהוּ הַתְּעוּרָרוֹת
29 פְּלִלִית מְלַמְעֵלָה מצד הקדוש-
30 ברוך-הוא כו', כפי שהיה בעת
31 יציאת מצרים שהייתה על ידי גילוי מלמעלה למטה וְאַחֲרֵכֶּךָ בָּאָה
32 הָעֲבוּדָה דִּסְפִירַת הָעוֹמֵר בְּמִשְׁשׁ מ"ט יָמִים, שֶׁבָּהֶם
33 מְבָרְרִים כל יום פרט אחד מהמידות עד שמבררים כָּל פֶּרֶטִי ז'
34 הַמִּדּוֹת המנויות לעיל כולל גם ספירת המלכות כְּפִי שְׁכָלוֹלוֹת ז'
35 מְזוֹ, החל מ'חסד שבחסד' ואחרי-כך 'אברה שבחסד' וכן הלאה עד
36 'מלכות שבמלכות' שְׁמִסְפָּרָם מ"ט⁴⁰.
37 וְהַעֲנִין בָּהּ, שֶׁהַחֲלִישׁוֹת הַפְּלִלִית של המידות, שהיא התחלת
- העבודה, נַעֲשִׂית עַל-יְדֵי הַבְּטוּשׁ כו' שגורם ביטול כללי, פְּמִבְּאָר
ב'תַּנְיָא'⁴¹ שְׁפִאָשֶׁר מִשָּׁה אָמַר לָהֶם בפרשת המרגלים אֵיךְ
שְׁקֻצָּה ה' עֲלֵיהֶם וכו', הִנֵּה כְּשִׁשְׁמָעוּ דְּבָרִים קָשִׁים אֵלּוּ,
נִכְנַע וְנִשְׁבַּר לָפָם בְּקֶרֶבָם כו' ונפעל בהם הביטול הכללי (וזה לשון
רבנו הזקן בתניא שם: "וכמו שמצינו
דבר זה מפורש בתורה גבי מרגלים
שמתחלה אמרו כי חזק הוא ממנו, אל
תקרי ממנו כו' שלא האמינו ביכולת ה'
ואחר כך חזרו ואמרו הננו ועליו וגו'
ומאין חזרה ובאה להם האמונה
ביכולת ה' הרי לא הראה להם משה
רבנו עליו-השלום שום אות ומופת על
זה בינתיים רק שאמר להם איך שקצף
ה' עליהם ונשבע שלא להביאם אל
הארץ ומה הועיל זה להם אם לא היו
מאמינים ביכולת ה' חס-ושלום לכבוש
ל"א מלכים ומפני זה לא רצו כלל
ליכנס לארץ אלא וודאי מפני שישראל
עצמן הם מאמינים בני מאמינים רק
שהסטרא-אחרא המלוכשת בגופם
הגביה עצמה על אור קדושת נפשם
האלוהית בגסות רוחה וגבהותה
בחוצפה בלי טעם ודעת ולכן מיד
שקצף ה' עליהם והרעים בקול רעש
ורוגז עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו'
במדבר הזה יפלו פגריכם וגו' אני ה'
דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה
הרעה הזאת וגו' וכששמעו דברים
קשים אלו נכנע ונשבר לבם בקרבם
כדכתיב ויתאבלו העם מאד וממילא
נפלה הסטרא-אחרא מממשלתה וגבהותה וגסות רוחה"). אֵף זֶהוּ הביטול
והשבירה שעל-ידיה עֲדִין בְּאוֹפֶן מְקִיף מלמעלה שלא חוזר לכל
הפרטים של מהות ומציאות האדם כו'. וְכִדִּי שִׁיְהִיָּה בְּאוֹפֶן פְּנִימִי
והביטול יחדור בפנימיות לכל פרט ממצאות האדם, הִרִי זֶה עַל-יְדֵי
הַתְּבוֹנְנוֹת פְּרָטִית, בְּאוֹפֶן שְׁכָל פֶּרֶט בְּשֻׁכָּל שְׁנוּעַד לַחֲחִישׁ אֵת
המידות ולפעול בהם ביטול מְבָרֵר פֶּרֶט מְסוּיִם בְּמִדָּה, וְעַד שְׁנַעֲשֶׂה
בסופו של דבר הַבִּירוֹר בְּכָל פֶּרֶטִי הַמִּדּוֹת כו'⁴² כמבאר לעיל.

(37) ראה שבת י, א. (38) פרשתנו יד, ח"ט. (39) שה"ש א, ד. וראה ד"ה משכני באוה"ת שה"ש ח"א ע' נט ואילך. ד"ה הנ"ל
תרנ"ה (סה"מ תרנ"ה ע' קעב ואילך). ובכ"מ. (40) סה"מ תרנ"ה שם. ובכ"מ. (41) ספכ"ט (לו, ב ואילך). (42) חסר הסיום
(המו"ל).

בס"ד. שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

1 א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "שלח לך אנשים", "למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת
2 מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה שדיברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר" - שלכאורה היה
3 מקום להפסיק בין פרשת מרים לפרשת המרגלים (אף שהיו בסמיכות זה לזה), כדי שלא ליתן מקום
4 לטעות שהם באותה דרגא.

5 וטעם סמיכת הפרשיות הוא ללמדנו גודל חטא המרגלים - דלכאורה, מה פשעם ומה חטאתם שסיפרו
6 את האמת - שהיו צריכים ללמוד מזה שלקתה מרים על עסקי דיבה, שעסקה בדיבור באריכות כו' אודות
7 משה, שלהיותו "אחיה", היה קשה לה להכיר בכך שמעלתו היא באין-ערוך¹, "ורשעים² הללו ראו ולא
8 לקחו מוסר", והאריכו בדיבורם אודות גבורת יושבי הארץ כפי שנראה להם ("ונהי בעינינו כחגבים"³),
9 בחשבם שלא יתכן ששאר בני ישראל יבינו יותר טוב מהם⁴.

10 וזהו גם הדיוק ש"ראו ולא לקחו מוסר" - דלכאורה: מה נתחדש אצל המרגלים בהליכתם לארץ
11 ישראל, הרי גם לפני-זה ידעו ש"עז⁵ העם היושב בארץ"⁶, ואף-על-פי-כן היו מוכנים ליכנס לארץ ישראל,
12 וזו היתה מטרת שליחותם, לברר אופן וסדר הכיבוש⁷? - אלא כיון שראו בעיניהם את חוזק העם כו', לכן
13 התחרטו כו'⁸. ולכן מדגיש רש"י ש"ראו" מה שאירע למרים, וראיה זו היתה צריכה ליתן להם כח להתגבר
14 על הנסיון שבראיית חוזק העם כו'.

עם ישות וגאווה (היפך הביטול דצדיק), שכיון שרצונו לנצח ולהראות את מציאותו כו', ה"ה מתייגע, ו"יגעת ומצאת" (מגילה ו, ריש ע"ב), ובא לידי הצלחה כו'. ובגלל טבע הישות והגאווה של המרגלים (שקשור עם רשעותם) — היו סבורים שלא יתכן ששאר בני ישראל יבינו יותר טוב מהם.

(5) פרשתנו שם, כח.
(6) ועד"ז בנוגע להמבואר בלקו"ת (ריש פרשתנו) בענין טענת המרגלים, שלא רצו ליכנס לארץ ישראל בגלל ששם צריך לעסוק בענינים גשמיים, כל ל"ט המלאכות שיש צורך בהם כדי לאכול "לחם מן הארץ", ולכן רצו להשאר במדבר, לאכול "לחם מן השמים" (בשלח טז, ד), ולקיים תומ"צ במחשבה או אפילו בדיבור, אבל לא במעשה — שכבר מקודם לכן ידעו שהכניסה לארץ קשורה עם התעסקות בענינים גשמיים.
(7) ועד"ז בפנימיות הענינים — בנוגע לעבודת הברורים — לידע באיזה מקום יש יותר ניצוצים כו', ויש צורך להשקיע יותר כחות כדי לבררם ולהעלותם לקדושה.

(8) ובלשון החסידות — כידוע שאין חכם כבעל הנסיון (ראה תורת מנחם חמ"ג ריש ע' 388. וש"נ), והיינו, שדוקא הנסיון בפועל מאמת את החכמה, משא"כ קודם שבא לידי נסיון בפועל, שישנו רק ענין החכמה, גם אם הוא חכם גדול ביותר. ועד שמצינו בכתבי החסידות מאמר פלאי ("א פלאדיקן ווארט") בנוגע למעלת משיח על משה רבינו [אף שבכללות ענינים אחר, שהרי "גואל ראשון הוא גואל אחרון", ו"שילה" בגימטריא משה] — מצד ענין הנסיון כו' (ראה תורת מנחם חל"ח ע' 93. וש"נ). ועד"ז בנדו"ד, בנוגע לכללות ענין המלחמה לכבוש הארץ — שאינו דומה המעמד ומצב שמוכנים למלחמה למלחמה בפועל, ובלשון הכתוב (מלכים א כ, יא): "אל יתהלל חוגר כמפתח". וזהו הטעם לכך ש"שתי פעמים מדבר משהו מלחמה אל העם, אחת בספר, בעת שיוצאין, קודם שיערכו המלחמה .. ואחת בעורכי המלחמה כו'" (רמב"ם הל' מלכים פ"ז ה"ב).

(1) אלא, שאצלה ה' ענין זה בקו הקדושה — שלא רצתה למעט במעלותי כדי שלא יפריע הדבר לעבודתה, וכידוע הפתגם (ראה תורת מנחם חמ"ב ע' 339. וש"נ) שכשם שצריכים לידע חסרונות עצמו, כך צריכים לידע מעלות עצמו. ואעפ"כ, לגבי מדריגתה, נחשב גם זה לחטא, ולכן לקתה כו'.

(2) ואף שפירש רש"י (פרשתנו יג, ג) "אותה שעה כשרים היו" — הרי הדיוק בזה שהיו רק "כשרים", אבל לא "צדיקים" (כלשון המדרש (תנחומא פרשתנו ד. במדב"ר פט"ז, ה): "צדיק" — אפילו בשם המושאל, שזכויותיו מרובים על עונותיו, ועאכ"כ בשם התואר, שאין לו יצה"ר (תניא פ"א) — יש בו מעלה חיובית; משא"כ "כשר" — גם אם אין בו מעלה מיוחדת, אם אין בו חטא או פסול, ה"ה כשר, וכמו "כל ישראל בחזקת כשרות" (רמב"ם הל' קידוש"ח פ"ב ה"ב), כל זמן שלא מצינו בו חטא, גם אם אין בו מעלה מיוחדת. ולא עוד אלא שהתואר "כשר" נופל גם על בהמה, שעם היותה כשרה, ה"ה נשאת בהמה...

ובנוגע לענינינו: אילו היו המרגלים צדיקים, היו באים לידי מסקנא טובה (וכמו בנוגע ל"ארץ אוכלת יושבי", ש"הקב"ה עשה לטובה כדי לטרדם כו'" (פרשתנו שם, לב ובפרש"י)); אבל כיון שהיו רק כשרים — הנה אף שלא יעברו ח"ו על המפורש בשו"ע, מ"מ, בענין שנוגע לשיקול הדעת, תהי' דעתם נוטה לצד הרע, כמו בהמה כשרה, שנמשכת מטבעה לחומריות כו'. ונמצא, שהתואר "רשעים" הללו הוא (לא בגלל החטא, אלא) גם קודם החטא (שהרי עוד קודם החטא "ראו ולא לקחו מוסר"), ואדרבה — זוהי סיבת החטא, שבגלל היותם רשעים, לכן היתה דעתם נוטה לצד הרע (וראה הערה 4).
(3) שם, לג.

(4) וגם תכונה זו שייכת לכך שהיו "רשעים" — כי, הפירוש ד"רשע" הוא "מוצלח", כמ"ש (שמואל-א יד, מז ובמפרשים) "בכל אשר יפנה ירשיע", יצליח. ומטבע הדברים, קשורה הצלחה

(*) שאינו בסתירה ל"כשרים" (שהפכס הם פסולים), אלא בסתירה ל"צדיקים".

ומהענינים המופלאים בחלק ההלכה: "אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך"? ופירש רש"י, "לא יתחייב חברך עונש חמור", שזהו רק לאחר שנעשה כבר מעשה האיסור, מה שאין כן כדי למנוע שלא יבוא לידי חטא, כבנדון דידן, שנסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, למרות שיש מקום לחשוד במרים, כדי שהמרגלים יקחו מוסר¹⁰ ולא יבואו לידי חטא¹¹ - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ח עמוד 141 ואילך.

* * *

ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל להבין ענין טענת המרגלים. לאחר המאמר, אמר כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, שכל אלו שסיימו כבר (או שסיימו קודם הבדלה) את לימוד ה'לקוטי תורה' דפרשת השבוע, יאמרו "לחיים"¹², מתוך החלטה להמשיך הלימוד בשבועות הבאים, עד לשמחת תורה.

* * *

ג. דובר אודות מחנה-קין "גן ישראל"¹³ ומעלותיו (שהלימוד הוא רק בעניני תורה, וללא הגבלת ההורים וכו')¹⁴, ובסיום השיחה אמר, שכל המדריכים, ואלו שיש להם שייכות ל"קעמפ", יאמרו "לחיים"¹⁵.

* * *

ד. הביאור בפירוש רש"י בסוף פרשתנו, "אני ה' אלקיכם", שמביא "מיסודו של רבי משה הדרשן":
(א) "למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודה-זרה, לומר שהמחלל את השבת כעובד עבודה-זרה שאף היא שקולה ככל המצות... ואף פרשת ציצית לכך נסמכה לאלו, לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצות, שנאמר ועשיתם את כל מצותי", (ב) "על כנפי בגדיהם", "כנגד ואשא אתכם על כנפי נשרים. על ארבע כנפות, ולא בעלת שלש ולא בעלת חמש, כנגד ד' לשונות של גאולה שנאמר במצרים והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי", (ג) "פתיל תכלת", "על שם שכול בכורות, תרגום של שכול תכלא, ומכתם היתה בלילה, וכן צבע התכלת דומה לרקיע המשחיר לעת ערב, ושמונה חוטים שבה כנגד שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים" - שכוונת רש"י להוסיף ביאור בשייכות של הפסוק "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים גו'", שפירושו "על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי", לפרשת ציצית (דלכאורה הרי זה מתאים יותר למצות עבודה-זרה, שהיא עצמה ככל המצוות, ולא למצות ציצית, שהיא רק מזכירה ומביאה לקיום כל המצוות), "לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצוות, שנאמר ועשיתם את כל מצותי"¹⁶.

התניא, תושב"כ דתורת חסידות חב"ד.

(14) ראה גם תורת מנחם ח"מ ע' 224. וש"נ.

(15) כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן משקה לא' התלמידים שהי' באבילות ל"ע על פטירת אמו, באמרו: שיהי' לה "א' חסידישער גן עדן".

(16) נוסף על פירושו על הפסוק (פרשתנו טו, לט) "וזכרתם את כל מצות ה'", "שמנין גימטריא של ציצית שש מאות, ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג" — שזהו ע"ד הרמז. ומה גם שבפירוש זה יש קושי: (א) בכתוב נאמר "ציצית", ויש צורך לפרש אליבא דמ"ד (פסחים פו, ריש ע"ב. וש"נ) "יש אם למקרא" (בתר קריי' אזלינן, דהיא עיקר), (ב) עפ"ז צ"ל שיש חיוב להביט על כל הציצית, יחד עם החוטין והקשרים, והרי ע"פ הלכה אין הכרח בדבר.

(9) שבת ד, א. וש"נ.

(10) וכמו "שמע בני מוסר אבין" (משלי א, ח), כדי שלא יבוא מלכתחילה לידי חטא.

(11) וההוראה מזה, בנוגע להתעסקות עם הזולת גם כאשר בגלל זה יש חסרון (לא חטא ממש ח"ו, אלא חטא מלשון חסרון) בעבודתו (ובמילא — גם בשכר שהי' יכול לקבל על שלימות עבודתו לאחר ק"כ שנה), ואדרבה, דוקא ע"י ההתעסקות עם הזולת, שזהו"ע הצדקה ברוחניות, נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה (תו"א בראשית א, ב), וכמו במרים, שעל ידי הסיפור בגנותה כו', ניתוספה פרשה בתורה.

(12) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 336. וש"נ.

(13) נזכר גם ע"ד השייכות לתורת החסידות המרומזת בשם "גן ישראל": "ישראל" — שמו של הבעש"ט, מייסד תורת החסידות הכללית, ו"גן" — ג"ן סדרים שבתורה, וכנגדם ג"ן פרקים בספר

ועוד זאת, שכל הפרטים שבמצות ציצית הם כנגד או על שם הענינים דיציאת מצרים: ד' כנפות - כנגד ד' לשונות של גאולה¹⁷, ו(פתיל) תכלת שייך למכת בכורות (שהכריחה את פרעה לומר¹⁸ "קומו צאו גו'"): תיבת "תכלת", תרגום של שכול - "על שם שכול בכורות" כפי שהיה למטה, "בלילה"; וצבע התכלת שדומה לרקיע המשחיר לעת ערב - כפי שנפעל הענין למעלה ברקיע בזכות הפסח שהקריבו בני ישראל בין הערביים (וזהו "פתיל תכלת", שמורה על ההמשכה מהרקיע). ו"שמונה חוטין שבה כנגד שמונה ימים.. עד שאמרו שירה על הים", מהתחלת יציאת מצרים, ביום י"ד לעת ערב שאז נפעל הענין ברקיע, ועד להשלימות דיציאת מצרים¹⁹ בקריעת ים-סוף.

ובפנימיות הענינים: תכלת מורה על יראה, "סור מרע", ולכן מורה על אהבה, "עשה טוב". ולכן מפרש רש"י תחילה "פתיל תכלת" ואחר-כך "שמונה חוטין", כי "סור מרע" קודם ל"עשה טוב". ובזמן הזה כולם לבן, כי עיקר העבודה היא בקו האהבה, ומזה באים לכל הדרגות דיציאת מצרים²⁰ - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ח' עמוד 94 ואילך.

הקצה היותר גבוה קשור עם הקצה היותר תחתון. (20) דובר גם אודות מי שטוען שיש לו נסיונות וקשה לו לקיים תומ"צ, ואומרים לו הענין ד"בא חבקוק והעמידן על אחת כו" (מכות כד, א) — שאין הכוונה שצריך לקיים רק ה"אחת", אלא שלהיותה כוללת את כל המצוות, ה"ז נתינת כח לקיום כל המצוות. וע"ד משנת"ל במאמר (פ"ג (תורת מנחם חמ"ד ע' 29)), שעצם האמירה "כי יכול נוכל לה" (פרשתנו יג, ל) היא נתינת כח על כללות העבודה דקיום התומ"צ.

17) ולהעיר מהמבואר בדרושי חסידות (ראה אוה"ת וארא ע' קכח. כרך ד' ע' ב'תקפו) שד' לשונות של גאולה הם כנגד ד' עולמות אבי"ע, וכיון שיש צורך בכל ד' לשונות, ואם חסר א' מהם לא נפעל עדיין הענין דיצי"מ, הרי מובן, שכל זמן שלא נפעל הענין דיצי"מ בעולם העשי', עדיין לא נפעל הענין דיצי"מ גם בעולם האצילות. בא יב, לא.

19) מן הקצה אל הקצה, ובלשון החוקרים — שכאשר מחשבים ענין מקצתו האחד, צריך לחשב גם קצהו השני. ובלשון החסידות — שכל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר, היינו,

המשך ביאור למס' ערכין ליום רביעי עמ' ב

21) מְקַלְחֵת מַיִם בְּכֹאִיפָר - רוחב פי המעיין היה כאיסור (מין מטבעו).
22) מעשה היה וצוה המלך והתחייבנוהו כפי שיתרבו מימיו. ולא זו בלבד שלא רבו מימיו, אלא שנתמטטו מימיו ממה שהיו בתחילה, ונחזרו ומיעטוהו, והיה מקלחת מים כבתחילה.
23) מסיקה הברייתא: ומאורעות אלו, שבאו לתקן ונמצאו מקלקלים, היו בשביל לקיים מה שנאמר (ירמיה ט כב-כג) "אל יתחלל חכם בהקמתו, ואל יתחלל גבור בגבורתו וגו' כי אם בזאת יתהלל המתהלל השפל וידע אותי", כלומר, שלא יתהלל החכם בחכמתו, לפי שחכמתו אינה מועילה אלא מקלקלת, שכלי המקדש בבית ראשון על פי דבר ה' נעשו, ואי אפשר להוסיף עליהם.
24) ממשיכה הברייתא: וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר, הדרגולים (לא) היה במקדש. מבררת הגמרא: מאי הדרגולים. מבארת הגמרא: אמר אביי, מכלא גורגדנא - זוג ועינבל - פעמון. וממשיכה הברייתא: וטעם הדבר הוא מפני שקולו של ההדרגולים ערב, ומערבב את הנעימה, שהיה קולו ממשוך לאחר סיום הנעימה.
25) הגמרא ממשיכה בענין כלי המקדש: אמר רבא בר שילא אמר רב מתנה אמר שמואל, מגרפה ו-מעין כהן היתה במקדש שבה היו גורפים את הדרשן מהמזבח,

1) לגבי אותם הכלים, ואת כל כליהם עשה וגו' נחשת (ממורק) [מרוקן] - כל הכלים נעשו מנחושת מבדיק.
2) ובימי עזרא היו גם כן ככלים האלו, ועליהם הוא אומר (עזרא ח כז) "וכלי נחשת מוצהב טובה, שנים חמודות (מוזהב) [פזזהב] - מראה הנחושת צהוב, וחשובים הכלים כמו כלי זהב.
3) הגמרא מביאה מחלוקת רב ושמואל בביאור הכתוב 'שנים חמודות כזהב': נחלקו רב ושמואל בפירוש מה שנאמר בפסוק שהיו כלי הנחושת 'שנים חמודות כזהב', חד אמר, כל אחד ואחד מכלי הנחושת היה משובח מאד, שהיה שקול בשוויו בשנים של זהב כמותו. וחד אמר, לא היו משובחים עד כדי כך, אלא פירוש הפסוק הוא, שניהם - שני כלי נחושת שקולין באחד של זהב כמותם.
4) הגמרא מביאה ברייתא הסוברת כדעה זו: תני רב יוסף בפירוש הפסוק, שניהם - שנים מכלי הנחושת, שקולין באחד של זהב. הגמרא מביאה ברייתא הדורשת דרשה אחרת מן הכתוב: תניא, רבי נתן אומר (לגבי כלי הנחושת) שניים ו-כפולים היו - מכל כלי היו שנים, שני צלצלים, שתי מכתשות, שנאמר 'שנים'. אל תיקרי שנים, וכפשוטו, שני כלים, ואחד מכל כלי, אלא 'שניים' - דהיינו שנים מכל אחד.
5) תני בברייתא. רבן שמעון בן גמליאל אומר, מעיין השילוח היה

בס"ד. משיחות ש"פ שלח, מבה"ח תמוז ה'תשנ"א.

המרגלים, החל משילוח המרגלים (מהתחלת 17
הפרשה עד שני), הליכתם וביאתם, דברי תשובתם 18
למשה ואהרן וכל עדת בני, וכל השתלשלות 19
המאורעות בהמשך לזה, עד להעונש וכו' (משני 20
עד קרוב לחמישי), ובהמשך לזה גם פרשת נסכים, 21
כי תבואו אל ארץ מושבותיכם גו' ועשיתם אשה 22
לה' גו' ויין לנסך וגו', שאף שחטאו ונגזרה 23
גזירה עליהם, מ"מ, "בישרה" להם שיכנסו לארץ" 24
(מסוף רביעי עד ששי¹⁰) – סיפור אחד ארוך 25
שמשתרע על ריבוי פסוקים ברוב חלקי הפרשה, 26
אשר, כדי לידע הענין והסיפור כולו, לא מספיק 27
ללמוד חלק אחד בפרשה, אלא צריכים ללמוד 28
ההמשך בשאר חלקי הפרשה עד לסיום הענין כולו, 29
שבזה מודגש (ש(רוב) חלקי הפרשה הם (ענין אחד 30
ו)פרשה אחת. 31

ועוד ועיקר¹¹ – שסיומה וחותמה של פרשת 32
שלח ("הכל הולך אחר החיתום"¹²) בפרשת 33
ציצית¹³, שעם היותה מצוה פרטית (א' מתרי"ג 34
מצוות התורה), ה"ה "שקולה כנגד כל המצוות", 35

(7) טו, ב ואילך.

(8) פרש"י עה"פ.

(9) והטעם שהבשורה ע"ד הכניסה לארץ נאמרה בשייכות לפרשת נסכים דוקא – כי, בענין הנסכים מודגשת ההמשכה למטה גם בענין הקרבנות שענינם העלאה למעלה, היפך שיטת המרגלים שלא רצו להכנס לארץ כדי שלא יצטרכו לעסוק בעבודה דהמשכה למטה (ראה לקר"ת פרשתנו מ, סע"א ואילך. ובכ"מ).

(10) וי"ל שזהו גם תוכן ההמשך דפרשת חלה שבהתחלת השיעור דשני – "בבואכם אל הארץ גו' באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'" (שם, יח"ט) – היפך שיטת המרגלים שרצו להשאר במדבר כדי שלא יצטרכו לאכול מ"לחם הארץ" (לאחרי הקדמת חרישה וזריעה), כי אם, "לחם מן השמים".

(11) כי, ענין (סיפור) אחד שמשתרע על ריבוי פסוקים ברוב חלקי הפרשה ישנו בכמה פרשיות (ולדוגמא: פרשת בלק – כל הפרשה כולה (מתחילתה עד סופה) היא סיפור אחד).

(12) ברכות יב, א.

(13) ולפנ"ז – פרשת ע"ז ופרשת שבת (מקושש עצים), ומפרש רש"י (מיסודו של רבי משה הדרשן) "למה נסמכה פרשת מקושש לפ' ע"ז, לומר שהמחלל את השבת כעובד ע"ז שאף היא שקולה ככל המצוות, וכן הוא אומר בעזרא* ועל הר סיני ירדת ותתן לעמך תורה ומצוות ואת שבת קדשך הודעת להם", ומסיים, "ואף פרשת ציצית לכך נסמכה לאלו לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצוות".

(* נחמיה ט, יג"ד – בשינוי לשון (ובדפוס ראשון נעתק הפסוק בשלימותו).

א. דובר כמ"פ אודות החלוקה דקריאת התורה 1
לפרשיות השבוע¹ – שאף שבכל שבת קורין פרשה 2
אחת בתורה השייכת במיוחד לזמן זה², ובכל יום 3
מימי השבוע לומדים חלק מהפרשה השייך 4
במיוחד ליום זה³, מ"מ, כל פרשה בתורה וכל חלק 5
פרטי שבה קשור גם עם כל התורה כולה 6
(מ"בראשית" עד "לעיני כל ישראל"), שהיא 7
(כלשון הכתוב בפרשתנו⁴) "תורה אחת"⁵, כמו 8
בפרשה אחת, שכל חלק שבה קשור עם הפרשה 9
כולה, כמודגש בהקריאה דיום השבת (הסך-הכל 10
דכל ימי השבוע⁶) שקורין כל הפרשה כולה 11
מתחילתה עד סופה (בציבור, ובברכות לפני⁷ 12
ולאחרי⁸). 13

וענין זה מודגש במיוחד בפרשת שבוע זה – 14
פרשת שלח: 15

פרשת שלח עוסקת (ברובה) בענין אחד – פרשת 16

(1) כ"המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת, מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות וקורין בסדר בראשית .. וקוראין והולכין על הסדר הזה עד שגומרין את התורה בחג הסוכות" (רמב"ם הל' תפלה רפ"ג).

(2) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצו, א): "המועדים של כל השנה כו' בכלול יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן". וידוע פתגם רבינו הזקן שצריכים "לחיות" עם הזמן, הפרשה בתורה שקורין ולומדים באותו זמן ("היום יום" ב' חשון. ובכ"מ). – ולהעיר, שהשייכות של הפרשה להזמן היא עד כדי כך שיום השבת וכל ימי השבוע נקראים על שם הפרשה: יום ראשון פרשת שלח, וכיו"ב בשאר ימי השבוע, עד לשבת פרשת שלח.

(3) ביום ראשון מהתחלת הפרשה עד שני, ביום שני משני עד שלישי, ועד"ז בכל ימי השבוע, עד ליום השבת, משביעי עד סיום הפרשה (נוסף על הקריאה דכל הפרשה כולה, כדלקמן בפנים).

(4) טו, טז. שם, כט.

(5) ויתירה מזה – שכל התורה כולה שהתחלתה באות ב' וסיומה באות ל' היא תיבה אחת: "לב" (ראה אותיות דר"ע אות ב' בסופו). – ולהעיר, שהתורה נמשלה לזו, ומשכן הדם הוא בלב, וממנו מתפשט בכל אברי הגוף (ראה לקר"ת במדבר יג, א. ובכ"מ).

(6) ולהעיר, שבכולם מודגשת השייכות ליום השבת, כמ"ש (יתרו כ, ח) "זכור את יום השבת לקדשו", עי"ז ש"מונים כל הימים לשם שבת, אחד בשבת שני בשבת, כי זו מן המצוה שנצטוונו לזכורו תמיד בכל יום" (רמב"ן שם), ועד להנהגת שמאי הזקן ש"כל ימיו הי' אוכל לכבוד שבת, כיצד, מצא בהמה נאה לוקחה ואומר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה לוקחה ומניחה לשבת ואוכל את הראשונה בחול" ("ואף הלל מודה שכדברי ב"ש יותר נכון לעשות: אלא שהי' בוטח בה' שבדאי יזמין לו לשבת מנה יפה מכל הימים" (שו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ב ס"י)).

32 "אנשים מרגלים", "לחפור את הארץ" 23, "לחפור 24 את
33 כל הארץ באו" 25.

34 (ג) במרגלים דמשה נאמר "איש אחד איש אחד
35 למטה אבותיו תשלחו", י"ב אנשים ("שנים עשר
36 אנשים איש אחד לשבט" 26), ואילו במרגלים
37 דיהושע נאמר "וישלח יהושע גו' שנים אנשים".

38 (ד) המרגלים דמשה הם נשיאי ישראל, "כל נשיא
39 בהם.. ראשי בני ישראל המה ואלה שמותם גו'",
40 ואילו במרגלים דיהושע נאמר "שנים אנשים"
41 סתם, ולא נתפרש בכתוב 27 מי היו שני האנשים
42 (שמותיהם ועאכו"כ מעלות שלהם).

43 (ה) שילוח המרגלים דמשה הי' באופן של
44 פירסום – הן ביחס לבנ"י, שידעו כולם ע"ד שילוח
45 המרגלים 28, וכשחזרו משליחותם נאמר 29 "וישיבו
46 אותם דבר ואת כל העדה", והן ביחס ליושבי הארץ,
47 שהרי המרגלים לא השתדלו להטמין את עצמם
48 (כדי שלא יגישו בנוכחותם ויחדשו בהם) ע"ז
49 שכל א' מהם ילך לבדו לרגל חלק מסויים בארץ 30,
50 אלא הלכו כולם ביחד באופן הבולט לכל, ועד שהי'
51 צורך שהקב"ה יעשה נס שלא ישימו לב אליהם,
52 "בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים.. כדי
53 לטרדם באבלם ולא יתנו לב לאלו" 31; משא"כ

1 שנאמר 14 "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות
2 ה'", "ש"מנין גימטריא של ציצית שש מאות,
3 ושמונה חוטים וחמשה קשרים הרי תרי"ג" 15,
4 ודוגמתו בתורה, שכל ענין ופרשה בתורה קשור
5 ושייך לכל הענינים והפרשיות שבתורה, כיון
6 שהתורה כולה היא "תורה אחת".

7 וצריך להבין: (א) כיון שכל עניני התורה הם
8 בתכלית הדיוק, מסתבר לומר, שהדגשת ענין
9 האחדות בתורה בפרשת שלח דוקא קשורה עם
10 תוכן (רוב) הפרשה – ענין המרגלים, (ב) הקשר
11 והשייכות להזמן שבו קורין בתורה פרשת שלח,
12 בסיומו של חודש סיון, כדלקמן.

13 ב. ויש לבאר תחילה תוכן הענין דשילוח
14 המרגלים – הן בפרשת השבוע, והן בהפטורה
15 שהיא סיום וחזרתם קריאת הפרשה כולה 16, אשר,
16 עם היותה "מענין הפרשה" 17, שמסופר בה אודות
17 שילוח המרגלים ע"י יהושע 18, יש בה כמה שינויים
18 לגבי המסופר בפרשה אודות שילוח המרגלים ע"י
19 משה (כמבואר במפרשים 19), ומהם:

20 (א) במרגלים דמשה נאמר "שלח לך", ומפרש
21 רש"י (פשוטו של מקרא) "לדעתך, אני אני מצוה
22 לך, אם תרצה שלח", משא"כ במרגלים דיהושע
23 "בודאי לא עשה יהושע מדעתו רק שהשי"ת ציווה
24 ע"כ" 20, כמובן בפשטות (ועד שאין צורך לפרש
25 בקרא) שלאחרי הקלקול שהי' כתוצאה משילוח
26 המרגלים מדעתו של משה (ללא ציווי הקב"ה), לא
27 הי' יהושע שולח מרגלים מדעתו, ועכצ"ל
28 "שהשי"ת ציווה ע"כ".

29 (ב) במשה כתיב "שלח לך אנשים" ("אנשים"
30 דייקא, ולא מרגלים 21) ויתורו את ארץ כנען" (ולא
31 "ויחפרו (וירגלו) את הארץ" 22), וביהושע כתיב

"ותקרבון אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו
לנו את הארץ .. וירגלו אותה", כדלקמן ס"ד.
(23) שם, ב.
(24) שם, ג.

(25) ואף שלשון זה הוא מדברי אנשי יריחו ומלך יריחו, ואילו
דברי יהושע נאמר "לכו ראו את הארץ ואת יריחו" – הרי
מפורש בסיום הענין דכיבוש יריחו (שם ו, כב"כ) "האנשים
המרגלים .. אשר שלח יהושע לרגל את יריחו" (וראה לקמן הערה
58).

(26) דברים א, כג.
(27) כי אם בדרשת חז"ל – "פנחס וכלב היו" (פרש"י שם, ד
– ממדרש אגדת תנחומא). וראה לקמן ס"א.
(28) כיון שכל ענין שילוח המרגלים הי' ביזמתם, כמבואר
בהמשך פירוש רש"י (בהבאור ד"שלח לך, לדעתך") "לפי שבאו
ישראל ואמרו נשלחה אנשים לפנינו כמה שנאמר ותקרבון אלי
כולכם".

(29) יג, כו.
(30) כדרכם של מרגלים, כפי שמצינו בדברי יוסף לאחיו
ש"מרגלים אתם .. ערות הארץ באתם לראות", "שהרי נכנסתם
בעשרה שערי העיר" (מקץ מב, ט"ב ובפרש"י). והתועלת בזה –
בשתים: (א) שלא מרגשים (כ"כ) בנוכחותם, (ב) קיצור משך
הזמן הדרוש לריגול הארץ כולה, כפשוט.
(31) פרש"י פרשתנו שם, לב.

(14) טו, לט.

(15) פרש"י עה"פ.

(16) כולל גם פרשת ציצית שבסיום וחזרת הפרשה.

(17) שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רפד.

(18) יהושע ב, א ואילך.

(19) ראה אלשיך, אברבנאל, אוה"ח באר מים חיים (לאחי

המהר"ל) ריש פרשתנו. ועוד.

(20) לקו"ת פרשתנו נא, ג.

(21) ולהעיר, שבכל הפסוקים שבפרשה לא נקראו בשם
מרגלים (משא"כ בפירוש רש"י ומדרשי חז"ל). וראה בארוכה
לקו"ש שלח תשמ"ח (באופן אחר).

(22) ורק בדברי התוכחה בפ' דברים (א, כב"כ) נאמר

ובקהדמה – ששילוח המרגלים יכול להיות²⁹
 לצורך שתי מטרות: (א) לצורך הכיבוש – "כדרך"³⁰
 כל הבאים להלחם בארץ נכרי' ששולחים לפנייהם³¹
 אנשים לדעת הדרכים ומבוא הערים, ובשובם ילכו³²
 התרים בראש הצבא להורות לפנייהם הדרכים..³³
 שיתנו להם עצה באיזו עיר ילחמו תחילה ומאיזה³⁴
 צד יהי' נוח לכבוש את הארץ"⁴¹, (ב) לצורך הכניסה³⁵
 לארץ (כולל ההתיישבות בה לאחר ובהמשך³⁶
 להכיבוש) – שידעו ויכירו בטובתה של הארץ,³⁷
 עי"ז "שיגידו"⁴¹ להם כל עניני הארץ לשמחם³⁸
 במעלותיה.. ויעלו בה בחפץ גדול"⁴².³⁹

ויש לומר, ששילוח המרגלים דמשה (לדעתו⁴⁰
 של משה⁴³) לא הי' (כ"כ) לצורך כיבוש הארץ,⁴¹
 לדעת הדרכים ומבוא הערים (כי בזמנו של משה⁴²
 לא הי' צורך בדבר), אלא (בעיקר) כדי להכיר את⁴³
 תכונותיה ומעלותיה של הארץ; ושילוח המרגלים⁴⁴
 דיהושע לא הי' לצורך הכרת תכונות ומעלות הארץ⁴⁵
 (שתועלת זו כבר נעשתה ע"י המרגלים דמשה),⁴⁶
 אלא לצורך כיבוש הארץ, לדעת הדרכים ומבוא⁴⁷
 הערים (כי בזמנו של יהושע הי' צורך בכך),⁴⁸
 כדלקמן.⁴⁹

ד. ביאור הענין:
 אע"פ שבקשת בני"י לשילוח המרגלים היתה⁵⁰
 "ויחפרו לנו את הארץ וישיבו אותנו דבר את הדרך"⁵¹
 אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבוא אליהן⁵²
 (תחלה לכבוש)⁴⁴, מ"מ, לא מצינו בדברי משה⁵³
 להמרגלים שנצטוו לחפור את הארץ לידע מהיכן⁵⁴
 היא נוחה ליכבש.⁴⁵⁵⁶

וטעם הדבר – י"ל בפשטות – כיון שכיבוש⁵⁷
 הארץ לא הי' כדרך כל כובשי ארצות בדרך הטבע,⁵⁸

במרגלים דיהושע מפורש בקרא "מרגלים חרש"¹
 הן ביחס לבני"י, ש"בסתר שלחם כי לא רצה שידעו²
 כל ישראל³², ולכן כשחזרו משליחותם כתיב³³
 "ויבואו אל יהושע גו' ויספרו לו גו' ויאמרו אל⁴
 יהושע" (ולא לכל בני"י³⁴), והן ביחס ליושבי הארץ,⁵
 ש"אמר להם עשו עצמכם כחרשים כדי שלא⁶
 יסתירו דבריהם מפניכם, ד"א חרש חרס, הטעינו⁷
 עצמכם קרדות כדי שתהיו נראין כקדרין"³⁵, ועד⁸
 שבמשך זמן שליחותם הוצרכו להתחבא שלא יראום⁹
 יושבי הארץ, כמ"ש³⁶ "ותקח האשה את שני¹⁰
 האנשים ותצפנו.. ותאמר להם ההרה לכו פן יפגעו¹¹
 בכם הרודפים ונחבתם שמה גו'".¹²

ו) המרגלים דמשה "הלכו בגבולי" (של כל¹³
 הארץ) באורך וברוחב³⁷, "ארבע מאות פרסה על¹⁴
 ארבע מאות פרסה"³⁸ (במשך ארבעים יום³⁹),¹⁵
 ואילו המרגלים דיהושע, אף שנצטוו "לכו ראו את¹⁶
 הארץ ואת יריחו"¹⁸ (לא רק יריחו בלבד, אלא גם¹⁷
 הארץ), מ"מ, לא זו בלבד שנכנסו ליריחו בלבד,¹⁸
 ולא לשאר חלקי הארץ, אלא עוד זאת, שאפילו את¹⁹
 יריחו עצמה לא הספיקו לתור, כיון שבאותו לילה²⁰
 שהגיעו לביתה של רחב, הורידתם רחב בעד חלון²¹
 ביתה שבקיר החומה אל מחוץ לעיר, "ויילכו ויבואו²²
 ההרה וישבו שם שלשת ימים עד שבו הרודפים"⁴⁰,²³
 ותיכף חזרו ליהושע, ובכך נסתיימה שליחותם.²⁴

ג. ונקודת הביאור בזה – שפעולות המרגלים²⁵
 דמשה ודיהושע הם פעולות שונות אבל מצטרפות²⁶
 זו לזו ומשלימות זו את זו לצורך מטרה אחת,²⁷
 כיבוש וכניסה לארץ.²⁸

(32) פי' הרד"ק עה"פ.

(33) ב, כג"ד.

(34) וי"ל שלאח"י סיפרו גם לכל בני"י – כמובן מפי' הרד"ק
 בביאור הטעם ששלחם בסתר, "כדי שלא יפחדו בשלחו מרגלים",
 היינו, שלא יפחדו מכשלון השליחות כפי שאירע במרגלים
 דמשה, "והוא לא שלחם אלא לפי שידע שיצליחו בשליחותם
 וירחיבו לב ישראל בבשוורת טובות", היינו, שלאחרי ששבו
 משליחותם והצליחו בה, סיפרו לכל בני"י כדי לשמח לבם.

(35) פרש"י (ורד"ק) עה"פ.

(36) ב, ד"טז.

(37) פרש"י פרשתנו שם, כא.

(38) פרש"י שם, כה.

(39) אף ש"מהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ליום, הרי
 ארבעים יום מן המזרח למערב, והם הלכו ארכה ורחבה" (שיעור
 כפול) – כיון ש"קצר לפנייהם את הדרך" (פרש"י שם).

(40) ב, כב.

(41) רמב"ן ריש פרשתנו.

(42) ויש לומר, שידיעת המעלות התכונות והסגולות המיוחדות
 של הארץ, דרושה ומועילה גם להכנה לסגל לעצמם אורח-חיים
 המתאים לארץ מיוחדת זו.

(43) אף שכוונת בני"י ש"באו .. ואמרו נשלחה אנשים לפנינו"
 היתה באופן אחר, כדלקמן בפנים.

(44) דברים א, כב (ובפרש"י).

(45) כדרכם של מרגלים – כפי שמצינו בדברי יוסף לאחיו
 "מרגלים אתם לראות את ערות הארץ באתם", "גלוי הארץ מהיכן
 היא נוחה ליכבש" (מקץ שם, ט ובפרש"י).

הרפה" – כפירוש רש"י: "סימן מסר להם אם
בפרזים יושבין חזקים הם שסומכין על גבורתם,
ואם בערים בצורות הם יושבין חלשים הם" –
שמזה יודעים טיב הארץ, אם היא "ארץ מגדלת
גבורים" או "ארץ מגדלת חלשים"⁵².
ושליחות זו (לראות את טיב הארץ) נתקיימה
במילואה ע"י המרגלים – "באנו אל הארץ אשר
שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא וזה פרי"⁵³,
ואילו לא היו מקלקלים ע"י ההוספה שלהם על
השליחות (בנוגע לכיבוש הארץ⁵⁴), "אפס כי עז
העם גוי' לא נוכל לעלות גוי'⁵⁵, היו כל בני
נכנסים לארץ מיד בשמחה ובחפץ גדול.
והמרגלים דיהושע – לא נשלחו לראות את טיב
הארץ (כיון ששליחות זו נתקיימה כבר במילואה
ע"י המרגלים דמשה), אלא שליחותם היתה לצורך
כיבוש הארץ, כי, כיבוש הארץ ע"י יהושע לא הי'
בדרגה (נעלית כ"כ) כמו הכיבוש שהי' צריך להיות
ע"י משה⁵⁶, ולכן היו זקוקים גם לפעולות בדרך

אלא ע"י הקב"ה⁴⁶, כדברי משה (בדברי התוכחה⁴⁷ על
בקשתם "נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את
הארץ") "ה' אלקיכם ההולך לפניכם הוא ילחם
לכם.. ההולך לפניכם.. באש לילה לראותכם בדרך
אשר תלכו בה ובענן יומם"⁴⁸, שאין צורך
(ועאכו"כ הכרח) לברר "את הדרך אשר נעלה בה",
כיון שהענן הולך לפניהם ומראה להם הדרך⁴⁹.

שליחותם של המרגלים היא (כמפורש בקרא)
"וישלח אותם משה לתור את הארץ.. וראיתם את
הארץ" – לראות את טיב הארץ, תכונותי'
ומעלותי'⁵⁰: "וראיתם את הארץ מה היא גוי'
הטובה היא גוי' השמנה היא גוי'⁵¹ (ולכן צום
והתחזקתם ולקחתם (השתדלות מיוחדת) מפרי
הארץ", שיראו פירותי' הטובים והשמנים). ולא
עוד אלא שגם ראיית העם ("וראיתם.. את העם
היושב עלי' החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב")
היא (לא כדי לדעת אם כיבוש הארץ יהי' בנקל אם
לא, אלא) לצורך בירור טיב הארץ כפי שמשפיעה
על העם היושב עלי' – כפירוש רש"י: "יש ארץ
מגדלת גבורים ויש ארץ מגדלת חלשים" (החזק
הוא הרפה"), יש (ארץ) מגדלת אוכלוסין ויש
ממעטת אוכלוסין" ("המעט הוא אם רב"). וגם
ראיית "הערים אשר הוא יושב בהנה הבמחנים אם
במבצרים" היא (לא כדי לדעת אם כיבוש הארץ
יהי' בנקל אם לא, אלא) בירור ל"החזק הוא

(52) ויש לומר, שהכרחו של רש"י לפרש כן (שכל פרטי
הענינים שבכתוב עיקרם בנוגע לטיב הארץ) הוא מסדר ג'
הכתובים, שבפסוק הראשון מתחיל "וראיתם את הארץ מה היא"
(ואינו מפרט דבר) וממשיך תיכף "ואת העם היושב עלי' החזק
הוא הרפה המעט הוא אם רב", ובפסוק השני חוזר לארץ, "ומה
הארץ גוי' הטובה היא גוי' ומה הערים גוי' הבמחנים גוי'", ומוסיף
בפסוק השלישי "ומה הארץ השמנה היא גוי'" – דלכאורה מתאים
יותר לכתוב תחילה ובבת אחת כל פרטי הענינים דהארץ,
"וראיתם את הארץ מה היא הטובה היא גוי' השמנה היא גוי'",
ואח"כ פרטי הענינים דהעם היושב עלי' והערים אשר יושב
בהנה? ולכן מפרש רש"י שמ"ש בהמשך פסוק הראשון "ואת
העם היושב עלי' החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב", הוא,
פירוש והסבר להתחלת הכתוב "וראיתם את הארץ מה היא", "יש
ארץ מגדלת גבורים.. יש מגדלת אוכלוסין", היינו, שטיב הארץ
ניכר ב"העם היושב עלי'"; ובפסוק השני מוסיף לבאר הסימן
לבחון אם הארץ מגדלת גבורים ואוכלוסין – "ומה הארץ אשר
הוא יושב בה (ומגדלת) הטובה היא", "במעיינות ותהומות טובים
ובראים", שמזה יודעים שהיא "מגדלת אוכלוסין", "ומה הערים
אשר הוא יושב בהנה הבמחנים", "חזקים הם שסומכין על
גבורתם", שמזה יודעים שהיא "מגדלת גבורים"; ובפסוק
השלישי ממשיך בנוגע לטיב הארץ עצמה, "ומה הארץ
(כשלעצמה) השמנה היא", ומסיים "והתחזקתם ולקחתם מפרי
הארץ", שע"ז יראו כל בני ש"השמנה היא", כיון שמגדלת
פירות טובים.

(53) שם, כז.

(54) וגם בענין הריגול – כדברי משה בהתוכחה שבפ' דברים:

"וירגלו אותה".

(55) שם, כח-לא.

(56) ראה לק"ש ח"ט ע' 9 ואילך. ועוד.

(46) ולכן, החשש היחידי מהעם היושב עלי', הוא, לא החזק
והריבוי הגשמי (כי, "החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב", נוגע
לטיב הארץ, כדלקמן בפנים), אלא "אם יש בהם אדם נכר שיגין
עליהם בזכותו" (פרש"י פרשתנו שם, כ). – ועפ"ז יש לבאר
הכרחו של רש"י להוציא המקרא "היש בה עץ" מפרשטן, עץ
עושה פרי כפרשטן*.

(47) ועפ"ז מתורצת הקושיא למה לא נתפרש בפרשתנו שמש
לא רצה לשלוח המרגלים והוכיחם כו' – כי בפרשתנו מדובר
אודות שילוח המרגלים כפי שהי' בפועל, לדעתו של משה, "לתור
את הארץ", כדלקמן בפנים.

(48) דברים שם, ל-לג.

(49) ואילו היו נכנסים לארץ מיד, ע"י משה – הי' הולך
לפניהם גם עמוד הענן לנחותם הדרך.

(50) ומודגש בלשון "ויתורו" – "יש במשמעותו גם לשון
יתרון, כי רצה הקב"ה להראות להם יתרון הארץ על כל הארצות"
(כלי יקר ריש פרשתנו).

(51) יג, יח-כ.

(* נוסף על הכרחו מטיס הכתוב "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ
והימים ימי ביכורי ענבים", שעפ"ז אין מקום להשאלה "היש בה עץ
אם אין".

כי, בהיותו רועץ של ישראל, ראה והרגיש את
הצורך שלהם לשמוע ע"ד טיב הארץ מאנשים
שיראוה תחילה, "שיגידו להם כל עניני הארץ
לשמחם במעלותי". ויעלו בה בחפץ גדול.²¹

ולכן נאמר "שלח לך אנשים (ולא מרגלים)
ויתורו (ולא ויחפרו) את ארץ כנען אשר אני נותן
לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבותיו
תשלחו כל נשיא בהם" (י"ב נשיאי ישראל) –
דכיון ששליחותם לראות את הארץ היא כדי
לשמחם במעלותי.. ויעלו בה בחפץ גדול, הי'
צורך לשלוח הנשיאים דכל י"ב השבטים, שכל
אחד מהם מכיר התכונות והצרכים ודואג במיוחד
ומשתדל בטובתו של שבטו, שיראו כמו עיניהם
את כל ארץ ישראל שתתחלק לי"ב שבטי ישראל⁶²,
וכאשר כל שבט מי"ב השבטים ישמע מהנשיא שלו
שכל הארץ כולה (ובמילא גם החלק דשבט זה)
טובה מאד, ישמח לב בניי ויעלו בה בחפץ גדול.

ומטעם זה הלכו כל י"ב המרגלים לתור את כל
הארץ, לארכה ולרחבה (במשך ארבעים יום), ולא
באופן שכל א' מהם ילך לחלק מסויים בארץ
השייך לשבטו – דכיון שהשליחות דיי"ב נשיאי
ישראל היא כדי שכל נשיא יוכל להעיד ולהבטיח
לשבטו שראה כמו עיניו את חלקם בארץ הטובה,
הרי, כל זמן שלא נתחלקה הארץ לי"ב השבטים
לא הי' ידוע היכן הוא חלקו הפרטי של כל שבט
ושבט⁶³ (שנקבעה ע"פ גורל, כמפורש בקרא⁶⁴

הטבע⁵⁷, החל משילוח מרגלים, כדרך כל הבאים
להלחם בארץ נכרי⁵⁸).

ה. עפ"ז יש לבאר פרטי השינויים שבין שילוח
המרגלים דמשה לשילוח המרגלים דיהושע:
בזמנו של משה לא צוה הקב"ה לשלוח
מרגלים, כיון שהסיבה (העיקרית) לשילוח מרגלים
כדרך כל הבאים להלחם בארץ נכרי אינה שייכת
בכיבוש הארץ ע"י הקב"ה. אלא "לפי שבאו
ישראל ואמרו נשלחה אנשים לפנינו", שרצונם הי'
לשלוח מרגלים כדי לחפור את הארץ, הסכים משה
לכך מתוך תקוה שיחזרו בהם כשיראו שאינו
מעכב⁵⁹, ובראותו שאינם חוזרים בהם, "נמלך
בשכינה" האם יש מקום לשילוח מרגלים (לא כדי
לחפור את הארץ, אלא כדי לראות את טיב הארץ,
ואמר לו הקב"ה "שלח לך", "לדעתך.. אם תרצה
שלח"⁶⁰, היינו, שמצד הקב"ה אין צורך בשילוח
מרגלים גם לא לצורך ראיית טיב הארץ, שהרי
"אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר⁶¹ אעלה
אתכם מעני מצרים וגו'", ואעפ"כ היתה דעתו של
משה שיש לשלוח מרגלים שיראו את טיב הארץ,

(57) אף שכיבוש יריחו (מנעולה של ארץ ישראל) הי' באופן
נסי – ע"י ההקפות והכהנים עם ארון הברית, התקיעה בשופרות
כו' (מש"א"כ המשך הכיבוש דכל א"י).

(58) אף שגם שילוח המרגלים לא הי' בתור ריגול (לדעת
הדרכים ומבוא הערים) בדרך הטבע ממש, אלא מעין ודגומא
בלבד, שלכן אמר להם יהושע "לכו ראו את הארץ ואת יריחו"
(כנ"ל הערה 25).

(59) כפרש"י דברים א, כג: "משל לאדם שאומר לחבירו כו'
אף אני הודיתי לדבריהם שמה תחזרו בכם כשתראו שאני
מעכב".

(60) ועפ"ז יש לתרץ התמיהה בפרש"י בפ' דברים "ויטב בעיני
הדבר", "בעיני ולא בעיני המקום, ואם בעיני משה הי' טוב למה
אמרה בתוכחות וכו'" – דלכאורה, הקושיא העיקרית היא: אם
לא הוטב בעיני המקום למה שלחם משה – כי, זה שלא הוטב
בעיני המקום הוא בקשתם לחפור את הארץ, וזה ש"נמלך
בשכינה" הוא בנוגע לשילוח המרגלים בפועל לראות טובת
הארץ.

(61) שמות ג, טז. – וסיומא דקרא "אל ארץ זבת חלב ודבש".
ויש לומר, שרש"י מביא רק התחלת הפסוק אף שהעיקר הוא
סיומו, כדי להדגיש גודל התרוממות על הבקשה דשילוח המרגלים
(שלכן "חיייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים
למען לא ירשוה") – דכיון שהקב"ה העלה אותם "מעני
מצרים", צריכים להודות על כל ארץ שתנתן להם, שאפילו אם
אינה "ארץ טובה", הי'ז באין-ערוך ל"עני מצרים", ועאכו"כ
כש"אני אמרתי להם שהיא טובה", ולא עוד אלא ש"חברון שבע
שנים נבנתה לפני צוען מצרים", שאפילו חברון, "טרשיין שבארץ
ישראל", טובה שבעה חלקים מצוען שהיא המעולה שבארץ
מצרים המעולה בכל הארצות (פרשתנו שם, כב ובפרש"י).

(62) ולכן "לא הי' שבט לוי עמהם" (פרש"י דברים א, כג),
כיון שלא קיבל חלק ונחלה בארץ.

(63) ואף שבברכת יעקב נתפרש "זבולון* לחוף ימים ישכון
גו' וירכתו (סוף גבולו) על צידון" (ויחי מט, יג (ובפרש"י)) –
הרי (נוסף לכך שנתפרש רק בזבולון ולא בשאר השבטים**),
מלבד החלק לחוף ימים קיבלו נחלתם גם בהר ובשפלה כו',
שהרי "אין לך כל שבט ושבט מישאל שאין לו בהר ובשפלה
ובנגב ובעמק כו'" (ב"ק פא, כ). וראה לקמן סי"א.

(64) פינחס כו, נה.

(* ועד"ז ביוסף, "ואני נתתי לך שכנם אחד על אחיך", "שכנם ממש" –
ה"ז "חלק אחד יתירה על אחיך" (שם מח, כב ובפרש"י).

(**) וגם בשבט יהודה ישכר ואשר **שנמוז** בהם ע"ד חלקם בארץ –
"נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעייך", "ראה (ישכר)
לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות" ב"חלקו של אשר .. יהיו
זיתים מרובים" (פרש"י שם, יא"ט"כ) – לא נתפרש היכן היא ארצם.
ועד"ז בשבט גד, "כל גדדיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר
הירדן" (פרש"י שם, יט). ונבנתה מנשה ש"נצלו חלק בשני עברי הירדן"
(פרש"י שם, כב) – לא נתפרש המקום **המדויק**. וגם בשבט נפתלי
שנפרש רש"י "זו בקעת גיטוסר" (שם, כא) – הי' פירוש רש"י (שבמקום
זה נתקיימה ברכת יעקב, ולא נתפרש בדברי יעקב.

34 שאין צורך שכל בני ידעו שנשלחו מרגלים
35 (ומוטב שלא יודעים ומפרסמים כדי שלא יתפרסם
36 לחץ), כי אם שרי הצבא וכיו"ב, שצריך להורות
37 הדרך שילכו בה, ועאכו"כ בנוגע ליושבי הארץ,
38 שהוצרכו לעשות פעולות להסתיר את עצמם.

39 ובשמעם את דברי רחב "ידעתי כי נתן ה' לכם
40 את הארץ וכי נפלה אימתכם עלינו וכי נמוגו כל
41 יושבי הארץ מפניכם.. וימס לבבנו ולא קמה עוד
42 רוח באיש מפניכם" 69 – לא היו צריכים לצאת
43 לרחובה של עיר לשמוע מה בפי הבריות, ולכן
44 (לאחרי שהתחבאו ג' ימים בהר עד שוב הרודפים)
45 חזרו אל יהושע ואמרו "כי נתן ה' בידינו את כל
46 הארץ וגם נמוגו כל יושבי הארץ מפנינו" 70, כיון
47 שנתמלאה שליחותם.

48 ו. עפ"ז מתורצת תמיהה כללית בפרשת
49 המרגלים:

50 מבואר בכ"מ ע"ד מעלתם של המרגלים –
51 כמפורש בקרא "כולם אנשים" ("לשון חשיבות,
52 ואותה עשה כשרים היו") ראשי אלפי ישראל המה",
53 שנבחרו מכל שאר בני ("מן הברורים שבכם מן
54 המסולתים שבכם" 71) – ש"היו במדרגה גבוה מאד
55 ולא רצו להשפיל את עצמם למצוות מעשיות
56 שהוא בחי' המשכת אור א"ס ב"ה למטה.. ורצו
57 להיות במדבר דוקא" 72, שבו הי' כל עסקם בלימוד
58 התורה (שניתנה במדבר" 73, במעמד ומצב שלא היו
59 צריכים לעסוק בעניני העולם (כולל העסק דאדם
60 חורש אדם זורע)), ועד כדי כך, שגם אחרי החטא
61 נאמר עליהם ש"אין להם חלק לעולם הבא" 74 מפני
62 שמדרגתם גדולה יותר מעולם הבא, שלכן אין עולם
63 הבא בגדר של "שכר" עבורם" 75.

64 ואינו מובן: לאחר גודל הפלאת מעלת
65 המרגלים – איך יתכן שהתוצאה משילוח המרגלים
66 בפועל ממש (לא מצד כוונתם ומחשבתם) היתה אך
67 ורק באופן בלתי־רצוי?

(69) שם ב, ט"א.

(70) שם, כד.

(71) פרש"י דברים א, כג.

(72) לקו"ת ריש פרשתנו. ובכ"מ.

(73) עירובין נד, א. וראה קונטרס משיחות ש"פ בהו"ב שנה

זו.

(74) סנהדרין קח, א.

(75) ראה מגלה עמוקות עה"ת פרשתנו יד, לה. הנסמן בלקו"ש

חכ"ג ע' 102 הערה 60.

1 (שנאמר קרוב לסוף שנת הארבעים) "אך בגורל
2 יחלק את הארץ", והחלוקה ע"פ הגורל בפועל 65
3 היתה לאחר כיבוש הארץ ע"י יהושע" 66, הוצרכו
4 כל י"ב הנשיאים לתור את הארץ כולה, שעי"ז
5 ידעו בוודאות שראו גם חלקם בארץ.

6 ולכן היתה שליחותם בפירסום (ופשיטא שלא
7 באופן ד"מרגלים חרש") – לא מבעי בנוגע
8 להדיעה דכל בני, כיון שכוונת שליחותם היתה
9 שיגידו לכל בני טובת הארץ כדי לשמח לבם ויעלו
10 בחפץ גדול, אלא גם בנוגע ליושבי הארץ, שנוסף
11 לכך שלא עשו פעולות להטמין את עצמם כמרגלים
12 (שמשדלים גם להתערב בין יושבי הארץ כדי
13 לשמוע דיבוריהם ולהכיר במחשבתם אם פוחדים
14 מהאויב וכיו"ב), כיון שלא נשלחו לרגל את הארץ,
15 לא חששו לעורר תשומת־לב דיושבי הארץ ע"י
16 הליכתם יחד (בגלל הצורך בדבר כדי למלא
17 שליחותם בראיית הארץ בשלימות, שכולם יראו כל
18 חלקי הארץ כולה), כי, כמו שכיבוש הארץ הוא
19 ע"י הקב"ה, שלא בדרך הטבע, כך גם שילוח
20 והליכת המרגלים הוא שלא בדרך הטבע, ללא
21 חשש מסכנה טבעית (אלא שבפועל עשה הקב"ה
22 נס שיהיו טרודים באבלם ולא יתנו לב אליהם).

23 משא"כ במרגלים דיהושע – כיון ששליחותם
24 לא היתה לראות טובת הארץ (שכבר נודע הדבר
25 ע"י המרגלים דמשה), אלא ע"ד ובדוגמת 67 כל
26 הבאים להלחם בארץ נכרי' בדרך הטבע, לכן,
27 "וישלח יהושע שנים אנשים מרגלים חרש": שנים
28 בלבד, ולא י"ב, ואנשים סתם, ולא נשיאי ישראל,
29 כיון שהצורך ב"ב נשיאים הוא כדי להודיע לכל
30 בני טובת הארץ על כל חלקי, אבל כדי לרגל את
31 הארץ מספיק (ואדרבה: מוטב יותר) לשלוח שנים
32 (ולא י"ב) ואנשים סתם (לא נשיאים) 68, ו"מרגלים
33 (ששליחותם באופן ד'חרש" דוקא, הן בנוגע לבני,

(65) לתשעת המטות וחצי המטה שקיבלו נחלתם בעבר הירדן מערבה, משא"כ שני המטות וחצי המטה שקיבלו נחלתם בעבר הירדן מזרחה ע"י משה, אבל, קרוב לסוף שנת הארבעים, לאחר שביקשו שלא לעבור את הירדן, ועד אז היו סבורים שכל בני ינחלו בעבר הירדן מערבה (ראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ חוקת תש"נ ס"ה ואילך).

(66) יהושע יד, א ואילך.

(67) אבל לא ממש, כנ"ל הערות 57-58.

(68) "כדרך העמים השולחים מרגלים שישלחו איש אחד או שנים .. ושיהיו אנשים ריקים ופוחזים" (אברבנאל שם), "דרכם לשלוח קלי עולם מפני שהם מסתכנים" (אלשיך שם).

מציאה, היינו, שה"שלל" הוא שלא בערך לעבודתו
 ויגיעתו בהמלחמה, ועד ל"שלל רב", בריבוי גדול
 ועד לריבוי שאין למעלה הימנו (שאו נקרא "רב"
 באמיתיות ובשלמות).

וזהו הרמז בהדיוק "אותה שעה כשרים היו" –
 שתוכן שליחותם לתור את הארץ (כהתחלה
 ופתיחה להכיבוש והכניסה לארץ דכל בני" שיעלו
 בשמחה ובחפץ גדול) הו"ע בירור התחתון באופן
 ד"כמוצא שלל רב" (ר"ת "כשר"), שזוהי כללות
 העבודה דכיבוש וכניסה לארץ על מנת לעסוק
 בבירור הארץ הלזו התחתונה לעשות לו ית' דירה
 בתחתונים, שעי"ז נעשה אמיתת ושלמות הענין
 ד"כמוצא שלל רב", "כד אתכפא ס"א ואתהפך
 חשוכא לנהורא, שיאיר אור ה' א"ס ב"ה במקום
 החושך והס"א של כל עוה"ז כולו ביתר שאת ויתר
 עוז ויתרון אור מן החושך כו"כ⁸³.

ז. ובפרטיות יותר יש ב' אופנים-שבלים
 בשילוח המרגלים שמצטרפות זל"ז ומשלמות
 זא"ז – שילוח המרגלים דמשה, "שנים נעשר אנשים
 איש אחד לשבט", ושילוח המרגלים דיהושע,
 "שנים אנשים":

ובהקדם ביאור הצורך דשילוח "שנים עשר
 אנשים איש אחד לשבט" (כדי שכל נשיא ונשיא
 יראה חלק הארץ דשבטו) בפנימיות הענינים – לפי
 שארץ ישראל נחלקת לי"ב חלקים, כנגד י"ב שבטי
 ישראל, אשר, כל שבט ושבט במסילתו יעלה,
 שלכל שבט יש אופן עבודה שלו [ולדוגמא:
 החלוקה הכללית דבני" לשכר וזבולון, יושבי אוהל
 ובעלי עסק, מארי תורה ומארי עובדין טבין⁸⁴,
 ועד"ז בנוגע להחלוקה הפרטית די"ב שבטי
 ישראל⁸⁵], ובהתאם לכך יש לו גם חלק א' מי"ב
 חלקי הארץ שבירורו שיך לאופן העבודה דשבט
 זה⁸⁶, ובצירוף העבודה די"ב שבטי ישראל ("יחד
 שבטי ישראל"⁸⁷) בבירור י"ב חלקי הארץ נעשה
 הבירור דכל הארץ כולה, כל פרטי ההתחלקות
 שבה הכוללים כל פרטי ההתחלקות שבארץ הלזו

(83) תניא פל"ו.

(84) ראה תניא אגה"ק ס"ה (קט, א). ובכ"מ.

(85) ראה לקו"ש חכ"ג ע' 54. וש"נ.

(86) להעיר מספרי עקב יא, יו"ד: "י"ב ארצות ניתנו כנגד י"ב שבטי ישראל, ולא שוו טעם פירות ארצו של זה כטעם פירות ארצו של זה".

(87) ברכה לג, ה.

ויש לומר – ע"פ האמור לעיל – שגם בפועל
 ממש היתה תועלת רצוי' משילוח המרגלים, כי,
 בשובם ובאמרם "באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם
 זבת חלב ודבש היא וזה פרי", ידעו כל בני'
 בבירור ובוודאות (לא רק באופן של אמונה) טובת
 ומעלת הארץ, וידיעה זו הועילה ופעלה פעולתה
 – לאחר משיך זמן⁷⁶, בנוגע לכיבוש וכניסה לארץ
 בזמן יהושע, שעלו בשמחה ובחפץ גדול (גם) על
 סמך דברי המרגלים דמשה שראו טובת הארץ
 בעיני בשר.

ובעומק יותר – ע"פ פנימיות הענינים –
 שבשליחותם לתור את הארץ פעלו ענין גדול
 ביותר⁷⁷ (לא רק לאחר זמן, אלא גם) ב"אותה
 שעה" (כהדיוק בפירוש רש"י "אותה שעה כשרים
 היו") – התחלה ופתיחה⁷⁸ דכיבוש וכניסה לארץ ע"י
 כל בני'⁷⁹.

ויש להוסיף ולהמתיק, שבכללות הענין דכיבוש
 וכניסה לארץ (ובפרט בהקדמת שילוח המרגלים)
 מודגש הענין דבירור התחתון⁸⁰, וענין זה מודגש
 ביותר בהעל' בשמחה ובחפץ גדול כתוצאה משילוח
 המרגלים דמשה שראו טובת הארץ בעיני בשר –
 שהשמחה והחפץ היא לא רק מצד האמונה בה'
 ("אני אמרתי להם שהיא טובה"), אלא גם מצד
 התחתון.

ויש לומר, שענין זה מרומז בדיוק לשון רש"י
 "אותה שעה כשרים היו" – "כשרים" דייקא, ולא
 צדיקים וכיו"ב:

"כשר" ר"ת "כמוצא⁸¹ שלל רב"⁸²: "שלל" –
 דבר שהי' תחילה אצל האויב והמנגד ונלקח
 במלחמה, ובזה גופא "כמוצא שלל" – באופן של

(76) להעיר מאבות פ"ד מ"ג: "אין לך אדם שאין לו שעה" – שבוראי ש"אותה שעה" פועלת פעולתה, אף שיתכן (מאיזו סיבה שהיא) שהפעולה תהי' לאחר משיך זמן.

(77) ראה גם באר מים חיים שבהערה 19.

(78) וכיון ש"כל ההתחלות קשות" (מכילתא ופרש"י יתרו יט, ה), ובפרט בפתיחת דרך חדשה (ראה לקו"ש ח"כ ס"ע 74. וש"נ) – לכן הוצרך הדבר להיות ע"י "כל נשיא בהם .. ראשי אלפי ישראל", ובשליחותו של משה דוקא.

(79) ע"ד פעולת משה ע"י ראיית הארץ (ראה צפ"ע נ"ע ה"ת ברכה לד, א).

(80) ולכן הי' כיבוש הארץ בפועל (לאחרי שילוח המרגלים בדרך הטבע) ע"י יהושע דוקא – כפני לבנה" (ב"ב עה, סע"א).

(81) תהלים קיט, קסב.

(82) לקוטי לוי"צ אג"ק ע' קצח.

המרגלים קרוב לסיומו של חודש סיון – החודש 28
דמותרורה: 29

ידוע שבירור העולם נעשה בכח וע"י העבודה 30
דישראל בתורה, ובלשון הקבלה והחסידות 31
"בחכמה (דוקא) אתבריר", חכמת התורה 32
לומר, שמטעם זה ה' שילוח המרגלים (ההתחלה 33
והפתיחה דבירור העולם בהכיבוש והכניסה לארץ) 34
בסיומו של חודש סיון – כשיוצאים מזמן מ"ת 35
לעבודה דבירור העולם 36 בכח וע"י התורה.

וכיון שבישראל ותורה ישנם ב' דרגות 37
(בכללות), דרגת האחדות, ודרגת ההתחלקות 38
כידוע 101 ש"ישראל" ר"ת "יש ששים ריבוא אותיות 39
לתורה", שלכל א' מישראל יש אות פרטית בתורה 40
(שממנה נמשכת חיותו כו') 102, שע"פ דין צריכה 41
להיות כל אות מוקפת גויל 103, כל אות בפני עצמה, 42
וביחד עם זה, כל ס"ר האותיות דס"ר בני"י הם 43
מציאות אחת, "תורה אחת", כספר תורה שכשרותו 44
תלוי בכשרות כל האותיות שבו (לא חסר ולא 45
יתיר) 104 – יש לומר, שבהתאם לכך ישנם ב' 46
אופנים בבירור העולם (שנברא בשביל ישראל 47
ובשביל התורה 89), בירור מצד דרגת ההתחלקות 48
שבתורה ובישראל, ובירור (נעלה יותר) מצד דרגת 49
האחדות שבתורה ובישראל. 50

ט. וביאור הענין: 51
ב' הדרגות שבתורה, דרגת האחדות ודרגת 52
ההתחלקות, הם (בכללות) תורה ומצוות: תורה היא 53

התחתונה 88 (כל העולם כולו שנברא בשביל 1
ישראל 89), כיון שארץ ישראל כוללת ויש בה מכל 2
הארצות (כמבואר במדרשי חז"ל 90).

ועפ"ז צריך להבין הטעם (בפנימיות הענינים) 4
שכל א' מי"ב נשיאי ישראל הלך לתור את הארץ 5
כולה, לא רק החלק דשבטו (ובפרט שהי' ידוע 6
החלק (לכמה שבטים) מברכת יעקב 91), אלא גם 7
החלקים דשאר השבטים – דלכאורה, כיון 8
שעבודתו של שבט זה היא בחלק מסויים השייך 9
לו, מהו הצורך ומהי התועלת בכך שיתור גם את 10
החלקים דשאר השבטים, שעבודת בירורם שייכת 11
ונעשית ע"י שאר השבטים? 12

והביאור בזה – בפשטות – שהפעולה דכל 13
נשיא לתור את הארץ כולה, גם חלקי הארץ דשאר 14
השבטים, היא, מצד הציווי "ואהבת לרעך 15
כמוך" 92, כיון ש"כל ישראל ערבים (ומעורבים) זה 16
בזה" 93, ועד ל"קומה 94 אחת שלימה" 95.

ובעומק יותר – שע"י ההתאחדות דכל שבטי 18
ישראל שמודגשת בכך שכל נשיא הלך לתור את 19
הארץ כולה נעשית הפעולה דבירור הארץ באופן 20
נעלה יותר, להיותה מצד וע"י דרגא נעלית בישראל 21
שלמעלה מהתחלקות ליי"ב שבטים, הבחי' שלמעלה 22
מהתחלקות, כפי שנמשכת וחודרת בדרגת 23
ההתחלקות, כדלקמן. 24

ח. ובהקדם ביאור הקשר והשייכות דשילוח 25
המרגלים לחודש סיון – ששילוח המרגלים הי' 26
בכ"ט סיון 96, ומודגש גם בהקריאה דפרשת 27

(97) ראה ע"ח ש"יח פ"ה. של"ח דרוש א. תניא אגה"ק סכ"ח
בשם זוה"ק. ובכ"מ.

(98) ויש לומר, שענין זה מרומז גם ב"שלח לך, לדעתך" –
שעיקר ושלמות הבירור הוא ע"י חכמה בשלימותה, שכוללת גם
(בינה ובעיקר) דעת.

(99) ומודגש גם בהקריאה בתורה בשבת מברכים חודש תמוז,
חודש הרביעי – כי, החילוק שבין חודש השלישי לחודש הרביעי
הוא ע"ד החילוק שבין בחי' המשפיע לבחי' המקבל (גימ'ל דל"ת
– גימול דלים" (שבת קד, א)), ולכן, בשבת האחרון דחודש
השלישי מברכים חודש הרביעי, שזוהי הנתינת כח להציאה
והירידה למטה לעסוק בבירור העולם.

(100) החל מהתחלקות לשלש – "אוריין תליתאי כו' לעם
תליתאי" (שבת פח, א).

(101) מגלה עמוקות אופן קפו.

(102) ראה סה"מ תש"ו ע' 46. תש"ט ע' 41 (הב'). ועוד.

(103) מנחות כט, א. רמב"ם הל' תפילין פ"א הי"ט. טושו"ע
י"ד סע"ד ס"ד. או"ח סל"ב ס"ד. שו"ע אדה"ז או"ח שם ס"ה.

(104) ראה זח"ג עא, א. תקי"ז תכ"ה. שו"ת נוב"י מהד"ת
או"ח סק"ט. אבני נזר י"ד ח"ב סשע"א.

(88) להעיר מהענין דיי"ב גבולי אלכסון – "כמו עד"מ
האלכסון שכולל ומאחד ב' קצוות גשמיים מזרח ומערב מעלה
ומטה כו", התכללות והתאחדות דששה קצוות (ראה אוה"ת
בראשית ו, סע"ב ואילך).

(89) פרש"י עה"ת בתחלתו. ובכ"מ.

(90) ראה ספרי ר"פ עקב (הובא ביל"ש פרשתנו רמז תשמג):
"א"י שהיתה חביבה מכל נבראת קודם לכל, שנאמר עד לא עשה
ארץ וחוצות וראש עפרות תבל, ארץ אלו שאר ארצות .. וראש
עפרות תבל זו ארץ ישראל .. למה נקרא תבל שמה שהיא מתובלת
בכל, שכל הארצות יש בזו מה שאין בזו .. אבל א"י אינה חסרה
כלום כו'".

(91) ראה לעיל הערה 63.

(92) קדושים יט, יח.

(93) שבעות לט, סע"א. וש"נ.

(94) ראה בארוכה לקו"ת ר"פ נציבים. ובכ"מ.

(95) ולהעיר, שהדין שעשרה מישראל נקראים "עדה" (מציאות
אחת) – למדים מפרשת המרגלים (מגילה כג, ב – הובא בפרש"י
פרשתנו יד, כז). – נתבאר בארוכה בלקו"ש שלח תשמ"ז.

(96) תענית כט, א.

י. ויש לומר, שב' האופנים דבירור העולם (מצד
דרגת ההתחלקות ומצד דרגת האחדות) מרומזים בב'
האופנים דשילוח המרגלים, ע"י משה וע"י יהושע:
בשילוח המרגלים דמשה – "שנים עשר אנשים
איש אחד לשבט" שהלכו לתור את כל י"ב חלקי
הארץ שנתחלקה לי"ב השבטים – מודגשת
הפעולה דבירור הארץ באופן של התחלקות;
וענין זה נעשה ע"י ומצד בחינת ההתחלקות
שבישראל ובתורה – "לדעתך" – בחי' הדעת,
שכולל גם חכמה ובינה, וכל המדות שנולדים מן
המוחין¹¹¹, כחות פנימיים שהם באופן של
התחלקות, ו"לדעתך" דייקא, דעת האדם, שרומז
על הירידה וההתלבשות דתורה (דעת) בדעת
האדם, שאז שייך ונעשה בה ענין של התחלקות.
ובשילוח המרגלים דיהושע – "שנים אנשים"
(ולא י"ב), ולא הלכו לתור את הארץ כולה, כי אם
ליריחו, מנעולה של ארץ ישראל¹¹² (שכוללת כל
הארץ כולה) – מודגשת הפעולה דבירור כללות
הארץ באופן שלמעלה מהתחלקות;
וענין זה נעשה ע"י ומצד בחינת האחדות
שבישראל ובתורה – "לא.. מדעתו רק שהשי"ת
ציוהו" – לא מצד בחי' הדעת (כחות פנימיים),
ודעת האדם שהוא באופן של מציאות, אלא מצד
ציווי הקב"ה, באופן של קבלת עול וביטול דהנשמה
שלמעלה מהתחלקות, בכל ישראל בשוה.
ויש לומר, שענין זה מרומז גם ב"שנים אנשים
מרגלים חרש":
"שנים", ולא שנים עשר – כי, בעבודה דקב"ע
וביטול לא נוגע פרטי ההתחלקות דעשר כחות
(עשר הנוספים על השנים), כי אם ב' הקוין דחיוב
ושלילה, עשה ולא תעשה¹¹³.
"אנשים" סתם, ולא נשיאי ישראל – כי, ענין
הקב"ע והביטול¹¹⁴ הוא בכל ישראל (בשוה)¹¹⁵.

1 תורה אחת, כי, התורה היא חכמתו של הקב"ה,
2 וכיון שה' אחד והוא ית' וחכמתו אחד¹⁰⁵, לכן גם
3 התורה היא "תורה אחת"; ומצוות הם באופן של
4 התחלקות, תרי"ג מצוות, רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת,
5 כי המצוות הם ציוויים להאדם איך להתנהג בעולם,
6 וכיון שמציאות האדם והעולם היא באופן של
7 התחלקות לתרי"ג, רמ"ח אברים ושס"ה גידים
8 ד"עולם קטן זה האדם¹⁰⁶, ש"כל מה שברא
9 הקב"ה בעולמו ברא באדם¹⁰⁷, לכן גם המצוות
10 נחלקים לתרי"ג.

11 ובפרטיות יותר בתורה עצמה – החילוק שבין
12 נגלה דתורה לפנימיות התורה: נגלה דתורה,
13 "ששים מסכתות" שמבארים פרטי ההלכות דאיסור
14 והיתר טומאה וטהרה כשר ופסול שעל ידם נעשה
15 בירור העולם, הם באופן של התחלקות; ופנימיות
16 התורה, שמבארת עניני אלקות, "דע את אלקי
17 אביך"¹⁰⁸, היא באופן של אחדות ("לית תמן כו'
18 מחלוקת"¹⁰⁹, גם מלשון התחלקות).

19 ודוגמתו בישראל – שענין האחדות הוא מצד
20 הנשמה, ש"כולן מתאימות ואב א' לכולנה.. מצד
21 שרש נפשם בה' אחד¹¹⁰, וענין ההתחלקות הוא
22 מצד הירידה בגוף ("שהגופים מחולקים"¹¹⁰) כדי
23 לברר העולם.

24 ובפרטיות יותר בעבודת הנשמה עצמה – שענין
25 ההתחלקות הוא מצד הכחות הפרטיים דשכל
26 ומדות, וענין האחדות הוא עצם הנשמה שלמעלה
27 מהתחלקות דכחות פרטיים, שהתגלותה ע"י
28 הביטול והעדר המציאות.

29 והחידוש שבדבר – שאף שצריך העבודה
30 דבירור העולם היא מצד דרגת ההתחלקות שבתורה
31 ובישראל, ואילו דרגת האחדות שבתורה ובישראל
32 היא למעלה מהעולם, מ"מ, צריכה להיות העבודה
33 בעולם גם מצד דרגת האחדות שבתורה ובישראל,
34 שע"י נעשה בירור העולם בתכלית השלימות,
35 שנמשך ומתגלה בעולם דרגת האלקות שלמעלה
36 מהעולם, ועד לאחדות הפשוטה.

(105) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"י.

(106) ראה תנחומא פקודי ג. ועוד.

(107) אבות דר"נ ספ"א.

(108) דה"א כח, ט. וראה תניא קו"א קנו, ב. ובכ"מ.

(109) זח"ג קכד, ב – ברע"מ. הובא ונת' בתניא אגה"ק סכ"ו.

(110) תניא רפ"ב.

(111) ראה תניא ספ"ג.

(112) תנחומא בהעלותך יו"ד. במדב"ר פט"ו, טו. ועוד.

(113) וכמודגש במ"ת (שאו הי' הביטול בתכלית השלימות עד שפרחה נשמתן) – "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענו, אחת דיבר אלקים שנים זו שמעתי" (פרש"י פרשתנו טו, כב).

(114) ובפרט ע"פ המבואר במדרשי חז"ל ש"שנים אנשים" היו כלב ופינחס, ואעפ"כ, נזכרו בכתוב כ"שנים אנשים" סתם (כמו מרגלים ע"ד הרגה – וראה לעיל הערה 68), שבזה מודגש עוד יותר ענין הביטול.

(115) ואדרבה – בהפשיטות דאנשים פשוטים מתגלה פשיטות העצמות (ראה כש"ט הוספות סקנ"ד ואילך. וש"נ).

ויש לומר, שה"חלוקה" ל"ג שבטים דלעתיד 32
לבוא קשורה עם דרגת האחדות שלמעלה 33
מהתחלקות – י"ג בגימטריא אפ"ה: 34

חלוקת הארץ לעתיד לבוא תהי' באופן 35
ש"הקב"ה מחלק להן בעצמו, שנאמר¹²⁸ ואלה 36
מחלוקתם נאום ה' ¹²⁰, שמזה מובן, שגם החלוקה 37
היא מצד ובאופן של אחדות, שלכן, "לא כחלוקה 38
של עולם הזה חלוקה של עולם הבא, העולם הזה 39
אדם יש לו שדה לבן אין לו שדה פרדס, שדה 40
פרדס אין לו שדה לבן, לעולם הבא אין לו כל 41
אחד ואחד שאין לו בהר ובשפלה ובעמק¹²⁹, 42
שנאמר שער ראובן אפ"ה שער יהודה אפ"ה שער לוי 43
אפ"ה, הקב"ה מחלק להן בעצמו כו"¹²⁰. 44

וההסברה בזה (בפנימיות הענינים) – שבזמן 45
הזה נעשה בירור העולם ע"י המשכת וגילוי דרגת 46
האלקות השייכת לעולם שלכן מתלבשת 47
בהתחלקות שבעולם, ולעתיד לבוא (לאחרי 48
שיושלם בירור העולם) תהי' גם המשכת וגילוי 49
דרגת האלקות שלמעלה מהתחלקות דעולם, 50
אחדות הפשוטה, ע"י האחדות דישאל שיהיו 51
כולם בדרגת שבט לוי – "לא שבט לוי בלבד אלא 52
כל איש ואיש כו' אשר נדבה רוחו אותו.. ה"ז 53
נתקדש קדש קדשים ויהי' ה' חלקו ונחלתו לעולם 54
ולעולמי עולמים.. כמו שזכה לכהנים ללוים¹³⁰. 55

ובפרטיות יותר (לעתיד לבוא גופא) – ה"ז 56
החילוק שבין המעמד ומצב ד"מלאה הארץ דעה 57
את ה'" (כמ"ש הרמב"ם בהלכות תשובה) 58

(128) יחזקאל מח, כט.

(129) ומ"ש בב"ק (שבהערה 63) שגם בחלוקה דעוה"ז "אין 32
לך כל שבט ושבט מישאל שאין לו בהר ובשפלה ובנגב ובעמק" 33
– ה"ז רק בנוגע לכללות השבט, משא"כ לעוה"ב ה"ז בנוגע לכל 34
אחד מישאל, "ומשמע לו שער ראובן אחד היינו לכל אחד", "אי 35
נמי", בעולם הזה אין להם בשוה מזה כמו מזה, אלא מזה מעט 36
ומזה הרבה, אבל לעולם הבא יש לו מן הכל שיעור שוה" (תור"ה 37
העולם הזה ב"ב שם).

(130) רמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל. – ומסיים: "הרי דוד 38
ע"ה אומר ה' מנת חלקי וכופי אתה תומיך גורלי", בחי' הגורל 39
שבנשמה, עצם הנשמה, שהיא בכל ישראל בשוה**.

(*) כי, התיורין הא' הוא רק להגירסא "אין לך כל שבט ושבט מישאל 40
כו", משא"כ להגירסא (בב"ק) "אין לך מישאל" (שזורי הגירסא 41
הרווחת שמביא תוס' בב"ב, ואח"כ מוסיף "ומיהו אית דגרט אין לך 42
שבט ושבט מישאל").

(**) ולהעיר, שגם חלוקת הארץ היא "בגורל" – שהתחלקות (חלוקה) 43
קשורה עם העצם שלמעלה מהתחלקות (ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' 44
קלט ואילך. וש"נ).

1 ו"מרגלים חרש" – שהעבודה שמצד הקב"ע
2 וביטול היא (לא מתוך פירסום ורעש, אלא)
3 בחשאי, "הצנע לכת עם אלקיך"¹¹⁶.

4 יא. ויומתק יותר ע"פ המבואר במדרשי חז"ל¹¹⁷
5 ש"שנים אנשים" ששלח יהושע הם כלב ופינחס:
6 כלב – הוא היחידי (נוסף על יהושע) שנשאר
7 מהמרגלים דמשה, כיון ש"היתה רוח אחרת עמו
8 וימלא אחרי גו"¹¹⁸. אבל פינחס, בנו של אלעזר
9 בן אהרן הכהן, משבט לוי – למה שלחו יהושע
10 לראות את הארץ לצורך כיבושה, הרי שבט לוי
11 "לא עורכין מלחמה כשאר ישראל"¹¹⁹?

12 ויש לומר הביאור בזה – ע"פ דברי הגמרא¹²⁰
13 "עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלושה עשר
14 שבטים", שגם שבט לוי יקבל חלק בארץ, כמ"ש¹²¹
15 "שער לוי אחד":

16 "למה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביותה
17 עם אחיו – מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו
18 ולהורות דרכיו הישרים ומשפטי הצדיקים לרבים,
19 שנאמר¹²² יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל,
20 לפיכך הובדלו מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה
21 כשאר ישראל ולא נוחלין.. אלא הם חיל השם,
22 שנאמר¹²³ בך ה' חילו, והוא ברוך הוא זוכה להם,
23 שנאמר¹²⁴ אני חלקך ונחלתך"¹¹⁹.

24 אבל לעתיד לבוא – כיון ש"באותן הימים
25 תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר¹²⁵ כי מלאה
26 הארץ דעה את ה'"¹²⁶, ועד ש"לא יהי' עסק כל
27 העולם אלא לדעת את ה' בלבד.. שנאמר כי מלאה
28 הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"¹²⁷ – לא יהי'
29 צורך בהבדלה דשבט לוי מדרכי העולם שיהי' אז
30 בתכלית השלימות, ולכן יקבל גם שבט לוי חלק
31 ונחלה בארץ.

(116) מיכה ו, ח.

(117) כנ"ל הערה 27.

(118) פרשתנו יד, כד.

(119) רמב"ם הל' שמיטה ויובל פי"ג הי"ב.

(120) ב"ב קכב, א.

(121) יחזקאל מח, לא. ב"ב שם.

(122) ברכה לג, יו"ד.

(123) שם, יא.

(124) קרח יח, כ.

(125) ישעי' יא, ט.

(126) רמב"ם הל' תשובה ספ"ט.

(127) שם בסיום וחזרת ספרו.

32 יתירה) במרגלים דיהושע) מודגשת הפעולה
 33 דבירור הארץ גם ובעיקר מצד וע"י דרגת האחדות
 34 שבישראל ובתורה – יש לבאר גם הקשר והשייכות
 35 דפרשת המרגלים לפרשת ציצית:
 36 ובהקדם ביאור מעלתה של מצות ציצית, שעם
 37 היותה מצוה פרטית, ה"ה "שקולה כנגד (וכוללת)
 38 כל המצוות", שנאמר "וראיתם אותו וזכרתם את
 39 כל מצוות ה'" – דלכאורה אינו מובן: כיון
 40 שהמצוות הם באופן של התחלקות, להיותם
 41 ציוויים להאדם איך להתנהג בעולם בהתאם
 42 להתחלקות דהאדם ודהעולם – איך שייך שבמצוה
 43 פרטית יהיו כלולים כל מצוות התורה?
 44 והביאור בזה – שגם המצוות (ציוויים להאדם
 45 איך להתנהג בעולם) ענינם האמיתי – מצוות
 46 התורה, חכמתו ורצונו של הקב"ה, ולכן יש בהם
 47 נקודת האחדות דה' אחד, שהוא ית' ורצונו
 48 וחכמתו אחד.
 49 וענין זה ניכר בגלוי במצוות ציצית – "וראיתם
 50 אותו וזכרתם את כל מצוות הוי" – שע"י ראיית
 51 הציצית "שמנין גימטריא של ציצית שש מאות,
 52 ושמונה חוטים וחמשה קשרים הרי תרי"ג", רואים
 53 את נקודת האחדות שבכל פרטי המצוות – "מצוות
 54 הוי", מצוות התורה, רצונו וחכמתו של הקב"ה¹⁴⁰.
 55 ומציצית נמשך גם בשאר המצוות – שקיומם
 56 יהי' (לא רק מצד דרגת ההתחלקות שבהם בערך
 57 וביחס להתחלקות דהאדם ודהעולם, אלא) גם
 58 מצד נקודת האחדות שבהם – "למען תזכרו
 59 ועשיתם את כל מצוותי", שעשיית כל המצוות תהי'
 60 באופן ד"מצוותי" ("מצוות הוי").

1 לההוספה (בהלכות מלכים) ד"כמים לים
 2 מכסים¹³¹:
 3 "מלאה הארץ דעה את ה'" – שהמציאות
 4 ד"הארץ" מלאה וחדורה כולה ב"דעה את ה'" –
 5 מצד וע"י דרגת האלקות שבערך להארץ, שזוהי
 6 דרגת התורה ("דעה את ה'") שיוודת ונמשכת לפי
 7 ערך גודל העולם (דרגת ההתחלקות שבתורה).
 8 ולמעלה מזה, "כמים לים מכסים" – שהמציאות
 9 דהארץ מכוסה לגמרי במי הדעת – מצד וע"י דרגת
 10 האלקות שלמעלה מהארץ, תורה ("דעה את ה'")
 11 בטהרתה, חכמתו של הקב"ה ("תורה אחת"),
 12 אשר, ע"י המשכחה והתגלותה בעולם ניכר ונראה
 13 בגלוי שהמציאות דכל העולם אינה אלא ההתגלות
 14 דחכמתו של הקב"ה, "כולם בחכמה עשית"¹³²,
 15 וכמאורז"ל "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו
 16 אלא לכבודו"¹³³, ו"אין כבוד אלא תורה"¹³⁴,
 17 ובלשון הרמב"ם בהתחלת ספרו ("מתכפיין
 18 התחלה להשלמה"¹³⁵ באופן מחודש ונעלה יותר)
 19 "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי
 20 ראשון כו' וכל הנמצאים כו' לא נמצאו אלא
 21 מאמתת המצאו", "הוא שהתורה אומרת אין¹³⁶ עוד
 22 מלבדו"¹³⁷.
 23 ויש לומר, שההכנה לשלימות הארץ לעתיד
 24 לבוא, כשתתחלק הארץ ליי"ג שבטים, גם "שער לוי
 25 אחד", ע"י ומצד דרגת האחדות שבישראל
 26 ובתורה, התחילה בשילוח המרגלים ע"י יהושע,
 27 שהוסיף על השליחות דמשה עי"ז ששלח (נוסף על
 28 כלב, מהמרגלים ששלח משה) גם את פינחס¹³⁸,
 29 משבט לוי, שבט היי"ג, בגימטריא אחד¹³⁹.
 30 יב. ע"פ המבואר לעיל שבכללות הענין דשילוח
 31 המרגלים (הן במרגלים דמשה, והן (ובהדגשה

(למלך המשיח* – רשב"ם שם) .. דכתיב והנותר לנשיא מזה
 ומזה גוי" – ש"הנשיא הוא הכל", שכולל ומאחד כל בני".

140 והחידוש במצות ציצית גם לגבי ע"ז ושבת (כנ"ל הערה
 13) – שע"ז היא הכלל דכל המצוות לפני התחלקות לתרי"ג,
 "אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום, אחת דיבר אלקים שתיים
 זו שמעתי", ושבת הו"ע כללי שלמעלה מהתחלקות, כיון ששבת
 הוא למעלה מהעולם, משא"כ מצות ציצית, להיותה מצוה פרטית,
 מודגש בה יותר החידוש דהתגלות נקודת האחדות שלמעלה
 מהתחלקות.

(* וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ד ה"ח: "המלך המשיח נוטל מכל
 הארצות שכובשין ישראל חלק אחד משלושה עשר, ודבר זה חק לו
 ולבניו עד עולם" ("זה מבואר בנבואת יחזקאל והנותר לנשיא .. למדנו
 שר"י נוטל חלק כאחד השבטים, והנשיא הוא מלך המשיח" (רדב"ז
 שם)).

131) ראה גם "הדרן על הרמב"ם" (משיחות ש"פ לך לך) שנה
 זו. וש"נ.

132) תהלים קד, כד.

133) אבות ספ"ו.

134) שם מ"ג.

135) נוסח "מרשות" לחתן בראשית.

136) ואתחנן ד, לה.

137) הלכה ד.

138) ולהעיר, ש"פינחס הוא אליהו" (זח"ב קצ, סע"א. ועוד),
 מבשר הגאולה.

139) ויומתק ע"פ דברי הגמרא (ב"ב שם) "אידך (חלק היי"ג)
 למאן (דהא יי"ב שבטים לחוד הוא דשקלי ביהזקאל (שאף שנוסף
 לוי בא יוסף במקום אפרים ומנשה) – רשב"ם שם) .. לנשיא

ד"העמידו תלמידים הרבה" 146, ועד ש"מצות עשה 34
של תורה על כל חכם וחכם מישראל (כל יחיד) 35
ללמד את כל התלמידים" 147.

ויש להוסיף, שנקודת האחדות דישראל ודתורה 37
היא בהדגשה מיוחדת בלימוד הרמב"ם (כהמנהג 38
שנתפשט בשנים האחרונות ללמוד שיעור יומי 39
ברמב"ם, ג' פרקים ליום) – שכל בני" מתאחדים 40
בלימוד כל התורה ("מקבץ לתורה שבעל פה 41
כולה" 148), כמשנ"ת בארוכה במק"א"א 149.

ועוד ועיקר – האחדות דישראל ודתורה שע"י 43
הפצת המעיינות דפנימיות התורה ("סתים" שבתורה, 44
שעל ידה נעשית האחדות ד"סתים" דישראל עם 45
"סתים" דקוב"ה 150) חוצה, עד לחוצה שאין חוצה 46
הימנו, כפי שנתחדש במיוחד בדורנו זה גם 47
ובמיוחד בחצי כדור התחתון (שבו לא הי' הגילוי 48
דמ"ת" 151), שבו נקבע מושבו של נשיא הדור, כ"ק 49
מו"ח אדמו"ר, משה שבדורנו, ומשם מופצים 50
המעיינות בכל קצוי תבל ממש, ובמשך יובל שנים 152
("עולם" 153), אשר, ע"י ההוספה בהפצת המעיינות 52
חוצה (שכבר היתה באופן ד"די והותר"), "דע את 53
אלקי אביך", "לדעתך" 154, זוכים 155 תיכף ומיד 54
ל"אותו הזמן.. (ש)לא יהי' עסק כל העולם אלא 55
לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים 56
גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת 57
בוראם כפי כח האדם, שנאמר כי מלאה הארץ דעה 58
את ה' כמים לים מכסים". 59

(146) אבות פ"א מ"א.

(147) רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ב ולאדה"ז שם ה"ח.

(148) לשון הקדמת הרמב"ם לספר הי"ד.

(149) לקו"ש חכ"ז ע' 229 ואילך. ועוד.

(150) ראה זח"ג עג, א. לקו"ת ויקרא ה, ג. נצבים מו, א.

ובכ"מ.

(151) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' שלא. וש"נ.

(152) כולל ובמיוחד בענין שהזמן גרמא, יובל שנים לכ"ח

("כח") סיון (שמתברך מיום הש"ק זה) – ראה בארוכה שיתח

כ"ח סיון.

(153) קידושין טו, א. מכילתא ופרש"י משפטים כא, ו.

ולהעיר גם מלקו"ת פרשתנו מב, ד ואילך.

(154) כולל גם ההוספה ב"לדעתך" דמשה (ועי"ז גם במשה

שבכאור"א מישראל) – כמארז"ל "צדיקים אין להם מנוחה לא

בעוה"ז ולא בעוה"ב" (ברכות בסופה. וש"נ), "האבות ומשרע"ה

שהם בג"ע יותר מג' אלפים שנה ומתעלים בכ"י ג"פ כו" (סה"מ

תרנ"ד ע' רכ. ועוד).

(155) כהבטחת מלך המשיח להבעש"ט – במענה לשאלתו

אימת אתי מר – כשיפוצו מעינותיך (דהבעש"ט) חוצה (אגה"ק

דהבעש"ט – כש"ט בתחלתו).

1 וזהו גם תוכן הענין דשילוח י"ב המרגלים לתור
2 את הארץ (שסיומו וחותמו בפרשת ציצית) 141 –
3 שגם העבודה הפרטית דכל שבט בבירור חלקו הפרטי
4 בארץ, חדורה בנקודת האחדות (שבישראל
5 ובהתורה) שלמעלה מהתחלקות, כמודגש בכך
6 שהנשיא דכל שבט הולך לתור את הארץ כולה, גם
7 החלקים דשאר השבטים.

8 יג. עפ"ז מובן גם הלימוד וההוראה משילוח
9 המרגלים בעבודת כאור"א מישראל – הדגשת
10 נקודת האחדות שבישראל ובתורה:

11 גם עבודתו הפרטית של כאור"א מישראל כפי
12 שמחולקים זמ"ז, כולל ובמיוחד בהענין ד"לדעתך"
13 (עיקר מציאות האדם), ש"אין דיעותיהם שוות" 142,
14 צריכה להיות חדורה בנקודת האחדות שלמעלה
15 מהתחלקות, כפי שמתבטאת (לכל לראש) באהבת
16 ישראל ואחדות ישראל, שמתבונן בדעתו ("לדעתך")
17 בצרכיו של הזולת לעזור ולסייע בכל המצטרך לו,
18 הן ברוחניות והן בגשמיות, וכפי שאומרים בדיבור
19 (ועקימת שפתיו הוי מעשה"ה 143) בהתחלת כל יום
20 לפני התפלה 144: "הריני מקבל עלי מצות עשה של
21 ואהבת לרעך כמוך" 145.

22 ובפרטיות יותר – בנוגע לב' החלוקות
23 (הכלליות) שבישראל, ישכר וזבולון:

24 נוסף להאחדות שנעשית עי"ז שגם יושבי אוהל
25 מקיימים מצות הצדקה, וגם בעלי עסק קובעים
26 עתים לתורה, יכולה וצריכה להיות האחדות גם
27 בכל א' מהחלוקות דתורה וצדקה, ולדוגמא: בצדקה
28 – שנותן צדקה גם לזכותו של הזולת, ודכו"כ
29 מישראל, וישנם כאלה שהקב"ה בירכם בעשירות
30 מופלגה שנותנים צדקה לזכותם של כל בני ובנות
31 ישראל שבדור (פרוטה אחת או חמש פרוטות עבור
32 כאור"א מישראל), והלואי שירבו כמותם בישראל,
33 ובתורה – שלומד תורה גם עם הזולת, ועד לאופן

(141) משא"כ שילוח ב' המרגלים דיהושע – בהפטורה
שלאחרי הקריאה דפרשת ציצית – אחדות שלמעלה מהתחלקות
לפרטים*.

(142) ראה ברכות נח, א. סנהדרין לח, א. ועוד.

(143) סנהדרין סה, א.

(144) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 374. וש"נ.

(145) ועי"ז ניתוסף גם בעניניו הפרטיים ע"י תפלתו (בקשת
צרכיו) – ש"תעלה תפלתו כלולה מכל תפלות ישראל ותוכל
לעלות למעלה ולעשות פרי" (שער הכוונות בתחלתו. ועוד).

(*) ומצד זה שייך יותר להכלל דע"ז ושבת (ראה הערה הקודמת).

ובארץ ישראל עצמה – באים לירושלים עיר
הקודש שלא נתחלקה לשבטים¹⁵⁸, ולבית המקדש
השלישי,
ושם מקריבים (לכל לראש) קרבן תודה על
היציאה דכל בני ממאסר הגלות¹⁵⁹, ומנסכים היין
בכל כלי שיר¹⁶⁰, ובפרט ה"שיר חדש" (לשון זכר)
דגאולה שאין אחרי גלות¹⁶¹,
ולומדים "תורה חדשה (אשר) מאתי תצא"¹⁶²
באופן ש"לא ילמדו עוד איש את רעהו גו' כי כולם
ידעו אותי"¹⁶³, ועוד והוא העיקר – שכל זה נעשה
בפועל ממש, ותיכף ומיד ממש.

יד. וכן תהי' לנו – שתיכף ומיד ממש, ביום זה,
יום הש"ק פרשת שלח, מתקיימת בפועל ממש
הבשורה שבפרשת השבוע: "בישר להם שיכנסו
לארץ", וכסיום וחותם ההפטורה: "נתן ה' בידינו את
כל הארץ וגם נמוגו כל יושבי הארץ מפנינו",
– כולל ובמיוחד (עי"ז) שגם ברגעי הגלות
האחרונים עומדים בתוקף על שלימות הארץ בנוגע
לחלקי הארץ שכבר ניתנו ע"י הקב"ה לבעלותם
של בני ישראל לאחזיר ח"ו אף שעל משטחי ארץ ישראל
לאומות העולם¹⁵⁶ –
וכל בני באים לארץ ישראל בשלימותה,
שלימות בשלימות: ארץ עשר אומות (כולל גם
ארץ קניי קניזי וקדמוני)¹⁵⁷ שתתחלק ל"ג שבטים,

(158) מגילה כו, א. וש"נ.

(159) במכ"ש וק"ו מהיציאה ממאסר דאיש פרטי** –
"ארבעה צריכין להודות יורדי הים .. ומי שהי' חבוש מבית
האסורים .. יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם" (ברכות נד, ב),
ועאכ"כ היציאה דכל בני ממאסר דכל ד' הגלויות לגאולה
שאין אחרי גלות.

(160) ראה רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ו ה"ה.

(161) מכילתא בשלח טו, א. ועוד.

(162) ישעי' נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג.

(163) ירמ' לא, לג.

(**) להעיר מהשייכות לכ"ח סיון – ראה לעיל הערה 152.

(156) להעיר ממגילת תענית (פ"ג) * שבכ"ה סיון (ערב יום
הש"ק זה) בטל הערעור דאזה"ע שהיו רוצים ליטול חלק מיהודה
וירושלים ע"י ה"תשובה נצחת" של גביהה בן פסיסא.
(157) לך לך טו, יח-כא ובפרש"י.

(*) ומ"ש בסנהדרין (צא, א) "ככ"ד ניסן" – טענת הדפוס הוא, וצ"ל
כ"ה במקום כ"ד, וסיון במקום ניסן (ודאי ט"ס הוא הואיל דמוכח זה
מהכא (ממגילת תענית), דספי מסתבר לומר דנתחלק התם מלת סיון
להדפיס במקומו ניסן, מלומר דכל המעשה דהכא שלא במקומו עומד,
דשייד לעיל פ"א" (הפרק דחודש ניסן) – ראה בארוכה תוס' חדשים
למגילת תענית שם.

המשך ביאור למס' ערכין ליום רביעי עמ' א

המזבח.
מבררת הגמרא: מאי שנא הני – מה השתנה באלו הימים
שמנגנים בהם בחליל מימים אחרים. מבארת הגמרא: הואיל
ויהי' גומר בְּהֵן אֶת הַחֵלֶל – מכיון שגם היחיד אומר בהם הלל
שלם, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוידק, ישנם
שמונה עשר ימים בשנה שתיחיד גומר בְּהֵן אֶת הַחֵלֶל, ואלו
הם, שמונה ימי החג של סוכות, ושמונה ימי החנוכה, ויום
טוב הראשון של פסח, ויום טוב (הראשון) של עצרת ו-חג
השבועות. ובאלו הימים, מלבד ימי החנוכה שאין בהם קרבן
היום, מנגנים בחליל לפני המזבח. ובגולה – בחוצה לארץ,
שנוהגים יום טוב שני של גלויות מספיקא דיומא, ישנם עשרים
ואחד ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל, ואלו הם, תשעה ימי
החג של סוכות, ושמונה ימי החנוכה, ושני ימים טובים של
פסח, ושני ימים טובים של עצרת.
מבררת הגמרא במה שונים אלו הימים שגומרים בהם את ההלל:
מאי שנא בְּהֵן הסוכות דאמרינן הלל שלם בכל יומא מיומנת
החג, ומאי שנא בפסח דלא אמרינן הלל שלם

מקשה הגמרא: פשיטא – הלא פשוט וברור הוא שהולך רב
כהנא בשיטת רבי יהודה ומה חידוש יש בכך. מיישבת הגמרא:
מהו דתימא – שמא תאמר אלמלא חידוש הגמרא שאפילו
ברפנן אתיא – הולכים דבריו, שבאמת סובר שכל תקיעה מבין
השלש מצוה בפני עצמה היא, ואם הפסיק הפסקה מועטת אין
זה הפסק, ומה שאמר 'אין בין תקיעה לתרועה' כוונתו שלא
ישהה יותר מדאי והיינו, יותר מן הזמן שנמשכת תקיעת כל
שלשת התקיעות) בין תקיעה לתרועה, ולאפוקי מדרבי יוחנן,
דאמר, שמע תשע תקיעות של ראש השנה בתשע שעות
ביום, שהפסיק שעה בין תקיעה לתקיעה, יצא ידי חובה. אבל
לעולם סובר רב כהנא כרבנן והפסקה מועטת אינה הפסק. קא
משמע לן – באה הגמרא להשמיענו שאינו סובר כרבנן אלא
כרבי יהודה, וכוונת דבריו שאף הפסקה מועטת הרי היא הפסק.
שואלת הגמרא: ואימא ה"כ נמי – ואולי באמת כך היא כוונתה,
שאין להפסיק הפסק מרובה בלבד, וסובר כרבנן ששלש מצוות
הן. מיישבת הגמרא: אם כן, מאי – מה היא הלשון 'ולא כלום',
שמשמע שאין להפסיק כלל ואפילו לא הפסקה מועטת.
שנינו במשנה שנים עשר יום בשנה מכה בחליל וכו' לפני

לקוטי-שיחות פרשת שלח כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

27 שאלה זו קשה במיוחד כאשר אנו מוצאים במפורש
28 בדברי חז"ל⁵ דרשות על שמות אחרים של המרגלים,
29 ובמדרש תנחומא⁶ יש מדרשים על כל השמות⁷ הללו.
30 (ב) מהי משמעות דברי רבי יוחנן "אף אנו נאמר"?
31 אילו רצה להוסיף דרשה על שם נוסף, צריך היה לו
32 לומר "עלו בידינו שנים", או בקצרה "שנים"?

33 (ג) מן הנאמר "אמר רבי יוחנן" – ולא "רבי יוחנן
34 אומר" – מוכח⁸, שאין זו מחלוקת בין רבי יצחק לבין
35 רבי יוחנן, אלא שרבי יוחנן מוסיף על דברי רבי יצחק.
36 וזוהי גם משמעות המלה "אף אנו נאמר" – אין
37 הוא חולק על רבי יצחק (אין הוא אומר "בידינו עלו
38 שנים"), אלא הוא מוסיף דרשה על שמו של נחבי בן
39 ופסי.

40 אך צריך להבין: אם רבי יוחנן דורש שם נוסף, הרי
41 הוא חולק על דברי רבי יצחק האומר לא עלתה בידינו
42 אלא אחד?

43 (ד) ועיקר: כיון שעל שם מעשיהם נקראו⁹ אף לפני⁹
44 שמושה בחר בהם, וזוהי "מסורת מאבותינו", אשר לגבי
45 מסורת לא תיתכן מחלוקת, כיצד יתכן שמושה בחר
46 בהם, ובמיוחד כאשר כלל הוא ש"לעולם יבדוק אדם
47 בשמות"¹⁰?

48 (ה) כיצד תואם הדבר למאמר חז"ל¹¹ שהם היו
49 צדיקים (באותה שעה), שלפי זה יוצא, ששורש מעשה
50 המרגלים אפשרי גם אצל צדיקים.

ב.

התשובה לכאורה, והקושי על כך

51 לכאורה ניתן היה להשיב על השאלות ב' וג':
52 בדבריו "לא עלתה בידינו אלא אחד" מתכוון רבי יצחק

א.

דברי הגמרא ורש"י על שמות המרגלים

1 נאמר בגמרא¹: "אמר רבי יצחק, דבר זה מסורת
2 בידינו מאבותינו, מרגלים על שם מעשיהם נקראו, ואנו
3 לא עלתה בידינו אלא אחד – סתור בן מיכאל – סתור,
4 סתור מעשיו של הקדוש-ברוך-הוא. מיכאל, שעשה
5 עצמו מך. אמר רבי יוחנן, אף אנו נאמר – נחבי בן
6 ופסי – נחבי, שהחביא דבריו של הקדוש-ברוך-הוא.
7 ופסי, שפיסע על מידותיו של הקדוש-ברוך-הוא."

8 רש"י מסביר, שכוונת המילים "לא עלתה בידינו..."
9 היא – "אין אנו יודעים לדרוש" – שיודעים אנו לדרוש
10 ולהסביר רק את שמו של אחד המרגלים – סתור בן
11 מיכאל. לפי זה יש לומר, שרבי יוחנן, שדורש גם את
12 השם "נחבי בן ופסי" (כלומר, הוא מסביר שני שמות)
13 אינו סובר כרבי יצחק, ש"לא עלתה בידינו אלא אחד".

14 אך לפי זה מתעוררות מספר שאלות על מאמר זה:
15 (א) מדוע קשה כל-כך לפרש בדרך הדרש את
16 שמותיהם של המרגלים על-פי מעשיהם, עד כדי כך
17 שרבי יצחק ורבי יוחנן הצליחו לעשות זאת רק לגבי
18 שם אחד או שניים מכל השמות? במה שונים שמות
19 אלו מכל השמות הרבים בתורה אשר עליהם נאמרים
20 מדרשי חז"ל?

21 [אמנם, גם בחלק הדרוש שבתורה דורשים על-פי
22 כללים מסויימים², אך בכל זאת זהו אופן לימוד רחב
23 ביותר³, כי הענין הנדרש אינו צריך להתאים בדיוק
24 למשמעות הפשוטה של המילה ולהיות מובע בכל
25 אותיותיה, עד כדי כך, שכנאמר בספרים⁴, "אין משיבין
26 על הדרש"].

גם ש"ך עה"ת פרשתנו (עה"פ ואלה שמותם) – דרשות על שמות המרגלים (ולשבח).

(7) לבד "גאואל בן מכי". ואולי נשמטו שם תיבות אחדות, ומה שמסיים "ונעשה מך" שייך לדרשת השם "גאואל בן מכי".

(8) ראה שד"ח כללים (ח"א ע' מט וח"ד ע' א'תעה). וש"נ.

(9) משא"כ בזה"ג (קנח, רע"ב – ועד"ז הוא בבמדב"ר פט"ז, ט בשם

"ד"א") א"ר יצחק משה אסתכל וידע כו' ד"ל (עכ"פ בדוחק) – שזה ה' לאחר שחבר בהם,

וכאמרו לפני זה (במדב"ר (שם, ה). וראה ג"כ זח"ג קנח, סע"א)

דאח"כ נתהפכו.

(10) תנחומא האזינו ז.

(11) במדב"ר זח"ג שם. וזהו ג"כ מקור פרש"י יג. ג.

(1) סוטה לד, ב. וראה תנחומא פרשתנו ו. וראה לקמן הערה 53. בכהנ"ל – ראה (ע"ד החסידות) מאור עינים פ' שלח.

(2) ראה ג"כ לקו"ש ח"ה ע' 389.

(3) להעיר מהקדמת הראב"ע לפירושו עה"ת "הדרך הד": אשר מעט השכל בלבו כו'.

(4) ס' הליקוטים עה"פ וימררו את חייהם. פננת רוא לבראשית ז, ו. ועוד. ולהעיר עד"ו – מאנציקלופדי תלמודית ע' אגדה בסופו. וש"נ.

(5) ראה ב"ר פע"א. ג ("גדי כו"). ולהעיר מתנחומא שם – שמביא בתחילתו (לא רק "סתור בן מיכאל נחבי בן ופסי" שמפרש שם בסופו,

כ"א) גם "גאואל בן מכי". ועד"ז בבמדב"ר פט"ז, י ותנחומא באבער פרשתנו יוד (ושם מפרש בסופו רק "סתור". וראה לקמן הערה 55).

(6) האזינו ז (ומסיים שם: וכך נמצא בספר רבי משה הדרשן). וראה

36 (ב) על "החביא דבריו של הקדוש-ברוך-הוא" אומר
37 רש"י: "החביא דבריו, ולא אמר כמות שהן". ואינו
38 מוכן: לא את דברי הקדוש-ברוך-הוא החביא נחבי בן
39 ופסי, ולא אמרם "כמות שהן". אלא את אשר ראה
40 בארץ ישראל – את טוב הארץ¹⁴.

41 (ג) בהמשך, על "שפיסע על מידותיו של הקדוש-
42 ברוך-הוא" מפרש רש"י "דילג שלא אמרו כאשר הם",
43 ואינו מפרש מה הן "מידותיו של הקדוש-ברוך-הוא"
44 אשר הוא דילג עליהן ולא מסרם לישראל כפי שהיה
45 צריך?

46 המהרש"א¹⁵ מסביר, שב"החביא..." ו"פיסע..." אין
47 הכוונה לכך שהוא לא מסר את דברי הקדוש-ברוך-הוא
48 וכו' "כמות שהן", אלא שבו עצמו היה "החביא דבריו
49 של הקדוש-ברוך-הוא" – אצלו הם היו חבויים.
50 כלומר, הוא לא האמין בדברי הקדוש-ברוך-הוא
51 "שהעיד על הארץ שהיא טובה". ו"פיסע על מדותיו
52 של הקדוש-ברוך-הוא" – הוא עצמו "דילג" ולא
53 האמין במדותיו של הקדוש-ברוך-הוא, ש"נותן שכר
54 טוב למאמינים...".

55 לפי זה צריך להבין: מהו ההבדל, שלגבי "דבריו
56 של הקדוש-ברוך-הוא" היה "החביא" (נחבי), ולגבי
57 "מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא" – "פיסע" (ופסי).
58 לכאורה, יש לשניהם, לפי פירוש המהרש"א משמעות
59 זהה – "שלא האמין"?

ד.

**"לא עלתה בדינינו..." - לימוד המביא אותנו
לידי מעשה**

60 תמצית ההסבר לכל זה היא:
61 בדבריו "ואנו לא עלתה בדינינו אלא אחד" אין
62 כוונת רבי יצחק לומר שאין אנו יודעים לדרוש את
63 שמות המרגלים, אלא שהלימוד על שאר שמות
64 המרגלים – לימוד מביא לידי מעשה – "לא עלתה
65 בדינו", אינו מביא אותנו לידי מעשה, שעלינו ללמוד
66 משמות מרגלים אלו¹⁵:

67 הדרשות על שאר שמות המרגלים קשורות רק
68 לעבודת "אבותינו" – הם היו צריכים להמנע מכל אחת
69 מטעויות המרגלים, המתבטאות גם בשמות אלו. אך
70 "בדינו" "לא עלתה..." אלא אחד – אנו צריכים

1 לומר, שב"מסורת בדינו מאבותינו" הגיע רק דרש אחד,
2 אך אין הכוונה שאי-אפשר למצוא דרש על השמות
3 האחרים.

4 ועל כך אומר רבי יוחנן "אף אנו נאמר": אמנם,
5 מ"מסורת בדינו מאבותינו" נשאר דרש על שם אחד
6 בלבד, אך אנו יכולים לדרוש שם נוסף, "נחבי בן
7 ופסי".

8 אך עדיין נשארת בעינה השאלה דלעיל: מדוע דרש
9 רבי יוחנן רק שם אחד נוסף, ולא את שאר שמות
10 המרגלים?

11 וכן: לכאורה המשמעות של דיוק הלשון "לא
12 עלתה בדינו אלא אחד", ולא "ויש בדינו רק אחד"
13 וכדומה, היא שהדרש על שם אחד זה הוא מה
14 שהצליח רבי יצחק לדרוש, והמסורת היא רק על עצם
15 הענין ש"על שם מעשיהם נקראו" – וכך כתוב בפירוש
16 רש"י, כדלעיל.

ג.

השאלות על מדרשי השמות עצמם

17 בנוסף לזה צריך להבין לגבי הדרשות עצמן:

18 (א) מהי כוונת הדרש "שסתר מעשיו של הקדוש-
19 ברוך-הוא" – כיצד רואים במעשה המרגלים שהם
20 סתרו את מעשה הקדוש-ברוך-הוא?

21 רש"י מפרש "סתר דבריו, הכחיש ועשה שונאו (של
22 הקדוש-ברוך-הוא) בדאי". אך פירוש זה ניתן להיאמר
23 רק לפי גירסתו¹² בגמרא – "סתר דבריו", אך לא לפי
24 גירסתנו "שסתר מעשיו של הקדוש-ברוך-הוא", שהרי
25 על-ידי הכחשת דברי הקדוש-ברוך-הוא ו"עשה שונאו
26 (של הקדוש-ברוך-הוא) בדאי" אין סותרים את מעשה
27 הקדוש-ברוך-הוא.

28 מהרש"א¹³ מפרש, ש"מעשיו של הקדוש-ברוך-
29 הוא" כאן הם האותות והניסים ש"עשה הקדוש-ברוך-
30 הוא לישראל בצאתם ממצרים", וב"סתר מעשיו"
31 הכוונה היא ש"הסתיר וכסה אותן כאילו אינו רואה
32 אותן". אך פירוש זה אינו חלק, כי הביטוי בגמרא הוא
33 "סתר" – החזיר, מלשון סתירת בנין, וכפי שמוכח
34 מדברי המהרש"א עצמו, שמבאר תחילה "סתר –
35 הסתיר", ורק לאחר מכן הוא יכול לפרש "וכסה".

(14) ראה תנחומא האיזני שם: החביא האמת.

(15) ולכן לא דרש אותם. ע"ד נבואה שלא הוצרכה לדורות (מגילה
יד, א).

(12) וכו' "ביל"ש, מדרש לקח טוב וילקוט ראובני (בשם הפסיקתא)
פרשתנו עה"פ ואלה שמותם. ש"ך עה"ת ואיה"ח שם.

(13) בחדא"ג סוטה שם.

כשרים היו²⁶, כיצד טעו בענין חשוב כל-כך²⁷, וסברו
שאין צורך בקיום מעשה המצוות?

הכרחי איפוא לומר, שגם הם ידעו שיש צורך
במעשה, והמעשה הוא העיקר, אך הם סברו שדי
בקיום המצוות כפי שהן מבוצעות במדבר, שהרי גם
במדבר קיימו מספר מצוות, וכן את הענין של "כל
מעשיך לשם שמים" בעניני הרשות, אך לא הכרחי
לעסוק בענינים מעשיים כפי שיעסקו בארץ ישראל²⁸.

ו.

שלושת האופנים של "תלמוד מביא לידי מעשה"

ההסבר לכך הוא:
המשמעות הפנימית של "לא המדרש עיקר אלא
המעשה" היא שלא זו בלבד שיש צורך הן בתלמוד
והן במעשה כענינים נפרדים ושהחשוב מבניהם הוא
המעשה, אלא שה"עיקר" של עבודת ה' בכלל הוא
הביצוע המעשי. כלומר, גם במדרש עצמו, באופני
העבודה שאינם מבוצעים במעשה, העיקר והתכלית
הוא להגיע למעשה, כמאמר חז"ל²⁹ "תלמוד מביא
לידי מעשה".

אך בענין זה – "תלמוד מביא לידי מעשה" – ישנם
שלושה אופנים:

א) המעשה הוא "אבן הבוחן" שהתלמוד, המביא
לידי מעשה, הוא כראוי. באופן שכלי ייתכנו סברות
לכאן ולכאן, והאבחנה איזוהי הסברה שהיא אמת
לאמיתה, תלויה בכך שהסברה ניתנת לישום עד כדי
פסקדין בהתאם להלכה למעשה, כלומר, כאשר היא
מתאימה לפסק ההלכה הכתוב במשנה וכו' וב"שולחן
ערוך – דבר ה' זו הלכה³⁰.

1 להזהר מענין אחד בלבד¹⁶ – "סתור בן מיכאל", שלא
נגיע ל"סתור מעשיו של הקדוש-ברוך-הוא...".

3 על כך הוסיף רבי יוחנן – "אף אנו נאמר נחבי בן
4 ופסי..." – אמנם, באותו אופן אשר היה אצל
5 "אבותינו" צריכים אנו להיזהר רק בענין "אחד"17, של
6 סתור בן מיכאל, אבל קשורה אלינו גם ההוראה
7 הנלמדת מן הדרש על השם נחבי בן ופסי, אם כי לא
8 באותו אופן שהיה אצל "אבותינו", אלא "אף אנו
9 נאמר" – בהתאם לדרגה שלנו.

ה.

טעותם של המרגלים

10 הדברים יובנו כאשר נקדים את המוסבר במספר
11 מקומות¹⁸, שהגורם לחטא המרגלים היה אי-רצונם
12 לצאת מן המדבר ומאורח החיים שחיו בו ולהכנס לארץ
13 ישראל, ארץ נושבת, אשר לגביה נצטוו¹⁹: "כי תבואו
14 אל הארץ... שש שנים תזרע...", בה צריך האדם לחרוש
15 ולזרוע²⁰ ולעסוק בענינים גשמיים. וכנאמר בתורת
16 החסידות²¹: המרגלים לא רצו לרדת מעולם המחשבה
17 אל עולם הדיבור, ובמיוחד לא אל עולם המעשה.

18 בעבודת ה' עצמה זהו ההבדל בין תורה לבין
19 מצוות²²: התורה "היא"23 חכמתכם ובינתכם – לימוד
20 בשכל ובמחשבה (וכן ביטוי בדיבור²⁴), ואילו מהותן של
21 המצוות היא מעשה. המרגלים חפצו להישאר במדבר,
22 שבו עסקו ישראל בעיקר בלימוד התורה, ולא להכנס
23 לארץ ישראל, ששם עיקר העבודה הוא במעשה המצוות.
24 אך "לא המדרש עיקר אלא המעשה"25: כוונת
25 הבריאה היא לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, וזאת
26 בעיקר על-ידי עבודה בתחתונים – ביצוע מעשי של
27 המצוות בדברים גשמיים.

28 אך קשה להבין: כיוון שמרגלים ב"אותה שעה

16 אלא ש"מ"מ צ"ל "מסורת בדינו מאבותינו, מרגלים ע"ש מעשיהם
נקראו" – היינו, שאצל אבותינו היו ידועות הדרשות על שמות כל
המרגלים – כי ידיעה כללית זו נוגעת גם בעבודתנו, כדלקמן סעיף יב.
17 ויומתק יותר אם נפרש "לא עלתה בדינו אלא אחד" – שלא
נשאר מסורה מאבותינו רק דרשה זו (כנ"ל סעיף ב'), שמה גופא (שרק
דרשה זו נשארה בדינו מאבותינו) מוכח, שרק היא נוגעת לעבודתנו. אבל
ראה לעיל בפנים שם.
18 לקו"ת ריש פרשתנו. אוה"ת שם. וראה גם לקו"ש ח"ד פ' שלח.
19 בהר כה, ב"ג.
20 ראה ברכות (לה, ב) אפשר אדם חורש כו' וזורע כו' תורה מה
תהא עלי.
21 לקו"ת שם רד"ה ויאמרו (מע"ח). ועיי"ש לה, ב ובסוף המאמר.
22 ראה לקו"ת שם סד"ה שלח.

(*) משתמשין בלשון לכאורה, אף דהאמת כן הוא (שד"ח כללי הפוסקים טז, ח. ושי"ח).

23 ואתחנן ד, ו.
24 עירובין נד, א. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב סי"ב. וש"נ. תניא רפלי"ז.
שם ספ"ח (וברפ"ח – לא נזכר ת"ת. ואכ"מ).
25 אבות פ"א מ"ז.
26 פרש"י פרשתנו יג, ג. וראה לעיל הערה 11. ובפרט ע"פ המבואר
בלקו"ת (לו, ב. לה, ב. וראה אוה"ת שם) פרשתנו גודל מעלת מדריגת
המרגלים (מס' קבלה).
27 ראה אגה"ק סוס"ה "שיש ב' מיני נשמות בישראל נשמות ת"ח
כו' ונשמות בעלי מצוות כו' דלכאורה* הרי גם ת"ח צריכים לעסוק
בגמ"ח כמאדו"ל כו".
28 ראה אוה"ת פרשתנו ע' תמד.
29 קידושין מ, ב. וש"נ.
30 שבת קלח, ב. נת' בארוכה בלקו"ש חט"ו ע' 232 ואילך. וש"נ.

בחינוניותו, הרי אז אין אור השכל מאיר ביחד עם
הביצוע המעשי³⁷, כי מבחינת חינוניות נפש האדם,
מוגבל כל כח נפשי במקום המסויים לו: שכל במוח,
מידות ורגשות בלב, כח המעשה בידיים וכדומה. ולכן,
כאשר שקוע האדם בלימוד, אין המעשה כשלעצמו,
שהוא בדרגה נמוכה הרבה יותר מן השכל, תופס אצלו
מקום, אלא בפרט מסויים שהמעשה מסייע ללימוד.

אך כאשר שקועים בלימוד בפנימיות הנפש, עד
אשר זוהי כל מהות האדם, אז לא ייתכן לומר שיש
פינה בנפשו הסותרת לחכמתו. ובאופן זה, לא זו בלבד
שהלימוד משפיע על המעשה (אשר לשם כך די
בהחלטה, "נצח והוד דלבר מגופא" – המסקנה) אלא
אף יותר מכך – כוחות הלימוד והמעשה יכולים
לתפקד ברזמנית, השכל אינו נפגע גם כאשר האדם
עסוק בפעילות מעשית, ובלשון החסידות³⁸: מצד
מוחין דגדלות, עצם המוחין, מגיע אור השכל כפי
שהוא אל כל כחות הנפש, כפי שהם במקומם, ועד לכח
המעשה.

לפי זה, יובן הדיוק בלשון הרמב"ם³⁹ "כשם
שהחכם ניכר בחכמתו... כך צריך שיהיה ניכר במעשיו
במאכלו...", אצל החכם באמת, החכמה היא כל
מהות, כך שחכמתו ניכרת בכל כחותיו הנפשיים
באותה צורה – "כשם... כך..." – גם כאשר הוא עסוק
"במעשיו", אשר, לכאורה, הם חיצוניים ואינם קשורים
ל"חכמתו", ניכר בו אותו יחוד "משאר העם" כפי
שניכר יחודו כשהוא עסוק "בחכמתו ודעותיו".

ולא די בכך ש"מעשיו" מושפעים מ"חכמתו", כפי
שדבר אחד מושפע מדבר אחר – כי אז עיסוקו
"במעשיו" נחות מעיסוקו ב"חכמתו", ואז אין הוא כל
כך "מובדל... משאר העם", כבשעה שהוא עסוק
"בחכמתו".

כי כאשר החכמה היא כל מהות, הרי גם כאשר
הוא עוסק "במעשה" הוא שרוי בדרגתו הגבוהה –
"בחכמתו".

משמעות הדברים בעבודה הרוחנית היא: ההוכחה
לכך שההתבוננות המחשבתית (למשל – ברוממות
הא-ל יתברך, יתעלה³¹, ובשפלות האדם³²) היא
אמיתית, היא כאשר ההתבוננות מגיעה לידי מסקנות
וביצוע בפועל.

ב) שלימות הלימוד היא באמצעות "מביא לידי
מעשה"³³. כפי שאכן רואים, שכדי להחליט איזו מבין
הדעות השונות הקיימות בשכלו של האדם היא
הנכונה, והחלטה זו הכרחית כאשר היא משפיעה על
המעשה, צריך הלומד להתעמק שוב בכל הדעות יותר
לעומק עד שיוכל להגיע לכלל החלטה³⁴. ולכן
אומרים³⁵ "תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה".
כלומר, לא זו בלבד שהמעשה הוא "אבן הבוחן" של
הלימוד, אלא המעשה גורם לכך שה"תלמוד" גדול³⁵.

אך בשני אופנים אלו, מושם הדגש על התלמוד
ומעלתו, כפי שהיא מתבטאת בביצוע המעשי:
אין חשיבות למעשה בפועל, אלא למעשה כפי
שהוא עדיין ב"עולם" המחשבתית: פסק הדין, המסקנה
של ההתבוננות המחשבתית.

גם באופן השני, שבו מדובר דוקא על המעשה
בפועל, מוסבר רק הענין שהמעשה מביא לידי שלימות
בתלמוד – ולא על המעלה של המעשה עצמו.

אך יש גם אופן נעלה יותר:

ג) ה"תלמוד", המביא לידי מעשה כפי שהוא לשם
המעשה עצמו, הוא המביא את אור השכל אל "מקום"
המעשה, כך שבשעת עשייתו, במשך כל מעשיו חדרו
האדם באור השכל – זהו מעשה של אדם שאצלו אור
השכל הוא בגלוי³⁶.

ז.

חכמה אמיתית חודרת גם אל כח המעשה

כיצד ייתכן, ש"תלמוד", שהוא שכלי ומחשבתי,
יקיף ויחדור באדם בעת עיסוקו במעשה בפועל?

ההסבר לכך הוא: כאשר יהודי שקוע בתלמודו רק

(36) דוגמא לדבר קיום מצות שמחת יו"ט – שצ"ל בכת אחת שמחה
של מצוה, ודוקא וביחד עם זה אין שמחה אלא בבשר כו' ביין. – וראה
ביאור אדה"ז במחז"ל אין שמחה אלא בבשר (ס' מאמרי אדה"ז תקס"ח
ע' קעא. קעח (וראה לקו"ת צו טו, ב). ולהעיר ג"כ ממאה שערים סי'
לח).

(37) עיין ד"ה בשעה שהקדימו תעריב פ"ב. ועוד.

(38) ראה ד"ה וכל מאמינים שם. ובכ"מ.

(39) הל' דעות רפ"ה.

(31) אולי הי' כתוב "ית" – ומה השינוי בהס'. ויל"ע בהוצאות
השונות.

(32) שו"ע או"ח רסצ"ח (ובשו"ע אדה"ז שם) – ובתרי" ברכות רפ"ה
בדפוס שראיתי אין "ושפלות האדם".

(33) וכ"ה בנוגע למוחין ומדות, שזה שמוחין מולידים מדות הוא מצד
הגדלת המוחין (ד"ה וכל מאמינים תרס"ג (קרוב לסופו). ובכ"מ).

(34) ראה המשך תרס"ו ע' שצ.

(35) להעיר מהל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ב-ג.

ח.

חוסר השלימות ב"תלמוד" של המרגלים

- 1 ויש לומר שהמקור למעשה המרגלים לא היה
2 באירצונם בקיום מעשה המצוות בכלל, אלא שחסרה
3 להם השלימות בלימוד עצמו:
4 ענינו של דור המדבר הוא תורה, דור דעה. הם היו
5 במדבר שבו לימוד התורה הוא בשיא השלימות⁴⁰. אבל
6 אצל המרגלים חסרה השלימות בענין של "תלמוד
7 מביא לידי מעשה". חסרה להם הדרגה הנעלית ביותר,
8 שמצד מוחין דגדלות (כאשר כל החכמה היא כל מהות
9 הלומד), אין כל הפרדה בין התלמוד לבין המעשה,
10 שגם כאשר האדם שקוע בעשיה בפועל, מאיר אצלו
11 אור השכל והמחשבה במלוא עוצמתו.
12 ולכן התמסרותם ב"תלמוד מביא לידי מעשה" לא
13 היה באופן של יישום ב"עולם המעשה", בארץ ישראל,
14 והבאת אור התורה של המדבר לשם, אלא באופן
15 שהמעשה הוא במדבר עצמו. כלומר, מעשה כתוצאה
16 של לימוד התורה, כדלעיל בסעיף ו'.

ט.

המסקנה הנלמדת לגבינו מטעות המרגלים -
"אחד"

- 17 לפי האמור לעיל, שהגורם להתנהגות המרגלים לא
18 היה התנגדותם ל"מעשה", אלא החסרון בשלמות
19 לימודם, בעבודה שבמוח, יובן מאמרו של רבי יצחק
20 "לא עלתה בידינו אלא אחד...":
21 בדורות הראשונים, של אבותינו, כאשר העבודה
22 היתה מצד המוחין שבראש, צריך היה לדעת כיצד
23 להביא לידי כך שהעבודה תיעשה באופן הרצוי -
24 שלימות מוחלטת של הלימוד הכרוכה בהתבטלות
25 מוחלטת - שלא כאצל המרגלים, שהיתה אצלם
26 הפרדה בין העבודה הפנימית, של המוח, לבין
27 המעשה.
28 וכיוון שבעבודה זו ישנם הבדלים בין שבט אחד
29 למשנהו, כי לכל שבט יש דרך ושער⁴¹, בעבודת ה',

צריכים לדעת להיזהר מהטעות של כל אחד מהמרגלים
- הזהירות אצל כל אחד מהם היא לפי אופן עבודת
שבטו.

אבל בזמנים מאוחרים יותר, אחרי ה"ראשונים
כמלאכים", כשנתמעטו הדורות⁴², ובמיוחד כאשר
"נפלה סוכת דוד עד בחינת רגליים ועקביים", ועיקר
עבודת ה' היא בקיום מעשה המצוות⁴³, לא כל-כך
חשוב לדאוג לכך שיימנעו מטעות המרגלים כפי שהיא
בשורשה ומקורה, בעבודה הרוחנית של המוחין, בשיא
השלימות של הלימוד מתוך התבטלות עצמית
ובשאיפה בלבדית להגיע לאמיתות הדבר הנלמד, אשר
בזאת כל חד לפום שיעורא דיליה, אלא יש למנוע את
התוצאה ביחס למעשה המצוות שנבעה מטעותם של
כל המרגלים באופן שווה, שהרי "תורה"⁴⁴ אחת ומשפט
אחד לכולנו בקיום כל התורה ומצוות בבחינת מעשה"
— כאשר הטעות היתה כאילו העבודה העיקרית איננה
בעולם המעשה.

וזוהי המשמעות של "לא עלתה בידינו אלא אחד":
מה ש"עלתה בידינו", הנלמד משמות המרגלים לגבי
עבודתנו הרוחנית, הוא ענין "אחד" והנקודה
המשותפת לכולם - ההכרחית של קיום המצוות
במעשה, באופן שווה⁴⁵ עלידי כל ישראל בכל הדורות,
ללא הבדלים⁴⁶.

אזהרה זו נרמזת בשם "סתור, שסתור מעשיו של
הקדוש-ברוך-הוא": הקדוש-ברוך-הוא ברא את עולם
העשיה (מעשה הקדוש-ברוך-הוא), בכוונה שישאל
"יבנו" אותו⁴⁷ - יהפכו אותו לדירה לו יתברך. ולכן,
כאשר אין עושים את מעשה המצוות לעיקר, סותרים
ח"ו את מעשה הקדוש-ברוך-הוא - עולם העשיה נותר
ח"ו חרב וסתור, ולא בנוי לדירה לה' יתברך⁴⁸. ויותר
מכך, בדומה למאמר חז"ל⁴⁹: כל דור שאינו נבנה (בית
המקדש) בימיו, מעלין עליו הכתוב כאילו הוא חריבו.
והרי ניתן לשאול: אם הקדוש-ברוך-הוא ברא את
העולם למטרה זו, והוא כל-יכול ואין מי שיעכב בעדו,
כיצד ייתכן שיהודי, נברא, יסתור את מעשה הקדוש-

(45) להעיר מענין שער הי"ג - השווה לכל נפש - ראה שער הכולל
בהקדמתו. וראה במקומות שנשמנו בהערה 36.

(46) ועפ"י י"ל ד"לא עלתה בידינו אלא אחד" הוא ע"ד "בא חבקוק
והעמיד על אחת" (מכות בסופה. ועיי"ש בחדא"ג מהרש"א).

(47) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 14 ואילך.

(48) ראה ער"ו מאור עינים פרשתנו.

(49) ירושלמי יומא פ"א ה"א (קרב לסופו).

(40) ראה לעיל ע' 41, וש"נ.

(41) ראה שו"ע אדה"ז אור"ח סו"ס סח (ממג"א שם בריש הסימן).
לקו"א להח"מ סקל"ג.

(42) בדורות האמוראים. ועיי"ן לקו"ש שה"ש ד"ה ששים המה (הב')
פ"ד - דבמימרות האמוראים טעמי ההלכות (השגה) הם בהעלם, עיי"ש
(בחי" "מעשה" שבתורה גופא).

(43) אגה"ק סו"ס ט.

(44) תניא רפמ"ד.

27 "דבריו של הקדוש-ברוך-הוא" – בדבר ה' שמים
28 נעשו, הכוונה היא לדבר ה' המחיה כל נברא (מעשה
29 הקדוש-ברוך-הוא).

30 יש לזהר מ"החביא דבריו" – המעשים צריכים
31 להתבצע באופן שייראה בהם דבר ה', דבריו⁵⁵ של
32 הקדוש-ברוך-הוא, המחיה את המעשה –

33 כי, כמדובר פעמים רבות⁵⁶, כדי שהדירה לו יתברך
34 בעולם העשיה, אשר ישראל "בונים" באמצעות עבודת
35 המעשה, תהיה מוארת, והאלוקות תאיר שם בגלוי, יש
36 צורך שמעשיו של היהודי יהיו "מאירים", ויזכר בהם
37 דבר ה' המחיה אותם, וממילא מתבצעת העבודה
38 בחיות וכו'.

39 ו"נחבי", "החביא דבריו...", הוא "בן" – תוצאה
40 של – ופסי, שפיסע על מידותיו של הקדוש-ברוך-
41 הוא: מצב של "החביא דבריו של הקדוש-ברוך-הוא"
42 העלול להיות ח"ו אצל יהודי, שהוא אינו חש את דבר
43 ה' המחיה כל נברא, נובע שהוא מדלג ופוסח על
44 העבודה שמצד המדות (הרגשות), שמקורן ב"מדותיו
45 של הקדוש-ברוך-הוא"⁵⁷:

46 התעוררות האהבה לה' אצל היהודי מביאה לכך
47 שגילוי האור האלוקי בנפשו כאשר הוא מעל העולם,
48 מאפשרת⁵⁸, שגם כאשר הוא יעסוק בענינים גשמיים,
49 במעשה, לא יהי' בבחינת "החביא דבריו של הקדוש-
50 ברוך-הוא".

יא.

הענין של "נחבי בן ופסי" אצל המרגלים
ואצלנו

בכך יובן הדיוק "אף אנו נאמר":

54 ואי"ז סותר ל"לא עלתה בידינו אלא אחד" – כי (נוסף ע"ז
שהעבודה לשלול "החביא כו" אינה כמו שלילת טעות המרגלים,
כדלקמן סעיף יא, הרי) בעבודה זו יש חילוקי מדריגות, ואינה דומה
להשלילה ד"סתור כו" שהיא באופן שווה לכא"א מישראל בכל הזמנים
(לא עלתה כו' אלא אחד), כנ"ל בפנים ס"ט והערה 40.
ועפ"ז יומתק מה שבכמדובר ות"ב (דלעיל הערה 5) דרש רק
"סתור" ולא "נחבי" – כי העיקר מה שנוגע בעבודתנו עתה לכא"א
באופן שווה הוא רק "סתור כו" (מעשה).
55 עפ"ז יומתק השני: במאמר ר' יצחק (ע"ד העבודה דמעשה) נקט
"עלתה בידינו", ובמאמר ר' יוחנן (ע"ד העבודה ב"דבריו כו") נקט "אף אנו
נאמר".
56 ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 35. ועוד.
57 ראה תניא רפ"ג: שנשאלו מהן כו'.
58 ערמ"ש בתניא ספ"ב.

1 ברוך-הוא, ולא יאפשר שכוונתו של הקדוש-ברוך-הוא
2 תתבצע בכל פרט של עולם העשיה?

3 [אילו לא היתה כוונה זו מבוטאת בדיבורו ית', ניתן
4 היה לתרץ, שכיוון שהרצון נשאר במחשבתו ית'
5 (הנעלית מן ה"זולת" – העולם), אין הוא מחייב את
6 האדם⁵⁰;

7 אך כיוון שרצונו של ה' שיעסקו בעבודת המעשה
8 הובע בגלוי בציווי בדיבור, הרי דיבורו⁵¹ של הקב"ה
9 הוא מעשה⁵⁰, וכיצד יתכן שיהודי יסתור את מעשה
10 הקדוש-ברוך-הוא?]

11 התשובה לכך היא, ש"סתור" הוא "בן" – תוצאה⁵²
12 של – "מיכאל, שעשה עצמו מך", שהמשמעות
13 הפנימית היא, שאין מדובר רק⁵³ על מעשה המרגלים,
14 אלא, כביכול, כלפי הקדוש-ברוך-הוא: כדי שתהיה
15 ליהודי בחירה חפשית, עשה הקדוש-ברוך-הוא את
16 עצמו ל"מך", חלש, כביכול, שדיבורו לא יכריח את
17 מעשה האדם – הוא נתן ליהודי את הכח לעשות ח"ו
18 את ההיפך מרצון ה', ואף לסתור את מעשה הקדוש-
19 ברוך-הוא.

י.

משמעות השם "נחבי בן ופסי"

20 ניתן לטעות ולחשוב שהדבר היחיד שיש להיזהר
21 בו בדורות שלאחר הראשונים, לאחר אבותינו, הוא
22 שלא יהא פגם במעשה – ועל כך אומר רבי יוחנן "אף
23 אנו נאמר נחבי בן ופסי, נחבי שהחביא דבריו של
24 הקדוש-ברוך-הוא": גם אצלנו צריך להישלל הענין של
25 "החביא דבריו של הקדוש-ברוך-הוא"⁵⁴, כיוון שדוקא
26 כך העבודה של המעשה היא כראוי:

50 ראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 134 הערה 3, ח"ו [המתורגם]
ע' 70 הערה 46, וס"ל. וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 66 ובהנסמן
שם.

51 ראה ב"ר פמ"ד, כב. ועוד.

52 ע"פ המבואר בפנים יומתק זה שבתנחומא פרשתנו (ו') דרש רק
"סתור" (שסתרו א"ל מן העולם) ו"נחבי" (שהחביא את דבריו) – ולא
"מיכאל" ו"ופסי" [ועד"ז בכמדובר (שם), דרש רק "סתור" (שסתרו מן
העולם)] – כי העיקר בעבודה הוא שלילת "סתור" ו"נחבי", ו"מיכאל"
ו"ופסי" הם רק הסיבה כו'.

53 כי גם לפי השני שבפנים קאי גם על פעולת המרגלים, כפשש"מ
– כי ע"ז ש"סתור מעשיו של הקב"ה" מזהה כח בחירתו לעשות נגד רצונו
ית'. ונמצא שכאילו הוא עושה (שנאו של הקב"ה) מך, וכלשון חז"ל
(איכ"ר פ"א, לג) "מתישין כח גדול של מעלן"*. וראה ספרי לברכה לג,
ה.

* וי"ל שלכן ביקש משה אחרי חטא המרגלים דוקא (פרשתנו יד, יז) "ועתה יגדל נא כח אד' גר", להוסיף כח בגבורה של מעלה (איכ"ר שם) – תמורת "נעשה עצמו
מך".

שבאמצעות עבודתו תתבצע המטרה של "דירה" 25
 בתחתונים, אשר לשם כך אין די במעשה בלבד, אלא 26
 גם בעבודה של לימוד⁶¹, המאירה את עבודת המעשה? 27
 ההסבר לכך הוא: כיוון שכל היהודים שבכל 28
 הדורות הם "קומה אחת שלימה"⁶², יוצא, שהעבודה 29
 של הדורות הקודמים הוא המוח והלב של עבודתנו – 30
 שלנו ב"רגליים ועקביים"⁶³, ולכן בעבודתנו במעשה 31
 המצוות קיימת בהעלם⁶⁴ כוונת המצוות – הראש והלב. 32
 ואת זאת מבהיר רבי יצחק מיד בתחילת מאמרו – 33
 "דבר זו מסורת בידנו מאבותינו, מרגלים על שם 34
 מעשיהם נקראו": 35

אמנם, בעבודתנו בפועל ממש "לא עלתה בידנו 36
 אלא אחד", כפי שהוסבר לעיל בהרחבה, אך כל מה 37
 שנעשה בעבודת "אבותינו", שבכך צריכה להיות 38
 האזהרה שבכל שמות המרגלים, היא "מסורת בידנו" 39
 – עבודה זו היא "בידינו", בעבודתנו, 40
 אלא, שזה באופן של מסורת – מסורה כללית – 41
 בהעלם, ו"לא עלה" מהגלות וההעלם וההסתר של 42
 ירידת הדורות האחרונים, 43

ולגבי העבודה בפועל "עלתה בידנו אחד"⁶⁵, 44
 עבודת המעשה. 45
 ולכן על-ידי עבודתנו במעשה, מושגת שלימות 46
 המטרה של עשיית דירה לו יתברך בתחתונים. 47

(משיחת ש"פ שלח תשכ"ג,
 ש"פ קורח תשכ"ח)

הענין של "החביא דבריו של הקדוש-ברוך-הוא" 1
 אצל המרגלים נבע מכך שהם חפצו להשאר בעולם 2
 המחשבה, שבו מאירה דרגת המחשבה של הקדוש- 3
 ברוך-הוא, ולא חפצו לדרת אל עולם הדיבור, אל דבר 4
 ה' המתלבש בעולם⁵⁹, כך שדבר ה' נשאר בהעלם – 5
 חבוי בעולם. 6

והענין של "נחבי בן (תוצאה של) ופסי, שפסע על 7
 מידותיו של הקדוש-ברוך-הוא" אצלם, נבע מכך שהם 8
 חפצו לדלג על הדרגה של "מדותיו של הקדוש-ברוך- 9
 הוא" שקשורות לעולם, כשם שמדות האדם קשורות 10
 לזולתו⁶⁰, ורצו לשאוב ישר מ"המוחין" של הקדוש- 11
 ברוך-הוא, כביכול, אשר "קדמו לעולם"⁶⁴, ואשר זוהי 12
 הסיבה להעלמת "דבריו של הקדוש-ברוך-הוא" – 13
 בספירת המלכות. 14

אך לא כן "אנו" – עלינו להמנע מ"נחבי בן ופסי" 15
 בצד ההפוך: אל לנו להסתפק במעשה עצמו, אלא גם 16
 לעסוק בדרגות העבודה הנעלות יותר של "דבריו של 17
 הקדוש-ברוך-הוא", ב"מדותיו" של הקב"ה. 18

יב.

עבודת אבותינו במוח ולב היא "מסורת בידנו"

הרי יכול יהודי לחשוב: אמנם, גם בדורות 19
 האחרונים אין די במעשה, ויש צורך גם בעבודה 20
 פנימית במוח ובלב, אך כיוון שנמצאים ב"בחינת 21
 רגליים ועקביים", עבודה זו אינה כמו שהיא באמת, 22
 אין זו עבודה שכלית שבראש ומדות שבלב אלא השכל 23
 והמדות כפי שהם ב"רגליים ועקביים". וכיצד יתכן 24

(דור גופא).

(64) ערמ"ש בלקו"ת שה"ש (הובא לעיל הערה 42) דבמימרות
 האמוראים כלולים בהעלם כל טעמי ההלכות, עיי"ש (ובפ"ג שם).
 (65) ע"פ המבואר בפנים – דב"אחד" זה כלולות כל העבודות
 דאבותינו – תומתן יותר השייכות ד"לא עלתה בידנו אלא אחד ל"בא
 חבוק והעמידן על אחת" (ראה לעיל הערה 46).

(59) והתהוות העולם הי' ע"י עשרה מאמרות, בדבר ה' שמים נעשו.
 (60) ראה ד"ה איתא במדרש תילים תרג"ג (סה"מ תש"ח ע' 271
 ראלף) פ"ב. ובכ"מ.
 (61) ראה ג"כ לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 194. לקו"ש [המתורגם]
 ח"י ע' 329.
 (62) ראה סה"מ להצ"צ מצות אהבת ישראל רפ"א. ועוד.
 (63) עיי"ג כ תניא פ"ב (ושם, גם לענין ראשי אלפי ישראל שבכל דור

**בראשית מ, א - ויהי אחר הדברים האלה חטאו
משקה מלך מצרים והאפה לאדניהם למלך מצרים**

מא

**רמזים דשרי פרעה "טבחנים, משקים, אופים" ר"ת "טמא"
בג"נ, דמאחוריים דבינה מסתעפים דינים וכו'**

**ידוע! בענין ג' שרי פרעה, טבחנים, משקים, אופים,
ר"ת טמ"א² ג' נ'.**

כי הנה לנגד הנ' שערי בינה, יש לעומתם נ' שערי

**טומאה³, העץ דהמן שהי' גבוה⁴ נ' אמה.
גם אות נ' רומז על נפילה כמאמר רז"ל⁵ מפני מה לא
נאמרה נ' באשרי כו'.**

**ואות נ' הוא האות המרכזי, באותיות⁶ כמנפ"ץ⁷,
שרומז על תוקף הגבורות.**

**וכידוע שמאחוריים⁸ דבינה מסתעפים דינים, ועיין
בע"ח⁹ שער הזיווגים פ"ו ע"ש, זהו שבנ' דבנין¹⁰ יכול
להיות טומאה ח"ו, טמ"א ג' נ'.**

והוא אחוריים דמוחין שעל שם בינה יחשבו, שהם

(3) מרמז כאן כמה דוגמאות בענין נ' שערי טומאה:

(א) טמ"א בגי' נ'.

(ב) עץ דהמן נ' אמה.

(ג) נ' רומז על נפילה.

(ד) נ' האות המרכזי דאותיות הסופיות כמנפ"ץ - בחי' גבורות.

(ה) רמז במשנה (כלים פכ"ט, מ"ג) דעד חמישים טפחים חוט של כלי
הבנין ממשיך טומאה.

(ו) יש נ' שערי בינה, ומבחי' אחוריים דבינה מסתעפין דינים.

(4) אסתר ה, יד. ראה תורה אור מגילת אסתר צג, ד. אור התורה פרשת
וארא עמוד ב'תקצה. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סוף סימן פג.

(5) ברכות ד, ב.

(6) "כמנפץ" הם האותיות הסופיות בהאלף בית, והם נקראים בכלל
(מגילה ב:) "מנפץ" (ראה הערה 7), וכידוע אותיות מנפץ
הוא בחי' גבורות, וראה מאורי אור מע' גבורה וז"ל: מנפץ הם
ה' גבורות, ולכן באים בסוף התיבה לתת גבול ומדה כי כן טבע
הגבורות, ע"ש. תניא - שער היחוד והאמונה פ"ד. וראה תורת לוי
יצחק - חידושים וביאורים בש"ס עמוד רכו דהוא גימטריא "גבורה
דין". לקוטי לוי יצחק הערות לזוהר שמות-דברים עמוד שמ. ועוד.

(7) ראה תורת לוי יצחק חידושים וביאורים לש"ס עמוד קלד, דסדר
האותיות "מנפץ" מרמז להפסוק 'ה' מלך ה' מלך ה' מלך העולם
ועד, אותיות "מנ" בגי' "מלך", אות "צ" בגימטריא "מלך", ואותיות
"פך" בגימטריא "מלך", ולכן כתיב בסדר "מנפץ", ולא כמנפ"ץ
כסדר האותיות ע"ש. (פרי עץ חיים שער הזמירות פ"ג).

(8) כמבואר בחסידות, דבחי' חכמה הוא אמונה (ראה תניא פרק לה
בהגהה) דהאדם מבטל דעתו ושכלו ומוסר את עצמו כלו לה' - אמונה
טהורה, משא"כ בחי' "בינה" הוא בחי' ודרגא שהאדם משיג ומבין
אלקות לפי מציאותו ושכלו, ויכול להשתלשל מזה יניקת החיצונים
ודינים. וזהו שהוא מאחוריים דבינה. וראה תניא - אגרת הקודש -
פרק יט (סוף עמוד קכח).

(9) שער טו. ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן רטו.

(10) מרמז למ"ש במשנה (כלים פרק כט משנה ג) "של בנין חמשים
אמה, יתר מכאן אם רצה לקיים טהור". המשנה דנה אם החוט הקשור
להכלי שהבונים והפועלים משתמשים בו נחשב כחלק מהכלי, ואם
נטמא הכלי נטמא החוט, ואם נטמא החוט גם הכלי טמא, וכל זה
הוא כשיש במדת החוט נ' טפחים, דרך עד נ' צריך הכלי להחוט
כדי להשתמש בו אבל אם החוט הוא יותר מחמשים, היינו נ"א, אזי
אם נטמא הטפח הניא לא נטמא הכלי, נמצא דעד מספר נ' מקבל
וממשיך הטומאה. ע"ש.

(11) טמא בגימטריא נ': ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן
סו. סז. סח.

(1) ג' שרי פרעה: ראה ספר המאמרים תש"ד עמוד 92 ואילך וז"ל:
דהנה בגרון יש ג' אברים והם קנה ושט ורידין, והנה הגרון והצואר
בגוף האדם הוא מקום צר המחבר את הראש והגוף, וענינם ברוחני,
הנה הגרון הוא מקום מיצר וזהו מצרים מיצר מ', דהנה כתיב (ישעי'
מ, כו) שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, דמי הוא בינה ואלה הן
המדות, ומי ברא אלה דגילוי המדות הוא ע"י בינה דכאשר מתבונן
באיזה השגה הרי נולד בו מדה המתאימה להשגה ההיא, אמנם כ"ז
הוא כאשר ההשגה דבינה באה אל הלב להוליד את המדה המתאמת
להשגה ההיא, והליכת ההשגה מן המוח אל הלב הוא דרך מיצר
הגרון וזהו מצרים מיצר מ', ובמיצר הגרון ברוחניות יש ג' שרי
פרעה, שר המשקים שר האופים ושר הטבחנים.

והנה שר המשקים זהו הקנה, כי בקנה יש גידי המוח שממנו נמשך
לחלוחית המוח ללב ולריאה וכמאשר¹ (חולין דף מ"ה ע"ב) תלתא
קני הוו, חד פריש לליבא וחד פריש לכבדא וחד פריש לריאה, ולכן
נק' שר המשקים לפי ששואב את הלחלוחית של המוח ומביאה ללב
ולריאה, והנה כמו שהמים מצמיחים כל מיני תענוג.

[...] ושר הטבחנים הן ורידין, והנה בגוף האדם הורידין הם כלים
וצנורות שבהם נמשך הדם מהלב ועולה למוח בראש וכן נמשך לכל
האברים, וענינו בעבודה רוחני הוא רתיחת הדמים וכו', דלעו"ז היינו
התאות זרות וכו', כי קנה הוא האהבה הנמשכת כמים היינו אהבה
שעיקרה בתענוגים, ושר הטבחנים הוא האהבה שעיקרה ברשפי אש.
[...] ושר האופים הו"ע הדיבור, כי שר האופים הוא הושט שהוא
הממוצע בין קנה לורידין וכולל שניהם, כי הורידין הן כלי הדם והדם
נעשה מהמאכל שעובר דרך הושט, וכן המים ג"כ באים דרך הושט
והו"ע הדבור שכלול ממים ואש ונמשך מן המוח והלב, דהדבור
משרת המוח והלב, והו"ע האמורי, דאמורי הוא לשון אמירה ודבור
ויש אמורי דלעו"ז והוא הדבור דלעו"ז, דהדבור הוא עיקר הקלי'
וכמא' סימן לשטות מלין וכידוע דהדבור דלעו"ז גרוע במאד ונוגע
בפנימי הנפש, ל"מ דבורים האסורים, אלא אפילו דברים בטלים
נוגע ג"כ הרבה, וכידוע דריבוי המח"ז והרהורים רעים באים מריבוי
דברים בטלים, וזהו"ע שר האופים דלעו"ז, ע"ש.

ראה לעיל סימן כט הערה 14.

(2) ראה גם לקוטי לוי יצחק הערות לתניא עמוד יג, וז"ל: בטומאת
מצרים שיניקתם ממיצר הגרון, יש ג' בחי' והוא הג' מוחין דקטנות
שבגרון, מספר ג' שמות אלקים* עם הכולל. ג' שרי פרעה טבחנים
משקים אופים ר"ת טמ"א, והיינו טומאת מצרים, ע"ש. עיין רמ"ז
ריש פרשת מקץ.

(* ראה עוד בזה לקמן סימן קג הערה 2. ילקוט לוי יצחק עה"ת
חלק א' סימן פג.

ילקוט לוי יצחק על התורה

שתו יין, פנ¹⁷ ישתה וישכח מחקק (מחקק הוא יסוד¹⁸ הנק' מחקק, ועיין במאור"א מע' מחקק). תנו כו' ויין למרי נפש ישתה וישכח רישו כו'.
תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד רפד

מוחין דקטנות¹² בכלל, שיש מהם יניקה ללעומת זה¹³.
תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שמא

בראשית מ, כג - ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו

מב

ביאור הקשר "שר המשקים" - יין, לענין ה"שכחה"

מיינ¹⁴ נמשך שכחה, והראי' משר המשקים שהוא השייך ליין וחלומו הי' בהשרגים¹⁵ דגפן, לא זכר את יוסף וישכחהו.
ומקרא מלא כתיב במשלי סי' ל"א¹⁶, אל למלכים

- (12) ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן סג. חלק א סימן ריא - דבחי' אחוריים הוא בחי' קטנות בכלל.
(13) ראה בזה תורה אור פרשת וארא נח, ב. יתרו עא, ד. הוספות לפרשת ויחי קב, ג.
(14) עיין בפנים בתורת לוי יצחק, דשמן הו"ע זכרון משא"כ יין.
(15) בראשית מ, ט ואילך.
(16) פסוק ד': "אל למלכים שתו יין" (ופרש"י: אין נאה להם

המשך ביאור למס' ערכין ליום חמישי עמ' א

לעבודת בני לוי 'עבודת עבודה', אִיְהוָה עֲבֹדָה שְׁאִינָה נַעֲשִׂית
לכד אלא צִרְיָקָה עֲבֹדָה אַחֲרָה, הוּא אוֹמֵר זוֹ שִׁירָה, שְׁצִיבָה
עבודת הקרבן, שאינה נאמרת אלא בשעת ניסוך היין של
הקרבן.
רַבִּי יִצְחָק אֱמֵר מִהֶבֶא, שְׁנֵאמַר (תהילים פא ג) 'שִׁאוֹ זִמְרָה
וְהִנֵּנוּ תוֹפָה, כְּנֹד נָעִים עִם נָבֹל' - הרימו בפה קול זמרה, ותנו
קול על התוף ועל הכינור שקולו נעים.
רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אֱמֵר מִהֶבֶא, שְׁנֵאמַר (ישעיה כד יד) בְּנִבְאוֹת
יִשְׁעִיהָ עַל פֹּרַעְנוֹת הָעֵתִידָה לְבֹא ויִשְׁאֲרוּ מֵעַם יִשְׂרָאֵל מִתִּי
מַעַט, וְאִמְרוּ עַל גְּאוֹלַת הַנִּשְׁאָרִים 'הֵבֶה יִשְׁאֹר קוֹלָם, יִרְוֲנוּ
בְּנִינָאֵן ה', צִחְלוֹ מִיָּם' - ישאו קולם בשיר בזמן שתכון ממשלת
ה', ויצהלו בשיר בית המקדש יותר מן השיר ששרו על ים סוף
בעת שטבעו המצרים.
וְהִנֵּנוּ מִיְּתֵי לָה - מביא מקור לשירת הלויים בתורה מִהֶבֶא,
שְׁנֵאמַר (במדבר ט ז) כְּשִׁחֲלֵק מֹשֶׁה עַל פִּי צִיּוּי ה' אֵת מִשָּׁא
הַמִּשְׁכָּן לַמִּשְׁפָּחוֹת הַלְוִיִּם, 'וְלִבְנֵי קָהָת לֹא נָתַן כִּי עֲבֹדָת
הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם בְּכִתְּפָה יִשְׁאוּ' - לא נתן להם עגלות לפי שהיו
צריכים לשאת את ארון ברית ה' על כתפיהם. ויש להבין הלשון
'בְּכִתְּפָה יִשְׁאוּ' שֶׁמִּשְׁמַע שְׁנֵאמַר 'בְּכִתְּפָה' אֵינִי יוֹדֵעַ שִׁישְׁאוּ,
אֵלָּא מִהַ תִּלְמוּד לִזְמֵר 'יִשְׁאוּ', שִׁאוֹן 'יִשְׁאוּ' מִלְּשׁוֹן מִשָּׁא אֱלֹהִים
לְשׁוֹן שִׁירָה, וּמִלְּשׁוֹן נְשִׂיאוֹת קוֹל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר - וְכֵן מִצָּאֵנוּ
בְּשִׁיר לִשׁוֹן 'נְשִׂיאוֹת', שְׁנֵאמַר (תהילים פא ג) 'שִׁאוֹ זִמְרָה וְהִנֵּנוּ
תוֹפָה' וְכֵן אוֹמֵר הַפֶּסֶק (ישעיה כד יד) 'יִשְׁאוּ קוֹלָם יִרְוֲנוּ וְגו'.
חֲנִנְיָא בֶן אֲחִי רַבִּי הוֹשִׁיעַ אֱמֵר מִהֶבֶא, שְׁנֵאמַר (שמות יט יט)
בַּמַּעֲמֵד הָרִשִׁי מִשָּׁח יִדְבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל'

מובן הדבר, אלא אֱלֹהִים בְּמָה הֵינִי מְשַׁמָּח. אלא מִכָּאֵן שִׁאוֹן
אוֹמְרִים שִׁירָה אֱלֹהִים עַל הַיָּיִן, וְבוֹזָה הֵינִי מְשַׁמָּח אֱלֹהִים, שִׁיש
עֲמוֹ שִׁירָה. וּמִכָּאֵן קִשְׁהָ: שֶׁאֵין אִין אוֹמְרִים שִׁירָה אֵלָּא עַל הַיָּיִן,
כִּי־צַד אוֹמְרִים שִׁירָה עַל בִּיכּוּרִים שֶׁהֵם פִּירוֹת מִשְׁבַּעַת הַמִּינִים
וְלֹא יִין. מִתַּרְצָה הַגִּמְרָא: מִשְׁבַּעַת לָהּ שְׁאוֹמְרִים שִׁירָה בְּזִמְן
הַבָּאֵת בִּיכּוּרִים אֶף לְרַבִּי יוֹנָתָן, בְּאוֹפֵן שֶׁהֵבִיאֵם יִין, בְּרִתְּנֵי רַבִּי
יוֹסֵף, שְׁנֵאמַר (דברים כו ב) לִגְבִּי בִיכּוּרִים וְלִקְהָת מִרְאִשִׁית כֹּל
פְּרִי הָאֲדָמָה, וּמִשְׁמַעו 'פְּרִי' דּוֹקָא, כְּמוֹת שְׁהוּא, אִתְּהָ מִבִּיא
לְבִיכּוּרִים, וְאִי אִתְּהָ מִבִּיא לְבִיכּוּרִים מִשְׁקֵין הַיּוֹצֵאִים מִן הַפְּרִי.
אֲבָל אִם הֵבִיא עֲנָבִים לְעֹזְרָה לְשֵׁם בִּיכּוּרִים וְדִרְכָּן וְנַעֲשׂוּ
מִשְׁקִים, מִנֵּין שִׁיעָא יְדֵי חוֹבֵתָה, תִּלְמוּד לזִמְרָה, בַּהֲמִשְׁךְ הַפֶּסֶק,
'אֲשֶׁר תִּבְיֵא מֵאֲרָצְךָ, שְׁהִיהָ אֲפֻשֶׁר לְכַתּוּב 'אֲשֶׁר מֵאֲרָצְךָ,
וְהַמִּילָה 'תִּבְיֵא' מִיּוֹתֶרָתָה, וְבֹאֵה לְרִבּוֹת שֶׁאֵם הֵבִיא עֲנָבִים וְדִרְכָּם
יֵצֵא יְדֵי חוֹבָה. וּבְאוֹפֵן זֶה שְׁהֵבִיא הַמִּשְׁקִים שִׁיעָא מִזֶּה־עֲנָבִים,
אוֹמְרִים שִׁירָה עַל בִּיכּוּרִים.
הַגִּמְרָא חוֹזֶרֶת לְעִנֵּין שִׁירַת הַלְוִיִּם בַּמִּקְדָּשׁ, וּמִבִּיֵּאֵה מִקְרוֹת
נוֹסְפִים לַכֹּחַ: חֻזְקָה אֱמֵר מִהֶבֶא, שְׁנֵאמַר (דברי הימים א' טו כב)
בַּהֲעֹלֹת דּוֹד אֵת אֲרוֹן ה' אֵל מִקְוֹמוֹ וְצִוִּיהָ לְלוֹוִים שִׁישְׁאוּהוּ
'וְכִנְיָהּ שֶׁר הַלְוִיִּם בְּמִשָּׁא (ישור) [יִסְר] בְּמִשָּׁא, כִּי מִכֵּין הוּא'
- 'מִשָּׁא' עֲנִינּוּ נְשִׂיאוֹת הַקּוֹל, וְהִיהָ נוֹשֵׂא אֵת קוֹלוֹ וּמִיִּסֵּר וּמוֹכִיחַ
אֵת הַנּוֹשֵׂאִים עַל מִשָּׁא הָאֲרוֹן עַל יְדֵי הַגְּבוּהָת וְהַנִּמְכָּת קוֹלוֹ. אֵל
תִּקְרִי [יִסְר] (ישור), אֱלֹהִים קִרָּא 'יִשְׂרִי', לִשׁוֹן שִׁירָה, וּפִירוּשׁ
'יִשְׂרִי בְּמִשָּׁא', יִשָּׂא אֵת קוֹלוֹ בְּשִׁיר. וּמִכָּאֵן לְשִׁירַת הַלְוִיִּם מִן
הַתּוֹרָה.
בְּלִוְיָי - שֶׁם חֲכָם אֱמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, מִהֶבֶא, שְׁנֵאמַר (במדבר ד
מז) לִגְבִּי שִׁבְט לוי קָל הֶבֶא לְעֹבֹד עֲבֹדָת עֲבֹדָה, קוֹרָא הַכְּתוּב

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שלח

**יג, ל – ויהס כלב את העם אל משה ויאמר
עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה**

א. הנה כתיב ירד ירדנו¹ כו' ירידה אחר ירידה וכן ביציאת מצרים וגאולה כתיב ואנכי אעלך גם עלה כו' עלה נעלה² כו'. היינו ב' עליות שהוא עילוי אחר עילוי, ובאמת ביציאת מצרים לא נתעלו רק פעם אחת כמו שכתוב אעלה אתכם מעני מצרים³ כו' אל ארץ זבת חלב ודבש. אך כי עלייה זו השנית היא רומזת על גאולה העתידה להיות במהרה בימינו אמון (וכן בשמות ג' פסוק י"ד) אמר לו ענין הגאולה האחרונה כדפירש רש"י (שם).

דהנה כתיב⁴ כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות שמקיש הכתוב ענין גאולה אחרונה ליציאת מצרים. והוא שכמו שכל עיקר תכלית המכוון בגלות מצרים והשעבוד רד"ו שנה ה' בכדי לזכות לקבלת התורה פנים בפנים⁵ דבר ה'. וכמ"ש וזה לך האות⁶ כו' בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה. כך כל אריכות הגלות הזה הוא כדי לזכות לגילוי פנימיות התורה שיהי' לעתיד לבוא כי במתן תורה ה' קבלת התורה הנגלית אבל פנימית טעמי התורה יהי' הגילוי שלהם לעתיד לבוא. ועל זה נאמר אראנו נפלאות, וכמו שכתוב עין בעין ראו⁷.

וכך בענין השעבוד והגלות שנאמר בגלות מצרים וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה קאי גם על זמן האחרון, וימררו את חייהם⁸ היא התורה כי היא חיינו, בעבודה קשה דא קושיא⁹, בחומר דא קל וחומר, ובכל עבודה בשדה דא ברייתא, ובלבנים דא לבון הלכתא, שאין בידינו הלכה ברורה ודין ברור כי כל דיני התורה במחלוקת שנוי' הללו מכשירין ומטהרין והללו פוסלין ומטמאין, ואם כן כמו שעל ידי שעבוד מצרים בחומר ובלבנים זכו למתן תורה, כך גם כן על ידי לבון הלכתא שבזמננו זה יזכו לגילוי פנימיות התורה לעתיד לבוא להיות אראנו נפלאות.

תורה אור ריש פרשת שמות

**יד, לה – אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה
לכל העדה הרעה הזאת הנועדים עלי במדבר
הזה יתמו ושם ימותו**

ב. תנו רבנן דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא שנאמר (במדבר יד) במדבר הזה יתמו ושם ימותו, יתמו בעולם הזה ושם ימותו בעולם הבא, ואומר (תהלים צה, יא)

(1) הנה כתיב ירד ירדנו (בראשית כג, כ). . ואנכי אעלך גם עלה . . וכו': עיין עוד בענין זה ילקוט משיח וגאולה פרשת שמות סימן כב. כג. כד. כה. כו. נו. קט. רפא. פרשת ויגש סימן קעז. פרשת שלח סימן מד. פרשת בא סימן רצב.

(2) במדבר יג, ל.

(3) שמות ג, יז.

(4) בשמות ג' פסוק י"ד: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שמות סימן קעג, ובהנסמן שם.

(5) מיכה ז, טו.

(6) דברים ה, ד.

(7) שמות ג, יב.

(8) ישעי' נב, ח.

(9) שמות א, יג.

(10) זוהר חלק ג קנא, א.

אשר נשבעתי באפי אם יבואו אל מנוחתי דברי רבי עקיבא, רבי אליעזר אומר באים הם לעולם הבא¹ שנאמר (שם נ, ה) אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח אלא מה אני מקיים אשר נשבעתי באפי, [באפי] נשבעתי וחוזרני ב' וכו'.

רבי שמעון בן מנסיא אומר באים הם לעולם הבא שנאמר (ישעי' נה) ופדויי ה' ישובו ובאו ציון ברנה.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שבקי רבי עקיבא לחסידותי שנאמר (ירמי' ב) הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר [וגו'] זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה [ומה אחרים באים בזכותם הם עצמון לא כל-שכן].

סנהדרין קי:

**יד, כא – ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את
כל הארץ**

ג. וימלא כבוד, דרבינו ז"ל מפרש כי עכשיו עם כי מלא כל הארץ כבודו מכל-מקום יש עכ"פ בחי' צל ומקיף לסטרא אחרא, וכפי מ"ש בשם עמק המלך צל² זה יונק מק"כ צירופי אלקים, אבל לעתיד לבוא ואת רוח הטומאה אעביר כו' כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה כו' זהו וימלא כבוד כו', וזהו ענין יהי כבוד ד' לעולם דהוא לשון עתיד כמו סיפי דקרא ישמח ד' במעשיו פי' במד"ר ר"פ אחרי³ פ"כ דקאי על לעתיד לבוא, ואפשר לומר דהיינו שלעתיד לבוא יהי גילוי שם הוי' עד שיהי נקרא כמו שנכתב⁴.

אור התורה שלח ע' תקכו

**טו, יד – וכי יגור אתכם גר או אשר בתוכם
לדורותיכם ועשה אשה ריה ניהוח לה' כאשר
תעשו כן יעשה**

ד. וכי יגור אתכם גר או אשר בתוכם לדורותיכם וגו'. ספרי פסקא קח: אין לי אלא גר המתגייר, גר שנתגייר מנין, תלמוד לומר או אשר בתוכם לדורותיכם. ר"ל אף שנתגייר שלא בזמן המקדש, וכשיבנה צריך קרבן. וזה פירוש כוונת הגמרא כריתות דף ט"ז עיין שם, ועיין מה שכתוב בזה ברמב"ם⁵.

צפנת פענח – להרגצ'י גאון

(11) רבי אליעזר אומר באים הם לעולם הבא וכו': עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שלח במפתחות, ערך "דור המדבר" – והמרגלים – יש להם חלק לעולם הבא¹.

(12) עיין גם פרשת וארא סימן נד. פרשת תרומה סימן רי'.

(13) צ"ל בגי' ק"כ, וזהו "סר צלם מעליהם" ע"ש.

(14) ישמח ד' במעשיו פי' במד"ר ר"פ אחרי: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת אחרי סימן א.

(15) שם הוי' . . נקרא כמו שנכתב: עיין פסחים נ. מובא בילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שמות סימן דר.

(16) עמוד א: רבי אומר 'ככם' כאבותיכם, מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והוצאת דם, אף הם לא יכנסו וכו'. אלא מעתה האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים? אמר רב אחא בר יעקב: 'וכי יגור אתכם גר או אשר בתוכם' וגו', (ר"ל שמפסוק זה אנו למדים דגר שנתגייר שלא בזמן המקדש, כשיבנה המקדש חייב להביא קרבן, וממילא מוכח דמקבלין גרים אף שלא בזמן המקדש).

(17) מה שכתוב בזה ברמב"ם: ראה בארוכה לקוטי שיחות חלק כו עמוד 160 ואילך. (מובא גם בילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת משפטים סימן ירד עמוד 749).

♦ יום ראשון כ' סיון ♦

יג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) שְׁלַח־לָךְ אֲנָשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נָתַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אַחֵד אִישׁ אַחֵד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כָל נָשִׂיא בָהֶם:

ב שלח לך גברים ויאכלו את ארץ כנען די אנא יהב לבני ישראל גברא חד גברא חד לשבטא דאברהמה תשלחון כל רבא דבהון:

(א) : "נשלחה אנשים לפגיונו", כמה שנאמר (שם): "ותקרבון אלי כלכם וגו'". ומשה נמלך בשכינה, אמר: אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר (שמות א): "אעלה אתכם מעני מצרים וגו'", חזיהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוה.

כ"י: «שְׁלַח־לָךְ אֲנָשִׁים • (במדבר רבה) למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים? לפי שלקתה על עסקי דבה, שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר. שְׁלַח־לָךְ • (במדבר רבה, סוטה לו) לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה – שלח. לפי שבאו ישראל ואמרו (דברים

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת שלח, מברכים החדש תמוז התשנ"ז)

והתשוקה דבני ישראל להכנס לארץ, מכיון שיצאו במוחש את הפירות הטובים והמשפחים שנשפתבה בהן ארץ ישראל, "וזה פריה", שלכן צוה להם משה "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ".

התכן דפרשת 'שלח' הוא - 'שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל', כ"י (א) שכפוש הארץ יהיה בנקל יותר, מכיון שישיבו אותנו דבר, את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבוא אליהן (תחלה לכפוש)", וגם (ב) שעל־ידי־זה יתוסף בגדל החביבות

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 147)

רש"י שהמרגלים ראו את ענשה של מרים, וראה זו היתה צריכה להעניק להם את הכח לא להתפעל מראית גבורת יושבי הארץ.

ורשעים הללו ראו (רש"י יג, ב) המרגלים שמעו על גבורתם של יושבי הארץ עוד לפני שלוחם. אף כל זמן שהדבר היה בגדר שמיעה בלבד, לא התרשמו מכך, ואלו פשראו זאת במו עיניהם, הגיעו למסקנה ש"לא נוכל לעלות". לכן מדיק

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות כרך יח עמ' 141 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

במה חטאו המרגלים

דבה, שדברה באחיה, היינו, עצם הדבור אודות משה. שגם אם לא הבינה איזה דבר בהנהגתו של משה, לא היה עליה לדבר על זה ברבים, כי עצם ההתעסקות בדבור – "דבה" אודות משה, יכול להביא לדבור בהפך שבחו של משה חס־ושלום, והיה עליה לדבר על זה עם משה בעצמו, בחשאי.

וזה היה גם חטאם של המרגלים, דאף שהיה קשה להם איך יכבשו את הארץ כש"עז העם היושב עליה", היו צריכים לדבר על זה בקצור, או למשה לבדו. וחטאם היה שדברו על זה באריכות ובכל הפרטים – "עסקי דבה". שזה הביא למרידת בני ישראל בקדוש־ברוך־הוא, עד שאמרו "נתנה ראש ונשובה מצרימה" (יז, ד).

שלח לך אנשים

למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה, שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר (יג, ב. ובפרש"י)

הקשה הרמב"ן "מה עשו המרגלים, כי משה אמר להם "וראיתם את הארץ מה היא, ואת העם היושב עליה" כו', ועל־כ־פנים היו צריכין להשיבו על מה שצוה אותם. ומה פשעם ומה חטאתם כשאמרו לו "אפס כי עז העם" כו', וכי על מנת שיעידו לו שקר שלח אותם?"

ויש לומר שרש"י בדבריו אלו תרץ קשיא זו. דהנה גם מרים לא דברה שקר אודות משה, ואפילו "לא נתפונה לגנותו" (רש"י בהעלותך יב, א), וזה שלקתה היה "על עסקי

בעל הטורים

ושל"ח שנים חרב הבית. וכן "שלח מעל פני ונצאו" (ירמיה טו, א). תורה ג

שיהיו אנשים חכמים וצדיקים. שלח לך. רמז למנן של"ח שנים ושתלחו ונצאו בגלות, שבג' אלפים

יג (ב) סמך מרגלים למרים בשביל לשון הרע שספרו. שלח לך אנשים. סופי תיבות: חכם,

(ג) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּאֶרָן עַל־פִּי יְהוָה כָּל־אֲנָשִׁים רֹאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הָמָּה:

כֹּה־עַל־פִּי ה' • בְּרִשּׁוֹתָיו, שְׁלָא עֲכָב עַל יְדֹ • כָּל־אֲנָשִׁים • כָּל "אֲנָשִׁים" שֶׁבִּמְקָרָא לְשׁוֹן חֲשִׁיבוֹת, וְאוֹתָהּ שְׁעָה בְּשָׂרִים הִיוּ.

(ד) וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שְׁמוּעַ בֶּן־זִכְוֹר:

(ה) לְמַטֵּה שְׁמֹעֲזֵן שַׁפְט בֶּן־חֹרִי:

(ו) לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה:

(ז) לְמַטֵּה יִשָּׁשְׁכָר יִגָּאֵל בֶּן־יוֹסֵף:

(ח) לְמַטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֶׁעַ בֶּן־נוּן:

(ט) לְמַטֵּה בְנִימֵן פִּלְטִי בֶן־רְפוּא:

(י) לְמַטֵּה זְבוּלֹן גְּדִיאל בֶּן־סוּדִי:

(יא) לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶן־סוּסִי:

(יב) לְמַטֵּה דָן עַמִּיאל בֶּן־גַּמְלִי:

(יג) לְמַטֵּה אֲשֶׁר סֹתוּר בֶּן־מִיכָאֵל:

(יד) לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחֲבִי בֶן־וּפְסִי:

(טו) לְמַטֵּה גָד גֵּאֹאֵל בֶּן־מָכִי:

(טז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֶׁעַ בֶּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ:

כֹּה־עַל־פִּי וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֶׁעַ וְגו' • הַתְּפַלֵּל עָלָיו: זֶה יוֹשִׁיעַף מַעֲצָת מְרֻגְלִים. (במ"ו) •

בעל הטורים

סודותיה, תעבונ; שהוציאו דָּבָה וְגִרְמוֹ שְׁנִקְבַּע לִי בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת. תורה יא
(טז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים. בְּגִמְטְרִיָּא: שְׁמוֹתֵיהֶם מְכֻוְּעִים. תורה יז

נ'. מִלְּמֹד שֶׁהָיוּ שְׂרֵי חֲמִשִּׁים. תורה ד
(י) סוּדִי. ב' בְּמִסְוָה. "גְּדִיאל בֶּן סוּדִי", "תַּעֲבוֹנִי כָּל מְתֵי סוּדִי" (איזב יט, יט). הִמְרָגְלִים שֶׁהָיוּ מְתֵי סוּדִי, שֶׁשָּׁלְחוּ אוֹתָם לְתוֹר הָאָרֶץ וּלְגִלּוֹת עַל

(ג) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה. סוּפִי תִיבּוֹת: חֲמָה. שְׁאִמֵּר לָהֶם: הִכְנִיסוּ חֲמָה לְעִיר, שְׁלֻעוֹלָם וְכִסֵּס אֲדָם בְּכִי טוֹב' וְיִצְא בְּכִי טוֹב'. רֹאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָמָּה. הָמָּה עוֹלָה

תפלת משה על יהושע

ויקרא משה להושע בן־נון יהושע:

התפלל עליו יִהְיֶה יוֹשִׁיעַ מַעֲצַת מִרְגָּלִים (יג, טז. ובפרש"י)
צריך להבין: הרי 'באותה שעה פשרים היו', שאם לא היו פשרים לא היה שולחם, ומדוע הצריך להציל את יהושע מעצתם? ומאידך, אם היה צריך בתפלה, מדוע התפלל רק על יהושע ולא על שאר המרגלים?
והבאור בזה:

מבאר בחסידות (לקו"ת במדבר לו, ד) בטעם טענת המרגלים, שרצונם להשאר במדבר נבע מפך, שבהיותם במדבר יכלו להיות בקדושה ובהתנתקות מכל עניני עולם הזה

המטרידים ומבלבלים. ולכן לא רצו להכנס לארץ ישראל, שבה יצרכו לירד מדרגתם ולהתעסק בעניני העולם. ואכן, יתכן שמצד דרגתם היתה נתינת מקום לטענה כזו. מה־שאינן יושע, כיון שעתידי הוא למלאות את מקום משה כרוצה ישראל, הרי עבדו אין לטענה זו מקום, כיון שצריך הוא להתחשב בצורך הכללי של עם ישראל להכנס לארץ ישראל ולעשותה דירה לו יתברך. ולכן, על אף שפשרים היו המרגלים, הצריך משה רבינו עליו־השלוש להתפלל על יהושע דיקא, שעבדו אין טענתם טענה.

(יג) וישלח אתם משה לתור את־ארץ כנען ויאמר אלהים עליו זה בנבנב ועליתם את־ההר:

יושלח יתהון משה לאללל את ארעא דכנען ואמר להון סקי דא בדרומא ותסקון לטורא:

כ"י ~ עליו זה בנבנב. הוא היה הפסלת של ארץ־ישראל, שכן דרך התגרים מראין את הפסלת תחלה ואחר־כך מראין את השבך.

(יד) וראיתם את־הארץ מה־הוא ואת־העם הישב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אס־רב:

יח ותחזון ית ארעא מא היא וית עמא דיתב עליה התקיף הוא אם חלש היער הוא אם סגי:

כ"י ~ את־הארץ מה־הוא • (במ"ד) יש ארץ מגדלת גבורים, ויש ארץ מגדלת חלשים, יש מגדלת אוכלוסין, ויש ממעט אוכלוסין. החזק הוא

הרפה • (במ"ד) סימן מסר להם: אם בפרזים יושבין – חזקים הם, שסומכין על גבורתם, ואם בערים בצורות הם יושבין – חלשים הם.

(טו) ומה הארץ אשר־הוא יושב בה הטובה הוא אם־רעה ומה הערים אשר־הוא יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים:

יט ומא ארעא די הוא יתב בה הטבא היא אם פישא ומא קרויא די הוא יתב בהן הבפצחין אם בכרפין:

כ"י ~ הבמחנים • תרגומו: הפפצחין. כרפין פצוחין ופתוחין מאין חומה. הטובה היא • במענות ותהומות טובים ובקריאים.

(כ) ומה הארץ השמנה הוא אם־רזה היש־בה עין אם־אין והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בפורי ענבים:

כ ומא ארעא העתירא היא אם מספינא האית בה אילנין אם לא ותתקפון ותסבון מאפא דארעא ויומנא יומי בפורי ענבין:

כ"י ~ היש־בה עין • אם יש בהם אדם פשר שגגן עליהם בזכותו. בפורי ענבים • ימים שהענבים מתבשליין בכבוד.

בעל הטורים

(יז) את ההר. בגימטריא: תורה, שתעמוד להם זכות התורה. תורה יח
(כ) השמנה. ב' במסורה. 'השמנה היא אם רזה', 'ואת השמנה ואת החזקה
אשמיר' ביהוקאל (לה, טז) בפרשת 'הנני אל הרעים' (שם, ט). אלו לא הוציאו דבה היו זוכים לכל מה שאמר בענין, 'במרעה טוב ארעה אתם... ומרעה
שמן תרעינה אל הרי ישראל' (שם, יד). ועכשו שהוציאו דבה, גרמו למה שגאמר (ולחן יד, לג) 'ובגניכם יהיו רעים במדבר ארבעים שנה' וגו'. תורה כא

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשנ"ו)

ומשבח שמברכים עליו ברכה מיוחדת - "בזרע פרי הגפן".
ובזה גופא - "בזרע ענבים", "שהענבים מתבשלים בבכור",
הינו שאינו "בסר", שאז אינם ראויים לאכילה, וגם לא ליין,
זין חדש כו', אלא לאחר שנתבשלו היטב.

הכתוב מדגיש ש"הימים ימי בפורי ענבים" - כי הפירות
החשובים והמשבחים ביותר הם "ענבים", מפנין שראויים
לא רק לאכילה, אלא עוד זאת, שעל-ידי דריכת וסחיטת
הענבים מתגלה פנימיותם - "זין" (ולכן גם תכונת הזין היא
לגלות את הפנימיות, "נכנס זין יצא סוד"), משקה חשוב

♦ יום שני כ"א סיון ♦

(כא) ויעלו ויתרו את-הארץ ממדבר-צן עד-רחב לבא חמת:

מזרחית עד הים, שהים הוא גבול מערבי, ומשם
חזרו והלכו כל גבול מערבי על שפת הים עד לבא
חמת, שהוא אצל הר ההר במקצוע מערבית-צפונית,
כמו שמפרש בגבולות הארץ בפרשת "אלה מסעי".

כ"י ממדבר-צן עד-רחב לבא חמת. הלכו
בגבוליה בארץ וברחב פמין גא"ם: הלכו רוח גבול
דרומית - ממקצוע מזרח עד מקצוע מערב, כמו
שצוה משה: "עלו זה בנגב", דרך גבול דרומית-

כב וסליקו בדרומא ואתא עד חברון ותמן
אחימן ששי ותלמי בני גברא וחרבון שבע
שנין אתבניאת קדם טנס דמצרים:

(כב) ויעלו בנגב ויבא עד-חברון ושם אחימן ששי
ותלמי ילדי הענק וחברון שבע שנים נבנתה לפני
צען מצרים:

שכחה של ארץ ישראל: שאין לה טרשין בארץ-
ישראל יותר מחברון, לפיכך הקצוה לקברות מתים;
ואין לה מעלה בכל הארצות מצרים, שנאמר
(א): "כגן-ה' בארץ מצרים", וצען היא המעלה שבארץ
מצרים, ששם מושב המלכים, שנאמר: (ישעיה ל):
"כִּי־הָיוּ בַצֵּעַן שָׂרֵיוֹ", והיתה חברון טובה ממנה
שבעה חלקים.

כ"י ויבא עד-חברון • (סוטה לד) כלב לבדו הלך שם
ונשתטח על קברי אבות, שלא יהא נסת לחבריו
להיות בעצתם. וכן הוא אומר (דברים א): "ולו־אתָן
את־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ". וכתוב (שופטים א): "ויִתְּנוּ
לְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־חֶבְרוֹן". שבע שנים נבנתה • (סוטה לד)
אפשר שכנה הם את חברון לכנען בנו הקטן קדם
שיבנה את צען למצרים בנו הגדול? אלא שהיתה
מבנה בכל טוב על אחד משבעה בצען, ובא להודיעך

כג ואתו עד נחלא דאתפלא וקצו מתמן
עוברתא ואתפל עובין חד ונטלוהי באריחא
בתריין ומן רמונא ומן תאנא:

(כג) ויבאו עד-נחל אשכול ויכרתו משם זמורה
ואשכול ענבים אחד וישאיהו במוט בשנים ומן
הרמנים ומן-התאנים:

כך עמה משנה. ואם חפץ אתה לידע כמה משאוי
אחד מהם, צא ולמד מאבנים שהקימו בגלגל (יהושע
ח): "הקימו להם איש אבן אחת מן הירדן על שכמו
והקימוה בגלגל", ושקלוה רבותינו משקל כל אחת
ארבעים סאה - וגמירי: טונא דמידלי אניש על
פתפה אינו אלא שליש משאוי, ממשאוי שקסיעין
אותו להרים.

כ"י זמורה • שוכת גפן, ואשכול של ענבים תלוי
בה. וישאיהו במוט בשנים • ממשמע שנאמר
"וישאיהו במוט", איני יודע שהוא בשנים? מה
תלמוד לומר "בשנים"? - (סוטה לד) בשני מוטות.
הא ביצד? שמונה נטלו אשכול, אחד נטל תאנה,
ואחד רמון, יהושע וכלב לא נטלו כלום, לפי שכל
עצמם להוציא דבה נתכוננו: כשם שפריה משנה,

בעל הטורים

(כא) לבא חמת. ויעלו בנגב ויבא. סופי תיבות בהיפך: אבות. שגשתשח על קברי אבות. תורה כב

(כד) לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֲשָׁכּוֹל עַל אֲדוֹת
הָאֲשָׁכּוֹל אֲשֶׁר-כָּרְתוּ מִשֵּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כה) וַיָּשׁוּבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם:
כח וַתָּבוּ מִלְּאֵלֶּלָא יֵת אֲרַעָא מִסּוּף אַרְבַּעִין
יומין:

כ"י • וַיָּשׁוּבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם • וְהָלֹא
אַרְבַּע מֵאוֹת פָּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פָּרְסָה הִיא, וּמִהֶלֶךְ אָדָם בִּינוּנִי עֲשָׂה פִּרְסָאוֹת לַיּוֹם, הָרִי מִהֶלֶךְ
אַרְבָּעִים יוֹם מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, וְהֵם הֵלְכוּ אַרְבָּה
וְרַחֲבָה? אֵלָּא שְׁגָלוּ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ הוּא שִׁיגוֹר
עֲלֵיהֶם יוֹם לַשָּׁנָה, קָצֵר לִפְנֵיהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ.

(כו) וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן וְאֶל-כָּל-עֵדֶת
בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל-מִדְבַּר פָּאֶרָן קִדְשָׁה וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם
דָּבָר וְאֶת-כָּל-הָעֵדָה וַיִּרְאוּם אֶת-פְּרִי הָאָרֶץ:

כ"י • וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ • (סוטה לד) מהו "ויילכו"? לְהָקִישׁ
הַלִּיכְתָּן לְבִיאְתָּן: מַה בִּיאְתָּן בַּעֲצָה רָעָה, אִף הַלִּיכְתָּן
בַּעֲצָה רָעָה. וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר • אֶת מֹשֶׁה וְאֶת
אַהֲרֹן.

(כז) וַיִּסְפְּרוּ-לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאֲנֹו אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
שָׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חֵלֶב וּדְבַשׁ הוּא וְזֶה-פְּרִיהָ:

כ"י • זָבַת חֵלֶב וּדְבַשׁ הִיא • (במדבר רבה) כָּל דָּבָר שֶׁקָּר שָׁאִין אוֹמְרִים בּוֹ קֶצֶת אֶמֶת בַּתְּחִלָּתוֹ, אֵין מִתְקַיֵּם בְּסוּפוֹ.

(כח) אַפֶּס כִּי-עָזוּ הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּאָרֶץ וְהָעָרִים בְּצֻרוֹת
גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם-יְלָדֵי הָעֵנָק רָאִינוּ שָׁם:

כ"י • בְּצֻרוֹת • לְשׁוֹן חֵזָק. וְתַרְגּוּמוֹ: כְּרִיכָן. לְשׁוֹן בִּירְיָנוּת עֲגֻלוֹת, וּבִלְשׁוֹן אַרְמִי: כְּרִיף עֲגֹל.

(כט) עָמְלָק יוֹשֵׁב בָּאָרֶץ הִנְגִּב וְהַחֲתִי וְהַיְבוּסִי וְהָאֲמֹרִי
יוֹשֵׁב בְּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל-הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן:

כ"י • עָמְלָק יוֹשֵׁב וְגו' • לִפִּי שְׁנֵכּוֹ בַּעֲמָלָק כָּבֵד, הַזְכִּירוּהוּ מְרַגְלִים כְּדִי לִיְרָאֵם. עַל יַד הַיַּרְדֵּן • "יַד"
כְּמִשְׁמָעוֹ, אֲצֵל הַיַּרְדֵּן - וְלֹא תוּכְלוּ לַעֲבֹר.

(ל) וַיְהִים כָּלֵב אֶת-הָעָם אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עֲלֵה נַעֲלָה
וַיַּרְשֵׁנוּ אֹתָהּ כִּי-יָכוֹל נוֹכַל לָהּ:

כ"י • וַיְהִים כָּלֵב • הִשְׁתִּיק אֶת כָּלֵם. אֶל-מֹשֶׁה • (במדבר
רבה) לְשִׁמְעָה מַה שִּׁיַּדְּבַר בַּמִּשְׁחָה, צִוָּה וְאָמַר: וְכִי זֶה
בְּלִבְד עֲשֵׂה לָנוּ בֶּן עֶמְרָם? הַשּׁוֹמֵעַ הִיא סְבוּר שָׂבָא
לְסַפֵּר בִּגְנוּתוֹ, וּמִתּוֹךְ שֶׁהִיא כָּלֵם עַל מֹשֶׁה בְּשִׁבִּיל
דְּכַרִּי הַמְּרַגְלִים, שֶׁתְּקוּ כָּלֵם לְשִׁמְעָה גְנוּתוֹ. אָמַר:
וְהָלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהִגִּיד

(ל) עֲלֵה נַעֲלָה. בְּה"א. לזמור, שְׁאִפִּילוּ
אִם יֹאמַר לָנוּ עֲשׂוּ סוּלָמוֹת וְעֲלֵה
לְרָקִיעַ, שֶׁהוּא מִהֶלֶךְ ה' מֵאוֹת שָׁנָה,
נַעֲלָה. תורה לא

פִּקְחִין, וְזוֹכָה לְלִמּוּד וּלְלִמּוּד. תורה כה
(כט) וְהָאֲמֹרִי יוֹשֵׁב. מִלֹּא וַיֹּי, שֶׁהִיא
שְׁקוּל כְּשִׁשָּׁה עֲמָמִים, שְׁנֵאֲמַר בּוֹ (עמוס
ב ט) "כְּגִבְהָ אֲרָזִים גְּבָהוּ". תורה ל

(כד) לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֲשָׁכּוֹל.
הַפְּסוּק מִתְחִיל בְּלִמָּ"ד וּמִסִּיִּים בְּלִמָּ"ד,
דְּסֻתָּם נִזְרֹוֹת ל' יוֹם. וְהִזִּין, אִם זָכָה
לְשִׁתּוֹתוֹ כְּרָאוּי, אִזּוּ חִמְרָא וּרְיָחִי

א: "הס פי לא להזכיר", בן דרר בני-אדם: הרוצה לשחק אגדת אנשים, אומר שי"ט (ס"א הס).

לנו את השליו. עלה נעלה. אפלו בשמים, והוא אומר: "עשו סלמות ועלו שם" – נצליח בכל דבריו. ויהם: לשון שתיקה, וכן (זכריה ב): "הם כל בשר" (עמס)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמוד 85)

לעשות נפלאות ועל-ידו "יכול נוכל לה"; והרציה לכך היא מהורדת המון, לא מהאכלתו. זאת ועוד: משה הוריד את המון לישראל, אבל לא האכילם אותו – הם אכלוהו בעצמם.

והוריד לנו את המון (רש"י יג, ל) רש"י משנה מלשון הגמרא (סוטה לה, א) – "והאכילנו את המון". וטעמו ונמוקו: עקר פגנתו של כלב היה להוכיח את כחו של משה, שבגידו

לא וגברא די סליקו עמה אמרו לא ניכול למיסק לנות עמא ארי תקיף הוא מנא:

(לא) והאנשים אשר-עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל-העם כי-חזק הוא ממנו:

כ"י חזק הוא ממנו (במדבר רבה) בבבבבב, כלפי מעלה אמרו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטי שיחות כרך יג עמ' 39 – מתוך 'לקראת שבת')

חטא המרגלים ביחס היהודי לטבע

יהודי צריך להאמין ולדעת, שאם צוה עליו ה' יתברך לקיים מצוה, הרי אין שום ספק וספק ספיקא שיש באפשרותו לקיימה, כי "איני מבקש אלא לפי כחן". ומה שצריך לעשות כלים בדרך הטבע, ולטרוח לחפש את האפשרויות הנחות על-פי הנהגות העולם וכו', וכמאמר חז"ל "אין סומכין על הנס" – אין זה חס-ושלום ששליטתו של ה' יתברך מגבלת ויש מקום אמתי להנהגות הטבע, להשפיע אם יקיים המצוה אם לאו.

אלא שכן רצה הקדוש-ברוך-הוא, שקיים התורה והמצוות לא ישבר את הטבע, אלא – חלק מהפונה היא – שיתבצע תוך גדריו והנהגות הטבע, על-מנת לזככם ולעשות לו יתברך דירה בתחתונים.

ובזה חטאו המרגלים, שהיה עליהם לדעת שכל שליחותם היא אף ורק לבדק בדרך הטבע, את האפן הכי קל להביא את הבטחת הקדוש-ברוך-הוא להביאם אל הארץ – הבטחה שבדאי תבוא לידי פעל.

והאנשים אשר-עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל-העם כי-חזק הוא ממנו: (יג, לא)

במהות חטאם של המרגלים בדרךם על הארץ, על אף שלכאורה בדיק לשם כך הם נשלחו – ידוע הבאור, שעליהם היה מוטל לומר רק את התרשמותם ממצב הארץ, אף בהוסיפם את המסקנא "לא נוכל לעלות", חטאו בכפירה ביכלת ה' יתברך.

אף עדן יש להבין: לכאורה, עצם שליחותם לתור אחר הארץ והדרים בה, הוכיחה למרגלים כי אכן מחשיב ה' יתברך את טבע העולם ונותן מקום למצבו – דבלעדי זה למה בכלל נשלחו, בשעה שרצונו של ה' לכבשה למעלה מדרך הטבע. ולפי זה, צדקו לכאורה באמנם "לא נוכל לעלות", כי על-פי הטבע אכן לא נתן לעלות! והבאור בזה, שבחטאם טמונה הוראת נצח הנוגעת לכללות קיום התורה והמצוות:

(לב) ויצאו דבת הארץ אשר תרו אתה אל-בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה ארץ אכלת יושביה הוא וכל-העם אשר-ראינו בתוכה אנשי מדות:

לב ואפיקו שום פיש על ארעא די אלילו יתה לות בני ישראל למימר ארעא די עברנא בה לאללא יתה ארעא מקטלת יתבהא היא וכל עמא די חזינא בגוה אנשין דמשחו:

גדולים וגבהים וצריך לתת להם מדה, כגון גלית (שמאל א יז): "גבהו שש אמות וזרת", וכן (שמאל ב כא): "איש מדון", (ד"ה א יא): "איש-מדה".

כ"י אכלת יושביה. בכל מקום שעברנו, מצאנום קוברי מתים. והקדוש-ברוך-הוא עשה לטובה, כדי לטרדם באכלם ולא יתנו לב לאלו. אנשי מדות.

בעל הטורים

אותיות של 'ממנו' כפולים, כמו מ"ם נון וי"ו, לכן כולל ב' דברים, פשוטו והדרש שלו. תורה לב

הבית אינו יכול להוציא כליו משם. יש מפרשים 'אלא ממנו' לשון מאנה, תרגום 'כלי'. ויש מפרשים לפי שקל

(לא) כי חזק הוא ממנו. איתא בגמרא (סוטה לה, א) אל תקרי 'ממנו' אלא 'ממנו', שאמרו שאפלו בעל

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז התשמ"ז)

זה שרצו המרגלים להשאיר במדבר ולא רצו להכנס לארץ, הרי זה משום שהיו במדרגה גבוהה מאד, כמבואר בדרושים. דבהיותם במדבר היו במדרגה רוחנית נעלית ביותר, ולא רצו להכנס לארץ ישראל ששם צריך להיות ענין שש שנים תזרע שדר ושש שנים תזמר כרמך גו', ובלשון רבי שמעון בן יוחאי: אדם חורש אדם זורע, תורתו מה תהא עליה. ועוד זאת, שאפילו הגשמיית שבמדבר היה גם כן במדרגה נעלית. שהלחם היה מן מן השמים והמים היו מבארה של מרים, ונוסף לזה היו ענני הכבוד, הנינו לא רק עננים המגינים וכו' אלא עננים שהוסיפו כבוד בישראל, ועננים אלו היו בתמידיית יומם ולילה בלי הפסק. ויש להוסיף עוד, דהרי כתיב בהו על-פי ה' יחנו ועל-פי ה' יסעו, ונמצא שכל הזמן קימו מצות ה', בחנייתם או בנסיעתם. ועוד זאת, כדאיתא בגמרא דכיון כתיב בהו על-פי ה' יחנו ועל-פי ה' יסעו, כמאן דקביע להו דמי. (וידוע גם פתגם כבוד-קדושת מורי וחמי אדמו"ר לגבי אופן העבודה בזמן הזה אף שהנה בא משיח, שהוא בדוגמת הקמת המשכן שהיתה לפעמים ליום אחד, ובלשון הכתוב ויש אשר יהיה הענן מערב עד בוקר ונעלה הענן ונסעו, דגם אז היתה ההקמה בתכלית השלימות ובתכלית הקביעות, כמו שהיתה כאשר חנו בקדש ברנע י"ט שנה). ונמצא שבהיותם במדבר, היו בקביעות במצב של על-פי ה' ועוד זאת, שלא היה זה רק באופן של קביעות ועמידה במקום

אחד, אלא שבזה גופא עלו מחיל אל חיל, שהרי זה ציווי מפורש בתורה להעלות בקודש. ולכן רצו המרגלים להשאיר במדבר, ולא רצו להכנס לארץ ששם צריך להיות שש שנים תזרע שדר גו' ורק אחר-כך באה שנת השמיטה שבת לה'. מה שאין-כן במדבר, היו מלכתחילה במצב של שבת מעבודת האדמה וכו'. ולכן טענו על-דרך מאמר רבי שמעון בן יוחאי: אדם חורש אדם זורע, תורתו מה תהא עליה. דזהו גם מה שהמדבר הוא מקום אשר לא ישוב אדם שם, שהוא למעלה מבחינת אדם, אלא הוא בחינת מאד, "בכל מאדך" שלמעלה ממדידה והגבלה. ולכן רצו המרגלים להשאיר שם, ולעבוד עבודתם בדרך זו ובאופן דעליה מחיל אל חיל כנ"ל, ולא רצו להכנס לארץ ישראל ולעבוד בעבודת הבירורים.

וזהו טעם סמיכות פרשת הנסכים לפרשת המרגלים, דאחרי הקדמת הענין שנגזר על-ידי המרגלים, הקדמת העבודה ארבעים שנה במדבר, באים אחר-כך ל"כי תבואו אל ארץ מושבותיכם". הכניסה לארץ לעסוק שם בדברים גשמיים, ובזה גופא ענין פרשת הנסכים, שהחידוש שבה לגבי הקרבנות הוא ענין הירידה וההמשכה מלמעלה למטה, דבהיותם במדבר היה אז עיקר עסקם בהעלאה ומסירת נפש כנ"ל, ולכן נצטוו רק בקרבנות שענינם שריפת הבשר וכו' והעלאתו למעלה. וכשנכנסים לארץ ששם העבודה היא לעסוק בדברי העולם, נצטוו גם על הנסכים.

לג ותמן חזינא גת גבריא בגי ענק מן גבריא והוינא בעיני נפשנא נפשנא נפשנא וכן חזינא בעיניהון :

(לג) וישם ראינו את-הנפילים בגי ענק מן-הנפילים ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם :

ובס"א : חגבים) יש בפרקים כאנשים" (סוטה לה). • ענק • שמעניקים חמה בקומתן.

נש"י • הנפילים • ענקים מבגי שמחזאי ועזאל שפלו מן השמים בימי דור אנוש (יזמא ס). • וכן היינו בעיניהם • שמענו אומרים זה לזה : "נמלים" (רא"ם

א וארימת כל כנשתא ויהבו גת קלהון וכו' עמא בליליא ההוא :

יד (א) ותשא כל-העדה ויתנו את-קולם ויכפו העם בלילה ההוא :

נש"י • כל-העדה • סנהדראות.

בעל הטורים

בחגבים. ב' במסורה. הקא, ואידך: "וישביה בחגבים" (ישעיה מ, כב). כדאיתא במדרש, שענק אחד אכל רימון וזרק הקליפה, וכל י"ב מרגלים נכנסו לישוב בתוכה מפני הצל. וזהו "וישביה בחגבים", שישיבו בה בחגבים. תורה א

שמענו אומרים נמלים בפרם, כי מאן דכר שמם של נמלים, והלא הפסוק אומר "ונהי בעינינו בחגבים וכן היינו בעיניהם", ומשמע בחגבים ולא כנמלים. אלא כמו שאמרנו נראה שמדקדק רש"י. עד כאן.

(לג) ונהי. ב' במסורה. ונהי בעינינו בחגבים, "ונהי כטמא כלנו" (ישעיה סד, ח. לפי שאז נגזר עליהם "סורו טמא"). • וכן היינו בעיניהם. בגימטריא: וזהו קו נמלים. • וכן" גם נוטריקון: וכו' נמלים. ובזה יתישב מה שפירש רש"י:

ב וְאֶתְרַעְמוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ לְהוֹן כָּל כְּנֻשְׁתָּא לְוִי דְּמִיתָנָא בְּאַרְעָא דְּמַצְרַיִם אוּ בְּמִדְבָּרָא הַדִּין לְוִי דְּמִיתָנָא :

(ב) וַיִּלְנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אֶהֱרֹן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים כָּל־הָעֵדָה לֹו־מִתְּנוּ בְּאַרְץ מִצְרַיִם אוּ בְּמִדְבָּר הִזֵּה לֹו־מִתְּנוּ:

כ"ב - לוי-מתנו • הלואי ומתנו.

ג וַיִּלְמָא יי מַעַל יִתְנָא לְאַרְעָא הָדָא לְמִנְפַּל בְּחֶרֶב נֶשְׁנָא וְטַפְלָנָא יְהוֹן לְבִזָּא הָלָא טַב לָנָא דִּי נְתוּב לְמַצְרַיִם :

(ג) וְלִמָּה יְהִיָּה מִבֵּיא אֲתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְנָפֹל בְּחֶרֶב נַשִּׁינוּ וְטַפְנוּ יִהְיוּ לְבִזָּה הַלֹּוא לָנוּ שׁוּב מִצְרִימָה:

ד וַאֲמָרוּ גְבֵר לְאַחֵיהִי נִמְנִי רִישָׁא וְנְתוּב לְמַצְרַיִם :

(ד) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אֲחָיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשׁוּבָה מִצְרִימָה:

כ"ג - נתנה ראש • כתר גוימו: "נמני רישא". נשים עלינו מלך. ורבותינו פירשו: לשון עבודת אלילים.

ה וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל אִפְּהֵיוֹן קָדָם כָּל קָהֵל כְּנֻשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל :

(ה) וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָל־קָהֵל עַד־תֵּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ו וַיְהִישֶׁעַ בַּר נִוִן וְכָלֶב בַּר יִפְנֶה מִן מַאֲלָלִי יֵת אַרְעָא בְּעֵזוֹ לְבוֹשִׁיהוֹן :

(ו) וַיְהִישֶׁעַ בֶּן־נֹון וְכָלֶב בֶּן־יִפְנֶה מִן־הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קִרְעוּ בְּגִדֵיהֶם:

ז וַאֲמָרוּ לְכָל כְּנֻשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימָר אַרְעָא דִּי עֲבַרְנָא בָּהּ לֹאֲלֵלָא יֵתָה טַבָּא אַרְעָא לְחֶדָא לְחֶדָא :

(ז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עַדֵּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֲתָה טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד:

♦ יום שלישי כ"ב סיון ♦

ח אַם רַעְנָא בְּנָא קָדָם יי וְעַל יִתְנָא לְאַרְעָא הָדָא וַיִּתְּנָה לָנָא אַרְעָא דִּי הִיא עֲבָדָא חִלָּב וּדְבָשׁ :

(ח) אִם־חִפְץ בְּנֵי יְהוָה וְהִבֵּיא אֲתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְנִתְּנָה לָנוּ אָרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זֶבֶת חֵלֶב וְדָבָשׁ:

ט בְּרַם בְּמִימָרָא דִּי לֹא תִמְרְדוּן וְאַתְּנוּן לֹא תִדְחִלוּן מִן עֲמָא דְאַרְעָא אַרִי בִידְנָא מְסִירִין אַנְוִן עֲדָא תִקְפְּהוּן מִנְהוֹן וּמִימָרָא דִּי בְּסַעֲדָנָא לֹא תִדְחִלוּן מִנְהוֹן :

(ט) אַךְ בִּיהוָה אֱלֹהֵי־תִמְרֹדוֹ וְאַתֶּם אֱלֹהֵי־תִירָאוֹ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לִחְמֹנוּ הֵם סָר צֶלֶם מַעֲלִיתָם וַיְהִיָּה אֲתָנוּ אֱלֹהֵי־תִירָאָם:

בעל הטורים

אֲשֶׁר אוֹתִיּוֹת רֹאשׁ. ומה הָתָם לְאַחַר מ' יום, אָף כָּאן אַחַר מ' יום.

אִישׁ אֶל אֲחָיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשׁוּבָה מִצְרִימָה. ראשי תיבות בגימטריא: עֲבוּדָה זָרָה. תורה ה

(ט) לְחִמְנוּ. ד' במסורה. "כי לחמנו הם", "לחמנו נאכל" (ישעיה ד, א), "וזה

ו"דחיתני לנפל" לדורות, שגִּרְמוּ שְׁחִירַב הַבֵּית וְנִפְלוּ בְּיַד בָּבֶל. וְהִיִּינוּ "גם בָּבֶל לְנַפֵּל חִלְלֵי יִשְׂרָאֵל", וְכֵן בִּימֵי הַמֶּן שִׁבְתָּבו שְׁטָנָה עַל בְּנֵי הַבֵּית וְלֹא הִנְיחוּהוּ לְכַנּוּתוֹ. תורה ד

(ד) נִתְּנָה רֹאשׁ. וזה עֲבוּדָה זָרָה. וְכֵן בְּעֵגֶל (שמות לב, א) "אֲשֶׁר יִלְכוּ לְפָנֵינוּ",

יד (ג) לְנַפֵּל. ד' במסורה. "לנפל בְּחֶרֶב", "דָּחִה דְּחִיתָנִי לְנַפֵּל" (תהלים קיח, ג), "אֲשֶׁר הִחְלוֹת לְנַפֵּל לְפָנָיו (אסתר ו, יג), "גם בָּבֶל לְנַפֵּל חִלְלֵי יִשְׂרָאֵל" (ירמיה נא, מט), שְׂבָעוֹן זֹאת הִנְפִּילָה דְּחוּגִי, שְׂגִרְמוּ לִי עֲתָה נְפִילָה, דְּכַתִּיב (פסוק לב) "וּפְגַרִיכֶם אֲתָם יִפְלוּ בְּמִדְבָּר".

שיעור יומי ליום שלישי כ"ב סיון ושנים מקרא ואחד תרגום – יד – פרשת שלח

כ"י אל-תמרדו. ושוב – ואתם אל-תיראו. כי
לחמנו הם. נאכלם כללם. סר צלם. מגנם וחקם;
כשרים שבהם מתו: איוב שהיה מגין עליהם (סוטה
לח). דבר אחר: צלו של המקום סר מעליהם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 165 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

האם העפום הם "מציאות" או "העדר"

מאליה, פייאם כשחוטף [לגבי טמאה]. וזה שנעשית
על-ידייה נבלה, הוא מדברי סופרים.

[נעין שם שמבאר על-פייזה שיתם אם שיה "גדר השגחה
פרטית" על עפום].

ועל-פייזה יש לומר דבמחלקת זאת תלוי החלוק בפרוש
"סר צלם מעליהם":

דאם עפום הם בגדר העדר, אי אפשר לפרש דב"סר צלם
מעליהם" מדבר על "צלו של מקום", דעל "העדר" אי
אפשר לומר שהיה עליו מקדם "צלו של מקום". ועל-כן
צריך לומר דקאי על "מגנם וחקם, כשרים שבהם".

מה-שאין-כן הפרוש השני ברש"י סבירא ליה שהעפום הם
בגדר מציאות, ואם כן ודאי יש לפרש ש"צלם" קאי על
"צלו של מקום".

אל-תיראו את-עם הארץ כי לחמנו הם סר צלם
מעליהם

צלם – מגנם וחקם, כשרים שבהם מתו כו'. דבר
אחר, צלו של המקום סר מעליהם (יד, ט. ובפרש"י)

כתב הרמב"ם (הל' אבות הטומאה פ"ב ה"א): "שחיתת עפום
נבלה ומטמאה במושא כו' מדברי סופרים". והשיג עליו
הראב"ד: "עפום הם כבהמות, ואין מטמאין ואין מטמאין
כו', והחושב אותם לכלום – אסף רוח בחפניו".

ובאר בזה הגאון הרוצ'ובי (צפנת פענח עה"ת הפטרה לפ' בהר)
דנחלקו הרמב"ם והראב"ד בגדר עפום. דהראב"ד סבירא
ליה דהם "בחינת העדר", ולכן אין שחיתתן כלום. והבהמה
הרי היא כמותה מאליה, ונבלה מן התורה.

מה-שאין-כן להרמב"ם דסבירא ליה שהעפום הם בגדר
"מציאות", פועלת שחיתתן על הבהמה שלא תהיה כ"מותה"

יאמרו כל כנשתא למרגם יתהון באבניא
ויקרא דיי אתגלי במשפן זמנא לכל בני
ישראל:

(י) ויאמרו כל-העדה לרגום אתם באבנים וכבוד
יהוה נראה באהל מועד אל-פלגני ישראל: פ

כ"י אל-רגום אתם. את יהושע וכלב. וכבוד ה'. (במדבר רבה) הענן ירד שם.

יאמר יי למשה עד אימתי יהון מרגזין
קדמי עמא הדין ועד אימתי לא יהימנון
במימרי בכל אתיא די עבדית ביניהון:

(יא) ויאמר יהוה אל-משה עד-אנה ינאצני העם
הזה ועד-אנה לא-יאמינו כי בכל האתות אשר
עשיתי בקרבם:

כ"י עד-אנה. עד היכן. ינאצני. גריזוני. בכל האתות. בשביל כל הנסים שעשיתי להם, הנה להם
להאמין שהיכלת בידי לקים הבטחתי.

יבא מחנון במותא ואשחנו ואעבד יתה
לעם רב ותקיה מנהון:

(יב) אפנו בדבר ואורשנו ואעשה אתך לגוי-גדול
ועצום ממנו:

כ"י ואורשנו. פתרגומו לשון "תרוכין", ואם תאמר: מה אעשה לשבועת אבות?. ואעשה אתך
לגוי-גדול. שאתה מורעם (במדבר רבה).

בעל הטורים

נביא לחמנו מפני חרב המדבר, ורב
להם הדרך מאד, שהלכו מ' שנה
במדבר. תורה י

אל תמרדו... כי לחמנו הם, ונאכלם
כללם. אבל לאחר שעברו את פי ה',
"יכבדם ויכתום" (פסוק מה). וזהו "בנפשונו"

לחמנו הם הצטידנו וגו' מרב הדרך
מאד" (יהושע ט, יב), "בנפשונו נביא לחמנו
מפני חרב המדבר" (איכה ט, ט). "אף בדה"

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם בִּי־הַעֲלִיתָ בְּכַחַד אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקְרָבוֹ:

וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם • וְשָׁמְעוּ אֶת אֲשֶׁר תִּהְיֶה. בִּי־הַעֲלִיתָ • כִּי מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן "אֲשֶׁר". וְהֵם רָאוּ אֶת אֲשֶׁר הַעֲלִיתָ בְּכַחַד הַגָּדוֹל אוֹתָם מִקְרָבָם,

(יד) וַאֲמָרוּ אֶל־יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ בִּי־אֲתָה יְהוָה בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עִין בְּעֵין נִרְאָה אֲתָה יְהוָה וְעֵנְנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבַעֲמֹד עֵנָן אֲתָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבַעֲמֹד אֵשׁ לַיְלָה:

וְאָמְרוּ אֶל־יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת • כִּמּוֹ: "עַל־יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת", וּמָה יֹאמְרוּ עֲלֵיהֶם? מָה שָׁאֲמֹר בְּסוֹף הָעֵנָן: "מִבִּלְתִּי יָכֹלֶת יי", בְּשִׁבִּיל שְׁשָׁמְעוּ כִּי

(טו) וְהִמָּתָה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וַאֲמָרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֹךָ לֵאמֹר:

וְהִמָּתָה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד • פְּתָאם, וּמִתּוֹךְ כֶּף: יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֶךָ וְגו'.

(טז) מִבִּלְתִּי יָכֹלֶת יְהוָה לְהַבִּיאַ אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר:

וְהִמָּתָה יָכֹלֶת וְגו' • לִפִּי שִׁישִׁיבִי הָאָרֶץ חֲזָקִים וְגִבּוֹרִים, (בְּרִכּוֹת לב) וְאֵינוּ דוֹמָה פְּרָעָה לְשָׁלִשִׁים וְאֶחָד מִלְכִּים; זֹאת יֹאמְרוּ עַל יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת. מִבִּלְתִּי

(יז) וְעַתָּה יִגְדֹּל־נָא כַּחַ אֲדֹנִי כְּאִשֶּׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: וְגו' יִגְדֹּל־נָא כַּח ה' • לַעֲשׂוֹת דְּבוּרְךָ. כְּאִשֶּׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר • וּמָהוּ הַדְּבוּר.

(יג) הַעֲלִיתָ. ג' בַּמִּסּוּרָה. בְּפֶרֶשֶׁת 'כִּי תִשָּׂא' (לג א). תורה יד
(יד) עֵין בְּעֵין. ג' בַּמִּסּוּרָה. "אֲשֶׁר עֵין בְּעֵין נִרְאָה אֲתָה ה'", "כִּי עֵין בְּעֵין יִרְאוּ בְּשׁוֹב ה' צִיּוֹן" (שְׁעֵי נב ח), וְאִידֶּךָ: "עֵין בְּעֵין שֶׁן בְּשֶׁן" (דְּרָם יט, כא). בְּעוֹלָם הַזֶּה אִי אֶפְשָׁר לִרְאוֹת בְּשִׁבְיָה, בְּדִכְתִּיב (שְׁמוֹת לג ב) "כִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחַי". וְהוּא שְׁכָנוֹב כָּאֵן "כִּי עֵין בְּעֵין נִרְאָה" וְסִמִּיךְ לִיה "וְהִמָּתָה". אֲבָל לַעֲתִיד לָבֹא יִרְאוּ וְעִתִּידִין לֹאִיר "וְה' ה'

יָכֹלֶת. וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר. הַחִי"ת שְׁבוּרָה. לֹאִיר שְׁעָבְרוּ עַל הַתּוֹרָה שְׁפָרַת עֲלֶיהָ ח' בְּרִיתוֹת בְּכָל וְח' בְּרִיתוֹת בְּפֶרֶט. עַל כֵּן נִתְּן רְשׁוֹת לְמִלְאָכֵי חֲבִלָּה לְפָרוּעַ עַל חֲטָאֲתָם [וּלְשִׁבְרָם]. תורה יז
(יז) וְעַתָּה יִגְדֹּל נָא כַּח. "יִגְדֹּל" – יו"ד גְּדוּלָּה. אָמַר: אִם נִסּוּךְ בִּי נִסְיוֹנוֹת, וְכוּר לָהֶם צִדְקַת אֲבִיהֶם שְׁנִסִּיתָ אוֹתוֹ בִּי נִסְיוֹנוֹת. תורה יח

קִינֹנו לֹ"ו" (יִשְׁעִיָּה כה, ט). וְכֵן רָמַז לְמָה שֶׁדִּרְשׁוּ (בְּבֵא קָמָא פד, א) "עֵין בְּעֵין" – מִמּוֹן, כְּדִכְתִּיב הָכָא "עֵין בְּעֵין" וְסִמִּיךְ לִיה "וְהִמָּתָה", פִּירוּשׁ: אִם יִהְיֶה "עֵין בְּעֵין" מִכֶּשֶׁת – "וְהִמָּתָה". פִּירוּשׁ: שְׁמָא יָמוּת, עַל כֵּן פִּירוּשׁוֹ מִמּוֹן. תורה טו
(טז) מִבִּלְתִּי. ב' בַּמִּסּוּרָה. "מִבִּלְתִּי יָכֹלֶת ה'", וְאִידֶּךָ: "וְתוֹנִי אֶל בְּנֵי אֲשׁוּר מִבִּלְתִּי שְׁבַעֲתִךָ" (יִחְזָקָא טו, כח) בְּעֵינֵן תוֹעֲבוֹת יְרוּשָׁלַּיִם. בְּכִיכּוֹל שְׁעוֹנוֹת יִשְׂרָאֵל עוֹשִׁין לְהִידִּי חֻקָּה שְׁאִין בָּהּ

(יח) יְהוָה אָרָךְ אַפִּים וְרִבְחֶחֶד נִשָּׂא עֹן וּפִשֵּׁעַ
וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פֶלֶךְ עֹן אֲבוֹת עַל-בָּנִים עַל-שְׁלֵשִׁים
וְעַל-רַבְעִים:

מ"ח ה' אָרָךְ אַפִּים • לַצַּדִּיקִים וְלַרְשָׁעִים. כְּשֶׁעָלָה
מֹשֶׁה לְמָרוֹם, מִצֵּאוּ מֹשֶׁה לְהַקְדֹּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁהָיָה
יּוֹשֵׁב וְכוּתֵּב: "ה' אָרָךְ אַפִּים", אָמַר לוֹ: לַצַּדִּיקִים?
אָמַר לוֹ הַקְדֹּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: אֵף לַרְשָׁעִים! אָמַר לוֹ:
רְשָׁעִים יֵאבְדוּ! אָמַר לוֹ הַקְדֹּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: חַיִּיד,

(יט) סֶלַח-נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כַּגִּדֹל חֶסֶדְךָ וְכֶאֱשֶׁר
נִשְׁאַתָּה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד-הַנֶּה: יט

(כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה סֶלַחְתִּי כְדִבְרְךָ:
מ"ט כְּדִבְרְךָ • בְּשִׁבִיל מַה שֶּׁאֲמַרְתָּ "פֶּן יֵאמְרוּ מִבְּלַתִּי יָכַלְתָּ ה'".

(כא) וְאוֹלָם חַי־אֲנִי וַיִּמְלֹא כְבוֹד־יְהוָה אֶת-כָּל־
הָאָרֶץ:

מ"י וְאוֹלָם • כִּמּוֹ "אֲבָל זֹאת אֲעֲשֶׂה לָהֶם". חַי־
אֲנִי • לְשׁוֹן שְׂבוּעָה: כְּשֶׁם שֶׁאֲנִי חַי וְכוּבֹדִי יִמְלֹא
אֶת כָּל הָאָרֶץ, כִּן אֲקִים לָהֶם "כִּי כָל-הָאֲנָשִׁים הָרָאִים
וְגו'", אִם יֵרָאוּ אֶת הָאָרֶץ, הָרִי זֶה מִקְרָא מְסֻרָס.

(כב) כִּי כָל-הָאֲנָשִׁים הָרָאִים אֶת-כְּבוֹדִי וְאֶת-אֲתֹתַי
אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיִּנָּסוּ אֹתִי זֶה עֲשׂוֹר
פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:

מ"י וַיִּנָּסוּ • כְּמִשְׁמָעוֹ. זֶה עֲשׂוֹר פְּעָמִים • שְׁנַיִם בָּיִם וּשְׁנַיִם בְּמֶן וּשְׁנַיִם בְּשָׁלוֹ וְכו' כְּדֹאִיתָא בְּמִסְכַּת עֲרֵכִין.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (לְקוּטִי שִׁיחוֹת כג עמ' 105)

"הַרְבֵּה פְּעָמִים" (כְּמוֹ "עֲשֶׂרְת מוֹנִים", "וְאָפוּ עֲשׂוֹר נָשִׁים",
וְכוּד). וְכוּדִי לְשַׁלֵּל פְּרוּשׁ זֶה מֵעֵתִיק תַּבַּת "זֶה", הַמוֹרָה
עַל דִּיוק. "זֶה". וַיֵּשׁ לֹמֵר, דְּהִנֵּה הָרֶשֶׁב"ם מִפֶּרֶשׁ "עֲשׂוֹר פְּעָמִים"

(כג) אִם-יֵרָאוּ אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבוֹתָם
וְכָל-מִנְאֲצֵי לֹא יֵרָאוּהָ:

מ"י אִם-יֵרָאוּ • לֹא יֵרָאוּ. לֹא יֵרָאוּהָ • לֹא יֵרָאוּ אֶת הָאָרֶץ.

בעל הטורים

(יט) כַּגִּדֹל. ב' בְּמִסְוֹרָה. "כַּגִּדֹל חֶסֶדְךָ", "כַּגִּדֹל זְרוּעָךָ הוֹתֵר בְּנֵי תַמּוּזְתָּה" (תַּהֲלִים עט, יא). וְזֶה שֶׁאֲמָרוּ (יִזְמָא פה ב) שְׁנֵי פְּרָנְסִים
טוֹבִים עָמְדוּ לְיִשְׂרָאֵל, מֹשֶׁה וְדָוִד, שֶׁיָּדְעוּ לְהַתְּפִלָּה עֲלֵיהֶם. תוֹרָה כ

כד וְעַבְדִּי כָלֵב חָלַף דְּהוּה רִוַח אוֹחֲרֵי עֲמָה
וְאַשְׁלֵם בְּתֵר דַּחֲלָמִי וְאַעֲלֶנָּה לְאַרְעָא דִּי עַל
לְמַמְן וּבְנוּהִי יִתְרַכְנָה:

(כד) וְעַבְדִּי כָלֵב עָקֵב הָיְתָה רִוַח אַחֲרֵת עִמּוֹ וַיִּמְלֵא
אֲחֵרֵי וַהֲבִיאתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה וְזָרְעוּ
יִירָשְׁנָה:

עם-פי". וַיִּמְלֵא אַחֲרֵי. וַיִּמְלֵא אֶת לְבוֹ אַחֲרֵי, וְזֶה
מִקְרָא קָצֵר. אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה. חִבְרוֹן תִּנָּתֵן לוֹ.
יִירָשְׁנָה. בְּתַרְגוּמוֹ: "יִתְרַכְנָה", יוֹרִישוּ אֶת הָעֲנָקִים
וְאֶת הָעָם אֲשֶׁר בָּהּ. וְאִין לְתַרְגְּמוֹ "יִרְתִּינָה", אֲלֵא
בְּמָקוֹם יִירָשְׁנָה.

כ"ג"א רִוַח אַחֲרֵת. (במדבר רבה) שְׁתֵּי רוּחוֹת, אַחַת בְּפֹה
וְאַחַת בְּלֵב. לְמַרְגְּלִים אָמַר: "אֲנִי עִמָּכֶם בְּעֶצֶה",
וּבְלִבּוֹ הָיָה לוֹמַר הָאֲמַת, וְעַל־יְדִי־כֹן הָיָה בּוֹ כַח
לְהַשְׁתִּיקֶם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּהְיֶה כָלֵב", שֶׁהָיוּ סְבוּרִים
שְׂיֵאמַר כְּמוֹתָם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֹפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יד):
"וְאַשְׁבֹּ אוֹתוֹ דָּבָר כַּאֲשֶׁר עִם־לִבִּי" וְלֹא "כַּאֲשֶׁר

כ"ה וְעַמְלָקִי וַהֲפִנְעֵנִי יוֹשֵׁב בְּעֵמֶק מַחֲר פָּנָיו וְסָעוּ
אֶתְפָּנֵנוּ וְטוּלוּ לְכוֹן לְמַדְבָּרָא אֲרַח יִמָּא
דְּסוּף:

(כ"ה) וְהָעַמְלָקִי וַהֲפִנְעֵנִי יוֹשֵׁב בְּעֵמֶק מַחֲר פָּנָיו וְסָעוּ
לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יַם־סוּף: פ

כ"ג"א וְהָעַמְלָקִי וְגו'. אִם תִּלְכוּ שֶׁם יִהְיֶה אֶתְכֶם, מֵאַחַר שֶׁאֵינִי עִמָּכֶם. מַחֲר פָּנָיו. לְאַחֲרֵיכֶם וְסָעוּ לָכֶם וְגו'.

♦ יום רביעי כ"ג סיון ♦

כו ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר:

(כו) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

כו עד אימתי לכנשתא בישתא הדא די אנון
מתרעמין עלי ית תרעמת בני ישראל די
אנון מתרעמין עלי שמייע קדמי:

(כו) עַד־מַתִּי לַעֲדָה הָרְעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הִמָּה מְלִינִים
עָלַי אֶת־תִּלְלוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִמָּה מְלִינִים
עָלַי שְׁמַעֲתִי:

אֶת יִשְׂרָאֵל עָלַי. אֶת־תִּלְלוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִמָּה
מְלִינִים. הַמְרַגְּלִים מְלִינִים אוֹתָם עָלַי, שְׁמַעֲתִי.

כ"ג"א לַעֲדָה הָרְעָה וְגו'. אֵלּוּ הַמְרַגְּלִים. (מגילה כ"ג ב')
מִכָּאֵן לְ"עֲדָה" שֶׁהִיא עֲשָׂרָה. אֲשֶׁר הִמָּה מְלִינִים.

כח אמר להון קים אנא אמר יי אם לא קמא
די מללתון קדמי פן אעבד לכוון:

(כח) אָמַר אֱלֹהִים חִי־אֲנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתֶּם בְּאוֹנֵי פִן אֶעֱשֶׂה לָכֶם:

כ"ג"א חִי־אֲנִי. לְשׁוֹן שְׁבוּעָה. אִם־לֹא וְגו' פִּן אֶעֱשֶׂה. כִּכְיֹכֹל אֵינִי חִי. כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם. שְׁבַקְשְׁתֶּם
מִמֶּנִּי: "אוּ בַּמִּדְבָּר הִזָּה לֹו־מִתְּנוּ".

כט במדברא הדין יפלון פגריכון וכל
מנגיכון לכל חשבנכון מפר עשרין שנין
ולעלא די אתרעמתון עלי:

(כט) בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם וְכָל־פְּקָדֵיכֶם לְכָל־
מִסְפָּרְכֶם מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה אֲשֶׁר הִלְיַנְתֶּם
עָלַי:

ימותו, וְאֵלּוּ הֵן "מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וְגו'", לְהוֹצִיא
שְׁבָטוֹ שֶׁל לֵוִי, שֶׁאֵין פְּקוּדֵיהֶם מִבְּנֵי עֲשָׂרִים.

כ"ג"א וְכָל־פְּקָדֵיכֶם לְכָל־מִסְפָּרְכֶם. (ב"ב קכ"א ב') כָּל
הַנִּמְנָה לְכָל מִסְפָּר שֶׁאֵתָם נִמְנִין בּוֹ, כְּגוֹן לְצֹאת וּלְבֹא
לְצֹבָא וּלְתַת שְׁקָלִים, כָּל הַמְּנוּיִים לְכָל אוֹתָן מִסְפָּרוֹת

בעל הטורים

(כד) וַהֲבִיאתִיו. י' וְתִירָה, שְׁאֵבִיא "יִירָשְׁנָה. ב' בְּמִסְפָּרָה. "וְזָרְעוּ יִירָשְׁנָה",
הִנֵּה אֲדִנִּי יִירָשְׁנָה" (זכריה ט, ד). שְׁלֹא הוֹרִישֶׁם מִפְּנֵי. תוֹרָה כֹּה

(ו) אִם־אַתֶּם תֵּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יְדֵי לִשְׁכֹּן אִתְּכֶם בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בְּנִי־פִנְחָה וַיהוֹשֻׁעַ בְּנִינוּ:

לֹא־אֶתְּנוּ תַעֲלֹן לָאָרֶץ דִּי קִמִּית בְּמִימְרֵי לְאַשְׁרָאָה יִתְּכֹן בָּהּ אֶלְהֹן כָּלֵב בֶּר יִפְנֶה וַיהוֹשֻׁעַ בֶּר נוֹן:

(זא) וְטַפְכֶּם אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לֵבֹי יִהְיֶה וְהִבֵּיאתִי אֹתָם וַיִּדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ:

לֹא וְטַפְלִיכֹן דִּי אָמַרְתֹּן לְבָנָא יְהִי וְאַעַל יְתְהוֹן וַיִּדְעוֹן יֵת אֶרֶץ דִּי קִצְתֹּן בָּהּ:

(לב) וּפְגָרֵיכֶם אִתְּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה:

לֵב וּפְגָרֵיכֹן דִּי לִכֹּן יִפְּלוֹן בַּמִּדְבָּרָא הַדִּין:

כז"י וּפְגָרֵיכֶם אִתְּם • כְּתַרְגוּמוֹ (דִּי לִכֹּן) לְפִי שְׂדֵבֶר עַל הַבְּנִים לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ, וּבִקְשׁ לֹמֵר: "וְאַתֶּם תָּמוּתוּ", נוֹפֵל לְשׁוֹן זֶה כָּאֵן לֹמֵר "אַתֶּם".

(לג) וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רָעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנִשְׂאוּ אֶת־זִנּוּתֵיכֶם עֲדֵתָם פְּגָרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר:

לֵב וּבְנֵיכֹן יְהוֹן רָעִין מַדְבָּרָא אַרְבַּעִין שָׁנָא אַרְבַּעִין שָׁנִין וַיִּקְבְּלוֹן יֵת חוֹבִיכֹן עַד דִּיסוּפוֹן פְּגָרֵיכֹן בַּמִּדְבָּרָא:

כז"י אַרְבָּעִים שָׁנָה • לֹא מֵת אֶחָד מֵהֶם פָּחוֹת מִכֵּן שָׁשִׁים, לְכַךְ נִגְזַר אַרְבָּעִים, כְּדִי שִׁיחִיו אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֲשָׂרִים מְגִיעִים לְכָלֵל שָׁשִׁים. וְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה הִיְתָה בְּכָלֵל, וְאַף־עַל־פִּי שְׂקָדְמָה לְשִׁלּוּחַ הַמְּרַגְּלִים, לְפִי שְׁמַשְׁעִשׂוּ אֶת הָעָגֹל עַל־תָּה גִזְרָה זֹאת בַּמַּחֲשָׁבָה, אֲלֹא שֶׁהַמֵּתִין לָהֶם עַד שֶׁתִּתְּמַלֵּא סֵאתָם, וְזֶהוּ שְׁנַאֲמַר (שְׁמוּת

(לג): "וּבָיֹום פִּקְדִי" – בְּמִרְגָּלִים, "וּפִקְדִי עֲלֵיהֶם חֲטָאתָם". וְאַף כָּאֵן נֶאֱמַר "תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנוֹתֵיכֶם" וְלֹא עֲוֹנֵכֶם – שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת: שֶׁל עָגֹל וְשֶׁל תְּלוּנָה, וְחֹשֶׁב לָהֶם בְּמִנְיֵן חֲיֵיהֶם מִקְצַת שָׁנָה כְּכֹלֵה, וּכְשֶׁנִּכְנסוּ לְשָׁנָה שָׁשִׁים מֵתוּ אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֲשָׂרִים. וְנִשְׂאוּ אֶת־זִנּוּתֵיכֶם • כְּתַרְגוּמוֹ: "וַיִּקְבְּלוֹן יֵת חוֹבִיכֹן".

(לד) בְּמִסְפָּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תָּרַתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם לְשָׁנָה יוֹם לְשָׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנוֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּדְעֻתָּם אֶת־תְּנוּאָתִי:

לֵב בְּמִנְיֵן יוֹמָא דִּי אֶלְתֵּנוֹן יֵת אֶרֶץ אַרְבַּעִין יוֹמִין יוֹמָא לְשִׁתָּא יוֹמָא לְשִׁתָּא תִקְבְּלוֹן יֵת חוֹבִיכֹן אַרְבַּעִין שָׁנִין וַיִּדְעוֹן יֵת דְּאֶתְרַעַמְתֹּן עָלֵי:

כז"י אֶת־תְּנוּאָתִי • שֶׁהִנֵּיאֹתָם אֶת לִבְכֶּכֶם מֵאַחֲרֵי. תְּנוּאָה – לְשׁוֹן הֶסְרָה, כְּמוֹ (בַּמִּדְבָּר ל): "כִּי־הִנֵּיא אָבִיָּה אֹתָהּ".

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹרֵשׁ ~ (מֵאמֵר ד"ה לַהֲבִין עֵינִין פִּרְשֵׁת נִסְכִּים, שֶׁבֶת פִּרְשֵׁת שְׁלֹחַ, מִבְּרִכִּים הַחוּדֵשׁ תַּמּוּד ה'תש"מ")

גִּזְרַת הַמְּרַגְּלִים הִיְתָה שִׁיחִיו אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, אִף שֶׁהָיוּ ל"ט שָׁנָה בְּלִבְד, שֶׁהָיוּ גִזְרַת הַמְּרַגְּלִים הִיְתָה בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתָם מִמִּצְרַיִם, וּבְשָׁנָה זֹאת גּוֹפָא לֹא בַּחוּדֵשׁ הָרִאשׁוֹן, חוּדֵשׁ נִיסֹן, אֲלֹא בַּחוּדֵשׁ שֶׁלֹּאֲחֲרֵי־זֶה, אֲלֹא הָעֵנָן הוּא מִשׁוּם שֶׁמִּסְפַּר אַרְבָּעִים רֹמֵז לְסִפִּירַת הַבִּינָה, כֵּן אַרְבָּעִים לְבִינָה, כִּי הַגִּילּוֹי בַּמִּדְבָּר הָיָה מִבְּחִינַת הַבִּינָה, וְהַכְּנִיסָה לָאָרֶץ עֲנִינָה הִיְרִידָה לְסִפִּירַת הַמַּלְכוּת, "אָרֶץ" הִיא

מַלְכוּת, וְלִכֵּן צְרִיכָה לִהְיוֹת הַקְּדָמָת הַמִּדְבָּר אֶל הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁכָּל עֲנִינֵי סִפִּירַת הַמַּלְכוּת בָּאִים מִסִּפִּירַת הַבִּינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב כ"אָמָה בָּתָה". אֲמִנֵם לְאַחֲרֵי־זֶה הָרִי נִקְבָה תְּסוּבֵב גְּבֵר, שֶׁזֶה נֶאֱמַר דּוֹקָא לְגַבִּי סִפִּירַת הַמַּלְכוּת, הֵינּוּ שְׂדוּקָא עַל־יְדֵי סִפִּירַת הַמַּלְכוּת בָּאִים אֶל הָעִלּוֹי דְּלַעֲתִיד־לְבָא, שְׂאֵז יִהְיֶה וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צִאנִּיכֶם.

לֹא אָנֹכִי גִזְרִית בְּמִימְרֵי אִם לֹא דָא אַעֲבֹד
לְכָל כְּנֻשְׁתָּא בִישְׁתָּא הָדָא דְאַדְמָנוּן עָלֵי
בְּמִדְבָּרָא הָדִין יְסוּפוּן וְתַמְנוּן יְמוּתוּן:

(לח) אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם-לֹא וְזֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל-
הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעָדִים עָלַי בְּמִדְבָּר הַזֶּה
יִתְּמוּ וְשָׁם יָמָתוּ:

לוי גבריא די שלח משה לאללא ית ארעא
ותבוי וארעימו עלוהי ית כל כנשתא
לאפקא שום ביש על ארעא:

(לו) וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-שָׁלַח מֹשֶׁה לַתּוֹר אֶת-הָאָרֶץ
וַיָּשָׁבוּ וַיְלִינוּ עָלָיו אֶת-כָּל-הָעֵדָה לְהוֹצִיא דָבָה
עַל-הָאָרֶץ:

"דובב שפתי ישנים", וישנה לטובה וישנה לרעה,
לכך נאמר כאן: מוציאי דבת הארץ רעה, שיש דבה
שהיא טובה. דבה • פרליר"ש בלע"ז.

כ"י • וישבו וילינו עליו • וכששבו מתור הארץ
הרעימו עליו את כל העדה בהוצאת דבה, אותם
אנשים – וימתו. כל הוצאת דבה, לשון חנוף דברים
שמלקיחים לשונם לאדם לדבר בו, כמו (שיר השירים ו):

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש זי"ג עמ' 44 ואילך – מתוך "לקראת שבת")

עונש המרגלים למרות כפרת כל העם

ויש לומר שבה בא הכתוב לישוב שאלה. דהנה, כבר הסיר
משה רבינו עליו-השלום בתחנוניו את גזרת ה' יתברך מעל
בני ישראל, ופעל שלא ימות העם תקף, כ"אם במשך
ארבעים שנה, ומדוע אם כן, לא הועילו תחנוניו להסיר
הגזרה גם מעל המרגלים עצמם?
ולכך, קדם שיספר הכתוב (בפסוק לו) אשר ו"ימותו האנשים
מוצאי דבת הארץ", שנה וכתב את תלונת המרגלים, לומר
שחומר במרגלים עצמם שנתפנו לחלק על משה עצמו,
כמדק בלשון הכתוב "וילינו עליו", ולכך לא הועילה להם
תפלתו של משה, ד"אין קטגור נעשה סגור".

והאנשים אשר-שלח משה לַתּוֹר אֶת-הָאָרֶץ וַיָּשָׁבוּ
וַיְלִינוּ עָלָיו אֶת-כָּל-הָעֵדָה לְהוֹצִיא דָבָה עַל-הָאָרֶץ:
וכששבו מתור הארץ הרעימו עליו את כל העדה (יד,
לו. ובפרש"י)

כבר קדם לכן (יג, כו ואילך) הובא באריכות ספור המרגלים
וטענותיהם וכו', ואם פן המשמעות הפשוטה, לכאורה, היא
ששבו וטענו על משה שנית. אף רש"י כתב דאין הפשט
כך, אלא הפונה בזה היא לתלונה הראשונה "כששבו מתור
הארץ" (ויעו' במפרשי רש"י ההכרח לפרוש זה). ולפי זה צריך
ביאור, למאי כפל הכתוב את תלונת המרגלים שנית?

לוימיתו גבריא דאפיקו שום ביש על
ארעא במותנא קדם יי:

(לז) וַיָּמָתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דְבַת-הָאָרֶץ רָעָה בְּמַגְפָּה
לִפְנֵי יְהוָה:

טבורם, לכך נאמר "במגפה" ולא "במגפה". וזהו
"לפני ה'", באותה הראויה להם על-פי מדותיו של
הקדוש-ברוך-הוא שהוא מורד מדה כנגד מדה.

כ"י • במגפה לפני ה' • באותה מיתה ההגונה להם,
מדה כנגד מדה: הם חטאו בלשון ונשתרבו לשונם
עד טבורם ותולעים יוצאים מלשונם ובאין לתוף

לח ויהושע בר נון וכלב בר יפנה אתקיימו
מן גבריא האנון דאזלו לאללא ית ארעא:

(לח) וַיְהִי וַיִּשָּׁע בֶּן-נֹון וְכָלֵב בֶּן-יִפְנֶה חֵיו מִן-הָאֲנָשִׁים
הָהֵם הַהֹלְכִים לַתּוֹר אֶת-הָאָרֶץ:

כ"י • ויהושע וכלב חיו • מה תלמוד לומר "חיו מן-האנשים ההם"? אלא מלמד שנטלו (ב"ב קיז) חלקם של
מרגלים בארץ וקמו תחתיהם לחיים.

לט ומליל משה ית פתגמא האלין לכל בני
ישראל ואתאבלו עמא לחדא:

(לט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל-כָּל-בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּאֲבָלוּ הָעָם מְאֹד:

בעל הטורים

(לח) חיו. בא"ת ב"ש סמ"ה, שהוא בגימטריא בחלקם. שחיו בחלקם. תורה לט

(מ) וַיִּשְׁכְּמוּ בִּבְקָר וַיַּעֲלוּ אֶל־רֹאש־הָהָר לֵאמֹר הִנֵּנוּ וְעַלֵּינוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר יְהוָה כִּי חֲטֵאנוּ:

כ"י • אֶל־רֹאש־הָהָר • הוא הָרָרֶף הָעוֹלָה לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל • הִנֵּנוּ וְעַלֵּינוּ אֶל־הַמָּקוֹם • לְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל • אֲשֶׁר־אָמַר ה' • לְתַתָּה לָנוּ, שָׁם נַעֲלֶה • כִּי חֲטֵאנוּ • עַל אֲשֶׁר אָמְרנוּ: "הֲלֹא טוֹב לָנוּ שׁוֹב מִצְרִימָה".

(מא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָּמָּה זֶה אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא תַצְלַח:

כ"י • וְהוּא לֹא תַצְלַח • זוֹ שְׁאַתֶּם עוֹשִׂין, לֹא תַצְלַח.

(מב) אֶל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֲיִבֵיכֶם:

(מג) כִּי הַעֲמַלְקִי וְהַפְּנִעִי שֵׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בַּחֲרֵב כִּי־עַל־כֵּן שִׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יְהִי יְהוָה עִמָּכֶם:

כ"י • כִּי־עַל־כֵּן שִׁבְתֶּם • כְּלוּמַר: כִּי זֹאת תְּבֹא לָכֶם עַל אֲשֶׁר שִׁבְתֶּם וְגו'.

(מד) וַיַּעֲפְלוּ לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה לֹא־מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה:

כ"י • וַיַּעֲפְלוּ • לְשׁוֹן חֲזָק, וְכֵן (חֲבֻקֻק ב'): "הִנֵּה עָפְלָה". אינְגְרִיִ"ש בִּלְעִ"ז. לְשׁוֹן עֲזוּת; וְכֵן (מִיכָה ד'): "עָפַל בַּת־צִיּוֹן" (ישעיה לב): "עָפַל וּבָחַן". וּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא מְפָרְשׁוֹ: לְשׁוֹן אָפַל; הִלְכּוּ חֲשָׁכִים שְׁלֹא בְרִשׁוֹת.

(מה) וַיִּירֹד הַעֲמַלְקִי וְהַפְּנִעִי הַיֹּשֵׁב בַּחֲרֵי הַהוּא וַיִּכּוּם וַיִּפְתּוּם עַד־הַחֲרֹמָה:

כ"י • וַיִּפְתּוּם • כְּמוֹ (דברים ט): "וְאַתָּה אֹתוֹ טָחוֹן" – מִכָּה אַחֵר מִכָּה. עַד־הַחֲרֹמָה • שֵׁם הַמָּקוֹם נִקְרָא עַל שֵׁם הַמֶּלֶךְ.

טו (א) וַיַּדְבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֵיכֶם אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם:

כ"י • כִּי תָבֹאוּ • בְּשׁוּר לָהֶם שִׁיכְנוּסוֹ לְאַרְץ.

בעל הטורים

(מ) וַיַּעֲלִינוּ. ב' במסורה. "הִנֵּנוּ וְעַלֵּינוּ", ל'ה' מַעֲצוֹר לְהוֹשִׁיעַ בְּרַב אוֹ בְּמַעַט". (מד) וַיַּעֲפְלוּ. בְּגִימְטְרִיא: צִלְפָּדָר. אֵלֶּיךָ הָיוּ שְׁשִׁים רְבּוּא וּנְפִלוּ, וַיְהוּנָתָן לֹא (מא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָּמָּה זֶה אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא תַצְלַח. הָיָה אֵלֶּיךָ הוּא וְנִעְרָו וְנִצְחָו. תורה מא (מב) אֶל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֲיִבֵיכֶם. הַמַּעֲפִילִים הָיָה. תורה מה

~ נקודות משיחות קודש ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז התשמ"ו)

שָׁזָה הַמֶּשֶׁךְ לָמָּה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר (פְּרָצוּן הַמִּרְגְּלִים).
דָּזָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב
הַנֶּעֱלָה הַזֶּה, הָרִי זֶה גּוֹפָא הוּא הִכְנָה אֶל הַפְּנִיסָה לְאַרְצָה
וְהַעֲבֹדָה עִם הָעוֹלָם, דְּדוֹקָא עַל־יְדֵי הַקְדָּמַת הַעֲבֹדָה
ד"בְּכָל מֵאֲדָר", "עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם" שֶׁבְּמִדְבָּר,
עַל־יְדֵי־זֶה יִכּוֹלָה לְהִיטֵל אַחֲרֵי־כֵן הַעֲבֹדָה עִם הָעוֹלָם
כְּשֶׁבָּאוּ לְאַרְצָה בְּשָׁלִימוּת.

סְמִיכוּת פְּרֻשַׁת הַנִּסְכִּים לְפְרֻשַׁת הַמִּרְגְּלִים, כִּי הִתִּיקוֹן עַל
מַעֲשֵׂה הַמִּרְגְּלִים הוּא הִיפּוֹף מִה שֶׁעָשׂוּ, וְלִהְיוֹת לְאַרְצָה
דּוֹקָא, כִּי תְּבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ, וְשֶׁם גּוֹפָא לְעִסּוֹק בַּעֲבֹדַת
הַנִּסְכִּים שֶׁעֲנִינָם הַמִּשְׁכָּה לְמִטָּה וּבִירוֹר הַתַּחֲתוֹן.
וְעוֹד יֵשׁ לִזְכֹּר, שֶׁהַקֹּשֶׁר דְּפְרֻשַׁת הַנִּסְכִּים לְפְרֻשַׁת
הַמִּרְגְּלִים אֵינוֹ רַק מְשׁוּם שֶׁהַפְּנִיסָה לְאַרְצָה וְהַעֲבֹדָה
דְּנִסְכִּים הִיא תִּיקוֹן עַל חֲטָא הַמִּרְגְּלִים, אֲלָא יִתִּירָה מִזֶּה,

ג. וְתַעֲבֹדוּן קִרְבָּנָא קָדָם יְיָ עֲלֵתָא אוּ נִכְסַת
קוֹדֶשֶׁת לְאַפְרָשָׁא נִדְרָא אוּ כְּנִדְרָתָא אוּ
בְּמוֹעֲדֵיכֹן לְמַעַבְדַּ לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעְיוֹא קָדָם
יְיָ מִן תּוֹרֵי אוּ מִן עֲנָא:

(ג) וְעָשִׂיתֶם אִשָּׁה לַיהוָה עֲלֶיהָ אוֹזֶבֶחַ לְפִלֵּא־נֶדֶר
אוּ בְנִדְבָהּ אוּ בְּמַעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה
מִן־הַבֶּקָר אוּ מִן־הָצֹאן:

מַוְעֲדֵיכֶם, שְׁחִיבְתִּי אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בְּמוֹעֵד. רֵיחַ
נִיחֹחַ • שִׁיחָה נַחַת רוּחַ לְפָנַי.

כִּי־יִבְרָא וְעָשִׂיתֶם אִשָּׁה • אֵין זֶה צוּרִי, אֲלָא: כְּשֶׁתְּבֹאוּ
שָׁם וְתַעֲלֶה עַל לְבַבְכֶם לַעֲשׂוֹת אִשָּׁה לַה'. לְפִלֵּא־נֶדֶר
אוּ בְנִדְבָהּ • אוּ שְׁתַּעֲשׂוּ הָאִשָּׁה בְּשִׁבִּיל חֻבַּת

ד. וְיִקְרַב דְּמִקְרַב קִרְבָּנָה קָדָם יְיָ מִנְחָתָא
סֶלֶתָא עֲשׂוֹנוֹא דְּפִילָא בְּרַבְעוֹת הֵינָא
מִשְׁחָא:

(ד) וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב קִרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֶלֶת
עֲשׂוֹנוֹ בָּלוּל בְּרַבְעִית הַהִין שָׁמֹן:

כִּי־יִבְרָא וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב • תְּקַרְבּוּ נִסְכִּים וּמִנְחָה לְכָל בְּהֵמָה. הַמִּנְחָה כְּלִיל וְהַשָּׁמֶן נִבְלָל בַּתּוֹכָהּ וְהָיִין לְסִפְּלִים,
כְּמוֹ שֶׁשִּׁנִּינוּ בְּמַסְכַּת סֶפֶד (סוּכָה מו). •

ה. וְחִמְרָא לְנִסְכָּא רַבְעוֹת הֵינָא תַעֲבָד עַל
עֲלֵתָא אוּ לְנִכְסַת קוֹדֶשֶׁת לְאַמְרָא חַד:

(ה) וַיֵּינן לְנִסְכֵּי רַבְעִית הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֲלָה אוּ
לְזֶבֶחַ לִפְנֵי הָאֶחָד:

כִּי־יִבְרָא לִפְנֵי הָאֶחָד • עַל כָּל הָאֱמֹר לְמַעַלָּה הוּא מוֹסֵב: עַל הַמִּנְחָה וְעַל הַשָּׁמֶן וְעַל הַיֵּין.

ו. אוּ לְדִכְרָא תַעֲבָד מִנְחָתָא סֶלֶתָא תְּרִין
עֲשָׂרוֹנִין דְּפִילָא בְּמִשְׁחַת תַּלְתּוֹת הֵינָא:

(ו) אוּ לְאִילֵי תַעֲשֶׂה מִנְחָה סֶלֶת שְׁנֵי עֲשָׂרִים בָּלוּלָה
בְּשָׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין:

כִּי־יִבְרָא אוּ לְאִיל • וְאֵם אִיל הוּא. (מִנְחוֹת צא) וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּ: "אוּ" לְרַבּוֹת אֶת הַפֶּלֶגֶס לְנִסְכֵּי אִיל (חולין כג).

ז. וְחִמְרָא לְנִסְכָּא תַלְתּוֹת הֵינָא תְּקַרַב
לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעְיוֹא קָדָם יְיָ:

(ז) וַיֵּינן לְנִסְכֵּי שְׁלִשִׁית הַהִין תְּקַרֵּב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

♦ יום חמישי כ"ד סיון ♦

ח. וְאִרֵּי תַעֲבָד בִּר תּוֹרֵי עֲלֵתָא אוּ נִכְסַת
קוֹדֶשֶׁת לְפָרֶשָׁא נִדְרָא אוּ נִכְסַת קוֹדֶשֶׁת
קָדָם יְיָ:

(ח) וְכִי־תַעֲשֶׂה בִן־בֶּקָר עֲלֶיהָ אוֹזֶבֶחַ לְפִלֵּא־נֶדֶר
אוּ־שְׁלָמִים לַיהוָה:

בעל הטורים

טו (ג) וְעָשִׂיתֶם אִשָּׁה לַה'. סִמָּךְ פְּרֻשַׁת נִסְכִּים לְמַלְחָמָה לְפִי שְׁדֵרְךָ לְדוֹר בְּמַלְחָמָה. וְכֵן ב'פִּנְחָס' (כו, יז) "אֲשֶׁר יֵצֵא לְפָנֵיהֶם",
סִמָּךְ מִיַּד פְּרֻשַׁת קִרְבָּנוֹת. תוֹרָה ד

(ט) וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבְּקָר מִנְחָה סֵלֶת שְׁלֵשָׁה
עֲשָׂרִים בָּלוּל בְּשֶׁמֶן חֲצֵי הַהֵינֶן:

(י) וַיֵּין תִּקְרִיב לְנֶסֶד חֲצֵי הַהֵינֶן אִשָּׁה רִיח־גִּיחָח
לִיהוָה:

כ"י • אִשָּׁה רִיח • אינו מוסב אלא על המנחה והשמן, אבל היין אינו אִשָּׁה, שאינו נתן על האש.

(יא) כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְשׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לְאֵיל הָאֶחָד
אוֹ־לֵשָׁה בִּכְבָּשִׁים אוֹ בְּעִזִּים:

כ"י • אוֹ לֵשָׁה וְגו' • בין שהוא בכבשים, בין שהוא בעזים. כִּבֵּשׁ וְשָׂה קרוים בתוך שנתם. אֵיל • בן
שְׁלֵשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד.

(יב) כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כִכָּה תַעֲשׂוּ לְאֶחָד כַּמִּסְפָּרם:
יב כַּמִּנְהוּן דִּי תַעֲבִדוּן כְּדִין תַּעֲבִדוּן לְחַד
כַּמִּנְהוּן:

כ"י • כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ • כַּמִּסְפָּר הַבְּהֵמוֹת אֲשֶׁר
תִּקְרִיבוּ לְקָרְבָּן, כִּכָּה תַעֲשׂוּ נִסְכִּים לְכָל אֶחָד מֵהֶם. | כַּמִּסְפָּרם • כַּמִּסְפָּר שֶׁל בְּהֵמוֹת – מִסְפָּרם שֶׁל
נִסְכִּים.

(יג) כָּל־הָאֲזִרָח יַעֲשֶׂה־כִכָּה אֶת־אֵלֶּה לְהִקְרִיב אִשָּׁה
רִיח־גִּיחָח לִיהוָה:

(יד) וְכִי־יָגוּר אֶתְכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם
וַעֲשֶׂה אִשָּׁה רִיח־גִּיחָח לִיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ בֵּן
יַעֲשֶׂה:

(טו) הַקֹּהֵל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגֵּר חֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם בְּגֵר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה:

כ"י • כָּכֶם בְּגֵר • כְּמוֹתְכֶם, בֵּן גֵּר. וְכֵן דֶּרֶךְ לְשׁוֹן עִבְרִית (בראשית יג): "כַּגֵּן־ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". (מ"א. כב): "כְּמוֹנִי
כְּמוֹד, כְּעַמִּי כְּעַמְּךָ".

(טז) תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגֵּר
אֶתְכֶם: פ

טז אֶחָד וּמִשְׁפָּט אֶחָד וְדִינָא חַד יִהְיֶה לָכֵן
וְלַגֵּיּוֹרָא דִּיתְגַּזִּיר עִמְכֹּן:

♦ יום שישי כ"ה סיון ♦

יז וּמִלִּיל יֵי עִם מִשָּׁה לְמִימָר:

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(יח) דִּבֶּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה:
יח מלל עם בני ישראל ותימר להון
במעלכון לארץ די אנא מעל יתכון
לתמן:

מהן, שאינה אלא לאחר ירשה וישיבה, אף פלן בן.
אבל זו נאמר בה: "בבאכם", משנכנסו בה ואכלו
מלחמה, נתחייבו בחלה.

יח"י • בבאכם אל־הארץ • משנה "ביאה" זו מפל
ביאות שבתורה, שבכלן נאמר: "כִּי־תבאו", לפיכך
פלן למדות זו מזו, וכיון שפרט לך הכתוב באחת

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 149)

שלא בבספרי פרשת ראה: "אין והיה אלא מיד". ולהעיר,
שרש"י השמיט תבת "והיה".

שֶׁבְּכָל־נְאֻמֹּר כִּי תִבָּאוּ כִּי תִבָּאוּ אֲמַר וְהָיָה כִּי תִבָּאוּ אֶל הָאָרֶץ
"שכל ביאות שבתורה הוא אומר והיה כי תבאו אל הארץ
כו". ומשמע, לכאורה, שגם "והיה" אין פרושו 'מיד'. והוא

יט והיה במעלכון מלחמה דארץא תפרשון
אפרשותא קדם יי:

(יט) וְהָיָה בְּאֹכְלֶכֶם מִלַּחֶם הָאָרֶץ תִּרְיֹמוּ תִרְוֹמָה
לִיהוּהָ:
תרומה

כ"יש אצותכון חלתא תפרשון אפרשותא
קמא די מפרשין מן אדרא בן תפרשון
יתה:

(כ) רִאשִׁית עֲרֹסְתֶכֶם חֲלָה תִרְיֹמוּ תִרְוֹמָה בְּתִרְוֹמָתָא
גִּרְן בֶּן תִּרְיֹמוּ אִתְּהָ:
תרומה חלה תריומו תרומת
גרן בן תריומו אתה:

לשם ה'. חלה • טורטי"ל בלע"ז. בתרומת גרן.
שלא נאמר בה שעור, ולא בתרומת מעשר, שנאמר
בה שעור. אבל חכמים נתנו שעור לבעל הבית –
אחד מעשרים וארבעה, ולנחתום – אחד מארבעים
ושמונה.

יח"י • ראשית ערסתכם • בשתלושו כדי עריסותיכם
שאתם רגילין ללוש במדבר, וכמה היא? (שמות טז):
"וימדו בעמר", "עמר לגלגלת" (ושעורו ארבעים
ושלש ביצים וחמש ביצה) תריומו מראשיתה, כלומר,
קדם שתאכלו ממנה, ראשית תלקח חלה אחת תרומה

כא מריש אצותכון תתנון קדם יי אפרשותא
לדריכון:

(כא) מִרְאשִׁית עֲרֹסְתֶיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה לִיהוּהָ
לְדֹרֹתֵיכֶם: ם
תרומה תתנו ליהוה
לדורתיכם: ם

בלה. תתנו לה' תרומה • (ספרי) לפי שלא שמענו
שעור לחלה, נאמר "תתנו", שיהא בה כדי נתינה.

יח"י • מראשית ערסתיכם • (ספרי) למה נאמר? לפי
שנאמר: "ראשית ערסתיכם" – שומע אני ראשונה
שבפסות, תלמוד לומר: "מראשית" – מקצתה ולא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"י"ח עמ' 183 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לה' הארץ ומלואה

עשה לי את החיל הזה" ח"ו.
אף ישראל הזרע את שדהו יודע, שגדול התבואה ואיכותה
אינם באים מ"כחו" של האדם ח"ו, כִּי־אם הקב"ה הוא
ה"נותן לך פח לעשות חיל", ו"ברכת ה' היא תעשיר". ולכן
זריעתו אינה מפני שבכח השדה להביא לו פרנסתו, כִּי־אם
ש"מאמין ברחי העולמים", שִׁיבִיא לו את פרנסתו ע"י
הזריעה.
וזהו תכן מצות חלה, שהאדם מבין ומפיר שלא מיגיעתו

מראשית ערסתיכם תתנו ליהוה תרומה (טו, כא)
למה נסמכה פרשת חלה לפרשת ע"ז, לומר לך, שכל
המקום מצות חלה כאלו בטל ע"ז (ויקרא רבה פט"ו, ו)
אמרו חז"ל (שבת לא, א) "אמונת זה סדר זרעים", ופרש
בתוס' (ד"ה אמונת) "שמאמין ברחי העולמים וזרע".
והחדוש בזה הוא, דהרי המשקיע בעבודת השדה, עלול
לחשוב, שגדול התבואה ורוחיו שמקבל מעבודה זו, הם
תוצאה מגדל יגיעתו והשקעתו בשדהו, ו"כחי ועצם ידי

בעל הטורים

מתחיל במ"ם ומסיים במ"ם. לומר לך,
שתרומת עין יפה אחד ממ'. תורה כב

(כ) חלה. תגין על הה"א, ה' דברים חייבין. תורה כא
חייבין בחלה, ה' רבעים קמח (כא) מראשית ערסתיכם. הפסוק

וזהו "כל המקומות מצות חלה כאלו בטל ע"ז", כי בקיום מצות חלה מראה האדם שאין כח ושלטיטה לשום דבר מבלעדי ה', ואפי' פרנסתו אינה מגיעה מעצמה ע"פ דרכי הטבע כ"אם מהקב"ה לבדו.

ועבודתו עשה את החיל הזה, כ"אם הקב"ה לבדו הביא לו את הברכה, ואם כן הרי אין התבואה והעשה שייכים לו, אלא להקב"ה. ולכן הוא נותן את "ראשית עריסותיכם" – "תרומה לה", כי באמת שינת העשה להקב"ה.

(כב) וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה:

מצוה אחת שהיא ככל המצוות: מה העובר על כל המצוות, (כריתות ו) פורק על ומפר ברית ומגלה פנים, אף מצוה זו פורק בה על ומפר ברית ומגלה פנים, ואיזו? זו עבודת כוכבים. אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה • (הוריות ח) "אנכי" "לא יהיה לך" – מפני הגבורה שמענום (תהלים סב) : "אחת דבר אלהים שתיים-זו שמעתי".

כ"א וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ • (ספרי) עבודת כוכבים היתה בכלל "כל המצוות" שהצבור מביאין עליהם פר, והרי הכתוב מוציאה כאן מכללן, לדון בפר לעולה ושעיר לחטאת. וְכִי תִשְׁגּוּ וְגו' • (שם) בעבודת כוכבים - הכתוב מדבר; או אינו אלא באחת מכל המצוות? תלמוד לומר: "את כל המצוות האלה" –

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לח עמ' 57)

וזכרון בין כותרי הברית). **מגלה פנים** – כנגד משפטים, שהם מצוות שכליות, היינו הנהגות ישראל. האדם ממציא אופנים וטעמים חדשים שעל-ידם הוא 'מעקם' ומעוות את שכל התורה.

פורק על, ומפר ברית, ומגלה פנים (רש"י טו, כב) **פורק על** – כנגד חקים, שהם גזרות המלך, ומטרתם קבלת על. **מפר ברית** – כנגד עדות, שהם עדות וזכרון לחסדי המקום וכדומה, והם בגדר שמירת 'ברית' (ברית היא אות

(כג) אֶת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וְהִלַּאתָ לְדֹרֹתֵיכֶם:

ובכל מה שנתנבאו הנביאים, שנאמר: ל"מן-היום אשר צוה ה' והלאה".

כ"א אֶת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה וְגו' • (ספרי) מגיד, שכל המורה בעבודת כוכבים, ככופר בכל התורה כלה

כד ויהי אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל-העדה פר בן-בקר אחד לעלה לריח ניחח ליהוה ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר-עזים אחד לחטת:

(כד) והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל-העדה פר בן-בקר אחד לעלה לריח ניחח ליהוה ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר-עזים אחד לחטת:

חסר א', שאינו כשאר חטאות, שכל חטאות שבתורה הבאות עם עולה, החטאת קודמת לעולה, שנאמר (ויקרא ה) : "ואת השני יעשה עולה", וזו עולה קודמת לחטאת.

כ"א אם מעיני העדה נעשתה לשגגה • (הוריות ה' ב) אם מעיני העדה נעשתה עברה זו על-ידי שוגג, כגון ששגגו והורו על אחת מן העבודות שהיא מתרת לעבד עבודת כוכבים בכך. **לחטת** • (הוריות יג, זכחים צ')

(כה) וּכְפָר הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְחָ לָהֶם כִּי־שִׁגְגָה הָיָה וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשָּׁה לַיהוָה וְחַטָּאתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שִׁגְגָתָם:

כ"א הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשָּׁה לַה' • (ספרי. יבמות ט) זה האמור בפרשה, הוא פר העולה, שנאמר: "אשה לה". וְחַטָּאתָם • זה השעיר.

(כו) וְנִסַּלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכָם
כֹּו וְיִשְׁתַּבַּח לְכָל כְּנֻשָּׁתָא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלַגִּיורָא דִּיתְגַּמֵּר בִּינִיהוֹן אַרִי לְכָל עֲמָא
בְּשִׁלּוּתָא:
כִּי לְכָל־הָעָם בִּשְׁגָגָה: ם

♦ שבת קודש כ"ו סיון ♦

(כו) וְאִם־נִפְשׁ אַחַת תִּחַטָּא בִּשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֹז
כֹּו וְאִם אֶנְשׁ חַד יַחֲבֹב בְּשָׁלוּ וַיִּקְרַב עֲזָא בַת
שְׁמָה לַחֲטָאָתָא:
בַּת־שְׁנֵתָה לַחֲטָאָתָא:

כִּי־יִי תִחַטָּא בִּשְׁגָגָה • פְּעֻבֹדֹת כּוֹכְבִּים • עֹז בַּת־שְׁנֵתָה • שְׁאָר עֲבֻרֹת - יָחִיד מְבִיא בְּשִׁבָּה אוֹ שְׁעִירָה,
וּבְזֹו קִבַּע לָהּ שְׁעִירָה.

(כח) וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ הַשְּׁגֵגָת בַּחֲטָאָה בִּשְׁגָגָה
כֹּח וְכִפֶּר כְּהֵנָּא עַל אֶנְשׁ דְּאִשְׁתְּלִי בַּמִּחְבָּה
בְּשָׁלוּ קָדָם יְיָ לְכַפֵּרָא עֲלוּהִי וְיִשְׁתַּבַּח לָהּ:
לְפָנָי יִהְיֶה לְכַפֵּר עֲלָיו וְנִסַּלַח לוֹ:

(כט) הַאֲזֹרַח בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכָם תֹּרָה
כִּט וְצִיבָא בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגִּיורָא דִּיתְגַּמֵּר
בִּינִיהוֹן אוֹרִיתָא חֲדָא יְהִי לְכוֹן לְדִיעְבֵּד
בְּשָׁלוּ:
אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לַעֲשֹׂה בִּשְׁגָגָה:

(ל) וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה בֵּינִי רָמָה מִן־הָאֲזֹרַח
לֹאֶנְשׁ דִּיעְבֵּד בְּרִישׁ גְּלִי מִן צִיבָא וּמִן
גִּיורָא קָדָם יְיָ הוּא מְרַגֵּז וְיִשְׁתַּצִּי אֶנְשָׁא
הִיא מְגוֹ עֲמָה:
וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא
מִקְרֹב עֲמָה:

כִּי־יִי בֵּינִי רָמָה • בְּמִזִּיד • מְגַדֵּף • מְחַרֵּף, כְּמוֹ: (יחזקאל
ה) "וְהִי־תָה חֲרָפָה וּגְדוּפָה", (ישעיה לז): "אֲשֶׁר גִּדְּפוּ נַעֲרֵי
הַשָּׁם שֶׁהוּא בְּכֹרֶת (סנהדרין צ. כריתות ד) •

(לא) כִּי דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוֹתוֹ הִפְרָת
לֹא אַרִי עַל מִימְרָא דִּינִי בְּסֵר וְיֵת פְּקוּדוּהִי
אֲשֶׁנִּי אֲשַׁתְּצָאָה תִּשְׁתַּצִּי אֶנְשָׁא הִיא חוֹבָה
בָּהּ:
תִּפְרַת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא עֹנָה בָּהּ: פ

כִּי־יִי דְבַר־ה' • (סנהדרין צט) אֲזַהֲרֶת עֲבֻדֹת כּוֹכְבִּים מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְהַשְּׁאָר – מִפִּי מִשָּׁה • עֹנָה בָּהּ • בְּזִמְנִי שְׁעֹנָה
בָּהּ, שְׁלֹא עָשָׂה תִּשְׁוּבָה.

(לב) וַיְהִיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקְשֵׁשׁ
לֹב וַיְהִיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּרָא וְאִשְׁכַּחוּ גִבְרָא
בַּד מְגַבֵּב אֶעִין בְּיוֹמָא דְּשַׁבְתָּא:
עֲצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת:

כִּי־יִי וַיְהִיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ • (ספרי) בְּגִנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל דְּבַר הַכְּתוּב, שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ אֶלָּא שַׁבָּת
רִאשׁוֹנָה, וּבִשְׁנֵינָה בָּא זֶה וְחָלְלָהּ.

בעל הטורים

(לא) הַכֹּרֶת תִּכְרֶת. בְּגִימְטְרִיא: כַּעֲבוּדָה זָרָה כְּדֹאִיתָא בְּחוּלִין פֶּרֶק
שְׁדִּבְרָה תוֹרָה לִשׁוֹן בְּנֵי הָאָדָם. תוֹרָה לֹב
(לב) סִמָּךְ מִקְוִשׁ לְמַגְדֵּף, לוֹמֵר לֶךְ
שְׁבִימִן אֶחָד הֵיוּ, וּמִפְּנֵי שֶׁשַּׁבָּת חֲמוּר
מִצְוֹת ה' עוֹלָה תְּרִי"ב, 'אֲנֹכִי' וְלֹא
יְהִיָּה 'לֶךְ' מִפִּי הַגְּבוּרָה
שֶׁמַּעֲנִים. תוֹרָה לֹב
(ספרי ט) א. וְסִמָּךְ לִהְיוֹת פֶּרֶשׁת צִיּוּת
שֶׁשְׁקוּלָה גַם בֵּין כָּבֵל הַמִּצְוֹת, דְּכָתִיב
(פסוק ט) "וּנְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'". כָּל

~ נקודות משיחות קודש ~ מתוך 'לקראת שבת'

המעשה הוא העקר

התורה הוא בהבנה והשגה, מה שאין כן בארץ ישראל עקר העבודה היא במעשה - מצות מעשיות, שש שנים תזרע שדר וגו'.

ועל-פי-זה חשבו ישראל דמכין ש"נגזר עליהן שלא לנס לארץ", הרי זה סימן ש"אין מחיבים במצות", שהיא עבודת ארץ ישראל "כנל".

ועל זה בא ספור המקושש להורות, דאף ש"לשם שמים נתפנו", ומחשבתו ושכלו היו שלמים עם הקב"ה ותורתו, מפל-מקום מכין שלפעל חלל את השבת במעשה, נתחייב סקילה. והוא הדבר בנוגע לאלו שנשארו ב"מדבר", דאף שרוב עסוקם היה בתורה ובהבנת השכל, מפל-מקום הרי הם "מחייבים במצות", ועקר ענין המצוה - צותא וחבור עם הקב"ה הוא על-ידי מעשה המצוה.

וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת: (טו, לב)
מעשה המקושש היה כו' מיד אחר מעשה מרגלים, דאמר במדרש דלשם שמים נתפנו, שהיו אומרים ישראל, כיון שנגזר עליהן שלא לנס לארץ ממעשה מרגלים, שוב אין מחיבין במצות. עמד וחלל שבת, כדי שיהרג וינאו אחרים (תוד"ה אפילו, בבא בתרא קיט, ב)

יש לעין, מהו הטעם לזה שחשבו בני ישראל דמשום שנגזר עליהם שלא לנס לארץ, אינם מחיבים במצות, דמדוע יפטרו מחיוב המצות בשביל זה?

ויוכן זה על-פי המבאר בסה"ק (ראה לקו"ת ריש פרשתנו, ועוד) שהטעם לזה שרצו המרגלים לשאר במדבר הוא כי עקר עסקם במדבר היה בלמוד התורה וקמחז"ל (מכילתא בשלח טו, טז) לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן, דעקר ללמוד

(לג) ויקריבו אתו המצאים אתו מקושש עצים
אל-משה ואל-אהרן ואל כל-העדה:

כס"ג המצאים אתו מקושש • (ספרי. סנהדרין מ"א) שהתרו בו ולא הניח מלקושש, אף שמצאוהו והתרו בו.

(לד) ויניחו אתו במשמר כי לא פרש מה-יעשה לו:ם
לה ואסרו יתה בבית מטרא ארי לא אתפרש
להון מה דיעבדון לה:

כס"ד כי לא פרש מה-יעשה לו • (ספרי. סנהדרין עח) לא היו יודעים באיזו מיתה ימות, אבל יודעים היו שהמחלל שבת במיתה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ו)

לא מצינו בעונשי התורה ענין של מאסר [ומה שכתוב "ויניחוהו במשמר", הרי זה רק עד שיתברר דינו, ולא בתור עונש] - כי גם עונשי התורה הם ענין של חסד (כשם

(לה) ויאמר יהוה אל-משה מות יומת האיש רגום
אתו באבנים כל-העדה מחוץ למחנה:

כס"ה רגום • עשה פשנ"ט בלע"ז, וכן: "הלוד" אלנ"ט, וכן: "זכור" ו"שמור".

(לו) ויצאו אתו כל-העדה אל-מחוץ למחנה וירגמו
אתו באבנים וימת כאשר צוה יהוה את-משה: פ

כס"ו ויצאו אתו • מפאן, שבית הסקילה חוץ ורחוק מבית-דין (סנהדרין מב).

(לז) ויאמר יהוה אל-משה לאמר:
לז ואמר יי למשה למימר:

לח מלל עם בני ישראל ותימר להון
ועבדון להון כרוספדין על בנפי כסותהון
לדריהון ונתנו על כרוספדיא דכנפא חוטא
דתכלתא:

(לח) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם
ציצית על כנפי בגדיהם לדורתם ונתנו על ציצית
הכנף פתיל תכלת:

ציצית – על שם "וראיתם אתו", כמו (שיר ב): "מצייץ
מן-החרכים". תכלת • (מנחות מר) צבע ירק של חלזון.

כש"י • ועשו להם ציצית • על שם הפתילים התלויים
בה, כמו (יחזקאל ח): "ויקחני בציצת ראשי". דבר אחר:

לט ויהיו לכון לכוון כרוספדין ונתנו יתה
ותדכריו ית כל פקודיא דני ומעבדון יתהון
ולא תשעון בתר הרהור לככון ובתר חיזו
ענייכו די אתון טען בתייהון:

(לט) והיה לכם לציצית וראיתם אתו וזכרתם את
כל-מצות יהוה ועשיתם אתם ולא-תתורו אחרי
לבבכם ואחרי עיניכם אשר-אתם זנים אחריהם:

כמו "מתור הארץ". הלב והעינים הם מרגלים לגוף,
ומסרסרים לו את העברות: העין רואה והלב חומד,
והגוף עושה את העברות.

כש"י • וזכרתם את-כל-מצות ה' • שמנין גימטריא
של "ציצית" – שש מאות, ושמונה חוטים וחמשה
קשרים הרי תרי"ג. ולא-תתורו אחרי לבבכם •

מ בדיל דתדכריו ומעבדון ית כל פקודי
ותהון קדישין קדם אלהכון:

(מ) למען תזכרו ועשיתם את-כל-מצותי והייתם
קדשים לאלהיכם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2 לקוטי שיחות ח עמ' 98)

לאחר מכן לראיה, המביאה לידי זכירת כל המצוות ועשייתן.
ואלו הפסוק שלנו, שבו לא נאמר ראיה, מחדש שמצווה זו
שקולה כנגד כל המצוות, וכפי שכתב רש"י בפסוק הבא.

למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי (טו, מ) המפרשים
הקשו, מה מוסיף פסוק זה על הפסוק הקודם. ויש לומר,
דהנה בפסוק הקודם נאמר רק שמצוות ציצית מביאה

מא אַנא יי אלהכון די אפקית יתכון מארעא
דמצרים למחוי לכון לאלה אַנא יי
אלהכון: פ פ פ

(מא) אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ
מצרים להיות לכם לאלהים אני יהוה אלהיכם:

ונטל שכר? אנו לא עושים ולא נוטלים שכר!
— (שבת פ"ח) על כרחכם אני מלככם". וכן הוא אומר
(יחזקאל כ): "אם-לא ביד חזקה וגו' אמלך עליכם".
דבר אחר: למה נאמר יציאת מצרים? אני הוא
שהבחנוני במצרים בין טפה של בכור לשאינה של

כש"י • אני ה' • נאמן לשלם שכר. אלהיכם •
נאמן להפרע. אשר הוצאתי אתכם • (ספרי)
על-מנת-כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי.
אני ה' אלהיכם • עוד למה נאמר? כדי שלא
יאמרו ישראל: מפני מה אמר המקום? לא שנעשה

בעל הטורים

שמר עצמו מעבירה וזכה לעלות
למעלה מח' קריעים, דכתיב (שמואל א'
כה, טז) "והיה נפש אדני צרורה בצרור
החיים". ואם עבר בהן עבירה נידון
בשמונה דינים: בחיובת הקבר,
ובשבעה מדורות של גיהנם. **ציצית**
עולה ת"ר, וח' חוטין וה' קשרים
תרי"ג. לומר לך ששקולה מצוות
ציצית ככל התורה כולה. "בכל עת
יהיו בגדיך לבנים" (קהלת ט, ח)
בגימטריא זה **ציצית לבגדיכם**. תורה מ

אתכם על בנפי נשרים". תורה לט
(לט) וראיתם. בגימטריא: **ציצית ביום**.
וזכרתם אתו. כתיב זכירה בציצית.
לכן צוה לעשות ד' ציציות בארבע
כנפות בגדי, שכל מקום שיפנה יזכור.
ובכל אחד ה' קשרים, כדי שיזכור
לחמשה חמשי תורה. ויש בכל אחד
שמונה חוטין, שימנע מלעשות עבירה
בשמונה אברים המרגילים את האדם
לעבירה, ואלו הן: **אזנים, עינים, פה,**
חטם, ידים, רגלים, ערוה והלב. ואם

(לח) ועשו להם ציצית. אמר הקדוש
ברוך הוא: אני רוצה שתהיו מעטפים
כמלאכים לבוש הבדים, וכאשר ראית
אותי מעטף. לכן צוה בתכלת, שדומה
לרקיע ולכסא הכבוד. ציצית בא"ת
ב"ש עולה כסאי.
ציצית בגימטריא **צדקות**, וגימטריא
נשרים. לומר: מי שהוא זהיר במצוות
ציצית, וזכה ורואה פני שכינה, דכתיב
(תהלים יג, טו) "אני בצדק אפוז פניך",
וזכה למה שנאמר (שמות יט, ד) "ואשא

נט | שיעור יומי לשבת קודש כ"ו סיון ושנים מקרא ואחד תרגום – טו – פרשת שלח

וְאֵלֶּיךָ יָשָׁב וְלֹא יִשְׁכָּן בְּבִגְדוֹ, וְאָמַר תְּכַלֵּת הוּא (ב"מ ס"א). ומיסודו
שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשֵׁן הָעֲתִיקָתִי: לָמָּה נִסְמְכָה פְּרִשְׁת
מְקוֹשֶׁשׁ לְפָרֶשֶׁת עֲבוּדַת כּוֹכָבִים? (חולין ה) לוֹמַר,
שֶׁהַמַּחֲלָל אֶת הַשְּׁבִיט כְּאִילוֹ עוֹבֵד עֲבוּדַת כּוֹכָבִים,
שָׁאֵף הִיא שְׁקוּלָה כָּל הַמְצוּוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר
בְּעֶזְרָא: (נחמיה ט): "וְעַל הַר־סִינִי יִרְדֶּה [וְתִתֵּן לָהֶם
תּוֹרָה וּמִצְוֹת]. וְאֵת שְׁבִיט קִדְשָׁךְ הוֹדַעְתָּ לָהֶם". וְאֵף
פְּרִשְׁת צִיצִית, לְכָךְ נִסְמְכָה לְאֵלֶּיךָ, לְפִי שָׁאֵף הִיא
שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמְצוּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֲשִׂיתֶם
אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי":

וְאֵלֶּיךָ יָשָׁב וְלֹא יִשְׁכָּן בְּבִגְדוֹ, וְאָמַר תְּכַלֵּת הוּא (ב"מ ס"א). ומיסודו
שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשֵׁן הָעֲתִיקָתִי: לָמָּה נִסְמְכָה פְּרִשְׁת
מְקוֹשֶׁשׁ לְפָרֶשֶׁת עֲבוּדַת כּוֹכָבִים? (חולין ה) לוֹמַר,
שֶׁהַמַּחֲלָל אֶת הַשְּׁבִיט כְּאִילוֹ עוֹבֵד עֲבוּדַת כּוֹכָבִים,
שָׁאֵף הִיא שְׁקוּלָה כָּל הַמְצוּוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר
בְּעֶזְרָא: (נחמיה ט): "וְעַל הַר־סִינִי יִרְדֶּה [וְתִתֵּן לָהֶם
תּוֹרָה וּמִצְוֹת]. וְאֵת שְׁבִיט קִדְשָׁךְ הוֹדַעְתָּ לָהֶם". וְאֵף
פְּרִשְׁת צִיצִית, לְכָךְ נִסְמְכָה לְאֵלֶּיךָ, לְפִי שָׁאֵף הִיא
שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמְצוּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֲשִׂיתֶם
אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי":

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש יט עמ' שדמ)

נִבְרָאוּ הָעֵינִיִּם – הֵרִי הוּא 'סוּמָא' לְפִי שְׁעָה, וְעוֹד גְּרוּעַ
מִכָּפֶה. וְהֵרִי אָמַר רַז"ל: "סוּמָא חֲשׂוֹב כְּמֵת".

וְלֹא תִתּוּנוּ אַחֲרֵי עֵינֵיכֶם (טו, לט)
מִי שֶׁמִּסְתַּכֵּל בְּעֵינָיו בְּאֶפֶן הָאֶסוּר, הֵפֶךְ הַתְּכִלִּית שֶׁבִּשְׂבִּילָהּ

ק"ט פסוקים, פל"ט סימן. חסלת פרשת שלח

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רכה - רכו

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז סיון, תשכ"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו, בו כותב אודות מצד בריאותו ודעת הרופאים.

וצדק בכתבו אשר כמה מקרים דומים לשלו ואולי עוד יותר חמורים, הרי ע"י הנהגה מתאימה
יורד האבן מבלי נתון ובהנהגה האמורה הוא גם אמבטיות חמות השתי בכמויות חשובות אלא שגם
נוהגים שבהמשקים תהי גם כמות שומן צמחוני וכיו"ב, וכדאי לשאול את הרופאים בזה.

אין ברור כ"כ ממכתבו מקום האבן, כי לפעמים יש לגעת אליו ע"י צבת מתאימה לפצלו, שאז
הירידה שלו בנקל יותר.

והשי"ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות ירפאהו ע"י טפול מתאים ורופא מתאים.

ובודאי למותר להאריך ע"ד הוספה בעניני תורה ומצות שנוסף על הציווי וגם זה עיקר להעלות
בקדש בכל עת, הרי ההוספה מוסיפה בברכת השי"ת, וק"ל.

בטח יודע משלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים ועכ"פ ישמור עליהם מכאן
ולהבא.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

בִּי נִדְבְּרוּ עֲבָדֶיךָ יֵשִׁיחַ בַּחֲקֶיךָ: ^ד גַּם־עֲדֹתֶיךָ שִׁעֲשֻׁעֵי
 אֲנִשִּׁי עֲצֹתִי: ^ה דְּבָקָה לַעֲפָר נַפְשִׁי חֲיִנִּי בְּדַבְּרֶךָ:
 וּ דְרָכֵי סִפְרֹתִי וְתַעֲנִנִי לְמַדְנִי חֲקִיךָ: ^ו דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ
 הִבִּינִי וְאִשְׁיַחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: ^ז דִּלְפָּה נַפְשִׁי מִתּוֹנָה
 קִימִנִי בְּדַבְּרֶךָ: ^ח דֶּרֶךְ־שֹׁקֶר הִסֵּר מִמֶּנִּי וְתוֹרַתְךָ חֲגִנִי:
 ט דֶּרֶךְ־אֲמוּנָה בַּחֲרַתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: ^י דְּבַקְתִּי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי־שִׁשְׁנִי: ^{יא} דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ אֲרוֹץ כִּי
 תִרְחִיב לִבִּי: ^{יב} הֲרֹנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֲקִיךָ וְאֶצְרֶנָּה
 עֲקֵב: ^{יג} הִבִּינִי וְאֶצְרָה תּוֹרַתְךָ וְאִשְׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב:
 יד הִדְרִיכֵנִי בְּנֹתִיב מִצְוֹתֶיךָ כִּי־בֹ חֲפָצְתִּי: ^{טו} הִטְלֵבִי
 אֱלֵעֲדוֹתֶיךָ וְאַל אֶל־בָּצַע: ^{טז} הֶעֱבֵר עֵינֵי מִרְאוֹת שְׁוֹא
 בְּדַבְּרֶךָ חֲיִנִּי: ^{יז} חָקֵם לַעֲבֹדֶךָ אֲמַרְתָּךְ אֲשֶׁר לִירְאֶתְךָ:
 יח הֶעֱבֵר חֲרַפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרֹתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים:
 יט הִנֵּה תִאֲבָתִי לִפְקֻדֶיךָ בְּצִדְקַתְךָ חֲיִנִּי: ^כ וַיִּבְאֵנִי
 חֲסִדְךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאֲמַרְתָּךְ: ^{כא} וְאֶעֱנֶה חֲרָפִי
 דָּבָר כִּי־בִטְחֹתִי בְּדַבְּרֶךָ: ^{כב} וְאֶל־תִּצֹּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת
 עַד־מָאֵד כִּי לְמִשְׁפָּטֶיךָ יִחְלָתִי: ^{כג} וְאִשְׁמְרָה תּוֹרַתְךָ
 תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: ^{כד} וְאֶתְחַלְכֶּה בִּרְחֹבָה כִּי פִקּוּדֶיךָ
 דִּרְשָׁתִּי: ^{כה} וְאֶדְבָּרָה בְּעֲדֹתֶיךָ נֹגֵד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 כו וְאִשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: ^{כז} וְאִשְׁאֵ־כִפִּי
 אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאִשְׁיַחָה בַּחֲקִיךָ: ^{כח} וְזָכַר
 דְּבַר לַעֲבֹדֶךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתִנִּי: ^{כט} וְזֹאת נַחֲמֹתִי בַעֲנִי
 כִּי אֲמַרְתָּךְ חֲיִתִּנִּי: ^ל וְדִים הִלְצִנִּי עַד־מָאֵד מִתּוֹרַתְךָ
 לֹא נָטִיתִי: ^{לא} וְזָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם: ^{לב} יְהוָה
 וְאֶתְנַחֵם: ^{לג} וְזִלְעָפָה אֲחוֹזֹתַי מִרְשָׁעִים עֲזוּבֵי תּוֹרַתְךָ:
 לד וְזִמְרוֹת הַיּוֹדֵלִי חֲקִיךָ בְּבֵית מִגְוָרִי: ^{לה} וְזָכַרְתִּי בְּלִילָה
 שְׁמֹךְ יְהוָה וְאִשְׁמְרָה תּוֹרַתְךָ: ^{לו} וְזֹאת הִתְהַלֵּלִי כִּי
 פִקּוּדֶיךָ נִצְרַתִּי: ^{לז} חֲלָקִי יְהוָה אֲמַרְתִּי לְשֹׁמֵר
 דְּבָרֶיךָ: ^{לח} חֲלִיתִי פִגְיוֹ בְּכָל־לֵב חֲנִנִי כְּאֲמַרְתָּךְ:
 לט חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאִשְׁיַחָה רִגְלִי אֶל־עֲדֹתֶיךָ: ^מ חֲשַׁתִּי
 וְלֹא הִתְמַהֲמַהֲתִי לְשֹׁמֵר מִצְוֹתֶיךָ: ^{מא} חֲבַלִּי רִשְׁעִים
 עֲוֹנֵי תוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: ^{מב} חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוֹם
 לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ: ^{מג} חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר
 יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרֵי פִקּוּדֶיךָ: ^{מד} חֲסִדְךָ יְהוָה מִלֵּאָה הָאָרֶץ
 חֲקִיךָ לְמַדְנִי: ^{מה} טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
 בְּדַבְּרֶךָ: ^{מו} טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי כִּי בְּמִצְוֹתֶיךָ
 הֵאֱמַנְתִּי: ^{מוא} טָרַם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעֵתָה אֲמַרְתָּךְ
 שְׁמַרְתִּי: ^{מוב} טוֹב־אֲתָה וּמְטִיב לְמַדְנִי חֲקִיךָ: ^{מוג} טָפְלוּ

עַלִּי שֹׁקֶר וְדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב: ^{מז} אֲצַר פִּקּוּדֶיךָ: ^{מח} טַפְשׁ
 בַּחֲלָב לִבִּי אֲנִי תּוֹרַתְךָ שִׁעֲשֻׁעֵתִי: ^{מט} טוֹב־לִי
 כִּי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֲלַמֵּד חֲקִיךָ: ^נ טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּקּוּדֶיךָ
 מֵאֲלָפֵי זָהָב וְכֶסֶף: ^{נא} עֵדֶיךָ עֲשׂוּנִי וַיְכַוְנֻנִי הִבִּינִי
 וְאֲלַמְדָּה מִצְוֹתֶיךָ: ^{נב} יִרְאוּךָ יִרְאוּנִי וַיִּשְׂמְחוּ כִּי לְדַבְּרֶךָ
 יִחְלָתִי: ^{נג} יִדְעָתִי יְהוָה כִּי־צִדְק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֲמוּנָה
 עֲנִיתִנִּי: ^{נד} יִהְיֶינָא חֲסִדְךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאֲמַרְתָּךְ לַעֲבָדְךָ:
 נה יִבְאֵנִי רַחֲמֶיךָ וְאֲחִיָּה כִּי־תוֹרַתְךָ שִׁעֲשֻׁעִי: ^{נהא} יִבְשׁוּ
 וְדִים כִּי־שֹׁקֶר עֲוֹנוֹנִי אֲנִי אִשְׁיַח בַּפִּקּוּדֶיךָ: ^{נהב} יִשׁוּבוּ
 לִי יִרְאוּךָ וְיִדְעוּ עֲדֹתֶיךָ: ^{נהג} יִהְיֵלְפִי תָמִים בַּחֲקִיךָ
 לְמַעַן לֹא אֲבוֹשׁ: ^{נח} כָּלְתָה לְחִשּׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי
 לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי: ^{נחא} כָּלֹ עֵינִי לְאֲמַרְתְּךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִנְחַמְנִי: ^{נחב} כִּי־הִיִּיתִי כְּנָאֵד בְּקִיטוֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: ^{נחג} כִּמְהָ יִמְיַעֲבֹדֶךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרָדְפִי
 מִשְׁפָּט: ^{נט} כִּרְדִּילִי וְדִים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא כִתּוּרַתְךָ:
 נטא כִּל־מִצְוֹתֶיךָ אֲמוּנָה שֹׁקֶר רַדְפוּנִי עֲזַרְנִי: ^{נטב} כִּמְעַט
 כָּלוּנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֲזַבְתִּי פִקּוּדֶיךָ: ^{נטג} כִּסְחִדְךָ חֲנִנִי
 וְאִשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ: ^ס לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נֶצֶב
 בְּשָׁמַיִם: ^{סא} לָדָר וְדָר אֲמוּנָתְךָ פּוֹנֶנֶת אֶרֶץ וְתַעֲמֹד:
 סב לְמִשְׁפָּטֶיךָ עֲמָדוֹ הַיּוֹם כִּי הִכַּל עַבְדְּךָ: ^{סג} לֹאֵלִי
 תּוֹרַתְךָ שִׁעֲשֻׁעִי אֹז אֲבִדְתִּי בַעֲנִי: ^{סד} לְעוֹלָם לֹא־
 אִשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי כֵּם חִיִּיתִנִּי: ^{סה} לֶךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פִקּוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: ^{סהא} לִי קָנוּ רִשְׁעִים לְאִבְדִּנִי עֲדוֹתֶיךָ
 אֶתְבוֹנוּ: ^{סהב} לְכָל־תַּכְלָה רִאִיתִי קֶץ רַחֲבָה מִצְוֹתְךָ
 מֵאֵד: ^{סהג} מֵה־אֶהְבֵּתִי תּוֹרַתְךָ פִּלְחִיּוֹם הִיא
 שִׁיחֹתִי: ^{סדא} מֵאִיבִי תַחֲכַמְנִי מִצְוֹתְךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי:
 סדב מִכָּל־מַלְמֶדֶי הַשְׁפַּלְתִּי כִּי עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי:
 סדג מִזְקִנִּים אֶתְבוֹנוּ כִּי פִקּוּדֶיךָ נִצְרַתִּי: ^{סדא} מִכָּל־אֶרֶץ
 רַע כָּלֵאתִי רִגְלִי לְמַעַן אֲשֹׁמֵר דְּבָרְךָ: ^{סדב} מִמִּשְׁפָּטֶיךָ
 לֹא־סָרְתִי כִּי־אֲתָה הוֹרַתִּנִּי: ^{סדג} מֵה־נִּמְלָצוֹ לִחְפִּי
 אֲמַרְתָּךְ מִדְּבַשׁ לִפִּי: ^{סדא} מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבוֹנוּ עַל־פֶּן
 שִׁנְאֹתִי: ^{סדב} כָּל־אֶרֶץ שֹׁקֶר: ^{סדג} נִרְלָהֲנָלִי דְבָרְךָ וְאוֹר
 לְנִתְיָבְתִּי: ^{סדא} נִשְׁפַּעְתִּי וְאֶקִּימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 סדב נַעֲנִיתִי עַד־מָאֵד יְהוָה חֲנִנִי בְּדַבְּרֶךָ: ^{סדג} נִדְּבֹתִי כִּי
 רָצָה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְנִי: ^{סדא} נִפְשִׁי בִכְפִי תָמִיד
 וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: ^{סדב} נִתְּנֹו רִשְׁעִים פֶּח לִי
 וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תַעֲיִתִי: ^{סדג} נִחְלָתִי עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם
 כִּי־שִׁשּׁוֹן לִבִּי הִמְוָה: ^{סדא} נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ

לְעוֹלָם עֶקֶב: ^{קכ} סַעֲפִים שְׁנֵאתִי וְתוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי:
^{קכ} סִתְּרִי וּמִנֵּי אֶתָּה לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי: ^{קכו} סוֹרוּ-מִמֶּנִּי
 מִרְעִים וְאַצְרֵה מִצּוֹת אֱלֹהִי: ^{קכז} סִמְכֵנִי כְּאֹמְרַתְךָ
 וְאַחִיה וְאַל-תִּבְיֹשֵׁנִי מִשִּׁבְרִי: ^{קכח} סַעֲדֵנִי וְאוֹשִׁיעָה
 וְאַשְׁעָה בַּחֲקִיךָ תִּמְיֹד: ^{קכט} סִלֵּית פִּלְשׁוֹנִים מִחֲקִיךָ
 כִּי-יִשְׁקַר תִּרְמִיתִם: ^{קל} סִגִּים הִשְׁפֵּת כִּלְרִשְׁעֵי-אַרְץ
 לָכֵן אֶהְבֵּתִי עֲדֹתֶיךָ: ^{קלא} סֶמֶר מִפִּחְדְּךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ^{קלב} עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצֶדֶק
 בְּלִיתִיחוֹנִי לְעֵשְׁקִי: ^{קלג} עָרֵב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֲלֵי-עֲשָׁקֵנִי
 וְדֹים: ^{קלד} עֵינִי כָלוּ לִישׁוֹעַתְךָ וְלֹא-מָרַת צִדְקָךָ:
^{קלה} עֲשֵׂה עִם-עֲבָדְךָ כְּחֶסֶדְךָ וְחֲקִיךָ לְמַדְנִי: ^{קלז} עֲבָדְךָ
 אֲנִי הִבֵּינִי וְאַדְעָה עֲדֹתֶיךָ: ^{קלח} עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה
 הִפְרוּ תוֹרַתְךָ: ^{קלט} עֲלִיבֵן אֶתְּבִיתִי מִצּוֹתֶיךָ מִזֶּהָב וּמִפֶּזֶז:
^{קל} עֲלִיבֵן | בְּלִפְקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי בְּלִאֲרֹחַ שְׁקָר
 שְׁנֵאתִי: ^{קלא} פִּלְאוֹת עֲדוֹתֶיךָ עֲלֵיפֹן נִצַּרְתָּם נִפְשֵׁי:
^{קלב} פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פִּתְיִים: ^{קלג} פִּירְפַּעְרֹתִי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצּוֹתֶיךָ יֶאֱבֹתִי: ^{קלד} פִּנְהָ-אֱלִי וְחִנֵּנִי
 כְּמִשְׁפָּט לְאַהֲבֵי שְׁמֶךָ: ^{קלה} פֶּעַמִּי הֵכֵן בְּאֹמְרַתְךָ
 וְאַל-תִּשְׁלַט-בִּי כָל-אֹזֶן: ^{קלז} קֹדֶדִי מַעֲשֵׂק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: ^{קלח} קֹדֶדִי הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלִמְדֵנִי
 אֶת-חֲקִיךָ: ^{קלט} קֹדֶדִי צִדִּיק אֶתָּה יְהוָה וְיֹשֵׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
^ק צִוִּית צֶדֶק עֲדֹתֶיךָ וְאִמוּנָה מֵאֹד: ^{קא} צִמְתַּנִּי
 קִנְאֵתִי כִּי-יִשְׁכַּחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי: ^{קב} צִרּוּפָה אֹמְרַתְךָ מֵאֹד
 וְעֲבָדְךָ אֶהְבֶּה: ^{קג} צָעִיר אֲנִי וְנִבְוָה פִּקְדֶיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: ^{קד} צִדְקַתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת:
^{קה} צִרְיָמָצוֹק מִצְאוֹנִי מִצּוֹתֶיךָ שַׁעֲשַׁעִי: ^{קו} צִדְקָה
 עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבֵּינִי וְאַחִיה: ^{קז} קָרַאתִי

בְּכָל-לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֲקִיךָ אֶצְרֵה: ^{קכו} קָרַאתֶיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹתֶיךָ: ^{קכז} קִדְמָתִי בְּנֶשֶׁף וְאוֹשִׁיעָה
 לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי: ^{קכח} קִדְמוּ עֵינֵי אֲשֵׁמְרוֹת לִשְׁחִי
 בְּאֹמְרַתְךָ: ^{קכט} קוֹלִי שְׁמָעָה כְּחֶסֶדְךָ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ
 חִינֵי: ^{קל} קָרְבוּ רַדְפֵּי וְזֶמֶר מִתּוֹרַתְךָ רַחֲקוּ: ^{קלא} קָרֹב
 אֶתָּה יְהוָה וְכָל-מִצּוֹתֶיךָ אֱמֶת: ^{קלב} קִדְם קִדְמִי
 מִעֲדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יִסְדָּתָם: ^{קלג} קִנֵּה רֹאה-עֲנֵנִי וְחִלְצֵנִי
 כִּי-תוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: ^{קלד} קִדְר רִיבָה רִיבִי וּגְאֹלִנִי
 לְאֹמְרַתְךָ חִינֵי: ^{קלה} קִדְר רַחֲמוֹךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינֵי:
^{קלז} קִדְר רַבִּים רַדְפֵּי וְצָרִי מִעֲדוֹתֶיךָ לֹא נִסִּיתִי: ^{קלח} קִנֵּה רֹאיתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּמָטָה אֲשֶׁר אֹמְרַתְךָ לֹא שָׁמְרוּ: ^{קלט} קִנֵּה רֹאה
 כִּי-פִקּוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה כְּחֶסֶדְךָ חִינֵי: ^ק רֹאשִׁי-בְּרֶךָ
 אֱמֶת וְלְעוֹלָם כְּלִי-מִשְׁפָּט צִדְקָךָ: ^{קא} שְׁרִים רַדְפוּנִי
 חֲנָם וְמוֹדְבָרְךָ פָּחַד לִבִּי: ^{קב} שֶׁשׁ אֲנִי עַל-אֹמְרַתְךָ
 כְּמוֹצֵא שָׁלָל רַב: ^{קג} שְׁקָר שְׁנֵאתִי וְאַתְעֲבָה תוֹרַתְךָ
 אֶהְבֵּתִי: ^{קד} שָׁבַע בַּיּוֹם הַלְלִיתְךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
^{קה} שְׁלֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרַתְךָ וְאִין-לִמּוֹ מִכְשׁוֹל:
^{קו} שִׁבְרֹתִי לִישׁוֹעַתְךָ יְהוָה וּמִצּוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
^{קז} שְׁמִרָה נִפְשִׁי עֲדֹתֶיךָ וְאַהֲבָם מֵאֹד: ^{קח} שְׁמִרֹתִי
 פִּקּוּדֶיךָ וְעֲדֹתֶיךָ כִּי כָל-דֶּרֶכִּי נִגְדָּד: ^{קט} תִּקְרַב
 רַחֲמֵי לִפְנֶיךָ יְהוָה בְּדַבְּרֶךָ הִבֵּינִי: ^ק תִּבְּאוּ תַחְנוּנֵי
 לִפְנֶיךָ כְּאֹמְרַתְךָ הִצִּילֵנִי: ^{קא} תִּפְעֲנָה שְׁפָתֵי תְהִלָּה כִּי
 תִּלְמִדֶיךָ חֲקִיךָ: ^{קב} תַּעֲזֹן לְשׁוֹנִי אֹמְרַתְךָ כִּי כָל-
 מִצּוֹתֶיךָ צֶדֶק: ^{קג} תִּהְיֶיךָ לְעוֹרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בְּחִרְתִּי:
^{קד} תִּאֲבֹתִי לִישׁוֹעַתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שַׁעֲשַׁעִי: ^{קה} תַּחֲוִי
 נִפְשִׁי וְתִהְלַלְךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ יַעֲזֹרֵנִי: ^{קו} תַּעֲלִיתִי כִּשְׁה אֲבֹד
 בְּקֶשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:

המשך מעמוד קעו

אף שאין מזכירה עדיין תקותי שהתייעצה בנוגע לבולים עם שאר בתי ספר הרשת, שהרי גם
 בזה יש להשתדל שיהי' קו אחיד בכל בתי הספר.

לפלא שאינה מזכירה מענייני ביה"ס בכלל ובפרט ובטח תמלא בהזדמנות הבאה.

כיון שאינה מזכירה בנוגע לבריאות התקוה שזהו סימן שהכל בסדר.

בברכה לבשו"ט.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ' סיון מפרק צז עד סוף פרק קג	יום רביעי - כ"ג סיון מפרק קח עד סוף פרק קיב
יום שני - כ"א סיון מפרק קד עד סוף פרק קה	יום חמישי - כ"ד סיון מפרק קיג עד סוף פרק קיח
יום שלישי - כ"ב סיון מפרק קו עד סוף פרק קז	יום שישי - כ"ה סיון פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו
שבת קודש - כ"ו סיון פרק כ פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 162, פרק ז. ובוה... עד עמ' פב, עליו כלל.

שער היחוד והאמונה

פרק ז ובוה יובן מ"ש בזה הקדוש דפסוק שמע ישראל הוא יחודא עילאה

וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יחודא תתאה כי ועד הוא אחד בחלופי אתון כי הנה סיבת וטעם הצמצום וההסתר הזה שהסתיר והעלים הקדוש ברוך הוא את החיות של העולם כדי שיהיה העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו הנה הוא ידוע לכל כי תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך דאין מלך בלא עם פי' עם מלשון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך כי אילו אפילו היו לו בנים רבים מאד לא שייך שם מלוכה עליהם וכן אפילו על

1 **פרק ז.** בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שמשמעות ציווי התורה
2 את ענין היחוד, להאמין ולדעת שהקב"ה יחיד, ואשר "בשמים ממעל
3 ועל הארץ מתחת אין עוד" – איננה למנוע את הטעות של א"ל נוסף,
4 אלא שמבלעדי הקב"ה אין שום דבר נוסף, שכן כל הנבראים בטלים
5 במציאות ומיוחדים בו יתברך;
6 אלא שהצמצום וההסתר
7 מסתירים על החיות האלקית, 1
8 המהווה את הנברא תמיד 2
9 מ"אין" ל"יש", שלא תיראה 3
10 ולא תהיה גלויה בנברא – 4
11 ולכן מרגיש הנברא את עצמו 5
12 ל"מציאות"; ברם, ההסתר 6
13 הוא רק לגבי הנברא בלבד, 7
14 ואילו לגבי הקב"ה, אין 8
15 בהסתר משום הסתר, שכן 9
16 הרי' ואלקים הם "כולא חד", 10
17 הם שניהם דבר אחד, 11
18 וההסתר שמצד שם אלקים 12
19 אינו מכסה על שם הוי', בפרק

20 זה, פרק ז, יסביר רבנו הזקן, שעל פי מה שהוסבר לעיל, יובן מה שכתוב
21 בזה הקדוש, ש"שמע ישראל" הוא "יחודא עילאה" – האופן הנעלה
22 יותר של יחוד, ו"ברוך שם כבוד מלכותו" הוא "יחודא תתאה" – האופן
23 הנמוך יותר של יחוד. שכן, אם נלמד באופן פשוט, שהכוונה ב"יחוד"
24 הוא רק יחודו של הקב"ה שהוא א"ל אחד, – איך מתאים לומר שיש
25 אופן נעלה יותר של יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד? אך, לפי המבואר
26 כאן, שמשמעות היחוד היא יחודו של הקב"ה במונח זה, שכל הנבראים
27 בטלים ומיוחדים בו יתברך – כאן שייך כבר לומר אופן נעלה יותר של
28 יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד. שכן, הכוח האלקי המהווה את
29 הנבראים שיהיו מציאות יש, שהוא הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות,
30 בשעה שכוח זה נמצא עדיין במקורו (כמו למשל באדם, כשאותיות
31 דיבורו כלולות עדיין במחשבה שבמחשבה ובמדות שבלב, המביאות לאחר
32 מכן לדבר את הדיבור) (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל ח"א פ"כ –
33 כא") כך למעלה, כשהדיבור שלמעלה (בחינת המלכות) עומד עדיין
34 בהתכללות במדות שלמעלה (הרי במדות שלמעלה שהן למעלה
35 מלהיות מקור לעולמות ונבראים המוגבלים במקום וזמן, שהרי המדות
36 שלמעלה הן "איין-סוף" (בלתי מוגבלות) ולמעלה מהגבלות המקום
37 והזמן, הרי הנבראים כפי שהם במקורם, מורגש בהם אופן היחוד עם
38 הקב"ה הנעלה יותר, שהם בטלים במציאות במקורם, כשם שאור
39 השמש בטל במציאות בהיותו במקורו, בשמש. ואילו, בשעה שהכוח
40 האלקי המהווה את הנבראים (הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות) בא
41 אחרי צמצומים במדרגה של להיות מקור לנבראים, לגבי מדרגה זו
42 של הכוח האלקי, אי אפשר כבר לומר שהנבראים בטלים במציאות והם
43 אין ואפס, שכן, כיוון שהוא נעשה מקור בפועל לנבראים, הרי

44 שהנבראים תופסים מקום במדרגה זו. במדרגה זו, למרות שגם שם
45 נמשך "איין-סוף" והיא מתאחדת עם הכוח האלקי (מדרגת הדיבור
46 שלמעלה), בכל זאת, היחוד המורגש במדרגה זו, הוא רק "יחודא
47 תתאה", האופן הנמוך יותר של יחוד, שהנבראים הם מציאות מה,
48 ואמנם מציאות זו בטלה
49 לאלקות, אבל לא במדה כזו
50 שמציאותה תתבטל לגמרי.
51 **ובזה** – במה שדובר לעיל,
52 **יובן מה שכתוב בזה**
53 **הקדוש, דפסוק "שמע**
54 **ישראל"** – עד "ה' אחד",
55 **הוא "יחודא עילאה"**, –
56 האופן הנעלה יותר
57 באחדות ה', ו"ברוך שם
58 כבוד מלכותו לעולם
59 ועד" – הוא "יחודא
60 תתאה", – האופן הנמוך
61 יותר באחדות ה'. איזו
62 שייכות יש ל"ברוך שם

63 כבוד מלכותו לעולם ועד" לענין היחוד? – **כי "ועד" הוא**
64 **"אחד" בחלופי אתון**. – כי' המלה "ועד" היא "אחד" בחלופי
65 אותיות. האות "א" מ"אחד" מוחלפת באות "ו" של "ועד" –
66 בהתאם לשייכות שיש לאותיות "אהו" (אותיות המשך – הערת
67 כ"ק אדמו"ר שליט"א) ביניהן; והאות "ח" מ"אחד" מוחלפת
68 באות "ע" של "ועד" – שכן שתיהן הן מהאותיות "אהח"ע",
69 שה"מוצא" שלהן אחד; והאות "ד" רבתי מ"אחד" נעשית ה"ד"
70 מ"ועד". **כי הנה, סבת וטעם הצמצום וההסתר הזה,**
71 **שהסתיר והעלים הקדוש-ברוך-הוא את החיות של**
72 **העולם כדי שיהיה העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו**
73 **– כלומר, מדוע, אכן, על העולם להיראות כ"ש" וכדבר בפני**
74 **עצמו? מה היה חסר, אם העולם היה נראה כפי שהוא באמת,**
75 **שהוא בטל במציאות למקורו? – הסיבה לכך וטעמו של דבר**
76 **הוא, הנה הוא ידוע לכל, כי תכלית בריאת העולם הוא**
77 **בשביל התגלות מלכותו יתברך, – שיהיה גלוי שהקב"ה**
78 **הוא המלך, ד' אין מלך** – לא שייך ענין המלוכה, **בלא עם,**
79 **– שעליהם ימלוך המלך, פרוש "עם" מלשון "עוממות",**
80 **– כמו "גחלים עוממות", גחלים כבויים בהם לא נראית האש;**
81 **כך גם ביחס למלך, שהכוונה ב"עם" היא, אלה שלא נראה**
82 **בהם הקשר עם המלך, שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים**
83 **ממעלת המלך, – ודוקא עליהם בא ענין המלוכה, מצד**
84 **התבטלותם אל המלך. כי אלו אפילו היו לו – למלך, בנים**
85 **רבים מאד – לא שייך שם "מלוכה" עליהם, – שכן, בנים**
86 **הם חלק מהמלך עצמו – "ברא כרעא דאבדו" – ולכן לא שייך**

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בקובץ ליובאוויטש נדפס מכתבי ע"ד חילוף זה" – ב"קובץ ליובאוויטש" (תשובות וביאורים
(ברוקלין, תשל"ד) סי"ד (ע' 62)) נדפס מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות חילוף "ועד" ב"אחד". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"כמ"ש בזה"ב קלה, א".

- 1 עליהם ענין המלוכה, אלא דוקא על רחוקים וזרים; וכן - לא
2 שיך ענין המלוכה, אפילו על שרים לבדם, - למרות שאין
3 השרים חלק מהמלך עצמו, הם זרים, אך כיוון שיש להם יחס,
4 כשרים, למעלתו של המלך, גם עליהם לא שיך ענין
5 המלוכה. רק "בְּרֵב עֵם"
6 - דִּקְא - "הִדְרָת
7 מֶלֶךְ". - שכן, על "רוב
8 עם" דוקא שיך ענין
9 המלוכה; בדוגמה זו
10 הדבר למעלה, שתכלית
11 התגלות המלוכה
12 שלמעלה היא על
13 הנבראים התחתונים
14 דוקא, אלה הנראים
15 כדבר נפרד בפני עצמו
16 מאלקות, ולא נראה איך
17 הם בטלים לאלקות -
18 עליהם בא ענין המלוכה,
19 שהם יהיו נכנעים ובטלים להקב"ה. וְשֵׁם הַמּוֹרָה עַל מַדַּת
- מְלָכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, הוּא שֵׁם אֲדֻנּוּת, כִּי - עֲנִין הַמְּלוּכָה הוּא
מֵה שְׁהוּא אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ. וְנִמְצָא, כִּי מִדָּה זו - מַדַּת
הַמְּלוּכָה, וְשֵׁם זֶה - הַשֵּׁם שֶׁל אֲדֻנּוּת הַמּוֹרָה עַל מְלוּכָה, הֵן
הַמְּהוּיִן וּמִקְיָמִין הָעוֹלָם, לְהִיּוֹת עוֹלָם כְּמוֹת שְׁהוּא
עֲבָשׁוֹ, יֵשׁ גָּמוּר וְדָבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עֲצֻמוֹ
וְאִינוּ בְּטָל בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּשׁ כִּי בְּהַסְתַּלְקוֹת מִדָּה
זוֹ וְשֵׁם זֶה ח'וֹ הִיָּה הָעוֹלָם חוּר לְמִקְוֹר בְּדָבָר ה'
וְרוּחַ פִּיּוֹ ית' וּבְטָל שֵׁם בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּשׁ וְלֹא הִיָּה
שֵׁם עוֹלָם עָלָיו כָּלל
- שֵׁם בְּמִצִּיאוֹת מִמֶּשׁ, וְכָלל
וְלֹא הִיָּה שֵׁם - הַהִגְדָּרָה
שֶׁל "עוֹלָם" - חֵל, עָלָיו
כָּלל. - שכן, "עולם" הוא
עֲנִין שֶׁל מִצִּיאוֹת וְהַגְבְּלוֹת.
וְשֵׁם, בְּמִקְוֹר, לֹא הִיָּה
מִצִּיאוֹת" וְלֹא הָיוּ לוֹ הַהִגְבְּלוֹת שֶׁל עוֹלָם.

יום שני כ"א סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פב, והנה גדר ובחי'... עד עמ' פב, ולד' סטריין.

- 39 וְהִנֵּה, גִּדְר וּבְחִינַת שֵׁם "עוֹלָם" נּוֹפֵל עַל - דָּבָר שְׁהוּא בְּחִינַת
40 מְקוֹם וּבְחִינַת זְמַן דִּקְא. בְּחִינַת מְקוֹם - הוּא: מְזֻרָח וּמַעְרָב,
41 צִפּוֹן, דְּרוֹם, מַעְלָה וּמַטָּה. - אֵלֶּה הֵם שֶׁשׁ הַקְּצוּת הַמַּגִּידוֹת
42 עֲנִין הַמְּקוֹם, בְּחִינַת זְמַן - עֲבָרָה, הוּא וְעֵתִיד. - וְדוֹקָא עַל
43 הַנְּבִרָאִים הַמּוֹגְבְּלִים
44 וּמַחְלָקִים בְּהִגְדָּרוֹת שֶׁל
45 מְקוֹם וְזֶמֶן, נּוֹפֵל הַשֵּׁם
46 "עוֹלָם". וְהִנֵּה, כָּל
47 בְּחִינַת אֵלֶּה - שֶׁל מְקוֹם
48 וְזֶמֶן, אֵין לָהֶן שְׂיָכוּת
49 בְּמִדּוֹת תְּקוּדָּוִשׁוֹת
50 הָעֲלִיּוֹנוֹת, - בְּעוֹלָם
51 ה'אֲצִילוֹת". כִּי הַמִּדּוֹת הֵן
52 "אֲצִיטוֹף", כְּמוֹכָר לַעֲלִי,
53 שְׁמִדַּת הַחֹסֶד הִיא חֹסֶד
54 בְּבַחֲנָה שֶׁל "אֲצִיטוֹף"
55 וְכִי שָׂאֵר הַמִּדּוֹת - הִרִי
56 שְׁלֹא שִׁיךְ בָּהֶן כָּלל
57 הַהִגְבְּלוֹת שֶׁל מְקוֹם אוֹ
58 זְמַן, כִּיּוֹן שֶׁהֵן "אֲצִיטוֹף"
59 וְלִמְעַלָּה מִכָּל הַגְּבֻלָּה, בִּיָּאֵם בְּמִדַּת מְלָכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ לְבָרָה
60 שֶׁנֶּךְ לֹאִמַּר שְׁהוּא יִתְבָּרַךְ מֶלֶךְ לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ וְלִמְטָה
61 עַד אֵין תְּכֵלֶיִת, - שֶׁהִקְב"ה הוּא מֶלֶךְ עַל הַנְּבִרָאִים הָעֲלִיּוֹנִים
- בִּיּוֹתָר וְעַל הַנְּבִרָאִים הַתְּחַתּוֹנִים בִּיּוֹתָר - הִרִי שְׁנֵאמַר כָּאֵן גִּדְר
מִסּוּיִים שֶׁל מְקוֹם, הַתְּחַלְקוֹת שֶׁל מְקוֹם מַעְלָה וּמַטָּה וְד' רִחוּת,
וְכֵן - שִׁיךְ לֹאִמַּר שְׁהוּא מֶלֶךְ לְד' סְטָרִין, - עַל אַרְבַּעַת צַדִּים
שֶׁל הָעוֹלָם. כְּלוֹמֵר, הַתְּחַלְקוֹת שֶׁל מְקוֹם מַעְלָה וּמַטָּה וְד'
רִחוּת, וְכֵן - שִׁיךְ עֲנִין
הַמְּלוּכָה שְׁלִמְעַלָּה,
בְּבְחִינַת זְמַן - "ה' מֶלֶךְ,
- בַּחוּה, ה' מֶלֶךְ, -
בְּעֵבֶר, ה' יִמְלֹךְ".
בְּעֵתִיד, הִרִי שְׁלִבְחִינַת
מְלוּכָה שִׁיכוּת לַעֲנִין
הַזְּמַן. וְנִמְצָא, שְׂחִיּוֹת
הַמְּקוֹם וְכֵן חִיּוֹת הַזְּמַן,
וְהַתְּחַתּוֹנִים מֵאֵין לֵישׁ,
וְקִיּוּמָם כָּל זְמַן קִיּוּמָם,
הוּא מִמִּדַּת מְלָכוּתוֹ
יִתְבָּרַךְ וְשֵׁם אֲדֻנּוּת
בְּרִיךְ-הוּא. - שֶׁהִרִי רַק
לְמַדַּת הַמְּלוּכָה וְשֵׁם
אֲדֻנּוּת יֵשׁ קֶשֶׁר לְמְקוֹם
הַזְּמַן, כְּאִמּוֹר. וְלִפִּי שְׁמִדַּת מְלָכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ מִיַּחְדָּת בְּמַחְוֹתוֹ
וְעֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתֵּכֶלֶת הַיַּחְדּוּד כְּמוֹ שִׁתְּבָאֵר, לַחֲלָק,
הִלְכָּה - לִכֵּן, גַּם בְּחִינַת הַמְּקוֹם וְהַזְּמַן - הַמְּתַהוּוּם מִמִּדַּת

גבורה משולב בו) ההתגלות היא ענין של חסד, וכך הלאה. 24
האופן והמדריגה של מלכות ושם אדנ"י, מקור הנבראים, כפי 25
שהם עדיין מאוחדים עם מהותו ועצמותו יתברך שלמעלה 26
מלהיות מקור לנבראים, – נקרא שם אדנ"י "בשילוב" בשם הוי' 27
– שמצד ה"התגברות" של 28
שם הוי' בטלים הנבראים 29
במציאות, גם כפי 30
שמלכות ושם אדנות הוא 31
מקורם. כי שם הוי' 32
מורה שהוא למעלה מן 33
הזמן, שהוא הנה הנה 34
ויהיה – ביחד, פרגע אחד 35
– שלש בחינות אלו, עבר, 36
היה ועתיד ביחד 37

שער היחוד והאמונה

והזמן במילים במציאות ממש לגבי מהותו ועצמותו 1
ית' כביטול אור השמש בשמש וזהו שילוב שם 2
אדנות בשם הוי"ה כי שם הוי"ה מורה שהוא 3
למעלה מן הזמן שהוא היה הנה ויהיה ברגע א' 4
כמ"ש [בר"מ פרשת פנחס] וכן למעלה מבחי' מקום 5
כי הוא מהות תמיד את כל בחי' המקום כולו 6
למעלה עד למטה ולד' סטריין. 7

"עומדות" בשם הוי', כלומר שם הוי' מורה על למעלה מן הזמן. 38
כמו שכתוב [ב'רע"א מהימנא' פרשת פינחס], וכן – כך גם, 39
למעלה מבחינת מקום, כי הוא מהות תמיד את כל בחינת 40
המקום כלל למעלה עד למטה ולד' סטריין. – ולארבע 41
רוחות. הרי ששם הוי' הוא למעלה מזמן ומקום; ואילו, שם 42
אדנ"י, מלכות, יש לו שייכות, כאמור, לענין הזמן והמקום. אך, 43
מצד זה ששם אדנ"י משולב בשם הוי', בטלה בחינת הזמן 44
והמקום במציאות ממש. – זהו כאמור ענין "יחודא עילאה". 45
להלן מוסבר ענין "יחודא תתאה". 46

המלכות, במילים במציאות ממש לגבי מהותו ועצמותו 1
יתברך, כביטול אור השמש בשמש. – מדובר כאן כאשר 2
מקור העולמות (זמן ומקום) "עומד" בבחינת המלכות כפי שהיא 3
מאוחדת במהותו ועצמותו יתברך בתכלית היחוד, לפני שהיא 4
באה, על-ידי צמצומים, 5
להתלבש בעולמות 6
שלמטה 7
ולהחיות; שכן, למרות 8
שגם כמו שמלכות היא 9
במדריגה זו יש כבר בהם 10
מקור למקום וזמן, אך 11
"שם" בבחינת המקום 12
והזמן בטלות במציאות 13
לגמרי לגבי הקב"ה. זהו 14

ענינו של "יחודא עילאה", האופן העליון יותר של יחוד, כפי 15
שהנבראים מיוחדים עם הקב"ה באופן שהם בטלים במציאות 16
ממש. שכן, מצד מקורם (מדת המלכות ושם אדנות, הפועלים 17
את מציאותם של הנבראים) אין עדיין מקום כלל ל"מציאות" 18
שלהם. וזהו שילוב שם אדנות בשם הוי"ה, – בשמות ישנו 19
ענין השילוב, כמו שאותיות שם אחד משתלבות באותיות שם 20
אחר – והשם שהוא שלו באה בתחילה, שם זה הוא בהתגברות 21
(כלומר, השם השני משולב בו). שההתגלות היא כמו מצד שם 22
זה; אם הראשון משמות השילוב הוא משם של חסד (והשם של 23

יום שלישי כ"ב סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פב, והנה אעפ"י... עד עמ' 164, אפילו לתחתונים.

להיראותם כ"מציאות", וזהו [שילוב – שם הוי"ה ב' – שם 69
אדנות ב'רוך-הוא], – שם הוי' משולב בתוך שם אדנות, 70
כלומר, שם הוי' הוא כאן בהעלם, ושם אדנות הוא בהתגלות 71
ונותן מקום למציאות של זמן ומקום. דהיינו – כלומר, שמהותו 72

והנה, אף-על-פי – למרות, שהוא יתברך למעלה מהמקום 47
והזמן – אף-על-פי-כן הוא נמצא גם למטה במקום וזמן, 48
– גם כשהזמן והמקום הם למטה באופן של מציאות יש – גם 49
שם נמצא בהם הקב"ה שהוא למעלה מזמן ומקום, דהיינו 50

שער היחוד והאמונה

והנה אף על פי 1
שהוא ית' למעלה מהמקום והזמן אף על פי כן 2
הוא נמצא גם למטה במקום וזמן דהיינו 3
שמתיוחד במדת מלכותו שממנה נמשך ונתהווה 4
המקום והזמן וזהו יחודא תתאה [שילוב הוי"ה 5
באדנות ב"ה] דהיינו שמהותו ועצמותו יתברך 6
הנקרא בשם אין סוף ברוך הוא מלא את כל הארץ 7
ממש בזמן ומקום כי בשמים ממעל ובארץ ולד' 8
סטריין הכל מלא מאור א"ס ב"ה בשוה ממש כי 9
כך הוא בארץ מתחת כמו בשמים ממעל ממש 10
כי הכל הוא בחי' מקום הבטל במציאות באור 11
אין סוף ברוך הוא המתלבש בו על ידי מדת 12

ועצמותו 73
הנקרא בשם "אין-סוף" 74
ברוך-הוא – מלא את 75
כל הארץ ממש בזמן 76
ומקום, כי בשמים 77
ממעל ובארץ ולד' 78
סטריין – ארבע רוחות, 79
הכל מלא מאור אין 80
סוף ברוך-הוא בשוה 81
ממש, כי כך הוא 82
"בארץ מתחת" כמו 83
"בשמים ממעל" ממש, 84
כי הכל הוא בחינת 85
מקום, הבטל במציאות 86
באור אין-סוף ברוך 87

שמתיוחד במדת מלכותו 51
ששם נמשך ונתהווה 52
המקום והזמן, – מדת 53
המלכות כפי שהיא באה 54
למטה, אחרי צמצומים, 55
להיות ה"חיות" של זמן 56
ומקום למטה; אך גם 57
דרגה זו של מלכות, 58
מאוחדת עם הקב"ה. כך 59
גם בבחינת מקום וזמן, 60
נמצא הקב"ה שלמעלה 61
ממקום וזמן, אלא כאן 62
מבסס על כך מדת 63
המלכות, באופן 64
שהנבראים יורגשו וייראו 65

הוא, המתלבש בו – בבחינת מקום, על-ידי מדת מלכותו 88
המתחתית בו יתברך. – ולגבי אור אין-סוף ברוך-הוא שלמעלה 89
לגמרי מזמן ומקום, אין שום הבדל בין שמים וארץ – הוא נמצא 90

כ"מציאות" עם הגבלות והתחלקות של זמן ומקום. וזהו יחודא 66
תתאה – האופן התחתון יותר של יחוד. שהנבראים אינם 67
בטלים במציאות ממש. שכן, מקורם, מדת המלכות, נותן מקום 68

1 בכל מקום בשווה. אלא,
2 כיוון שכן, הרי מצד אור
3 אי־סוף ברוך־הוא היתה
4 צריכה בחינת המקום
5 והזמן להיבטל לגמרי? רק
6 – אין הם בטלים במציאות,
7 מפני שְׁמֵדַת מַלְכוּתוֹ
8 הִיא מֵדַת הַצְמָצוֹם
9 וְהַתְּהַלּוּת, לְהַסְתִּיר אֹרֶךְ אֵינִי־סוֹף בְּרוּךְ־הוא, – שהנבראים לא

שער היחוד והאמונה

מלכותו המיוחדת בו ית' רק שמדת מלכותו היא
מדת הצמצום וההסתר להסתיר אור אין סוף ב"ה
שלא יבטלו הזמן והמקום ממציאותם לגמרי ולא
יהיה שום בחי' זמן ומקום במציאות אפילו
לתחתונים.

ירגישו בו, וזאת כדי שלא
יבטלו הזמן והמקום
ממציאותם לגמרי, ולא
יהיה שום בחינת זמן
ומקום במציאות אפילו
לתחתונים. – רק כיוון
שבחינת מלכות מסתירה
על האור אי־סוף ברוך־
הוא, יכול להיות ענין הזמן והמקום לנבראים.

יום רביעי כ"ג סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 164, והנה במ"ש יובן... עד עמ' פג, מהרמ"ק ז"ל:

19 וְהִנֵּה, בְּמָה שֶׁנִּתְבָּאֵר יוֹבֵן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר: "אֲנִי ה' לֹא
20 שְׁנִיתִי", פֶּרֶשׁ – לֹא שֶׁמִּשְׁמַעוֹת מַה שֶּׁהִקְבֵּה אֹמֵר "אֲנִי ה' לֹא
21 שְׁנִיתִי" הִיא רֶק לֹמֵר שֶׁהוּא לֹא שִׁנָּה הִנְהַגְתּוֹ אוֹ אִפִּילוֹ אֵת
22 רְצוֹנוֹ לִגְבִּי אֵלֶּה שְׁעוֹשִׁים טוֹב לְשֵׁלֶם לָהֶם שֶׁכֶּר עֲבוּר זֶה וְכך
23 הֵלֵאָה, אֵלֶּה הַכּוּוֹנָה הִיא
24 שֶׁהִקְבֵּה אֹמֵר: "אֲנִי לֹא
25 הַשְׁתַּנִּיתִי", שֶׁאֵין שׁוּם
26 שִׁנּוּי חִסְיוֹשׁ לִמְדָּה. ה'
27 הִרִי לֹא שִׁיךְ כֹּלֵל
28 לְהַצְבִּיעַ עַל שׁוּם עֲנִין
29 שִׁיפְעוֹל שִׁנּוּי חִסְיוֹשׁ לִמְדָּה
30 בּוֹ יִתְבָּרַךְ! הַדָּבָר הַיְחִידִי
31 שִׁיכּוֹל לִתֵּת מִקּוֹם לְחֻשׁוֹ
32 שִׁישְׁנו חֲלִילָה שִׁנּוּי – הוּא
33 בְּנוּגַע לְאַחֲדוּתוֹ יִתְבָּרַךְ
34 מִצַּד בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת:
35 לִפְנֵי שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ בִּרְאָה

שער היחוד והאמונה

והנה במ"ש יובן מ"ש אני ה'
לא שניתי פי' שאין שום שינוי כלל כמו שהיה
לבדו קודם בריאת העולם כך הוא לבדו אחר
שנברא וז"ש אתה הוא עד שלא נברא העולם
אתה הוא כו' בלי שום שינוי בעצמותו ולא
בדעתו כי בדיעת עצמו יודע כל הנבראים שהכל
ממנו ובטל במציאות אצלו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל
שהוא היודע והוא הידוע והוא הדיעה עצמה הכל
אחד ודבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן
לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו כי

שלא נברא העולם, אתה הוא כו', – משנברא העולם.
לכאורה: היה מספיק בנאמר "אתה הוא עד שלא נברא העולם
ומשנברא", לשם מה נשנה עוד הפעם "אתה הוא משנברא" –
אלא, נאמר עוד הפעם "אתה הוא", כדי להדגיש, שה"אתה
הוא" שאחרי בריאת
העולם, הוא אותו "אתה
הוא" שלפני בריאת
העולם, בלי שום שינוי
בעצמותו, – וגם ולא
בדעתו, – שלמרות שיש
מקום לומר שבריאת
העולם תהווה שינוי
בדעתו, בחשבנו שבמה
שהתווסף עולם התווסף
משדו בדיעה שהוא יודע
את העולם, וממילא
מהווה הדבר שינוי בדעתו
– לכן אומרים, שגם בדיעה שלו אין שום שינוי חסיושלום, כי
בדיעת עצמו יודע כל הנבראים, שהכל ממנו ובטל
במציאות אצלו, – וכיוון שבדיעת עצמו הוא יודע את כל
הנבראים, לא התווסף שום חידוש ולא נתהווה שום שינוי
בדיעתו: לפני הבריאה היתה ידיעת עצמו וכך אחרי הבריאה
ישנה ידיעת עצמו, ידיעה שעל ידה הוא יודע את כל הנבראים
המתהווים ממנו. ובמ"ש שכתב הרמב"ם ז"ל, ש"הוא היודע,
והוא הידוע, והוא הדיעה עצמה – כפי שהוסבר ביתר פירוט
בפרק שני שבחלק הראשון – שאצל האדם, ישנם שלשה דברים
נפרדים: ישנו ה"יודע" – נפש האדם שהיא זו הידועה, וישנו
ה"ידוע" – הדבר שיודעים אותו, וישנה ה"ידיעה" – כוח הדעת
לדעת ולהבין; ואילו אצל הקב"ה, כותב הרמב"ם, כל זה "הוא"
עצמו, הכל אחד, ודבר זה – ממשיך הרמב"ם, אין בזה בפה
– האדם, לאמרו, ולא באזן לשמעו, ולא בלב האדם –
ובהבנתו, להכירו על בוריו". – שתהיה לאדם הכרה יסודית

את העולמות, לא היתה שום מציאות, רק הקב"ה בלבד. ואילו
אחרי שהוא יתברך ברא את העולמות, יכולים הרי לחשוב,
שבאילו התווסף עוד דבר (העולמות והנבראים) ואשר ממילא
מהווה הדבר שינוי חסיושלום באחדותו המוחלטת – כלפי כך
נאמר "לא שניתי", שאין שום שינוי כלל, כמו שהיה לבדו
קודם בריאת העולם – כך הוא לבדו אחר שנברא. – שהרי
לכאורה לא מובן: כיצד הוא לבדו אחרי התהוות הבריאה – הרי
התווסף עוד דבר, העולם? – אך כפי שהוסבר לעיל ענין היחוד,
שהכוונה היא שהעולם בטל במציאות ומאוחד אתו יתברך –
מובן, שהוא "לבדו" אחרי הבריאה, בדיוק כמו שהוא "לבדו"
לפני הבריאה, כי כל הבריאה בטלה במציאות ומאוחדת אתו
יתברך. מה שהבריאה נראית כ"מציאות" הרי זה רק לגבי
הנבראים התחתונים, ואילו לגבי יתברך אין היא שום מציאות
כלל, והרי הוא "לבדו" אחרי בריאת העולמות כמו שהוא לפני
הבריאה. וזהו שאומרים: "אתה" – ריבוננו של עולם, הוא עד

4. מלאכי ג, ו. 5. בנוסח התפילה (ילקוט ואתחנן רמז תתלה). 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאינו אלא תואר. ועד"מ להבדיל
באלף כו' – באדם הרי ידיעתו למטה ביותר מעצמות נפשו – בנוגע לפשיטות, מציאות וכו'". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
"שאינו אלא אחד מתואריו – ואיזו משנה בעצמותו ח"ו". 8. הלכות יסודי התורה פ"ב ה"ו. ובכ"מ. מר"נ ח"א פס"ח.

יתברך. ואם בן, - כיוון שאחדותו היא פשוטה, בלי הרכבה
ובלי ריבוי, אי אפשר שדעתו תהיה דבר נפרד ממנו, שהרי אז
היה משמע שלפני שידע היה אופן אחד ואחר כך נוספו ידיעה,
ריבוי והרכבה חסיושלום, אלא: על־כִּרְחֹד מְהוּתוֹ וְעִצְמוֹתוֹ
וְדַעְתּוֹ - הכל דבר אחד
ממש, בלי שום הִרְבָּה.
ולפיכך, כשם שאי אפשר לשום נברא
בעולם להשיג מהות הבורא לעצמו, כפי
הבורא לעצמו - כפי
אי אפשר להשיג מהות
דעתו, - שכן, דעתו
וידעתו הן דבר אחד אתו
יתברך, רק להאמין
באמונה, שהיא למעלה
מהשכל ומהשגת, -
ומשום כך יכולה היא
לקבל ענין שלמעלה
מהבנת אנוש, שהקדוש
ברוך־הוא יחיד ומיוחד -
הוא ודעתו הכל אחד
ממש, וכידיעת עצמו
מביר ויודע כל
הנמצאים עליונים
ותחתונים, - ה"נמצאים"
של העולמות העליונים,
ושל העולמות התחתונים,
עד לשלש קטן שבשנים¹⁰,
ועד ותוש קטן שיהיה
במבור הארץ¹¹ - אין דבר נעלם ממנו, ואין ידיעה זו -
שהוא יודע את כל הנבראים, מוסיפה בו רבוי והרבה כלל,
- של דבר נוסף, מאחר שאינה רק ידיעת עצמו, - וכידיעת
עצמו הוא יודע כל הנבראים המתהווים ממנו ובטלים אליו
במציאות ומאוחדים בו, ועצמותו ודעתו הכל אחד¹², ולפי
שזה קשה מאד לצייר בשכלנו ע"כ

1 בזה, להשיג איך זה ידיעה כזו שמי שיודע, ומה שהוא יודע,
2 ובמה שהוא יודע - הכל דבר אחד, כי הקדוש־ברוך־הוא,
3 מהותו ועצמותו ודעתו - הכל אחד ממש מכל צד ופנה,
4 בכל דרך - של, יחוד, ואין דעתו דבר נוסף על מהותו
5 ועצמותו, כמו שהוא
6 בנפש האדם, שדעתה
7 דבר נוסף על מהותה
8 ומרכבה, - אצל
9 האדם מהווה הדעת ענין
10 נוסף על הנפש המורכב
11 בה, שהרי כשהאדם
12 לומר ויודע איזה דבר -
13 כבר היתה בו נפשו
14 המשכלת בטרם שלמד
15 וידע, ואחר שלמד וידע
16 נתוספה ידיעה זו
17 בנפשו, - הרי שבאדם
18 הידיעה היא דבר נוסף
19 לנפש - נוסף בה הענין
20 שנלמד. וכן מדי יום
21 ביום "מים ידברו, ורב
22 שנים יודיעו חכמה"¹³, -
23 ה"ימים" מלמדים את
24 האדם, והרבה שנים
25 מוסיפים חכמה לאדם,
26 ואין זו אחדות פשוטה
27 אלא מרכבה, - כלומר,
28 למרות שהידיעה באדם
29 היא גם כן מאוחדת עם
30 הנפש - הרי אנו אומרים שהנפש יודעת - אך יחוד זה של
31 הידיעה עם הנפש אינו "אחדות פשוטה" ("אחדות פשוטה" היינו
32 שלא שייך שתהיה לא מאוחדת), אלא זוהי אחדות מורכבת,
33 הרי הם שני דברים המתאחדים. אבל הקדוש־ברוך־הוא הוא
34 אחדות פשוט בלי שום הִרְבָּה וצד רבוי כלל. - שנאמר
35 שקודם לכן זה לא היה, דבר כזה לא שייך לומר חסיושלום בו

שער היחוד והאמונה

הקב"ה מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש
מכל צד ופינה בכל דרך יחוד ואין דעתו דבר
נוסף על מהותו ועצמותו כמו שהוא בנפש האדם
שדעתה דבר נוסף על מהותה ומורכב בה שהרי
כשהאדם לומד ויודע איזה דבר כבר היתה בו
נפשו המשכלת בטרם שלמד וידע ואחר שלמד
וידע ניתוספה ידיעה זו בנפשו וכן מידי יום ביום
ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה ואין זו אחדות
פשוטה אלא מורכבת אבל הקב"ה הוא אחדות
פשוט בלי שום הרכבה וצד ריבוי כלל ואם כן ע"כ
מהותו ועצמותו ודעתו הכל דבר אחד ממש בלי
שום הרכבה ולפיכך כשם שאי אפשר לשום נברא
בעולם להשיג מהות הבורא ועצמותו כך אי אפשר
להשיג מהות דעתו רק להאמין באמונה שהיא
למעלה מהשכל ומהשגת שהקב"ה יחיד ומיוחד הוא
ודעתו הכל אחד ממש וכידיעת עצמו מכיר ויודע
כל הנמצאים עליונים ותחתונים עד לשלש קטן
שבנים ועד ותוש קטן שיהיה במבור הארץ אין דבר
נעלם ממנו ואין ידיעה זו מוסיפה בו ריבוי והרכבה
כלל מאחר שאינה רק ידיעת עצמו ועצמותו ודעתו
הכל אחד ולפי שזה קשה מאד לצייר בשכלנו ע"כ

הנפש - הרי אנו אומרים שהנפש יודעת - אך יחוד זה של
הידיעה עם הנפש אינו "אחדות פשוטה" ("אחדות פשוטה" היינו
שלא שייך שתהיה לא מאוחדת), אלא זוהי אחדות מורכבת,
הרי הם שני דברים המתאחדים. אבל הקדוש־ברוך־הוא הוא
אחדות פשוט בלי שום הִרְבָּה וצד רבוי כלל. - שנאמר
שקודם לכן זה לא היה, דבר כזה לא שייך לומר חסיושלום בו

9. איוב לב, ז. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "[קטן שבכל הבריות - רש"י חולין (מ, א)] שבנים [כן גירסת הטושו"ע יו"ד ס"ד]."
11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הפחות בצורה - חשיבות - שבכל הברואים - ראה רמב"ם יסוה"ת ב, ט - וראה ב"ר רפ"ח."
12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כאן נסתיים כל הענין. והרי אין ענינו לפרש כתבי התנ"ך: ע"כ אמר הנביא וכו' [משא"כ בפ"ב, דמוסיף ביאור בענין: ודבר זה כו', ורק מסתייע מהכתובים]. אלא שבא לתרץ קושיא שלכאורה סותרת כל הכתוב לעיל. דנקודתו - דהוא היודע כו' וכידיעת עצמו וכו' שכתב הרמב"ם - כ"ז הוא יחוד, עבודת כאו"א [ולא יחוד - דשייך לאנשי מעלה וכו']. דלכאורה סיוס הענין ברמב"ם על אתר: ודבר זה אין בלב האדם (איזה שיהי) להכירו על כוריו - משמע דאפילו אנשי מעלה אין מכירים וכו'! ובפרט עממ"ש בהל' תשובה ספ"ה "הוא שהנביא אמר כי לא מח' כו'". - וע"כ מבאר דע"כ אמר הנביא, מפני שקשה לצייר בשכל - אבל העבודה שייכת לכאו"א. וק"ל". 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (1) ודייק בלשונו "לצייר" שאינו רגיל כלל. ובפרט בנוגע לשכל (שמורגל "להבין", "להשיג" וכיו"ב). (2) סתירה מיני' ובי', לכאורה: "קשה מאד" - מוכח דסו"ס אפשרי לצייר (לאחרי הקושי מאד) ותומ"י ממשך - החקר גו' העיני גו' - משמע דא"א. וכן לעיל: ודבר זה אין כח כו' להכירו כו'. וי"ל: ציור בשכל - צ"ל בדוגמת ציור כפשוטו: (1) התאמתות ללא ספק (שהרי רואה הציור) - "אפליג" בשכל בהחלט. (2) אף שאינו מבין כלל איך ציירו הציור ופרטיו - אין זה נוגע כלל בהתאמתות אצלו - שהרי למרות אי ההבנה - בשעת מעשה רואה הציור לכל פרטיו. ובנדו"ד יש: (1) להבין בשכל שאין מקום להקשות בחקר אלקה - שהרי הק' גם לפי הבנת השכל - ראה לקמן פ"ט - בל"ג והגבלות (2) א"א להבין בשכל (בידיעת החיוב) איך זה המציאות דאח"פ ובה יש "עצמות" ו"דעת" וידיעת המון נבראים שכאו"א פרט בפ"ע.

אפשר לומר על הקב"ה גדר של דעת, גם לא בידיעה כזו שהיא מופשטת לגמרי מגדרי הידיעה שלנו – וכיוון שאומרים, שהוא יתברך עצמו הוא ה"מדע" והוא ה"יודע" וכו', יש בכך חסר ושלום משום הגדרה מסויימת לגבי הקב"ה, שהוא אינסוף. ברם, על פי קבלה, צודק הרמב"ם: אלא (כפי שכתוב בהגהה בפרק שני שבחלק הראשון, וכפי שכתוב להלן בהגהה בפרק ט') דבר זה הוא אחרי הרבה צמצומים שאור אינסוף ברוך-הוא מצמצם את עצמו, עד שהוא מתלבש בכלים של ספירות חכמה בינה ודעת של עולם האצילות – שם "הוא המדע הוא היודע כו", שכן הספירות מאוחדות בתכלית היחוד עם אור אינסוף, עד ליחוד של "הוא היודע" וכו'¹⁷.

אמר הנביא: "כי גבהו שמים מארץ – בן גבהו דרכי – אומר הקב"ה, מדרכיהם ומחשבותי ממחשבותיהם", וכתוב¹⁵: "החקר אלוה תמצא וגו'", וכתוב¹⁶: "העיני בשר לך, אם בראות אנוש תראה", שהאדם רואה ויודע כל הדברים – שהוא יודע, בידיעה שחיון ממנו, – וידיעה זו, כיוון שהיא חוץ ממנו ולפני כן לא ידע אותה, הרי כשהוא יודע את הידיעה, מתווסף בו דבר זה, והקדוש-ברוך-הוא – יודע הכל, בידיעת עצמו, עד פאן לשונו – של הרמב"ם. [עין שם בהלכות יסודי התורה. והסכימו עמו חכמי הקבלה, במבאר בפרדס מהר"ם] וברונו לברכה: – שכן, ישנם גדולי ישראל החולקים על הרמב"ם בענין זה, בטענם שאי

שער היחוד והאמונה

אמר הנביא כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיהם ומחשבותי ממחשבותיהם וכתוב החקר אלוה תמצא וגו' וכתוב העיני בשר לך אם בראות אנוש תראה שהאדם רואה ויודע כל הדברים בידיעה שחיון ממנו והקב"ה בידיעת עצמו עכ"ל [ע"ש בה' יסודי התורה והסכימו עמו חכמי הקבלה כמבואר בפרדס מהר"ם ז"ל]:

יום חמישי כ"ד סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פג, והנה מכאן... עד עמ' 166, ודעתו הכל א'.

אינסוף, בלי גבול. לכן, נאמר שם, היה ענין הצמצום, שאור אינסוף "נסתלק", כדי שיהיה מקום למציאות העולמות. לאמיתו של דבר הכוונה במה שאור אינסוף "נסתלק" היא, שאור אינסוף אינו מאיר בגילוי – "אינסוף" ר"בלי גבול" אינם בהתגלות – רק מתגלה כוח הגבול, הנותן מקום למציאות עולמות בעלי גבול. – ואילו ה"חכמים בעיניהם" טעו, בסברם שענין הצמצום והסתלקות הוא שם במובנם הפשוט – שהקדוש-ברוך-הוא סלק עצמו ומחותו חס-ושלום מעולם הזה¹⁸, – שלא כפי האמת, שמשמעות "סילק" היא, כאמור, שהעלים את האור ואת ההתגלות, שענין אור אינסוף לא יהיה בגילוי, אלא הם הבינו כפשוטו, שהוא

ממה שהוסבר, שידיעתו של הקב"ה היא דבר אחד עם הקב"ה עצמו, שהרי אם לא כך, היתה הידיעה חס-ושלום ענין של ריבוי והרכבה – ודבר זה לא שייך בהקב"ה, כי הוא יתברך הוא אחד הפשוט – הנה מענין זה, יש להבין שגגת מקצת חכמים בעיניהם, – וכיוון שגם שוגג וזקוק לכפרה, לכן ה' יכפר בעדם, – על טעותם, שישנו וישנו וישנו וישנו, ככתב' שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ח"ו מעוה"ז רק שמשגית הצמצום המזכר שם כפשוטו, – בכתבי הארז"ל מוזכר, שבתחילת בריאת העולמות, היה אור אינסוף ממלא "מקום" העולמות, ולא היה שום נתינת מקום למציאות העולמות, שכן עולמות הם בבחינת גבול – ואור אינסוף ברוך-הוא, הרי הוא

שער היחוד והאמונה

והנה מכאן יש להבין שגגת מקצת חכמים בעיניהם ה' יכפר בעדם שישנו וישנו וישנו וישנו בכתבי הארז"ל והבינו ענין הצמצום המוזכר שם כפשוטו שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ח"ו מעוה"ז רק שמשגית

(3) ע"י ההתעמקות שבה שאין מקום להקשות וכו' סו"ס נתאמת בשכלו (לאחרי קשה מאד עכ"פ) שכן הוא אף שאינו מבין (בידיעת החיוב) וכנ"ל בעניני הציוור. ובזה מתורצת ג"כ הסתירה: דחקר אלקה וכן להכירו בלב – א"א (היינו בידיעת החיוב) [אבל אפשר בידיעת השלילה (ולכן מדייק דהא דא"א – דוקא תמצא, על בוריו, וכן בפ"ב להבינו על בוריו – דוקא]. ועפ"י מתורצת ג"כ קושיית הראב"ד בהשגותיו (הל' תשובה ספ"ה) על הרמב"ם "דמתחיל בקושיא ע"פ שכל (בנוגע לידיעת ה') ולא השלימה ע"פ שכל" כ"א "החזירו לאמונה" – וע"פ הנ"ל מתורץ – כי גם ברמב"ם שם מדייק "להשיג דבר זה על בוריו" (ידיעת החיוב והמהות דוקא – משא"כ בידיעת השלילה שאפשר – וה"ו הסברה וידיעה בשכל ולא באמונה) [ומתאים לשיטת הרמב"ם (מור"נ ח"א פנ"ח) בנוגע לתוארי ה' בכלל – שבזה רק ענין השלילה. עיין לקו"ת פקודי ו,ב]. ובפרט ע"פ אדה"ז כאן ש"קשה מאד" אפשר גם "לצייר בשכל". – וראה שם בלקו"ת אין שעי' ריבוי בידיעות השלילה (בענינים הגשמיים) ["קשה מאד"] יוכל להגיע כמעט "לציוור" הדבר – אפילו להרמב"ם. ועיין בהנסמן בע' השגת החיוב השלילה במפתחות מאמרי אדנ"ע". 14. ישע"י נה, ט. 15. איוב יא, ז. 16. שם, י, ד. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנ"ת כ"ז בארוכה (דעת הרמב"ם, החולקים עליו וביאור אדה"ז בזה) בסהמ"צ להצ"צ במצ' האמנת אלקות". 18. על השאלה: אם "מכאן" הכוונה למה שרכנו הזקן מביא בשם הרמב"ם ש"הוא ודעתו אחד", או שהכוונה היא על ביאורו הכללי של רבנו הזקן כ"שער היחוד והאמונה", שהנבראים בטלים במציאות לו יתברך, ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הרי מפורש מכאן (ולא מכללות כו') – דכיון שמאמינים שיועד כו' וע"כ אין כו' בידיעת עצמו כו' (שביאר כאן)". 19. בתשובה על השאלה, מדוע מביא

מן ההכרח לומר שאין ידיעתו אותם – את כל הנבראים, 27
מוסיפה בו רבוי וחדוש, – וכל זה מדוע? – מפני שיודע הכל 28
בידיעת עצמו – אילו ידיעתו את הנבראים לא היתה "בידיעת 29
עצמו", היתה אז בידיעה זו משום ריבוי וחדוש: נוספה ידיעה זו, 30
והיא ענין של חידוש, 31
שהרי לפני כן לא היתה 32
ידיעה זו ועתה היא כן 33
ישנה; אך כיוון שמושלל 34
למעלה לגמרי ענין של 35
ריבוי וחדוש, מן ההכרח 36
שידיעת הקב"ה את 37
הנבראים היא באופן 38
שהוא יודע אותם בידיעת 39
עצמו – וממילא, הרי 40
כביכול מהותו ועצמותו 41
– הוא עצמו, וידעתו – 42
שיודע את הנבראים 43

שער היחוד והאמונה

מלמעלה בהשגחה פרטית על כל היצורים כולם 1
אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת והנה מלבר 2
שא"ל כלל לומר ענין הצמצום כפשוטו שהוא ממקרי 3
הגוף על הקב"ה הנבדל מהם ריבוי רבבות הבדלות 4
עד אין קץ אף גם זאת לא בדעת ידברו מאחר 5
שהם מאמינים בני מאמינים שהקב"ה יודע כל 6
היצורים שבעוה"ז השפל ומשגיח עליהם וע"כ אין 7
ידיעתו אותם מוסיפה בו ריבוי וחדוש מפני שיודע 8
הכל בידיעת עצמו הרי כביכול מהותו ועצמותו 9
ודעתו הכל א' 10

שבעולם הזה, הכל אחר. – כיוון שידיעתו והשגחתו ישנן 44
בעולם הזה, וידיעתו היא דבר אחד אתו, הרי שהוא עצמו 45
יתברך ישנו בעולם הזה. אין זה, כמו שהם מדמנים, כמלך היושב 46
בהיכלו ורק השגחתו היא מחוץ להיכל, אלא המלך עצמו נמצא 47
במקום שהשגחתו נמצאת. כך, שגם בעולם הזה השפל, שמצד 48
עצמו הוא נראה ומורגש ב"ש" ו"מציאות", ורק על-ידי עבודה 49
צריכים לעשות את העולם דירה לו יתברך, מקום של התגלות 50
לו יתברך, הרי הוא עצמו ברוך-הוא נמצא כאן בעולם הזה 51
באותה מדה שהוא נמצא בעולמות העליונים. 52

1 סילק חסד-שלום את עצמו מעולם הזה, רק שמשגיח מלמעלה
2 בהשגחה פרטית על כל היצורים בלם, אשר בשמים
3 ממעל ועל הארץ מתחת. – על כל אלה משגיח הקב"ה
4 מלמעלה בהשגחה פרטית, אך כיצד מתבטא הדבר? – לפי
5 סגנונם הוא למשל כמלך
6 היושב בהיכלו ומסתכל
7 משם על הדברים שמחוץ
8 להיכל. כלומר, המלך
9 עצמו אינו נמצא מחוץ
10 להיכל, למרות שהשגחתו
11 היא גם מחוץ להיכל. כך,
12 הם אומרים, משגיח
13 הקב"ה על כל הנבראים
14 שהם חסד-שלום מחוץ
15 ל"היכל" שלו. והנה,
16 מלבר שאי אפשר כלל
17 לומר ענין הצמצום
18 כפשוטו שהוא ממקרי הגוף – מי שנתן תחת מקרי הגוף יכול
19 להיות בו ענין הצמצום והסתלקות כפשוטו: בתחילה הוא היה
20 כאן, ולאחר מכן הסתלק משם ואינו נמצא שם יותר – אבל אי
21 אפשר כלל לומר דבר זה על הקדוש-ברוך-הוא, הנבדל מהם
22 – ממקרי הגוף, רבוא רבבות הבדלות עד אין קץ; נוסף על
23 כך, אף גם זאת, לא בדעת ידברו, מאחר שהם מאמינים
24 בני מאמינים שהקדוש-ברוך-הוא יודע כל היצורים
25 שבעולם הזה השפל ומשגיח עליהם, – הרי שהם מודים
26 שידיעתו והשגחתו ישנן כאן בעולם הזה השפל, ועל כרחך –

יום שישי כ"ה סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 166, ו"ש בתקונים... עד עמ' 166, דממלא לן.

ואין מי שיתפוס בו, איהו סובב כל עלמין בו, – הוא (הקב"ה) 64
"סובב" ומקיף את כל העולמות בו, ולית מאן דנפיק 65
מרשותיה לבר, – ואין מי 66
שיוצא מחוץ לרשותו, 67
איהו ממלא כל עלמין 68
בו, – הוא (הקב"ה) 69
ממלא את כל העולמות, 70
ומחיה אותם בחיות 71
פנימית מותאמת לכל 72
נברא, איהו מקשר 73
ומיוחד זינא לזיניה עלא 74

שער היחוד והאמונה

ו"ש בתקונים תיקון נ"ז דלית אתר 1
פנוי מיניה לא בעילאין ולא בתתאין ובר"מ פ' פנחס 2
איהו תפס בכולא ולית מאן דתפס ביה בו' איהו 3
ולית מאן דנפיק מרשותי לבר איהו 4
ממב"ע בו' איהו מקשר ומיוחד זינא לזיניה עילא 5
63 (הקב"ה) תופס בכל דבר

53 וזהו שכתוב ב'תקונים' תיקון נו: "דלית אתר פנוי מיניה,
54 לא בעילאין ולא בתתאין"; – אין מקום פנוי ממנו יתברך לא
55 בעליונים ולא בתחתונים.
56 הרי נאמר בתיקוני זוהר,
57 שהוא עצמו נמצא
58 בעולמות התחתונים; 11
59 וב'דעא מהימנא' פרשת 12
60 פנחס: – כתוב: "איהו 13
61 תפס בכולא ולית מאן 14
62 דתפס ביה בו', – הוא 15
63 (הקב"ה) תופס בכל דבר

כאן דוקא רבנו הזקן עולם הזה, אף שלכאורה הדיעה של הטועים בענין ה"צמצום" תופסת גם בשייכות לכל העולמות (כלומר, הסילוק
הוא מכל העולמות) – כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הרי אח"כ חזר והאיר (אלא שבאופן דקו קצר), ולכל הדיעות בג"ע וביהמ"ק
וכו' נאמר ושכנתי בתוכם, אף שבשעת הצמצום – הי' רק חלל". במקום אחר (לקו"ש חט"ו ע' 472) כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א ביתר
פירוט: "י"ל שני טעמים בדבר (א) מה שהכריח הנ"ל לפרש הצמצום כפשוטו, הוא זה דא"ל לומר דלא סילק עצומ"ה מעוה"ז דא"כ
נמצא הוא "גם בגשמיים השפלים הבלתי נכבדים ואף הנבזים" – ותפס אדה"ז התחלת ויסוד שיטתם. (ב) בשאר העולמות י"ל דלאחר
הצמצום חזר והמשיך עצמוה", וא"כ אין להקשות מת"ז ומר"מ שמקשה לקמן, משא"כ בעוה"ז דא"ל לומר דחזר והמשיך עצמוה"
כי א"א, לשיטתם, שימצא בגשמיים כו' כנ"ל. ולא מבעי דבעולם האצי' יוכלו לתרץ דחזר והמשיך, אלא אפילו בעולמות שבהם אין
איהו וחיהי וגרמוהי חד י"ל כך, וע"ד שאנו אומרים כך בנוגע להארת הקו בעולמות ביי"ע".

ואילו פעולתו של הקב"ה בהתהוות והחיית כל הנבראים, אינה פועלת בו שום תפיסה ושינוי – בכך מתבטאת הרבותא של העולמות התחתונים, שגם הם, שליצירתם נדרש יותר צמצום והתלבשות, ובכל זאת גם הם אינם פועלים בו יתברך שום תפיסה ושינוי. וכדלהלן:
 וְגַם בַּתְּחִינִים, – אין אף אחד שיתפוס בו, אֶתְּ-עַלְּ – גַּב דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין – למרות שהוא יתברך "ממלא" את כל העולמות והנבראים, ומחיה אותם בחיות מותאמת לכל נברא, והחיות מתלבשת בפנימיות בנברא – הרי לכאורה יכול הדבר לפעול תפיסה ושינוי בו יתברך מצד העולמות התחתונים יותר מאשר מצד העולמות העליונים, אין הדבר כך, כי האופן איך שהוא ממלא כל עלמין – אינו כְּנִשְׁמַת הָאָדָם – המתלבשת תוך גופו, שֶׁהִיא – הנשמה, נִתְפַּסֶּת תוֹךְ הַגּוּף עַד שֶׁמִּתְפַּעֶלֶת וּמִקְבַּלֶת שְׁנוּיִם מְשֻׁנֵּי הַגּוּף וְצִעְרוֹ, מִתְבָּאֵת – שהגוף מקבל, או קרירות – שהגוף סובל, או חֲמִימֵי הָאֵשׁ וְכִיּוּצָא, – שסבל הגוף משפיע גם על הנפש. מִה־שְּׂאִין-בֶּן בְּהַקְדוּשׁ-בְּרִדְהוּא, – שלמרות שהוא ממלא כל העולמות ומתלבש בהם, כפעולת הנשמה בגוף, אף על פי כן שונה הדבר בהקב"ה, שְׂאִינוֹ מְקַבֵּל שׁוּם שְׁנוֹי – ואינו מושפע מְשֻׁנֵּי עוֹלָם הַזֶּה, מן השינויים המתהווים מִקִּיץ לַחֹרֶף וּמִיּוֹם לַלַּיְלָה, כְּדִכְתִּיב: – כמו שכתוב: "וְגַם חֹשֶׁךְ לֹא יִחְשֹׁךְ מִמֶּךָ, וְלַיְלָה כִּיּוֹם יֵאֵר", לְפִי שְׂאִינוֹ נִתְפָּס כָּלֵל תוֹךְ הָעוֹלָמוֹת אֶתְּ-עַלְּ – גַּב דְּמְמַלֵּא לֵזֶן. – למרות שהוא "ממלא" אותם.

1 וְתַתָּא, – הוא (הקב"ה) מקשר ומיחד מין אחד במין שני, את העליון עם התחתון, וְלִית קוֹרְבָא בְּד' יְסוּדֵי, אֵלָּא בְּקֶרְשָׁא – בְּרִידְהוּא בְּד' אִיהוּ בִּינִיחוּ, – ואין שום קרבה ואיחוד בארבעה היסודות (מהם מורכב כל נברא) אלא עלידי הקב"ה כשהוא נמצא ביניהם, עלידי כוח האין-סוף בארבעה היסודות – מתהווה התחברות ביניהם, למרות שמצד עצמם הם הפכים אחד לשני, כמו אש ומים, עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ – של הזוהר שם. וְרוּצָה לומֶר: – במה שהוא אומר, "לִית מֶאֶן דְּתַפִּיס בִּיה" – הכוונה היא, שְׂאִין מִי שֶׁיִּתְפָּס בְּהַשְׁגַּת שְׂכָלוֹ מִכָּל שְׂכָלִים הָעֲלִיּוֹנִים, – גם בין ה"שכליים העליונים", של הנבראים מהעולמות 13 לֵזֶן העליונים (שהם) בעלי שכל והשגה גדולים) אין מי שיתפוס בשכלו בְּמַהוּתוֹ וְצִמְצוּמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרִדְהוּא, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּתְּקוּנִים: – ב"תיקוני זוהר": "סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין, – שגם העולמות הסתומים לגבינו, אין השגתם יכולה "לתפוס" את הקב"ה והוא "סתום" מהם, וְלִית מִחְשְׁבָה תְּפִיסָא בְּד' כָּלֵל". – אין שום מחשבה (גם לא של "עלמין סתימין") יכולה "לתפוס" בהקב"ה עצמו. בענן של "תפיסא", לתפוס בשכל והשגה, הרבותא היא שגם העליונים בשכלם והשגתם הגדולים, אינם יכולים לתפוס ולהבין את הקב"ה. ברם, פירוש נוסף ב"תפיסא", כשאומרים שאין דבר תופס בו, הכוונה היא גם, ששום דבר אינו מחזיק בו ואינו פועל בו שום תפיסה ושינוי. שהרי כשהאדם יוצר ועושה דבר הרי הוא נתפס ביצירתו, הוא משתנה לפי מה שיצירת הדבר דורשת.

יום שבת קודש כ"ו סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 166, והו' ג"כ ענין... עד עמ' פד, בפועל ממש.

77 אֵינוֹ שְׂכָלוֹ וּמִחְשַׁבְתּוֹ מְקִיפִים עַל הַדָּבָר הַהוּא הַמְצִיָּר בְּמִחְשַׁבְתּוֹ אוֹ בְּשְׂכָלוֹ, – שהרי הדבר נמצא בשכלו ובמחשבתו, אֵתְּ אֵין – השכל והמחשבה, מְקִיפִים עַל הַדָּבָר הַהוּא מִמֶּשׁ פְּעֻלַּת מִמֶּשׁ; – הם מקיפים את ה"ציר" בלבד של הדבר, אבל לא את הדבר עצמו. דבר זה מובן במיוחד בדבר גשמי,

67 וְהוּא גַּם-בֶּן עֲנִין "סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין", – שהוא מקיף וסובב את כל העולמות, פְּרוּשׁ, – "סובב כל עלמין" אין הכוונה שהוא לא נמצא חס־שלוש בעולם עצמו ורק מקיף עליו בלבד, וכך משפיע בו, אלא המשמעות של "סובב" היא: דָּךְ מְשַׁל, כְּשֶׁאֲדָם מִתְבַּנֵּן בְּאִיזָה דָּבָר חֲכָמָה בְּשְׂכָלוֹ אוֹ בְּדָבָר גִּשְׁמִי בְּמִחְשַׁבְתּוֹ, 14 15 16 17 18

שיעור היחוד והאמונה

והו' ג"כ ענין סוכ"ע פי' ד"מ כשאדם מתבונן באיזה דבר חכמה בשכלו או דבר גשמי במחשבתו אזי שכלו ומחשבתו מקיפים על הדבר ההוא המצויר במחשבתו או בשכלו אך אין מקיפים על הדבר ההוא ממש בפועל ממש. אבל הקב"ה דכתיב ביה כי לא

המצויר עצמו אינו נמצא במחשבתו ואין מחשבתו משפיעה
על הדבר, רק ציורו של הדבר נמצא במחשבתו. ואילו
המחשבה שלמעלה מקיפה את הנברא ממש, והיא משפיעה
בנברא להוותו מ"אין" ל"יש" ולהחיותו. אך אין זה באופן
שהחיות מצטמצמת בהתאם לנברא, שאז היא
יכולה להיקלט בפנימיותו של הנברא, אלא חיות זו
נשארת במדרגתה הנעלה, שהיא למעלה
מעלה מלחצטמצם עד שתוכל להיקלט בהתלבשות בפנימיותו
של הנברא – ובהיותה במדרגתה, היא משפיעה בנברא את
ענין ההתהוות והחיות.

שער היחוד והאמונה

מחשבותי מחשבותיכם וגו' מחשבתו וידיעתו שיודע
כל הנבראים מקפת כל נברא ונברא בפ"מ שהרי
היא היא חיותו והתהוותו מאין ליש בפועל ממש.

שהדבר הגשמי עצמו הרי נמצא בפועל במשך אחר, לא
במחשבתו, שבה נמצא רק "ציורו" של הדבר, ורק את ה"ציור"
בלבד מקיפה מחשבתו, אַבְל הַקְדוּשָׁה הוּא דְבָרֵינוּ בְּיָה
– שלגביו כתוב: "כִּי לֹא מִחֲשַׁבְתִּי מִחֲשַׁבְתִּיכֶם וְגו'" –
שהמחשבה שלמעלה
היא באופן אחר לגמרי
מאשר, להבדיל, מחשבתו של אדם, הנה
מחשבתו וידיעתו
שיודע כל הנבראים,
מקפת כל נברא ונברא בפועל ממש, שהרי היא –
המחשבה שלמעלה, היא חיותו והתהוותו מאין ליש
בפועל ממש. – שלא כפי שהדבר אצל האדם, שהדבר

21. ישע' נה, ח.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שני עמ' ב

היום טוב למחרת השבת הם נאפים בערב שבת, ונאכלים ביום
טוב שהוא ביום ראשון.
י"ב לחמים של לחם הפנים היו נערכים מדי שבת על השולחן
שבהיכל, ומונחים שם עד השבת שלאחריה, ונאכלים לכהנים.
ואין אפיתם דוחה שבת ויום טוב, אלא נאפים קודם להם. נמצא
שְׁלֹחַם הַפָּנִים אֵין נֶאֱכָל פְּחוֹת מִתְשַׁעָה – [מהיום התשיעי]
לאפיתו, שכן נאפה בערב שבת ונאכל בשבת שלאחריה. וכן
לֹא נֶאֱכָל יֵתֶר עַל אֶחָד עֶשֶׂר – יותר מאוחר מהיום האחד עשר
לאפיתו, והוא בשנה שחלו שני ימים טובים של ראש השנה
בימי חמישי ושישי, שאז נאפה לחם הפנים בערב ראש השנה
שהוא ביום רביעי, ונמצא שזמן אכילתו בשבת הבאה הוא ביום
הי"א מאפיתו.
אֵין קָטֵן נִימּוֹל פְּחוֹת מִשְׁמוֹנָה יָמִים מְלִידָתוֹ, וְכֵן לֹא נִימּוֹל יֵתֶר
עַל שְׁנַיִם עֶשֶׂר – יותר מאוחר מהיום הי"ב ללידתו. שכן דווקא
מילה ביום השמיני דוחה שבת ויום טוב, ולא מילה שלא בזמנה,
לפיכך אם נולד בין השמשות של ערב שבת שהוא ספק יום ספק
לילה, אינו נימול אלא ביום ראשון שהוא יום עשירי ללידתו,
שכן בערב שבת אי אפשר למולו, שמא נולד בשבת ועדיין הוא
יום שביעי ללידתו, וכן בשבת אי אפשר למולו, שמא נולד בערב
שבת ונמצא ששבת היא היום התשיעי ללידתו, ואין מילתו
דוחה שבת. ואם חל יום טוב ביום ראשון זה, אינו נימול אלא
ביום שני, שהוא היום הי"א ללידתו. ואם חלו שני ימים טובים
של ראש השנה בימי ראשון ושני אלו, אינו נימול אלא ביום
שלישי שהוא היום הי"ב ללידתו.

נברא

שנינו במשנתנו: 'אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברים בשנה,
ולא נראה יתר על שמונה'. מפרשת הגמרא: מֵאֵי לֹא נִרְאָה יֵתֶר
עַל שְׁמוֹנֶה, אֲמַר רַב הוּנָא, לֹא נִרְאָה לְחֻכְמִים לְעֶבֶר וְלַעֲשׂוֹת
חדשים מלאים] יֵתֶר עַל שְׁמוֹנֶה חדשים בשנה, אלא יש לעשות
לכל הפחות ארבעה חדשים חסרים. נמצא שיש לעשות לכל
הפחות ארבעה חדשים מלאים, ולכל היותר שמונה מלאים.
מקשה הגמרא: מֵאֵי שְׁנָא תְשַׁעָה דְלֹא עוֹשִׂים אוֹתָם מְלָאִים
משום דָּאֵם בֵּין

למעלה, כדי שתכריע כף הזכויות, שנאמר (שם ז יח) 'מִי אֶל
כְּמוֹךְ נִשָּׂא עֵזוֹ וְעָבַר עַל פִּשְׁעוֹ'. ואומרת הגמרא: רָבָה סוֹבֵר בְּרַבִּי
אַלְעָזָר, שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצַדִּיקֵנוּ בְּדִין עַל יְדֵי שְׂכּוּבֵשׁ אֶת
הַעוֹנוֹת תַּחַת כֶּסֶף הַכְּבוֹד, וְעַל כֵּן פִּירֵשׁ שֶׁצַּדִּיקְךָ כְּהַרְרִי אֶל־
מִשׁוֹם שֶׁמִּשְׁפָּטִיךָ תְּהוּם רַבָּה, שֶׁאַתָּה מְצַדִּיקֵנוּ עַל יְדֵי שֶׁאַתָּה
כּוֹבֵשׁ וּמַסְתִּיר אֶת מִשְׁפָּטִיךָ, כְּלוּמָר אֶת עוֹנוֹתֵינוּ, בְּתִהוּם רַבָּה
דְּהֵינּוּ תַּחַת כֶּסֶף הַכְּבוֹד. וְרַבִּי יְהוּדָה סוֹבֵר בְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי
חֲנִינָא, שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצַדִּיקֵנוּ עַל יְדֵי שְׂמֻגְבִּיָּה אֶת כָּף
הַעוֹנוֹת לַמַּעֲלָה, וְעַל כֵּן פִּירֵשׁ, שְׁלּוּלָא הַצַּדִּיקָה שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה
עִמָּנוּ כְּהַרְרִי אֶל בְּכָךְ שֶׁאַתָּה מַגְבִּיָּה אֶת כָּף הַעוֹנוֹת מִי הֵיחָד
לַעֲמוּד בְּפָנֵי מִשְׁפָּטִיךָ, שֶׁכֵּן הִיוּ מְכַרְעִים כָּף הַעוֹנוֹת עַד תְּהוּם
רַבָּה.
שנה של תורה היא שנת לבנה, שהיא שנים עשר מחזורים של
מולד הלבנה בשנה פשוטה ושלשה עשר בשנה מעוברת, שכל
אחד מהם נקרא 'חודש'. אך מאחר שמשך הזמן שבין מולד
למולד הוא כ"ט יום ו"ב שעות ותשצ"ג חלקי השעה, ואי אפשר
לקדש את החודש ולהתחיל למנותו באמצע היום, עושים חלק
מהחדשים מלאים בני שלשים יום, וחלק מהם חסרים בני כ"ט
יום. ודנה המשנה במנין החדשים החסרים והמלאים.

משנה

אגב המשניות הקודמות הדנות בדברים שיש להם שיעור
למעלה ולמטה, מביאה משנתנו עוד כמה דינים שנאמרו על
דרך זו: אֵין פּוֹחֲתִין מֵאַרְבָּעָה חֳדָשִׁים הַמְעוֹבְרִים – [מלאים]
בְּשָׁנָה, וְלֹא נִרְאָה לְחֻכְמִים לַעֲשׂוֹת יֵתֶר עַל שְׁמוֹנֶה. ונחלקו
אמוראים בגמרא, האם כל בבא זו אמורה על חדשים מעוברים,
או שסוף דבריה אמור על חדשים חסרים.
בחג השבועות היו מביאים במקדש מנחה של שני לחמי חמץ,
ומניפים אותם לפני המזבח, ונאכלים לכהנים. ואין אפיתם דוחה
לא את השבת ולא את היום טוב. נמצא שְׁשֹׁתֵי הַלֶּחֶם אֵין
נֶאֱכָלִין פְּחוֹת מִשְׁנַיִם – [מהיום השני] לאפיתם, שכן הם נאפים
מערב יום טוב ונאכלים ביום טוב. וכן לֹא נֶאֱכָלִים יֵתֶר עַל
שְׁלֹשָׁה – יותר מאוחר מהיום השלישי לאפיתם. שכן אם חל

יום ראשון

יום רביעי

כ סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, רביעי עם פירש"י.

תהלים: צו-קג.

תניא: פרק ז. ובוה . . . פב- עליו כלל.

מפתגמי אאזמו"ר: דער שכל און מדות געבוי פון א חסיד, איז לפי ערך זיין ערשטע יחידות בא זיין רבי'ן. די ערשטע יחידות איז לפי ערך מהות עצמו פון א חסיד, לפי אופן מהות עצמו אזא סדר עבודה גיט איהם דער רבי.

מפתגמי אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש]: מבנה השכל והמדות של חסיד הוא לפי ערך היחידות הראשונה שלו. היחידות הראשונה היא לפי ערך מהות עצמו של החסיד. לפי אופן מהות עצמו - כזה סדר עבודה נותן לו הרבי.

יום שני

יום חמישי

כא סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, חמישי עם פירש"י.

תהלים: קד-קה.

תניא: והנה גדר . . . פב- סטריין

רבינו בספר של בינונים פ"ג אומר, כי ג' מוחין חב"ד וז' מדות הם השתלשלות מעשר ספירות העליונות, דכל זה הוא בנפש רוח ונשמה שהם המתלבשים בגוף האדם, אמנם ענין המסירת נפש על אלקות, וואס א איד ניט ער וויל און ניט ער קאן זיין ח"ו א נפרד מאלקות, זהו מעצמות א"ס ב"ה, שלמעלה מענין הספירות דראשיתם היא ספירת החכמה.

רבנו בספר של בינונים פרק ג' אומר, כי ג' מוחין חב"ד וז' מדות הם השתלשלות מעשר ספירות העליונות, דכל זה הוא בנפש רוח ונשמה שהם המתלבשים בגוף האדם, אמנם ענין המסירת נפש על אלקות, שהידי אינו רוצה ואינו יכול להפרד חסד ושלום מאלקות, זהו מעצמות אין-סוף ברוך-הוא שלמעלה מענין הספירות, דראשיתם היא ספירת החכמה.

יום שלישי

יום ששי

כב סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שלח, ששי עם פירש"י.

תהלים: קו-קז.

תניא: והנה אעפ"י . . . 164- לתחתונים.

לאמירת "והביאנו לשלום כו'" מחברים תחלה ב' הציציות דלפניו, אחר-כך מצרפים ציצית כנף השמאלי דלאחוריו, אחרי זה ציצית דכנף הימין ואחזים אותם בין קמיצה לזרת דיד שמאל. נושקים הציציות שש פעמים, הינו באמירת תבות: ציצית, ציצית, לציצית, אמת, קימת, לעד.

יום
רביעי

שבת

כג סיון

ה'תש"ג

מברכים ראש חדש תמוז. אמירת כל התהלים בהשקמה. יום התעודות.

שיעורים. חומש: שלח, שביעי עם פירש"י.

תהלים: קח-קיב.

תניא: והנה כמ"ש . . . -פג- מהרמ"ק ז"ל.

מענה אאזמו"ר לאאמו"ר ביחידות חורף תרל"ה: היצה"ר נקרא נה"ב לא מפני שהוא בהמה דוקא, כי לפעמים הוא שועל פקח שבחיות, וצריכים לחכמה מרובה להבין תחבולותיו. ולפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים ענו ובעל מדות טובות.

בכל אחד ואחד הנה"ב שלו היא לפי מהותו הפרטי. ויש אשר מתעורר חשק גדול ללמוד חסידות או להתבונן היטב באיזה השכלה, ובאמת הנה זהו רק עצת היצר ומתחבולות נה"ב למנוע מעבודת התפלה וכדומה.

ונקוט האי כלל בידך וזכור אותו תמיד, כי כל דבר המועיל או מביא לעבודה בפועל, הנה כל מניעה שתהי' לדבר זה – אפילו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה – הוא רק מתחבולותי' של נה"ב.

וסיים אאמו"ר נ"ע: עד אז לא ידעתי אז עס קען זיין א פרומער נה"ב, ווער רעדט נאך א חסידישער נה"ב.

מענה אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] לאדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] ביחידות חרף תרל"ה: היצר הרע נקרא נפש בהמית, לא מפני שהוא בהמה דוקא, כי לפעמים הוא שועל פקח שבחיות, וצריכים לחכמה מרבה להבין תחבולותיו. ולפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים ענו ובעל מדות טובות.

בכל אחד ואחד הנפש בהמית שלו היא לפי מהותו הפרטי. ויש אשר מתעורר חשק גדול ללמוד חסידות או להתבונן היטב באיזה השכלה, ובאמת הנה זהו רק עצת היצר ומתחבולות נפש בהמית למנוע מעבודת התפלה וכדומה.

ונקוט האי כלל [ואחזו כלל זה] בידך וזכור אותו תמיד, כי כל דבר המועיל או מביא לעבודה בפועל, הנה כל מניעה שתהיה לדבר זה – אפילו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה – הוא רק מתחבולותיה של נפש בהמית.

וסים אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] נשמתו-עדן: עד אז לא ידעתי שתתכן נפש בהמית [בלבוש] ירא שמים, שלא לדבר על נפש בהמית [בלבוש] "חסידי".

יום
חמישי

יום ראשון

כד סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: קיג-קית.

תניא: והנה מכאן . . . -166- הכל א'.

השואל במה היא ההתקשרות שלו אלי מאחר שאין אני מכיר פנים.

..ההתקשרות האמתית היא על ידי למוד התורה, כשהוא לומד המאמרי חסידות שלי, קורא את השיחות ומתחבר עם ידידי, אנ"ש [=אנשי שלומנו, חסידי חב"ד] ותלמידי התמימים יחיו, בלמודם ובהתעודותם, ומקנים בקשתי באמירת תהלים ובשמירת זמני הלמודים, הנה בזה היא ההתקשרות.

יום
שלישי

יום שני

כה סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, שני עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: וז"ש בתקונים . . . "166" דמלא לון.

"דאָגה בלב איש ישחנה", ואמר רבותינו זכרונם לברכה שני פרושים: יסיחנה מדעתו, ישיחנה לאחרים.
ופרש ה"צמח צדק": לאחרים רק בגוף, אבל מאחדים אתו עמו, שמרגישים את ענינו.

שבת
קודש

יום שלישי

כו סיון

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: וזה ג"כ ענין . . . "פד" בפועל ממש.

"ויירדו חיים שאולה" – שגם בפאול חושבים שהם חיים.
הברכה ב"ויירדו חיים שאולה", כמו "בני קרח לא מתו", מקום נתיבצר להם ועשו תשובה, כי תשובה מועלת רק כל עוד שהוא חי, וזוהי הברכה, שגם בפאול יהיו חיים ויוכלו לעשות תשובה.

המשך ביאור למס' ערכין ליום ראשון עמ' ב

1 חזרת המשנה ומבארת: אין (נערכין) [בערכין] פחות מסלע,
2 ולא יתר על חמשים סלע.

גמרא

3 הגמרא מבארת מנין למדים שאין בערכין פחות מסלע: שנינו
4 במשנה שאין בערכין פחות מסלע. מבררת הגמרא: מנלן –
5 מהיכן למדנו דין זה. משיבה הגמרא: דכתיב בפרשת ערכין
6 (ויקרא כו כה), 'וכל ערפך יהיה בשקל הקדש', והוא הערך
7 הקטן ביותר, ללמדנו שכל ערכין שאותה מעריך לא יהיו
8 פחותין משקל, ושקל היינו סלע.
9 מוסיפה הגמרא לבאר: מהיכן למדנו מה ששנינו בהמשך ולא
10 יתר על חמשים סלעים. דכתיב (שם כו ג) לגבי זכר מכן עשרים
11 ועד בן שישים, 'והיה ערפך חמשים שקל', והוא הערך הגדול
12 ביותר, משמע שאין יותר גדול.
13 שנינו במשנה: אם היו פידיו של העני חמשה בו' סלעים, רבי
14 מאיר אומר, נותן רק סלע אחד, וחכמים אומרים, נותן את כולו.
15 מבארת הגמרא: מאי מעמא דרבי מאיר. משום דכתיב בפרשת
16 ערכין 'חמשים', וכתיב באותה פרשה 'שקל', משמע שנותן או
17 חמשים כפי ערכו, או שקל אם הוא עני ואין לו כפי ערכו.
18 שואלת הגמרא: ורבנן – מהו טעמם של חכמים הסוברים שנותן
19 את כולו, הרי נאמר 'שקל'. משיבה הגמרא: הווא – פסוק זה
20 'שקל' לבל ערכין שאותה מעריך לא יהיו פחותים משקל הוא
21 דאמתא – בא ללמדנו שאין ערכין פחות מסלע. אבל היכא דאית
22 ליה יותר מסלע, אמר קרא בפרשת ערכין (שם כו ח) 'והעריך
23 אותו הכהן על פי אשר תשיג יד הנודר', והרי ידו משגת לשלם
24 יותר מסלע, ולכן צריך לתת כל מה שיש לו.
25 שואלת הגמרא: ורבי מאיר, הרי נאמר 'אשר תשיג יד הנודר',
26 ומשמע שצריך לתת כל מה שיש לו, ומדוע סובר שנותן רק סלע.
27 משיבה הגמרא: הווא – פסוק זה 'אשר תשיג יד הנודר' ליד
28 הנודר ולא יד הנודר הוא דאמתא – בא ללמדנו שדנים לפי

30 השגת ידו של הנודר ולא של הנדר, כגון עני שהעריך עשיר,
31 נותן ערך עני ולא ערך עשיר.
32 שואלת הגמרא: ורבנן – כיצד לומדים חכמים מהפסוק 'אשר
33 תשיג יד הנודר', שצריך לשלם את כל אשר ידו משגת, והרי
34 פסוק זה בא ללמדנו שדנים לפי השגת ידו של הנודר ולא של
35 הנדר. משיבה הגמרא: אף על פי שפסוק זה בא ללמדנו שדנים
36 לפי השגת ידו של הנודר, לאו ממילא שמעת מינה דהיכא
37 דידו משגת שקול מיניה – האם אין זה משמע ממשוטו של
38 מקרא שנאמר 'אשר תשיג', שאם ידו משגת יש ליטול ממנו את
39 כל מה שיש לו. ולכן לומדים שאם יש לו חמשה סלעים, נותן את
40 כולם.
41 רב אדא בר אבהו מבאר את דינו של עני המעריך שתי פעמים
42 בזה אחר זה: אמר רב אדא בר אבהו, הוי פידיו חמש סלעים,
43 ואמר ערכי עלי, וחזר ואמר ערכי עלי, ונתן ארבע סלעים
44 לשניה – לתשלום הנדר השני, משום שהעריכו הכהן בתחילה
45 על השני, ולאחר מכן נתן סלע אחד לראשונה – לתשלום הנדר
46 הראשון, יצא ידי תשלום שתייהו, אף לחכמים הסוברים שצריך
47 לתת את כל מה שיש לו.
48 מבארת הגמרא: מאי מעמא. ידי תשלום השני יצא משום
49 שכלל הוא בכל מקום שבעל חוב מאוחר שדינו לגבות השני,
50 וקדם ונכה, מה שנכה נכה, ואם כן אף כאן יכול להקדים
51 ולפרוע את נדרו השני לפני הראשון, על אף שבכך לא יסאר
52 כדי פרעון לנדרו הראשון. ואין להקשות איך יצא ידי נדרו השני
53 הרי לא נתן את כל חמשת הסלעים שהיו לו, שכן בעדינא דהיכא
54 לשניה משעבד לראשונה – בזמן שנתן את כספו לתשלום הנדר
55 השני, היה זה כבר משועבד לראשון, ואף מה שנתן לו אינו שלו.
56 ואף ידי תשלום הראשון יצא, משום דבעדינא דהיכא לראשונה
57 תו לית ליה – שבזמן שנתן לראשון לא היה לו אלא סלע אחד,
58 ונתן את כל אשר לו.

מתי מבטלים חכמים מצוה מן התורה? יום ראשון כ' סיון ה'תשע"ט

ישראל לעולם ואינה נעשית, והאיך יאסרו לגמרי ויסתרו מה שציוותה תורה". וכן כתב הט"ז (או"ח סי' תקפח סק"ה) שאין חכמים גוזרים גזירה אם היא עוקרת מצוה מן התורה.

והקשו אחרונים (נודע ביהודה מהר"ת סי' סב, שו"ת חתם סופר יו"ד סי' קט) אם כן, כיצד אסרו חכמים להלוות לגוי בריבית, הרי בגזירה זו ביטלו מצות-עשה מן התורה?

ותירצו (נודע ביהודה שם. אבני נזר או"ח סי' מח, ז):

כיון שהתירו להלוות לגוי בריבית "בכדי חייו" וכן התירו זאת לתלמיד חכם שאינו מתחבר עם הגוי ("שאני רגיל בו ללמוד ממעשיו"), לא נעקרה המצוה לגמרי, ולכן יכולים חכמים לאסור.

והגרי"פ פערלא (סהמ"צ לרס"ג מ"ע כה) ביאר:

גם לדעת הרמב"ם אין המצוה בעצם ההלוואה, היינו להלוות לגוי כדי לקחת ריבית, אלא שאם מלווה לגוי מצוה ליטול ממנו ריבית (ואם ילווהו בלא ריבית עובר על מ"ע). וכלשוננו ב'ספר המצוות (שם) "שציונו לבקש ריבית מן הגוי ואז נלווה לו". ואם כן, כאשר חכמים אוסרים להלוות לגוי בריבית כדי לא ללמוד ממעשיו אין כאן עקירה וביטול מצוה.

הלכות מלוה ולוה פרק ה, הלכה ב: אָסְרוּ חֲכָמִים שִׁיחֵהּ יִשְׂרָאֵלִי מִלּוֹה אֶת הַגּוֹי בְּרִיבִית קְצוּצָה, אֲלֵא בְּכַדִּי חֵיוֹ. וְזוֹ שְׂמָא יִלְמַד מִמַּעֲשָׂיו, בְּרַב יְשִׁיבָתוֹ עִמּוֹ.

לדעת הרמב"ם (לעיל ה"א. ספר המצוות מ"ע קצח) מצות-עשה להלוות לגוי בריבית, כנאמר בספרי (דברים פ' רסג) "לנכרי תשיך זו מצות-עשה". ופירש ה'מגדל עוד', "כמו שהוזהרנו בלאו על 'לא תחנם', לומר שלא ניתן להם מתנות חנם, הוזהרנו בעשה אף כשנלווה אותם, שלא נלווה אותם חנם". ומכל-מקום גזרו חכמים לא להלוות לגוי בריבית "שמא ילמד ממעשיו ברוב ישיבתו עמו", והתירו רק לצורך מחייתו.

והנה, כתב הריטב"א (ר"ה לב, ב): יש כח לחכמים לעשות סייג לתורה ולעקור דבר מן התורה ב'שב ואל תעשה' כמו גזירה שלא לתקוע בשופר בראש השנה שחל בשבת, כי אין הכל בקיאים בתקיעת שופר ושמא ילך לחכם ויעביר את השופר ארבע אמות ברשות הרבים. והקשה: אם כן, מדוע לא אסרו חכמים לתקוע בכל ראש השנה, שמא יתקן כלי שיר (שמטעם זה אסרו לתקוע בשופר בכל שבת יום טוב)?

ותירץ: אם על ידי גזירתם תבטל המצוה לגמרי, אין בכוחם לאסור, "שאם כן נמצאת מצוה זו מתבטלת מכל

האם מותר לקנות בתשלום מראש? יום שני כ"א סיון ה'תשע"ט

כי לא ניתן להשיג אותם כעת במקום אחר באותו מחיר. וכן במוצרים שאינם עמידים לאורך זמן, כגון ירקות ומוצרי חלב, אין לשלם עליהם מראש כי הקונה הנוקד להם לשימוש לאחר זמן אינו יכול לרכוש אותם עכשיו משום שבינתיים יתקלקלו ונמצא שאם המחיר יעלה אחר כך, הרי הוא מרוויח מהתשלום עכשיו.

ולדעת חלק מהפוסקים, אם הקונה אינו מעוניין לקבל את החפץ עכשיו מסיבה כל שהיא, אסור לו לשלם עליו מראש אף כשנתיין להשיגו כעת במקומות אחרים. ולכן הרוכש רהיט כדי להכניסו לדירה חדשה שעדיין איננה מוכנה, יש להחמיר שלא לשלם עליו מראש.

וכל זה אם בעת המכירה המוצר עדיין איננו קיים ברשות המוכר, אך כפי המבואר בדברי הרמב"ם בהמשך ההלכה: "אם היה המוכר מאותו המין... הרי זה מותר לפסוק עליו אעפ"י שעדיין לא יצא השעור". והטעם הוא משום שאז מיד בשעת התשלום הרי זה נחשב שהחפץ כבר שייך ללוקח ואין כאן הלוואה כלל.

הלכות מלוה ולוה פרק ט, הלכה א: אין פּוֹקֵקֵין עַל הַפְּרוֹת, עַד שִׁיצַא הַשֶּׁעַר.

הרוכש חפץ תמורת תשלום מראש והאספקה נקבעה למועד מאוחר יותר, הקונה מרוויח שאף אם מחיר החפץ יתייקר בינתיים לא יצטרך להוסיף על התשלום, ויש בכך חשש איסור ריבית כי הקדמת התשלום לפני קבלת הסחורה נחשבת כהלוואה מהקונה למוכר, ואם מחיר החפץ יעלה נמצא שקיבל תמורה גבוהה יותר עבור ההלוואה.

אך הדבר מותר אם 'יצא השער', היינו שבעת הקנייה החפץ קיים בשוק ויש לו מחיר קבוע, ונמצא שאין הקונה מרוויח כלום אם מחיר החפץ יעלה לאחר מכן שהרי היה יכול לקנות אותו עכשיו במחיר הזול בחנויות אחרות.

ולהלן כמה דוגמאות ופרטי דינים בהלכה זו (ע"פ 'דבית הלכה למעשה' – ברית פנחס, ע' קכ):

על רוב המוצרים הבסיסיים, כגון מוצרי מאכל וכדומה הנמכרים במחיר קבוע וניתן להשיגם בכל מקום, – מותר לשלם מראש, אך כאשר הם נמכרים במחיר מוול (מבצע וכיו"ב) – אסור

הלוואות 'סאה בסאה' יום שלישי כ"ב סיון ה'תשע"ט

לְהַחֲזִיר לוֹ עֶשֶׂר סָאִין, אִם עַל פִּי שְׁחֻקְרוּ הַחֲמִשִּׁים; שֶׁחֲרִי בְּשִׁלּוֹה מִמֶּנּוּ, הִנֵּה הַשֶּׁעַר יָדוּעַ; וְאִלוֹ רָצָה - הִנֵּה קוֹנֶה וּמַחֲזִיר לוֹ, שֶׁחֲרִי לֹא קָבַע לוֹ זְמַן.

הלכות מלוה ולוה פרק י, הלכה א: מִתֵּר לִלְווֹת סָתָם הַפְּרוֹת, וּפּוֹרְעִין אוֹתָן בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן עַל שֶׁעַר שִׁבְשֻׁק. בִּיצֵר? הִנֵּה הַשֶּׁעַר קְבֹועַ וְיָדוּעַ לְשִׁנְיָהֶם, וְלוֹה מַחֲבִיר עֶשֶׂר סָאִין - חֵיב

שהחטים מצויות לקנות, הרי זה כמו שיש ללווה מאותו סוג (רש"י ב"מ עב, ב ד"ה אין לווין), וכשנתייקרו החטים נחשב שנתתיקרו למלווה.

והרמב"ם הוסיף: לא די שיצא השער בשוק אלא המלווה והלווה צריכים לדעת על כך, כי "כל שלאחד מהם אין השער ידוע, נמצא שמתכוין להלוות או ללוות על-מנת לקבל או לפרוע חטים בזמן היוקר, וכיון שנתכוין שום אחד מהם לשום רבית אסור" (בית יוסף על הטור שם).

ובשלחן ערוך נפסק (יו"ד סי' קסב ס"ג): "היה לאותו מין שער בשוק קבוע וידוע לשניהם – מותר ללוות סאה בסאה". אך הש"ך (סק"ט) כתב שרק לכתחילה אין להלוות עד שידעו שיצא השער, אבל "אם לוח ויצא השער, אע"ג דלא ידע, מכל מקום הרי לא נעשה כאן איסור בהלוואה זו וחייב לשלם לו".

חכמים אסרו להלוות סאה חטים על מנת להחזיר סאה חטים, וכן בשאר פירות, שמא בזמן הפרעון יתייקרו החטים ונמצא שנותן לו יותר ממה שהלווהו" (טור יו"ד סי' קסב).

אמנם, התיירו לעשות כן בשני אופנים:

א. כאשר יש ללווה בשעת ההלוואה מאותו סוג, אפילו חיטה אחת, מותר לו ללוות סאה חטים ולהחזיר סאה גם אם החטים התייקרו (כמבואר בה"ב). "לפי שעל כל חטה שמלוין לו רואין כאילו חטה זו נכנסת תחתיה להיות ברשות המלווה, וכשנתייקרה אחר כך – ברשותו נתייקרה" (שו"ע אדה"ז הל' רבית ס"ל).

ב. אם בשעת ההלוואה יצא השער שבשוק על חטים, מותר ללוות סאה בסאה, כמפורש כאן, "שהרי כשלווה ממנו היה השער ידוע, ואילו רצה היה קונה ומחזיר לו". וכיון

מתי חייב הלווה לפרוע חובו בפני עדים? יום רביעי כ"ג סיון ה'תשע"ט

גם לאחר ההלוואה, הלווה משועבד למלווה "משום דעבד לוח לאיש מלווה", אך הר"ן כתב "שאין הענין מטעם שעבוד", אלא חזקה ש"אין הלווה עשוי לפרעו אלא בעדים, כדי שלא יחזיקנו המלווה בין הבריות כלוה ואינו משלם". ולכן, אין הלווה יכול לטעון שפרעו שלא בעדים – כי "אנן סהדי דשקורי משקר".

ונפקא מינה' בין הטעמים: במקרה שהלווה פרע חלק מהחוב בלא עדים והמלווה מודה בכך אך כעת תובע המלווה את שארית החוב, והלווה טוען שפרע את השארית אחר-כך בינו לבין המלווה:

לפי ה'מגיד-משנה', הלווה לא יוכל לטעון כן שהרי נשתעבד שיפרע את החוב בעדים, אך לפי הר"ן שאין כאן שעבוד אלא רק חזקה שאין הלווה פורע בלא עדים, במקרה זה "כבר נתבטל הטעם דאין עשוי הלווה לפרעו שלא בעדים", והלווה נאמן (משנה למלך כאן).

הלכות מלוה ולוה פרק טו, הלכה א: המלוה את חברו בעדים, ואמר לו: 'אל תפרעני אלא בעדים' – בין שאמר לו בשעת הלוואה, בין שאמר לו אחר שהלווהו – הרי זה צריך לפרעו בעדים, מפני התנאי.

לדעת הרמב"ם (הובא בר"ן שם) המלווה יכול להתנות כן לאחר ההלוואה, רק אם הלווה קיבל על עצמו, "אבל אם לא קבל עליו, אלא אמר לו 'לא כי אלא אפרע ממך שלא בעדים, כדי שלא אהיה צריך להביא עמי עדים' – הדין עמו, ואין צריך לפרעו בעדים" אך מדברי הרמב"ם משמע "שאין הדבר תלוי בקבלתו של לווה, אלא כל שהתרה בו המלווה, צריך לפרעו בעדים" (ר"ן שם, וכ"כ המגיד-משנה כאן).

ויש להבין:

כיצד אפשר לחייב את הלווה לפרוע בעדים לאחר שכבר הלווהו – "בשלמא בשעת הלוואה, בקבלת המעות נשתעבד, אבל לאחר מתן מעות במה נתחייב" (ר"ן שם)? וה'מגיד משנה' מבאר:

תשלום חוב שאבד קודם שהגיע ליד המלוה יום חמישי כ"ד סיון ה'תשע"ט

וכתב ה'מגיד משנה', כי יתכן שגם לדעת הרמב"ם אמירת המלווה "זרוק לי חובי והפטר" משמעותה "זרוק לרשותי", ובהמשך דבריו "זורקו ואבד או נשרף קודם שיגיע ליד המלווה – פטור", כוונתו שהכסף הגיע לרשות המלווה וזכה בו, אבל אם הלווה זרק את הכסף ונפל רחוק מרשות המלווה ("קרוב ללווה") לא זכה בו המלווה, ואם אבד או נשרף, חייב הלווה לחזור ולשלם.

אך שיטת התוספות (גיטין שם ד"ה אי הכי) היא, שרק אם המלווה יאמר במפורש "זרוק לי חובי לתוך רשותי" והלווה זרק את הכסף חוץ לרשותו ואבד או נשרף – הלווה חייב לחזור ולשלם שוב. אבל אם המלווה אמר "זרוק לי חובי והפטר" ולא פירש לאן לזרוק – גם אם הלווה זרק מחוץ

הלכות מלוה ולוה פרק טז, הלכה א: החוב באחריות הלווה, עד שיפרענו ליד המלווה... אמר לו המלווה: 'זרוק לי חובי והפטר', וזרקו לו ואבד או נשרף קודם שיגיע ליד המלווה – פטור.

לדעת הרשב"א (גיטין עה, ב), כשהמלווה אומר ללווה "זרוק לי חובי והפטר (מן החוב)", כוונתו "זרוק לי תשלום חובי לרשותי" כדי שיוכל לשומרו. ולכן, אם הלווה זרק את הכסף למלווה ונאבד לפני שהגיע לידיו – אם הכסף נפל קרוב למלווה (בתוך רשותו) נפטר הלווה מן החוב, כי כשהכסף נפל ברשותו זכה המלווה בכסף, אך אם הכסף נפל קרוב ללווה, מחוץ לרשות המלווה, חייב הלווה לחזור ולשלם כי המלווה עדיין לא זכה בכסף.

לרשות המלווה והכסף אבד, הלווה פטור כיון שעשה כהוראת המלווה. וכן פסק הטור (חור"מ סי' קכ).
וכתבו אחרונים (ב"ח חור"מ שם. דרישה שם סק"ב. ולח"מ כאן) שגם דעת הרמב"ם היא כדעת התוספות (שלא כדברי המגיד משנה), שהרי רק בהמשך ההלכה – לענין אמירת "זרוק לי

חובי בתורת גיטין" חילק הרמב"ם וכתב "היו המעות קרובות למלווה – נפטר הלווה", אבל בתחילת ההלכה באמירת "זרוק לי חובי והפטר", שאם זרק הלווה את הכסף ואבד פטור, לא ציין הרמב"ם להיכן זרק ומשמע שגם אם זרק חוץ לרשות המלווה – פטור.

גביית בעל חוב משדה משועבדת שהשביחה יום שישי כ"ה סיון ה'תשע"ט

הלכות מלוה ולוה פרק כא, הלכה א: **בְּעַל חוֹב גִּזְבָּה אֶת הַשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ הַלֹּחֶק - בֵּין שְׁתֵּשְׁבִיחַ מַחֲמַת הוֹצָאָה, בֵּין שֶׁשֶּׁבַח נִכְסִים מֵאֲלֵיהֶם; אֲלֵא שֶׁאִם הִשְׁבִּיחוּ מֵאֲלֵיהֶן, מוֹרָף כָּל הַשֶּׁבַח; וְאִם הִשְׁבִּיחוּ מַחֲמַת הוֹצָאָה, גִּזְבָּה חֲצֵי הַשֶּׁבַח.**
כתב המגיד משנה:

למסקנת הגמרא (בבא בתרא קנז, ב), אם הלווה מכר את שדהו המשועבדת למלווה, גובה המלווה מהקונה את השדה ואת מה שהשביחה, רק אם הלווה כתב בשטר 'משעבד אני לך גם נכסים שאקנה בעתיד' ('דאקני'). ולכן כתב הרמב"ם בהמשך ההלכה - "לפיכך ראובן שלוה משמעון מנה וכתב לו שאני עתיד לקנות משועבד לך..." , כי רק באופן זה המלווה גובה גם את השבח.

וכאשר השבח הוא 'מחמת הוצאה', היינו שהקונה הוציא הוצאות והשקיע כדי להשביח את השדה, המלווה גובה רק את חצי השבח והחצי השני נשאר לקונה, בהתאם לדין שאם הלווה שיעבד את הקרקע לשני מלווים, שניהם חולקים את

הקרקע ביניהם, וגם מהשבח כל אחד מהם גובה חצי. וגם הקונה שהשקיע מכספו בהשבת השדה הוא כ'בעל חוב' של הלווה-המוכר בכסף ששילם לו עבור השדה, והשדה משועבד לו ולמלווה בשווה.
ומדוע אם השביחה השדה 'מחמת עצמה, כגון שהוקרה בדמים או עלו בה אילנות - גובה את כולה"?

מבאר הסמ"ע (חור"מ סי' קטו סק"ב):

כאשר השדה השביחה מעצמה, ללא עבודה והשקעה של הקונה, יכול המלווה לומר לקונה: 'קנית שדה שהיתה משועבדת אלי, וגם אם לא היית קונה אותה היתה משתבחת מעצמה ביד הלווה והייתי גובה את השדה עם השבח'.

וה'מגיד משנה' הביא בשם הרשב"א שלדעת הגאונים גם בשבח שהשביחה השדה ללא עבודה והשקעה של הקונה, המלווה גובה רק חצי שבח. וכן פסק הרמ"א (חור"מ שם, בשם הטור והרא"ש) וסיים: "וכן נראה לי עיקר".

האם אפשר להחליף שם? שבת קודש כ"ו סיון ה'תשע"ט

הלכות מלוה ולוה פרק כד, הלכה ד: **כָּל מִי שֶׁהִחֲזִיק שְׁמוֹ בְּעֵיר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא שֵׁם אַחֵר יֵשׁ לוֹ, וְהוּא שִׁנְהוּ בְּרִי לְרֵמוֹת וְלַעֲשׂוֹת קְנוּגִיָּא.**

לפי הלכה זו הציע ה'נודע ביהודה' (אהע"ז מהדור"ק סי' פח) פתרון לספק שהתעורר בכתיבת גט לגבי שמה המדויק של העיר שנכתב בה: כשם שאדם שהוחזק בשם מסוים במשך שלושים יום אין חוששים לשם אחר שהיה לו, כך גם בני העיר יוכלו לשנות את שם עירם כרצונם ואם במשך שלושים יום יכריזו על שמה המוסכם החדש של העיר, הרי גם אם עד היום נקראה בשם אחר, צריך לכתוב בגט רק את שמה החדש.

אך יש שתמחה על דבריו, שכן חזקת שלושים יום שבהלכה זו לא נועדה ליצור שם חדש, אלא לברר כי זהו השם האמתי שבו נקרא עד היום, שאם לא כן בוודאי במהלך שלושים יום היה הדבר מתגלה (נמוקי יוסף ב"ב קסז, ב), וכדברי הרמב"ם ש"אין חוששין לו שמה שם אחר יש לו והוא שינהו

כדי לרמות", ואיך אפשר ללמוד מכאן למקרה שיש לו שם אחר ורוצה לשנותו מכאן ולהבא? (קונטרס החזקות לבעל שמן רוקח).
ואילו ה'חתם סופר' (שו"ת ח"ו סי' מא) טוען להיפך: לשנות שם אפשר באופן מיידי, ואין צורך כלל בתקופת מעבר של שלושים יום.

אך נמצא מקור לדברי ה'נודע ביהודה' בדברי הרא"ש (גיטין פ"ד, ז) שאם כתבו בגט את שם הבעל שהוחזק בו שלושים יום – אפילו אם יעידו אחר כך עדים שאין זה שמו אין הגט נפסל, ומוכח מדבריו שחזקת שלושים יום קובעת את השם החדש (קונטרס החזקות שם).

ועל פי זה יש שכתבו שחתן או כלה ששינו את שמם (כגון שהיה השם זהה לשם החתן או החתונה, ויש להימנע מכך על פי צוואת רבי יהודה החסיד) – אין לכתוב בכתובה את שמם החדש אלא אם הוחזקו בו שלושים יום, אך אם יכתבו אותו קודם לכן יש לחוש לכשרות הכתובה משום שעדיין אין זה שמם (ראה הנישואין כהלכתם יא, עה. נטעי גבריאל – נישואין כח, ג).

יש אשר מתעורר חשק גדול ללמוד חסידות או להתבונן היטב באיזה השכלה, ובאמת הנה זהו רק עצת היצר ומתחבולות נפש הבהמית למנוע מעבודת התפילה וכדומה.

היום יום כ"ג סיון

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"כ"ו סיון תשע"ט

יום ראשון כ' סיון ה'תשע"ט

הלכות מלוה ולוה

פרק רביעי

(1) מבאר דין איסור נשך ותרבות ודין המלוה לחבירו ומצא הלווה יותר מכדי שהרעת טועה, ודין מלוה על המטבע, ודין שמותר להלוות נכסים של יתומים קרוב לשכר ורחוק להפסד.

- 1 א. נִשְׁךְ וּמִרְבִּית אֶחָד הוּא.² שְׁנָאֵמַר: אֵת כֶּסֶף לֹא
- 2 תִּתֵּן לוֹ בְּנִשְׁךְ, וּבְמִרְבִּית לֹא תִתֵּן אֶכְלָךְ; וְלִהְלֵךְ הוּא
- 3 אֹמֵר: נִשְׁךְ כֶּסֶף נִשְׁךְ אֶכֶל נִשְׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ.
- 4 וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ? נִשְׁךְ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹשֵׁךְ, שְׁמִצְעָר
- 5 אֶת חֲבֵירוֹ וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׁרוֹ.⁴ וְלִמָּה חִלְקֵן הַפְּתוּב?⁵
- 6 לְעֵבֶר עָלָיו בְּשָׁנֵי לְאוֹיֵן.⁷

~ נקודות משיחות קודש ~

"נשך ומרבית אחד הוא כו"

האיסור "את כסף לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך" אינו איסור נפרד על כסף, ואיסור נוסף על אוכל, אלא על כללות ההלוואה בריבית (שלא כמו האיסור "לא תוכל לאכול בשעריך גו" שאינו על כללות הפעולה של אכילת מעשר שני חוץ לחומה אלא על דגן לחוד, מעשר תירוש לחוד, ומעשר יצהר לחוד).

ועל פי זה תתורץ קושיית ה'לחם משנה' "איך למד רבינו מדברים אלו (שיש איסור נשך באוכל וריבית בכסף) דנשך ומרבית אחד הוא" כי אם נשך היה איסור בכסף ומרבית איסור באוכל, היה אפשר ללמוד שהם שני לאוין שונים, אלא שעל פי הנ"ל האיסור בשניהם אחד הוא - הלוואה בריבית.

וי"ל שזו גם הסיבה שאחרי שכתב "שנאמר את כסף... כל דבר אשר ישך כו" הוסיף, "ולמה נקרא שמו נשך מפני שהוא נושך כו", ורק אח"כ מסיים כללות העניין שנשך ומרבית אחד הוא "ולמה חילקן הכתוב כו". כי אף ששני האיסורים הם בכל דבר, היה מקום לומר שהם שני לאוין שונים מצד הנשך והמרבית, ולכן הוסיף שהסיבה שנקרא שמו נשך "מפני שהוא נושך ומצער את חבירו ואוכל את בשרו" שמזה מובן שאי אפשר לנשך בלא תרבות ולתרבות בלא נשך.

(ענ פי לקו"ש חלק ר' ע' 184 הע' 32)

(2) הוראה אחת ובעניין אחד הם כלומר, הלוואה על מנת לשלם יותר ממה שלווה, והם נמנים למצוות לא תעשה אחת, כי הנשך הוא גם מרבית והמרבית הוא גם נשך, שכן, המלוה בריבית, הן כסף הן אוכל הן כל דבר, יש בו נשך

ללוה ומרבית למלוה (עיי' בבא מציעא ס: ושיעור דברי רבינו כך הוא: נשך ומרבית שאסרתם תורה בכמה אזהרות, שנאמר את כסף לא תיתן לו בנשך ובמרבית וכו' וכן להלן הוא מזהיר ואומר "נשך כסף וגו'" - אחד הוא, כלומר, מצוות לא תעשה אחת היא (לחם משנה). (3) של התוספת. (4) ובשמות רבה פרשה ל"א אמרו: "למה הריבית דומה? למי שנשכו נחש ולא הרגיש ולא ידע עד שנתבטבט (מבעבע מבצבץ) - כך הריבית אין אדם מרגיש בו עד שנתבטבט עליו". (5) כלומר, אם כן שהנשך והמרבית מצוות לא-תעשה אחת היא. (6) בשתי אזהרות - את כסף לא תיתן וכו', ובמרבית לא תיתן וכו', ולא כתבן כאחד: את כסף ואת אכלך לא תיתן לו בנשך. (7) להרבות באזהרות על הלוואה בריבית, כדי לחזק האיסור, אבל במניין המצוות הן כאחת, "שאין ראוי למנות (בחשבון המצוות) הלאווין והעשה (=הנכפלים בתורה - לחיזוק), אלא הדברים המוזהר מהם והמצווה בהם" (רבינו בספר המצוות בשורש התשיעי עיי' שם ובלאוין רלה).

- 7 ב. כִּדְרָךְ שְׁאִסוּר לְהִלּוּת, כֶּף אִסוּר לְלוֹת בְּרִבִּית⁸;
- 8 שְׁנָאֵמַר: לֹא תִשְׁיֵךְ לְאַחֶיךָ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוֹ,⁹
- 9 שֶׁזֶּה אֲזַהֲרָה לְלוֹה. כְּלוֹמַר: לֹא תִנְשֶׁךְ לְאַחֶיךָ¹⁰. וְכֵן
- 10 אִסוּר לְהִתְעַסֵּק¹¹ בֵּין לוֹה וּמִלוֹה בְּרִבִּית. וְכָל מִי
- 11 שֶׁהִיָּה עָרֵב אוֹ סוֹפֵר אוֹ עַד בִּיגִיָּה - הִרִי זֶה עוֹבֵר
- 12 בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנָאֵמַר: לֹא תִשְׁיָמוּן¹² עָלָיו נִשְׁךְ. זֶה
- 13 אֲזַהֲרָה אֶף¹³ לְעֵדִים וְלְעָרֵב וְלְסוֹפֵר¹⁴. הֵא לְמַדְתָּ,
- 14 שֶׁהַמִּלוֹה בְּרִבִּית - עוֹבֵר עַל שְׁשֶׁה¹⁵ לְאוֹיֵן: לֹא תִהְיֶה
- 15 לוֹ כְּנִשְׁה¹⁶; אֵת כֶּסֶף לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנִשְׁךְ; וּבְמִרְבִּית
- 16 לֹא תִתֵּן אֶכְלָךְ; אֵל תִּקַּח מֵאֲתוֹ נִשְׁךְ וּמִרְבִּית; לֹא
- 17 תִשְׁיָמוּן עָלָיו נִשְׁךְ; וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מְכֻשָּׁל¹⁷.
- 18 וְהִלּוֹה עוֹבֵר בְּשִׁנֵּיהֶם¹⁸: לֹא תִשְׁיָךְ לְאַחֶיךָ; וְלִפְנֵי עוֹר
- 19 לֹא תִתֵּן מְכֻשָּׁל. עָרֵב וְעֵדִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - אֵין
- 20 עוֹבְרִין אֵלָּא מְשׁוּם לֹא תִשְׁיָמוּן¹⁹ עָלָיו נִשְׁךְ. וְכָל מִי
- 21 שֶׁהִיָּה סֹרֵסוֹר²⁰ בֵּין שְׁנֵיהֶם, אוֹ שְׁסִיעַ אֶחָד מֵהֶן, אוֹ
- 22 הוֹרָהוּ - עוֹבֵר מְשׁוּם לִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מְכֻשָּׁל.

(8) "ואין זה דומה לאונאה שיעבור עושה האונאה (כלומר האונאה) ולא מי שנעשית לו האונאה" (רבינו בספר המצוות לאווין רלו). (9) בבא מציעא עה: (10) כלומר, לא תינשך הימנו, לא תגרום שאחיק ישיך (עיי' בבא מציעא ע:). (11) לתת יד, כגון להיות סופר או עד או לסרסר ביניהם. (12) כל הפרשה כתובה בלשון יחיד "אם כסף תלווה", "לא תהיה לו כנושה" וכאן שינה וכתב בלשון רבים: "לא תשימון" (עיי' מדרש שמות רבה פרשה לא, ו, ובמדרש הגדול משפטים כד, עמוד תקכז). (13) נוסף על המלוה והלוה. (14) (שם, ובבבא מציעא עה: - כחכמים). (15) שם. (16) שהלוואה בריבית היא דרכו של נושה, שאינו מלוה מעותיו בחינם. ובכלל לאו זה גם הנוגש העני אפילו במלוה שלא בריבית והוא יודע שאין לו מה יחזיר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הבן מחוייב לכבד אב רשע (שם). במה דברים אמורים שאין הבן חייב בכבוד אב רשע? כשמת ולא עשה תשובה, אבל בחייו, מחוייב הבן לכבדו (רבינו פרק ו מהלכות ממרים הלכה יא). והטעם מפרש הרב"ז שם, שמא יעשה תשובה ונמצא הבן מבזה אב עושה מעשה עמך (ראה כסף משנה ולחם משנה שם).

- ה. הגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו³⁰ - אין מקבלין¹⁴
מהן³¹, כדי לפתח להן דרך לתשובה³². וכל המקבל¹⁵
מהן - אין רוח חכמים נותה הימנו³³. אם היתה¹⁶
גזלה קנימת והרבית דבר המסין³⁴ והרי הוא¹⁷
בעצמו³⁵ - מקבלין מהן³⁶.¹⁸

~ נקודות משיחות קודש ~

הגזלנין ומלוי בריבית שהחזירו אין מקבלין מהם כדי לפתוח להן דרך תשובה.

ידועה מחלוקת הפוסקים אם יש מחילה בריבית; דעת הגאונים שגם אם המלוה כבר גבה את הריבית אין מחילת הלוה מועילה לפטור את המלוה מלהחזירה ללוה, כי "התורה אסרה מחילה זו".

אבל דעת הרא"ש (וכך נפסקה ההלכה בשו"ע) שיש מחילה בריבית, ואמנם אינה מועילה ללקיחת ריבית מעיקרא, אבל אם כבר לקח ריבית זו וצריך להחזירה מועילה מחילת הלוה.

ומבאר הריטב"א: "שהוא כמו איסור שבלע ... והכא לשמים הוא חייב וכיון שכן לא תועיל מחילת חבריו" והיינו שכוונת הגאונים היא שאיסור לקיחת ריבית אינו בגדר דין ממון שהוא חייב לחבירו אלא שהוא ענין ואיסור שהתורה הטילה על המלוה בגדר מצוה וחיוב לשמים עד שיחזיר את ה"איסור שבלע".

ובדעת הרא"ש שמהני מחילה, צריך לומר שעם היות שהחיוב להחזיר הריבית ללוה הוא חיוב לשמים, הרי מצד מצוה זו התחייב להשיב את הממון ללוה ומשום כך מהני מחילה.

ונמצא שגם לדעת הגאונים וגם לדעת הרא"ש נחשב ממון בריבית לממונו של המלוה, ואין עליו חיוב להחזירו מצד דין ממון כשלעצמו אלא מצד החיוב שחייבה התורה.

ולכן פסק הרמב"ם שהמלוה בריבית אם בא לעשות תשובה ולהחזיר הריבית אין מקבלין ממנו, כדי לפתוח לו דרך תשובה.

(על פי לקו"ש ח"י"ב ע' 118)

(30) שבאו מעצמם ומביעים רצונם להחזיר. (31) אלא מוחלים להם (בבא קמא צד:). (32) להקל עליהם לחזור בתשובה ולא לנעול דלת בפניהם, כאותו מעשה (שהובא בברייתא שם): "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה, אמרה לו אשתו: ריקה (אדם ריק מבינה) אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך (שאתה צריך למוכרו, כדי להחזיר את כל הגזילות) ונמנע ולא עשה תשובה". ומסיימת

כמבואר למעלה פרק א הלכה ב, שגם זה מדרך הנושים הוא (מגיד משנה). (17) שמכשיל את הלוה. (18) שם וכנוסחת הרי"ף וכן העתיק רבינו בספר המצוות לאוויין רלו "לוה עובר משום לא תשיך ומשום לפני עיוור לא תיתן מכשול". ולפי הנוסחה שלפנינו מבואר, שהלוה עובר בשלושה, גם על "ולא תשיך" (19) אבל על לפני עיוור אינם עוברים. המדובר כשהעדים אינם מהווים גורם לביצוע ההלוואה, כגון שהמלוה היה מלווה גם בלעדיו (ראה בתוספות שם בדיוור המתחיל העדים). (20) מתווך המהווה גורם לביצוע ההלוואה אבל אינו מתעסק בשימת הריבית (עייין לחם משנה).

- ג. אף על פי שהמלוה והלוה עוברים על כל אלו¹
הלאוין - אין לוקין עליו, מפני שנפגם להשבון²¹.²
שכל המלוה ברבית, אם היתה רבית קצוצה²²,³
שהיא אסורה מן התורה²³ - הרי זו יוצאה בדינין²⁴,⁴
ומוציאים אותה מן המלוה²⁵ ומחזירין ללוה. ואם⁵
מת המלוה - אין מוציאים מיד הבנים²⁶.⁶

(21) שם סב: שנאמר "וחי אחיך עימך" (בסיום הפסוק הפותח באזהרת ריבית אל תיקח מאיתו נשך) - "אהדר ליה כי היכי דניחי בהדך" (כלומר, אל תיקח. ואם לקחת - השב לו, כדי שיחיה עימך), וכל לאו שניתן להישבון אין לוקים עליו. כמבואר בפרק א מהלכות גזילה הלכה א - ובנוגע לעדים, לערב ולסופר לא ביאר רבינו אם לוקים, ברם מתוך זה שלא פירטם רבינו בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה ד בין הלוקים, נראה דעתו שאין לוקים. ובטעם הדבר אומר החינוך (מצוה עג): "אבל אין לוקין עליו (אף על פי שהם עוברים על הלאו במעשה, בכתיבת השטר וחתמת עדות) שאפילו המלוה אינו במלקות, שהרי ניתן להישבון ואינו בדין דהני דאתו מחמתיה (שאלו הבאים בסיבתו) יתחייבו במלקות". (22) קצובה, שקצץ התוספת בשעת הלוואה, כגון שהלווהו סלע על מנת שישלם לו חמישה דינרים. (23) להבדיל מאבק ריבית, כגון, שלא קצץ התוספת בשעת ההלוואה, שהוא אסור מדבריהם, ואינה יוצאה בדיינים (ראה רבינו להלן פרק א הלכה א, ב, ג). (24) על-פי בית דין, כלומר, בית דין נזקקים לכך להוציאה מידי המלוה. (25) בעל כורחו (שם סא:). (26) שהתורה לא הטילה עליהם חיוב השבה (בבא קמא קיב). "לדידיה (=למלוה) קא מזהר ליה רחמנא (אל תיקח ואם לקחת - השב) - לבריה לא מזהר רחמנא".

- ד. הניח²⁷ להם אביהם מעות של רבית, אף על פי⁷
שהן יודעין שהן של רבית - אינן חייבים להחזיר.⁸
הניח להם פרה וטלית של רבית וכל דבר המסין²⁸⁹
- חייבים להחזיר, מפני פבוד אביהן. במה דברים¹⁰
אמורים? כשעשה תשובה ולא הספיק להחזיר עד¹¹
שמת; אבל אם לא עשה תשובה - אין חוששין¹²
לכבודו²⁹, ואפילו דבר המסין אין מחזירין.¹³

(27) ברייתא בבא מציעא סב. (28) דבר ששם בעליו עליו, דהיינו שיש בו סימן, וניכר לרבים שזה הוא שלקח אביהם בתור ריבית ושמו נזכר על ידי זה לקלון. (29) מפני שאין

אף על פי שאינו מקפיד⁵¹ ומתנה הוא שנותן להן⁵² 14
- הרי זה אסור, שמה ירגילם בדבר זה⁵³. 15

(48) בבא מציעא עה. (49) לעשות הלוואה אצל בניו, כלומר, ללוות מבניו. (50) מתוך כוונה להטעימן טעם ריבית, כלומר, הנאת ריבית, - כדי שיהיה שכרם גדול, בהימנעם מלהלוות לאחרים בריבית, לאחר שכבר טעמו הנאת ריבית כפירוש רבינו חננאל והרי"ף מובא בשיטה מקובצת. ודברי הר"ח והרי"ף לא היו לפני הלחם-משנה והמשנה-למלך והטורי-זהב, עיין עליהם. (51) נוהג בוותרנות בממונו ביחסיו עם הבנים. (52) ולא בתור ריבית. (53) בקבלת ריבית ויבואו להלוות גם לאחרים בריבית.

ט. תלמידי חכמים שהלוו זה את זה, ונתן לו⁵⁴ יתר 16
על מה שולוה ממנו - הרי זה מתר; שהדבר ידוע 17
שלא נתן לו אלא מתנה, שהרי הן יודעין חומר אסור 18
הרפית⁵⁵. 19

(54) בשעת הפירעון מעצמו מבלי שהתנו על כך בשעת ההלוואה (כי אם קצץ בשעת ההלוואה הרי זה ריבית קצוצה (ראה להלן פרק ו הלכה ג). ולא התירו לתלמיד חכם אלא בכעין ריבית מאוחרת האסורה מדבריהם - מגיד משנה). (55) ואינו נותנם בתור ריבית, אבל למי שאינו תלמיד חכם, שאינו יודע חומר אסור ריבית - אסור, משום שנותן בתור ריבית (גמרא שם). ובהגהות מיימוניות כתוב: "ואף על פי כן אין נכון לתלמידי חכמים להיות רגילין בדבר, שלא ירגילו המון העם בדבר זה. והר"י מיג"ש בתשובותיו (סימן קפ"ב) דעתו "שאינן לסמוך על זה אלא היחידים הכשרים לא זולתם".

י. המלוה את חברו⁵⁶ ומצא הלוה יתור, נא 20
שהחזיר לו חובו ומצא המלוה יתור⁵⁷: אם בכדי 21
שהדעת טועה⁵⁸ - חיב להחזיר; ואם לאו⁵⁹ - מתנה 22
הוא שנתן לו⁶⁰, או גזלה⁶¹ היתה לו פיוד⁶² והבליע 23
לו בפחשבו⁶³, או אחר⁶⁴ צרה להבליע לו. בכמה 24
הדעת טועה? באחד⁶⁵ ובשנים⁶⁶ או בפחששה⁶⁷ או 25
פעשה⁶⁸; שמה מנה⁶⁸ חמשה חמשה או עשרה 26
עשרה. וכן אם מצא יתור מנן החמישיות⁶⁹ או מנן 27
העשיריות אחד אחד⁷⁰ - חיב להחזיר לו; שמה 28
האחדים⁷¹ שהיה מונה פהן החמישיות או 29
העשיריות נתעברו עמהם⁷². 30

(56) שם סג: (57) בדפוסים הראשונים (רומא, ונציא) בקטע המוסגר אינו, אך מלשון המגיד משנה כאן נראה שגרסו. וכמקור לדין זה, שגם במצא המלוה יתור בכדי שאין הדעת טועה אינו חייב להחזיר, הוא אומר שנראה שגירסת רבינו בגמרא שם הייתה "האי מאן דאוזיף פשיטי לחבריה ואשכח בהו (מצא בכסף שהחזיר לו הלוה) טופיאתא (יתור)". (58) כלומר, עלולה לטעות במניין המעות (בסמוך מבאר רבינו בכמה הדעת טועה) - ויש להניח שהמלווה, או הלווה, טעה בחשבון. (59) שמצא - בכדי שאין הדעת

הברייתא: "באותה שעה אמרו: הגזלין ומלווי בריבית שהחזירו אין מקבלים מהם". (33) אין מעשיו נוחים וישרים בעיני החכמים (השווה רבינו בפירוש המשנה סוף שביעית, וראה תוספות יום טוב אבות פרק ג משנה י). (34) ונזכר בה לקלון. (35) בעין כמו שהיה (עיין משנה למלך ונקודות הכסף יורה דעה קסא). (36) רבינו דייק בלשונו וכתב גבי גזלנים: "אם הייתה גזילה קיימת" ומשמע אפילו דבר שאינו מסוים, ואילו בריבית כתב "דבר המסוים" אבל כשאנו מסוים אינו מחזיר. ראה משנה למלך בזה, ונימק את ההבדל: גזילה לא קנה הגזול - בין שהוא בעין בין שאינה בעין, אבל ריבית קנה (ראה נקודות הכסף יורה דעה קסא, ז).

ו. שטר שכתוב בו רפית³⁷, בין קצוצה בין של 1
דבריהם - גובה את הקרן, ואינו גובה את הרפית³⁸. 2
קדם וגבה הכל³⁹ - מוציאין ממנו הרפית קצוצה⁴⁰; 3
אבל אבק⁴¹ רפית, שהוא מדבריהם - אינו גובה⁴² 4
מן הלוה למלוה, ואין מחזירין אותו מן המלוה 5
ללוה⁴³. 6

(37) "פלוגי לוה מפלוגי מנה בריבית כך וכך לזמן פלוגי" (רש"י בבא מציעא עב). (38) ואין קונסין את המלוה, שיפסיד את הקרן משום הריבית (שם כחכמים ולא כרבי מאיר האומר קנסינן היתרא משום איסורא ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרפית). (39) אף את הרפית. (40) שיוצאה בדיינין, כמבואר למעלה הלכה ג. (41) כעין ריבית ולא ריבית ממש - כאבק שהוא כעין עפר ולא עפר ממש. (42) בית דין. (43) אם קדם וגבה, שאין אבק ריבית יוצאה בדיינים, כמו שיתבאר להלן פרק ו הלכה א.

ז. כל הפותב שטר רפית - הרי זה פותב ומעיד 7
עליו⁴⁴ עדים שפטר בשם אלהי ישראל⁴⁵. וכן כל 8
הלוה ומלוה ברפית בינן לבין עצמן - הרי הן 9
כפופרים בשם אלהי ישראל, וכפרו ביציאת 10
מצרים⁴⁶; שגמור: את פספך לא תתן לו בנשך וגו', 11
אני יי אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים⁴⁷. 12

(44) על עצמו. (45) בבא מציעא עא: "תניא אמר רבי יוסי בוא וראה סמיות עיניהם של מלווי בריבית, אדם קורא לחבירו רשע - יורד עימו לחיי, והם מביאים עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבין וחותמין פלוגי זה (שהלוה לישראל בריבית) כפר באלוקי ישראל". (46) כלומר, בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על העולם שבאה לידי גילוי במופתי יציאת מצרים, שכן ההלוואה בריבית מורה על הכפירה בהשגחת ה' על בראיו להמציא לכל אחד פרנסתו בדרך הכשרה. (47) בתורת כהנים פרשת בהר פרשה ה שנינו: "על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שתקבלו את מצוות ריבית, שכל המורה במצוות ריבית - מורה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצוות ריבית - כופר ביציאת מצרים".

ח. אסור לאדם⁴⁸ להלוות⁴⁹ בניו ובניו ביתו ברפית⁵⁰. 13

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ' סיון - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה פא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טועה. (60) ואף על פי שאמרנו למעלה (בהלכה ט) שתוספת סתם מותרת לתלמידי חכמים בלבד, מכל מקום כשהגיעה ליד המלוה בלי ידיעתו - אינו חייב להחזיר אפילו למי שאינו תלמיד חכם (חוות דעת יורה דעה סימן קס סעיף קטן ב). (61) כלומר, ובמקום שאין לתלות במתנה, כגון, שהלוה אדם קשה לב שאינו נותן מתנת חנם - אנו תולים שגזילה וכו' הואיל שאין להניח שטעה בחשבון (גמרא שם). (62) זה ימים רבים, ועתה חוזר בתשובה. (63) ויוצא בזה ידי מצוות השבת הגזילה כמבואר בפרק א מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח. (64) במקום שאין לתלות בגזילה, כגון, שלא היה ביניהם מעולם שום משא ומתן - תולים שאדם אחר גזל ממנו וכו' (שם בגמרא). (65) מטבע אחד - כשהוא מונה המעות בספירה יחידית היינו אחד אחד ומצא מטבע אחד יותר, תולים שטעה במניין. (66) כשהוא מונה ספירה זוגית היינו בשניים, כי אין הדעת טועה במניין יותר מפעם אחת. (67) כלומר, וכן אם מצא יתירים חמישה או עשרה יש לתלות בטעות. (68) מנהגו של מלוה או לוה זה למנות לא אחד אחד או שנים שניים, אלא בחמישיות או עשיריות (עיי' לחם משנה). (69) לפי החישוב של ספירה לפי חמישיות. (70) כגון, שמצא שישה או אחד עשר. (71) דרך המונים בחמישיות או עשיריות להניח בצד מטבע אחד לכל חמישייה או עשירייה ואחר גמר המניין סופרים את המטבעות האלה וקובעים מספר החמישיות או העשיריות. (72) שם וכפירוש הרי"ף.

1 יא. המלוה את חברו על המטבע, וכן הכותב
2 לאשתו בכתבתה מטבע ידוע, ופרש משקלו,⁷⁴
3 והוסיפו⁷⁶ על משקלו: אם הוזלו הפרות מחמת
4 התוספת⁷⁷ - מנכה לו שעור התוספת, ואפלו הוסיפו
5 עליו כל שהוא; ואם לא הוזלו מחמת התוספת -
6 אינו מנכה לו, אלא נותן לו ממטבע היוצא באותה
7 שעה⁷⁸. במה דברים אמורים?⁷⁹ בשהוסיפו עליו עד
8 חמישיתו, כגון שהיה משקלו ארבעה ועשרה
9 חמשה; אבל אם הוסיפו לו יותר על חמישיתו⁸⁰ -
10 מנכה לו כל התוספת⁸¹, אף על פי שלא הוזלו
11 הפרות. והוא הדין למלוה על המטבע ופחתו
12 ממנו⁸².

(73) בבא קמא צז: (74) התנה בפירוש - בשטר או בעל פה שיפרענו באותו מטבע, כגון דינר, זוז וכדומה. (75) בתקופתם התאימו ערכי המטבעות למספר יחידות משקלם: מטבע שמשקלו כפול ממשקל המטבע הקטן - ערכו כפול. (76) מטעם המלכות. (77) שער המטבע עלה ונמצא המלוה משתכר כשנפרע באותו מטבע עם התוספת, והרי זה ריבית. (78) בשעת הפירעון, שהרי המלוה אינו מרוויח כלום על ידי תוספת המשקל, כי אינו יכול לקנות במטבע שהוא מקבל יותר ממה שהיה יכול לקנות בשעת ההלוואה. ראה רש"י ותוספות שם. (79) שאינו מנכה. (80) שכתוצאה מהתוספת הושבחה המטבע לענין המתכת שבו, ואם יתיכו לגוש של כסף יקבל יותר. אבל עד חמישיתו, בהתחשב עם הוצאות ההתכה, השבח מועט, ואין

13 יב. המלוה את חברו על המטבע, ונפסל⁸³: אם
14 יכול להוציאו במדינה אחרת, ויש לו דרך לאותה
15 מדינה - נותן לו ממטבע שהלוהו, ואומר לו: לך
16 והוציאו במקום פלוני; ואם אין לו דרך לשם -
17 נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה⁸⁴. וכן
18 בכתבתה⁸⁵.

(83) הוצאה מהחוזר מטעם המלכות. (84) שם צח. (85) ביארו בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה י.

19 יג. הורו מקצת הגאונים⁸⁶: שהלוה שמחל למלוה
20 ברבית שלקח ממנו או שעתיד לקח, אף על פי
21 שקנו מידו שמחל או נתן מתנה - אינו מועיל
22 כלום⁸⁷; שכל רבית שבעולם מחילה⁸⁸ היא, אבל
23 התורה לא מחילה ואסרה מחילה זו, ולפיכך אין
24 המחילה מועלת ברבית, אפלו ברבית של דבריהם.
25 יראה לי, שאין הוראה זו נכונה. אלא מאחר
26 שאומרים למלוה להחזיר לו, וידע המלוה⁸⁹ שדבר
27 אסור עשה ויש לו⁹⁰ לטל ממנו⁹¹, אם רצה למחל
28 - מוחל, בדרך שמוחל הגזל. ובפרוש אמרו
29 חכמים⁹², שהגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו - אין
30 מקבלין מהן. מפלל שהמחילה מועלת⁹³.

(86) על פי בבא מציעא סא. ועיי' בראש שם סימן ב. (87) להתיר נתינתו או לתיקון הלאו אם כבר גבהו. (88) הלוה מדעתו נותנו. (89) בספרים אחרים הנוסחה: הלוה - והיינו הך. (90) ללוה. (91) יכול הוא להוציא מהמלוה בבית דין. (92) בבא קמא צב: (השווה למעלה פרק ד הלכה ה). (93) לשון רבינו מורה שאינו חולק על הגאונים אלא בריבית שגבה כבר, משום שהמחילה מועילה כחשבון, אבל על ריבית העתיד לגבות דעתו מסכמת, שאין המחילה והבעת רצונו שנותנו במתנה מועילה להתיר נתינת ריבית, שכן כל נתינת ריבית מחילה היא (מגיד משנה, והשווה למעלה הלכה י).

31 יד. נכסי יתומים - מתר לתן אותם⁹⁴ לאדם נאמן,
32 שיש לו נכסים טובים⁹⁵, קרוב לשכר ורחוק להפסד.
33 כיצד? אומרים לו: תהיה נושא ונותן בהן; אם יש
34 שם רוח - תן להם חלקן מן הרוח; ואם יש שם
35 הפסד - תפסיד אותה לבדך. שעה⁹⁶ אבק רבית הוא⁹⁷,
36 וכל אבק רבית אינה אסורה אלא מדבריהם, ובנכסי
37 יתומים לא גזירה⁹⁸.

(94) בתור עיסקא (בבא מציעא ע). (95) היינו, קרקעות,

בריבית אלא שאף מצוה להלוות לו כדי לקחת ממנו הריבית, כי בזה שהנכרי זקוק להלוותה ישראל מוכח שניצוצין של ישראל נמצאים בממונו.

(לק"ש ח"ב ע' 115)

(2 ב"מ ע': 3) הסתמכות רבינו על פסוק זה מורה, שכוונת רבינו להוכיח היתר ההלוואה מן הגוי וגר תושב - בריבית, בהתאם למבואר למעלה פ"ד הל' ב, שפסוק זה אזהרה ללווה הוא. וזה תימה, שלהתיר ההלוואה מן הגוי דבר פשוט הוא שמותר (עיין גמרא ורש"י שם). ולהתיר ההלוואה לגוי בריבית אין ללמוד מפסוק זה, וכבר התעורר בזה הלחם-משנה. והמשנה-למלך מציע לגרוס בדברי רבינו "ולאחיך לא תשיך" הנאמר בפסוק אחד עם "לנכרי תשיך", וכשם ש"לנכרי תשיך" הכוונה: תישוך (ראה בסמוך הערה ד), כך "לאחיך לא תשיך" הכוונה: לא תישוך, כלומר לא תלווהו בריבית (ויותר נראה לגרוס בדברי רבינו רק "לאחיך", וכוונתו: שבפרשת ריבית נאמר "אחיך" (כי ימוך אחיך וגו') אל תקח מאתו נשך) משמע שלשאר העולם מותר בין ללוות ובין להלוות (השווה 'טור' יורה-דעה סי' קנט). (4) שאינם נקראים אחיך, כגון גוי וגר תושב (עיין משנה-למלך). (5) כלומר, תישוך, היינו הלווהו בריבית (כסף-משנה). (6) 'ספרי' דברים, פרשת כי-תצא פיסקא רסג. (7) לקבל מהם ריבית כשנלוה להם "כמו שהזוהרנו בלאו על "לא תחנם", לומר שלא ליתן להם מתנת חנם (כמבואר בפ"י מהל' ע"ז הל' א) הוזהרנו ב'עשה'. אף כשנלוה אותם, שלא נלוה אותם חנם אלא בריבית" (מגדל-עוז, והשווה רבינו 'ספר המצוות' עשין קצח). ודעת הראב"ד שאין זאת מצוה, ומה שאמרו ב'סיפרי' "זו מצות-עשה" הכוונה, שזה לאו הבא מכלל עשה - שנקרא 'עשה' - אצל אחיך, כלומר, לנכרי אתה רשאי להשיך ולא לאחיך, ולומר לך שהמשיך את ישראל עובר אף על 'עשה' (וכן הוא דעת הרמב"ם בפירוש התורה, והשווה למעלה פ"א הל' ב).

- ב. אָסְרוּ חֻקִּים⁸ שֶׁהִיָּה יִשְׂרָאֵל מְלוֹה אֶת הָעוֹבֵד
- פּוֹכְבִּים בְּרִבִּית קְצוּצָה⁹, אֲלֵא בִכְרִי חֲיִיו¹⁰. גְּזֵרוֹ
- שָׁמָּה יִלְמַד מִמַּעֲשָׂיו בְּרַב יִשְׁכִּיתוֹ עֲמֹו¹¹. לְפִיכָף
- מִתֵּר לְלוֹת מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים בְּרִבִּית, שֶׁהָיָה הוּא
- בּוֹרֵחַ מִלְּפָנָיו¹² וְאֵינוֹ רָגִיל אֲצֵלוֹ. וְתִלְמִיד חֶכֶם,
- שֶׁאֵינוֹ רָגִיל בּוֹ¹³ לְלַמֵּד מִמַּעֲשָׂיו - מִתֵּר לְהִלּוֹת
- לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים בְּרִבִּית אֲפֵלוּ לְהַרְוִיחַ¹⁴. וְכָל אֶבֶק
- רִבִּית עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - מִתְּרָת לְכָל¹⁵.

(8 ב"מ ע': 9) אבל אבק ריבית - מותר, כמו שמבאר רבינו בסוף ההלכה. (10) לצורך מחייתו - לא להרווחה. (11) ועל כדי חייו - לא גזרו (שם). (12) מונע עצמו מלהארות אצל הגוי - שלא יתבענו. (13) עם הגוי, שמדרך תלמיד-חכם להתרחק משיבת עמי הארץ וכ"ש משיבת גוים (השווה פ"ה מהל' יסודי התורה הל' יא, ופ"ו מהל' דעות הל' א) ואין לחוש שמא ילמוד ממעשיו (עיין 'מקור חיים' על יורה-דעה סי' קנט). (14) שם כרבינא. "ועכשיו בארצותינו" - אומר המגיד-משנה - "עשו כל אדם עצמם כתלמיד-יחכמים. וכתב הרשב"א, שמעתי משם רש"י -

ויהיו עדיט (קרקע משובח) (רבינו פרק י"א מהלכות נחלות הלכה א) - וכפי הנראה נוסחת רבינו בגמרא שם "דמשפר ניכסיה", ולפנינו "דמשפּו" ועיין רש"י שם. ושם - בהלכות נחלות - יתבאר התנאים הנוספים למינוי אפוטרופוס: "ושומע דיני התורה, ומעולם לא קיבל נידוי" - ולא פרט רבינו כאן וסמך על מה שיתבאר בהלכות נחלות - ששם עיקר מקום ביאור הדינים הנוגעים לנכסי יתומים (להם משנה). (96) היינו, נתינת העסק לפי תנאים אלו. (97) כמבואר להלן פרק ה הלכה ח, - ואין זה ריבית קצוצה, מאחר שאין הרייוח קצוץ ובטוח, כי הרי ייתכן שיהיה שם הפסד. (98) לתקנת היתומים "שלא יכלו מעותיהם להאכילם פרוטה פרוטה" (שם, וראה רש"י שם).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) מבאר שמותר ללוות מן הגוי בריבית, ודין ישראל שלוה מן הגוי וביקש להחזיר לו, ושאסור לו להיות ערב לגוי שהלווה לישראל בריבית, ודין לוה מעות מן הגוי ונתגייר, ושאסור ליתן מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד, ואין מושיבין חנווני למחצית שכר, ודין משתתף עם חבירו שלא יצרף השכר עם הקרן, ודין ריבית מוקדמת או מאוחרת, ודין דברים שהם כמו ריבית - ומותרים, ודין שכר אמירה שמותר, ודין דברים האסורים משום הערמת ריבית, ודין משכיר דינרים.

- א. הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וְגַר תּוֹשֵׁב - לֹאִין מֵהֵן וּמִלּוֹין¹
- אוֹתָן בְּרִבִּית²; שְׁנֹאֲמַר: לֹא תִשְׁיךְ לְאֹחִיךָ³ - לְאֹחִיךָ
- אָסוּר, וְלִשְׂאֵר הָעוֹלָם⁴ מִתֵּר. וּמִצְוַת עֲשֵׂה לְהִשְׁיךְ
- לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים; שְׁנֹאֲמַר: לְנֹכְרִי תִשְׁיךָ⁵. מִפִּי
- הַשְּׁמוּעָה⁶ לְמַדּוֹ שֶׁזֶּוּ מִצְוַת עֲשֵׂה⁷. וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומצות-עשה להשיך לגוי"

מה שהתירה התורה לקחת ריבית מעכו"ם אף ש"אסור לגזול כל שהוא דין תורה בין מישאל בין מנכרי וגם אסור לרמות בני אדם במקח וממכר, "ואחד עכו"ם ואחד ישראל שוים בדבר הזה", כי שונה ריבית מגזל והונאה, שריבית נלקחת מדעת הלוה, ולכן הקילה התורה בריבית מעכו"ם אבל גזל והונאה הם שלא מדעתו ולכן אסורים גם לעכו"ם. אבל צריך להבין מדוע יש מצות-עשה להשיך לעכו"ם, הלא התורה קראתו "נשך" כי יש בו חיסרון ממון, ומהו הטעם שנצטוונו לחסר ממון של עכו"ם.

והביאור בזה על פי פנימיות העניינים: בממונם של ישראל ישנן "ניצוצין קדושים השייכים לשורש נשמתו" ומכיון שהטביע הקב"ה בעולמו שאדם יכול להרוויח בכספו על ידי שילווה אותו בריבית הרי מובן שגם הניצוצין של ריבית יש להם איזו שייכות לשורש נשמתו אלא מאחר שהתורה אסרה ריבית לא ניתן לבררן אלא בדרך של דחיה כמו בניצוצין של כל הדברים האסורים. ובזה יובן מה שיש אומרים שלא רק שמותר להלוות לגוי

מפני שרבו מיסים וארנונות ואין שיעור לכדי חייו. וכן נפסקה הלכה בשו"ע סי' קנט: "והאידנא (עכשיו) מותר בכל ענין". (15) לכל אדם ואפי' להרויח, לפי שאבק ריבית אינו אסורה אלא מדבריהם, וכן ההלוואה לגוי בריבית איסור מדבריהם הוא, והרי זו גזירה לגזירה, וגזירה לגזירה לא גזרו בה רבנן (בעל ה'תרומות' שער מו חלק ג, אות ג).

1 ג. יִשְׂרָאֵל שְׁלוֹה מְעוֹת מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים בְּרִבִּית¹⁶,
2 וּבִקֵּשׁ לְהַחְזִירָם לוֹ, מֵצֵאוּ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ:
3 תָּנֶם לִי, וְאֲנִי מַעֲלָה לָךְ¹⁷ כִּדְרָךְ שְׁאֵמָה מַעֲלָה לְעוֹבֵד
4 פּוֹכְכִים - הָרִי זֶה רִבִּית קְצוּצָה. אֶפְלוּ הָעֵמִידוֹ אֶצֶל
5 הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים¹⁸. עַד שֵׁטַל הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים
6 מְעוֹתָיו¹⁹, וַיַּחְזֹר וַיִּתְּנֶם בְּיַד יִשְׂרָאֵל הָאֲחֵר.

(16) ב"מ עא: (17) את הריבית, "לך" לאו דוקא, אלא כלומר תחתין (במקומך), כי גם במעלה הריבית ישר ליד הגוי - אסור, כי הרי זה כהאומר לחבירו אלוה לך על-מנת שתתן הריבית לגוי שהוא אסור ('טור' שם סי' קסח). (18) הביא המעות אצל הגוי על דעת לפרוע חובו - ובמצות הגוי ובשליחותו נתנם לישראל חבירו - אסור, לפי שאין תורת שליחות ביחסי ישראל עם הגוי, ומאחר שמישראל הוא מקבל הכסף - נמצא שהישראל הוא המלווה בריבית (שם). (19) מיד הישראל, - ולא דוקא כשנוטלם ונותנם ביד, אלא הוא-הדין אם אמר הגוי לישראל הניחם על גבי קרקע והפטר, ונטלם (משם) הישראל השני - מותר, מאחר שלא באו לידו באמצעות הישראל (גמרא שם).

7 ד. עוֹבֵד פּוֹכְכִים שְׁלוֹה מְעוֹת מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית,
8 וּבִקֵּשׁ לְהַחְזִירָם לוֹ, מֵצֵאוּ יִשְׂרָאֵל אַחֵר וְאָמַר לוֹ:
9 תָּנֶם לִי, וְאֲנִי מַעֲלָה לָךְ²⁰ כִּדְרָךְ שְׁאֵמָה מַעֲלָה
10 לְיִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה מִתָּר²¹. וְאִם הָעֵמִידוֹ אֶצֶל יִשְׂרָאֵל,
11 אָף עַל פִּי שְׁמָתָן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים הַמְּעוֹת בְּיָדוֹ²²,
12 הוֹאִיל וּמִדַּעַת²³ יִשְׂרָאֵל נָתַן - הָרִי זֶה רִבִּית קְצוּצָה²⁴.

(20) והוא-הדין באומר "ואני אעלה לו" (לישראל במישרין. 'טור' שם). (21) שמן הגוי הוא לזה (שם). ובשביל הגוי הוא נותנם. (22) של הישראל השני. (23) במצותו, בשליחותו. (24) והרי זה כאילו הישראל מלווה, כי לחומרא אמרו חכמים יש שליחות לגוי אצל ישראל, ועשאו כחומר ריבית קצוצה שיוצאת בדיינים (כסף-משנה בשם תלמידי הרשב"א בדעת רבינו). והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו, ולדעתם אין זה אלא אבק ריבית ואינה יוצאת בדיינים (עיין מגיד-משנה).

13 ה. אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְתַלּוֹת מְעוֹתָיו בְּיַד עוֹבֵד
14 פּוֹכְכִים²⁵, כְּדִי לְהַלּוֹתָן בְּרִבִּית לְיִשְׂרָאֵל. וְעוֹבֵד
15 פּוֹכְכִים שֶׁהָלוּהוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית - אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל²⁶
16 אַחֵר לְהִיּוֹת לוֹ עָרֹב; שֶׁכֵּיּוֹן שְׂבָדֵינֵיהֶם שְׂתוּבֵעַ הָעָרֹב
17 תַּחֲלָה²⁷, נִמְצָא הָעָרֹב תּוֹבֵעַ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית
18 שֶׁהָעָרֹב חִבֵּב בָּהּ לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים. לְפִיכָךְ, אִם קָבַל
19 עָלָיו הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים שְׁלֹא יִתְבַּע אֶת הָעָרֹב תַּחֲלָה -
20 הָרִי זֶה מִתָּר²⁸.

1 ו. יִשְׂרָאֵל שְׁלוֹה²⁹ מְעוֹת מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים בְּרִבִּית,
2 וְזָקָן עָלָיו בְּמִלּוֹה³⁰, וְנִתְגִּיר: אִם עַד שְׁלֹא נִתְגִּיר
3 זָקָן עָלָיו בְּמִלּוֹה - גּוֹבָה אֶת הָקָרְן³¹ וְהָרִבִּית; וְאִם
4 מִשְׁנִתְגִּיר זָקָן עָלָיו בְּמִלּוֹה - גּוֹבָה אֶת הָקָרְן וְלֹא
5 הָרִבִּית³². אֲבָל עוֹבֵד פּוֹכְכִים³³ שְׁלוֹה מִיִּשְׂרָאֵל
6 בְּרִבִּית, וְזָקָן עָלָיו אֶת הָרִבִּית בְּמִלּוֹה, אָף עַל פִּי
7 שְׁזָקָן עָלָיו אַחֵר שֶׁנִּתְגִּיר - גּוֹבָה אֶת הָקָרְן וְאֶת
8 הָרִבִּית; שְׁלֹא יֵאמְרוּ: בְּשִׁבְלִי מְעוֹתָיו³⁴ נִתְגִּיר זֶה.
9 וְגוֹבָה הַיִּשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ אַחֵר שֶׁנִּתְגִּיר כָּל מְעוֹת הָרִבִּית
10 שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהֶן בְּשִׁהָה עוֹבֵד פּוֹכְכִים³⁵.

(29) שם עב. (30) לאחר זמן צירף הריבית והקרן לחשבון אחד, וכתב לו שטר עליהם: כך וכך אני חייב לפלוני. (31) שמשעה שזקפו חשוב כגבוי, וכקרן הוא (רש"י שם). (32) ואפילו לא את הריבית שהצטבר קודם שהתגיר, מכיון שזקפו לאחר שנתגיר - נראה הדבר כזקיפת ריבית של ישראל לישראל (מגיד-משנה, 'טור' ושו"ע סי' קעא). (33) שם. (34) לפטור עצמו מחוב של ריבית. (35) אבל אינו גובה את הריבית שעלה לאחר שנתגיר (וכן דעת הרמ"ה ב'טור' שם, ולא כרא"ש).

11 ז. מִצְוָה³⁶ לְהַקְדִּים³⁷ הַלּוֹאֹת יִשְׂרָאֵל בַּחֲנֹם לְהַלּוֹאֹת
12 עוֹבֵד פּוֹכְכִים בְּרִבִּית³⁸.

(36) שם עא. (37) ישראל וגוי הבאים ללוות. (38) כלומר, מצות הלוואת ישראל בחנם קודמת למצות הלוואת הגוי בריבית, אע"פ שהמלוה מפסיד את הריבית (שם "עמי ונכרי - עמי קודם").

13 ח. אָסוּר לְאָדָם שִׁיתֵּן מְעוֹתָיו³⁹ קְרוֹב לְשֹׁכֵר וְרָחוֹק
14 לְהַפְסֵד⁴⁰, שֶׁזֶה אֲבָק רִבִּית הוּא. וְהַעוֹשֶׂה כֵּן - נִקְרָא
15 רָשָׁע⁴¹. וְאִם נִתַּן⁴² - חוֹלְקִין בְּשֹׁכֵר וּבְהַפְסֵד כְּדִין
16 הָעֵסֶק⁴³. וְהַנּוֹתֵן מְעוֹתָיו קְרוֹב לְהַפְסֵד וְרָחוֹק
17 לְשֹׁכֵר⁴⁴ - הָרִי זֶה נִקְרָא חֲסִיד⁴⁵.

(39) בתור עיסקא, דהיינו שמקבל המעות לבדו יהיה נושא ונותן, ובעל הממון יקבל חלק מהרווח (ראה פ"ו מהל' שלוחין ושותפין הל' א' וה"ב, ולהלן הערה מב). (40) שם ע. דהיינו אם העסק ישא רווח - יקבל בעל המעות חלקו כפי שהתנו, ואם יהיה הפסד, אחריות ההפסד על המתעסק בלבד (השווה למעלה פ"ד הל' יד). ומה שכתב "קרוב

12 אותן⁶⁴ מלוה; שְׁמָא יָמוּת, וְנִמְצָא הַשָּׁטֶר בְּיַד
13 הַיּוֹרֵשׁ, וְגִזְבָּה בּוֹ אֶת הָרִבִּית⁶⁵.

(58) בקרקע על יסוד שותפות, דהיינו ששניהם נושאים ונותנים בממון השיתוף (רבינו בהל' שלוחין ושותפין שם). (59) על יסוד עיסקא, דהיינו שאחד בלבד (מקבל המעות) נושא ונותן בממון השיתוף (שם), בדרך שהתירו חכמים כמבואר בה"ח. (60) אומדן הרווח. (61) כחלקו בעסק או בשותפות. (62) ובעל המעות לא יאמין לו, ויגבה ע"פ שטר, כפי הנקוב בו (שם סח.). (63) או קרקע (כסף משנה). (64) אפילו הקרן בלבד. (65) שם, כלומר שמא יהיה הפסד ועל בעל המעות לישא חלקו בהפסד של הקרן, והיורש - שאינו יודע את התנאי שביניהם שהמוריש ישא חלק בהפסד, יגבה כל הקרן ללא ניכוי ההפסד ונמצא בא לידי גביית ריבית.

14 יא. אֲסוּר לְהַקְדִּים הָרִבִּית אוּ לְאַחֵר אוֹתָהּ⁶⁶. בְּיָצֵד ?
15 נָתַן עֵינָיו לָלוּת מִמֶּנּוּ, וְהָיָה מְשַׁלֵּחַ לוֹ סְבִלּוֹנוֹת⁶⁷
16 בְּשִׁבְלֵי שְׁיִלְהוּ⁶⁸ - זוּ הִיא רִבִּית מְקֻדָּמָה. לָוֶה מִמֶּנּוּ
17 וְהַחֲזִיר לוֹ מְעוֹתָיו⁶⁹, וְהָיָה מְשַׁלֵּחַ לוֹ סְבִלּוֹנוֹת
18 בְּשִׁבְלֵי מְעוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּטָלִין אֲצֵלוֹ - זוּ הִיא רִבִּית
19 מְאַחֶרֶת. וְאִם עֶבֶר וְעֵשָׂה כֵּן - הָרִי זֶה אֲבָק רִבִּית⁷⁰.

(66) שם עה: (67) דורונות, מתנות. (68) רבינו כתב בלשון נסתר (כנוסחת המשנה בירושלמי, שלא כנוסחת המשנה בבבלי "בשביל שתלונוני" - בלשון נוכח) ומשמע שאפילו לא פירש את כוונתו בשליחות הסבלונות, אלא משלחו סתם - אסור ('טור' ו'בית יוסף' יורה-דעה ס"קס). (69) כנוסחת הירושלמי, ונוסחת הבבלי: "ואומר לו בשביל מעותיך" (ראה הערה הקודמת). (70) ואינה יוצאה בדיינים (שם סב:).

20 יב. מִי שֶׁלֹּוה⁷¹ מִחֲבֵרוֹ, וְלֹא הָיָה רָגִיל מְקַדֵּם
21 לְהַקְדִּים לוֹ שְׁלוֹם - אֲסוּר לְהַקְדִּים לוֹ שְׁלוֹם, וְאִין
22 צְרִיף לִזְמַר שִׁקְלָסוֹ בְּדָבָרִים אוּ יִשְׁפִּים לְפִתְחוֹ⁷²;
23 שְׁנֵאמַר: נִשְׁפָּה כָּל דָּבָר - אֶפְלוּ דְבָרִים אֲסוּרִים⁷³. וְכֵן
24 אֲסוּר לוֹ לְלַמֵּד אֶת הַמְּלוּוֶה מְקָרָא⁷⁴ אוּ גְמָרָא⁷⁵ כָּל
25 זְמַן שֶׁמְעוֹתָיו בְּיָדוֹ, אִם לֹא הָיָה רָגִיל בָּזֶה מְקַדֵּם;
26 שְׁנֵאמַר: נִשְׁפָּה כָּל דָּבָר⁷⁶.

(71) שם עה: (72) לשאול בשלומו (השווה ברכות יד.). (73) כלומר, אפילו דיבור בלבד. (74) בחנם - אפילו במקום שהחמירו על עצמם, שלא ליקח שכר על לימוד מקרא (ראה פ"א מהל' תלמוד תורה הל' ז). (75) אע"פ שמצד הדין אסור ללמד בשכר כמבואר (בהל' ת"ת שם). (76) כלומר, אפי' הנאת דיבור בלבד - אסור.

27 יג. הַמְּלוּוֶה אֶת חֲבֵרוֹ - לֹא יֹאמַר לוֹ: דַּע⁷⁷ אִם כָּא
28 אִישׁ פְּלוֹנִי מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי. כְּלוּמָר⁷⁸, שֶׁתְּכַבְּדוּ
29 וְתֹאכִילוּ וְתִשְׁקְהוּ בְּרֵאוּי⁷⁹. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(77) תתוודע (שם עה: וכנוסחת המשנה שביירושלמי). (78) כך כוונת המלוה באומרו: "דע וכר". (79) דברי רבינו

לשכר ורוחק להפסד" לאו דוקא, כי הוא-הדין אפילו נותן למחצית שכר, דהיינו על יסוד חלוקה שווה של הרווח וההפסד - אסור, אלא-אם-כן נותן לו שכר עמלו של כל יום, כמבואר לקמן הל' ט (ועיין ריטב"א ב'שיטה מקובצת' שם). (41) שעובר על דברי חכמים (רבינו יהונתן ב'שיטה מקובצת' שם). ונראה שהכוונה שזה הוא ממדת הרשעים, וכן הוא הנוסחא בתוספתא (ב"מ פרק ד:): "זו מדת רשעים", על-דרך שאמרו באבות (פ"ה משנה י') שלי שלי, ושלך שלי - רשע. (42) בסתם, ולא התנו ביניהם שום תנאי חלוקה. (43) שנתבאר בפ"ו מהל' שלוחין ושותפין הל' א, ב, שבעל הממון צריך ליתן למתעסק שכר עמלו של כל יום מימי השותפות כפועל בטל (ראה הלכות שכירות פ"ד ה"ט). ואם לא רצה ליתן שכר עמלו, תיקנו חכמים שיהיה חלקו ברווח של המתעסק יותר מאשר חלקו באחריות ההפסד, היינו אם יש שם רווח יטול המתעסק שני שלישי הרווח ובעל המעות שלישי, ובמקרה של הפסד - נושא המתעסק בשליש ובעל המעות בשני שלישים. וטעם הדבר, לפי ש"תיקנו חכמים שכל הנותן מעות לחבירו להתעסק בהם, יהיה חצי הממון בתורת הלוואה, וחציו האחר בתורת פקדון, ולפי תקנה זו אי-אפשר שיהיה השכר או ההפסד של כל הממון לאמצע בשוה, שאם אתה אומר כן, נמצא בעל הממון נוטל שכר חצי מעותיו שהם פקדון ואינו עושה כלום, אלא זה המתעסק טורח לו בחצי של פקדון מפני מעותיו שהלווהו ונמצא באים לידי אבק ריבית" (רבינו שם הל' ב). (44) היינו שחלקו ברווח פחות משליש שתיקנו חכמים (עיין ריטב"א ב'שיטה מקובצת' שם). (45) שם, והשווה למעלה הערה מ.

1 ט. אִין מוֹשִׁיבִין⁴⁶ חֲנוּנִי⁴⁷ לְמַחְצִית שְׁכָר⁴⁸, וְלֹא יִתֵּן
2 מְעוֹת לְקַח בְּהֵן פְּרוֹת⁴⁹ לְמַחְצִית שְׁכָר, וְלֹא בְּיָצִים
3 לְהוֹשִׁיב תַּחַת הַתְּרַנְגּוּלִין שְׁלוֹ⁵⁰ לְמַחְצִית שְׁכָר⁵¹,
4 וְאִין שְׁמִין⁵² עֲגָלִים וְסִיחִין⁵³ לְפִשְׁמֵן לְמַחְצִית
5 שְׁכָר⁵⁴, אֲלֵא אִם כֵּן נָתַן לוֹ שְׁכָר עֲמָלוֹ וּמְזוֹנוֹ⁵⁵. אוּ
6 יְהִי רוּחַ הַמִּתְעַסֵּק יוֹתֵר עַל הַפֶּסֶדוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָה⁵⁶
7 בְּעֵינֵן הַשְּׁתַּפּוֹת⁵⁷.

(46) שם סח. (47) למכור פירותיו. (48) על יסוד חלוקה שווה של הרווח וההפסד. (49) במקום הזול (שם). (50) של מקבל הביצים, ועליו יהיה לטפל בגידול האפרוחים. (51) של רווח האפרוחים, מה שיהיו שווין יותר על דמי הביצים. (52) כמה הם שווים עתה, וימסרם לרועה לפטמם. (53) חמורים צעירים (רבינו בפירושו ב"ב עה:). (54) של שבח הפיטום. (55) כלומר, עמלו של חנוני ולוקח פירות, ושכר עמלו ומזונו של בעל התרנגולים והרועה, שמוציאים למזון האפרוחים והעגלים נוסף על עמלו. (56) בהל' שלוחין ושותפין שם (וראה ביאורנו למעלה הערה מב). (57) על יסוד עיסקא.

8 י. הַמְּשַׁתְּתֵף⁵⁸ עִם חֲבֵרוֹ בְּמְעוֹת אוּ בְּקָרְקַע, או
9 הַנּוֹתֵן לוֹ עֵסֶק⁵⁹ - לֹא יִצְרֹף הַשְּׁכָר⁶⁰ עִם הַקֶּרֶן⁶¹;
10 שְׁמָא לֹא יְהִיָּה שֵׁם שְׁכָר⁶², וְנִמְצָאוּ בְּאִין לִידֵי רִבִּית.
11 וְכֵן לֹא יִתֵּן לוֹ מְעוֹת⁶³ בְּתוֹרַת עֵסֶק אוּ שְׁתַּפּוֹת וְיִכְתֹּב

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ' סיון - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה פה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החטים בתשעים, אבל כשהתנה - אסור (מגיד-משנה).
97) על-מנת שיאכל פירותיה כל זמן שלא יפרע הלוח חובו, ודעת רבינו שאין זה ריבית קצוצה אלא אבק ריבית שאינה יוצאה בדיינים (לקמן פ"ו ה"ז). 98) מצד הדין משכנתא כשכירות היא, והרי זה כשוכר וחוזר ומשכיר להמשכיר ביותר - שמותר (שם סח). "ולא כחכירי נרשאי", ומפרש רבינו שאיסורו מפני הערמה, אבל דעת רש"י שזהו ריבית גמור (עיין מגיד-משנה).

טז. אסור⁹⁹ להשפיר¹⁰⁰ דינרין. שאין זה דומה
למשפיר את הפלי, שהפלי חוזר פעמיים¹⁰¹, וזה
מוציא אלו ומביא דינרין אחרים, ונמצא זה אבק
רבית¹⁰².

99) שם סט: (100) שאינו אומר בלשון הלוואה אלא בלשון שכירות. (101) ואין השוכר נושא באחריות הפחת, מחמת מלאכה. (102) מדברי רבינו נראה, שאינו אסור אלא במשכיר על דעת הוצאה, אבל אם משכיר על דעת שיעמדו אצלו ויחזירם בעין, כגון ששכרם להתנאות בהם - הרי זה כמשכיר כלי ומותר, וכן שנינו בתוספתא ב"ד פ"ד (מגיד-משנה).

יז. מלך¹⁰³ שהיו דיניו, שכל מי שיתן המס¹⁰⁴
הקצוב על פל איש ואיש על ידי¹⁰⁵ זה שלא נתן
ישתעבד בו, ונתן על ידו דינר, אף על פי
שמשתעבד בו יתר מדינר - הרי זה מתר¹⁰⁶. וכן כל
פיצא בזה.

(103) "שמטבעו יוצא באותן הארצות, שהרי הסכימו בני אותה הארץ וסמכה דעתם שהוא אדוניהם והם לו עבדים" (רבינו פ"ה מהל' גזילה הל' יח). (104) מס גולגולת. (105) בעד, עבור. (106) שאין זה הלוואה אלא כמכר - שדין המלך דין הוא (דינא דמלכותא דינא. עיין ב"מ עג:). ומפרש רבינו שהשאלה בגמ' שם נוגעת באיסור ריבית ובאיסור ההשתעבדות בישראל יותר מדאי - ופשטו להיתר בשניהם (השווה רבינו הל' גזילה שם, ובפ"א מהל' עבדים הל' ח. וראה השגת הראב"ד בהל' עבדים שם - "מרכבת המשנה").

פרק נשייו

1) מבאר דין מלוה סלע בחמישה דינרין, או סאתיים בשלוש, ודין מלוה והתנה לדור בחצירו, ודין מוכר באסמכתא שהפירות שאכל ריבית הם, ודין מלוה חבירו שלא ימשוך עבדו שיעבוד אצלו. ולא ידור בחצירו חנים, ודין מלוה על השדה ואמר לו אם לא תחזיר לי עד זמן ידוע הרי היא שלי, ודין מוכר בית או שדה ואמר כשהיו לי מעות תחזירם לי, ודין משכונה בניכוי או בלא ניכוי.

א. המלוה את חברו סלע² פחמשה דינרים, או
סאתים חטים בשלש, או סלע בסלע וסאה, או שלש
סאין בשלש סאין ודינר, פללו של דבר: כל הלואה
בתוספת פל שהי³ - הרי זו רבית של תורה, ויוצאה
בדיינים⁴. וכן המלוה את חברו, והתנה עמו⁵ שידור
בחצרו חנם⁶ עד שיחזיר לו הלואתו, או שישכר

תמורה לכאורה. אם כן, שכוונתו להאכילו ולהשקותו - הרי זה ריבית ממון גמור, ולמה כללו רבינו בקבוצת ההלכות האסורות משום ריבית דברים? וכבר תמה על כך ב'בית יוסף' יורה-דעה ס"י קס. ראה מה שכתב בזה הט"ז בס"ק קס"ק ה. ברם, איני רואה כל הכרח לפרש דברי רבינו שהמדובר על אכילה ושתיה בחנם, אלא כוונתו כשהוא מארחו תמורת כסף, ואעפ"כ אסור משום ריבית דברים, שהוא מארחו ע"פ הוראת ובקשת המלוה (השווה 'ספרי' דברים רסב, "לך לשאל בשלום פלוגי").

יד. יש דברים שהן כמו רבית⁸⁰, ומתירין. ביצד?
לוקח אדם⁸¹ שטרותיו של חברו⁸² בפחות⁸³ ואינו
חושש⁸⁴. ומתיר לאדם לתן לחברו דינר, כדי שילווה
לפלוגי מאה דינרין; שלא אסרה תורה אלא רבית
הבאה מן הלואה למלוה⁸⁵. וכן אומר אדם לחברו:
הא לך דינר זה ואמר לפלוגי שילוני, שלא נתן אלא
שכר אמירה⁸⁶.

(80) נראין כריבית - שממונו מתרבה. (81) תוספתא ב"מ פ"ד ה"ב. (82) שיש לו על אחרים. (83) מהסכום הנקוב בשטר. ודוקא כשהלוקח מקבל עליו אחריות השטר והמלוה, כגון שאם יעני הלוח ולא יהיה לו ממה לפרוע ההפסד ללוקח, אבל אם האחריות היא על המוכר - אין זה מכר אלא הלוואה ואסור, לפי שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד (מגיד-משנה בשם רמב"ן, שו"ע יורה-דעה ס"י קעג סעיף ד). (84) משום ריבית - שלא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלוה למלוה, כמו שמבאר רבינו בסמוך (חסדי דוד על התוספתא שם). (85) ב"מ סט: (86) שם.

טז. יש דברים שהן מתירין, ואסור לעשותן מפני
הערמת רבית⁸⁷. ביצד? אמר לו: הלוני מנה⁸⁸; אמר
לו: מנה אין לי, חטים יש לי במנה; ונתן לו חטים
במנה⁸⁹, וחזר ולקחן⁹⁰ ממנו בתשעים⁹¹ - הרי זה
מתר⁹², אבל אסרוהו מפני הערמת רבית. שהרי נתן
לו תשעים ולקח מנה. ואם עבר ועשה בזה - הרי
הוא מוציא ממנו⁹³ מאה⁹⁴ בדין⁹⁵, שאפילו אבק רבית
אין פאנ⁹⁶. וכן מי שהיתה שדה ממשפנת בידו⁹⁷ -
לא יחזר וישפיר אותה לבעל השדה, מפני הערמת
רבית⁹⁸; שהרי זה עומד בשדהו פשהיה, ונותן לזה
שכר בכל חדש בשביל מעותיו שהלוהו.

(87) שם סב: (88) מנה = מאה זוז. (89) כמחיר השער בשוק, והלוקח התחייב לשלם לו מנה. (90) חזר המלוה וקנאן. (91) זוז, ועל הלוח להחזיר לו מנה - דמי ההלוואה. (92) מתורת ריבית, שאין זה אלא כחזור ומוכר במחיר נמוך משער השוק. (93) המלוה מוציא מן הלוח. (94) היינו, כל דמי ההלוואה. (95) כלומר, בית-דין נוקקין להוציא מן הלוח למלוה, שלא כאבק ריבית, שאינה יוצאה בדיינים - לא מלוה למלוה ולא ממלוה ללוה, כמו שיתבאר לקמן פ"ו הל' א. (96) למדו רבינו מלשון הבריייתא שאמרו "שהן מותרין", משמע שאין בזה אפילו אבק ריבית. במה דברים אמורים? כשלא התנה מתחילה שימכור לו את

ריבית (שם). (19) ואם עבר ודר. (20) כדי שלא יעבור על איסור ריבית. (21) ואינה יוצאת בדיינין. (22) משום כך אין כאן ריבית קצוצה. ומכאן, שאם התנה עמו בשעת ההלוואה שידור בחצרו (ראה לעיל הל' א) אע"פ שאין החצר עשויה לשכר, ואין דרך בעל החצר להשכיר - הרי זה כשוכרו וריבית של תורה היא ויוצאה בדיינים ('בית יוסף' יורה-דעה סי' קסו). (23) הואיל ואבק ריבית הוא, אין צריך לומר אם כבר החזיר ההלוואה שאין ב"ד מוציאם השכר, אלא אפילו אם עדיין לא החזיר החוב ובא לנכות את השכר - אינו מנכה הכל, וכמו שמבאר רבינו בסמוך (השווה להלן פרק ז הל' א). (24) ע"פ שער השכירות הנהוג באותו מקום - ובתנאי שלא יגיע סכום הניכוי כשיעור לכל החוב, וכמו שמבאר רבינו והולך. (25) דעת רבינו המחלק בין ניכוי חלקי לניכוי מלא צ"ע, שהרי כל מה שאתה מנכה ממנו, אפילו זוו אחד, הרי זה כהוצאה. וכבר תמה בכך הרשב"א (בב"מ דף סז) ועיין 'אבן האזול' מה שכתב בזה. [נראה, שהראב"ד המשיג כאן, פירש נכונה כוונת רבינו, שמנכה לפי מנהג המקום לנכות בממשכן חצירו ואע"פ שהלווה אין דרכו להשכיר חצירו, מפני שזה אבק ריבית, ואעפ"כ אינו מנכה לו כל חובו בהתאם לדברי רב אשי (שם סז). גבי משכנתא: "אכל שיעור זווי וכו' לא מסלקינן ליה בלא זווי" ולכן אין כאן אפילו אבק ריבית. והשגתו של הראב"ד נדחתה ע"י הרב המגיד].

ג. הורו רבותי: שהמלוה את חבירו, ולאחר זמן תבע חובו, ואמר לו הלוה: דור בחצירי²⁶ עד שאחזיר לך חובך - הרי זה אבק ריבית, לפי שלא קצץ בשעת הלוואה; שגאמר: לא תתן²⁷ לו בנשף.²⁸

(26) והוא-הדין כל ריבית שהוא (הרמ"א בהגהותיו סי' קסז, ב). (27) כלומר, בשעה שאתה נותן את כספך בהלוואה, לא תתן לו בנשף, הרי שלא הקפידה תורה אלא על הנשך בעד ההלוואה, ולא בעד הרווחת זמן הפרעון (דרשה זו אינה במקורות שלפנינו, וכנראה שרבותיו של רבינו דרשה מעצמם. ולגוף ההוראה, יש סמוכין מסוגיית הגמרא ב"מ סד: עיי"ש, אולם יש חולקים על הוראה זו, וסוברים שגם בעד הרווחת זמן - ריבית קצוצה היא (עיין ראב"ד בהשגותיו, ולחם-משנה כאן).

ד. המלוה את חבירו על השדה, ואמר לו²⁸: אם לא תחזיר לי מכאן עד שלש שנים, הרי היא שלי - הרי זה לא קנה²⁹, מפני שהיא אסמכתא³⁰. לפיכך מנכה כל הפרות שאכל³¹, מפני שהוא רבית של תורה³². אבל אם אמר לו המוכר³³: אם לא אחזיר לך עד שלש שנים, קנה אותה מעכשיו³⁴, והביא לו בתוך שלש - אין לו פרות³⁵; הביא לו לאחר שלש - הרי כל הפרות ללוקח³⁶.

(28) המלוה, בשעת מתן מעות. (29) אע"פ שלא החזיר תוך שלוש שנים. (30) שהרי לא גמר בלבו להקנותו, לפי שדעתו עדיין סומכת שמא יהיו לו מעות לשלם בזמן הקבוע

1 ממנו בפחות⁷, וקצב הדבר, שפוחת לו מן השכר
2 עד שיחזיר לו הלוואתו, או שממשכן פידו מקום
3 שפרותיו מצויין בעת ההלוואה, כגון שממשכן חצירו⁸
4 על מנת שידור בו בחנם - הרי זו רבית של תורה,
5 ויוצאה בדיינין. וכן המוכר שדה⁹ או חצר
6 באסמכתא¹⁰, הואיל ולא קנה הגוף - הרי כל הפרות
7 שאכל רבית, ומחזיר אותן. והוא הדין לכל מי
8 [שלא] קנה קנין גמור מתחלה¹¹, שהוא מחזיר את
9 הפרות; מפני שאם אכל את הפרות - הרי זו רבית¹²
10 של תורה. וכל דבר שהוא אסור משום רבית חוץ
11 מאלו - הרי הוא אסור מדבריהם, גזרה שמה יבוא
12 לרבית של תורה. והוא הנקרא אבק רבית¹³. ואינו
13 מוציא בדיינין¹⁴.

(2) בבא-מציעא ס: (3) כלומר, באיזו תוספת שהיא - הן של כסף על הלוואת אוכל הן של אוכל על הלוואת כסף, הן תוספת כל דבר שהוא (ראה סמ"ג קצג, ו'טור' יורה-דעה סי' קסא). וזה לא כהבנת הלחם-משנה בדעת רבינו. (4) שם סא: (ראה למעלה פ"ד הל' ג). (5) בשעת ההלוואה (ראה לקמן הל' ג). (6) שם סד: אע"פ שאין החצר עשויה לשכר (עומדת להשכרה) ואין דרך בעל החצר להשכיר (ראה להלן הל' ב, ובהערה כא). (7) מאשר השער המקובל בשוק. (8) תפס רבינו חצר, בהתאם לדעתו לחלק בין משכנתא של חצר, שהיא ריבית של תורה, ובין שדה וכרם שאינה ריבית אלא מדבריהם, וכמו שיתבאר להלן הל' ז. (9) ראה להלן הל' ז הערה נז. (10) יתבאר להלן הל' ד. (11) יתבאר להלן הל' ה. (12) המתבארים והולכים בהמשך הפרקים הבאים. (13) כלומר, כריבית ולא ריבית ממש, כעין האבק שהוא עפר ואינו עפר ממש. (14) שם סא:

14 ב. המלוה את חבירו - לא ימשך¹⁵ את עבדו כדי
15 שיעשה בו מלאכה, אף על פי שהעבד יושב
16 ובטל¹⁶. ולא ידור בחצירו חנם, אף על פי שאין
17 החצר עשויה לשכר¹⁷, ואין דרך בעל החצר
18 להשפיר¹⁸. ואם דר¹⁹ - צריך להעלות לו שכר²⁰.
19 ואם לא העלה לו - הרי זה אבק רבית²¹, לפי שלא
20 התנה עמו²² שילוהו וידור בחצירו. לפיכך²³, אם
21 עדין לא החזיר לו חובו, ובא לנפות שכר החצר
22 שדר בה מן החוב, אם היה השכר פגוד החוב -
23 אינו מנכה לו הכל, אלא כמו שיראו הדיינים²⁴.
24 שאם תסלק אותו בלא כלום - הרי זה כמו שהוציא
25 אותו בדיינין²⁵, ואבק רבית אינה יוצאה בדיינין.

(15) תוקף ומושך לרשותו (שם סד:). (16) ומצד הדין, המעביד עבד של אחר כשהוא יושב ובטל פטור מלשלם (כמבואר בפ"ג מהל' גזילה הל' ז) - כאן אסור, שנראה שמעבידו בתור ריבית. (17) אינה עומדת להשכרה. (18) שאדם אחר הדר בה, פטור מלהעלות שכר (כמבואר בהל' גזילה שם) - למלוה אסור, לפי שנראה שדר בו בתור

שָׁדָהּ עַל מִנָּה שְׂאֵכָל פְּרוּתֶיהָ כָּל יְמֵי הַמִּשְׁכָּן, 25
אָף עַל פִּי שְׂאֵנוּ מִנְכָּה לֹא כָלוּם - הָרִי זֶה אֶבֶק 26
רְבִית, וְאִינָה יוֹצֵאָה בְּדִינָיו. שְׂאֵין הַמִּשְׁכָּן אֶת 27
הַשָּׂדֶה דּוֹמָה לַמִּשְׁכָּן בֵּית⁵², שֶׁהָרִי אֵין בְּשָׂדֶה פְּרוֹת 28
מְצוּיִין בְּעַת הַהֲלוּאָה, וְאֶפְשָׁר שִׁירוּיָם וְיָהִיו שָׁם 29
פְּרוֹת, וְאֶפְשָׁר שִׁפְסִיד בְּזִרְעָתָהּ וְעֲבוּדָתָהּ, וּלְפִיכָךְ⁵³ 30
הִיא אֶבֶק רְבִית. וְכֵן אֵין הַמִּשְׁכָּן דּוֹמָה לְמִי שֶׁמָּכַר 31
בְּאֶסְמֻכְתָּא⁵⁴; שֶׁהַמּוֹכֵר בְּאֶסְמֻכְתָּא לֹא גָמַר 32
וְהִקְנִהוּ⁵⁵, וְהַמִּשְׁכָּן גָּמַר וְהִקְנִהוּ גּוֹף זֶה לְפָרוֹת⁵⁶. 33
וְכֵן יֵרָאֶה מִן הַגִּמְרָא⁵⁷, שֶׁהַמִּשְׁכָּן אֶבֶק רְבִית, 34
וְאֵין לָךְ לְהַעֲמִידָהּ⁵⁸ אֲלֵא בַּמִּשְׁכָּן שָׁדָהּ, כִּמּוֹ 35
שֶׁהָרִי רְבִית⁵⁹. נִמְצָאתָ לָמַד, שֶׁשָּׁלֹשׁ מִשְׁכּוֹנוֹת הֵן: 36
מִשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא רְבִית קְצוּצָה, וּמִשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא אֶבֶק 37
רְבִית, וּמִשְׁכּוֹנָא שֶׁהִיא מְתָרָת. כִּיצַד? מִשְׁכָּן לֹא 38
מְקוֹם שִׁפְרוּתוֹ מְצוּיִין תְּדִיר, כְּגוֹן חֲצֵר אוֹ מִרְחֵץ 39
אוֹ חֲנוּת, וְאֶכָּל פְּרוּתֶיהָ - הָרִי זֶה רְבִית קְצוּצָה. 40
מִשְׁכָּן לֹא שָׂדֶה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, וּבָאוּ שָׁם פְּרוֹת וְאֶכָּל 41
- הָרִי זֶה אֶבֶק רְבִית. וְכֵן אִם מִשְׁכָּן חֲצֵרוֹ וְכִיּוֹצֵא 42
בָּהּ בְּנִפְּוִי - הָרִי זֶה אֶבֶק רְבִית. מִשְׁכָּן שָׁדָהּ בְּנִפְּוִי 43
- הָרִי זֶה מְתָרָת. כִּיצַד הוּא הַנִּפְּוִי? כְּגוֹן שֶׁהָלוּהוּ 44
מֵאֶה דִּינָרִין, וּמִשְׁכָּן לֹא בֵּהֶן חֲצֵרוֹ אוֹ שָׁדָהּ, וְאָמַר 45
לֹא הַמְּלוּה: הָרִינִי מִנְכָּה לָךְ מְעָה כֶּסֶף בְּכָל שָׁנָה 46
בְּשֹׁכֵר קָרָע זֶה, כְּדִי שִׁיְהִיו כָּל פְּרוּתָיו שְׁלִי, בְּחֲצֵר 47
וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - אֶסּוּר⁶⁰, וּבְשָׂדֶה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ - מְתָרָת⁶¹. 48

(52) שנתבאר לעיל הל' א שהוא ריבית של תורה.
(53) הואיל והקציצה היא על דבר שאין הרווח ברור.
(54) שנתבאר לעיל הל' ד - ו. (55) נמצא שאוכל פירות של המוכר, בשביל המעות שאצל המוכר בהלוואה.
(56) וברשות המלוה הם גדלים. ועצם ההקנאה של השדה לפירותיו אינה ריבית קצוצה, שהרי לא קצץ עמו על רווח ברור כמו שנתבאר (עיין חידושי רבינו חיים הלוי, וב'אבן האזול'). (57) ב"מ סב. אמר ליה רבינא לרב אשי, והרי משכנתא בלא נכיתא וכו', ובדינינו (בדיני ישראל) אין מחזיקין ממלוה ללוה (שאבק ריבית הוא). (58) לכאורה דבריו הנ"ל נוגדים מה שמסופר בשמו בדין מכר באסמכתא (שם סז): עבר רבינא עובדא וחישיב ואפיק (עשה רבינא מעשה וחישיב והוציא הפירות מיד הלוקח), וכן למה ששנינו (שם סד): המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם וכו' מפני שהוא ריבית, כלומר ריבית של תורה (ועיין ערכין לא). ואין לסלק סתירות אלו אלא אם נפרש את דברי רבינא בדף סב. במשכנתא של שדה, ונפרש שאין דומה משכנתא של שדה לשל בית, וכן אין המשכנתא דומה לאסמכתא, כמו שנתבאר. (59) כן הוא דעת רבותיו, אבל אצל הראשונים אנו מוצאים ישובים אחרים לסתירות הנ"ל, וכתוצאה מזה - גם דעות שונות בענין משכנתא, ומנאם הגר"א ביור"ד סי' קעב, וראה להלן הל' ת. (60) משום אבק ריבית, ואין זה ריבית קצוצה אע"פ שהוא מנכה פחות מהמקובל בשכירות. והטעם, לפי שלא קצץ בפירוש שמנכה

(ראה הל' מכירה פ"א הל' ב, ו. 31) בינתיים על סמך המכר. (32) הואיל ולא גמר והקנהו, נמצא שמעות המכר הלוואה הם, והמלוה (הלוקח) אוכל פירות בשביל המעות שהלווהו (ב"מ סז. כרבינא, וכן דעת הר"ף ראה לקמן ה"ז). (33) הלווה. והוא-הדין אמר הלוקח (המלוה) אם לא תחזיר וכו' (לחם-משנה). (34) שאין זה אסמכתא - וקנה, שאילו לא גמר להקנותו, לא הקנהו מעכשיו (רבינו הל' מכירה שם). (35) להלוקח, ומנכה כל הפירות שאכל. (36) שם. הואיל ולא קיים התנאי - נמצא שהשדה מכור מלמפרע, לפיכך כל הפירות אפי' של תוך ג' שנים - שלו.

1 ה. המוכר בית או שדה, ואמר המוכר ללוקח:
2 לכשיהיו לי מעות תחזיר לי קרקעי - לא קנה³⁷;
3 וכל הפירות שאכל - רבית קצוצה³⁸, ומוציאין אותם
4 בדינינו. אבל אם אמר לו הלוקח מנדעתו³⁹: כשיהיו
5 לך מעות אני אחזיר לך קרקע זה - מתר, והלוקח
6 אוכל פירות⁴⁰ עד שיתחזיר לו מעותיו.

(37) השווה למעלה הל' ד. (38) שם סה: (39) שם. (השווה רבינו הל' מכירה שם הל' יא. ועיין בכסף-משנה שם). (40) "ואין בזה אבק ריבית, שהרי הלוקח מדעתו חייב עצמו בתנאי זה", והמוכר הסכים למכור גם בלי התנאי (רבינו שם).

7 ו. מכר לו את השדה, ונתן לו מקצת הדמים⁴¹: אם
8 אמר לו המוכר ללוקח: קנה כשעור מעותיך⁴² - כל
9 אחד משניהם אוכל פירות כשעור מעותיו. אמר
10 המוכר ללוקח: לכשתביא שאר המעות תקנה⁴³
11 מעכשיו - שניהם אסורים לאכל הפירות מיד: המוכר
12 אסור - שמוא יביא הלוקח שאר המעות, ונמצאת
13 השדה שלו⁴⁴, ונמצא המוכר אוכל פירות⁴⁵ בשביל
14 המעות שגשגארו לו אצל הלוקח⁴⁶; וכן הלוקח
15 אסור - שמוא לא יביא, ונמצא שאכל בשביל מקצת
16 המעות שיש לו אצל המוכר⁴⁷. לפיכך מניחין את
17 הפירות על ידי שלישי עד שינתנו לאחד מהן. אמר
18 לו המוכר: לכשתביא שאר המעות תקנה⁴⁸ - הרי
19 המוכר אוכל פירות עד שביא הלוקח; ואם אכל
20 הלוקח - מוציאין ממנו⁴⁹. אמר לו המוכר: קנה
21 מעכשיו⁵⁰, ושאר המעות הרי הן חוב אצליך - הרי
22 הלוקח אוכל פירות; ואם אכל המוכר - מוציאין
23 ממנו⁵¹ כל מה שאכל.

(41) מקור ההלכה - בבבא-מציעא שם. (42) מעכשיו, ושאר הקרקע תקנה כשתביא מותר המעות. (43) כל השדה, וקודם שיביא המעות אינו מקנה לו כלום. (44) למפרע, שהרי אמר לו מעכשיו. (45) בינתיים. (46) בהלוואה. (47) בהלוואה. (48) משעת הבאת שאר המעות. (49) שנמצא שאכל בשביל מקצת המעות שיש לו אצל המוכר. (50) קנה כל השדה, מעכשיו. (51) משום שאוכל בשביל המתנת מעותיו.

24 ז. הורי רבותי: שהמלוה את חבירו, ומשכן לו

יום שני כ"א סיון ה'תשע"ט

פרק שביעי

(1) מבאר דין משכונה על קרקע, וסידור משכנתא במקום שמסלקים לזמן ידוע. ודין מרבים על השכר.

א. המלוה את חברו, ומשפן לו את השדה עד זמן קצוב² או עד שיביא לו מעות³ ויסתלק⁴, והיה המלוה אוכל כל פרותיה⁵, אפלו אכל פשעור חובו - אין מסלקין אותו בלא כלום⁶; שאם תסלק אותו בלא מעות - הרי זה כמי שהוציא ממנו בדינין. ואין צריך לומר, שאם אכל יתר על מעותיו⁷ - אין מוציאין ממנו. וכן אין מחשבין משטר לשטר⁸ במשכונא. היתה הקרקע הממשכנת פידו של יתומים, ואכל שעור חובו - מסלקין אותו בלא כלום; אכל יתר על חובו - אין מוציאין ממנו היתר⁹. ומחשבין לו משטר לשטר. כיצד מחשבין משטר לשטר? הרי שהיתה שדה זו ממשכנת לו במאה דינר, ושדה אחרת ממשכנת לו בשטר אחר במאה דינר, ושתי השדות לאדם אחד, ואכל מפרות השדה האחת בחמישים, ומפרות השניה במאה וחמישים - אומרים לו¹⁰: הרי אכלת מן הפרות במאתים, ואין לך כלום. וכאלו השני שטרות שטר אחד ומשכונא אחת¹¹.

(2) שהמלווה לא יוכל לדרוש פירעון החוב לפני הזמן הקצוב. (3) אפילו בתוך הזמן הקצוב. (4) המלווה מן השדה ויחזירו ללווה. (5) באיסור, כמו שנתבאר בפרק הקודם הלכה ז. ודע, שדעת רבינו שאין הבדל בין מקום שמסלקים (שנהגו שהלווה יכול לפרוע את החוב לפני הזמן הקצוב מראש ולסלק את המלוה) ובין מקום שאין מסלקים, ובשניהם אסורה המשכונא משום אבק ריבית (ועיין בגמרא ז:). אבל כמה מן הראשונים דעתם שיש הבדל בין שני המקומות ועיין בלחם משנה בפרק הקודם הלכה ב. (6) בבא מציעא זז. אלא מנכים כפי שיראו הדיינים (ראה שם הלכה ב.). (7) מעות החוב. (8) רבינו מבאר בסמוך כיצד. (9) שם "ובדינתי אכל שיעור זווי - מסלקין ליה; אכל טפי (יותר מדמי ההלוואה) - לא מפקין מיניה" (כנוסחת הרי"ף), שלעניין סילוק - יפה כוח היתומים. (10) למלווה. (11) אם הייתה הקרקע של יתומים. אבל בשאר אדם דנים על כל שטר בנפרד ונמצא הלווה מחוייב לשלם לו חמישים דינרים בעד השטר שאכל רק בחמישים, ומההלוואה שבשטר השני מנכים לפי ראות עיני הדיינים וגובה את המותר.

ב. מקום שנהגו¹² לסלק המלוה פל זמן שיביא לו מעות - הרי זה כמו שפרש, ואין צריך לפרש¹³ דבר זה. וכן מקום שנהגו שלא יסתלק המלוה עד סוף זמן המשכונא - הרי זה כמו שפרש. וכל הממשכן סתם¹⁴ - אינו יכול לסלקו עד שנים עשר חדש.

פחות כתשלום בעד ההלוואה. (61) לפי שהרווח אינו ברור, הרי זה כקונה הפירות בזול מפני שאין הרווח בטוח. אבל בחצר שהרווח ברור, נמצא שהזולת הניכיו למטה ממחיר המקובל, כאילו השכירה בפחות, בשכר מותר המעות שהם בהלוואה (ע"פ רש"י שם סד: השווה למעלה ה' א).

ח. הורו מקצת גאונים⁶²: שכל משכונא⁶³ שאין בה נכוי כלל - הרי היא רבית קצוצה. ולא ירדו לעמק הדבר להפריש בין שדה לחצר, ולפיקח נתקשו להן דברי חכמי הגמרא⁶⁴. וכן הורו: שכל משכונא, אפלו בנכוי - אסור⁶⁵ בין בחצר בין בשדה. ואין להם משכונא מתרת אלא בדרך הזאת: כיצד⁶⁶? כגון שהלווה מאה דינרין, ומשפן לו בהן בית או שדה, והתנה עמו שאחר עשר שנים תחזור הקרקע זו לבעליה חנם - הרי זה מתר לאכל פרותיה פל עשר שנים, אפלו היה שברה שוה אלף דינרים בכל שנה, שאין זה אלא כמי ששכר בפחות⁶⁷. וכן אם התנה בעל השדה עמו: שכל זמן שיביא לו מעות, יחשב לו עשר בכל שנה⁶⁸ ויסלקו ממנה⁶⁹ - הרי זה מתר⁷⁰. וכן אם התנה הלוה⁷¹: שכל זמן שירצה, מחשב לו מה שדר בו, ויחזיר לו שאר הדמים ויסתלק - הרי זה מתר. שאין זה אלא פשכירות, וכל תנאי שבשכירות - מתר, כמו שבארנו.

(62) כן הוא דעת הרי"ף שם. (63) גם של שדה, לפי שגם בשדה הרי זה כשוכרה בפחות בשכר ההלוואה. (64) ראה למעלה הערה נו. ולדעת הרי"ף אין לך להעמיד דברי רבינא (בדף סב.) אלא במשכנתא בדרך שיתבאר לקמן. (65) כרב כהנא ורב פפא ורב אשי (שם ז:). (66) ומשכנתא זו היא המוזכרת בגמרא בשם "משכנתא דסורא". (67) ומותר אפילו בחצר (עייין ב"י סי' קעב), כמו שיתבאר להלן פ"ח ה' ח: שמותר להרבות בשכר הקרקע. (68) ינכה מן ההלוואה עשר עשר דינרים לשנה בעד פירות שאכל. (69) אבל המלוה, אם רצה להחזיר השדה ולגבות מותר המעות - אין שומעים לו, ואפילו אם שטף נהר את השדה ואינה מוציאה פירות - אינו יכול לגבות מנכסים אחרים של הלוה. (70) שאין זה אלא כשכירות - מה שאין-כן בשאר משכנות, שאם רצה המלוה להחזיר השדה - מחזיר וגובה הלוואתו מכל נכסי הלוה - נמצא שהוא שוכר בפחות, מחמת מותר המעות שהם בהלוואה (מגיד-משנה). (71) פיסקא זו כפי שהיא לפנינו צ"ע, שהרי הם הם הדברים שכתב רבינו לפנינו "וכן אם התנה בעל השדה וכו'". ויש נוסחאות שכתוב בהם "התנה המלוה" (וראה פירושו במשנה-למלך ובאור-שמח). בפיסקא זו משמיענו רבינו שזה מותר אפילו בבית, אם כי הרווח ברור. וזה שדקדק רבינו וכתב בבבא הראשונה "בעל השדה", וכאן אומר "מה שדר בו" (כסף-משנה, ועיין ש"ך יורה-דעה סי' קעב, ס"ק ד).

פירעון החוב לפני זמנו והרי זה כמלוה לעשר שנים שאין שביעית משמטת? ותייר, שהמדובר כאן כשהלוה לא פרע בזמנו והגיעה שביעית אחר זמן הפירעון. ומתוך כך יצא לנו שאם אינו יכול לסלקו - אין שביעית שלאחר זמן הפירעון משמטת, משום שהמשכון קנוי למלוה עד פירעון החוב (מגיד משנה). (26) כי בשדה של לוה נפלו ולא זכה בהם המלוה. (27) כדעת רבו הר"י מיגאש בחידושי בבא בתרא קכה. (28) שם, כדרך שגובה מן הקרקע - לפי שהיא קנויה למלוה עד סוף המשכונא. (29) עיין פרק ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ו, ובכסף משנה שם.

ה. אף על פי שמשכונא זו³⁰ אסורה היא ואבך רבית, כמו שבארנו³¹, אפשר שהיה מנהג זה בטעות, או לעובדי פוכבים³², או דרך כל מי שחוטא ומשכן באותה מדינה, הואיל ואבך רבית הולבין אחר המנהג³³. ויש מי שהורה, שזאת המשכונא בנכרי³⁴.

(30) בלי ניכוי בעד הפירות שהמלוה אוכל. (31) בפרק הקודם הלכה ז. (32) כלומר, במשכונא של הישראל עם העובד כוכבים ואין לפרש שכן נהוג אצל העובדי כוכבים שבאותו מקום, לפי שמנהגי הגויים אינם קובעים בדיני ישראל. (33) ר"ף שם. ואין בית דין נזקקין להוציא. (34) שהיא מותרת - לדעת רבינו, שם.

ו. עובד פוכבים שמשכן חצרו לישראל, וחזר העובד פוכבים ומכרה לישראל אחר - אין הממשכן חיב להעלות שכן לישראל מעת שקנה הישראל, אלא דר בחצר בלא שכן³⁵ עד שיחזיר לו העובד פוכבים את המעות שיש לו על חצרו זו; שהרי הוא ברשות הממשכן בדיניהם³⁶ עד שיתן לו מעותיו ויסלק.

(35) שם עג: רש"י שם מפרש, שהמדובר, כשהקונה לא קיבל עליו לפרוע את החוב. ומשמע, שאם קיבל עליו - אסור למלוה לדור בלי שכן, שהרי זה כאילו נוטל שכן הדיור בעד הרחבת זמן הפירעון. וכתב המגיד משנה, שכן גם דעת רבינו, והוא מוסיף, שהרמב"ן והרשב"א סוברים, שאפילו קיבל עליו הקונה - מותר. ראה שם. (36) בדיני הגויים, שדנים את המשכונא כמכר לזמן.

ז. הממשכן פית או שדה פיד חברו, והיה בעל הקרקע אוכל פרותיה³⁷, ואמר לו המלוה: לקשתמכר קרקע זו לא תמכרנה אלא לי בדמים אלו³⁸ - הרי זה אסור³⁹. ואם אמר לו: אל תמכרנה אלא לי בשויה, ועל מנת פן אני מלוה אותך - הרי זה מתיר⁴⁰.

(37) שם סה: "משכן לו בית משכן לו שדה וכו'". ולדעת רבינו שאין במשכונא של בית צד היתר אפילו בנכיתא - בהכרח אין לך לפרש הברייתא שנוכר בה "בית" אלא כשהלוה אוכל פירות (מגיד משנה). (38) בסכום כן וכך, וסכום זה פחות משווייה (רש"י שם). (39) שמוכרו בפחות

(12) שם. (13) שמן הסתם על דעת המנהג נעשה. ואם תשאל איך ייתכן שיהיה דבר זה במנהג והרי משכונא כזו אסורה? שאלה זו שואל רבינו עצמו לקמן (הלכה ה) ומשיב: אפשר שיהיה מנהג זה בטעות וכו'. (14) במקום שנהגו שלא לסלק, ולא התנה עימו על זמן הפירעון (לחם משנה וכפירוש הריטב"א שם) והמגיד משנה והכסף משנה מפרשים, שהמדובר במקום שאין מנהג מקובל וידוע בעניין סילוק המלוה).

ג. מקום שדרך לסלק המלוה כל זמן שירצה הלוה, והתנה עמו המלוה¹⁵ שלא יסלק עד סוף זמן המשכונא - הרי זה אינו יכול לסלק¹⁶. היה המנהג שאין המלוה מסלק עד סוף זמנו, וקבל המלוה עליה¹⁷ שייסלק בכל עת שירצה לו מעותיו - הרי זה צריך לקנות¹⁸ מידו על כך.

(15) בשעת מתן מעות (שם, ורש"י). (16) שכשם שאדם מתנה תנאי בשכירות כך מתנה במשכונא. (17) מדעת עצמו. (18) שם, בקניין סודר, שאם לא קנה ממנו, כיוון שמנהג המקום שלא לסלק, והלוה הוא המעוניין להתנות על כך - אין זה לטובת עצמו. ואם המלוה התנה, אלה דברים בעלמא, ויכול לחזור בו (בית יוסף יורה דעה סימן קעב. השווה פרק י"א מהלכות מכירה הלכה ו ובכמה מקומות שם).

ד. המשכונא¹⁹, במקום שמנהגם לסלק המלוה בכל עת שירצה²⁰ מעותיו - אין בעל חוב של מלוה²¹ גובה ממנה²² פדיון שגובה מן הקרקע²³; ואין הבכור נוטל בה פי שנים²⁴; ושביעית משמטתה²⁵. וכשמשלק אותו - אינו נוטל אפילו פרות שבשלו ונפלו לארץ²⁶. ואם הגביה אותו קדם שייסלקו - קנה אותו. ומקום שאינו יכול לסלקו עד סוף זמנו²⁷ - בעל חוב גובה הימנו²⁸; והבכור נוטל בה פי שנים; ואין השביעית משמטתה²⁹.

(19) שם סז: (20) הלוה. (21) שהמלוה הזה לוה ממנו. (22) מיורשי המלוה. (23) הואיל והלוה יכול לסלקו בכל עת, אין לאביהם קניין בגוף הקרקע אלא לשיעבוד הפירות ודינו כדין מטלטלין. ומטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב של אביהם כמו שיתבאר (פרק יא הלכה ז). (24) אמרה תורה (דברים כא, ז). שהבן הבכור יורש חלק כפול בנכסי אביו מחלק הבנים האחרים ומשמיענו כאן שאינו נוטל אלא בנכסים המוחזקים - שהם ברשות אביהם, ולא במלוה שיש לו על אחרים (כמבואר להלן פרק ג מהלכות נחלות הלכה א, ה). והקרקע הממושכן בידו אינו קנוי לו שהרי הלוה יכול לסלקו בכל עת שירצה. (25) שאין דינה כדין כל משכון שאינה משמטת (כמבואר למעלה פרק ג הלכה ה), לפי שלא אמרו המלוה על המשכון אין שביעית משמטת אלא במשכון שאין הלוה יכול לסלקו, אבל בנידון שאם רצה מסלקו בכל עת - הרי הוא ככל מלוה שבשטר. [הרשב"א הקשה: למה משמטת כשהלוה יכול לסלק? הלא המלוה אינו יכול לדרוש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למעלה בהלכה ח בהיתר החצר - מותר גם באדם, כיצד? שכן פועל לשנה, ואמר לו הפועל: אם תשלם מעכשיו - הרי שכרי עשר סלעים, ואם של חודש בחודש - הרי שכרי סלע בכל חודש, כי כלל זה ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, גם באדם אמור (מגיד משנה). (54) יוצא מתוך מה שיתבאר בסמוך (הלכה יא) "לא יאמר לו נכש עימי, ואעזור עימי".

23 יא. מתר⁵⁵ לאדם לומר לחברו: נפש עמי היום
24 ואנפשי עמך למחר, עדר עמי היום ואעדר עמך
25 למחר. אבל לא יאמר לו: נפש עמי ואעדר עמך⁵⁶,
26 עדר עמי ואנפשי עמך. כל ימי גריד⁵⁷ - אחת⁵⁸, וכל
27 ימי רביעה⁵⁹ - אחת. ולא יאמר לו: חרש עמי
28 בגריד, ואני אחרש עמך ברביעה; שהרי טרח
29 התרישה בימות הגשמים⁶⁰ יתרי⁶¹. וכן כל פיוצא
30 בזה.

(55) שם עה. (56) לזמן פלוני, מפני שפעמים מלאכה זו קשה מזו ונמצא שבשביל המתנת שכר עבודתו מקבל עליו לפרוע במלאכה קשה. (57) ימות החמה. גריד, לשון יובש כמו שאמרו בבראשית רבה (סוף פרק לו) על הפסוק "יבשה הארץ" (בראשית ח, יד): נעשית כגריד. (58) דין אחד להם כלומר ואומר אדם לחבירו נכש עימי ביום זה של גריד ואנכש עימך ביום פלוני של גריד - ואין לחוש שמא יום אחד ארוך מחבירו, שאין דרך בני אדם להקפיד בכך. (59) ימות הגשמים. רביעה, מלשון ובהמתך לא תרביע (ויקרא יט, יט) שהגשם רובע (מפרה) את הקרקע (תענית ו:). (60) כשהשדה לחה. (61) מאשר ימי הגריד.

31 יב. השוכר את הפועל⁶² בימי החורף לעשות עמו
32 בימי הקר⁶³ בדינר בכל יום, ונתן לו השכר⁶⁴, והרי
33 שוכרו שנה בימי החורף סלע בכל יום - הרי זה
34 אסור, מפני שנראה כמלוה אותו היום כדי שיוזיל
35 לו בשכרו. אבל אם אמר לו: עשה עמי מהיום⁶⁵
36 ועד זמן פלוני בדינר בכל יום, אף על פי ששנה
37 שוכרו סלע בכל יום - הרי זה מתר; הואיל והוא
38 מתחיל לעשות מעתה - אינו נראה כנוטל שכר
39 מעותיו, שהקדים ונתן לו בשכרו⁶⁶.

(62) בבא בתרא פו. ואינו מתחיל תיכף לעבוד.
(64) בשעה ששכרו ולפני התחלת העבודה. (65) והוא מתחיל לעבוד בו ביום. (66) אלא כמי ששכר בפחות, והרי זה דומה לדין שנתבאר למעלה בהלכה ח.

פרק שמיני

(1) מבאר שאין מרבין על המכר, ודין מכירת פירות בזול לפני הבשלתם, ודין קוני זמורות ודין שומרי השדות, ודין שמותר לאדם לומר הא לך מאתיים וזו דמי חביות יין ואם יחמיצו תפסיד, ודין קונים בתשרי ואין נוטלים עד טבת, ודין משכיר ספינה ונשברה, ודין קבלת נכסי צאן ברזל, ודין השכרת תרנגולת להושיבה על ביצים.

40 א. אסור להרבות על המכר². כיצד? המוכר לחברו

מחמת ההלוואה. (40) שם. ואם תשאל היאך קונה השדה והרי אסמכתא היא - בהכרח המדובר פה, באמר מעכשיו וקנו מידו וכמו שמבואר בדברי רבינו בפרק ח מהלכות מכירה הלכה ז, כ. ואמנם לא ביאר רבינו בבאן תנאים אלו, לפי שאינו דן כאן אלא במה שנוגע לאיסור ריבית והיתור (עיין ראב"ד, מגיד משנה).

1 ח. מתר להרבות בשכר הקרקע⁴¹. כיצד? השכיר לו
2 את החצר ואמר לו: אם מעכשיו אתה נותן לי, הרי
3 היא לך בעשר סלעים בכל שנה; ואם תתן שכר
4 חדש בחדש, הרי היא בסלע בכל חודש - הרי זה
5 מתר⁴².

(41) שם סה. (42) והטעם בזה אמרו בגמרא (שם) על פי הכלל ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף (בסוף זמן השכירות). נמצא, כשאומר לו: "אם חודש בחודש הרי הוא בסלע", אין זה תוספת בשביל המתנת דמי השכירות - כי הרי עדיין לא הגיע זמן גבייתו - אלא שכך הוא שער השכירות בשוק. וזה שאומר לו "אם מעכשיו הרי היא בעשר סלעים" מוזיל הוא אצלו מפני הקדמת המעות ומשכירו בפחות. ודווקא בשכירות, אבל על המכר אסור להוסיף כמו שיתבאר לקמן פרק ח הלכה א.

6 ט. המשפיר⁴³ שדה לחברו בעשרה פורים לשנה,
7 ואמר לו: תן לי⁴⁴ מאתיים וזו שאפרגס בהן את
8 השדה⁴⁵, ואני אתן לך שנים עשר כור בכל שנה -
9 הרי זה מתר; מפני שאם יפרגס את השדה בדינרין
10 אלו, יהיה שכרה⁴⁶ יתרי⁴⁷. וכן אם השכיר לו חנות
11 או ספינה בעשרה דינרין בשנה, ואמר לו: תן לי
12 מאתיים וזו שאבנה בהן חנות⁴⁸ זו ואצירנה
13 ואצירנה⁴⁹, או אמתן בהן ספינה זו וכלי תשמישיה,
14 ואני אעלה לך שנים עשר דינר בכל שנה - הרי זה
15 מתר⁵⁰. אבל אם אמר לו: תן לי מאתיים וזו כדי
16 להתעסק בהן בחנות, או אוציאם בסחורה⁵¹ של
17 ספינה, או אשכר בהן מלחין, ואני אעלה לך בשכר
18 - הרי זה אסור⁵².

(43) שם סט: (44) כלומר, הלוויני. (45) בזיבול, ניכוש וחרישה וכו'. (46) הרינוח (הפירות) שתוציא השדה. (47) והרי, שער חכירת שדה משובחת, גבוה מאשר שדה זיבורית. (48) נראה שצריך להיות "החנות". (49) כדי למשוך את עין הקונה. (50) שם, מפני שאם ישפץ את החנות או יתקן את צרכי הספינה - יהיה שכרה יתור. (51) לשם הובלתה בספינה ממקום למקום. (52) שם, מאחר שאינו משקיע המעות בגוף החנות או הספינה - הרי תוספת השכר בשביל המתנת המעות.

19 י. אסור להרבות בשכר האדם⁵³. כיצד? לא יאמר
20 לו: עשה עמי היום מלאכה זו שהיא שנה כסף,
21 ואני אעשה עמך בשבוע אחר מלאכה שהיא שנה
22 שתיים⁵⁴.

(53) וכדוגמא שמבאר רבינו והולך. אמנם בדרך שנתבאר

למכרה כמו שתצא החזירה לי - הרי זה מתר, אף
על פי שאם אברה או נגבה או החמיצה תהיה
ברשות הלוקח²¹.

(14) שם סה. "טרשא דרב חמא" (מגיד-משנה, בלשון
"אולי", ועיין 'ספר התרומות' שער מו חלק ד, לג).
(15) ממתין לו בפרעון המעות עד הקיץ, כששער היין עולה,
שהיין מתייקר בקיץ. (16) כלומר, והתנו ביניהם.
(17) כגון אם תאבד או תשבר. (18) נמצא שדמי היין אינם
בהלוואה אצלו כל זמן שלא מכרה, ואם רצה הלוקח ממתין
עד הקיץ ומוכרה בשנים או ביותר, ואם הוא מוכרה בשער
הזול - הרי הוא עצמו אשם בהפסדו. (19) קטע זה "ואם
לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים"
נשתרבה כאן בטעות, ומקומו לקמן בסוף ההלכה (ראה
הערה כ). (20) והיא שוה עתה דינר. (21) כאן צריך
לגרוס הקטע שלמעלה "שאם לא מצא למכרה ולהרויח בה,
היה לו להחזירה לבעלים" והוא נתינת טעם למה מותר
אפילו כשהאחריות על הלוקח, ומסביר רבינו לפי שהיה לו
להחזירו לבעלים, ואם כן דינו ככל סרסור שנתבאר בפ"ז
מהל' שותפין. ובבבא הראשונה המדובר, כשאנו יכול
להחזירה ולכן התירו רק שהאחריות על המוכר (ש"ך י"ד
סי' קע"ס ס"ק כט, ועיין בלחם-משנה כאן, ובב"ח ו' פרישה'
שם, וראה השלמות).

ד. היו לו פרות, שאם ירצה²² למכרן בשוק ולקח
דמיהן מיד, מוכרן בעשרה²³; ואם תבע²⁴ אותן
הלוקח לקנותן ויתן המעות מיד, יקנה אותן בשנים
עשר²⁵ - הרי זה מתר למכרן בשנים עשר עד שנים
עשר חדש²⁶; שאפילו הביא זה²⁷ מעותיו עתה,
בשנים עשר הנה קונה אותן²⁸. וכן כל פיוצא בזה.

(22) יציע המוכר. (23) כשהצעת המכר בשוק תבוא מצד
המוכר, צריך יהיה להויל אותו כדי שיקפצו עליהם קונים.
(24) יבקש. (25) כשער הפירות, כאשר ההצעה באה מצד
הלוקח. (26) ואין בזה משום ריבית (ע"פ הירושלמי ב"מ,
פ"ה הל' ו גבי כיתנא דר"ח - מגיד-משנה). (27) הלוקח
המבקש לקנות. (28) הרי ששווי הפירות כך הוא - וזה
שהוא מוכרן בעשר, אין זה אלא מפני שמוזיל המקח ומוכר
בפחות, מסיבת דוחקו למעות (ב"י י"ד, סי' קעג).

ה. אסור לקנות²⁹ פרי הפרדס קדם שיגמר
ויתפשל³⁰; מפני שזה שמוכר בזול עתה, בעשר,
הוא פרי ששנה עשרים שנים³¹, נמצאת התוספת
בשכיל ההקפה³². אבל אם קנה עגל בזול³³, ויהיה
אצל הבעלים עד שיגדיל - הרי זה מתר; שהרי אם
מת או פחש - ברשות הלוקח הוא, והפחש והמיתתה
דבר מצוי תמיד³⁴.

(29) ולשלם תיכף. כרב בב"מ עג. (30) היינו, כשהוא עודנו
בוסר - ולכשיבשל יתנו לו. ובינתיים מטפל המוכר בעיבוד
הפרדס (מגיד-משנה לקמן פ"ט הל' י). (31) ואע"פ שאם
תארע תקלה, כגון ברד או קרה, יהיה הלוקח נושא בהפסד
- לפי שאין גורמי הפסד זה מצויים. "אמנם יש תקנה לזה

קרקע או מטלטלין, ואמר לו: אם מעכשו תתן לי
הדמים, הרי הן שלך במאה; ואם עד זמן פלוני,
הרי הם שלך בעשרים ומאה - הרי זה אבק רבית⁴,
שזה דומה כמי שנוטל עשרים בשכיל שנתן לו
מאה להשתמש בה עד זמן פלוני⁵. וכשיתפגעו⁶
בדין - אינו חייב לתן אלא מה שהיה שנה בשעת
המכר⁷, או יחזיר⁸ ממכרו מיד, אם היה קנים. וכן
אם מכר לו מטלטלין עד זמן פלוני במאה, והיו
שוין בשוק למי שקונה במעותיו מיד תשעים¹⁰ -
הרי זה אסור¹¹; ואינו נותן לו אלא תשעים, או
מחזיר מיד סחורתו, אם היתה קימת.

(2) ב"מ סה. (3) וכך הוא השער בשוק. (4) שהלוקח
מתחייב בנתינת המעות מיד כשעבר המקח לרשותו, נמצא,
שמרבה על המכר בשכיל המתנת מעותיו, מה שאין-כן
בשכירות - שאינה משתלמת אלא לבסוף, מותר להרבות על
השכר כמבואר בפרק הקודם הל' ח. (5) כלומר, שהמתין
לו בפרעון המקח עד זמן פלוני. (6) המוכר, ויתבע מאה
ועשרים. (7) שאבק ריבית אינו יוצא בדיינים, כמו
שנתבאר למעלה בפרק ו הל' א. (8) כלומר, או אם רצה
המוכר לחזור בו - חוזר ונוטל חזרה את הדבר שמכר, אבל
הלוקח אינו חוזר, שכן הלוקח גמר לקנותו, אפילו על דעת
מאה ועשרים (לחם-משנה, ועיין משנה-למלך).
(9) שישלם לו לאחר זמן מסוים. (10) אפילו אם מכרו
בסתם, ולא פירש אם עד זמן פלוני מאה, ואם מעכשיו
תשעים. (11) לפי שנראה כריבית. רב נחמן שם מתיר
בסתם, ורבינו לא פסק כמותו, מפני שבגמרא שם אמרו:
הלכתא כרב חמא, והלכתא כרבי אלעזר, ולא אמרו הלכתא
כרב נחמן. כתב רבינו "מכר לו מטלטלין", לפי שבקרקע
שאין לו אונאה (כמבואר בפ"ג מהל' מכירה הל' ח) - כל
שהוא דרך מקח וממכר, וגם לא אמר אם מעכשיו כך וכך
ואם לזמן פלוני כך וכך - אינו נראה כריבית - ומותר
(מגיד-משנה).

ב. הלוקח¹² מחברו חפץ בשוה¹³ על מנת שיתן לו
מפאן ועד שנים עשר חדש - הרי זה רשאי לומר
לו: תן [לי] מיד בפחות, ואינו חושש משום רבית.

(12) תוספתא ב"מ פ"ו ה"ד. (13) אבל ביותר משווי אסור,
כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. וביבית יוסף י"ד קעג
מבאר שהתירו רק כשהלוקח קנה את החפץ תחילה ואח"כ
אמר המוכר שיקח פחות אם ישלם לו מיד. ראה 'חסדי דוד'
על התוספתא.

ג. חבית של זין¹⁴ שהיא שנה עתה דינר, ומכרה לו
בשנים עד הקיץ¹⁵, על מנת¹⁶ שאם תארע בה
תקלה¹⁷ הרי היא ברשות המוכר עד שימכרה
הלוקח¹⁸ - הרי זה מתר; שאם אברה או נגברה -
אינו משלם כלום, ואם לא מצא למכרה ולהרויח
בה - הנה לו להחזירה לבעלים¹⁹. וכן אם מכרה לו
בשנים²⁰, ואמר לו: היתר על שנים יהיה שוכרה
בשכיל שאתה מטפל למכרה, ואם לא תמצא

מִתֵּר; שְׁהָרִי בְּרִצּוֹנוֹ הוֹסִיף לוֹ, וְאֵלּוּ רָצָה - לֹא 21
הוֹסִיף, שְׁהָרִי לֹא הָיָה שָׁם תִּנְאִי⁵¹. 22

(49 שם עג: (50 מרצונו - לשם מתנה. (51 על התוספת
(ועיין לעיל פ"ד הל' י; פ"ה הל' יא, ובלחם-משנה
ובביאורנו שם)

י. מִתֵּר⁵² לְאֶדָם לִתֵּן דָּמִי חֲבִית שֶׁל יִינֹ⁵³ לְחִבְרוֹ 23
וְלֹמֵר לוֹ: אִם הִחְמִיצָה מִכָּאן עַד יוֹם פְּלוֹנִי - 24
בְּרִשׁוֹתָּךְ, אֲכָל אִם הוֹזִילָה אוֹ הוֹקִינָה - הָרִי הִיא 25
שָׁלִי; שְׁפִינֹן שֶׁקֶבֶל עָלָיו הוֹזַל, הָרִי זֶה קְרוֹב לְשֹׁכֵר 26
וְלֹהֶפְסֵד⁵⁴. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. וְכֵן מִתֵּר לְאֶדָם⁵⁵ 27
לְקִנּוֹת מִחִבְרוֹ בְּחֻשְׁרֵי מָאָה פְּדִין שֶׁל יִינֹ⁵⁶ בְּדִינָר, 28
וְאֵינוֹ נוֹטֵל עַד טֵבַת, וְכִשְׁנוּטֵל בְּדֹק, וּמִחֲזִיר 29
הַחֲמִץ וְלֹקֵחַ הַיֵּין הַטּוֹב; שְׁלֹא קָנָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא יֵין 30
טוֹב, וְאֵלּוּ שְׁהִחְמִיצוּ - מִתְּחִלָּה הָיוּ רְאוּיִין 31
לְהִחְמִיץ⁵⁷, אֲכָל לֹא נֹדַע הַדָּבָר עַד אַחֵר הַזְמָן⁵⁸. 32

(52 שם סד. (53 וציין את החבית שקנה (מגיד-משנה).
(54 אולם אם לא קיבל עליו סיכון הוול - הרי זה קרוב
לשכר (אם הוקירה) ורחוק להפסד - שהרי אם החמיצה או
הוולה יפסיד המוכר - ואסור, כי המוכר הסכים לתנאי
שכזה מפני הקדמת המעות (עיין רמב"ן שם). (55 שם
עג: (56 ואינו בורר את הכדים שהוא קונה, וגם אינו
מתנה עם המוכר "אם החמיצה - ברשותך" ('בית יוסף' סי'
קעג; וראה במפרשי השו"ע שם). (57 היה בהם כבר
קלקול בלתי ניכר. (58 אבל לאחר טבת - לא היו ראויים
להחמיץ, וברשות הלוקח החמיצו, ואם יבדוק אותם
כשנוטלים ויחזיר החומץ, נמצא שבשביל הקדמת המעות
הסכים המוכר להחליף לו את החומץ בין טוב (עיין 'בית
יוסף' ובמפרשי השו"ע שם).

יא. מְקוֹם שְׁנֵהֲגוֹ⁵⁹ לְשֹׁכֵר הַסְפִּינָה וְלִטֵּל שְׂכָרָהּ, 33
וְאִם נִשְׁכְּרָה, שָׁמִין לוֹ מֶה שִׁפְחָתָהּ⁶⁰ וּמִשְׁלֵם⁶¹ יָתֵר 34
עַל שְׂכָרָהּ - הָרִי זֶה מִתֵּר. וְכֵן מִתֵּר⁶² לְהַשְׁפִּיר סִיר 35
שֶׁל נִחְשֵׁת וּכְפִיּוּצָא בּוֹ, וְנוֹטֵל הַשְׂכָּר וְדָמִי מֶה שִׁפְחָת 36
מִמֶּשְׁקָלוֹ⁶³. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. 37

(59 שם סט: (60 בהקבלה למה שהיתה שווה בשעת
שכירה (השווה להלן הל' יג, ובמגיד-משנה). (61 את
הפחת. (62 ואין אנו אומרים: מכיון שקיבל עליו את
הפחת, הרי דמי הספינה הם אצלו בהלוואה, ואם-כן השכר
שהוא משלם הוא תוספת, וכשהשוכר מחזיר לו הספינה
ודמי הפחת מוסיף את השכר - הרי זה כריבית. וטעמו של
דבר אמרו בגמרא (שם), לפי "שלא עשאה דמים מחיים
אלא לאחר מיתה (=שבירה)", כלומר לא עשאה דמים -
לשלם את הפחת אלא של שבירה, אבל לא קיבל על עצמו
אחריות הפחת הבא מחמת שימוש כשהוא מחזירה בחיים
(=בעין) ומחזירה כמות שהיא, והואיל וכך - שאין כל
הפחת באחריות השוכר - אין זה כמלוה אלא כשכירות,
ודבר זה - לקבל עליו אחריות אונסין - מותר בשכירות,
כמבואר בפ"ב מהל' שכירות, הל' ט: "מתנה בעל הפקדון

- שיקנה אילנות הפרדס לפירותיהן של אותה שנה, ויחזיק
בהם מיד לקנותן" (כסף-משנה). וזה שדקדק רבינו בתחילת
ההלכה ואמר: "פרי הפרדס" (השווה לקמן הל' ו).
(32 שם, "מודה רב בתווריי", פירוש, בקונה עגל מן הבוקר
(תווריי=בוקרים). "דנפיש פסידא" (מקרי ההפסד רבים הם
- כנוסחת הר"ח, עיי"ש ב'תוספות'). (33 נמצא שאין
התוספת בשביל ההקפה, אלא בעד אחריות ההפסד
שהלוקח נושא בו.

1 ו. הַנּוֹתֵן מְעוֹת לְבַעַל הַכֶּרֶם עַל הַשְּׂרִיגִים וְעַל 1
2 הַזְּמִירוֹת³⁴ לְכַשִּׁיפָּרְתוֹ, שָׁהֵם בָּיָקָר, וְהוּא קוֹנֶה אוֹתָן 2
3 בְּזוֹל עַד שְׁיִכְשּׁוּ וְיִכְרְתוּ - הָרִי זֶה צָרִיף לְהַפֵּךְ בָּהֶן³⁵ 3
4 כְּשֵׁהֵם מִחִבְרִים, שְׁנִמְצָא כְּקוֹנָה³⁶ אֵילָן לְזִמְרוּתָיו. 4
5 וְאִם לֹא הָפֵךְ - נִמְצָא הַמְּעוֹת הַלְּזָאָה³⁷, וְהֵן לֹקֵחִין 5
6 בְּזוֹל מִפְּנֵי הַהֶקְפָּה, וְאִסּוּר. 6

(34 לפני עונת הזימור, כשעודם קטנים (שם: "אמר להו
שמואל להנהו דשבשי שיבשא וכו'" וכפירוש הר"ח הובא
ב'ערוך' ערך שיבשא, וב'תוספות' שם). (35 בקרקע
שתחת הגפנים - בעידור וניכוש (עיין 'ספר התרומות' שער
מ, חלק ד, ועיין ב'בית יוסף' סי' קעג). (36 עכשיו, בשעת
מתן מעות. (37 עד עונת הזמירה.

7 ז. שוֹמְרֵי הַשְּׂדוֹת³⁸ שְׁנוֹתֵינִן לָהֶם חֲטִים בְּשִׁכְרָן³⁹ 7
8 בְּזוֹל⁴⁰ מִן הַגֶּרֶן - כְּשִׁיבּוֹאוֹ לַגֶּרֶן, צָרִיכִין לְהַתְּעֵסֵק 8
9 עִמָּהֶן בְּמִלְאָכָה בְּגֶרֶן⁴¹, כְּדִי שִׁיחִיו הַחֲטִים הָאֵלּוּ 9
10 שֶׁנּוֹטְלוּ בְּסוֹף זְמַן הַשְּׂכִירוֹת⁴². וְאִם לֹא עָשׂוּ כֵךְ - 10
11 נִמְצָאָת הַשְּׂכִירוֹת⁴³ אֲכָל הַבְּעָלִים כְּמִלּוֹה, וְזֶה 11
12 שֶׁלִּקְחוּ בְּזוֹל מִפְּנֵי שְׁאֵחֲרוֹ שְׂכָרָן עַד הַגֶּרֶן. 12

(38 שם. (39 בעד שמירת הקמה עד הקציר. (40 מאשר
השער בשוק. (41 בדישת התבואה, ובירורה. (42 כי
כאשר הם מסייעים במלאכה בגורן, הרי זה כאילו מלאכתם
נמשכת עד הגורן, נמצא שעתה הגיע זמן תשלום השכירות,
כי השכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ולפיכך אין בזה
כשנותן להם בזול אלא כמי שמוזיל ומוכר בפחות מאשר
השער בשוק. (43 שזמן פרעונה יתכף אחר הקציר.

13 ח. אֲרִיסִין⁴⁴ שִׁחִיו בְּעַלֵּי הַשְּׂדוֹת מִסְלָקִין⁴⁵ אוֹתָן מִן 13
14 הַשְּׂדֵה בְּנִיסָן, וְנוֹתֵנִין לָהֶם הָאֲרִיסִין כָּכָל זֶרַע הַמָּרָר⁴⁶ 14
15 אַרְבַּע סָאִין⁴⁷, וְהַנִּיתָ זֶה אֲרִיסִין בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ עַד אֵיךְ, 15
16 וְנוֹטֵל מֵהֶן שֵׁשׁ סָאִין - הָרִי זֶה מִתֵּר, וְאֵין שָׁם 16
17 רַבִּית⁴⁸. 17

(44 שם. (45 מאלצים את האריסים לקצור התבואה בניסן
ולהסתלק. (46 שטח של בית כור. (47 שכר החכירות.
(48 כי אין התוספת, שבביל המתנת הארבע סאין, אלא מפני
שמשאיר את התבואה בשדה עד אייר, ובמשך זמן זה
מתבשלת התבואה כל צרכה והיבול גדל ומרוויח האריס.

18 ט. הַלּוֹקֵחַ חֲטִים⁴⁹ אַרְבַּע סָאִין בְּסֻלַּע, וְכֵן הַשְּׂעִר, 18
19 וְנָתַן לוֹ אֶת הַמְּעוֹת, וְכִשְׁפָּא לְגִבּוֹת אֶת הַחֲטִים 19
20 לְאַחֵר זְמַן הוֹסִיף לוֹ בְּמִדָּה⁵⁰ וְנָתַן לוֹ יָתֵר - הָרִי זֶה 20

16 הַפְּעִיזִים בְּשָׁנֵי אֶפְרָיִם⁷⁶, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין מְשֹׁם
17 רַבִּית.

(75 שם סח: 76) בשכר התרנגולת, אם כי אין הפחת מצוי בתרנגולת כאשר בבהמה שנכששת מחמת מלאכה (כך פירש הראב"ד, הובא ב'שיטה מקובצת' שם. וכך מורה לשון רבינו, וכן משמע מזה סידורו רבינו בתוך קבוצת ההלכות של שכר ופחת. ועיין רש"י שם שמפרש אחרת - 'חסדי דוד' על התוספתא, פרק ד. והשווה למעלה פ"ה הל' טז.

18 טו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׂה בַּחֲבֵרוֹ אֲרָבָעָה דִּינָרִים שָׁל
19 רַבִּית⁷⁷, וְנָתַן לוֹ בֶּהֱן⁷⁸ חֲפִיץ⁷⁹ שְׁשֻׁה חֲמִשָּׁה⁸⁰,
20 בְּשִׁמוּצֵיָאִין מִמֶּנּוּ⁸¹ - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ חֲמִשָּׁה⁸²,
21 הוֹאִיל וּבְתוֹרַת רַבִּית בָּא לִידוֹ. וְכֵן אִם נָתַן לוֹ בֶּהֱן
22 כֶּסֶת אוֹ כָּלִי⁸³ - מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ אֶת הַכָּלִי עֲצָמוֹ⁸⁴
23 וְאוֹתוֹ הַכֶּסֶת עֲצָמוֹ. הַשְּׂכִיר לוֹ בֶּהֱן⁸⁵ מְקוֹם שְׁשֻׁה
24 שְׂכָרוֹ שְׁלֹשָׁה דִּינָרִין, בְּשִׁמוּצֵיָאִין מִמֶּנּוּ - מוֹצִיאִין
25 מִמֶּנּוּ אֲרָבָעָה; שְׁהָרִי בְּאֲרָבָעָה שְׂכָרוֹ מִמֶּנּוּ מְקוֹם זֶה,
26 שְׂקָבֵל עָלָיו⁸⁶.

(77 קצוצה. 78) תמורתם. (79) שאינו מסוים, כלומר, שאין שם הבעלים עליהם כגון פירות וכיוצא בהם, שאינו ניכר שהוא של ריבית (ראה בסמוך). (80) כגון שהשער בשוק ארבע סאים בארבעה דינרים, ונתן לו חמש סאים. (81) כמו שנחבאר (למעלה פ"ה הל' א), שריבית קצוצה יוצאה בדיינים. (82) שם סח. בשם רבא. כשווי של החפץ בשוק, אבל החפץ עצמו - אפילו הוא עדיין בעין - אין מוציאים אותו, שכל שאינו מסוים, המקח קיים אע"פ שבא לידו מחמת איסור. למעלה בפ"ג הל' א גבי משכון של אלמנה, פסק רבינו שאם משכן מוציאים ממנו. וכתבנו בשם הריב"ש הטעם, לפי שפסק כרבא (תמורה ד:). שכל דבר שאסרה התורה לעשות ועברו ועשה - אין עשייתו מועילה, ולמה כאן הקנין קיים? מפני שבנידון כאן אין כל איסור בהקנאת החפץ, אלא בזה שאינו משלם ללווה בעדו ומעכב בידו תמורתו בשביל הריבית. (83) וכן כל דבר המסויים, שניכר בו שהוא של ריבית (מגיד-משנה בשם הרמב"ם והרשב"א). (84) ובטעם הדבר, אמרו בגמרא (שם) "כי היכי דלא לימרו גלימא דמכסי וקאי - גלימתא דרבייתא היא" (= שלא יאמרו הבריות: הלבוש שהוא מתלבש בו תדיר - לבוש של ריבית הוא). (85) שם, תמורת ארבעת הדינרים. (86) המלוה קיבל עליו לשלם ארבעה (בכתי"י תימן: והרי קיבל עליו).

פָּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) מבאר דין פוסק על הפירות או על הכלים, וכולל שם דין חמרים המעלים ממקום היקיר למקום הזול, ודין מוליך פירות ממקום למקום, ודין קונה פירות בזול כשהם קטנים, ומתנה שיישארו בשדה עד שיגדלו.

27 א. אֵין פּוֹסְקִין² עַל הַפְּרוֹת³ עַד שֶׁיֵּצֵא הַשְּׂעִר⁴, יֵצֵא
28 הַשְּׂעִר - פּוֹסְקִין; אָף עַל פִּי שְׂאִין לָזֶה⁵ - יֵשׁ לָזֶה⁶.
29 פִּיעִיד? הִיָּה הַשְּׂעִר לְחֻטִּים קְבוּעֵי לְשׁוֹק אֲרָבָע סָאִין
30 בְּסֻלַּע - הָרִי זֶה פּוֹסֵק עָמוֹ עַל מֵאָה סָאִין, וְנֹתֵן לוֹ

על נושא שכר ושוכר להיות חייבים בכל כשואל" (עיין חידושי הרשב"א, שם. והשווה לקמן הל' יג). (63) אם כי הרי הוא מחזירו בעין (ראה הערה הקודמת) - נוטל שכרו, ובטעם הדבר אמרו בגמרא (שם) "דהא מקבלי עלייהו (הבעלים) חוסכא דנחשא (פחת דמי הנחושת) דכל כמה דמיקלי בצרי דמיה" (שהנחושת דמיה נפחתים מחמת השימוש באש ששורפת את הנחושת. רשב"א שם).

1 יב. אֵין מְקַבְּלִין צֶאֱן בְּרוּל⁶⁴ מִיִּשְׂרָאֵל⁶⁵, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
2 אֶבֶק רַבִּית⁶⁶. וְכִיעִיד הֵן צֶאֱן בְּרוּל? הָרִי שֶׁהָיָה לוֹ
3 מֵאָה צֶאֱן, וְקִבְּלָם מִמֶּנּוּ לְהַטְפִּיל בֶּהֱן, וְיִהְיֶה הַגְּזוּת
4 וְהַגְּזוּת וְהַחֲלָב לְאִמְצָע, לְשִׁלִּישׁ אוֹ לְרִבִּיעַ, עַד
5 שָׁנָה אוֹ עַד שְׁנָתַיִם, כְּמוֹ שֶׁהִתְנֶה בִּינֵיהֶם; וְאִם מֵתוֹ
6 הַצֶּאֱן, הָרִי הַמְקַבֵּל מְשַׁלֵּם דְּמֵיהֶם⁶⁷ - הָרִי זֶה אֶסוּר,
7 שְׁהָרִי פֶעַל הַצֶּאֱן קָרוֹב לְשֹׂכֵר וְרוֹחוֹק לְהַפְסֵד⁶⁸.
8 לְפִיכָף, אִם קָבַל עָלָיו פֶּעַל הַצֶּאֱן, שְׁאִם הוֹקְרוֹ אוֹ
9 הוֹזְלוֹ אוֹ אִם נִטְרָפוּ⁶⁹ הָרִי הֵן בְּרִשְׁתּוֹ - הָרִי זֶה
10 מְתוּר⁷⁰. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(64) שם ע: עיסקא, שהמקבל מקבל עליו האחריות אם מתו. ובסמוך מבאר רבינו צאן ברזל מהו. (65) אבל מן הגוי או לגוי מותר, שאבק ריבית מותר עם הגוי אפילו מדבריהם, כמבואר למעלה פ"ה הל' ב. (66) כל עיסקא שהיא קרובה לשכר ורוחקה להפסד לבעל הממון - דינה כאבק ריבית. (67) על שם כך נקראו "צאן ברזל", שהקין קיים ובטוח לבעליו ואינו פוחת כברזל. ולפי שברוך כלל היו המקבלים נוהגים לקבל בהמה דקה, נקראת כל עיסקא - בכל סחורה שהיא - בתנאים אלו, בשם "צאן ברזל" (ע"פ רש"י שם). (68) וכל קרוב לשכר ורוחוק להפסד - אבק ריבית הוא ואסור (כמבואר שם, הל' ח). (69) כלומר, שמקבל עליו הנותן כל האחריות, בין של הוזלה ובין של אונסין. (70) משמע, שאם קיבל אחריות הוזלה בלבד - אסור (ב"י; הגר"א סי' קעז, ס"ק ג. ובכתי"י תימן הנוסחא: שאם הוקרו או הוזלו, הרי הן ברשותו. או אם נטרפו הרי הן ברשותו. ולנוסחא זו משמע דעת רבינו שגם אם מקבל עליו אחריות הוזל בלבד - מותר, כדעת הריב"ן הובא ב'טור', שם).

11 יג. הַשֵּׁם⁷¹ פָּרָה מְחִבְרוֹ, וְאָמַר לוֹ: אִם מֵתָה, הָרִי
12 הִיא עֵתָה עָלַי בְּשִׁלְשִׁים⁷² דִּינָרִים, וְאֵנִי אֶעֱלֶה לָךְ⁷³
13 סֻלַּע בְּכָל הַדָּשׁ - מֵתוֹ; לְפִי שֶׁלֹּא עֲשָׂאָה מְחִיָּים
14 דְּמַיִם, אֶלָּא לְאַחַר מֵיתָה⁷⁴.

(71) ברייתא שם. (72) ואפילו לא יהיה שוויה כך בשעת מיתה. (73) בשכר מלאכתה, כל זמן שהיא חיה. (74) אם תמות, אבל כל עוד שהיא בחיים - מחזירה כמות שהיא, אע"פ שהכחישה מחמת מלאכה. והואיל שאין כל האחריות על המקבל - אין זה קרוב לשכר ורוחוק להפסד, ומותר להעלות לו שכר (מגיד-משנה, והשווה למעלה הל' יא, הערה סא). [תמורה הדבר, שרבינו הקדים דין ספינה (ה"א) לדין שם פרה, והרי בגמרא שם מבסס רב ששת דין ספינה על הברייתא "השם פרה"].

15 יד. מִשְׁכֶּרֶת⁷⁵ אִשָּׁה לְחִבְרָתָהּ תִּרְנַגְלָת לִישָׁב עַל

הזיתים עד שיתרככו ויהיו ראויים להוציא שמנם" (רבינו בפיה"מ מעשרות פ"ד משנה ג.) - והוא מלשון הכתוב (איוב כא, כד): עטיניו מלאו חלב (הערוך, בערכו). גושי חמר גולמים (רש"י שם מפרש שהוא מלשון בצה (בית חרוקה), כלשון הכתוב (שם ח, יא) "היגאה גומא בלא בצה" - על שם שהעפר מגובל במים. וה'ערוך' (ערוך ביצה) אומר: . . . עושה החמר עגול כצורת ביצה, משמע שהבית צרויה, ונקראו כך על שם תבניתן (ועיין 'שיטה מקובצת' שם בשם הראב"ד). (18) שם עד. שאינו פוסק עד שיעשה היוצר ביצים שלהם. (19) של כל החרש, הנעשים ממנו. (20) שאינו מצוי. (21) ביצים (עיין 'תוספות' וב'שיטה מקובצת' שם). (22) שם במשנה עב:

ב. כל דבר שהוא מחסר מלאכה אחת או שתיים - 20
פוסק עמו עליו. הנה מחסר שלש מלאכות - אינו 21
פוסק²³ אלא אם בן יצא השער; שפיון שהוא מחסר 22
שלש מלאכות - הרי זה כמי שאין לו מאותו המין 23
כלום²⁴, וכמו לא בא לעולם עדין. פיצד²⁵ גדיש 24
שהיה מחסר הנחה בשמש²⁶ שייבש²⁷ ודישה וזריה 25
- אינו פוסק עליו אלא אם בן יצא השער; הנה 26
יבש, ואינו מחסר אלא דישה וזריה - פוסק עליו. 27
ביצים של יוצר שהיו מחסרין לפיפה²⁸ ויבוש 28
והולכה לפכשן ושורפה²⁹ והוצאה - אינו פוסק 29
עליהן; היו יבשין, ואינן מחסרין אלא הולכה 30
לפכשן ושורפה - פוסק עליהן. והוא³⁰ שיהיה דרך 31
הלוקח להוציא אותו מן הפכשן; אבל אם היה 32
המוכר הוא שמוציא - הרי אלו מחסרין שלש, 33
ואינו פוסק³¹ עליהן עד שייצא השער. וכן כל פיוצא 34
בזה. 35

(23) כרב, האומר (שם עד.): "מחוסר שתיים פוסק - שלש אינו פוסק". (24) שאין פוסקים עד שיצא השער. (25) דוגמאות אלו מובאות בשקלא-דטריא בגמרא שם. (26) שטוח העומרין בחמה. (27) שיתיבש. (28) "לשון מלפפין את התינוק" (שבת קכט:). - "שמגלגלן לפי מדתן, אם גדולות אם קטנות, ועושה להן בית קיבול" (רש"י ב"מ שם. וראה רבינו בפירוש המשנה טהרות פ"ד משנה ו). (29) צירוף בכבשן. (30) ובלבד. (31) שם.

ג. ההולך³² לחלב את עזיו ולגזו את רחליו 36
ולדודת³³ את פורתו, ומצא חבירו ואמר לו: מה 37
שעני חולבות מכור לך³⁴, מה שרחלי גוזזות מכור 38
לך, מה שפורתי ורדה מכור לך - הרי זה מתיר³⁵. 39
אבל אמר לו: מה שעני חולבות כן וכך³⁶ מכור לך 40
בכך וכך, מה שרחלי גוזזות כן וכך מכור לך בכך 41
וכך, מה שפורתי ורדה כן וכך מכור לך בכך וכך 42
- אסור³⁷, אלא אם בן פסק עמו פשער שבשוק. וכן 43
כל פיוצא בזה. 44

(32) שם סד. (33) "על שם שעשויות חלות חלות ודבוקות מדופן אל דופן - נקרא רדייה, לשון הבדלה של כל דבר

חמש ועשרים סלעים; ואם יתן לו מאה סאה של 1
חטים אחר זמן, בעת שיהיו החטים סאה בסלע - 2
אין בזה רבית כלל, אף על פי שלא היה למוכר 3
חטים כלל בעת שפסק⁷. במה דברים אמורים?⁸ 4
בשלא היה לו כלום⁹ מאותו המין בעת שפסק 5
עליו¹⁰; אבל אם היה למוכר מאותו המין כלום¹¹, 6
אף על פי שעדיין לא נגמרה מלאכתו¹² - הרי זה 7
מתיר לפסק עליו אף על פי שעדיין לא יצא השער¹³. 8
פיצד? הנה הוא תחלה לקוצרים - הרי זה פוסק על 9
החטים אף על פי שעדיין הן גדיש¹⁴. ופוסק על היין 10
משויבצר הענבים ויתנם בעביט¹⁵; ועל השמן - 11
משנתן זיתים במעט¹⁶; ועל הסיד - משישקענה 12
בכבשן. וכן פוסק על כלי חרש משישקענה היוצר 13
ביצים¹⁷ שלהן. במה דברים אמורים?¹⁸ בששהיה 14
עפרן¹⁹ לבן²⁰; אבל עפר שחר - פוסק על הכלים 15
הנעשין ממנו אף על פי שלא נעשו, מפני שהוא 16
מצוי לכל, ואף על פי שאין לזה²¹ - יש לזה. וכן 17
פוסק עמו על הזבל²² כל ימות השנה אף על פי 18
שאין לו זבל, מפני שהוא מצוי תמיד. 19

(2) משנה בבא-מציעא עב: (3) ליתנם לו לאחר זמן בכך וכך, ואפילו אם יתייקרו בינתיים - ומקדים לו המעות. (4) ראה לקמן הל' ד. (5) ללוה אין פירות כאלה. (6) לאחר, ויכולים הם - הן המוכר והן הלוקח - לקנותם במעות הללו בשוק, והרי זה כמו שיש לו, וחל המקח מעכשיו, וכשיתייקרו - ברשות לוקח נתייקרו (עיין בגמרא שם סג: עב: וברש"י שם סב: וראה מה שכתב בזה הריטב"א בשם הראב"ד. (7) והרי הוא יכול לחזור בו - מכיון שאם חוזר בו, הרי הוא ב"מי שפרע" (רבינו בפכ"ב מהל' מכירה, הל' ג) מניחים אנו שאין רצונו לקבל על עצמו קללת ביה"ד הזו, ומשום כך רואים אנו כאילו הפירות ברשות הלווה ('תוספות' שם סב: ד"ה אע"פ. נוסח קללת "מי שפרע" מבוארת בהלכות מכירה פ"ז ה"ב). (8) שם סב: שאין פוסקים עד שיצא השער. (9) לאו דוקא. אלא התכוון לומר, שלא היתה בידו כמות פירות כנגד סך המעות שמקדים לו. (10) ולא באו לרשות לוקח לפי שאין לו למקח על מה לחול, מאחר שאין לו עתה למוכר מאותו המין, ועדיין לא יצא השער, ואם יתייקרו והוא יתנם לו כשער הפסיקה - נמצא שנותנם לו בזול מפני הקדמת המעות. (11) כלומר, כשיעור מעותיו (מגיד-משנה). (12) יתבאר בהלכה הבאה. (13) מכיון שיש לו - אין כאן ריבית, שמעכשיו הוא קנוי לו ואם נתייקרו ברשותו נתייקרו, ואע"פ שלא משך, כי גם כשאין לו אין איסורו אלא מדרבנן, וכשיש לו לא גזור (רש"י שם עב:). וראה הרי"ף בתשובה הובא ב'שיטה מקובצת' שם). (14) שם, הגרעינים עורם בשבלים, והם מחוסרים עדיין שתי מלאכות (=פעולות) - דישה וזרייה, כמו שמבאר רבינו בהל' ב. (15) "שם" (=כינוי) לחפירה אשר יקובצו בו הענבים (לשם ריכוסם), כמו שיקראו חפירות הזיתים מעטן" (רבינו בפירוש המשנה, טהרות פ"י משנה ד). (16) "שם המקום שמקבצים שם

מִקְבֵּל מִי שֶׁפָּרַע בְּשָׁלִיחַ⁵⁵, שֶׁהָרִי הַמְּשַׁלַּח אֹמֵר: 20
לְתֵקֵן שְׁלַחְתִּידִי וְלֹא לְעֵנֹת⁵⁶, כִּמּוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵⁷. 21

(48) שם במשנה. (49) של פירות, היינו במחיר זול, "שפירות הרבה נמכרים בדמים מועטים" (רש"י שם), וכמו שמבאר רבינו בסמוך. (50) לזמן פלוני, אם יוזלו. (51) ואין בזה משום רבית - שהרי יכול לקנות עכשיו גם מאחרים בשער הגבוה במעות שבידו. (52) בין שחזר המוכר ובין שחזר הלוקח. (53) שם עד: אם כי מצד הדין יכול לחזור בו, לפי שמתקנת חכמים אין המטלטלין נקנים במעות, אלא בהגבהה או במשיכה. ברם כל החזר בו - לא עשה מעשה ישראל וחייב לקבל עליו "מי שפרע" (אוררין אותו בבית-דין ואומרים: "מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים, הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו") (רבינו בהל' מכירה פ"ג, הל' א'; פ"ז הל' א, ב). (54) שם, שאם לא פסק עמו בשער הגבוה - נותן כשער שהיו שווים בעת הפסיקה וכו'. (55) אם עיוות השליח שליחותו (עיין מגיד-משנה). (56) והיה לך לפרש ולפסוק על השער הגבוה. ואם לא שינה השליח ממה שאמר לו, וחזר בו המשלח - הרי הוא - המשלח - ב"מי שפרע". (57) בפ"א מהל' שלוחין ושותפין הל' ב, שהשליח שטעה בכל שהוא - בין בקרקע בין במטלטלין - חוזר.

ו. הָיוּ הַחֲטִיִּים⁵⁸ נִמְכְּרוּת אַרְבַּע סָאִין בְּסָלַע, וְנָטַל 22
אֶת הַדָּמִים, וְנָתַן⁵⁹ לוֹ חֶמֶשׁ בְּסָלַע, אִם יֵשׁ לוֹ 23
חֲטִיִּים⁶⁰ - מִתָּרִי⁶¹. הָיוּ לוֹ חֲטִיִּים חֹב אֶצֶל אֲחֵרִים⁶², 24
וְנָטַל הַמַּעוֹת עַד שֶׁיִּגְבֶּה חֲטָיו וְיָתֵן לוֹ - אֶסּוּר; 25
שֶׁהָרִי הֵן מַחְסְרִין גְּבִיָּה, וְכֹאֲלוֹ אֵינָם, וְהָרִי זֶה 26
קָבֹעַ לוֹ זָמַן וְהוֹזִיל לוֹ מִפְּנֵי שֶׁמְקִיפּוֹ. 27

(58) שם סג: (59) צ"ל: ויתן (כן הוא בדפוס רומא ובס"א; ובכת"י תימן: שיתן), כלומר על-מנת שיתן לזמן פלוני. (60) אלא שהם במקום אחר או אבד המפתח של מחסנו והוא דחוק למעות. (61) כיון שיש לו - הרי זה כמוכרו בפחות. (62) שם.

ז. הָיוּ הַחֲטִיִּים בְּמִדְּיָה אַרְבַּע סָאִין בְּסָלַע, 28
וּבְכַפְרִים⁶³ שֵׁשׁ בְּסָלַע - הָרִי זֶה מִתָּר לָתֵן סָלַע לְתֵגֵר 29
כְּדִי שֶׁיִּבְאִי⁶⁴ שֵׁשׁ סָאִין מִן הַכֶּפֶר. וְהוּא שֶׁהָיָה 30
בְּרִשּׁוֹת הַלֹּקָח, אִם אָבְדוּ בְּדֶרֶךְ אוֹ נִגְנְבוּ - אָבְדוּ 31
לוֹ. וְאִדָּם חֲשׁוּב⁶⁵ אֶסּוּר לַעֲשׂוֹת זֶה⁶⁶. וּבְמִינֵי סְחֹרָה 32
- אֶסּוּר לְכָל אָדָם, לְפִי שֶׁאֵין מִינֵי סְחֹרָה מְצוּיִין 33
כְּפָרוֹת⁶⁷. 34

(63) שם עג. "בסורא אזלי ארבעה ארבעה, בכפרי אזלן חמשה חמשה" (ומפרש רבינו בכפרי, ר"ל בכפרים. ורש"י שם מפרש בכפרי: שם מקום). (64) "לזמן פלוני" (שו"ע סי' קעג ס"ק טז, ועיי"ש בש"ך). ואין חוששים משום ריבית שמוזיל לו מפני שנתן לו הכסף למפרע (השווה הל' ו), לפי שהפירות מצויים בכפרים וכבר יצא השער, והרי זה כמוכר לו במקום הזול, ולפיכך על הלוקח לקבל עליו אחריות הדרך, כמו שמבאר רבינו (שם בגמ', ועיין שם ברש"י

הנדבק, כרדיית פת מדובקת בתנור" (רש"י שם; ראה שופטים יד, ט. (34) וקבע את המחיר הכללי, והלוקח שילם את הדמים. (35) כיון שקיבל עליו ההפסד אם תניב פחות מכדי הדמים שנתן - הרי זה קרוב לשכר ולהפסד. ולא אסרו אלא קרוב לשכר ורחוק להפסד, כמו שנתבאר למעלה. (36) ועדיין לא יצא השער. (37) שמוזיל לו מפני מעותיו שהקדים לו.

ד. אֵין פּוֹסְקִין עַל שֶׁעַר שֶׁל עֵירוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין 1
הַשֶּׁעַר קָבֹעַ³⁸, אֲלֹא עַל שֶׁעַר שֶׁבְּמִדְּיָה³⁹. הָיוּ 2
הַחֲטִיִּים הַחֲדָשׁוֹת בְּמִדְּיָה אַרְבַּע סָאִין בְּסָלַע, וְיִשְׁנֹת 3
שֶׁלֹּשׁ בְּסָלַע - אֵין פּוֹסְקִין⁴⁰ עַד שֶׁיֵּצֵא הַשֶּׁעַר⁴¹ 4
לְחֹדֶשׁ וְלִישָׁן⁴². הָיוּ חֲטָיִן שֶׁל לְקוּטוֹת⁴³ אַרְבַּע סָאִין 5
בְּסָלַע⁴⁴, וְשֶׁל בַּעַל הַבֵּית שֶׁלֹּשׁ - פּוֹסֵק לְלִקּוּטוֹת 6
בְּשֶׁעַר לְקוּטוֹת⁴⁵, וְלֹא יִפְסֹק לְבַעַל הַבֵּית⁴⁶ עַד 7
שֶׁיִּקְבַּע הַשֶּׁעַר לְבַעַל הַבֵּית⁴⁷. 8

(38) שם עב: (39) שהשער קבוע ומתמיד שנים ושלשה חדשים (ר"ף בתשובה, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). (40) בין על החדשות בין על הישנות (שם, וכן גירסת הרי"ף). (41) שער אחיד. (42) שכל עוד שיש הפרשי שער לחדש ולישן - אין השער מתמיד, ועתיד הוא להשתנות תוך זמן קצר ולעמוד בשער אחד הן על חדש והן על ישן, והרי זה כשער של עיירות שאין פוסקים עליו מפני שאינו קבוע (מגיד-משנה). (43) שם, "עני המלקט לקט שכחה ופאה - נקרא: לקוט, כלומר לא חרש ולא זרע ולא קצר וכו' לא זכה בפירות אלא בלקיטה" (רבינו חננאל, הובא ב'שיטה מקובצת' שם). (44) כי "סתם תבואות לקוטות אינן יפין מתוך שלוקטין מכמה שדות, ומעריבין שיבלי שיפון עם שיבלי חיתין" (רש"י שם). (45) ששער הלקוטות שער קבוע הוא, שמן הסתם לא ישתווה השער של תבואות הלקוטות שאינן יפות לשער תבואות בעל הבית (עיין ט"ז יו"ד סי' קעה ס"ק ג). (46) ארבע סאים בסלע כשער הלקוטות, לפי שמן הסתם הפוסק עם בעל הבית - על דעת פירות יפים נותן מעותיו (גמרא שם, עיי"ש ובט"ז וש"ך, שם), אבל על שלש - פוסק, שקבוע הוא ואינו עתיד להשתוות עם שער הלקוטות (מגיד-משנה, ט"ז, שם). (47) כלומר, אלא אם אירע כך שנקבע השער של בעל הבית בארבע, כשל לקוטות (עיין 'גידולי תרומה' שער מו, חלק ד, אות ס).

ה. בִּיּוֹן שֶׁנִּקְבַּע הַשֶּׁעַר מִתָּר לְפִסְק⁴⁸ עַל הַשֶּׁעַר 9
הַגְּבוּהָ⁴⁹. בִּיצֵד? הָיוּ הַחֲטִיִּים נִמְכְּרוּת אַרְבַּע סָאִין 10
בְּסָלַע, וּפִסְק עֲמֹ שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַחֲטִיִּים⁵⁰ בְּשֶׁעַר הַזֹּל, 11
אִם עָמְדוּ אַחֵר בֶּן עָשָׂר סָאִין בְּסָלַע - נֹתֵן לוֹ עָשָׂר 12
סָאִין, בְּשֶׁעַר שֶׁהָיָה בְּשׂוּק, שֶׁהָרִי פָּסֵק עֲמֹ בְּשֶׁעַר 13
גְּבוּהָ⁵¹. נָתַן לוֹ הַמַּעוֹת סָתָם, וְלֹא פָּסֵק עֲמֹ בְּשֶׁעַר 14
הַגְּבוּהָ, וְהוֹזְלוּ - נֹתֵן בְּשֶׁעַר שֶׁהָיָה שְׂוִין בְּשֶׁנָּתַן לוֹ 15
הַמַּעוֹת; וּמִי שֶׁחֲזָר⁵² - מִקְבֵּל מִי שֶׁפָּרַע⁵³. בְּמָה 16
דְּבָרִים אֲמֹרִים⁵⁴? בְּפּוֹסֵק עַל דַּעַת עֲצָמוֹ; אֲכָל אִם 17
הָיָה שָׁלִיחַ לְאֲחֵרִים, בֵּין הַמוֹכֵר בֵּין הַלֹּקָח - אֵינוֹ 18
נוֹטֵל אֲלֹא בְּשֶׁעַר הַזֹּל אוֹ מִחְזִיר אֶת הַדָּמִים; וְאֵינוֹ 19

י. הנותן⁸¹ לבעל הגנה דמי עשרה קשואין אלו, דמי
עשרה אבטיחים אלו, והרי הן קטנים, והתנה עמו
שיתנם לו לשננה דילו - הרי זה מתר⁸²; שהרי הוא
מניחן והם גדלים מאליהן⁸³, ואלו קצצן עתה כשהן
קטנים - לא היו באים אחרים תחתיהן⁸⁴. וכן כל
פיוצא בזה מדבר שאין בו הפסד ולא חסרון על
המוכר.

(81) שם סד. כרבא. (82) ואין זה דומה למה שנתבאר
למעלה פ"ח הלכה ה, בכגון זה בפירות פרדס, וכן למה
שנתבאר למעלה הלכה ג בדין מה שעזי חולבות - לאסור,
כמו שמבאר רבינו והולך. (83) ללא טיפול נוסף וברשות
הלוקח גדלו - מה שאין כן בפירות פרדס שעדיין הן
מחוסרים טיפול, והמוכר מטפל חנם ומפסיד. (מגיד-משנה).
(84) מה שאין כן בחלב, אם כי מאליו הוא מתרבה, כי
החלב "לאו מינה קא רבו" הרי החלב הבא לאחר זמן אינו
גדל מכח החלב שהיה בבהמה בשעת מכר, (ואם תחלוב
הבהמה עתה יבוא אחר במקומו). אבל קישואים גדלים מכח
הקטנים שכבר היו בשעת מכר, והם עצמם גדלים והולכים
(גמרא שם, וע"פ פירוש רש"י).

יום שלישי כ"ב סיון ה'תשע"ט

פרק עשירי

(1) מבאר דין שמותר לשאול סתם ולפרוע סתם לפי השער
שבשוק, ודין משאל פירות לזמן קבוע, ודין מלווה את
אריסיו, ודין מעמיד הלווה על פירות אחרים.

א. פ"ש שמתר למוכר² לפסק על שער שבשוק³,
כך מתר ללוות הפרות⁴ סתם⁵ ופורעין סתם בלא
קביעת זמן על שער שבשוק⁶. כיצד? הנה השער
קבוע וידוע לשניהם⁷, ולזה מחברו עשר סאין -
חייב להחזיר לו עשר סאין, אף על פי שהוקרו
החטים; שהרי פשלוה ממנו הנה השער ידוע, ואלו
רצה הנה קונה ומחזיר לו⁸, שהרי לא קבע לו זמן.

(2) בכתב יד: ללוקח. (3) כמבואר בפרק ט הלכה א.
(4) שאסרו חכמים ללוות סאה בסאה, שמא יתייקרו - ונמצא
פורע לו יותר ממה שהלווהו, אם לא שיעשה אותן דמים
כמבואר להלן הלכה ב. (5) מבלי שיעשה אותם דמים,
ודווקא בלא קביעת זמן כמו שמבאר רבינו בסמוך (בבא
מציעא עה. כחכמים שאמרו "לווין סתם ופורעין סתם",
ומפרש רבינו דהיינו בלא קביעת זמן - ראה פירושו של
רש"י שם ועיין ריטב"א. ומרכבת המשנה). ודעת רבינו,
שכל שקובע זמן, אף על פי שיש לו מאותו המין או שהיה
השער קבוע - אסור כמו שמבאר לקמן הלכה ב. ובטעם
הדבר אומר המגיד משנה שכל הקובע זמן, על דבר שמחירו
נד והוא מתייקר ומוזיל כגון פירות, נראה, שקבע זמן פלוני,
משום שלדעתו יתייקרו או הפירות ומפני כך אסור.
(6) בהסתמך על השער שבשוק שאפשר לקנות בו פירות
(שם עב: וכפירוש הבה"ג הובא ברש"י שם). (7) שיצא
השער (בית יוסף סימן קסב עיין שם). (8) פורעו מייד -

ר'תוספות', ועיין ט"ז סי' קעג). (65) שעליו להזהר ביותר
ולהתנהג לפניו משורת הדין. (66) אבל אם נוטל מהתגר
חמש - מותר אפילו לאדם חשוב, שהרי בעד שכר הסאה
הוא - התגר - טורח (שם, בגמרא). (67) בכת"י תימן:
מצויין תמיד כפירות. כלומר, ולא התירו אלא בפירות, לפי
שהם מצויים תמיד (עיין בגמ' שם, וראה ב'גידולי תרומה'
שער מו, חלק ד, מא).

ח. החמירין⁶⁸ שנקנסו לעיר, והרי החטים ארבע
סאין בסלע, הוזילו ומכרו למכירה⁶⁹ או
לספסריהן חמש בסלע, במעות שנתנו להן תחלה
כשיקנסו⁷⁰ לעיר⁷¹ עד שיפתחו שוקיהן וימכרו לכל
אדם - הרי זה מתר; שאין אלו מוכרין להם בזול
מפני שנתנו מעות עתה ולא יקחו אלא לאחר זמן,
אלא מפני שמודיעין להם את השער ומסעדין
אותם⁷².

(68) המביאים תבואה לעיר למכור (שם עג: והשווה הנוסחא
בתוספתא שם פ"ד הלכה ה). (69) בדפוס רומא ובכת"י,
הנוסחא: למוכריהן, כלומר לבעלי החנויות המוכרים להם
צרכי סעודתם. (70) בכת"י תימן: כשנכנסו. (71) בפרעון
המעות שנתנו להם בשעת כניסתם לעיר בתורת הלואה עד
שיפתחו שוקיהם וימכרו החטים, כי אם נתנו להם בדרך
מכר - מותר אפילו בלי הטעמים שמבאר רבינו בסמוך -
שמודיעים להם השכר ומסעדים אותו - כמו שנתבאר
למעלה בה' ו: "היו החטים נמכרות ד' סאין וכו' שיתן
לו ה' בסלע אם יש לו חטים מותר", הרי כאן יש להם
חטים (משנה-למלך. וראה מגיד-משנה). (72) שמספקים
להם במחיר מוזל צרכי סעודתם ומזון לחמוריהם (ריטב"א.
ועיין בגמרא שם).

ט. המוליד פרותיו במקום למקום⁷³, מצאו חבירו
ואמר לו: תנם לי⁷⁴, ואני אעלה לך פרות שיש לי
במקום פלוני באותו מקום: אם יש לו שם - מתר⁷⁵,
ואם לאו - אסור⁷⁶. הנה מוליד סחורה⁷⁷ במקום
למקום, אומר לו: תנם לי, ואני אעלה לך דמיה כמו
ששונה באותו מקום: אם היתה ברשות המוכר⁷⁸ עד
שהגיע לשם - מתר⁷⁹, ואם היתה ברשות לוקח -
אסור⁸⁰.

(73) שם, ממקום הזול למקום היוקר. (74) בהלוואה.
(75) כיון שיש לו פירות במקום היוקר, מעכשיו העמידם
ברשותו ואע"פ שלא משך, ומחזיר לו סאה בסאה - אין כאן
ריבית קצוצה אלא אבק ריבית, ואם יש לו - לא גזרו (רש"י
שם, וראה לקמן פ"י הלכה ב). (76) "שבשכר המתנתו,
נותן לו זה במקום היוקר" (רש"י, שם). (77) שם.
(78) דהיינו, אם אחריות הסחורה על המוכר, שאם אבדו או
נגנבו - הוא מפסיד. (79) "שאין כאן מלווה עד שתמכר,
וכל מה שנמכר ביוקר - של בעלים הראשונים הוא" (רש"י
שם). השווה למעלה פ"ח, הלכה ג. (80) שהרי מעכשיו
הסחורה היא כמלווה אצלו, וכשנותן לו אח"כ דמיה ביוקר
- ריבית הוא.

(23) כמבואר למעלה בסוף הלכה ב.

ה. מְלוּהָ אָדָם אֶת אֲרִיסוֹ חֲטִים בְּחִטִּים²⁴ לְזַרְעוֹ²⁵,
בֵּין קֶדֶם שְׂיָרֵד הָאָרִיס לְשָׂדֶה²⁶ בֵּין אַחֵר שְׂיָרֵד²⁷.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים²⁸? בְּמָקוֹם שֶׁנִּהְיָה שְׂיָתֵן הָאָרִיס
אֶת הַזֶּרַע, שֶׁהָרִי בִיד בַּעַל הַקֶּרֶקַע לְסַלְקוֹ כָּל זֶמֶן
שֶׁלֹא נִתַּן²⁹. אָבָל בְּמָקוֹם שֶׁדִּרְךָ בַּעַל הַקֶּרֶקַע לִתֵּן אֶת
הַזֶּרַע³⁰: אִם עֲדִין לֹא יָרַד הָאָרִיס - הָרִי זֶה מִתֵּר
לְהַלּוֹת חֲטִים בְּחִטִּים; שְׂעָדִין יֵשׁ לוֹ לְסַלְקוֹ, נִמְצָא
בַּעַת שְׂיָרֵד לְשָׂדֶה יָרַד עַל דַּעַת שְׂיִחְזִיר לוֹ חֲטִים
שֶׁהָלְוָהוּ³¹. אָבָל אַחֵר שְׂיָרֵד לְשָׂדֶה³², הוֹאִיל וְאִינוּ
יָכוֹל לְסַלְקוֹ - הָרִי הוּא כָּל אָדָם, וְאִסּוּר לְהַלּוֹתוֹ
חֲטִים בְּחִטִּים לְזַרְעוֹ, אָבָל מְלוּהוּ סֶתֶם³³ עַל שֶׁעַר
שְׂבִשּׁוּק³⁴.

(24) סאה בסאה. (25) לשם זריעתם בשדה שקיבל באריסות
- ועל האריס לפורעם לגורן (שם עד:). (26) לעבדה בשום
עבודה ועדיין לא זכה בו. (27) שכבר זכה בו. (28) שאף
אם ירד - מלווהו. (29) הוואיל וביד בעל הקרקע לסלקו
בשעה שלוה ממנו הזרע על מנת להחזירו כשיאסוף היבול
- אין זו הלוואה, אלא הסכים ליטול מתבואת השדה פחות
משנטולים שאר אריסים - כשיעור הזרע שקיבל. (שם
וברש"י). (30) ושינה בעל הקרקע ממנהג המקום והטיל
על האריס הבאת הזרע. (31) וינכה לו מחלקו כשיעור
הזרע. (32) וכבר זכה בה האריס - ונתחייב בעל הקרקע
בנתינת הזרע, אלא שהאריס הסכים אחרי כן - מאיזה נימוק
שהוא - לקבל על עצמו הוצאה זו. (33) בלא קביעת זמן.
(34) כדרך שהתירו בכל אדם.

ו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׂה³⁵ בְּחִבְרוֹ מְעוֹת, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי
מְעוֹתַי, שְׂאֲנִי רוֹצֶה לְקַח בְּהֵן חֲטִים; אָמַר לוֹ: צֹא
וַעֲשֵׂה אוֹתָן עָלֶי כְּשֶׁעַר שֶׁל עֶכְשָׁו, וְיִהְיֶה לְךָ אֲצִלִּי
חֲטִים בְּהַלּוֹאָה: אִם יֵשׁ לוֹ חֲטִים כְּשֶׁעוֹר מְעוֹתָיו³⁶
- מִתֵּר³⁷; וְאִם אֵין לוֹ אוֹתוֹ הַמֵּין - הָרִי זֶה אִסּוּר³⁸.
שֶׁלֹא אָמְרוּ חֲכָמִים³⁹ שֶׁמִּתֵּר לְפֶסֶק עַל שֶׁעַר שְׂבִשּׁוּק
אֵף עַל פִּי שְׂאִין לוֹ כְּלוֹם מֵאוֹתוֹ הַמֵּין, אֲלֹא בְּנוֹתָן
מְעוֹתָיו לְקִנּוֹת בְּהֵן פְּרוֹת⁴⁰; אָבָל הַרוֹצֶה לְהַעֲמִיד
הַלּוֹאָתוֹ עַל גֵּב הַפְּרוֹת - אִסּוּר⁴¹, עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ
פְּרוֹת. הֵיכָה לְלוֹה חֲטִים, וַעֲשֵׂה הַלּוֹאָתוֹ עָלֶי חֲטִים,
וְכֹא אַחֵר זֶמֶן וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי חֲטִים, שְׂאֲנִי רוֹצֶה
לְמַכְרֵן וְלְקַח בְּדִמְיָהּ זֵין; אָמַר לוֹ: צֹא וַעֲשֵׂה אוֹתָן
עָלֶי זֵין כְּשֶׁעַר שְׂבִשּׁוּק עֵתָה: אִם יֵשׁ לוֹ זֵין - הָרִי
זֶה מִתֵּר, וְנַעֲשִׂית הַלּוֹאָתוֹ אֲצִלּוֹ זֵין; וְאִם אֵין לוֹ זֵין
- אִסּוּר. הָרִי שֶׁלֹא הֵיכָה לוֹ⁴², וְעֵבֶר וְהַחֲזִיר⁴³
הַהַלּוֹאָה פְּרוֹת, אֵף עַל פִּי שְׂקָנָה פְּרוֹת אַחֵר כֶּף -
אִינוּ חֵיב לִתֵּן לוֹ פְּרוֹת, אֲלֹא נוֹתֵן לוֹ מְעוֹת
שֶׁהָלְוָהוּ⁴⁴.

(35) שם סג. (36) כלומר, אם יש לו סאה פוסק עימו על
סאה ולא על יותר שאין המוכר כלווה, שנתבאר (בהלכה ב)
"יש לו סאה לוה עליה כמה סאין", שלא אמרו כן אלא

והרי זה כאילו יש לו ללוה מאותו המין שמותר ללוות סאה
בסאה כמבואר בסמוך הלכה ב.

ב. הֵיכָה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמֵּין שְׂלֹהָ - הָרִי זֶה מִתֵּר
לְלוֹוֹת¹⁰ סֶתֶם בְּלֹא קְבִיעַת זֶמֶן וּפְזֻרַע סֶתֶם, אֵף עַל
פִּי שְׂעָדִין לֹא יִצָּא הַשְּׂעָר¹¹. וְאִפְלוּ הֵיכָה לוֹ סֹאָה
בְּלִבָּד - לוֹה עָלֶיהָ בְּמָה סֹאָה¹². הֵיכָה לוֹ טִפָּה אַחַת
שֶׁל שֶׁמֶן אוֹ שֶׁל זֵין - לוֹה עָלֶיהָ בְּמָה גִרְבִּי¹³ זֵין
וְשֶׁמֶן. לֹא הֵיכָה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמֵּין כְּלוֹם, וְלֹא נִקְבַּע
שְׂעַר הַשּׂוּק עֲדִין אוֹ שֶׁלֹא יִדְעוּ שְׂעַר הַשּׂוּק - הָרִי
זֶה אִסּוּר¹⁴ לְלוֹוֹת סֹאָה בְּסֹאָה¹⁵. וְכֵן בְּשֹׂאֵר הַפְּרוֹת¹⁶
- לֹא יִלוֹה אוֹתָן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָן דְּמִים¹⁷. וְאִם לוֹה
וְלֹא עֲשֵׂה אוֹתָן [דְּמִים], וְהוֹזִלוּ - מִחֲזִיר לוֹ פְּרוֹת
בְּמִדָּה שְׂלֹה אוֹ כְּמִשְׁקָל; וְאִם הוֹקְרוּ¹⁸ - נוֹטֵל דְּמִים
שֶׁהָיָה שְׂוִין בְּשַׁעַת הַלּוֹאָה. אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאוֹתוֹ
הַמֵּין אוֹ שֶׁהָיָה הַשְּׂעָר קְבוּעַ בְּשׂוּק - הָרִי זֶה אִסּוּר
לְלוֹוֹת פְּרוֹת בְּפְרוֹת עַד זֶמֶן קְבוּעַ¹⁹; אֲלֹא לוֹה סֶתֶם,
וּפְזֻרַע בְּאֵיזָה זֶמֶן שְׂפִירָע.

(9) שם עה. (10) שבשעת ההלוואה נקנים פירותיו למלוה
וברשותו הוקרו, ואף על פי, שאין זה קניין ממש התיירו
חכמים, משום שהלוואת סאה בסאה אין בה משום נשך
דאורייתא, וכשיש לו לא גזרו (על פי רש"י מד:). (11) שם
עה. וכדרך שאמרו בפסיקת פירות (כמבואר בפרק ט הלכה
א). (12) שם, לפי שאנו רואים כאילו לוה סאה כנגד סאה
שיש לו - ונמצא שיש לו שתיים, ושוב אנו רואים - כלווה
שתיים כנגד שתיים, וכן לעולם, לפי שהלוואה סאה בסאה,
אין בה איסור מן התורה - הקלו בה (מגיד משנה).
(13) חביות (הערוך בערכו עיין שם). (14) שם עד:
(15) שמא יתייקרו ונמצא פורע לו יותר ממה שהלווהו.
(16) שדרכם להתייקר וליוזול (עיין בבא מציעא מד:).
(17) היינו קוצץ עימו דמי החיטים כפי השער בשוק וזוקף
המלוה בדמים, בסכום שקבעו עכשיו - פורע לו בין הוקרו
הפירות בין הוזלו, שהרי זה כאילו הלווהו מעות (שם).
(18) שם. (19) כמו שביארנו, שכל שקובע זמן נראה שהוא
סומך שלאותו זמן יתייקרו (מקור דין זה נלמד ממה שאמרו
שם עה). ומביאו רבינו בסמוך הלכה ג) "לא יאמר אדם
לחבירו הלווני כור חטיין ואני אתן לך לגורן". ורבינו מפרש,
שהמדובר הוא אפילו ביש לו, ואסור מפני שקבע לו זמן
לגורן - בדומה למה שאמרו בסיפא (שם) בצד ההיתר: "עד
שיבוא בני", שהמדובר הוא ביש לו (מגיד משנה).

ג. לֹא יֹאמַר אָדָם לְחִבְרוֹ: הַלּוֹנִי כּוֹר חֲטִים וְאֲנִי
אֲחִזִּיר לְךָ כּוֹר לַגֶּרֶן²⁰; אֲלֹא אוֹמַר לוֹ: הַלּוֹנִי עַד
שְׂכִיבָא בְּנִי²¹ אוֹ עַד שְׂאֲמָצָא הַמִּפְתָּח²².

(20) כלומר, לזמן הגורן, דהיינו קובע לו זמן לפירעון
(ולדעת רבינו מדובר כאן אפילו ביש לו). (21) שבידו
המפתח למחסנו. (22) שאבד לי (שם, במשנה).

ד. לוֹה פְּרוֹת עַד זֶמֶן קְבוּעַ: אִם הוֹזִלוּ - מִחֲזִיר לוֹ
פְּרוֹת בְּזֶמֶן שְׂקָבַע; וְאִם הוֹקְרוּ - נוֹתֵן לוֹ דְּמִים
שֶׁהָיָה שְׂוִין בְּשַׁעַת הַהַלּוֹאָה²³.

- כמו שיתבאר להלן פי"ד הל' ב. (12) לחובתו של לוה, שיצטרך לפרועו בעדים (בכת"י תימן: עדות על-פה, מלוה בשטר). (13) ב"ב מ. סנהדרין כט: (14) כתבו ותנו. (15) אם עדיין עומד כדיבורו. (16) בקנין חליפין (עיין פרק ה מהלכות מכירה הל' ה) על שעבוד נכסיו לפרעון ההלוואה, וגובה מן הלקוחות אפילו לא נכתב השטר (עיין שו"ע חו"מ סימן לט, א. וב' בית יוסף' שם על ה'טור'). (17) שכשם שמייפה כוחו בקנין - כך, מן הסתם, ייפה כוחו לענין כתיבה (ב"ב מ. וברשב"ם). (18) לפני הנתינה, לפי ש"אין לאחר קנין כלום" (כתובות נה.).

ב. לֹוֹה שֶׁכָּתַב שְׁטָר¹⁹ בְּכֶתֶב יָדוֹ²⁰, וְהָעֵיד בּוֹ עֵדִים²¹, וְנָתַנוּ לְמַלְוֶה - הָרִי זֶה שְׁטָר פְּשָׁר²², וְכֵן אִם כָּתַב שְׁטָר אֶף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ עֵדִים²³, וְנָתַנוּ לְמַלְוֶה בְּפָנֵי עֵדִים²⁴ - הָרִי זֶה מַלְוֶה בְּשְׁטָר²⁵. וְהוּא שֶׁיְהִי כָתַב שְׂאִינוֹ יְכוּל לְהַזְדַּיֵּף²⁶, וְיִקְרָאוּ אוֹתוֹ הָעֵדִים שְׁנִמְסָר בְּפָנֵיהֶם²⁷. וְיֵשׁ מִן הַגָּאוֹנִים²⁸ שֶׁהוֹדָה, שֶׁצָּרִיף לֹוֹמֵר לְעֵדִים שְׁמִסְרוֹ בְּפָנֵיהֶם: חֲתָמוּ וְהָעֵידוּ²⁹ שְׁנִמְסָר בְּפָנֵיהֶם³⁰.

(19) הודאה. (20) כגון: אני פלוני בן פלוני הבא על החתום מודה שאני חייב . . . (ראה 'טור' ושו"ע סי' ט, א.). (21) על תוכנו - לא לקיום החתימה, שכתב-ידו הוא (ש"ך סי' ס"ק ח.). (22) גיטין פו. (עיין הגר"א סי' מ ס"ק ו, ו' בית יוסף' וסמ"ע סי' טט ס"ק טו.). (23) עדי חתימה. (24) עדי מסירה. (25) גיטין פ: כשמואל, האומר: הלכה כרבי אלעזר (עדי מסירה כרת) אף בשטרות. (26) שם כב: "לא הכשיר ר"א (כתב המזדייף) אלא בגיטין, אבל בשאר שטרות לא, דכתיב (ירמיה לב, יד) ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים" ("גזירת הכתוב הוא בשטרות שאינם כשרים אלא אם הם ראויים לעמוד ימים רבים" - ר"י ב'תוספות' שם, ד"ה אבל). (27) שאם לא יקראוהו בפניהם, על מה הם מעידים לאחר זמן (שם יא:). (28) רב שריא רב האי (מגיד-משנה) ע"פ ב"ב קעו. (הגר"א סימן מ, ס"ק יב.). (29) חתמו או העידו. כלומר, כתבו העדתכם בשטר נפרד, לא על של ההודאה וחתמו, או - אם אינם יודעים לחתום - העידו על כך בעל-פה בפני ב"ד (תשב"ץ, הובא בכסף-משנה, וכהבנת הלחם-משנה). (30) כדי שיצא לזה קול (שיתפרסם הדבר), וכשאינו אומר להם - אינם מעידים וכותבים אם כי רשאים הם, ואין לו קול (מגיד-משנה).

ג. הוֹצִיא עָלָיו כָּתַב יָדוֹ³¹ שֶׁהוּא חָיֵב לוֹ, וְאִין שָׁם עֵדִים, אֶף עַל פִּי שֶׁהִזְדַּיֵּף³² כָּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין - הָרִי זֶה כְּמַלְוֶה עַל פֶּה³³ לְכָל דָּבָר. וְאִם טָעַן שֶׁפָּרַע - נִשְׁפָּע הָסֵת וְנִפְטָר³⁴. וְאִינוֹ גּוֹבֶה בְּכָתַב זֶה לֹא מִן הַיֹּדִיעִין³⁵ וְלֹא מִן הַלְקוּחוֹת³⁶.

(31) ב"ב קעה: במשנה. (32) נתקיים בב"ד שכתב-ידו הוא. (33) שאין הקיום של ב"ד - אישור על תוכנו, אלא על הכתיבה שכתב-ידו הוא (שם קעו. בגמ'). (34) אם כי השטר ביד המלוה - אין המלוה יכול לטעון: "שטרך בידי

מתוך הטעם שאנו רואים כאילו לוה סאה כנגד סאה ונמצא שיש לו שתיים, וטעם זה אינו שייך במוכר, מפני שמשעה שפסק עליה הרי היא יוצאת לגמרי מרשות המוכר (הלוה) לרשות הלוקח (המלוה) - מגיד משנה בשם הרשב"א. וראה למעלה פרק ט הלכה א. (37) וכדרך שאמרו בפוסק ונותן מעותיו כמבואר למעלה פרק ט, א. (38) אף על פי שיצא השער. (39) כמבואר למעלה. (40) משום שאף על פי שאין לזה יש לוה ויכול לקנותם במעות שקיבל (ראה פרק ט שם בבבאורו). (41) מאחר שאין בידו מעות - במה יקנה, והרי זה כאילו לא יצא השער - ואסור, כמבואר בפרק ט שם (שם סג. על פי רש"י). (42) זה נמשך לבבא הראשונה. (43) זקף ההלוואה על פירות באיסור. (44) כדין אבק ריבית שאמרנו בו (למעלה פרק ד, ו) שאין מוציאים מלווה למלוה.

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) מבאר דין מלוה את חבירו בעדים, ודין מוציא כתב ידו שהוא חייב לו, ודין מלוה בשטר שגובה מן היורשים ומהלקוחות, ודין מלוה על פה אם נגבית מהיורשים, ודין לוה שאין לו מטלטלין ויש לו קרקע, ודין מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם, ודין טוען שמחיים תפס, ודין יתומים שגבו קרקע בחוב אביהם, ודין מוכר שדה באחריות וזקף עליו דמי השדה במלוה.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּפָנֵי עֵדִים², או שְׂאִמֵּר לְעֵדִים³: הֵיוּ עָלָיו עֵדִים שְׂאִי חָיֵב לְזֶה מְנָה, או: אֶתֶם עֵדִים⁴ שְׂאִי חָיֵב לְזֶה מְנָה - זו נִקְרָאת מַלְוֶה עַל פֶּה⁵, וְאִין צָרִיף לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים⁶. לְפִיכָף, אִם טָעַן וְאָמַר אַחֵר כֶּף: פָּרַעְתִּי - נִשְׁפָּע הָסֵת⁷ וְנִפְטָר. אֲבָל הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּשְׁטָר - צָרִיף לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים. לְפִיכָף, אִם טָעַן וְאָמַר: פָּרַעְתִּי שְׁטָר זֶה - אִינוֹ נִאָּמֵן⁸, אֲלֵא אוֹמְרִים⁹ לוֹ: אוֹ הֵבָא עֵדִים¹⁰ אוֹ עֲמַד וְשִׁלְמָה¹¹ לוֹ חוּבוֹ. לְפִיכָף, הָאוֹמֵר לְעֵדִים: הֵיוּ עָלָיו עֵדִים שְׂאִי חָיֵב לְזֶה מְנָה - אִין פּוֹתְבִין עֲדוּתָן וְנוֹתְנִין לְמַלְוֶה, שְׁלֵא יַחֲזִירוּ לְמַלְוֶה עַל פֶּה עֲדוּת בְּשְׁטָר¹², עַד שְׂיֵאמַר לָהֶן הִלְוֶה: כָּתַבוּ שְׁטָר¹³ וְחֲתָמוּ וְתָנוּ לוֹ. אֶף עַל פִּי שְׂאִמֵּר לָהֶן כֶּף¹⁴, צָרִיכִין לְהַמְלִיךָ בּוֹ¹⁵ אַחֵר שֶׁחֲתָמוּ בְּשְׁטָר, וְאַחֵר כֶּף נוֹתְנִין הַשְׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה. קָנוּ מִיָּדוֹ¹⁶ שֶׁהוּא חָיֵב לוֹ מְנָה - הָרִי אֵלּוּ פּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין, אֶף עַל פִּי שְׁלֵא אָמַר לָהֶן כָּתַבוּ, שֶׁסֶתֶם קִנְיָן לְכַתִּיבָה עוֹמֵד¹⁷, וְאִין צָרִיכִין לְהַמְלִיךָ בּוֹ¹⁸.

(2) בבא-בטרא קעה. (3) הודה בפני עדים (סנהדרין כט.). (4) כלומר, או בלשון: אתם עדי. (5) להבדיל ממלוה בשטר, שחלוקים בדיניהם כמו שיתבאר לקמן. (6) שבועות מא: "המלוה את חבירו בעדים - אינו צריך לפרועו בעדים". (7) מתקנת חכמי הגמרא (שם מ:). (8) שהרי המלוה אומר: אם פרעת, למה השארת בידי את השטר? (9) בית-דין. (10) שפרעת. (11) שם מא. אולם, אם טען הלוה: השבע לי שלא פרעת, נשבע ואח"כ נוטל

18 שְׁאִין אָדָם פּוֹרֵעַ בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ⁵⁴. אוֹ שְׁנֵדוּהוּ⁵⁵ עַד
19 שְׁתֵּיתָן וּמַת בְּנִדְוִיו. כָּל אֱלוֹ גּוֹבִין מִן הַיּוֹרְשִׁין⁵⁶ בְּלֹא
20 שְׁבוּעָה⁵⁷. אָבָל אִם בָּאוּ עֲדִים שֶׁהָיָה חֵיב לָזֶה מִנָּה,
21 אוֹ בְּפָנֵינוּ הַלְלוֹהוּ - אֵינוֹ גּוֹבֵה מִן הַיּוֹרֵשׁ כָּלוּם,
22 שְׁמָא פָּרְעוּ⁵⁸; שֶׁהַמְלִיחָה אֶת חֲבֵרֵי בְּעָדִים⁵⁹ - אֵין
23 צָרִיד לְפָרְעוֹ בְּעָדִים. וְכֵן אִם מוֹצִיא כְּתֹב יָד אֲבִיהֶן
24 שֶׁהוּא חֵיב לוֹ - אֵינוֹ גּוֹבֵה בּוֹ כָּלוּם, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנִי⁶⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"חזקה אין אדם פורע תוך זמנו."

והוא דעת ריש לקיש, אבל אב"י ור"א סוברים שלפעמים מזדמנים לאדם מעות קודם זמן הפירעון ורוצה לשלם כדי שלא יטרידו אותו.

ומזדים אב"י ור"א לריש לקיש שבמקום שעדיין לא הגיע זמן החיוב, יש חזקה ש"אין אדם פורע תוך זמנו" כגון אם השכיר בית שאינו נאמן לומר פרעתין תוך זמנו, כי השוכר חושש שלא יבוא לידי חיוב כלל אם יפול הבית או ביתו של המשכיר עצמו ויציאו מבית זה ולא יבוא לידי חיוב כלל.

ועל-דרך-זה בפדיון הבן, שאם מת האב הרי בנו בחזקת שלא נפדה, שמאחר ולא נתחייב עדיין חושש שמא ימות הבן ולא יבוא לידי חיוב כלל וממילא אינו פורע קודם זמן החיוב.

מה-שאין-כן במלווה, כיון שנתחייב בשעת ההלוואה ונשתעבדו נכסיו מיד, סוברים אב"י ור"א שאדם עשוי לפרוע תוך זמנו.

החזקה שאין אדם פורע תוך זמנו, קשורה גם למלווה. שהרי הדין בצדקה הוא שצריך ליתן לעני בסבר פנים יפות והלא הלוואה גם היא גמ"ח ואין המלווה יכול לדרוש ההלוואה תוך זמנו היפך ההנהגה של סבר פנים יפות. ובנוסף, הרי גם לאחר זמנו אם יודע שאין לו לפרוע אסור לנוגשו ולא עוד אלא ש"אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו בזמן שיודע שאין לו, אפילו לעבור לפניו שלא יפחידו או יכלימו אע"פ שאינו תובעו" ומומן שגם המלווה אינו תובע חובו תוך זמנו.

בנוגע ל"חיוב" של הקב"ה לפדות את בנו בכורו ישראל מהגלות, הנה נאמר "וכו אחישנה", ולכאורה הרי "מה שהקב"ה עושה הוא מצוה לישראל לעשות" ומדוע יפרע הקב"ה "חובו" תוך זמנו.

והביאור בזה: כיון שבנוגע לפדיון הבן, הסיבה שאין לחשוש שמא פדאו אביו היא מפני שיש מקום לחשוש שמא לא יגיע לזמן החיוב, הרי כאן לא שייך סיבה זו ובוודאי שהקב"ה "חייב" כביכול לפדות את בנו ישראל מהגלות. וגם לריש לקיש הסיבה שאין אדם פורע תוך זמנו היא כיון שגילה דעתו שלא יוכל לפרוע תוך זמנו,

מאי בעי" (למה שטרך אצלי) מפני שאין הלוה נזהר מלהשאירו ביד מלוה אחר הפרעון, הואיל ואין השטר כשר לגבות בו מן הנכסים המשועבדים, כמבואר בסמוך (שם ברי"ף, ובמלחמות ה' להרמב"ן). (35) שמא פרעו אביהם. אבל אם ברי שלא פרע, כגון ע"פ אחד משלשה דברים שיתבאר (לקמן הלכה ו) - גובה כמלוה על-פה (כסף-משנה). (36) כמלוה על-פה, כמבואר להלן הלכה ד.

1 ד. כָּל מְלוֹה בְּשֹׁטֶר³⁷ - גּוֹבֵה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין וּמִן
2 הַלְקוּחוֹת³⁸, כְּמוֹ שִׁתְּבָאֲרָנִי³⁹; וּמְלוֹה עַל פֶּה - גּוֹבֵה
3 אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין⁴⁰, וְאֵינוֹ גּוֹבֵה אוֹתָהּ מִן
4 הַלְקוּחוֹת⁴¹. לְפִי שְׁאִין לְהִ42 קוֹל, לְפִיכֶן לֹא יִטְרֹף
5 בָּהֶ43. אָבָל מְלוֹה שְׁבִשְׁטֶר - קוֹל יֵשׁ לָהּ, וְהַלּוּקָה
6 הַפְּסִיד עַל עַצְמוֹ שְׁלֹא⁴⁴ שָׁאֵל עַד שִׁידַע שְׁנִכְסִיו שֶׁל
7 זֶה מְשַׁעֲבָדִין בְּמְלוֹה שְׁעָלָיו; שֶׁכָּל נִכְסֵי הַלּוֹה פְּחַת
8 שְׁעִבּוֹד הַמְּלוֹה מִן הַתּוֹרָה⁴⁵.

(37) לרבות גם שאין אחריות נכסים מפורשת בו. כמבואר בפי"ח מהלכות גזילה ואבידה ה' א, "שאחריות שלא נתפרשה בשטר - טעות-סופר היא, בין בשטרי הלוואה בין בשטרי מקח וממכר". (38) שקנו מן הלוה לאחר שלוה, ונשתעבדו נכסיו למלוה. (39) להלן פרק יח. (40) שכבר נשתעבדו הנכסים בחיי אביהם (קידושין יג: ועיין ב"ב קעו. וברי"ף שם). (41) מתקנת חכמים. (42) למלוה על-פה קול, שכל הלווה - בצינעא לוה. (43) משום הפסד לקוחות, שאין יכולים להזהר בדבר, שאין ידוע לכל. (44) חקר בדבר. (45) שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החרוצה" - והוא-הדין מקרקעין (רשב"ם ב"ב שם) אלא משום הפסד לקוחות, אמרו חכמים מלוה על-פה אינו גובה מן הלוקחות כמבואר למעלה - ובשטר העמידוהו על של תורה, כעולא בבבא-בתרא קעא: "דברי תורה, אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על-פה גובה מנכסים משועבדים, מאי טעמא שיעבודא דאורייתא, ואלא מה טעם אמרו: מלוה על-פה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, משום פסידא דלקוחות וכו'".

9 ה. הַמוֹכֵר שְׂדֵהוּ בְּעָדִים⁴⁶, וַיֵּצֵאת מִתַּחַת יָדִי
10 הַלּוּקָה⁴⁷, אֵף עַל פִּי שְׁאִין שֶׁם שֹׁטֶר⁴⁸ בִּיד הַלּוּקָה
11 - הָרִי זֶה חֹזֵר וְיִטְרֹף מִנְכָּסִים מְשַׁעֲבָדִים⁴⁹, כְּמוֹ
12 שִׁתְּבָאֲרָנִי⁵⁰; שֶׁכָּל הַמוֹכֵר - בְּפִרְהֶסְיָא מוֹכֵר⁵¹, וְקוֹל
13 יֵשׁ לוֹ⁵².

(46) שם מא: (47) בעל-חוב של מוכר הוציא אותה מידו. (48) שטר מכר. (49) שמכרם או שעבדם אחר מכירת שדה זו. (50) להלן פרק כא, הלכה א. (51) כדי שיקפצו עליו קונים - ויוסיפו במקח. (52) והלוקח השני שלא נזהר - הפסיד על עצמו (שם).

14 ו. אֵין הַהֲלֹאָה שְׁעַל פֶּה נִגְבִּית מִן הַיּוֹרְשִׁין אֲלֹא
15 בְּאֶחָד מִשְׁלֹשֶׁה דְּבָרִים אֵלֵּי: כְּשֶׁחֵיב מוֹדֶה בָּהּ, וְצוּהָ
16 בְּחִלּוּי⁵³ שֵׁישׁ לְפָלוּנִי עָלָיו חוֹב עֲדִין. אוֹ שֶׁהִתְיַתָּה
17 הַהֲלֹאָה לְזִמָּן, וְלֹא הִגִּיעַ זְמַן לְפָרְעָהּ, וְחִזְקָהּ הִיא

תפס - על היורש להביא ראיה⁷⁴; אי⁷⁵ ישבע
המלוה⁷⁶ שפך וכן הוא חייב לו, ויכול לטעון עד כדי
דמיה⁷⁷, ויכול בשובעו שמתחייב תפס. היו
הדברים שתפס שטרות⁷⁸, וטען שהן משכון⁷⁹ ביד⁸⁰
על חובו ושמחייב תפס - על המלוה להביא ראיה
שמחייב תפס. ואם לא הביא ראיה - יחזיר
ליורשים; מפני שאינו טוען לקנות גופם⁸¹, אלא
לראיה שבהן⁸².

(70) כלומר, אם כי מן הדין מטלטלין אינם תחת שיעבוד
- מצוה על היתומים, משום כבוד אביהם, לפרוע (בבא-
בבא קמא). (71) שהורישם, אבל משלהם - אין עליהם
מצוה, כמבואר בקידושין (לב). כיבוד (מצות כיבוד אב) -
משל אב (ע"פ בבא-בבא קמא, שם, מגיד-משנה. "הגהות
אשר"י" כתובות, פרק הכותב). (72) כדי לקיים מצות
כיבוד, ש"כל מצוה שמתן שכרה בצדה (שהתורה מודיעה
שכר המצוה, כגון בכיבוד אב שנאמר בה "למען יאריכון
ימך"י) אין בית-דין של מטה מזהירים עליה" להכריח את
המסורבים, כמבואר בחולין קי: ('טור' סי' קז). (73) בהיות
אביהם בחיים, ועדיין לא זכו בהם היתומים (כתובות פד:).
(74) שמתוך שיכול לטעון: לקוחה היא ביד - נאמן גם
לטעון: מחיים תפסתי, ועל היורש להביא ראיה שלאחר
מיתה תפסם (גמרא שם). (75) אם אין עדים - ליורש.
(76) בנקיטת חפץ - כדרך כל הנשבעים ונוטלים (ראה לקמן
פ"ג הלכה ג). (77) של החפץ שתפס, שאילו רצה אומר
לקוח הוא ביד. (78) שטרי חוב על אחרים (שם פה.
בעובדא ד"ההיא איתתא"). (79) רי"ף שם. (80) ונתבאר
למעלה (פ"ג הלכה ה), שאין המשכון נעשה מטלטלין אצל
בניו. (81) וגם אם טען כך - אינו נאמן, שהרי ב"ד אומרים
לו: הבא שטר מכר, כמבואר (בפ"ו מהלכות מכירה הל'
י"א) "שאינו שטר חוב נקנה במסירת השטר לידו, שלא מסר
לו אלא הראיה שבו, ואין הראיה נתפסת ביד. וכיצד יקנה
השטר? שיכתוב לו המקנה: קנה שטר פלוני. . . וימסור
לו השטר (=שטר החוב) - ונמצא שנקנה בכתובה ומסירה"
(רי"ף שם, ועיין מגיד-משנה, ולקמן פט"ז הל' ז).
(82) ואין הראיה נתפסת ביד (ועיין לחם-משנה, רצ"ע).

ט. יתומים שגבו קרקע בחוב שהיה לאביהן אצל
אחרים - יש לבעל חוב של אביהם לחזור ולגבות
אותה מהן⁸³; שהרי קרקע זו של אביהם היא⁸⁴.

(83) אם כי החוב עצמו אינו תחת שיעבודו של בעל-חוב
(פסחים לא.). (84) כלומר, מנכסים שהיו תחת שיעבודו של
אביהם, וכשם שהיא תחת שיעבודו של אביהם - כך היא
תחת שיעבודו של בעל-חוב של אביהם, כמבואר למעלה
(פ"ב הלכה ו): "ראובן שהיה חייב לשמעון מאה, ולוי חייב
לראובן מאה, מוציאין מלוי ונותנין לשמעון" (ב'תוספות')
שם שאלו: למה אין אומרים כן בחוב שיש לאביהם על
אחרים ולא גבו קרקע? והלא גם החוב עצמו משועבד
לבעל-חוב של אביהם? ותיצרו, שקרקע הוא תחת שיעבוד
מלא, שאם ימכור אותו יבוא בעל-חוב ויטרוף מן הלוואה,
אבל מטלטלין שאם ימכרם המלוה אין בעל-חוב גובה

דבר שבוודאי אינו שייך אצל הקב"ה וממילא אין כל סיבה
לדחות ח"ו את הפדיה מהגלות, ובפרט שגם "שכינתא
בגלותא" ולשם מה לעכב את הגאולה?

(על פי י"ן מלכות' ספר משפטים סימן י)

(53) קודם מיתתו (שם קעד:). (54) שם ה: כריש לקיש
שאמר: ואפילו מיתמי. (55) על סירובו לפרוע (שם קעד:).
(56) בין גדולים בין קטנים (עיין להלן פ"ד, א ובמגיד-
משנה). (57) שהרי הוברר שעדיין לא נפרע (שם ה:).
(58) אביהם בהיותו בחיים, ואילו היה בחיים היה טוען
פרעתי - והיה נאמן. (59) ואנו טוענים בשביל יתומים -
כל טענה שאביהם היה נאמן בה. (60) למעלה הלכה ג.

ז. לזה שאין לו מטלטלין⁶¹ ויש לו קרקע: אם נודע
לבית דין שתולה מעותיו ביד אחרים⁶² - כופין אותו
למכור⁶³ ולתן לבעל חובו; ואם לא נודע להם דבר
זה - מחרימין⁶⁴ על מי שידע לו מטלטלין ולא
יביאם, ואחר כך יורדין לבינונית שבנכסיו ומגבין
לבעל חובו, כמו שיתבאר⁶⁵. במה דברים אמורים?⁶⁶
בזמן שגופרעין מן הלוח עצמו; אבל הפא לפרע מן
היורש, בין קטן בין גדול - לא יפרע מן
המטלטלין, אפילו היו מפקדין או מלוה אצל
אחרים⁶⁷; שהמטלטלין⁶⁸ אינן תחת שיעבוד בעל
חוב מן התורה⁶⁹.

(61) האומר: שאין לו ממון או מטלטלין ורוצה להגבות
לבעל-חובו מן הקרקע - ומצד הדין מטלטלין קודמים
לגבייה מן הקרקע כמבואר (למעלה ס"א, הל' ד. וראה
בביאורנו שם). (62) להבריח מן המלוה. (63) לטרוח
ולמכור הקרקע - ופרוע לבעל-חובו במעות. (64) מתקנת
הגאונים (ראה ביאורנו למעלה פ"א הערה כג). (65) להלן
פ"ט, א. שמתקנת כתמים - בעל-חוב דינו כבינונית.
(66) שגובה מן המטלטלין. (67) ועדיין לא באו לרשות
היתומים (כתובות פד: כרבי עקיבא). (68) של יתומים.
(69) שם, כי בעוד הלווה קיים - גובה אפי' מגלימא דעל
כתפיה (מהמעיל שעל כתפיו) שהרי לו הלוה מעותיו
ונשתעבד, והתורה אמרה: יבוא שליח ב"ד ויטול משכונו,
שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא
אליך את העבוס החוצה". אבל כשמת הלוה, מה לו עם
היתומים? הרי לא לו ממנו ולא נשתעבדו לו. אבל קרקעות
שירשו - כבר נשתעבדו למלוה מחיים מדין ערב, שנכסיו
של אדם הם ערבי, ועליהם סמך המלוה כשהלווה, אבל
מטלטלין - אפילו דין ערב אין להם, שהרי לא עליהם סמך
המלוה, והואל וביד הלוה להצניעם ולאבדם (ע"פ רש"י
ב"מ סז:). ומתקנת הגאונים שבעל-חוב גובה מן המטלטלין,
כמו שיתבאר לקמן הלכה יא.

ח. מצוה⁷⁰ על היתומין לפרע חוב אביהן מן
המטלטלין שהנתי⁷¹. ואם לא רצה היורש לתן - אין
כופין אותו⁷². ואם תפס בעל חוב מחיים⁷³ - גובה
מהן. טען שמחיים תפסן, והיורש טען שאחר מיתה⁷⁴

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"ב סיון - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונבונים הנהיגו דבר זה כו' ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין בתנאי זה ולא בתקנת אחרונים". (103) של הגאונים. (104) מכיון שלא ידע בתקנה זו - לא שיעבר מטלטליו על-מנת שיגבו מהם לאחר מותו. ומה שקרא לזה "סייג", ומשמעו שזה כעין לפני משורת הדין, מפני שמצד הדין - בעל-חוב (אפילו במלוה על-פה) גובה מן המטלטלין על יסוד תקנת הגאונים (וכן המנהג) אפילו לא כתב, מתוך ההנחה שכל אדם יודע תקנה זו ושיעבר כל נכסיו אפילו המטלטלין. ואף-על-פי-כן ראו גאוני המערב לתקן, מתוך החשש שמא לא ידע - אם כי רחוק הוא - שיתנה על כך בפירוש (ע"פ דברי הריב"ש המובאים בסוף-משנה כאן). (105) שעמדו לאחר חתימת התלמוד. (106) ולדון בה אף במקומות שלא פשטה - כאילו פשטה, כדרך שאנו אומרים בתקנת הסנהדרין הגדולה (ע"פ דברי רבינו בהל' אישות שם ה"ט. והשווה דברי רבינו בהקדמה (ל'משנה תורה): "והיות ב"ד של אותה מדינה (שעמד אחר התלמוד) יחידים, ובית-דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים. . . לפיכך אין כופין מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה אחרת. . .").

פרק שנים עשר

(1) מבאר דין כיצד נפרעים מן היתומים ומתי נזקקים לנכסיהם, ודין קטן שתקף בעבדיו או בשדה של חברו, ודין קרקע שהוא בחזקת יתומים ובא אחד וטען שלקחה מאביהם, ודין שום היתומים והכרזה שעושים בית דין.

א. אין נפרעין² מן היוֹרְשִׁין אֲלָא אִם בֵּן הָיָה גְדוּלָּם, אֲבָל יוֹרְשִׁין קְטָנִים³ - אִין נִפְרָעִין מֵהֶן⁴ שְׁטַר חוֹב.

(2) ע"פ בבא-בבא קעד, וערכין כב. דברי רבינו בהלכה זו הם בשטר חוב, וכשאין בו אחד משלושת הדברים שהזכירם רבינו למעלה פרק יא הלכה ו. ובמקרה זה שונה דין יתומים גדולים מקטנים. אבל במקום שיש בו אחד מהדברים הנ"ל - גובה אף מיורשים קטנים, לא יהיה גרוע מלוה בשטר ממלוה בעל-פה (מגיד-משנה וכסף-משנה, וכן יוצא מדברי רבינו בפירושו לערכין פרק ששי). (3) "בעודם קטנים, שאינם בני שלוש עשרה שנה" (שו"ע ח"מ סי' קח סעיף ג.).

ב. ואִפְלוּ⁴ הָיָה בּוֹ כָּל תְּנָאִי⁵ שְׁפָעוּלָם - לֹא יִפְרַע בּוֹ הַמְלוֹה כְּלוּם עַד שִׁנְדִּילּוֹ הִיתּוּמִים; שְׁמָא יֵשׁ לָהֶן רְאִיָּה שְׁשׁוּבְרִין בּוֹ אֶת הַשְּׁטַר.

(4) משפט זה מקושר עם סופה של ההלכה הקודמת, וציון ההלכה "ב" אינו במקומו. וכבר העיר על כך בעל מ'רכבת המשנה'. (5) כגון נאמנות (ראה להלן פרק טו), לפי שאפשר לבטל התנאים, וחוששים אנו שמא בוטלו, וקטנים אינם יכולים להוכיח את הביטול (מגיד-משנה).

ג. הִיָּתָה הַמְלוֹה רִבִּית⁶ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְכִים⁷, שְׁהָרִי הֶרְבִּית אוֹכֵלָת בְּנֻכְסִיהֶן - מַעֲמִידִין לָהֶם אֶפְסוּרָפוּס, וְנִנְקָקִין לְנֻכְסֵיהֶן וּמוֹכְרִין וּפּוֹרְעִין הַחוּב. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁתִּבְעָה כְּתֻבָּתָהּ⁸, בֵּין אֶלְמָנָה בֵּין

אותם, אין שעבודם שעבוד גמור, וחוב שהניח להם אביהם - דינו כמטלטלין).

י. רְאוּבֵן⁸⁵ שְׁמָכָר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרִיּוֹת⁸⁶, וְזָקָף שִׁמְעוֹן דָּמִי הַשָּׂדֶה עָלָיו מְלוֹה לְרְאוּבֵן, וּמָת רְאוּבֵן⁸⁷, וּבָא בַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לְטָרֵף מִשִּׁמְעוֹן הַשָּׂדֶה, וּפִסְסוּ שִׁמְעוֹן בְּמַעוֹת⁸⁸ וְהֵלֵךְ לוֹ - הַדִּין נוֹתֵן, שִׁיבּוּאוֹ יוֹרְשִׁי רְאוּבֵן וְיִתְבַּעוּ שִׁמְעוֹן בְּמִלּוֹה שְׁזָקָף עָלָיו, שְׁהָרִי⁸⁹ אֵינָה מְשַׁעֲבֶדֶת לְבַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן⁹⁰. לְפִיכָף⁹¹, אִם הָיָה שִׁמְעוֹן פֶּקַח - נוֹתֵן לָהֶן הַקְרָקַע שֶׁלָּקַח מֵרְאוּבֵן⁹² בְּמִלּוֹה⁹³ שְׁזָקָף עַל עַצְמוֹ, וְחוֹזֵר וְטוֹרֵף אוֹתָהּ מֵהֶן⁹⁴ מִפְּנֵי הַמַּעוֹת שֶׁנָּתַן לְבַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן כְּדִי שֶׁלֹּא יִטְרֹף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, שְׁהָרִי בְּאַחֲרִיּוֹת לְקַחָה מֵרְאוּבֵן⁹⁵.

(85) כתובות צב. (86) שאם יטרוף אותו בעל-חוב בדין - יחזיר לו מעותיו. (87) ולא הניח נכסי דלא נידי בני חורין (קרקעות שלא נמכרו ולא נשתעבדו). (88) בחוב של דמי השדה שחייב ליתומים. (89) חוב זה של דמי הקרקע. (90) כמבואר למעלה (הלכה ז) - כלומר, ולא היה לך לפיכך בעל-חוב של אבינו בדמי השדה, שהרי מעות אלו שירשנו מאבינו, אינן משועבדות לבעל-חוב. (91) שם. (92) לא דוקא - והוא-הדין כל קרקע שהוא, ואע"פ שאין מגבים מן הקרקע כשיש ללווה מטלטלין - כאן מגבים, כדי שלא יפסיד שמעון (מגיד-משנה, וכן כתוב בהגהות מיימוניות). (93) בתור פירעון החוב. (94) כמבואר למעלה (הלכה ט) שבעל-חוב גובה מן הקרקע שגבו יתומים (ועיין מגיד-משנה והגהות מיימוניות). (95) אביהם, ובדין חוזר על היתומים.

יא. כְּבֵר תִּקְנֵנוּ גְאוּנִים הָאֲחֵרוֹנִים⁹⁶ כְּלוּם, שִׁיָּהִי בַעַל חוֹב גּוֹבֶה מִטְּלָטְלִין מִן הַיּוֹרְשִׁין⁹⁷. וְכֵן דִּין יִשְׂרָאֵל בְּכָל בֵּית דִּין שְׁפָעוּלָם. אֲבָל בְּמַעֲרִב⁹⁸ הָיָה כּוֹתֵבִין בְּשִׁטְרֵי חוֹבוֹת: שִׁישׁ לְגִבּוֹת מִן הַקְרָקַע וּמִן הַמִּטְּלָטְלִין בֵּין בְּחֵיוֹ בֵּין אַחֵר מוֹתוֹ; וְנִמְצָא גּוֹבֶה עַל⁹⁹ תְּנָאִי זֶה¹⁰⁰ יוֹתֵר מִן הַתְּקַנָּה¹⁰¹. וּסְגִי גְדוּלָּה עֲשׂוּ¹⁰² בְּדָבָר. שְׁמָא לֹא יָדַע הַלּוֹה בְּתִקְנָה זֹאת¹⁰³, וְנִמְצָא מִמּוֹן יְתוּמִים יוֹצֵא שֶׁלֹּא בְּדִין¹⁰⁴. שְׁאִין כַּח בְּתִקְנַת אֲחֵרוֹנִים¹⁰⁵ לְחַיֵּב בָּהּ יְתוּמִים¹⁰⁶.

(96) בימי רב הונא הלוי גאון בר מר בר יצחק (ראה אוצר הגאונים כתובות, מעמוד 210 ואילך). (97) שכיום, רוב בני אדם, עיקר מסחרם במטלטלין, ובעל-חוב סומך עליהם (ראה מגיד-משנה, פרק טז מהלכות אישות הלכה ח). (98) צפון אפריקה. (99) בכת"י תימן: לפי. (100) שכל תנאי, בדבר שבממון, אפילו על מה שכתוב בתורה - קיים, כמבואר בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ט. (101) שעל-פי התקנה, אינו גובה מטלטלין של יתומים אלא כשאין להם קרקע, אבל לפי התנאי גובה אפילו כשיש להם קרקע (מגיד-משנה). (102) כלומר, שיש עוד תועלת חשובה בתנאי זה, נוסף על התקנה (מגיד-משנה). והשווה הלכות אישות שם: "ודבר זה תיקון גדול הוא, ואנשים גדולים

יברר ליתומים חלק יפה. (17) כי לא יהיה לו לאפוטרופוס מה לטעון או להשתדל לטובת היתומים, שהרי פירש ואמר: זו (כמסקנה של רב אשי שם, ראה סמ"ע סי' ק"י ס"ק ט).

ו. נמצאת קרקע שאינה שלהן¹⁸, אלא טען הטוען שהיא גזל ביד מורישן - נזקקין להן, ומעמידים להן אפוטרופוס לטעון ולדון¹⁹; אם נמצאת גזולה²⁰ - מחזירים אותה לבעליה. וכן קטן שתקף בעבדיו²¹ ויגרד לתוף שדה חברו ובקשה - אין אומרים: נמתיך לו עד שיגדיל²², אלא מוציאין אותה מידו, ולכשיגדיל, אם יש לו עדים, יביא עדיו²³.

(18) ערכין שם, יצא ערעור על הקרקע שברשות היתומים שאינו שלהם, כלומר: של מורישם, שהיתה בידו בגזל. (19) להתדיין עם המערער. (20) כגון שהביא המערער עדים שהיא שלו, ובמקרה זה אין מעמידים להם אפוטרופוס, שכיון שיש עדים מצמצמת טענת האפוטרופוס רק לאמיתות העדות "ואחזוקי סהדי בשיקרא, לא מחזיקין" (אין אנו חושדים שהעדים משקרים), לפיכך מחזירים אותה לבעליה מיד (ע"פ נוסחת הגמרא שלפנינו, ולהרשב"א נוסחא אחרת בגמרא שם. מגיד-משנה). (21) בסיוע עבדיו (בבא-קמא ק"ב:). (22) שמא יש לו עדים שהקרקע שלו. (23) ויוציא את השדה ע"י בית-דין.

ז. קרקע שהיתה בחזקת קטנים²⁴, ובא אחר וטען שהיא לקוחה²⁵ ממורישן, ויש לו עדים שהחזיק בה ואכלה שגני חזקה²⁶ בחצי אביהן - אין מוציאין אותה מידן עד שיגדילו²⁷; שאין מקבלין²⁸ עדים שלא בפני בעל דין, והקטן פאלו אינו עומד פאן הוא חשוב. אבל אם הוציא שטר שהיא לקוחה בידו - הרי זה מקיים את השטר²⁹, ומוציאין אותה מידן, אחר שמעמידים להם אפוטרופוס.

(24) וידוע הדבר שהיתה של אביהם, ואין מקום לטענת גזילה בידי המוריש (מגיד-משנה). (25) קנויה היא לו. (26) היינו, שאכל פירות הקרקע שלש שנים רצופות, ואביהם לא מחה בו (עיי' להלן הלכות טוען ונטען מפ"א ואילך). (27) ב"ק שם. (28) שם. (29) כשם שמקיימים כל שטר אף שלא בפני בעל-דין, כמבואר להלן פ"ג מהלכות עדות הלכה יא. ודרך קיום (=אישור) שטרות, ביאר רבינו בהלכות עדות פרק ו הלכה ב.

ח. כשנזקקין בית דין לנכסי יתומים למכר - שמין³⁰ את הקרקע, ואחר כך מכריזין עליה שלשים יום רצופין, או שלשים יום שני וחמישי³¹. ומכריזים בפקר ובפערב, בשעת הכנסת פועלים ובשעת הוצאת פועלין, וכל מי שרוצה לקנות - יוליך הפועלין לבקר לו³². ובשעה שמכריזין - מסימים את השדה במצריה³³, ומודיעין בקמה יפה³⁴, ובכמה היא שומה³⁵, ומפני מה רוצים למכרה, אם להגבות בעל חוב³⁶ או לקתבת אשה; לפי שיש מי שרוצה לתן לבעל חוב, ויש מי שרוצה להגבות לאשה³⁷.

גרושה - מעמידים להם אפוטרופוס ונזקקין, משום חן האשה, כדי שיהיה לה כלום שתנשא בו האשה לאחר. לפיכך, אם קפצה האשה ונשאת, ואחר כך באת לתבע כתבתה מנכסי יתומים - אין נזקקין לה עד שיגדלו היתומים; שהרי אין לה מזונות⁹, והרי נשאת¹⁰.

(6) הלוואה שנושאת ריבית. (7) מן הגוי, וקיבל עליו לדון בדיני ישראל שלא יתבע מן היתומים עד שיגדלו (ערכין כב.). (8) שם, כרבי יוחנן. ובטעם הדבר - נאמרו בגמרא שתי לשונות. ללשון אחד, הטעם הוא משום מזונות (שכל זמן שאינה גובה כתובתה ניזונת מנכסי היתומים, כמבואר בריש פרק יח מהלכות אישות, ונמצא היתומים מפסידים). וללשון שני, הטעם הוא משום חינא (=חן), כלומר כדי שיהיו לה מעות ותמצא חן בעיני גברים לישא אותה (כפירוש הרי"ף בכתובות, פרק אלמנה ניזונת). וההבדל שבין הלשונות הוא: ללשון ראשון, אין נזקקים אלא לאלמנה. אבל לגרושה, מכיון שאינה ניזונת מנכסי יתומים - אין נזקקים לפרעון כתובתה. ואילו ללשון שני, אף לגרושה נזקקים. ורבינו מביא שני הטעמים בהמשך ההלכה. נראה שהוא מפרש, שלשון שני אינו חולק על הטעם של מזונות אלא שהוא מוסיף, שאף חן האשה מהווה סיבה להזקק לגביית כתובתה (כסף-משנה). (9) כמבואר בהל' אישות הנ"ל: ומשתתארס האלמנה - אבדה מזונותיה. (10) כלומר, ואין גם הטעם של חן.

ד. הורו מקצת הגאונים: שאם היו הנכסים פגוד הפתה בלבד או פחותים ממנה - אין נזקקין לה, שהרי אין פאן זכות¹¹ ליתומים. שלא אמרו: נזקקין לנכסי יתומים להפרע מהן הפתה, אלא כדי שלא יפתחו הנכסים מחמת המזונות¹²; וזאת, הואיל והיא נוטלת הכל - מה זכות יש ליתומים הקטנים בדבר זה עד שנזקקין להן? ולא חשו לחן האשה¹³.

(11) טובה, רוח. (12) כלשון ראשון שהבאנו למעלה (ראה הערה ז). (13) משפט זה "ולא חשו לחן האשה", הוא לשון הסתייגות מהוראה הנ"ל, כלומר - ולא כיוונו יפה הגאונים בהוראתם, שכן לא חשו לטעם של לשון שני "משום חינא". ולדעת רבינו יש לפסוק בלשון זה ונזקקים לפרעון כתובתה, אף כשאין הנכסים עודפים על הכתובה (מגיד-משנה).

ה. צנה המורישן¹⁴ ואמר: תנו מנה¹⁵ לפלוני - נזקקין, אחר שמעמידין להן אפוטרופוס¹⁶ לטעון טענתם. אמר: תנו מנה זה לפלוני או שדה זו לפלוני - נותנין, ואין צריכים להעמיד להן אפוטרופוס¹⁷.

(14) ערכין שם. (15) ולא פירש אם כוונתו למנה צורי (מטבע של מדינת צור) שהוא מאה זוז, או למנה של מדינה שהוא שנים עשר זוז וחצי. (16) שיתדיין עם התובע ויטעון: שהמוריש התכוון למנה של מדינה, ובשדה סתם -

לְקַבֵּלָהּ⁵⁴, או לְמִזֵּן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת, או לְתֵן מִנֶּת⁵⁵ 21
הַמֶּלֶךְ - אֵין צְרִיכִין הַכְרֵזָה, לְפִי שֶׁהַדָּבָר נִחוּץ⁵⁶. וְכֵן 22
בֵּית דִּין שֶׁמִּכְרוּ דְּבָרִים שְׂאִינָן טְעוּנִין הַכְרֵזָה⁵⁷, 23
וְטַעַם בְּשָׂתוֹת - מִכְרָן בְּטָל; פְּחוֹת מְשֻׁתוֹת - מִכְרָן 24
קָיָם. וְאֵלוֹ הֵן הַדְּבָרִים שְׂאִין מִכְרִיזִין עֲלֵיהֶם: 25
הַעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמְטַלְטְלִין⁵⁸. הַעֲבָדִים - שְׂמָא 26
יִשְׁמְעוּ וְיִבְרָחוּ; וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמְטַלְטְלִין - שְׂמָא 27
יִגְנְבוּ⁵⁹. לְפִיכָף שְׂמִין אוֹתָן בְּבֵית דִּין וּמוֹכְרִין אוֹתָן 28
מִיָּד. וְאִם הַשּׁוֹק קָרוֹב לְמִדְיָנָה⁶⁰ - מוֹלִיכִין אוֹתָן 29
לְשׁוּק. 30

(46) כתובות צט: "הואיל והכריוז כמשפט, אין כאן טעות בפשיעה אלא שמכרו לפי מה שנודמנו הקופצים" (מאירי שם עמ' 456). ודוקא שזה מאתים במנה, אבל אם מכרו בפחות ממנה - בטל המכר (מגיד-משנה בשם הרמב"ן). ובכסף-משנה מוסיף, שזה אפשר רק לדעת הסוברים שביתר ממחצה יש אונאה גם לקרקעות. (47) רבינו מבחין בין אם לא הכריוז כלל לבין אם הכריוז אבל לא בדקו בשומא כמשפט: בלא הכריוז כלל - מכרם בטל, כלמעהל הלכה י. אבל כשהכריוז אלא לא בדקו השומא כראוי - מכרם קיים אם טעו בפחות משות (ע"פ הכנת הכסף-משנה. ולמגיד-משנה דרך אחרת בזה, ועיין בלחם-משנה). (48) היינו, שטר חקירה ועיון ותוכנו: בית-הדין מאשר שנכסים אלו נמכרו לאחר שדקדקו בשומא והכרזה כמשפט (ראה פיהמ"ש לרבינו שם). (49) כגון שמכרו שוה חמש מאות - בשש, או שוה שש מאות - בשבע (השווה רבינו פ"ב מהלכות מכירה ה"ב, וראה מגיד-משנה שם). (50) שוה שש מאות - בחמש, או שבע מאות - בשש. (51) שכל פחות משות - דרך הכל למחול. ואף שהשליח שטעה אפילו בכל שהוא מכרו בטל (כמבואר בפ"ג מהלכות מכירה הלכה ט) - כח ב"ד יפה (ב"מ שם). (52) כגון לצרכי קבורה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. (53) כיון שמצד הדין אין צריך הכרזה, אין הכרזה זו מייפה כח ב"ד, כשטעו בשות (כדעת הרי"ף, כתובות שם, ע"פ נוסחתו בגמ' "רישא וסיפא בדאכרוז" - מגיד-משנה). (54) לצרכי קבורה (כתובות שם). (55) מס גולגולת. (56) דחוף, ואין שהות להמתין עד שיכריזו. (57) כגון עבדים, וכמו שמבאר רבינו והולך. (58) שם, ואף שהמטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל-חוב (כמבואר למעלה פ"א) - יש לפרש במקרה שתפסם בעוד אביהם חי, שגובה מהם (כמבואר שם). וכבר נתבאר (שם) שמתקנת הגאונים גובים אף מן המטלטלין של יתומים. (59) בשעה שיציגו אותם להראות ללקוחות. (60) כלומר, לעיר שבה נמצאים דברים אלו. אבל אם השוק רחוק, אף שניתן להשיג שם מחיר גבוה יותר - אין מוליכים, משום חשש אונס בדרך. וזה נאמר, כשאין חשש הפסד אם יניח את המטלטלין במקומם, אבל כשיש לחוש שיתקלקלו, כגון שכר או יין שיחמיצו אם לא יימכרו מהר - מוליכים אפילו למקום רחוק (גמ' שם ק: ועיין רבינו פ"א מהלכות נחלות הל' ב'ג ובמגיד-משנה שם).

(30) ערכין כא: (31) כלומר, או כל ימי שני וחמישי במשך ששים יום, שהם שמונה עשרה ימי הכרזה, כי ההכרזה בימי שני וחמישי שהם ימי ישיבת בית-דין, ורבים באים לפניהם לדון - שקולה כהכרזה שלוש ימים רצופים. (32) לבדוק את השדה, טיבה וערכה. (33) מודיעים את גבולותיה המדויקים. (34) כך וכך פירות היא עושה. (35) בכך וכך שמו אותה בית-דין. (36) לפי שאינו מקפיד על טיב המעות, והוא נוטל אפילו מעות שבורות וחסרות (גמרא ורש"י שם). (37) לפי שהיא מסכימה לקבל את מחיר השדה אף בתשלומים (שם).

ט. וּכְשֶׁפִּתְּבִין הָאֲדָרְכָתָא³⁸ עַל נִכְסֵי יְתוּמִים, בֵּין 1
גְּדוּלִים בֵּין קֹטְנִים - כּוֹתְבִין בָּהּ: וְהַכְרֵזוּ שֶׁהַנִּכְסִים 2
הָאֵלֶּה³⁹ הֵן שֶׁל פְּלוּנֵי הַמֵּת. וְאִם לֹא כָּתְבוּ בָּהּ - הָרִי 3
אֲדָרְכָתָא זֶה פְּסוּלָה⁴⁰, וְאֵין אוֹכְלִין בָּהּ פְּרוֹת אֶפְלו 4
לְאַחַר שֶׁשָּׁלְמוּ הַהִכְרִזוֹת⁴¹. 5

(38) פסק דין המרשה את התובע לגבות מנכסי הנתבע בכל אשר ימצאו (רש"י כתובות קד: וראה להלן פכ"ב). (39) שעליהם אנו נותנים אדרכתא זו. (40) שם. (41) שמשעה זו התובע אוכל פירות השדה, כמבואר לקמן פכ"ב הלכה יב. אולם כאן שהאדרכתא פסולה, הרי ההכרזה שנעשו על יסוד האדרכתא בטעות היו, ולפיכך לא זכה עדיין התובע בפירותיה - עד שירד לתוך השדה (רש"י שם).

י. בֵּית דִּין שֶׁמִּכְרוּ שְׂלֹא בְּהַכְרֵזָה - נַעֲשֶׂה פְּמִי שְׁטַעַם 6
בְּדָבָר מְשֻׁנָּה⁴², וְחוֹזְרִים וּמוֹכְרִין בְּהַכְרֵזָה⁴³. וּבֵית 7
דִּין שֶׁמִּכְרוּ - הָאֲחֵרִיוֹת⁴⁴ עַל הַיְתוּמִים⁴⁵. 8

(42) בניגוד לדבר המפורש במשנה, והרי שנינו בערכין ריש פרק ו: "שום היתומים שלוש ימים ומכריזין בוקר וערב", והטועה בדבר משנה - חוזר (כתובות פד: עיי"ש). (43) כמו שיחבאר (בפ"ו מהלכות סנהדרין ה"א) "שכל דין שדן וטעה בדבר משנה - חוזר הדין ומחזירין הדבר כשהיה, ודנים בו כהלכה". (44) על השדה, אם תמצא שאינה שלהם. (45) חוזר הלוקח וגובה מהם (שם ק:).

יא. וּבֵית דִּין שֶׁהִכְרִיזוּ פְּרָאוּי, וּבְדָקוּ יִפָּה יִפָּה, 9
וּבְדָקוּ בְּשׁוּמָא, אָף עַל פִּי שְׁטַעַם וּמִכְרוּ שְׁוֶה מְנָה 10
בְּמֵאֲתִים אוֹ מֵאֲתִים מְנָה - הָרִי מִכְרָן קָיָם⁴⁶. אֲבָל 11
אִם לֹא בְּדָקוּ בְּשׁוּמָא⁴⁷, וְלֹא כָּתְבוּ אֲגָרָת בְּקִרְתָּ⁴⁸, 12
שֶׁהִיא דְּקָדוּק הַשּׁוּמָא וְהַהִכְרֵזָה, וְטַעַם, וְהוֹתִירוּ 13
שְׁתוֹת⁴⁹ אוֹ פְּחוֹת שְׁתוֹת⁵⁰ - מִכְרָן בְּטָל; פְּחוֹת 14
מְשֻׁתוֹת - מִכְרָן קָיָם⁵¹. וְכֵן אִם מִכְרוּ קֶרְקַע בְּעֵת 15
שְׂאִינָן צְרִיכִין לְהַכְרִיז⁵² עָלֶיהָ, וְטַעַם שְׁתוֹת אוֹ 16
הוֹתִירוּ שְׁתוֹת - מִכְרָן בְּטָל, אָף עַל פִּי שֶׁהִכְרִיזוּ⁵³; 17
פְּחוֹת מְשֻׁתוֹת - מִכְרָן קָיָם, אָף עַל פִּי שְׂלֹא הִכְרִיזוּ, 18
שְׂאִינָן צְרִיכִין הַכְרֵזָה בְּאוֹתוֹ הָעֵת. אֵיזְהוּ הָעֵת 19
שְׂאִינָן צְרִיכִין הַכְרֵזָה? בְּעֵת שִׁמְכִירוֹ קֶרְקַע 20

בשם הרא"ש, ולדעת הרשב"א תוך מהלך יום אחד).
(12) שהיו מוחזקים בידי הלווה (כסף משנה).

יום רביעי כ"ג סיון ה'תשע"ט

פרק שלשה עשר

ג. מלוה¹³ שפא לבית דין, והביא משכון בידו,¹⁵
ואמר: זה משכוננו של פלוני הוא¹⁴, ואני רוצה
למכרו ולהפרע חובי - אין בית דין נזקקין לומר
לו: המתן עד שיבוא לזה¹⁵ ויטען; שאם רוצה
לומר: לקוח¹⁶ הוא בדי - אומר¹⁷. ומשיאין לו עצמה
למכרו בפני עדים, כדי שידע לזה בכמה נמכרה¹⁸.
וכן המלוה את חברו על המשכון, ומת הלוי
והמלוה¹⁹, בין שמת הלוי תחלה²⁰ בין שמת מלוה
תחלה, הואיל והוא²¹ נפרע ממה שתחת ידו, ואלו
רצה לומר: לקוח הוא בדי - אומר, הרי זה נשבע²²
בנקיטת חפץ ונטל, פדרך כל הנשבעין ונטילין²³.
ומפני מה אינו נשבע הסת²⁴? לפי שאינו נשבע על
עצמו של משכון²⁵, אלא על הממון שלוקח²⁶.
שאלו²⁷ אמר על עצמו של חפץ זה: אתה מכרתו
לי, אתה נתתו לי - היה נשבע הסת ונפטר; אבל²⁸
אם היו שם עדים שחפץ זה משכון בידו, ולא ידעו
על כמה וכמה - אינו יכול לטל אלא בשבועה²⁹;
והואיל³⁰ ואין שם עדים, ויכול לומר: שלי הוא -
נאמן לומר: יש לי עליו כף וכף, בשבועה עצמה³¹.
שהיה נשבע אם היו שם עדים שהוא משכון. שאין
אומרים 'מגו' לפטרו משבועה, אלא לפטרו
מממון³², שלא יחזיר המשכון עד שיטל מה שטען.

(13) עיין ספר המקח לרב האי גאון, שער ו. (14) וכבר
עברו שלושים יום מעת שמשכנו, כמבואר למעלה פרק ג
הלכה ו, שהמשכון מניחו אצלו עד שלושים יום -
ומשלושים יום ואילך מוכרו בבית דין (כסף משנה בשם
הריב"ש). (15) פירוש, עד שנודיע ללווה - שמא יש לו
טענה נגדית. (16) וכגון, שהוא מדברים שאינם עשויים
להשאל או אפילו עשויים להשאל אלא שאין הדבר ידוע
שכלי זה הוא של הנתבע וכן אין עדים שבה לידו בתורת
משכון כמו שיתבאר להלן פרק ח ופרק ט מהלכות טוען
ונטען. (17) לפיכך, יש להאמינו ובשבועה, כמו שמבאר
רבינו בסמוך. (18) ולא יבוא לערער, שמכרו ביותר מן
השומא ששמוהו בית דין (כסף משנה בשם הריב"ש, שולחן
ערוך סימן עג, סעיף טו, ועיין ש"ך סעיף קטן מ).
(19) ובא היורש ואמר: זה משכוננו של פלוני אצל אבא.
(20) כלומר, לא שגא מת לוה תחילה הרי היורש נשבע
ונוטל אף על פי שלגבי שטר חוב יתבאר לקמן (פרק י"ז
ג), שאם "מת הלווה תחילה, אין יורשי מלווה נוטלין
מיורשי לוה כלום - שבשעה שמת הלווה נתחייב המלווה
להישבע, ואין אדם מוריש שבועה לבניו" - משכון שאני
וכמו שמבאר רבינו והולך: (כלומר, מזה שכבר היה כגבוי
תחת יד אביהם). (21) היורש של המלווה על המשכון.
(22) המלווה: שלא פקדני אבא שמשכון זה פרוע (כנוסחת
שבועת היורשים כמבואר להלן פרק י"ז ב). (23) כן היא
דעת הגאונים. (24) הרי המשכון כבר בידו והוא נשבע לא

(1) מבאר דין הבא ליפרע שלא בפני חברו, ודין מלווה על
המשכון ואבד ומתדיינים כמה היה שווה, ודין מלווה את
חבירו וקבע לו זמן פירעון, אם יכול לתבוע לפני הזמן, ודין
מלווה חבירו ביישוב יכול לתבועו במדבר.

א. מלוה שפא להפרע בשטר שבידו שלא בפני
לוה²: אם יכולין בית דין לשלח אליו ולהודיעו³ עד
שיעמד עמו בדין - שולחין ומודיעין לו⁴; ואם אי
אפשר להודיעו במהרה⁵ - אומרים למלוה שישבע
ויטל⁶ מנכסיו, בין מן הקרקע בין מן המטלטלים,
ואין חוששין לשובר⁷. ודין זה תקנת חכמים⁸ הוא,
כדי שלא יהיה כל אחד ואחד נוטל מעותיו של
חברו והולך ויושב לו במדינה אחרת, ונמצא נועל
דלת בפני לוין⁹.

(2) כרב נחמן בכתובות פח. (3) כגון שהיה במקום קרוב.
(4) שאין יורדין לנכסיו של לוה אם הוא במקום קרוב, עד
שיודיעוהו תחילה (רי"ף שם, ומקורו בבא בתרא קעד).
שנכסיו של אדם הם ערכיו (כלומר, מדין ערב גובה מהם).
והמלווה את חברו לא יתבע את הערב תחילה אלא תובע
את הלווה (וראה להלן פרק כ"ב, הלכה א). (5) כגון, שהיה
במקום רחוק שטורח להודיעו (השווה פרק ט"ז מהלכות
אישות הלכה טז). ומה הוא המרחק? נחלקו בו הרשב"א
והרא"ש, לדעת הרא"ש מהלך שלושים יום, דהיינו: אם
בכדי שילך השליח ויחזור תוך שלושים יום - מודיעים, ואם
יותר על כך - אין מודיעים. ולדעת הרשב"א המרחק הוא:
בכדי מהלך יום אחד (עיין כסף משנה ולחם משנה,
ובשולחן ערוך סימן קו, א הובאה דעת הרא"ש בלי חולק.
(6) שכן אילו היה הלווה בפנינו והיה טוען: יישבע לי שלא
פרעתי - משביעים אותו ואחר כך יטול, כמבואר לקמן פרק
י"ד הלכה ב, עתה - שאין הלווה בפנינו, טוענים במקומו
(כתובות פח. על פי רש"י שם פז). (7) שמא יש לו ללווה
שובר - שטר פירעון - על השטר שביד המלווה (ערכין
כב:). ודווקא לשובר אין חוששים, אבל אם היה הלווה
נאמן בלא שובר, כגון, מלווה על פה, שנאמן לטעון פרעתי
בלא כל ראיה, אין גובין שלא בפניו, שמא אילו היה בפנינו
היה טוען פרעתי (מגיד משנה להלן הלכה ב). (8) כתובות
שם. (9) יימנעו מלהלוות כסף לנצרכים, שמא יצאו
למרחקים ולא יוכלו לגבות.

ב. שלש ראיות צריך להביא לבית דין ואחר כך
יפרע שלא בפניו: ראיה ראשונה - לקיים השטר
שבידו¹⁰. ראיה שניה - שפעל חובו במדינה אחרת,
ואינו מצוי בקאן¹¹ לעמד עמו בדין. ראיה שלישית
- שאילו נכסים של פלוני¹² הלזה הם.

(10) שמא מזויף הוא, בדומה למה שאמרו (כתובות יט):
גבי תנאי: קיימו שטרייכו וחותר לדינא (ובואו לדין). בפרק
ו מהלכות עדות הלכה א יתבאר דרך קיום השטר.
(11) במקום קרוב היינו, תוך מהלך שלושים יום (כסף משנה

22 שְׁאִינוּ בְּרִשּׁוֹתָו, וְכֹלֵל בְּשִׁבּוּעֵתוֹ שְׁשָׁנִי דִּנְרִין הִיָּה
23 שְׁוֶה, וַיִּשְׁלַם הַלֹּוֹה שְׂאָר הַחֹב; שְׁהָרִי הוּא יוֹדֵעַ
24 בְּדָאִי שֶׁהוּא חָיֵב לוֹ, וְאִינוּ יוֹדֵעַ אִם פָּרְעָו⁵¹ אִם לֹא
25 פָּרְעָו⁵². סָלַע הַלְוִיתָנִי עָלָיו וּשְׁתִּים הִיָּה שְׁוֶה,
26 וְהַמְלֹוֹה אָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמְיוֹ - יִשְׁבַּע הַמְלֹוֹה
27 שְׁאִינוּ בְּרִשּׁוֹתָו, וְיִכְלַל שְׁאִינוּ יוֹדֵעַ שְׁדָּמְיוֹ יִתֵּר עַל
28 הַחֹב אֲפֹלוּ פְּרוּטָה אַחַת, וַיִּפְטֹר; שְׁהָרִי לֹא חָיֵב
29 עֲצָמוֹ בְּכֹלָם⁵³. אָכֵל אִם אָמַר הַמְלֹוֹה: אֵינִי יוֹדֵעַ
30 שְׁהָיָה שְׁוֶה יִתֵּר עַל הַחֹב, אָכֵל אֵינִי יוֹדֵעַ כִּמְהָ⁵⁴ -
31 הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם כָּל מֶה שֶׁטָּעַן הַלֹּוֹה בְּלֹא שִׁבּוּעָה⁵⁵;
32 כְּמִי שֶׁאָמַר: חֲמִשִּׁים יֶשׁ לָךְ בְּיָדִי וְחֲמִשִּׁים אֵינִי
33 יוֹדֵעַ, שֶׁהוּא מְחִיב שִׁבּוּעָה וְאִינוּ יָכוֹל לְהִשְׁבַּע⁵⁶,
34 כְּמוֹ שִׁיתִּפְאָר⁵⁷. וַיֵּשׁ לוֹ לְהַחֲרִים⁵⁸ עַל מִי שֶׁטָּעַן
35 שְׁקָרָה⁵⁹.

(33) משנה שבועות מג. (34) בפרק י מהלכות שכירות
הלכה א, שהמלוה על המשכון - שומר שכר. (35) ארבעה
דינרים. (36) וכן הוא בכתב־יד. (37) בראשונה, ואחרי כן
נשבע הלווה (כמבואר בסמוך), שאם אתה אומר יישבע
הלווה תחילה, "שמא יישבע זה (הלווה) ויוציא הלה
(המלווה) את המשכון", ונמצאת שבועת הלווה - לבטלה
(על פי הר"ח בבבא מציעא לד:). (38) שהטילו חכמים על
השומר, אפילו כשהוא משלם, שבועה בנקיטת חפץ שאינו
ברשותו, מפני החשש שמא עיניו נתן בו, כמבואר בפרק ו
מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א (בבא מציעא לד:).
(39) כדין כופר בכול. (40) שם. (41) חצי סלע = שני דינרים.
(42) ותובע שני דינרים. (43) ומגיע לך דינר אחד.
(44) שבועה מן התורה, ככל מודה במקצת. (45) שם.
(46) שני סלעים. (47) גם השבועה שעליו להישבע מדין
כופר בכול, שהרי הלווה תובעו סלע. (48) שם.
(49) בשבועתו גם השבועה שעליו להישבע מדין מודה
במקצת, ולמה אינו נשבע תחילה השבועה של מודה
במקצת שהיא מן התורה, כדין מי שנתחייב שתי שבועות
שמשביעים אותו על החמורה תחילה, כמבואר להלן בפרק
א מהלכות טוען ונטען הלכה יד? לפי שכל עוד שקיים
החשש שעדיין הוא ברשותו וניתן לעמוד על שוויי בלא
שבועה - אין להשביעו על שוויי (דרישה על הטור סימן
עב. והטור (שם) מקדים שבועת השווי לשבועת אינו
ברשותו. ועיין ש"ך שם סעיף קטן מה). (50) הלכה זו לא
נתבארה בגמרא (שם) בדיני משכון, אבל כן יצא לו לרבינו
על פי המבואר במשנה בבא קמא קח. שהאומר הלוויתני
ואיני יודע אם החזרתי חייב (ראה לקמן פרק א מהלכות
טוען ונטען הלכה ט). (51) באבידת המשכון. (52) וכל
האומר איני יודע אם החזרתי - חייב. ומצד הדין יש לו
למלווה ליטול בלא שבועה כמבואר (בהלכות טוען ונטען
שם) אלא מתוך שעליו להישבע שאינו ברשותו יש לו
להישבע, מדין גלגול, ששני דינרים היה שווה (מגיד
משנה). (53) וכל האומר מנה לי בידך והלה אומר איני
יודע - פטור. ואלמלא שבועה שאינו ברשותו היה נשבע
היסת שאינו יודע ונפטור (כמבואר שם הלכה ח) אבל מדין

כדי ליטול אלא כדי להיפטר מלהחזירו. (25) אינו טוען
על גופו של משכון שהוא שלו אלא רוצה למוכרו וליטול
את דמיו לפירעון החוב, לפיכך, הרי זה ככל הנשבעים
ונוטלים שנשבעים בנקיטת חפץ כמבואר (להלן פרק א
מהלכות טוען ונטען הלכה ב - מגיד משנה). (26) היינו,
שפלוני חב לו - והוא רוצה להיפטר מן המשכון.
(27) הגירסה משובשת, אבל כוונתו ברורה (מגיד משנה).
(28) זה הוא המשך הטעם למה נשבע בנקיטת חפץ.
(29) ובנקיטת חפץ - מאחר שיש שם עדים שראוהו בידו,
ומעידים שבתורת משכון בא לידו - אין כאן מיגו דלקוח
(מגיד משנה ועיין בעה"ת שער מט הלכה ב, ש"ך סימן עב
סעיף קטן סח). (30) כלומר, והואיל וכן, שאם היו עדים
נשבע בנקיטת חפץ - מעתה אפילו אין שם עדים וכו' (על
פי מגיד משנה, ש"ך שם). (31) כלומר, נאמן לומר יש לו
עליו כך וכך אבל באותה שבועה עצמה שהיה נשבע אם
היו שם עדים היינו בנקיטת חפץ. מה תאמר? הרי אין שם
עדים, אם רצה היה אומר לקוח הוא בידי, על זה משיב
רבינו, שאין אומרים מיגו לפטור משבועה וכדעת הר"י
מייגאש. ראה פרק ב מהלכות שכירות הלכה ח, ובביאורנו
שם (כן נראה הצעת דברי רבינו על פי המגיד משנה).
(32) כלומר, לא אמרו גבי משכון שהוא נאמן במיגו דלקוח
הוא בידי (ראה בבא מציעא קטז). אלא לפוטרו ממון,
דהיינו שלא יחזיר המשכון עד שייטול מה שטען - שאם
היו הלווה והמלווה מחולקים על סכום המלוה שעל
המשכון, נאמן המלווה לטעון, ובשבועה, עד כדי דמיו של
משכון, מתוך שאם רצה הוא אומר לקוח הוא בידי (בבא
מציעא שם, ולהלן פרק ח מהלכות טוען ונטען הלכה ב.
ועיין ש"ך סימן עב סעיף קטן קט וצריך עיון).

1 ד. הַמְלֹוֹה³³ אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמְשָׁכּוֹן, וְאָבֵד אוֹ נִגְנֵב
2 בְּלֹא אִנּוֹס, שְׁהָרִי הַמְלֹוֹה חָיֵב בְּדָמֵי הַמְשָׁכּוֹן, כְּמוֹ
3 שִׁבְאָרְנוֹ³⁴, וְאָמַר הַמְלֹוֹה: סָלַע³⁵ הַלְוִיתִיךָ עָלָיו וּשְׁנֵי
4 דִּנְרִין הִיָּה שְׁוֶה, וְלֹוֹה אָמַר: סָלַע הַלְוִיתָנִי עָלָיו
5 וְסָלַע³⁶ הִיָּה שְׁוֶה - הָרִי הַמְלֹוֹה נִשְׁבַּע תַּחֲלָה³⁷
6 שִׁבּוּעַת הַשּׁוּמְרִין³⁸ שְׁאִינוּ בְּרִשּׁוֹתָו, וְהַלֹּוֹה נִשְׁבַּע
7 הַסֵּת³⁹ שְׁהָיָה שְׁוֶה כְּנִגְדַּת הַחֹב, וְנִפְטֹר. אָמַר
8 הַמְלֹוֹה⁴⁰: סָלַע הַלְוִיתִיךָ עָלָיו וְשִׁקָּל⁴¹ הִיָּה שְׁוֶה⁴²,
9 וְהַלֹּוֹה אָמַר: סָלַע הַלְוִיתָנִי עָלָיו וְשִׁלְשָׁה דִּנְרִין
10 הִיָּה שְׁוֶה⁴³ - יִשְׁבַּע הַמְלֹוֹה תַּחֲלָה שְׁאִינוּ בְּרִשּׁוֹתָו,
11 וְאַחֵר כֶּף יִשְׁבַּע הַלֹּוֹה⁴⁴ כִּמְהָ הִיָּה שְׁוֶה, שְׁהָרִי הוֹדָה
12 בְּמִקְצָת, וַיִּשְׁלַם הַדִּינָר. אָמַר הַלֹּוֹה⁴⁵: סָלַע הַלְוִיתָנִי
13 עָלָיו וּשְׁתִּים⁴⁶ הִיָּה שְׁוֶה, וְהַמְלֹוֹה אָמַר: סָלַע
14 הַלְוִיתִיךָ עָלָיו וְסָלַע הִיָּה שְׁוֶה - יִשְׁבַּע הַמְלֹוֹה שְׁאִינוּ
15 בְּרִשּׁוֹתָו, וְכֹלֵל בְּשִׁבּוּעֵתוֹ⁴⁷ שְׁהָיָה הַמְשָׁכּוֹן כְּנִגְדַּת
16 הַחֹב. אָמַר הַלֹּוֹה⁴⁸: סָלַע הַלְוִיתָנִי עָלָיו וּשְׁתִּים הִיָּה
17 שְׁוֶה, וְהַמְלֹוֹה אָמַר: סָלַע הַלְוִיתִיךָ עָלָיו וְחֲמִשָּׁה
18 דִּנְרִין הִיָּה שְׁוֶה - יִשְׁבַּע הַמְלֹוֹה שְׁאִינוּ בְּרִשּׁוֹתָו,
19 וְיִכְלַל⁴⁹ שְׁלֹא הִיָּה יִתֵּר עַל חֲמִשָּׁה דִּנְרִים,
20 וַיִּשְׁלַם הַדִּינָר. סָלַע הַלְוִיתִיךָ עָלָיו וּשְׁנֵי דִּנְרִין הִיָּה
21 שְׁוֶה, וְהַלֹּוֹה אָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמְיוֹ - יִשְׁבַּע מְלֹוֹה⁵⁰

68 כי אף לדברי המלוה, לא הגיע עדיין הזמן, ושמה יודה בינתיים ונמצאה השבועה מיותרת (כסף משנה).

15 ז. הִתְּהָהּ הַמְּלוֹה בְּשִׁטְרָה⁶⁹, וְטָעַן הַלוֹה: שְׁזָמַן קִבְעָתָהּ
16 לִי - יִרְאֶה לִי, שֶׁיִּשְׁבַּע בְּעַל הַחֹב הִסֵּת שְׁלֹא קִבַּע לוֹ
17 זָמַן, וְיִטַּל הַמְּלוֹה מִיָּדוֹ.

69 ואין בו זמן. 70 בכתב יד תימן: וייטול מייד.

18 ח. הַמְּלוֹה⁷¹ נִתְּנָה לְתַבַּע בְּכָל מְקוֹם. בֵּיחָד? הַמְּלוֹה
19 אֶת חֲבֵרוֹ בִּישׁוּב, וְחִבְעוּ בְּמִדְבָּר - אֵינִי יָכוֹל
20 לְדַחוֹתוֹ, אֲלֹא חֵיב לְפָרַע לוֹ בְּכָל מְקוֹם שֶׁיִּתְבַּעֲנֻהוּ.
21 בֹּא הַלוֹה לְפָרְעוֹ בְּמִדְבָּר⁷² - הִרְשׁוֹת בֵּיד הַמְּלוֹה:
22 אִם רָצָה - מְקַבֵּל, וְאִם רָצָה - אֹמֵר לוֹ: אֵינִי נִפְרָע
23 אֲלֹא בִישׁוּב, כְּדֶרֶךְ שְׁנִיתִי לָךְ בִּישׁוּב. וְהִרִי הֵן
24 בְּרִשְׁוֹתוֹ עַד שֶׁיִּפְרָעֻהוּ בִישׁוּב.

71 בבא קמא קיח. 72 המדובר כשהלווהו ביישוב (הרמב"ם בתשובה, מובא במגיד משנה), וכן נראה מלשון רבינו להלן.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

1 מבאר דין פוגם שטרו או עד מעידו שפרעו, ודין מוציא שטר על חבירו ואומר פרוע הוא כולו או פרעתי מחצה ועדים מעידים שפרעו כולו, ודין לוהו שאמר שטר מזויף הוא, ודין מוציא שטר מקויים וטען הלווה פרעתיך בפני פלוני ופלוני, ודין שטר שאבד, ודין מלווה ולווה אוחזים בשטר, ומלווה אומר שלי הוא. ודין אומר מנה לי בידך והלווה אומר אין לך בידי כלום ויודע אני שיש בידך שטר עלי והוא פרוע.

25 א. הַפּוֹגֵם² אֶת שִׁטְרִי³, או שְׁעִיד אֶחָד מֵעִיד עַל
26 שִׁטְרוֹ שֶׁהוּא פְּרוּעַ⁴, וְהִבָּא לְפָרַע שְׁלֹא בְּפָנֵי הַלוֹה⁵,
27 וְהִטּוֹרֵף מִיַּד הַלוֹקֵחַ, וְהִנְפִּירֵה מִן הַיּוֹרֵשׁ⁶, בֵּין קֶטֶן⁷
28 בֵּין גָּדוֹל⁸ - לֹא יִפְרַע אֲלֹא בְּשָׁבוּעָה⁹ בְּעֵינֵי שָׁל
29 תּוֹרָה¹⁰. וְאֹמֵר לוֹ¹¹ בְּשִׁיתְבַּע: הִשְׁבַּע וְאַחֵר כָּף
30 תִּטַּל. וְאִם הָיָה הַחֹב לְזָמַן, וְחִבַּע בְּזָמְנוֹ¹² - יִפְרַע
31 שְׁלֹא בְּשָׁבוּעָה¹³; עֵבֶר זָמְנוֹ - לֹא יִגְבֶּה אֲלֹא
32 בְּשָׁבוּעָה.

2 מחסר, מגרע. 3 כיצד? היה השטר על סך אלף זוז, וטען הלוה: נפרעת כולו, ובעל השטר אומר: לא נפרעתי אלא כך וכך - לא יפרע השאר אלא בשבועה (כתובות פז. במשנה). והטעם אמרו בגמרא (שם): "דפרע דייק, דמיפרע לא דייק" (הפורע לחבירו מדייק וזוכר כמה שפרע, והנפרע אינו מדייק כל-כך, ויתכן שכבר נפרע הכל ושכח), ולפיכך הטילו עליו חכמים שבועה כדי שידייק. 4 והמלווה טוען: לא נפרעתי כלום - לא יפרע אלא בשבועה (שם). ושבועה זו אינה שבועת התורה כדי להכחיש העד, שהרי כל הנשבעים מן התורה נשבעים ולא משלמים, וזה הלא נשבע ונטל, אלא תקנת חכמים היא כדי להפסיק דעתו של הנתבע. 5 הנמצא במקום רחוק, שטורח הדבר להודיעו, כמבואר למעלה (פי"ג הלכה א). 6 אלו שנתבארו למעלה בפי"ב

גלגול חייב הוא להישבע בנקיטת חפץ. 54 הרי חייב עצמו בתשלומים אלא אינו יודע כמה הוא חייב. 55 מצד הלווה. 56 שמשלם. 57 להלן פרק ד מהלכות טוען ונטען הלכה ז: "הרי זה (האומר חמישים יש לך בידי וחמישים איני יודע) מחוייב שבועה, מפני שמודה במקצת ואינו יכול להישבע במקצת שכפר בו, שהרי אינו יודע, לפיכך משלם המנה בלא שבועה" (לשון רבינו שם), והשווה פרק ה מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ו: "בעל הפיקדון אומר כך וכך הוא והשומר אומר איני יודע ישלם בלא שבועה ... וכזה הורו רבותי הרב רבי יוסף הלוי (ראה ר"י מיגאש בחידושי שבועות מג: ורבו ז"ל". והראב"ד שם השיג על רבינו בשם רבותיו ואומר: שאינו דומה לחמישים יש לך בידי וחמישים איני יודע, ששם היה לו לידע ואין בטענת איני יודע אלא הערמה (עייין ראב"ד שאלה ופיקדון שם, וכן השיגו כאן). 58 ר"י מיגאש, שם. 59 ומוציא ממנו ממון שלא כדין.

1 ה. הַמְּלוֹה אֶת חֲבֵרוֹ, וְקִבַּע לוֹ זָמַן לְפָרְעוֹ, אִף עַל
2 פִּי שְׁלֹא קָנוּ מִיָּדוֹ - אֵינִי יָכוֹל לְתַבַּעוֹ⁶⁰ עַד סוֹף
3 הַזָּמַן; בֵּין בְּמִלּוֹה עַל פֶּה בֵּין בְּמִלּוֹה בְּשִׁטְרָה בֵּין
4 שֶׁהָלוּהוּ עַל הַמְּשֻׁכָּן⁶¹ בֵּין שְׁמַת לֹה⁶² בֵּין שְׁמַת
5 מְלוֹה. וְסִתָּם מְלוֹה⁶³ - שְׁלֹשִׁים יוֹם⁶⁴. בֵּין בְּשִׁטְרָה בֵּין
6 עַל פֶּה בֵּין עַל הַמְּשֻׁכָּן. וְאִם הִתְּנָה שִׁיתְבַּע בְּכָל זָמַן
7 שִׁירְצָה - יֵשׁ לוֹ לְתַבַּעוֹ בְּיוֹמוֹ, שֶׁתִּנְאַי מָמוֹן הוּא⁶⁵.

60 מכות ג: "המלווה את חבירו לעשר שנים אין השביעית משמטתו", מפני שאינו "בלא יגוש" שאינו יכול לתובעו תוך הזמן. 61 שם "הכא במאי עסקינן במלווה על המשכון ובמוסר שטרותיו לבית דין" - וכל שכן מלווה על פה. 62 השווה פרק א מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ה. 63 בלא קביעת זמן ובמקום שאין להם מנהג קבוע. 64 אינו יכול לתובעו בפחות משלושים יום (מכות שם). 65 וכל תנאי בממון קיים.

8 ו. טָעַן הַמְּלוֹה וְאָמַר: הַיּוֹם סוֹף הַזָּמַן שֶׁקִּבְעָתִי,
9 וְהַלוֹה אֹמֵר: עַד עֲשָׂרָה יָמִים קִבְעָתָהּ - הַלוֹה נִשְׁבַּע
10 הִסֵּת⁶⁶. וְאִם הָיָה שָׁם עַד אֶחָד שְׁהִיּוֹם סוֹף זָמְנוֹ -
11 הִרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבִיעֵת הַתּוֹרָה⁶⁷, כְּשָׂאָר הַטְּעָנוֹת.

66 כדין כופר בכל בממון, שהטוען את חבירו תביעה של זמן (זמן הפירעון) כתובעו ממון הוא, שרווח הזמן ערך ממון לו (ראה מכות ג: "מעידים אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו אלף זוז ... מכאן ועד שלושים יום והוא אומר מכאן ועד עשר שנים (ונמצאו זוממים) אומרים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז - בין נותנן מכאן ועד ל' יום בין נותנן מכאן ועד עשר שנים (וכך משלמים)". 67 להכחיש העד, שכן למדו מפי השמועה "שכל מקום ששני עדים מחייבין אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה" (מדברי רבינו להלן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה א).

12 זֶה אֹמֵר: חֲמִשָּׁה יָמִים נִשְׂאָר מִן הַזָּמַן, וְזֶה אֹמֵר:
13 עֲשָׂרָה - אֹמְרִים לְמְלוֹה: הִמָּתֵן עוֹד עַד סוֹף
14 הַחֲמִשָּׁה⁶⁸, וְיִשְׁבַּע הִסֵּת שֶׁנִּשְׂאָר עוֹד חֲמִשָּׁה יָמִים.

יִשְׁבַּע לִי וְיִטֹּל - הָרִי זֶה מִחֻלָּקֶת בֵּין הַגָּאוֹנִים: יֵשׁ
מִי שֶׁהוֹדָה, שֶׁחֵיב בְּעַל הַשְּׁטֵר לְהִשָּׁבַע בְּעֵין שָׁל
תּוֹדָה²³, בְּמִי שֶׁשָּׁעַן עָלָיו שֶׁפָּרַע²⁴; וְרַבּוֹתֵי הוֹרֵי,
שֶׁלֹּא יִשְׁבַּע הַמְּלוֹה אֶלָּא אִם טָעַן עָלָיו הַלּוֹה שֶׁפָּרַע²⁵
בְּלִבָּד, שֶׁהָרִי הוֹדָה בַּשְּׁטֵר²⁶ וּלְפָרְעוֹן הוּא עוֹמֵד;
אֲבָל כָּל אֱלוֹ הַטְּעָנוֹת²⁷ - לֹא כָּל הַיָּמָנוּ לְבָטֵל שְׁטֵר
מִקֳּדִים, אֶלָּא יִשְׁלַם, וְאַחֵר כִּף יִטָּעַן עַל הַמְּלוֹה בְּמָה
שֶׁיִּרְצֶה²⁸, שְׁאֵם יוֹדָה - יִחְזִיר לוֹ, וְאִם כָּפָר - יִשְׁבַּע
הַסֵּת. וְלִזְהָר דַּעֲתִי נֹטָה.

(19) שחתימת עדיו אושרו בב"ד. (20) שאין ב"ד נזקקים להוציאו - לא מלווה למלווה ולא ממלווה ללווה, כמבואר למעלה פ"ו הל' א. (21) שכתבו ומסרו על יסוד אימון שלא יתבענו אלא אם ילוונו - וטוען שלא לוה. (22) אלא ממני נפל, ומצאו זה (בית יוסף) סי' פב. (23) בנקיטת חפץ. (24) ישבע לי שלא פרעתי, כמבואר למעלה הלכה א. (25) הרי"ף בתשובה, והר"י מיגאש בחידושי שבוועות מא. (26) בכשרות השטר מעיקרו, אלא שטוען טענה העשויה להתהוות במשך הזמן, שהרי השטר לפרעון עומד, ולפיכך משביעים את המלוה. (27) שנפרטו למעלה - טענות לעקירת כשרות השטר מעיקרו הם. (28) טענה בפני עצמה על הדמים שנתן לו, שלדבריו לא כדין הוציא ממנו. ד. המוציא שטר חוב²⁹ על חברו, מלוה אומר: לא נפרעתי כלום, ולוה אומר: פרעתי מחצה, והעדים מעידים³⁰ שפרעו כלו - נשבע הללו³¹ ונותן מחצה, שהרי הודה במקצת³². ואינו כמשיב אברה³³, מפני שאימת השטר עליו³⁴. ואין המלוה גובה המחצה אלא מבני חורין³⁵; שהרי הלקוחות אומרים: אנו על העדים נסמך³⁶, והרי בטלו שטר זה.

(29) בבא-בבא קמח: (30) לאחר שכבר הודה הללו על מחצה (רש"י שם, ועיין ש"ך סי' פב ס"ק לז). (31) שפרע מחצה. (32) והודאת בעל-דין כמאה עדים היא. (33) שפטרורו חכמים מן השבועה, כמו ששינו (גיטין מח:): "המוצא מציאה - לא ישבע מפני תיקון העולם". ובגמרא שם (נא:): אמרו, שכל דבר שאפשר לו לנתבע לשתוק או לטעון טענה אחרת ויהיה פטור, והוא מודה ומחייב את עצמו במקצת - דינו כמשיב אבידה - וכאן אם אמר פרעתי הכל, היה נאמן, שהרי יש עדים שפרעו. (34) בעת ההודאה, קודם שהעדים העידו, וחושש שמא יעידו לחובתו, ולפיכך הודה במחצה (שם כנוסחת הרי"ף, ועיין ב'נמוקי יוסף'). (35) מנכסים שהם תחת רשותו של לוה - ואינו גובה מן הלוקחות. (36) שם.

ה. הוציא עָלָיו שְׁטֵר חוֹב שְׁאִינוּ יְכוּלִּים לְקַיְּמוֹ,
וְאָמַר הַלּוֹה: אֲמַת שְׁאִנִּי כְּתַבְתִּי שְׁטֵר זֶה, אֲבָל
פְּרַעְתִּיו, או אֲמַנָּה הוּא, או כְּתַבְתִּי לָלוֹת וְעַדִּין לֹא
לֹוִיתִי, וְכָל פְּיוּצָא בְּזֶה, הוֹאִיל וְאִם רָצָה אָמַר: לֹא
הָיוּ דְּבָרִים מְעוּלָם, וְהָרִי מִפְּיו נִתְקַים - הָרִי זֶה
נִאֲמָן³⁸, וְיִשְׁבַּע הַסֵּת וְיִפְטֹר. וְאִם הָיָה הַמְּלוֹה אַחֵר
כִּף בְּבֵית דִּין - הָרִי הוּא כְּשֶׁאֵר הַשְּׁטֵרוֹת³⁹.

הל' א-ג. (7) כלומר: בין כשהיורש קטן, ובכתובת אשה מדובר כאן, שנזקקים לגבותה אפילו מנכסי קטנים, כמבואר למעלה שם (לחם-משנה). (8) גיטין נ: (9) משום שאילו היה הלוח בפנינו, והיה טוען: ישבע לי שלא פרעתי, משביעים אותו ואח"כ נוטל, כמבואר בסמוך (הלכה ב). עתה שאין הלוח בפנינו, אנו טוענים במקומו, וכן ליורשים וללקוחות (כתובות שם, וברש"י). (10) ירושלמי שבועות פ"ז הל' א. (11) צ"ל: ואומרים לו, וכן הוא בכת"י (וכן הגיה המשנה-למלך מדעתו), כלומר, כשיתבע - ב"ד אומרים לו השבע ואח"כ טטול, אף אם הנתבעים לא טענו כך, מפני שבי"ד טוענים להם, כמו שביארנו לעיל הערה ח. (12) תוך זמנו, או ביום שנבקע לפרעון החוב (הגהות מיימוניות). וראה פ"ח מהל' שכירות. (13) בבא-בבא קמח: כריש לקיש: "ואפילו מיתמי", וסובר רבינו שהא-הדין לכל שאר הנפרעים בשבועה (מגיד-משנה).

ב. הַתּוֹבֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ לְפָרְעוֹ, וְטָעַן הַלּוֹה שֶׁפָּרַע שְׁטֵר
זֶה אוּ מְקַצָּתוֹ, וְבָעַל הַשְּׁטֵר אוֹמֵר: לֹא פָּרַעְתִּי כָּלֹם
- אוֹמְרִים לוֹ¹⁴: שְׁלֵם לוֹ¹⁵. טָעַן הַלּוֹה וְאָמַר: יִשְׁבַּע
לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו וְיִטֹּל - מְשַׁבְּעִין אוֹתוֹ בְּנִקְיִטַּת
חֲפִץ¹⁶ שֶׁלֹּא פָּרַעוּ כָּלֹם אוּ שֶׁלֹּא פָּרַעוּ אֶלָּא כִּף
וְכִף¹⁷, וְאַחֵר כִּף יִטֹּל. וְאִם הָיָה הַמְּלוֹה תַלְמִיד חֶכֶם
- אֵין נִזְקָקִין לְשְׁבוּעָתוֹ¹⁸.

(14) ב"ד ללווה. (15) כשהלווה בפנינו אין בי"ד משביעים את המלוה אלא כשהלווה דורש זאת. וזהו ההבדל שבין פוגם שטרו לבין אינו פוגם, שבפוגם: אף אם הלוח בפנינו ולא טען הלוח "ישבע לי" - טוענים לו ומשביעים את המלוה, ובאינו פוגם: טען לוה - משביעים אותו, לא טען - אומרים ללוה: "שלם" (שבועות מא.). (16) רי"ף שם, כדרך שאמרו בפוגם. (17) בהכרח צריך לפרש שטענתו הקודמת, לפני שהטילו עליו שבועה, היתה: "לא פרעת כלום", וכמו שאומר רבינו למעלה בפירוש, וכשבא לישבע חוזר וטוען שפרעו מקצת, שאם גם בתחילה טען שפרעו מקצת - הרי זה פוגם שטרו, ובלא טען הלוח - גם כן נשבע. ומלמדנו רבינו, שאין זה חוזר מטענה לטענה ונאמן בשבועה הואיל וטענתו הראשונה לא הוכחשה ע"י עדים (ראה להלן פ"ז מהל' טוען ונטען ה"ח, וראה גם גידולי תרומה' שער כא, חלק א בישוב הקושיא שנתקשה בה גם הלחם-משנה). (18) להשביעו לפי בקשת הלוח, שנראה כאילו חשוד הוא בעינינו לגבות בשטר פרוע, וגם אין מגבים בו (שבועות מא.). "אלא אם תפס אין מוציאים מידו, וכן אם הוא מעצמו רוצה לישבע כדי לגבות - שומעים לו" (שו"ע סי' פב סעיף ו).

ג. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטֵר מִקֳּדִים¹⁹, וְהַלּוֹה טוֹעֵן וְאָמַר:
שְׁטֵר מִזֵּיף הוּא וּמַעוּלָם לֹא כְּתַבְתִּי שְׁטֵר זֶה, או
שֶׁשָּׁעַן שְׁחֹב זֶה רִבִּית הוּא אוּ אֲבָק רִבִּית²⁰, או
שֶׁשָּׁעַן שֶׁהוּא שְׁטֵר אֲמָנָה²¹, או שְׁאָמַר: כְּתַבְתִּי
לָלוֹת וְלֹא לֹוִיתִי²², כָּלֵל שֶׁל דְּבָר: טוֹעֵן טַעְנָה,
שְׁאֵם הוֹדָה בְּעַל הַשְּׁטֵר הָיָה הַשְּׁטֵר בָּטֵל, וְהַמְּלוֹה
עוֹמֵד בַּשְּׁטֵר, וְאָמַר שֶׁזֶה שְׁקָר טוֹעֵן, וְאָמַר הַלּוֹה:

בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁵³ פֶּשְׁעֵי־דִּי שְׁתַּן לִי בְּתוֹרַת
פְּרַעוֹן; אֲבָל אִם רְאוּהוּ נֹתֵן לִי מַעוֹת, וְלֹא יִדְעוּ⁵⁴
אִם הוּא בְּתוֹרַת פְּרַעוֹן אוֹ בְּתוֹרַת פִּקְדוֹן אוֹ בְּתוֹרַת
מִתְּנָה: אִם אָמַר בַּעַל הַשֹּׁטָר⁵⁵: לֹא הָיוּ דְּבָרִים
מַעוֹלָם - הֲרִי הִחֲזֹק בְּפָרְךָ⁵⁶, וּבִטַּל הַשֹּׁטָר; וְאִם
אָמַר: פְּרַעוֹן שָׁל חוֹב אַחֵר הוּא - הֲרִי זֶה נֶאֱמָן,
וְנִשְׁבַּע וְנוֹטֵל מִה שֶׁבִּשְׁטָר; שֶׁהָרִי לֹא פָּרְעוּ
בַּעֲדֵיהֶם⁵⁷, מִתּוֹךְ שֶׁיְּכַוֵּן⁵⁸ לֹמַר: מִתְּנָה נִתְּנָם לִי,
נֶאֱמָן לֹמַר: פְּרַעוֹן שָׁל חוֹב אַחֵר הֵן. אָמַר לִי
הַלֹּה: וְהִלָּא שֹׁטָר חוֹב זֶה דְּמֵי שׁוֹר⁵⁹ שֶׁלִּקְחָתִי מִמֶּךָ
הוּא, וְאַתָּה גְּבִיתָ דְּמֵי בִשְׁוֹר⁶⁰, וְאָמַר לִי בַּעַל הַשֹּׁטָר:
כֵּן, אֲנִי גְּבִיתִי אֶת דְּמֵי מַחֲבֹב אַחֵר שֶׁהָרִי לִי
אֶצְלָךָ⁶¹; הוֹאִיל וְהוֹדָה מַעֲצָמוֹ שֶׁדְּמֵי הַשׁוֹר הוּא
הַחוֹב וּמִדְּמֵי נִפְרַע - בִּטַּל הַשֹּׁטָר. וְאָף עַל פִּי שְׁאִין
עָלִיו עֲדִים שֶׁפָּרַע מִדְּמֵיו⁶², יִשְׁבַּע הַלֹּה הִסֵּת
שִׁפְרָעוֹ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(52) מאחר שעדים מעידים שפרעו סתם - לא כל הימנו
לטעון: חוב אחר פרעת (שבועות מב. "איתרע שטרא",
וכפירוש הגאונים והביאם הרי"ף שם, שהכוונה - בטל
השטר). ובגמרא שם: וזה דוקא כשפרעו בפני עדים ולא
הזכיר לו את השטר, אבל פרעו בינו לבינו, מתוך שיכול
לומר לא היו דברים מעולם, נאמן לומר חוב אחר פרעת.
וכן מתבאר מדברי רבינו בסמוך. (53) שבטל השטר.
(54) ר"י מיגאש שם, ע"פ דברי הגמרא שם לד: ורבינו
הביאם לקמן פ"ו מהלכות טוען ונטען הלכה ב. (55) קודם
שבאו עדים. (56) ראה הל' טוען ונטען שם. (57) שהרי
העדים אינם יודעים אם נתן הכסף לפרעון החוב.
(58) המלוה. (59) שור לקחתי ממך, וזקפת עלי דמי
במלוה (שם). (60) ישבת באיטלוי שלי, וגבית דמי הבשר
של אותו השור והעדים מעידים על זה (הרי"ף מיגאש שם).
(61) מודה הוא שגבה דמי הבשר, אבל טוען שגבה על
חשבון חוב אחר. (62) שכשנתן דמי השור, לשם פרעון
אותו השטר נתנם. הוואיל והודה המלוה שמדמי בשר השור
גבה, רגלים לדבר שקיבלתם לשם פרעון החוב שזקף בעד
דמי השור שמכר (ע"פ הש"ך סי' נח ס"ק לא).

י. הוציא עליו שטר חוב בעד אחד⁶³, ולוה טען
פרעתי - הרי זה מחיב שבועה⁶⁴ ואינו יכול לשבע⁶⁵,
ומשלים. טען ואמר: יִשְׁבַּע לִי שְׁלֹא פָּרַעְתִּיו - הרי
זה נִשְׁבַּע; שֶׁאִפְּלוּ הָיוּ בִּשְׁטָר שְׁנֵי עֲדִים, וְאָמַר:
יִשְׁבַּע לִי שְׁלֹא פָּרַעְתִּיו - הרי זה נִשְׁבַּע, כִּמּוֹ
שֶׁבִּאֲרָנוּ⁶⁶.

(63) שחתום בו עד אחד בלבד. וסובר רבינו (וכן הוא דעת
ב'על הלכות גדולות' הובא במגיד-משנה, ועיין רא"ש
בבא-בבא פרק גט פשוט אות ז) שאע"פ שאין השטר כשר
לגבות על פיו - זוקק הוא לשבועה כדרך ששנים מחייבים
אותן ממון, שכל מקום ששנים מחייבים אותו ממון - עד
אחד מחייבו שבועה, כמו שיתבאר להלן פ"א מהל' טוען
ונטען הלכה א. (64) להכחיש העד, וכל עוד שאינו נשבע

(37) שאינו מוצא עתה עדים לקיימו. (38) כדברי האומר
(כתובות יט.) "מודה בשטר שכתבו - צריך לקיימו", ואם
אינו מקיימו - יכול הלוה לטעון: פרעתי. (39) וגובה בו.
כרב נחמן (ב"ק קו.) ולא כרב, האומר: כיון שקיבלו
הבעלים שבועת הנתבע, שוב אינו משלם ממון. (ראה לקמן
פ"ב מהל' טוען ונטען הל' יא, והגר"א סי' ס"ק ד).

ו. הוציא עליו⁴⁰ שטר מקנים⁴¹, ואמר הלוה: מִזִּיף
הוא ומעולם לא פתבתי, או שטר אֲמָנָה הוא, ואמר
המלוה: כֵּן הַדְּבָרִים, אֲבָל שֹׁטָר כָּשֶׁר הָיָה לִי
וְאֲבָד⁴²; אָף עַל פִּי שֶׁהַמִּלּוֹה הוּא שֶׁשָּׂבַר אֶת שֹׁטְרוֹ,
וְאִלּוּ רָצָה אָמַר: אֵינוּ מִזִּיף, שֶׁהָרִי נִתְּקַם בְּבֵית דִּין
- אֵינוּ גּוֹבֵה בּוֹ כְּלוּם⁴³, אֲלֹא נִשְׁבַּע הַלֹּה הִסֵּת
וְנִפְטָר, שֶׁהָרִי זֶה הַשֹּׁטָר⁴⁴ כְּחֶרֶס הוּא חֲשׂוֹב⁴⁵.

(40) מעשה בב"ב לב. ופסק כרב יוסף. (41) רבינו מפרש
הגמרא שם בשטר מקנים, והרמב"ן והרשב"א חולקים עליו,
ולדעתם המדובר באינו מקנים בשעה שהודה שהוא מזויף
ואח"כ קיימו (מגיד-משנה). (42) ולכן זיפתי שטר, כדי
לא לצו שיודה. (43) לא ממשועבדים ולא מבני חורין.
(44) שהציג לפנינו לגבות על פיו. (45) מה תאמר? נאמינהו
על-כל-פנים שחוב יש לו אצלו ויגבה מנכסים בני חורין
ב'מיגו' שאילו רצה היה אומר אינו מזויף - 'מיגו' הוציא
לא אמרנו ("אין לנו לומר 'מיגו' אלא לפטור את האדם
מחוב, לא שיגבה מאחרים בטענתו כשיזדמן לטעון מיגו"
- לשון רבינו בפירוש המשנה שביעית פ"י משנה ה. - ועיין
ש"ך סי' פג ס"ק ז, ט).

ז. שטר שְׁלֹהּ בּוֹ וּפְרַעוֹ - אֵינוּ חוֹזֵר וְלֹהּ בּוֹ⁴⁶;
שֶׁכָּבֶר נִמְחַל שֶׁעֲבָדוֹ וְנִשְׁפָּא כְּחֶרֶס.

(46) ואפילו פרע ביום שלוה - אינו חוזר ולוה בשטר זה בו
ביום, ואם לוה הרי זה כמלוה על-פה (ב"מ יז.).

ח. הַמוֹצִיא שֹׁטָר חוֹב מִקֵּנִים עַל חֲבֵרוֹ, וְאָמַר הַלֹּה:
הִלָּא פְּרַעְתִּיךָ, וְאָמַר לִי הַמִּלּוֹה: כֵּן הָיָה, אֲבָל
חֲזוֹתִי וְהַחֲזוֹתִי⁴⁷ לָךְ הַמַּעוֹת וְהַלִּוּיִתִּי אוֹתָךְ פַּעַם
שְׁנִיָּה - הרי בִּטַּל הַשֹּׁטָר; שֶׁנִּפְרַע⁴⁸, וְהָרִי הוּא
כְּחֶרֶס⁴⁹. אֲבָל אִם אָמַר לִי: הַחֲזוֹתִי לָךְ הַמַּעוֹת מִפְּנֵי
שֶׁלֹּא הָיוּ טוֹבוֹת עַד שֶׁתְּחַלִּיפֶם - לֹא בִּטַּל הַשֹּׁטָר⁵⁰,
וְעַדִּין שֶׁעֲבָדוֹ קֵנִים⁵¹.

(47) ב"ב לב: (48) וכבר נמחל שעבדו, כמבואר בהלכה ח.
(49) ונשבע הלוה היסט, על טענת המלוה שחזר והלוהו,
ונפטר. (50) שם. (51) מכיון שאילו הכיר בהן בתחילה
שאינן טובות, לא היה מקבלן - אין זה פרעון (ראה
מגיד-משנה).

ט. הוציא עליו שטר מקנים שיש לו עליו מנה,
ואמר לו הלוה: הִלָּא פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי;
וּבָאוּ אֵלָיו וְהִעִידוּ שֶׁפָּרְעוּ, אֲבָל לֹא הִזְכִּיר לִי אֶת
הַשֹּׁטָר; וְאָמַר לִי הַמִּלּוֹה: כֵּן הוּא שֶׁפָּרַעְתָּ, אֲבָל חוֹב
אַחֵר פָּרַעְתָּ שֶׁהָיָה לִי אֶצְלָךָ - הרי בִּטַּל הַשֹּׁטָר⁵².

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ג סיון - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו, וכן מהעתקת ה'טור' (סי' פב, ומשם בשו"ע):
 "וכשתשיג ידו ויתן לב"ח" וכו', נראה שאין פיסקת
 "ולכשתשיג" שייכת לנוסחת השבועה אלא שהיא קשורה
 עם האמור לאחריה, וכך הצעת דברי רבינו: משביעין אותו
 בתקנת הגאונים שאין לו, ולכשתשיג ידו כדי ליתן לבעל-
 חובו, ישיביעו שלא פרעו ואח"כ יתן לו).

- יג. מי שהיה לו חוב על חבירו בשטר, ואבד⁷³
- השטר, והיה העדים קמין, אף על פי שקנו מידו⁷⁴,
- וטען⁷⁵ שפרע - הרי זה נשבע הסת⁷⁶. והורו רבותי:
- שאפלו היה החוב לזמן⁷⁷, ועדין לא הגיע זמנו
- להפרע⁷⁸, הואיל וכתבו לו השטר ואין בידו שטר,
- והלך טוען פרעתי - נאמן, ונשבע הסת שפרעו;
- שאנו חוששין שמא פרעו⁷⁹, ולפיכך קרע השטר או
- שרפו. וכן הורו רבותי: שאפלו היה השטר יוצא
- מתחת ידי אחר, והלך טוען: מקמי נפל אחר
- שפרעתי, אף על פי שהוא בתוך זמנו - נשבע הסת
- ונפטר; שפיון שאין השטר ביד המלוה - אין שם
- חזקה⁸⁰.

(73) אמר המלוה: שטר שהיה לי - אבד. (74) והקנין
 כשלעצמו חשוב כשטר, שסתם קנין לכתיבה עומד כמבואר
 (למעלה פי"א הלכה א, ועיין שו"ע סי' לט, א, ה).
 (75) הלווה. (76) הואיל והשטר אינו ביד המלוה, חוששין
 שמא פרעו, וכמו שמבאר רבינו בסמוך (ע"פ בבא-בתרא
 קמח. והשווה להלן פכ"ג הל' יא: "בשטרי החובות . . .
 אע"פ שעדיי קיימים וקנו מידו . . . ואמר שטר שכתבתם
 לי אבד, אין כותבין לו שטר שני - שמא פרעו או מחלו").
 (77) כגון שהלווה מודה שלא הגיע עדיין זמן הפרעון או
 שהעדים מעידים על כך. (78) וחזקה שאין אדם פורע תוך
 זמנו (כמבואר למעלה פי"א הל' ו). (79) אע"פ שהוא תוך
 הזמן (ע"פ בבא-מציעא ז: מגיד-משנה). (80) שאין אדם
 פורע תוך זמנו (ראה מגיד-משנה וכסף-משנה).

- יד. שנים שהן אוהזין בשטר⁸¹, המלוה אומר: שלי
- הוא והוצאתיו להפרע בו ממך⁸², והלך אומר:
- פרעתי וממני נפל: אם היה השטר שיכול לקנימו⁸³
- זה נשבע⁸⁴ שאין לו בדמים אלו פחות מחציו⁸⁵,
- וזה ישיבע שאין לו בדמים פחות מחציו, וישלם
- הלכה מחצה⁸⁶; ואם אינו יכול לקנימו - ישיבע הלכה
- הסת שפרעו⁸⁷, ויגלו לו.

(81) בבא-מציעא ז. (82) וממני נפל. (83) בעדים.
 (84) מתקנת חכמים, כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך
 ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי הוא (שם ה:), ולקמן
 פ"ט מהל' טוען ונטען הלכה ז.). (85) כלומר: יש לי בזה
 השטר, ולא פחות מחציו (ראה שם ב: ה: ועיין סמ"ע קלח
 ס"ק ה, ורבינו בפירושו למשנה שם מבאר (ע"פ גמרא שם
 ה:): "כי מעיקרנו שהנשבע הנוטל שום דבר בשבועתו, לא
 ישיבע על יותר ממה שראוי ליטול באותה שבועה, ולפיכך
 ישיבע שאין לו בה פחות מחציה, ולא ישיבע שהיא כולה
 שלי, מאחר שאינו נוטל אלא חציה". (86) כרבי יוחנן שם

- הרי השטר בחזקתו שלא נפרע. (65) "שהרי הוא מודה
 במה שהעיד בו העד (היינו על עיקר ההלוואה, אלא שטוען
 פרעתי) ואין הנשבע בהעדאת עד אחד נשבע, עד שיכחיש
 את העד ויכפור בעדותו וישבע על כפירתו" (מדברי רבינו
 להלן פ"ד מהל' טוען ונטען הלכה ח), וכל המחויב שבועה
 ואינו יכול לישבע - משלם (ע"פ בבא-בתרא לב. ועיין הל'
 טוען ונטען שם). [במגיד-משנה תמה על דין זה, ושאל: הרי
 אם לוה בשני עדים על-פה, נאמן לומר פרעתי, וכיצד
 נחייבנו ממון ע"פ עד אחד דהשטר אין לו כל ערך.
 ובכסף-משנה מבאר דברי רבינו ע"פ תשובת הרשב"א,
 שהמדובר, כשכפר בתחילה בבי"ד ואמר לא לויתי, ואח"כ
 חזר בו ואמר: לויתי ופרעתי, ואם כן הוחזק כפרן ואין
 מאמינים לו ב'מיגו'. ראה השגת הראב"ד שם, וראה ההלכה
 הבאה בפירושו של הראב"ד]. (66) למעלה ה"ב.

- יא. וכן הורו רבותי: שהכופר במלוה על פה בבית
- דין, ובא עד אחד שלוה - הרי זה⁶⁷ ישיבע שבועת
- התורה. חזר ואמר: בן היה, לויתי ופרעתי, או מחל
- לי, או נתחייב לי ממקום אחר - הרי זה מחייב
- שבועה ואינו יכול לשיבע, ומשלם⁶⁸.

(67) כלומר, שהרי זה הכופר חייב שבועת התורה, כמו
 שיתבאר בפ"א מהלכות טוען הלכה א. (68) הראב"ד
 מבאר כאן דברי רבינו: מכיון שטען לא לויתי, הרי זה
 כאילו הודה שלא פרע, וכשחזר והודה שלווה - אינו יכול
 לחזור בו מהודאתו הראשונה שלא פרע. ואם לא הוכחש
 ע"י עד אחד, יכול לחזור בו ולטעון לויתי ופרעתי, ונאמינו
 ב'מיגו' שהיה יכול לעמוד בטענתו הראשונה שלא לוה
 כלל. ואין זה דומה להלכה הקודמת, שהרי שם הוכחשה
 טענתו הראשונה ע"י העד.

- יב. מי שטען שפרע השטר, ואמר: ישיבע המלוה
- ויטל - אומרים לו: הבא מעותי ואחר כך ישיבע
- ויטל⁶⁹. אם אין לו פלוס⁷⁰ לשלם - משביעין אותו
- בתקנת הגאונים⁷¹: שאין לו ולכשתשיג ידו יתן
- לבעל חובו, וישיביעו⁷² שלא פרע ואחר כך יתן לו.

(69) כי למה נשבע המלוה תחילה, ושמא אין לו ללוה ממה
 לפרוע (ע"פ כתובות פה. מגיד-משנה). (70) צ"ל: אמר אין
 לי כלום (וכן הוא בכת"י תימן, וכן העתיק הסמ"ג עשין
 צד). כלומר, טען הלוה: אין לי כלום. (71) שנתבאר
 למעלה פ"ב הל' ב, שתיקנו הגאונים להשביע את הטוען
 אין לי: "שאין לו כלום . . . וכולל בשבועתו שכל שירוויח,
 וכל שיבא לידו או לרשותו מאשר תשיג ידו . . . יתן לבעל
 חובו ראשון ראשון". (72) כלומר: ואז, כשתשיג ידו,
 ישיביע את המלוה שלא פרעו ואח"כ יתן לו (כן נראה הצעת
 דברי רבינו, ע"פ העתקת הסמ"ג עשין צד): משביעין אותו
 תחילה מתקנת הגאונים שאין לו, ולכשתגיע ידו יתן
 לבעל-חוב - ואז ישיביענו שלא פרעו ואח"כ יתן לו,
 שפיסקא ולכשתשיג ידו וכו' קשורה עם האמור לפניה, והיא
 חלק מנוסחת השבועה שמשביעין אותו, וכמו שביארנו.
 אולם מהעתקת 'בעל התרומות' שער ב, ח"א: "וכשתשיג
 ידו ליתן לבעל-חובו ישיביעו שאין שטרו פרוע ואח"כ יתן

(2) משנה, שבועות לח: לפי הדפוסים שבידינו היום. אולם בכתב-יד (וגם בכמה דפוסים) חולקה משנה ארוכה זו לשלש או לארבע משניות (וכן גם החלוקה במשנה שבמשניות), ומקומו של הדין שלפנינו הוא במשנה שניה בדף לט: (3) זה מוכח מלשון המשנה. (4) אפילו אם הלוח התנגד בפירוש לכך (ע"פ פירושם של הר"ן שם, והמגיד-משנה כאן). וכן פסק רבו רבינו יוסף מיגאש שם מא. וטעמו של דבר, מבואר בר"ן שם: אגן סהדי (ברור לנו, כאילו היינו עדים לזה) שהלוח הטוען: פרעתך שלא בעדים - משקר, שאין זה מתקבל על הדעת שיעבור על התראת המלוה ויוציא על עצמו שם של כפרן. [בש"ך חו"מ סי' ע ס"ק ט, מביא דעת כמה פוסקים ראשונים שאם התנגד בפירוש לתנאי זה אינו צריך לפרועו בעדים, ודעת הרא"ש וה"טור' ורבינו ירוחם, שאם אמר המלוה אחר שהלוהו - אפילו כששתק הלוח אינו צריך לפרועו בעדים, ומכל-שכן כשהתנגד בפירוש. והש"ך עצמו מכריע: בשתק - צריך לפרועו בעדים, ובמוחה בפירוש - אינו צריך]. (5) אבל אם לא התנה בפירוש - אינו צריך לפרוע בעדים אע"פ שהלוהו בעדים. [בדין זה, וכן בדין "אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני", ועדים אחרים מעידים שפרע בפניהם (ראה ה"ב) נטה רבינו מדרכו הסלולה לפסוק בכל מקום כרבותיו - רבי יוסף מיגאש' ורבו הר"ף - ובשתי הלכות אלו פסק בניגוד גמור לשיטתם. מחלוקתם זו מקורה בחילופי נוסחאות בגמרא, כמו שיתבאר בהלכה הבאה. והראב"ד בהשגותיו כאן נכנס לפשרה ואומר, שאם התנה בפני עדים אין הלוח נאמן, ואם שלא בעדים - נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון: לא היה תנאי כזה (ראה מגיד-משנה וש"ך שם)]. (6) אפילו כשהתנה המלוה בפני עדים (ראה ראב"ד ומגיד-משנה). ודוקא כשאמר "בפני פלוני ופלוני", אבל אם אמר "פרעתך בפני עדים" סתם - אינו נאמן (רמ"ה ו"טור' שם), והש"ך (שם) מסביר כך גם דעת רבינו. (7) בפני תלמיד-יחכמים, ופירש שמותיים. (8) ואם באו עדים והעידו שבפניהם פרע - פטור (ראה ה"ב).

ז: שאין כל הברל באיזה חלק מן השטר אוהזים, ובכל האופנים - חולקים (ועיין מגיד-משנה וש"ך סי' סה ס"ק מ). (87) כדין טוען פרעתי בכל שטר שאינו מקיים, ואפילו כולו ביד המלוה (כמבואר למעלה הלכה ה).

1 טו. האומר לחברו: מנה יש לי בידך, והלה אומר: אין לך בידי פלוס, או שאומר: פרעתיך; אומר לו התובע: השבע לי הסת'; אומר לו הנתבע: והלא שטר יש לך עלי, ואתה רוצה להשביע אותי תחלה?⁸⁹ ואחר כך תוציא השטר הפרוע?⁹⁰ ותגבה בו - אומרים לו: הלא השטר? אומר המלוה: אין לי שטר עליו מעולם, או שטר היה לי ואבד - הורו רבותי, שאומרים למלוה: בטל כל שטר שיש לך קדם זמן זה, ואחר כך תשביעוהו הסת'; או החרם?⁹² חרם סתם, ולך יבקש⁹³ עד שתמצא השטר.

(88) כדין כופר הכל. (89) על חנם. (90) אינו סותר טענתו הקודמת "אין לך בידי כלום", אלא מבאר דבריו שכוונתו: עתה אין לך בידי כלום - שפרעתך, שלשון "אין לך בידי כלום" הוא דר-משמעי: כפירה בהלוואה ופרעון (לחם-משנה, והשווה לקמן פ"ו מהלכות טוען ונטען הלכה א). (91) כדרך שאמרו במלוה על המשכון, שהמלוה נשבע תחילה, שמא ישבע הלוח ויוציא הלה את המשכון ונמצא שבועתו לבטלה כמבואר למעלה פ"ג הל' ד, ובביאורנו (מגיד-משנה). (92) כלומר, ואם אינו רוצה לבטל - אומרים לו: אין לך אלא להחרים על הלוח חרם סתם. (93) חפשי.

פרק חמשה עשר

(1) מבאר דין אומר אל תפרעני אלא בעדים או בפני ראובן ושמעון, ודין מלוה שהתנה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר שלא נפרע, ודין לוה שהתנה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר פרעתי, ודין היתנה המלוה שיהיה גובה בלא שבועה, אינו גובה מיתומים בלא שבועה.

11 א. המלוה² את חברו בעדים, ואמר: אל תפרעני אלא בעדים, בין שאמר לו בשעת הלוואה בין שאמר לו אחר שהלוהו³ - הרי זה צריך לפרעו בעדים⁴, מפני התנאי⁵. טען הלוח ואמר לו: וכן עשיתי, ופרעתיך בפני פלוני ופלוני, והלכו להם למדינת הים או מתו - הרי זה נאמן⁶, ונשבע שבועת הסת' ונפטר. וכן אם אמר: אל תפרעני אלא בפני תלמידי חכמים או בפני רופאים, ואמר לו: בפניהם⁷ פרעתיך, ואותן העדים שפרעתיך בפניהם מתו או הלכו להם למדינת הים - הרי זה נאמן, ונשבע הסת' ונפטר. אבל אם אמר לו: אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני, ואמר לו: פרעתיך בפני אחרים, ומתו או הלכו להם למדינת הים - אינו נאמן⁸; שמפני טענה זו התנה עליו ואמר לו: אל תפרעני אלא בפני ראובן ושמעון, שהם עומדים עמו, כדי שלא ידחה אותו ויאמר: בפני אחרים פרעתי והלכו להם.

27 ב. יש נסחאות מן הגמרא שכתוב בהן, שהאומר לחברו: אל תפרעני אלא בעדים, ואמר לו: פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים - אינו נאמן. וטענת ספרים הוא, ולפיכך טעו המורים על פי אותן הספרים.

(9) בהלכה הקודמת נתבאר, שזאת היא דעת הר"י מיגאש' והר"ף ע"פ נוסחתם בגמרא. [גדולה התמיהה, שרבינו משתמש בביטוי חריף כזה כלפי רבותיו, שדרכו להתייחס אליהם ביראת כבוד יתירה].

32 וכבר חקרתי על הנסחאות הישנות, ומצאתי בהן שהוא נאמן. והגיע לידי במצרים מקצת גמרא ישנה, כתוב על הגוילים, כמו שהיו פותחין קדם לזמן הזה בקרוב חמש מאות שנה. ושתי נסחאות מצאתי מן הגוילים בהלכה זו, ובשתיים כתוב: ואם אמר פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו להן למדינת הים - נאמן. ומפני טענת זו שארע למקצת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ג סיון - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינן כל מחלוקת בדין זה בין רבינו לבין רבותיו, כי בטוען "סיטרא" מודה רבינו שהלוה חייב לשלם, וכשהעדים מעידים שאמר בפירוש שנותן המעות לפרעון אותו החוב - גם הרי"ף - לפי ביאורו של הראב"ד - מודה שפטור (ראה מגיד-משנה). ובש"ך שם ס"ק טז, פירש דעת הראב"ד, שגם אם מעידים שפרע בפירוש חוב זה, יכול המלוה לטעון "סיטרא" וצ"ע. אולם מלשונו של רבינו משמע ששיטתו נוגדת שיטת רבותיו. אגב, רש"י שם מפרש שהמלוה טוען עדי שקר הם, וזה לא כראב"ד.

ג. התנה¹⁷ המלוה על הלוה, שיהיה נאמן בכל עת שיאמר שלא פרעו - הרי זה נוטל בלא שבועה¹⁸, אף על פי שטען שפרעו. ואם הביא עדים שפרעו - אינו נוטל כלום¹⁹.

(17 שם מב. 18) סתם נאמנות פירושו בלא שבועה, ואפילו במלוה על-פה. הדעת נוטה, שאם המלוה דרש נאמנות וחשש שמא יטעון הלוה פרעתי, בוודאי התכוון בלי שבועה, כי למה לו להכניס עצמו לחיוב שבועה (סמ"ע סי' עא ס"ק ב). בהלכה א, כתב רבינו: "ואמר אל תפרעני אלא בעדים" וכאן שינה וכתב "התנה", שינוי זה מלמדנו, שכאן המדובר בשעת ההלוואה, כי שלא בשעת ההלוואה אין מקום לתנאים, שהרי הכסף כבר ביד הלוה, ואף-על-פי-כן כשקנו מידו (עשו קבלת קנין) מועיל אפילו אחר ההלוואה (מגיד-משנה). (19) כרב פפא שם שאמר: הלוה קיבל נאמנות המלוה נגד עצמו, אבל לא נגד עדים.

ד. התנה עליו שיהיה המלוה נאמן בשני עדים, אף על פי שהביא עדים שפרעו - הרי זה גובה ממנו²⁰ בלא שבועה²¹, שהרי האמינו בשני עדים²². ואפילו הביא מאה עדים (שפרעו) - הרי גובה ממנו בלא שבועה, ואפילו הביא מאה עדים שפרעו בפניהם; שהשנים כמאה²³. אבל²⁴ אם אמר לו: הרי אתה נאמן עלי בשלושה, הואיל ויורד²⁵ למנין²⁶, אם פרעו בפני ארבעה - הרי זה פרוע²⁷. זה שהאמין המלוה בשני עדים, מה תהיה תקנתו²⁸ כשיפרע? יקרע השטר; או יעיד²⁹ זה המלוה על עצמו³⁰ שבטל כל שטר שיש לו על פלוני; או יעיד על עצמו שלא בפני הלוה³¹ שקבל כל חוב שיש לו אצל פלוני³².

(20 שם מב. 21) נתבאר בהערה יז, שסתם נאמנות משמעותה בלא שבועה, ואפילו במלוה על-פה. [במלוה בשטר, הדבר פשוט שהכוונה ללא שבועה, שהרי גם בלי נאמנות נוטל בשבועה, כשהלוה טוען: פרעתי]. (22) ב'ספר התרומות' שער כו (מובא בש"ך שם ס"ק ב), שואל: למה אין אנו אומרים העמד ממון בחזקת בעלים, כמו בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו? ומסביר, שאנו סומכים על הלוה עצמו שהאמין לו כשני עדים, וביטל לגמרי טענות עצמו נגדו, ולפיכך אין להגדיר טענת המלוה כמוכחשת, והרי זה כאילו פסל למפרע כל עדויות שבעולם לגבי פרעון חוב זה. (23) ראה הלכות עדות פ"ח ה"ג. (24) מסקנת הגמרא שם. (25) הלוה. (26) פירש מספר

הספרים, הורו מקצת גאונים, שאם אמר לו: אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני, ופרעו בפני אחרים - שאינו נאמן, אף על פי שהביא עדים שפרעו בפניהם. וגם זו טעות גדולה. והדין האמת: שאם באו עדים שפרעו בפניהם - נפטר, ואין כאן מקום חשש. גם ההוראה הזאת - על פי ספריהן, שקתוב בהן באותו שאמר לחברו פרעני בפני עדים ששנו הלכות¹⁰: והלך ופרעו בפני עדים¹¹. וטעות ספרים הוא. ומצאתי בגוילים כתוב: אצל פרעה בינה לבין דילה¹². אף על פי שהספרים מזהין, כמו שבארנו, כף יראה מדין הגמרא. ועוד, דברים של דעת ה'ן¹³: וכי מה היה לו לעשות? אמר לו: אל תפרעני אלא בעדים - פרעו בעדים! וכי יש לו לאסור את העדים בבית הסתר כל ימיהם שלא ילכו? ועוד: אם מתו, מה יעשה? נמצא זה פורע פעם אחר פעם לעולם, עד שביא עדים¹⁴. אם כן, נעשית עדות זו עדות בשטר¹⁵. ונמצא זה, כיון שאמר: אל תפרעני אלא בעדים, נעשית מלוה בשטר. ואין מי שעלה על לבו זה. אבל ודאי, אם אמר: בפני פלוני ופלוני - הוא הפסיד על עצמו, שפרע בפני אחרים והלכו להם. אבל אם באו¹⁶ והעידו שפרעו - אין כאן בית מחוש. וכזה ראוי לדון ולהורות.

(10) תלמיד-ידי-חכמים לומדי הלכות, ולא ייחד "פלוני ופלוני". (11) שאינם לומדי הלכות. (12) בינו לבין עצמו. ביאור הדברים: בגמרא שם, מובא מעשה שבא לפני רב נחמן, שאמר המלוה אל תפרעני אלא בפני שוני הלכות, וטען הלוה שפרע בפני עדים שאינם שוני הלכות (לפי הנוסח שרבינו דוחה אותו), ופסק רב נחמן: מכיון שהודה המלוה - הרי זה פרעון גמור. ומזה למד הרי"ף, שאם לא הודה המלוה - אין הלוה נאמן, והוא-הדין אם אמר לו אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני. ואומר רבינו כאן, שהנוסח הנכון הוא: "ביניה לבין דילה", היינו הלוה טען שפרע שלא בעדים, ולפיכך כשהמלוה מכחיש - אין הלוה נאמן, אבל כשהוא מביא עדים אחרים שפרע - פטור. (13) השכל הישר מחייב זאת. (14) עד שימצא עדים אחרים ויביאם לבית-דין להעיד. (15) שהלוה אינו נאמן לטעון פרעתי. (16) העדים האחרים. והרי"ף והר"ם מיגא"ש מקיימים הנוסחאות שדחה רבינו, וסוברים שנפסקה הלכה בגמרא בשני הדינים שלמעלה, שחייב לשלם. ונימוקם מבואר ברי"ף, שהרי זה כאילו פסל למפרע את עדותם של כל העדים לענין פרעון חוב זה, וכל תנאי שבממון - קיים. וביאר הראב"ד שאנו מאמינים לעדים שהלוה נתן למלוה כך וכך, אבל יכול לטעון הכסף שקבלתי הוא לפרעון חוב ישן - "סיטרא" בלשון הגמרא. [ב'מרדכי' שבועות סימן תשעא (מובא ברמ"א חו"מ שם סעיף ד, בשם י"ש מפרשים) כתב שהמלוה יכול לטעון "סיטרא". ומלשון הרמ"א משמע, שלדעת המחבר - שהיא גם שיטת רבינו - אמר זאת (ראה ש"ך שם ס"ק טו שפלפל בזה), ומזה יוצא

קִיב שִׁיעוּרֵי רַמב"ם ג' פְּרָקִים לִיּוֹם - יוֹם חֲמִישִׁי כ"ד סִיוֵן - סֵפֶר מִשְׁפָּטִים - הַלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֹה

מִתּוֹךְ מַהְדּוֹרֹת וּגְשָׁל עִם רַמב"ם לַעֲם - מוֹסֵד הָרֵב קוֹק

12 וְאָמַר: פְּרַעְתִּי מִקְצָתוֹ, וְהַמְלִיחַ אוֹמֵר: לֹא פָּרַע
13 בָּלוּם - מִשְׁלֵם הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בּוֹ, וְנִשְׁבַּע שְׁבוּעַת
14 הַסֵּת;⁴³ שֶׁהָרִי הָאָמִינוּ⁴⁴. וְאִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה
15 נֶאֱמָן בְּלֹא שְׁבוּעַת הַסֵּת - אֵינוֹ נִשְׁבָּע.

38) מִקּוֹר דִּין זֶה בְּרִי"ף כְּתוּבֹת פ"ט (אוֹת שְׁמוֹ), וְהַמְדוּבָר
בְּמַלְוֶה בְּשֹׁטֵר. 39) אִם מֵת הַלוּוֶה. 40) הַקּוֹנֶה נִכְסֵי
הַלוּוֶה שֶׁהָיוּ מִשְׁוֹעָבָדִים לַמְלוּה, שְׁבִית־דִּין טוֹעֵנִים לַיּוֹרֵשׁ
וְכֵן לַלּוֹקֵחַ כָּל מֶה שֶׁהַלוּוֶה יִכּוֹל לַטְעוֹן, וְהָרִי הַלוּוֶה נֶאֱמָן
לִיּוֹמֵר פְּרַעְתִּי, וּלְפִיכֵךְ טוֹעֵן בֵּית הַדִּין: הַלוּוֶה פָּרַע.
41) הַסֵּכֶם לַמַּעֲשֵׂה תְּמִימִת. 42) וַיַּחֲלֹק בֵּינֵיהֶם אֶת
הַגְּזִילָה. 43) גַּם כְּשֹׁכֵפֶר הַכֹּל חַיִּיב שְׁבוּעַת הַיֶּסֶת.
וּמִשְׁמִיעֵנו רְבוּתָא, שֶׁאֵפִילוֹ כְּשֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת אֵינוֹ נִשְׁבָּע
שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אֲלֵא הַיֶּסֶת. 44) נִימוּק לְמַה פְּטוּר מִשְׁבוּעַת
הַתּוֹרָה. וְלִמָּה חַיִּיב שְׁבוּעַת הַיֶּסֶת? מִבּוֹאֵר בְּרִי"ף שֶׁ
בְּאִרְכּוֹת. וְתַמְצִית דְּבָרָיו: הַמְלוּה בְּשֹׁטֵר, אִם הַלוּוֶה טוֹעֵן
פְּרַעְתִּי - נִשְׁבָּע הַמְלוּה שֶׁלֹּא נִפְרַע וְנוֹטֵל, וּבְמַלְוֶה עַל־פֶּה -
נִשְׁבָּע הַלוּוֶה הַיֶּסֶת וְנִפְטָר, וּלְפִיכֵךְ אֲנוּ מִפְּרָשִׁים אֶת
הַנֶּאֱמָנוֹת לְבִיטוּל כּוֹחוֹ שֶׁל הַשֹּׁטֵר בְּלִבְדּוֹ, וַיִּהְיֶה כְּמַלְוֶה
עַל־פֶּה שֶׁהִטּוֹעֵן פְּרַעְתִּי נִשְׁבָּע הַיֶּסֶת. [בֵּית חֹדֶשׁ חו"מ סי'
עַא אוֹת לֵה מִבְּיֵא תְּמִיחָת רַבִּים, שֶׁאִם הוֹעִילָה הַנֶּאֱמָנוֹת רַק
לְבִטּוֹל כּוֹחוֹ שֶׁל הַשֹּׁטֵר וְנִשְׁאָר מַלְוֶה עַל־פֶּה, לְמַה לֹּא יִשְׁבָּע
הַלוּוֶה שְׁבוּעַת מוֹדָה בְּמִקְצָת? וְחִירָץ, עַל־פִּי מֶה שֶׁנִּימְקוּ
(בְּבַבְבֶּא־מִצִּיעַא ג). שְׁבוּעַת מוֹדָה בְּמִקְצָת, מִפְּנֵי שֶׁהַלוּוֶה
רוֹצֵה לְכַפּוֹר הַכֹּל, אֲלֵא שֶׁאֵין אָדָם מַעֲזֵז פְּנִיו בְּפָנָיו בְּעַל־חֻבּוֹ
וְכוֹ, וְכֹאֵן שֶׁהֶאֱמִינוּ - מַעֲזֵז וּמַעֲזִין].

16 ז. הַתְּנָה⁴⁵ הַמְלִיחַ שֶׁיִּהְיֶה גּוֹבֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה - הָרִי
17 זֶה גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה. אָבָל אִם בָּא לְגַבּוֹת
18 מִיּוֹרֶשָׁיו - לִשְׁבָּע⁴⁶ וְאַחֲרֵי כֵן יִגְבֶּה⁴⁷. וְאִם הִתְנָה
19 שֶׁיִּגְבֶּה אֶף מִן הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה - גּוֹבֶה בְּלֹא
20 שְׁבוּעָה. וְכֵן אִם הִתְנָה⁴⁸ שֶׁיִּגְבֶּה מִן הָעֵדִית⁴⁹ - גּוֹבֶה
21 מִן הָעֵדִית אֶף מִן הַיּוֹרֶשִׁין⁵⁰; שֶׁכָּל תְּנָאִי שֶׁבְּמִמּוֹן -
22 קָיָם. בָּא לְגַבּוֹת מִן הַלּוֹקֵחַ - לֹא יִטְרֹף אֶלָּא
23 בְּשְׁבוּעָה⁵¹; שֶׁאֵין זֶה מִתְּנָה לְאַבֵּד מִמּוֹן חֲבֵירוֹ.

45) גַּם זֶה בְּרִי"ף שֶׁם. 46) כְּעֵין שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, בְּנִקִּיטַת
חֶפֶץ. 47) כְּדִין כָּל הַבָּא לְגַבּוֹת מִנְכֵסֵי יְתוּמִים.
48) מִחֲלֻקַּת אֲמוּרָאִים בְּגִיטִין ג. 49) הַשְּׂדֵה הַמַּעֲוִלָה
שֶׁבְּשִׁדּוּתָיו. לְפִי דִין הַתּוֹרָה, מַלְוֶה גּוֹבֶה מִהַגְּרוּעַ (זִיבוּרִית),
וְחַכְמִים תִּיקְנוּ שִׁיגְבָה מִבִּינּוֹנִית. 50) כְּשֶׁהִתְנָה בְּפִירוּשׁ
שִׁיגְבָה עֵידִית גַּם מִן הַיּוֹרֵשִׁים, אָבָל אִם לֹא פִירֵשׁ "גַּם מִן
הַיּוֹרֵשִׁים" גּוֹבֶה מִזִּיבוּרִית, כִּרְבֵּן נִחְמָן שֶׁם. וְהַטַּעַם, מִפְּנֵי
שֶׁתִּיקְנוּ חַכְמִים לְגַבּוֹת מִנְכֵסֵי יְתוּמִים מִן הַזִּיבוּרִית, אֵין
לַעֲקוֹר תְּקֵנָה זֶה אֲלֵא־אִם־כֵּן הִתְנָה בְּפִירוּשׁ (עַל־פִּי פִירוּשׁוֹ
שֶׁל הַרַמְבַּם, מוֹבָא בְּמִגִּיד־מִשְׁנָה כֹּאֵן). 51) אֵפִילוֹ הִתְנָה
בְּפִירוּשׁ שִׁיגְבָה מִהֲלֹקֵחַ כָּלִי שְׁבוּעָה.

יוֹם חֲמִישִׁי כ"ד סִיוֵן ה'תשע"ט

פֶּרֶק עֲשֵׂה עֲשׂוֹר

1) מִבְּאֵר דִּין אוֹמֵר זֶרֶק לִי חוֹבִי וְהִפְטָר, וְדִין אוֹמֵר הוֹלֵךְ

גְּדוֹל מִשְׁנֵים. 27) שֶׁאֲנוּ אוֹמְרִים, כְּשֶׁלֶשֶׁה הָאֱמִינוּ, אָבָל
לֹא כֹאֲרִבְעָה. כְּשֶׁאֲמַר "כְּשֵׁנִים" לֹא קִבַּע מִסְפֵּר הָעֵדִים אֲלֵא
הַתְּכוּוֹן לַעֲדוֹת רִגְלִיָּה, שֶׁאֵינָה פְּחוּת מִשְׁנֵים. 28) כִּי־צִד
יִבְטִיחַ עֲצָמוֹ, שֶׁהַמְלוּה לֹא יַחְזוֹר וַיִּתְּבַע. 29) יִצְהָרִי בְּפָנֵי
עֵדִים. 30) בְּמַלְוֶה עַל־פֶּה. 31) לֹא נִתְבָּאֵרָה כּוֹוֹנָתָה, מֶה
הוּא הַהֲבִדֵּל בֵּין בְּפָנֵי הַלוּה אוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו (רֵאָה מִשְׁנָה־
לְמַלְךְ). 32) וְכִשְׁתִּיבַע הַמְלוּה שְׁנִית - יִבְיֵא עַדִי הַהוּדָאָה
לְבֵית־דִּין. מִכֹּאֵן אֵתָה לְמַד, שֶׁהַנֶּאֱמָנוֹת לְגַבִּי טַעֲנַת פְּרַעְתִּי
אֵין כּוֹחַ יָפָה לְגַבִּי הוֹדָאָת הַמְלוּה, שֶׁהוֹדָאָה עֵינֵן אַחֵר הוּא
שֶׁעָלָיו לֹא הִתְנָה. [מִחֲלֻקַּת רֵאשׁוֹנִים הִיא אִם פֶּרַעוֹן וְהוֹדָאָה
נִידוֹנִים כְּשֵׁנִי עֵנִינִים אוֹ לֹא. 'בְּעַל הַתְּרוּמוֹת' בִּשְׁעָרָה כּוֹ מִבְּיֵא
תְּשׁוּבַת הַרִי"ף, שְׁנֵי עֵנִינִים הֵם, כְּדִבְרֵי רַבִּינוּ כֹּאֵן. אוֹלָם
רַבִּינוּ זְרַחְיָה הַלּוֹי בִּשְׁבוּעוֹת שֶׁם פּוֹסֵק לְהַלְכָה, שֶׁהַמְלוּה
נֶאֱמָן גַּם נֶגֶד עַדִי הוֹדָאָה, וְכֵן דַּעַת רַבִּינוּ יִשְׁעִיָּה (הוֹבָא
ב'טוֹר' שֶׁם), וְכֵן כֹּתֵב גַּם הַרַשְׁבָּא (מוֹבָא ב'דְּרִישָׁה' ס' עַא
סִק"ח). וְהַרַמְבַּם בְּמַלְחֻמוֹתָיו שֶׁם מַחֲלֵק בֵּין נֶאֱמָנוֹת לְבִין
"אֵל תְּפַרְעֵנִי אֲלֵא בְּעֵדִים", אִם הָאֱמִינוּ לִיּוֹמֵר שֶׁלֹּא נִפְרַע,
אֵין כָּל טַעַם לְחַלֵּק בֵּין עֵדִים לְבִין הוֹדָאָת עֲצָמוֹ, אָבָל
כְּשֶׁאֲמַר אֵל תְּפַרְעֵנִי אֲלֵא בְּפָנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי - הָרִי זֶה כֹּאִילוֹ
פֶּסֶל אַחֲרִים לְהַעֲדִיד שְׁבִפְנֵיהֶם פָּרַע, אָבָל לֹא פֶּסֶל לְהַעֲדִיד
שֶׁהוֹדָה. לְמַעֲלָה בַּה"ב נִתְבָּאֵרָה שִׁיטַת רַבִּינוּ, שְׁבִדִּין אֵל
תְּפַרְעֵנִי וְכוֹ' נֶאֱמָנִים גַּם אַחֲרִים לְהַעֲדִיד שְׁבִפְנֵיהֶם פָּרַע].

1 ה. הָרִי שֶׁפָּרַעוּ³³, וְטַעֵן הַמְלִיחַ שֶׁלֹּא נִפְרַע, וּפְרַעוּ
2 פַּעַם שְׁנִיָּה מִפְּנֵי הַתְּנָאִי³⁴ - הָרִי הַלּוֹה חוֹזֵר וְתוֹבָע
3 אֶת הַמְלִיחַ בְּדִין, וְאָמַר לוֹ: כֵּךְ וְכֵךְ אֶתָּה חֵיב לִי,
4 מִפְּנֵי שֶׁפְּרַעְתִּיךָ שְׁנֵי פַעַמִּים. אִם הוֹדָה - יִשְׁלֵם;
5 וְאִם כָּפַר - יִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַסֵּת³⁵ עַל כֵּךְ שֶׁלֹּא פָּרַעוּ
6 אֶלָּא פַּעַם אַחַת³⁶. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה³⁷.

33) הַמְדוּבָר בְּהִתְנָה שִׁיפְרַעֲנוּ בְּעֵדִים, וְטַעֵן הַלוּוֶה שִׁפְרַעוּ
שֶׁלֹּא בְּעֵדִים. 34) שֶׁאִם לֹא הִתְנָה - הִיא נִשְׁבָּע וְנִפְטָר.
35) כְּדִין כָּל טוֹעֵן מִנֵּה לִי בִידֵךְ, וְזֶה כּוֹפֵר. 36) בְּרִי"ן שֶׁם
מֶא: נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּזָה, כְּשֶׁהֶאֱמִינוּ הַלוּוֶה לַמְלוּה כְּשֵׁנִי עֵדִים,
וּמִבְּיֵא דַעַת הַרַב"ד, שֶׁאַחֲרֵי הַפְּרַעוֹן הַשֵּׁנִי יִכּוֹל הַלוּוֶה
לְגַבּוֹת מִהַמְלוּה הַחֲזֹרֶת הַפְּרַעוֹן עַל־פִּי אוֹתָם הָעֵדִים, מִשּׁוֹם
שֶׁהֶאֱמִינוּ לַמְלוּה רַק עַל הַפְּרַעוֹן בְּלִבְדּוֹ, לֹא לַעֲנִין טַעֲנַת
פְּרַעוֹן כְּפוֹל (ה'טוֹר' שֶׁם מִבְּיֵא שִׁטָּה זֶה בְּשֶׁם רַב הָאִי גֶאֶן)
וּמִסִּיִּים שֶׁם הָרִי"ן שְׁדַעַת רַבִּינוּ כֹּאֵן אֵינָה כֵּן, כִּי הַנֶּאֱמָנוֹת
נֶגֶד עֵדִים כּוֹחַ יָפָה לְכָל הַנוֹגֵעַ לְפְרַעוֹן זֶה. וְכֵן כֹּתֵב הַרִי"
מִיגֶא"ש בְּפִירוּשׁוֹ לְשְׁבוּעוֹת שֶׁם (רֵאָה 'טוֹר' ו'בֵּית יוֹסֵף'
שֶׁם). 37) כִּנּוּן שֶׁהֶאֱמִינוּ כְּשֵׁנִי עֵדִים (הַרִי" מִיגֶא"ש שֶׁם).
וְצ"ע לְמַה חַיִּיב שְׁבוּעַת הַיֶּסֶת, הֲלֹא הָאֱמִינוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה?
וְאוּלִי כּוֹוֹנָתָה, שֶׁהַלוּוֶה פְּטוּר מִשְׁבוּעָה כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה כְּדִין
נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל, אָבָל הַיֶּסֶת שֶׁתִּיקְנוּ חַכְמִים לְכָל טַעֲנַת כְּפִירָה
- חִלָּה גַּם בְּנִידוֹן.

7 ו. הַתְּנָה הַלּוֹה³⁸ שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּכָל עַת שִׁיאֲמַר
8 פְּרַעְתִּי - אֵינוֹ גּוֹבֶה בְּשֹׁטֵר זֶה לֹא מִן הַיּוֹרֵשׁ³⁹ וְלֹא
9 מִן הַלּוֹקֵחַ⁴⁰. וְאֶפְּלוֹ אָמַר לוֹה: לֹא פְּרַעְתִּי - אֵין
10 הַמְלִיחַ טוֹרֵף בְּשֹׁטֵר זֶה מִן הַלּוֹקֻחוֹת, שֶׁמֶא עָשׂוֹ
11 קְנוּנִיָּא⁴¹ עַל נִכְסֵיוֹ שֶׁל זֶה⁴². טַעֵן הַלּוֹה בְּשֹׁטֵר זֶה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ד סיון - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 לראובן: מנה שיש לי בידך תנהו ללוי, והיו
16 שלשמן עומדין¹⁵, וקבל לוי¹⁶, ונמצא ראובן עני
17 ואין לו מה שיגבה ממנו - הרי לוי חוזר בחוב של
18 שמעון¹⁷, שזה¹⁸ הטענה. ואם ידע לוי שהוא עני,
19 או שהיה עשיר באותה שנה והעני - אינו יכול
20 לחזור, שהרי קבל. טען לוי שהיה ראובן עני
21 והטענה, ושמעון אומר: עשיר היה והעני - יראה
22 לי, שעל שמעון להביא ראיה¹⁹ ואחר כך יפטר²⁰
23 מחוב לוי; לא יהיה אלא שובר²¹ בידו, אומרים
24 לו²²: קים שוברך והפטר.

(14) ירושלמי קידושין פרק ג הלכה ד. ביאור הרי"ף בבא
מציעא פרק המקבל, תקעט. (15) שנעשית ההמחאה
בנוכחות שלושתם. בגמרא ובפוסקים: "במעמד שלושתן".
(16) הסכים לכך, ובה קנה לוי החוב של ראובן ואינו יכול
לחזור בו ונפרע החוב שהיה לו על שמעון ואינו יכול לחזור
בו (ראה רבינו פרק ו מהלכות מכירה הלכה ח).
(17) בכתב יד תימן הנוסחה: בחובו של שמעון, והכוונה,
שלוי חוזר ותובע חובו משמעון. (18) שמעון.
(19) במגיד משנה מבאר, שהמדובר כשלו מוציא שטר חוב
על שמעון, ואם כן על שמעון להוכיח שהשטר נפרע, אבל
במלוה על פה - חובת ההוכחה על לוי, שהרי שמעון יכול
לטעון פרעתי ויהיה נאמן בשבועת היסט, ולפיכך נאמן גם
לומר עשיר היה והעני במיגו, שאם רצה לשקר היה יכול
לטעון - פרעתי (ראה שולחן ערוך חושן משפט סימן קכו
סעיף יא). (20) ואם לא הביא ראיה יישבע לוי ויטול
(שולחן ערוך שם). (21) לא יהא כוחה של ההמחאה גדול
מכוחו של שובר. (22) כלומר, היינו אומרים לו ללוה
המוציא את השובר: קיים שוברך והיפטר, ואם לא קיימו
אינו נאמן לומר פרעתי - כך בנידון שלפנינו על שמעון
להביא ראיה שנפרע החוב. היינו, שראובן עשיר היה
בשעה שהמחהו אצלו.

25 ד. כבר בארנו בהלכות מקח וממכר²³, שראובן
26 שלא היה לו אצל שמעון²⁴ כלום, והיה ראובן חיב
27 ללוי מנה, והמחהו אצל שמעון, אף על פי
28 שהמחהו במעמד שלשמן - לא קנה²⁵. ואם רצה
29 שמעון שלא יתן - לא יתן; ואם נתן²⁶ - חוזר וגובה
30 מראובן, שהרי על פיו נתן. וכן אם רצה לוי לחזור
31 ולומר: איני רוצה לגבות משמעון - חוזר וגובה
32 מראובן. ואף על פי שנופרע מקצת משמעון - חוזר
33 וגובה השאר מראובן.

(23) בפרק ו מהלכות מכירה הלכה ט. (24) אמר ללוי
שיגבה החוב משמעון. (25) הואיל ושמעון אינו חיב לו
כלום - שלושתם יכולים לחזור בהם. (26) שמעון ללוי.

34 ה. חנוני²⁷ שהיה נותן לבצע הבית מן החנות כל
35 מה שירצה²⁸ בתורת הלואה, ומקיפו עד שיתקבץ
36 הפל²⁹ ופורע לוי³⁰, ואמר לו בעל הבית: תן לפועלים
37 סלע, או לבצע חובי מנה שיש לו אצלי, ואני אתן

מנה לפלוני, ודין אומר מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד
שלושתם, ודין המחזהו אצל חנוני, ודין חנוני המקיפו, ודין
שטר שהיה ביד שלישי, ודין שטר שנמצא בין שטרות
פרועים.

1 א. החוב באחריות הלואה² עד שיפרענו ליד המלוה
2 או ליד שלוה³. אמר לו המלוה: זרק לי חובי
3 והפטר⁴, וזרקו⁵, ואבד או נשרף קדם שיגיע ליד
4 המלוה - פטור. אמר לו: זרק לי חובי בתורת גטין⁶,
5 היו המעוות קרובות ללוה⁷ - הרי עדין באחריותו;
6 היו קרובות למלוה⁸ - נפטר הלואה; מחצה על
7 מחצה⁹, אם אבדו משם או נגנבו - משלם הלואה
8 מחצה¹⁰.

(2) בקידושין מז: אמרו: "לאונסים - כולי עלמא לא פליגי
(אין אדם חולק) דברשות לווה קיימי", כלומר, אם נגנבו או
נאנסו מפסיד הלווה. (3) של המלווה, שעשהו שליח לקבל
את הכסף מידי הלווה. ואפילו אמר זרוק לי חובי וזרקו
קרוב למלווה, ונאבד - חייב, שהרי זה כאומר: זרוק ושמור
עד שיגיע לידי (גיטין עח:). (4) גיטין שם. (5) אפילו
רחוק מרשותו של מלווה (לחם משנה. והמגיד משנה גורס
"וזרקו לו" (וכן הוא בכתב-יד תימן) ומפרש: "לו" הכוונה
לרשותו ויצא לו, שאם לא זרקו לרשותו של המלווה הוא
חייב באחריות, וזה כדעת הרשב"א בגיטין שם). (6) היו
עומדים ברשות הרבים או בחצר שאינה של שניהם ואמר
לו: זרוק לי חובי לפי מה שקבעו חכמים בדין גט אשה
בהיותה עומדת במקום כזה וזרקו לה (ראה גיטין שם).
(7) בתחום שמירתו - שהלווה יכול לשמור אותם והמלווה
אינו יכול (השווה רבינו פרק ד מהלכות אישות הלכה כב
ופרק ה מהלכות גירושין הלכה יד). (8) שהמלווה יכול
לשמור אותם והלווה אינו יכול (שם). (9) שניהם יכולים,
או שניהם אין יכולים - לשמור אותם (שם). (10) מפני
שהמעוות באחריות שניהם. בגט אשה אמרו: מגורשת ואינה
מגורשת, פירוש, ספק מגורשת (גיטין שם).

9 ב. היה ראובן חיב לשמעון מנה, ואמר ללוי: הולך
10 לשמעון מנה זה שאני חיב לו, אם בא לחזור - אינו
11 חוזר¹¹, והוא חיב באחריותו עד שיגיע המנה
12 לשמעון. החזיר לוי את המנה לראובן - שניה¹²
13 חיבין באחריותו¹³ עד שיגיע ליד שמעון כל חובו.

(11) אינו יכול לדרוש מהשליח שיחזיר לו מעותיו, משום
שכבר זכה בהן המלווה, שהאומר הולך בפירעון חוב כאומר
זכה לו (בפרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ד כותב רבינו,
שבמתנה הולך אינו זוכי והסכים לו הראב"ד). ואף על פי
כן עדיין הן באחריות הלווה, כמו שמבאר רבינו בסמוך,
לפי שלא קיבל רשות מהמלווה לשלוח לו על ידי זה (גיטין
יד: כרב). (12) השליח והלווה. (13) שאם העני ראובן
ואין לו ממה לפרוע - גובה מהשליח, אבל אם אפשר לגבות
מראובן אינו יכול לגבות מהשליח. וכן גם דעת הרי"ף
בתשובה (הובאה במגיד משנה ועיין לחם משנה).

14 ג. ראובן¹⁴ שהיה חיב לשמעון מנה, ואמר שמעון

- 1 לך, והרי החנווני אומר: נתתי, והפועל או פעל חובו
2 אומר: לא לקחתי - הרי הפועל או פעל חוב
3 נשבע³¹ ונוטל מפעל הבית חובו, וכן החנווני נשבע³²
4 ונוטל מפעל הבית מה שטען שנתן, שהרי הוא אומר
5 לו לתן. והפועל נשבע במעמד החנווני, וכן החנווני
6 במעמד הפועל או פעל חוב, כדי שיפלומו³³ זה
7 מזה³⁴. וכן כל פיוצא בזה. ושבועה זו תקנת חכמים
8 היא³⁵ בנקיטת חפץ³⁶, מפני שבאין שניהן לטל.
9 לפיכך, אם מת החנווני³⁷ - נוטל פעל חוב בלא
10 שבועה³⁸, וכן אם מת פועל או פעל חוב - החנווני
11 נוטל בלא שבועה³⁹; שהרי אין פעל הבית מפסיד
12 כלום, ואינו משלם אלא תשלום אחד⁴⁰.
- (27) שבועות מה: (28) לרבות כסף מזומן. (29) לסכום מסויים. (30) בבת אחת (על פי ביאורו של הר"י מיגאש"ש שם מז:). (31) לא לקחתי. (32) נתתי (שם) כתנא קמא: "הוא נשבע ונוטל והם נשבעין ונוטלים", ואף על פי שאחד מהם ודאי נשבע לשוא. ולא כבן ננס השואל: כיצד? אלו ואלו באים לידי שבועת שוא. (33) שבועות מז: ירושלמי שם פרק ז הלכה ה: רבי אומר: אומר אני - אלו נשבעין בפני אלו מפני הבושה. (34) ומפני בעל הבית אינם מתביישים, שהרי אינו יודע מי משקר ולפיכך אינם נשבעים בפניו. (35) ונקראת שבועת המשנה, מפני שחכמי המשנה תיקנוה. מן התורה שניהם נוטלים בלא שבועה, שאין נשבעים על טענת שמא (כמבואר בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה א) - והרי בעל הבית טענתו שמא - אלא משום הפסדו של בעל הבית המשלם פעמיים, אמרו חכמים: שניהם נשבעים ונוטלים (מגיד משנה). (36) כעין שבועת התורה (ירושלמי שבועות פרק ז הלכה ו: "כולהון כעין של תורה ירדו להם"). (37) ויורשיו אינם יודעים אם נתן או לא, נמצא שאין כאן טענת ברי אלא מצד בעל החוב. (38) כדין של תורה, כמבואר למעלה. (39) הרמב"ן והרמ"ה חולקים על רבינו בדיון מתו פועלים. ודעתם, שהחנווני צריך להישבע. ומנמקים: הרי זה כאומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע, (החנווני טוען מנה לי בידך ובעל הבית טוען: איני יודע, שהרי מתו הפועלים ולא אמרו שלקחו ממך) שאינו נוטל אפילו בשבועה, אלא שחכמים עשו תקנה לחנווני שייטול בשבועה ולפיכך לעולם אין נוטלים בלי שבועה, אפילו כשבעל הבית אינו מפסיד כלום (מגיד משנה). (40) ואינו מפסיד כלום, שהרי הוא מודה שחייב לשלם פעם אחת ולא תיקנו שבועה זו אלא משום הפסדו של בעל הבית (במגדל עוז מציין: "מתשובת גאון" וראה מגיד משנה).
- 13 ו. החנווני אומר: אתה אמרת לתן לזה מנה, או צוית
14 ואמרת לי: אם יבוא פלוני תן לו, ובעל הבית
15 אומר: לא אמרתי לך - הרי פעל הבית נשבע הסת⁴¹
16 ונפטר, והחנווני עושה דין עם זה⁴² שנתן לו⁴³. וכן
17 אם אמר החנווני לבעל הבית המקיפו: כתוב בפנקסי
18 שיש לי אצלך מנה, ובעל הבית אומר: איני יודע
19 - נשבע בעל הבית הסת⁴⁴ שאינו יודע ונפטר, כדין
- 20 פל טוען על חבירו לכל דבר, ואין בזה תקנת
21 חכמים⁴⁵.
- (41) תקנת חכמים שחנווני נשבע ונוטל, תוקנה רק כשבעל הבית מודה שצויה לחנווני ליתן לפועלים, אבל לא כשהוא מכחיש את טענת החנווני בעיקר השליחות. והרי זה ככל טוען על חבירו והלה כופר בכל, שנשבע היסט ונפטר (שבועות מה:). (42) שלפי דבריו, נתן לו. בש"ך חושן משפט סימן צא סעיף קטן כו מבואר, שאם הפועל מכחיש ואומר: לא לקחתי כלום מן החנווני - בעל הבית פטור אפילו משבועת היסט לדברי הכל, משום שאין כאן כפירת ממון, שהרי החנווני אינו יכול להוציא ממנו ממון בלי שבועה, אפילו אם היה מודה שצויה לתת (ראה סמ"ע שם). (43) ואם הוא כופר, נשבע היסט ונפטר. (44) בשבועות מה. שנינו: "חנווני על פנקסו כיצד? לא שיאמר לו כתוב בפנקסי שאתה חייב לי מאתיים זוז וכו'", כלומר, שבועה שתיקנו חכמים ביחסי חנווני עם בעל הבית אינה בכגון שיאמר לו כתוב בפנקסי ובעל הבית אומר - אינו יודע. (45) שיישבע החנווני וייטול, כי תקנה זו נאמרה רק בדיון שנחבאר למעלה הלכה ה, אבל בטענת איני יודע נשבע בעל הבית היסט, כדין כופר בכל, ופטור.
- 22 ז. ראובן שהוציא שטר חוב שיש ללוי על שמעון,
23 וטען ללוי נתנו לו בכתובה ומסירה⁴⁶, ואבד השטר
24 שהקנהו בו, או שטען שהקנהו לו על גב הקרקע⁴⁷
25 - הרי זה גובה אותו⁴⁸ משמעון⁴⁹, הואיל ויוצא
26 מתחת ידו. טען שמעון שפרע ללוי, ואמר: ישבע
27 לוי⁵⁰ - ישבע לוי לשמעון⁵¹, ואחר כך יגבה ראובן⁵².
28 הודה לו שפרע⁵³ - ישלם לוי לראובן⁵⁴. טען לוי
29 שלא מכר ולא נתן שטר⁵⁵ זה - נשבע⁵⁶ הסת
30 ונפטר⁵⁷.
- (46) וקנאו, כמבואר בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יא: "וכיצד יקנה השטר? שיכתוב לו המקנה (בשטר אחר) קנה שטר פלוני ... וימסור לו השטר (שטר החוב) ונמצא שנקנה בכתובה ומסירה" (מלשון רבינו שם, על פי בבא בתרא עז). (47) רבינו לשיטתו (בהלכות מכירה שם הלכה יד) שהשטר נקנה אגב קרקע בכל מקום שהוא בלא כתיבה ומסירה. (48) "ואין צריך עדים לעניין קנייתו" (רבינו שם) אפילו אם לוי (המלווה - המוכר) מכחישו (עייני בית יוסף שם סימן צה). (49) ואין לוי יכול לעכב, אבל שמעון יכול לטעון הבא ראייה, שהמלווה שלי כתב ומסר לך ובית דין מקבל טענתו ומחייבים את ראובן להביא ראייה, כמו שמבואר בדברי רבינו (שם): "אבל צריך עדים לעניין תביעה, שהרי הנתבע אומר מי יאמר לי שבעל דברים שלי כתב ומסר לך" (מגיד משנה, ועייני ראב"ד שם). (50) שלא פרעתי. (51) נתבאר למעלה (פרק י"ד הלכה ב) שעל פי דרישת הלווה משביעים את המלווה אף על פי שהשטר בידו. ואם לא רצה (לוי) להישבע, אף על פי שלא הודה שנפרע, חייב לשלם ללוקח (=לראובן, מגיד משנה בשם העיטור). (52) משמעון, ואינו יכול לגבות מלוי, שהרי מכר לו שטר טוב שלא נפרע. (53) ונאמן הוא בכך, אפילו אם יש עדים על הקנייה, שהרי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ד סיון - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִאֲחֻרָיו⁷¹, וְאֶפְלוּ בְּמִקְצָתוֹ⁷²: שָׁטֵר זֶה פְּרוּעַ, אוֹ
נִפְרַע מִמֶּנּוּ בְּךָ וּבְךָ - עוֹשִׂין עַל פִּי הַקֹּתֵב, וְאֵף עַל
פִּי שְׂאִין עַל הַקֹּתֵב עֲדִים, וְאֵף עַל פִּי שְׂעִיץ מִתַּחַת
יְדֵי הַמְּלוֹה; שְׂאֵלוֹ לֹא נִפְרַע - לֹא הָיָה כּוֹתֵב עַל
הַשָּׁטֵר⁷³.

(67 שם. 68) שטר חוב שהשובר משייך אליו (ראה מגיד משנה לקמן פרק י"ז הלכה ב). (69) כגון, שמקומו של שטר החוב מערער את כוחו. (70) בין השורות. (71) בצידו החלק, בין כנגד הכתב בין שלא כנגדו. (72) בכתב יד תימן: בקצתו. וכן הגיה הש"ך סימן סה, סעיף קטן עא. ומפרש: בשולי השטר אחר חתימת העדים (ראה סמ"ע שם סעיף קטן ע). (73) ברייתא שם: "סמפון ... או שיוצא לאחר חיתום שטרות כשר" ובגמרא שם ניקמק: "דאי לאו דפריע לא הוה מרע ליה לשטריה" (אלמלא נפרע לא היה המלוה מערער כוחו על ידי כתיבת השובר עליו).

יא. הַמוֹצֵא⁷⁴ שָׁטֵר⁷⁵ בֵּין שְׁטֹרֹתָיו וְאֵין יוֹדֵעַ מַה
טִיב⁷⁶ - יִהְיֶה מִנְחָה⁷⁷ עַד שְׂכִיבֹא אֲלֵיהֶוּ.

(74) משנה שם כ. (75) שאינו שלו. (76) אם הלווה הפקידו או המלווה. (77) אצלו, ולא יחזירו לא לזה ולא לזה (רש"י שם).

יב. הָאוֹמֵר לְבָנָיו⁷⁸: שָׁטֵר בֵּין שְׁטֹרֹתַי פְּרוּעַ וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזָה הוּא - שְׁטֹרֹתָיו כֻּלָּן פְּרוּעִין⁷⁹. נִמְצָא
לְאַחַד⁸⁰ שָׁם⁸¹ שְׁנֵי שְׁטֹרֹת⁸² - הַגָּדוֹל פְּרוּעַ⁸³, וְהַקָּטָן
אֵינוֹ פְּרוּעַ. אָמַר לְחִבְרֹי⁸⁴: שָׁטֵר לָךְ בְּיָדִי פְּרוּעַ -
הַגָּדוֹל פְּרוּעַ, וְהַקָּטָן אֵינוֹ פְּרוּעַ. חוֹב לָךְ בְּיָדִי⁸⁵
פְּרוּעַ - כָּל שְׁטֹרֹת שֵׁשׁ לוֹ עָלָיו כֻּלָּן פְּרוּעִין.

(78) מִצָּה בשעת מיתה. (79) כל לוה הטוען שטר שלי פרוע נאמן, מפני שכל שטר ושטר הוא ספק פרוע (משנה בבא בתרא קעג). (80) ללווה אחד. (81) בין שטרותיו של המִצָּה. (82) של שתי הלוואות על סכומים שונים ואם כן שטר אחד מהם אינו פרוע, שהרי רק על שטר אחד אמר שהוא פרוע. (83) הלווה יכול לטעון שהגדול פרוע, שהמוציא מחבירו עליו הראייה (מגיד משנה). (84) שם בגמרא ומאותו הטעם: שיד בעל השטר על התחתונה. (85) נוסח זה אינו ברור, אפשר לפרשו - שטר חוב אחד מן השטרות של הנמצאים בידי ומשמע גם החוב הכולל שלוית ממני, והואיל וניתן להתפרש לכאן ולכאן - יד בעל השטר על התחתונה וכולם בחזקת פרועים, ואם בא הלווה וטען שפרע את כולם - נאמן (מגיד משנה בשם הר"י מיגאש).

פֶּרֶק שֶׁבְּעָה עֶשְׂרִי

(1) מבאר דין הבא ליפרע מן היורשים או יורש הבא ליפרע מן היורש, ושאין אדם מוריש שבועה לבניו, ודין שטרות של יתומים על יתומים. שאין מגבים בהם ואין קורעים אותם, ודין נשבעים שלא פקדנו אבינו, ודין אומר אמר לנו אבא לא לוית, ודין יורש שבא ליפרע בשטר שיש בו נאמנות, ודין יורש קטן שהיה שטר חוב לאביו ויצא עליו

אם רצה מוחל החוב לשמעון אף על פי שמכרו בינתיים לראובן, כמו שנתבאר בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יב (מגיד משנה). (54) כל הסכום הנקוב בשטר ואפילו כשקנאו בפחות מסכום זה. כגון שהשטר היה על סך אלף זוז ומכרו במאה - משלם אלף. וכתב במגיד משנה שאפילו אם הוא טוען שנפרע כבר קודם המכירה והמקח בטל לגמרי ואין עליו לשלם יותר ממה שקיבל, אין אנו מאמינים לו וצריך לשלם כל הכתוב בשטר, והטעם: הואיל וכל נאמנותו שנפרע אינו אלא מדין מיגו, מתוך שאם רצה מוחלו ומכיוון שאילו מחלו היה מחוייב לשלם כל מה שבשטר (כמבואר בפרק ז מהלכות חובל ומוזיק הלכה י) כך אם טען נפרעתי משלם כל מה שבשטר (ועיין ש"ך שם סימן סו סעיף קטן לו). (55) והשטר נפרע (מגיד משנה). (56) לוי. (57) אם אין לראובן עדים שקנה את השטר. ומה שאמרו למעלה (בהערה) שאינו צריך עדים לעניין קנייתו, היינו רק לעניין שלוי לא יוציא מידו את השטר, אבל לעניין גביית ממון מלוי (המלווה) צריך להביא ראייה ואם אינו מביא - נשבע לוי היסט ונפטר כדין כל תובע ממון מחבירו והוא מכחיש (מגיד משנה).

ח. שָׁטֵר⁵⁸ שֶׁהָיָה בְּיַד שְׁלִישׁ, וְהוֹצִיאוֹ מִתַּחַת יְדוֹ
בְּבֵית דִּין וְאָמַר⁵⁹: פְּרוּעַ הוּא - נֶאֱמָן, אֵף עַל פִּי
שֶׁהַשָּׁטֵר מְקִים; שְׂאֵלוֹ רָצָה, הָיָה שׁוֹרְפוֹ אוֹ קוֹרְעוֹ.
וְכֵן אִם מֵת הַשְּׁלִישׁ וְנִמְצָא כְּתֹב⁶⁰ יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי
הַשְּׁלִישׁ שֶׁשָּׁטֵר זֶה הִמָּנָה אֲצִלּוֹ פְּרוּעַ הוּא - הָרִי זֶה
פְּרוּעַ, אֵף עַל פִּי שְׂאִין עֲדִים עַל הַקֹּתֵב⁶¹. אֲבָל
כְּתֹב⁶² שְׂעִיץ מִתַּחַת יְדֵי מְלוֹה שֶׁשָּׁטֵר פְּלוֹנִי פְּרוּעַ,
אֲפִלּוּ הָיָה כְּתֹב יְדֵי הַמְּלוֹה - אֵינוֹ אֲלָא כְּמִשְׁחָק⁶³.

(58) סנהדרין לא. (59) השליש. (60) שם עמוד ב: בבא מציעא כא. (61) המשך הברייתא שם: "אין עליו עדים ויצא מתחת ידי שלישי כשר" ומפרש רבינו שמת השליש ונמצא בין שטרותיו כתב ששטר זה פרוע ואין עליו עדים (ראה לחם משנה וש"ך שם סימן נו סעיף קטן יב). והטעם, שהרי המלווה שמסר שטרו לשליש - האמינו. (62) בכתב-יד תימן מתחילה כאן הלכה ט. (63) ופסול (בבא מציעא כ:).

ט. הָיוּ עֲדִים עַל הַקֹּתֵב⁶⁴: אִם הָיוּ מְקִימִין - הָרִי
הַשָּׁטֵר פְּרוּעַ⁶⁵; וְאִם אֵין עָלָיו קִיּוֹם - יִשְׂאֲלוּ הָעֲדִים
הַחֲתוּמִין עַל זֶה הַשׁוֹבֵר. אִם לֹא יָדְעוּ אוֹ שְׂאִין
הָעֲדִים מְצִוִּין, הוֹאִיל וּמִתַּחַת יְדֵי הַמְּלוֹה אוֹ מִתַּחַת
יְדֵי יוֹרְשֵׁיו יָצָא - אֵין הַשׁוֹבֵר כְּלוֹם⁶⁶.

(64) היוצא מתחת ידי המלווה. (65) שאין בית דין מקיימים חתימת עדי השובר, אלא אם ביררו שהשטר פרוע (שם כא). (66) אנו תולים שהמלווה הכינו, שמא יביא הלווה הכסף בערב שבת ולא יספיק לכתוב שובר ויעכב הלווה את הפירעון (שם כ:).

י. נִמְצָא⁶⁷ הַשָּׁטֵר⁶⁸ בֵּין שְׁטֹרֹת פְּרוּעִין⁶⁹ - הָרִי זֶה
פְּרוּעַ, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין עֲדִים עַל הַקֹּתֵב הַנִּמְצָא. וְכֵן
אִם נִמְצָא כְּתֹב בְּגוֹפוֹ שֶׁל שָׁטֵר, בֵּין מִפְּנֵיו⁷⁰ בֵּין

צריך להישבע גם שהלווה לא פרע לו עצמו, וכשהלווה חי פטור יורש המלוה משבועה זו, אם הלווה אינו טוען זאת. ראה ב"ח שם. (13) במשנה שבידינו כתוב: "רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אפילו נולד הבן אחר מיתת האב, הרי זה נשבע ונטול". ומלשוננו של רבינו שכתב: "ואפילו היה היורש קטן", משמע שאינו פוסק כמותו בנולד לאחר מיתת האב. ונראה דעתו שנטול בלא שבועה, ורק קטן בשעת מיתת האב צריך להשבע. [נהרי"ף והרא"ש גורסים במשנתנו: העיד רבי יוחנן בן ברוקה וכו' וכן ב'ספר התרומות' שער יד חלק ב. ונראה שנוסחת רבינו היא ככתוב בספרים שבידינו, שהרי כלל בידינו שכל העיד - הלכה. ראה מגיד-משנה]. (14) נשבע שלא מצא בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע, אבל שלא פקדנו ושלא אמר לי - אינו נשבע, מפני שקטן אינו בר-צוואה ('טור') וש"ע שם סעיף ו. (15) דברי רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו.

ג. מִת הַלֹּה תַחֲלָה¹⁶, וְאַחַר כֵּן מִת הַמְלֹה - אֵין יוֹרְשֵׁי מְלֹה נֹטְלִין מִיֹּרְשֵׁי לֹה פְלוֹם¹⁷; שְׂבִשְׁעָה שְׂמַת הַלֹּה נִתְחַיֵּב הַמְלֹה לְהַשְׁבֵּעַ וְאַחַר כֵּן יִטַּל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָה¹⁸, וְכִבֵּר מֵת, וְאֵין אָדָם מוֹרִישׁ שְׂבִיבָה¹⁹ לְבָנָיו²⁰, שְׂאֵינִן יְכוּלִין לְהַשְׁבֵּעַ שְׂלָא נִפְרַע אֲבִיהֶם פְלוֹם²¹. וְאִם עֲבַר הִדִּין וְהַשְׁבִּיעַ יוֹרְשֵׁי מְלֹה, וְגָבּוּ אֶת חוּבָן - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם²². לְפִיכָךְ²³, שְׂטֵר חוּב שֶׁל יְתוּמִים הַבָּאִים לְהַפְרַע מִן הַיְתוּמִים שְׂמַת אֲבִיהֶן הַלֹּה תַחֲלָה - אֵין קוֹרְעִין אוֹתוֹ וְאֵין מְגַבִּין בוֹ; אֵין גּוֹבִין בוֹ - שְׂאֵין אָדָם מוֹרִישׁ שְׂבִיבָה לְבָנָיו, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָה, וְאֵין קוֹרְעִין אוֹתוֹ - שְׂמָא יָבוֹא דִּין שְׂדִין וְיוֹצִיא בוֹ.

(16) גמרא שם. (17) אפילו בשבועה, כרב ושמואל שם. וכן גם דעת הרי"ף. (18) למעלה ה"ב. (19) כסף שאין לגבותו בלי שבועה. (20) לאו דוקא בניו, והכוונה ליורשיו. רבא שם מח: אומר: מה לי שלא פקדנו אבא, ומה לי שלא פקדנו אחא. (21) אינם יודעים אם נפרע או לא. (22) בגמרא שם חולק רבי אלעזר על רב ושמואל, ואומר: יורשין נשבעין שבועת יורשין ונטולין. ובמסקנא שם אמרו, שלא נקבעה הלכה כמי, ולפיכך דיין שפסק כרב ושמואל - דינו קיים. והפוסק כרבי אלעזר - דינו קיים. (23) מסקנתו של רב פפא, שם.

ד. אֶפְלוּ²⁴ הִיָּה שֶׁם עֲרֵב²⁵, וּמִת הַלֹּה תַחֲלָה - לֹא יִפְרָעוּ יוֹרְשֵׁי הַמְלֹה מִן הָעֲרֵב; שְׂאִם תֹּאמַר יִפְרָעוּ מִן הָעֲרֵב²⁶, הִרִי הָעֲרֵב חוֹזֵר וְנִפְרָע מִיֹּרְשֵׁי לֹה²⁷.

(24) שם. (25) ויורשי המלוה באים לגבות מן הערב. (26) כרב הונא בר רב יהושע, שם. (27) נימוקו של רב הונא. ב'טור' שם סעיף לב, מביא מחלוקת ראשונים מה הדין כשהלווה לא השאיר נכסים, והיתומים אינם חייבים לפרוע חובות אביהם, וממילא גם הערב ששילם את החוב אינו יכול לגבות מהם כלום. ומבאר, שלדעת האומרים שמצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם (אע"פ שאינם חייבים מן הדין) אינו גובה מן הערב, שהרי מצוה על

שובר אחר מיתת אביו, ודין מוציא שטר חוב כתוב בבבל שמגבחו ממעות בכל.

א. מִלֹּה שְׂמַת², וְכֹא הַיֹּרֶשׁ לְתַבֵּעַ אֶת הַלֹּה בְּשִׁטְר שְׂעָלִיו, וְאָמַר: פְּרַעְתִּי לְאֲבִי, וְהַיֹּרֶשׁ אָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ - אוֹמְרִים לוֹ³: עֲמַד וְשִׁלָּם לוֹ⁴. אָמַר: לִשְׂבֵעַ לִי - הִרִי זֶה נִשְׂבַּע בְּנִקִּיטַת חִפְפִּין⁵: שְׂלָא פְקָדְנוּ אֲבָא עַל יְדֵי אַחֵר וְשְׂלָא אָמַר לָנוּ אֲבָא בְּפִיו וְשְׂלָא מְצִינֵי בֵין שְׂטְרוֹתָיו שֶׁל אֲבָא⁶ שְׂשִׁטְר זֶה פְּרוּעַ⁷, וְגוֹבָה.

(2) משנה, שבועות מה. וגמרא שם מח. (3) הדיינים אומרים ללווה. (4) ליורש, ואין משיבעים אותו. דין זה מבואר בגמרא שם, ששאלו בלשון תמיהה: אבוהון שקיל בלא שבועה, ואינהו שקלי בשבועה (אביהם היה נוטל בלא שבועה, והם (היתומים) נוטלים רק בשבועה)? נתבאר למעלה פי"ד ה"ב שהלווה אינו נאמן לומר "שטר זה פרוע", ואין משיבעים את המלוה אלא כשדורש הלווה מעצמו שישבע. (5) של מצוה. מכיון שאביו היה מחויב שבועה חמורה כזו כשהלווה טוען: ישבע לי שלא פרעתי - מחוייבים גם יורשיו בשבועה כזו. (6) שלא הודיע לנו לפני מותו. (7) מצאנו. (8) כל כתב שהוא. (9) נמשך לכל שלוש הטענות שלמעלה: שלא פקדנו, שלא אמר ושלא מצאנו וכו'. מתמיהת הגמרא שם, למדנו רק שלא הורע כוח היורשים מכוח המוריש, אבל לא שמענו שיהא כוחם יפה מכוחו, ולפיכך הם נשבעים בכל מקרה שמורישם היה מחויב להשבע, אלא שתוכן שבועתם הוא אחר. ושבועה זו נקראת בפי חכמים: שבועת יורשים. [במגיד-משנה (לקמן ה"ב) מבאר, שכדי לפסול את השטר - צריך שני תנאים: א. שהשטר נמצא בין שטרות פרועים, ב. שנמצא בין ניירותיו של המוריש כתב המאשר פרעון החוב. וכן משמע מלשוננו של רבינו (למעלה פט"ז ה"י) שכתב: "נמצא השטר בין שטרות פרועים - הרי זה פרוע, אף-על-פי שאין עדים על הכתב הנמצא (אישור פרעון)". יוצא ברור, שרק שני הדברים - נמצא בין שטרות פרועים וגם שובר בידי מלוה - פוסלים את השטר. וכן פסקו להלכה ה'טור' וה'שולחן ערוך' ח"מ סי' קח, וראה ש"ך שם ס"ק יב].

ב. מִת הַלֹּה¹⁰ אַחֵר שְׂמַת הַמְלֹה, וְכֹא הַיֹּרֶשׁ לְהַפְרַע מִן הַיֹּרֶשׁ - לֹא יִפְרַע אֲלָא בְּשִׁבְעָה, וְאוֹמְרִין¹¹ לוֹ¹²: תַּחֲלָה הַשְׁבֵּעַ שְׂלָא פְקָדְנוּ אֲבָא וְשְׂלָא אָמַר לָנוּ אֲבָא וְלֹא מְצִינֵי בֵין שְׂטְרוֹתָיו שֶׁל אֲבָא שְׂשִׁטְר זֶה פְּרוּעַ. וְאֶפְלוּ הִיָּה הַיֹּרֶשׁ קָטָן הַמְטִיל בְּעִרְסָה בְּשְׂמַת מוֹרִישׁוֹ¹³ - הִרִי זֶה נִשְׂבַּע וְנוֹטִיל¹⁴. וְאִם צִוָּה הַמְלֹה¹⁵ בְּשְׂעַת מִיתָתוֹ שְׂשִׁטְר זֶה אֵינוֹ פְּרוּעַ - יִפְרַע הַיֹּרֶשׁ בְּלֹא שְׂבִיבָה אֶפְלוּ מִן הַיֹּרֶשׁ.

(10) בגמרא שם. (11) בכת"י תימן: "ואומרין". פירוש, הדיינים אומרים ליורשי המלוה. (12) אף-על-פי שיורשי הלווה אינם דורשים. וזה הוא ההבדל בין לוה קיים ובין מת הלווה. ב'טור' שם מוסיף עוד הבדל, שביורש מן היורש

19 הַשְּׁטֵר עַל תַּנְאִי זֶה הִיָּה⁴⁴. וְאִם הִתְנֶה עָלָיו שְׂיֵהָ
20 נֶאֱמָן בְּלֹא שׂוֹם שְׁבוּעָה - אֵינוֹ נִשְׁבָּע אֶפְלוּ לְיֹדֵשִׁי
21 מִלְּהָה.

(42) ר"ף בהלכותיו, כתובות סי' שמו. (43) למעלה (פט"ו ה"ו) נתבאר שבועה זו למה. (44) ברי"ף כתוב: "דשטר מיעקר עקיר (נעקר כוחו), דלא מצי למימר ליה אי פרעתן הוה לך למיקרע שטרא, אי נמי מיכתב תברא עילויה, משום דאמר ליה אנא אהימנותא דכתבת לי סמכי (בעברית: פקע כוחו של השטר, שאין המלוה יכול לטעון: אילמלי פרעת לי, היית צריך לקרוע את השטר או לדרוש שאכתוב לך שובר (ולמה אינו יכול לטעון כך?), משום שהלווה יטען: הסתמכתי על הנאמנות הכתובה בשטר), הלכך לא-שנא גבי ידידיה, לא-שנא גבי ירתי, כי אמרה פרעתיה נאמן (לפיכך אין הבדל בין לגבי הלווה עצמו בין לגבי יורשו - נאמן לומר פרעתיה)". ומתקבל על הדעת שגם רבינו התכוון לנימוק זה שבמקור ההלכה, וכאן שיבשו המעתיקים. ונראה שהנוסחה הנכונה כאן צ"ל: שעקר (בלי "יוד" ע' קמוצה), וכן הוא בדפוס רומא ר"מ) על-ידי תנאי זה.

22 ח. יֹרֵשׁ קָטָן⁴⁵ שְׂהִיָּה שְׁטֵר חוֹב לְאָבִיו, וְיֵצֵא עָלָיו
23 שׁוֹבֵר אַחֵר מִיתַת אָבִיו - אֵין קוֹרְעִין אֶת הַשְּׁטֵר וְאֵין
24 מַגְבִּין בּוֹ עַד שְׂיִגְדְּלוּ הִיתּוּמִּים; שְׂמָא שׁוֹבֵר זֶה
25 מְזַיֵּף הוּא, וְלִפְיָכָּךְ לֹא הוֹצִיאוּ הַלּוֹה בְּחַיֵּי אָבִיו⁴⁶.

(45) בבא-בתרא ז': (46) כתב הטור (חו"מ סי' קח) בשם הר" יוסף מיג"ש, שאפילו לא הגיע זמן הפרעון בחייו, ואפשר לומר שמפני כך לא מיהר הלווה להוציא את השובר - חוששים שמא הוא מזויף, שאם אינו מזויף היה לו לתבוע את המלוה לבית-דין ולדרוש קריעת השטר. והר" מאיר הלוי אומר, שזה דוקא כשתבעו האב בבית-דין לפרוע ולא הוציא את השובר להוכיח שכבר פרע. [במגיד-משנה כאן מביא דעת רשב"א, שאפילו אם עדי השובר מעידים בפניו שחתמו על השובר אין סומכים עליהם, מפני שאין מקבלים עדות שלא בפני בעל-דין, וקטן דומה לשלא בפניו. ומרן הר"י קארו ב'בדק הבית' שלו שם שואל, הוי בית-דין מקיימים שטרות שלא בפני בעל-דין? והוא משיב, במקרה זה, שיש רגליים לדבר שהשובר מזויף - אין מקיימים שלא בפני בעל-דין. ראה משנה-למלך כאן].

26 ט. הַמוֹצִיא⁴⁷ שְׁטֵר חוֹב עַל חֲבֵירוֹ, וְהִיָּה פְתוּב
27 בְּבִבְלָל⁴⁸ - מַגְבִּהוּ מִמְעוֹת בְּבִבְלָל⁴⁹; הִיָּה פְתוּב בְּאֶרֶץ
28 יִשְׂרָאֵל - מַגְבִּהוּ מִמְעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁵⁰. מֶה שְׂאִין
29 בֶּן בִּכְתָּפָה⁵¹. לֹא הִיָּה בְּשְׁטֵר שֵׁם מְקוֹם, וְהוֹצִיאוּ
30 בְּבִבְלָל - מַגְבִּהוּ מִמְעוֹת בְּבִבְלָל; הוֹצִיאוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
31 - מַגְבִּהוּ מִמְעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. בֶּא לַגְבוֹת מִמְעוֹת
32 הַמְּקוֹם שְׂיֵצֵא בּוֹ הַשְּׁטֵר⁵², וְטַעַן הַלּוֹה: שְׂהַמְעוֹת
33 שְׂאִנִּי חֵיב לוֹ מִכֶּסֶף שֶׁהוּא פְּחוֹת מִזֶּה הַמְּטַבֵּעַ⁵³ -
34 יִשְׁבַּע הַמְּלוֹה וְיִטַּל⁵⁴. הִיָּה בּוֹ כֶּסֶף סְתָם⁵⁵ - מֶה
35 שְׂיִרְצֶה לּוֹה מַגְבִּיהוּ⁵⁶. מִכָּאן⁵⁷ אֵתָּה לְמֹד, שֶׁשְּׁטֵר
36 שְׂאִין בּוֹ שֵׁם מְקוֹם שְׂנִכְתָּב בּוֹ - פֶּשֶׁר לְכָל דָּבָר.
37 וְהוּא הַדִּין לְשְׁטֵר שְׂאִין בּוֹ זְמַן בְּלָל⁵⁸ - שֶׁהוּא כְּשֵׁר,

היתומים להחזיר לו, ולדעת האומרים שאפילו מצוה אין כאן - גובה. ואם באו יורשי מלוה לגבות מלקוחות שקנו שדה מהלווה - הכל מודים שגובים מהם כשלא הניח הלווה נכסים אחרים, שאין לדמות לקוחות לערב, שערב עשה חסד עם אביהם, ויש על בניו חובה מוסרית כלפיו. אבל לוקח - טובת עצמו נגד עיניו, ואפשר שמרצון קיבל על עצמו את הסיכון שמא יגבו ממנו יורשי מלוה את השדה לאחר זמן (ראה רז"ה ורמב"ן ור"ן שם). ורבינו סתם ולא גילה דעתו בזה.

1 ה. אֵין דְּנִין²⁸ מִדִּין זֶה²⁹ לְכָל הַדּוֹמָה לוֹ³⁰. אֲלֹא הָרִי
2 הַפּוֹגֵם אֶת שְׁטְרוֹ³¹ וּמֵת, אָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ גּוֹבֶה³²
3 אֲלֹא בְּשִׁבּוּעָה³³ - הָרִי בְּנִי נִשְׁבָּעִין שְׂלֹא פִּקְדְּנוּ אָבָא
4 וְלֹא צִוְּנוּ אָבָא וְלֹא מְצִינוּ בֵּין שְׁטְרוֹתָיו שְׂלֹא אָבָא
5 שְׂכַל הַשְּׁטֵר הַזֶּה פְּרוּעַ, וְגוֹבִין אֶת שְׂאֵר הַשְּׁטֵר בֵּין
6 מִן הַלּוֹה בֵּין מִיֹּדְשֵׁיו³⁴.

(28) שם. (29) שאין אדם מוריש שבועת יורשים לבניו. (30) בגמרא שם אמרו: "הבו דלא לוסיקי עלה" (שימו לב שלא להוסיף על מה שאמרו רב ושמואל בפירוש). (31) מלוה שהודה בבית-דין שנפרע חלק מהחוב הכתוב בשטר. (32) המלוה עצמו. (33) כתובות פז: (34) רב ושמואל אמרו מה שאמרו בדין הבא ליפרע מנכסי יתומים - לא יפרע אלא בשבועה, ואין ללמוד מזה לדין שבועת פוגם את שטרו, ואף-על-פי שאחר-כך מת גם הלווה, ויורשים באו להיפרע מיורשים. ואם מת הלווה לפני שמת המלוה - אין יורשי המלוה שפגם שטרו גובים מיורשי הלווה, שהרי המלוה נתחייב כבר בשבועת הבא להיפרע מיתומים, ושבועה זו אינו מוריש. מה-שאין-כן כשמת המלוה קודם ולא חלה עליו כלל שבועה זו (כסף-משנה).

7 ו. יֹרֵשׁ³⁵ שְׂבָא לַגְבוֹת³⁶ מִן הַיֹּרֵשׁ, וְאָמְרוּ יֹרְשֵׁי
8 לּוֹה: אָמַר לָנוּ אָבָא לֹא לְוִיתִי חוֹב זֶה - הָרִי יֹרְשֵׁי
9 הַמְּלוֹה גּוֹבִין שְׂלֹא בְּשִׁבּוּעָה³⁷; שְׂכַל הָאוֹמֵר לֹא
10 לְוִיתִי - כְּאוֹמֵר לֹא פְּרַעְתִּי³⁸ דְּמִי. וְכֵן מְלוֹה שְׂבָא
11 לְהַפְרֵעַ מִיֹּדְשֵׁי לּוֹה, וְאָמְרוּ: אָמַר לָנוּ אָבָא לֹא
12 לְוִיתִי חוֹב זֶה - הָרִי זֶה גּוֹבֶהוּ בְּלֹא שְׁבִיבָה³⁹, אֶפְלוּ
13 הָאֱמִינוּ בְּשְׁטֵר כָּל זְמַן שְׂאֵמְרוּ⁴⁰ פְּרַעְתִּי; שְׂכַל הָאוֹמֵר
14 לֹא לְוִיתִי - כְּאוֹמֵר לֹא פְּרַעְתִּי⁴¹.

(35) כתובות פח. (36) מלוה בשטר. (37) שבועת היורשים, שנאמרה בהלכה ב. (38) שאם לא לוה, הרי לא פרע. וטענת לא לוה, אינה מחייבת שבועה (ראה הלכות טוען ונטען פ"ו ה"ג). (39) זה למד רבינו מהדין הקודם, שאם המלוה עצמו היה מחויב שבועה - מחויבים גם יורשיו להישבע שבועת היורשים, כמו שנתבאר למעלה בהלכה א. (40) בכת"י תימן: שיאמר. (41) ומה בכך שהאמינו, הלא הוא עצמו אומר: לא פרעתי.

15 ז. יֹרֵשׁ שְׂבָא⁴² לְהַפְרֵעַ מִן הַלּוֹה בְּשְׁטֵר שְׂיֵשׁ בּוֹ
16 נְאֻמָּנוֹת לּוֹה כָּל זְמַן שְׂיֵאמַר פְּרַעְתִּי - הָרִי הַלּוֹה
17 נִשְׁבָּע הַסֵּת⁴³ שְׂפָרַע לְשְׁטֵר זֶה וְנִפְטֵר, אָף עַל פִּי
18 שְׂלֹא כְּתָב לוֹ: וְהָרִי אֵתָּה נֶאֱמָן עַל יֹדְשִׁי; שְׂעַקֵּךְ

וְהוּא הַנִּקְרָא טוֹרָף. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּקִרְקָעוֹת
שֶׁהָיוּ לוֹ בַּעַת שְׁלוֹה; אָבֵל נִכְסִים הָבֵאִין לוֹ לְאַחַר
שְׁלוֹה - לֹא נִשְׁתַּעֲבְדוּ לְבַעַל חוֹב¹⁰ וְאִינוּ טוֹרְפִין¹¹.
וְאִם הִתְנָה עָלָיו: שֶׁפֶל נִכְסִים שִׁיקְנָה יִהְיוּ מִשְׁעַבְדִּין
לְהַפְרַע מֵהֶן, וְקִנְיָה אַחֵר שְׁלוֹה, וּמִכָּר אוֹ נִתָּן - הָרִי
בַּעַל חוֹב טוֹרָף מֵהֶן¹².

(2) בֵּין מִטְלָטְלִין וּבֵין קִרְקָעוֹת. (3) הַשְּׁעָבוֹד לְשֵׁלֶם אֶת
הַחוֹב, מוֹטֵל לֹא רָק עַל גּוֹפוֹ שֶׁל הַלוּוֶה אֲלָא גַם עַל הַנִּכְסִים
עִצְמָם. (4) מִפְּנֵי שֶׁשְּׁעָבוֹדֵם שֶׁל הַנִּכְסִים הוּא מִדִּין עָרֵב
(כֶּסֶף-מִשְׁנָה). (5) כַּדִּין אָדָם עָרֵב, שְׁצִירִךְ לְתַבּוּעַ אֶת הַלוּוֶה
תַּחֲלִילָה. (6) אָבֵל אִינוּ רֹשָׁאֵי לְגַבּוֹת מִמֶּנּוּ בְּדֶרֶךְ כַּפִּיה שֶׁלֹּא
בְּבִית-דִּין. (7) בְּדִין הַקּוֹדֵם, הַמְדוּבָר בֵּין בְּמִלוּה בִּשְׁטֵר
וּבֵין בְּמִלוּה עַל-פֶּה, וּמִכָּאֵן וְאִילָךְ בְּמִלוּה בִּשְׁטֵר בְּלִבָּד.
(8) הַקִּנְיָה קִרְקַע - צִירִךְ לְהִזְהֵר וּלְדַעַת אִם אִינוּ מִשְׁעָבֵד
לְאַחֲרִים. (9) וְאִפִּילוֹ לֹא כָּתַב בִּשְׁטֵר, שִׁקְרָעוֹתָיו אַחֲרָיִם
לְפָרְעוֹן הַחוֹב. כְּרַבֵּנָן בְּבִבְא-מִצִּיעָא יָד. שְׁאִמְרוּ: אַחֲרִית
(שְׁאִינָה כְּתוּבָה בִּשְׁטֵר) טַעוֹת-סוֹפֵר, וּפִירִשׁ"י שֵׁם: הַסּוֹפֵר
טַעַה וְשִׁכַּח לְכֹתְבָהּ. [דִּיּוֹק רַבִּינוּ, וְכָתַב: "לֹא הִסְפִּיק לוֹ
וְכוֹ" לְלַמֵּד, שֶׁאִם יֵשׁ בִּיד הַלוּוֶה נִכְסִים שֶׁהֵם בְּרִשְׁתּוֹ
(בְּלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה: בְּנֵי חוֹרִין) אֵין גּוֹבִים מִן הַמִּשְׁעָבָדִים
(שֶׁנִּמְכְּרוּ אוֹ נִתְּנוּ לְאַחֲרִים). מִשְׁנָה מְפֹרֶשֶׁת הִיא (גִּיטִין
מ:): אֵין נִפְרָעִין מִנִּכְסִים מִשְׁעָבָדִים בְּמָקוֹם שִׁישׁ נִכְסִים
בְּנֵי חוֹרִין. (10) לָמַד זֶה מִמָּה שְׁאִמְרוּ בְּגִמְרָא (בְּבִבְא-בְּתָרָא
מ:): "דִּילְמָא דֹּאקְנִי אִמְרָ לִיה (שְׁמָא אִמְרָ לוֹ מָה שְׁאִקְנָה
יִהְיֶה גַם כֵּן מִשְׁעָבֵד לָךְ)", מִכָּאֵן שֶׁאִם לֹא אִמְרָ לוֹ כֵּךְ
בְּפִירוּשׁ - אֵין הַשְּׁעָבוֹד חָל עֲלֵיהֶם. וְכֵן כָּתַב רַבּוֹ הַר"י מִיגִישׁ
בְּבִבְא-בְּתָרָא קִנְיָ: (רֹאה לִקְמָן פֶּכ"ג ה"ב, וּבִמְגִיד-מִשְׁנָה
שֵׁם). (11) מִיד הַלְקוּחוֹת, אָבֵל מִן הַלוּוֶה עִצְמוֹ גּוֹבֶה גַם
נִכְסִים שִׁקְנָה אַחֵר הַהִלּוּאָה. דִּיּוֹק רַבִּינוּ, וְכָתַב "טוֹרְפִין",
וְלֹא כָּתַב "גּוֹבֶה מֵהֶן", בְּהִתְאֵם לְהַגְדֵּרְתּוֹ לְמַעַלָּה: "זֶה
הַנִּקְרָא טוֹרָף". (12) מִסְּקִנָּה הַגִּמְרָא שֵׁם.

ב. אֵין פֶּל הַדְּבָרִים אָמוּרִין אֲלָא בְּקִרְקָע; אָבֵל
הַמִּטְלָטְלִין - אֵין עָלֵיהֶן אַחֲרִיתוֹת¹³. אָפִילוֹ מִטְלָטְלִין
שֶׁהָיוּ לוֹ בַּעַת שְׁלוֹה שֶׁמִּכָּרָן לְשִׁעָבוֹת - אֵין בַּעַל חוֹב
טוֹרָף אוֹתָן. הִקְנָה לְבַעַל חוֹבוֹ פֶּל הַמִּטְלָטְלִין עַל גַּב
קִרְקַע שִׁישׁ לוֹ לְהִיּוֹתוֹ נִפְרָע מִן הַפֶּל¹⁴ - הָרִי זֶה
טוֹרָף¹⁵ מֵאוֹתָן הַמִּטְלָטְלִין. וְהוּא¹⁶ שִׁיקְתָּב לוֹ בְּשִׁטֵּר
חוֹבוֹ: שֶׁהִקְנִיתִי לָךְ מִטְלָטְלִין שִׁישׁ לִי עַל גַּב
הַקִּרְקַע שִׁישׁ לִי שֶׁלֹּא פֶּאֶסְמִכְתָּא¹⁷ וְשֶׁלֹּא בְּטַפְסִי
הַשְּׁטָרוֹת¹⁸. וְכֵן אִם כָּתַב: שֶׁפֶל נִכְסִים שֶׁאֲנִי עֲתִיד
לְקַנּוֹת, בֵּין קִרְקָעוֹת בֵּין מִטְלָטְלִין¹⁹, הָרִי הֵן
מִשְׁעָבָדִים לָךְ לְהַפְרַע מֵהֶן, וְהַמִּטְלָטְלִין קְנוּיִין לָךְ
עַל גַּב הַקִּרְקָעוֹת לְהַפְרַע מֵהֶן שֶׁלֹּא פֶּאֶסְמִכְתָּא וְשֶׁלֹּא
בְּטַפְסִי הַשְּׁטָרוֹת - הָרִי זֶה טוֹרָף אֶף מִן הַמִּטְלָטְלִין
שִׁקְנָה הַלוּוֶה לְאַחֵר שְׁלוֹה; שֶׁפֶל תִּנְאִי שְׁבָמָמוֹן -
קִנְיָם.

(13) מִשּׁוֹם כֵּךְ אֵין גּוֹבִים מֵהֶם מַשְׁעָה שִׁיעָאוֹ מִרְשׁוֹתָיו שֶׁל
לוּוֶה (שֵׁם מ:): מִטְלָטְלִי לְבַעַל-חוֹב - לֹא מִשְׁתַּעֲבָדִי.

אֶף עַל פִּי שְׁעָדוֹת זֶה אִי אֲתָה יָכוֹל לְהִזְמָה⁵⁹; שְׁאִין
מִדְּקִדְקִין בְּדִינֵי מְמוֹנּוֹת בְּדִרְיֶשָׁה וְחִקְיָה⁶⁰, כְּמוֹ
שִׁיתְּבָאָר⁶¹, כְּדִי שֶׁלֹּא תִנְעַל דָּלֶת בְּפָנָי לִוְיָן⁶².
וּלְפִיכָךְ, שְׁטָרֵי חוֹב הַמְּאֻחָרִין⁶³ - כְּשִׁרְיִן, אֶף עַל פִּי
שְׁאִין אֲתָה יָכוֹל לְהִזְמָן, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר בְּמָקוֹמוֹ⁶⁴.

(47) בְּרִייתָא, כְּתוּבוֹת קִי: (48) כּוֹתְבִים בְּשִׁטְרוֹת שֵׁם
הַמָּקוֹם שָׁבוּ נִכְתְּבוּ. (49) הַדִּינָרִים שֶׁבִּבְבֵּל מִשְׁקָלָם יוֹתֵר
מִדִּינָרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ הֵם שׁוֹיִם יוֹתֵר, לְפִי שְׁעָרְךְ
הַמִּטְבַּע נִקְבַּע לְפִי מִשְׁקָל הַכֶּסֶף אוֹ הַזָּהָב שָׁבוּ. (50) צִירִךְ
לְשֵׁלֶם בְּמִטְבַּע שֶׁל הַמְדִינָה שָׁבָה נִשְׁתַּעֲבָד. (51) דִּינֵי
כְּתוּבָה, נִתְּבָאָרוּ בְּפֶט"ו מָה' אִישׁוֹת ה"ו. (52) כְּדִינוֹ.
(53) לוֹיִתִּי מִטְבַּע שֶׁמִּשְׁקָלוֹ פָּחוֹת מִמִּטְבַּע מָקוֹם זֶה.
(54) ב'בֵּית יוֹסֵף' שֵׁם ס' מִב אוֹת יט, מִנְמָק: בְּסִתָּם מִתְקַבֵּל
עַל הַדַּעַת שְׁלוּה מִטְבַּע הַיּוֹצֵאת בְּמָקוֹם שֶׁנִּכְתַּב הַשְּׁטֵר, וְאִם
הַלוּוֶה טוֹעֵן שֶׁהוּא חַיִּיב פָּחוֹת מִזֶּה, דִּנָּם אוֹתוֹ כְּאִילוֹ אִמְרָ
פְּרַעְתִּי אֶת הַהַפְרָשׁ. (55) וְלֹא נִקְבַּע שֵׁם הַמִּטְבַּע.
(56) הַפָּחוֹת שֶׁבְּמִטְבַּעוֹת כֶּסֶף. (57) מִמָּה שֶׁלִּמְדוּנוּ כֹּאן בְּדִין
שֶׁלֹּא הִיָּה בִּשְׁטֵר שֵׁם הַמָּקוֹם. (58) שְׁטֵר בְּלִי תֹארוֹךְ.
(59) "הִזְמָה" פִּירוּשָׁה: עֲדִים מַעֲיִדִים עַל מָה שֶׁנַּעֲשָׂה בְּפָנֵיהֶם
בְּיוֹם מִסּוּם וּבְמָקוֹם מִסּוּם, וּבְאוֹ עֲדִים אַחֲרִים וְהַעֲיִדוּ,
שֶׁבְּאוֹתוֹ זְמַן הָיוּ עֲדִים אֲלֵה אֲתָם בְּמָקוֹם אַחֵר (מִלְשׁוֹן
הַכְּתוּב (דְּבָרִים יט, יט): וְעִשִּׂיתֶם לוֹ כְּאִשֶּׁר זָמַם). וְכָל
בִּידֵינוּ, שֶׁכֵּל עֲדוֹת שֶׁאֵין אֲתָה יָכוֹל לְהִזְמִיָּה, כְּגוֹן אִם לֹא
מִסְרוּ הָעֲדִים אֶת הַמָּקוֹם וְהַזְמַן - אֵינָה עֲדוֹת. (60) אֵין
בִּית-דִּין חוֹקְרִים אֶת הָעֲדִים עַל כָּל פְּרָטֵי עֲדוֹתָם, וְאֵין
מִדְּקִדְקִים בְּתֹארוֹכֵים אֲלָא בְּעוֹבְדָא שֶׁהֵם מַעֲיִדִים עָלֶיהָ.
(61) בְּהַלְכוֹת עֲדוֹת פ"ג ה"א. (62) אִם יִכְבִּידוּ עַל הַמְלוּיִם
גְּבִיית הַחוֹב עַל יְדֵי דְרִישָׁה וְחִקְיָה מְדוּקְדָּת שֶׁל הָעֲדִים -
יִימְנְעוּ מִלְּהִלוּת. (63) רִשּׁוֹם בְּהֵם תֹּארוֹךְ מֵאוֹחֵר מִיּוֹם
כְּתִיבַת הַשְּׁטֵר. (64) לִקְמָן פֶּכ"ג ה"א.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר

(1) מִבָּאָר שֶׁכֵּל נִכְסֵי הַלוּוֶה אַחֲרָאִים לְמִלוּה, וְדִין מִשְׁעָבֵד
נִכְסִים מִקְרָעֵי וּמִטְלָטְלִין "דְּקִנְיָה וְדֹאקִינִי", וְדִין עוֹשֶׂה
שְׁדָּהוּ וְעָבְדוּ אִפּוֹתָקִי וּמִכְרוּ אוֹ שִׁחְרוּ, וְדִין הַקֶּדֶשׁ שֶׁמִּפְקִיעַ
מִיָּדִי שְׁעָבוֹד, וְדִין טוֹרָף מִן הַלְקוּחוֹת שֶׁהַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְסַלֵּקוֹ
בְּכֶסֶף, וְדִין הִיוּ לְלוּוֶה שְׁתֵּי שְׁדוֹת וּמִכָּר אַחַת וְאַחֲרֶכְךָ מִכָּר
הַשְּׁנִיָּה (בְּגִמְרָא: "תִּרִי אִפְדִּינִי"), וְדִין הַמְנִיחַ שְׁדָּה שֶׁעֲרַכָּה
פָּחוֹת מִהַמְלוּה וְגַבָּה אוֹתָהּ הַמְלוּה וְסִילְקוּהָ הִיתּוּמִים
בְּכֶסֶף.

א. הַמְלוּה אֶת חֲבֵרוֹ סִתָּם - הָרִי פֶּל נִכְסֵיוֹ אַחֲרָאִין
וְעִרְבָאִין³ לְחוֹב זֶה. לְפִיכָךְ⁴, בְּשִׁיבּוֹא לְגַבּוֹת - תּוֹבַע
אֶת בַּעַל חוֹבוֹ תַּחֲלָה⁵. אִם מִצָּא עִמּוֹ נִכְסִים, בֵּין
מִטְלָטְלִין בֵּין קִרְקָעוֹת - גּוֹבֶה מֵהֶן בְּרִצּוֹן הַלוּוֶה⁶.
וְאִם לֹא נִתָּן הַלוּוֶה מִדַּעַתוֹ - מִגְבִּין אוֹתוֹ בֵּית דִּין.
לֹא הִסְפִּיק לוֹ פֶּל הַנִּמְצָא בְּגִגְד שְׁטֵר חוֹבוֹ⁷ - הָרִי
זֶה גּוֹבֶה מִפֶּל הַקִּרְקָעוֹת שֶׁהָיוּ לְלוּוֶה, אֶף עַל פִּי שֶׁהֵן
עֲתָה מְכוֹרִין לְאַחֲרִים⁸ אוֹ נִתְּנוּיִם בְּמִתְנָה⁹. הוּאִיל
וּמִכָּר הַלוּוֶה אוֹ נִתָּן אַחֵר שֶׁנִּשְׁתַּעֲבָד בְּחוֹב זֶה, הָרִי
זֶה מוֹצִיא מִיד הַלְקוּחוֹת אוֹ מִיד בַּעֲלֵי הַמִּתְנָהוֹת.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי כ"ד סיון – ספר משפטים – הלכות מלוה ולוה קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אומרים לו: השארנו בשבילך נכסים בני חורין לגבות מהם, אבל שדה אפותיקי טורף אותה מן הלקוחות כשלא מצא בני חורין, ואף-על-פי שנמכרה ראשונה (ר"ן גיטין שם, ומגיד-משנה כאן). (32) הודיע ללוקח שהשדה היא אפותיקי, וכשימכור כל שדותיו יגבה אותה המלוה. (33) ככל מכר סתם, ולא העיר תשומת לב הלוקח לאפשרות שתילקח ממנו כשיגיע זמן פרעון החוב או הכתובה. (34) המכר בטל לגמרי, שאלמלי ידע הלוקח שהשדה אפותיקי - לא היה קונה אותה (ר"ן שם, ומגיד-משנה). [מקור דין זה בירושלמי יבמות פ"ז ה"א, מובא ברי"ף כאן: "העושה שדהו אפותיקי לאשה בכתובתה או לבעל-חוב בחובו ומכרה - מכורה, והלוקח יחוש לעצמו וכו' הוי כשמכרו לשעה אנן קיימין (אנו עומדין), אבל אם לא מכרן לשעה - דברי הכול אינן מכורין". ודעת רבינא שבריייתא זו עוסקת באפותיקי סתם, ופירושה כאמור למעלה. ומה שאמרו "והלוקח יחוש לעצמו" הכוונה, שהלוקח צריך לשים לב לאפשרות שהמלוה בעל האפותיקי יטרוף אותה. במגיד-משנה מעיר שפירושו של רבינו דחוק קצת, אבל הוא מיישב את כל התמיהות שבסוגיא זו (ראה ראב"ד כאן, ו'ספר הזכות' לרמב"ן גיטין שם)].

(14) בין מן הקרקע ובין מן המטלטלין. (15) מן הלקוחות. נתבאר בהלכה הקודמת, שהמונח "טורף" משמעותו מן הלקוחות. (16) בתנאי (מאמר רב חסדא, שם). (17) הבטחה מופרזת שאדם נותן לחבירו כדי לחזק איזו שהיא התחייבות, מתוך שלבו סמוך ובטוח שלא יגיע המקרה המחייבו לקיים ההבטחה. ואמרו (בבבא-בבא קסח): "אסמכתא לא קניא", ואינו מחויב לקיים הבטחה כזו. (18) סופרי שטרות רגילים היו להכין להם טפסים ולהשאיר מקום פנוי לשמות המלוה, הלווה, הסכום והזמן, ונהגו לכתוב בטפסים גם הקנאת מטלטלין אגב קרקע, ולפעמים שוכחים ואינם מוחקים את הפיסקא הזאת, אע"פ שלא התנו כן בפירוש, ולפיכך צריכים להוסיף פיסקא אחרונה זו. [הרשב"ם בבא-בבא קסא מפרש "טופסי דשטרי" "היינו שטר עשוי להעתיק ממנו שטרות", אולם רבינו בגיטין כו פירש כדברינו]. (19) בהלכה הקודמת נתבאר, שאם התנה לשעבד גם הקרקעות שיקנה - חל השעבוד. וכאן מרחיב רבינו דין זה גם על מטלטלין אגב קרקע. ובמגיד-משנה מוסיף, שאפילו מכר הקרקע שאגבו שעבד את מטלטליו ואחר-כך קנה מטלטלין - חל עליהם השעבוד, משום שהשעבוד חל בשעה שהקרקע היה בידו.

13 ה. עֲשֵׂה עֲבָדֶיךָ³⁵ אֲפֹתִיקִי וּמִכְרוֹ - הֲרִי פֶעַל חוֹב
14 גֹּזֶה מִמֶּנּוּ. מִפְּנֵי שֶׁאֵשׁ לוֹ קוֹל³⁶. עֲשֵׂה שְׁוֹרֶר³⁷
15 אֲפֹתִיקִי וּמִכְרוֹ - אֵין פֶּעַל חוֹב גֹּזֶה מִמֶּנּוּ, וְכֵן
16 שֶׁאֵר הַמִּטְלָטִלִּין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם קוֹל.

1 ג. עֲשֵׂה²⁰ שְׂדֵהוּ אֶפְתִּיחִי²¹ לְבַעַל חֹבֹו אוֹ לְאִשָּׁה
2 בְּכִתְבָתָּהּ, וְהוּא²² שִׁכְתָּב לָהֶן: מִכָּאֵן תִּגְבּוּ, וּשְׁטָפָה
3 הָרִי זֶה - הָרִי זֶה גֹּבֶה מִשְׁאֵר נִכְסִים וְטוֹרָף אוֹתָן.
4 וְאִם הִתְנֶה עִמּוֹ²⁴: שְׁלֹא יִהְיֶה לוֹ פְּרִעוֹן אֲלֹא מִזֹּו -
5 אֵינֹו גֹּבֶה מִשְׁאֵר נִכְסִים²⁵, וְכֵן אִם לֹוה מִמֶּנּוּ
6 וּפְרִשׁ²⁶ שְׂאִין לוֹ אֲחֵרִיּוֹת עָלָיו - הָרִי זֶה אֵינֹו גֹּבֶה
7 מִן הַמִּשְׁעָבֵדִין²⁷ לְעוֹלָם.

35) בבא-בתרא מד: 36) כשאדם עושה עבדו אפותיקי, יש לזה פרסום והיה ללוקח להזהר, וכשלא נזהר - גרם הפסד לעצמו. במגיד-משנה מבאר, שבאפותיקי סתם, גובה רק במקרה שאין נכסים בני חורין. ובאפותיקי מפורש (ראה ה"ג) גובה אפילו יש נכסים כאלה כדין שדה אפותיקי. [הרא"ש בתשובותיו כלל יז מפרש, שהעבד עצמו מספר לכל אדם, שרבו עשהו אפותיקי, ומשום כך יש לדבר קול, והלוקח צריך להזהר. ומדבריו למד ה'בית חדש' בחושן משפט סי' קיז שני דינים: א. כשלא עשהו רבו אפותיקי ומכרו - אין בעל-חוב טורפו אף-על-פי שבכל מקום עבד דינו כקרקע, שהרי אין פרסום לשעבוד זה; ב. כשעשהו אפותיקי טורף אפילו במלוה על-פה, משום שלענין גביה ממשועבדים מכריע הפרסום, וכאן יש פרסום. ולא כמגיד-משנה, שפסק כאן שהדברים במלוה בשטר, ורק עשיית האפותיקי אינה צריכה שטר]. 37) שם.

(20) גיטין מא. (21) רש"י בבבא-קמא נא: מפרש שזו מילה מורכבת משלוש מלים: אפה תהא קאי ("על זו תהא עומד"). כלומר, בשדה זו תגבה. [בפירוש המשניות לרבינו כתוב שהיא מורכבת מן המלים "פה תקנה", ונראה שטעה המעתיק או המתרגם, כי מה ענין קנין לכאן?].

(22) "אפותיקי" האמור כאן - משמעותו. (23) ואינו ראוי לזריעה, וירד מחירו. (24) שם. (25) שכל תנאי שבכמון - קיים. (26) כתב בפירוש בשטר. (27) מה שאמרנו "אחריות טעות סופר", היינו כשלא כתב בשטר "כל נסכי אחראין", אבל כשכתב בפירוש "בלי אחריות" - תנאו קיים.

17 ו. עֲבַד³⁸ שְׁעִשְׂהוּ רַבּוֹ אֶפְתִּיחִי וְשִׁחְרְרוּ, אָף עַל פִּי
18 שִׁפְתָּב לֹא: לֹא יִהְיֶה לָךְ פֶּרְעוֹן אֲלֵא מֶזֶה³⁹ - יֵצֵא
19 לַחֲרוּת. וְכֵן אִם הִקְדִּישׁוּ⁴⁰, שִׁתְּחַמֵּץ⁴¹ וְהִשְׁחָרֹר
20 וְהִתְקַדֵּשׁ מִפְּקִיעֵינִי מִיַּד שְׁעִבּוּד⁴². וְהִי פַעַל חוֹב
21 גּוֹבֶה חוֹבוֹ מִן הַלֹּחֶה⁴³, וְכוֹתֵב עָלָיו שֵׁטֶר בְּחוֹבוֹ⁴⁴,
22 וְיִטְרַף⁴⁵ מִזְמַן זֶה הַשֵּׁטֶר⁴⁶. וְלָמָּה הוּא חַיֵּב לְשֵׁלֵם?
23 מִפְּנֵי שְׁגֹרֶם לְאַבֵּד מִמּוֹן חֲבֵרוֹ, וְכָל הַגֹּרֶם לְהִזִּיק
24 - מִשְׁלֵם, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּמִקְוָמוֹ⁴⁷. וְכוֹפִין⁴⁸ אֶת רַבּוֹ
25 הַשְּׂנִי⁴⁹ לְשִׁחְרָרוֹ⁵⁰, מִפְּנֵי תִקּוֹן הָעוֹלָם; שְׁלֵא
26 יִמְצְאוּנִי⁵¹ בְּשׁוֹק וְיֹאמַר לֹא: עֲבַדִּי אֶתְּהֵא⁵².

8 ד. עֲשֵׂה שְׂדֵהוּ²⁸ וְאֶפְתִּיחֶיךָ²⁹ לְבַעַל חֹבֹו אוֹ לְאִשָּׁה
9 בְּקִתְּתָהּ, וּמִכְרָהּ - הֲרִי זֶה מִכְרָהָ³⁰; וּקְשִׁיבֹו בַּעַל
10 חֹב לְגִבּוֹת, אִם לֹא יִמָּצֵא נִכְסִים בְּגִי חֲרִיץ - יִטְרֹף
11 אוֹתָהּ³¹. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּשֹׁמֵכַר לְשַׁעֲתָהּ³²;
12 אֲבָל מִכְרָה מִמֶּכַר עוֹלָם³³ - אֵינָה מִכְרָה³⁴.

(28) בבלי גיטין מא. וירושלמי יבמות פ"ז ה"א.
(29) אפותיקי סתם, היינו "מכאן תגבו" (ראה ההלכה הקודמת). (30) המכר קיים, והשעבוד האפותיקאי רובץ עליה. לקמן מבואר, במה יפה כוחו של שעבוד זה מסתם שעבוד. (31) אף-על-פי שישנם נכסים שמכר אחר מכירת שדה זו. כשלא עשה אפותיקי ומכר כל נכסיו - המלוה גובה הנכסים שנמכרו באחרונה, שהרי הלקוחות הקודמים

(38) משנה וגמרא גיטין מ:מא. (39) ודומה לגבוי. (40) דעת רבינו - שגם קדושת דמים מפקיעה מידי שעבוד (ראה הלכה הבאה). (41) ישראל ששעבד חמצו לנכרי בחובו, ועבר עליו הפסח - נאסר בהנאה חמצו של ישראל. (42) מימרא של רבא שם, ונכפלה כמה פעמים בגמרא ככלל מקובל על הכל. (43) שויו של העבד. (44) הלווה מחויב לתת למלוה שטר על החוב החדש של תשלום נזק. (45) המלוה טורף מהלקוחות. (46) ואינו טורף הנכסים שנמכרו לפני זמנו של השטר החדש, משום שהחוב הראשון כבר נפרע על-ידי שחרור העבד ('טור' חו"מ סי' קיז). (47) בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הי"ג. (48) שם. (49) המלוה. (50) אף-על-פי שכבר יצא לחירות על-ידי שחרור רבו הראשון. (51) רבו השני. (52) מכוח האפותיקי.

ט. ראובן⁶² שֶהָיָה חָבִיב לְשִׁמְעוֹן מֵאֲתִים, וְהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי שָׂדוֹת, וּמִכָּר אֶחָת מֵהֶן לְלֹוִי בְּמִנְהָ, וְחִזְרָה וּמִכָּר לוֹ הַשְּׂנִיָּה בְּמִנְהָ, וּבָא שְׁמֻעֹן וְטָרַף אֶחָת בְּמִנְהָ, וְחִזְרָה לְטָרֵף הַשְּׂנִיָּה בְּמִנְהָ הַנִּשְׁאָר לֹוִ⁶³, וְהָבִיא לוֹ⁶⁴ מֵאֲתִים וְאָמַר לוֹ: אִם תִּרְצֶה לְהִיּוֹת הַשָּׂדֶה שְׁטָרְפָה שׁוּמָה לְךָ בְּכָל הַמֵּאֲתִים שֶׁלֹּוֹ⁶⁵, הֲרִי מוֹטָב; וְאִם לֹאוֹ, הִילָךְ מֵאֲתִים שֶׁל חוּבָךְ וְהִסְתַּלַּק⁶⁶ - הֲדִין עִם לֹוִי⁶⁷. רָצָה שְׁמֻעֹן וְעָמַד בָּהֶם⁶⁸, אָף עַל פִּי שְׁקָבָלָה⁶⁹ בְּמֵאֲתִים - אֵין לֹוִי חִזְרָה וְתוֹבֵעַ⁷⁰ רָאוּבֵן אֶלֶּא בְּמִנְהָ⁷¹.

(62) כתובות שם, מעשה שהיה. (63) מותר החוב. (64) לוי - קונה השדות, הביא לשמעון - המלוה. (65) המגיע לך מראובן. (66) והחזר לי את השדה שכבר טרפת. (67) כרבא, שם. המדובר באפותיקי סתם, שהרי במפורש אינו יכול לסלקו בדמים. (68) השאיר בידו את השדה שטרף כתשלום מלא לכל החוב. (69) שמעון - המלוה. (70) כשלוו בא ותובע מראובן המוכר, דמי השדה שטרף בעל-חובו. (71) כמחירה ששילם לראובן. כרב עזירא, שם.

י. מֵת רָאוּבֵן⁷², וְהָיִיתָ שָׂדֶה אֶחָת שְׁוֶה מֵאָה, וּבָא שְׁמֻעֹן⁷³ וְטָרַפָהּ, וְנָתַנּוּ לוֹ הִיתוּמִים מֵאָה מִן הַמִּטְלָטְלִין שֶׁהָיִיתָ אֲבִיהֶן וְסִלְקוּהָ⁷⁴ - הֲרִי זֶה חִזְרָה וְטָרַף אוֹתָהּ בְּשָׂאָר חוּבֹו⁷⁵; שְׁמֻעָה שִׁנְתָּנּוּ לוֹ - מִצָּה עֲשׂוֹ⁷⁶, שְׁמֻעָה עַל הִיתוּמִים לְפָרַע חוּבוֹת אֲבִיהֶם⁷⁷. וְאִם אָמְרוּ לוֹ⁷⁸: אֵלֹו בְּמֵאָה דָּמֵי הַשָּׂדֶה שְׁטָרְפָה - אֵינוֹ יֹכֹוֹל לְחִזְרָה וְלְטָרֹף אוֹתָהּ⁷⁹ פֶּעַם אַחֲרָת בְּשָׂאָר חוּבֹו.

(72) שם. (73) שהיה נושה בראובן מאתים. (74) ולקחו חזרה את השדה. (75) ואין היתומים יכולים לטעון: לא היינו מחויבים לשלם לך מן המטלטלין שהניח אבא (כאמור למעלה פ"א ה"ו), והיה לך שעבוד רק על השדה שמחירה מאה, ואם-כן סילקנו כל שעבודך. (76) המלוה יכול לטעון: המאה שלמתם כדי לקיים מצוה, ולא לסילוק השעבוד שיש לי על הקרקע. (77) רבינו (שם ה"ח) פסק, שמצוה על היתומים לפרוע חובות אביהם מהמטלטלין שירשו ממנו, אבל משלהם אפילו מצוה אין כאן, ומשום כך דייק וכתב כאן: "מן המטלטלין שהניח אביהם". (בגמרא שם נאמר סתם: אזול יתמי יהבי ליה וכו'). (78) מסקנת הגמרא שם. (79) שהרי זה כאילו קנו מהמלוה את השדה, ושילמו במטלטלין שלא היו משועבדים לו. ויצא מזה שגם בעל-חוב מאוחר, אינו טורף אותה שדה (מגיד-משנה בשם הרמב"ן והרשב"א).

ז. הַמִּקְדֵּשׁ נִכְסֵיוֹ⁵³ - אֵין בְּעַל חוּב יֹכֹוֹל לְטָרֵף מִן הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁהֶקְדַּשׁ מִפְּקִיעַ הַשְּׁעֻבָּד⁵⁴. וּכְשִׁפּוּדִין הַקֶּרֶקֶע מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ, אוֹמְדִין בָּמָה אָדָם רוֹצֶה לְתַן בְּשָׂדֶה זֶה עַל מִנָּה שְׁיִתֵּן לְבַעַל חוּב אֶת חוּבֹו וְלֹאֲשֶׁה כְּתֻבָּתָהּ⁵⁵. לְפִיכָךְ, לְכַשְׁתַּפְּדָה וְתַצֵּא לְחִלִּין בְּיַד הַלּוֹקֵחַ - יָבֹוא בְּעַל חוּב וְיִטְרֹף אוֹתָהּ, אוֹ הָאֲשֶׁה בְּכְתֻבָּתָהּ, כְּמֹו שְׁבִאֲרָנוּ בְּעֶרְכִּין⁵⁶.

(53) משנה, ערכין כג: (54) אפילו נכסים שלא חלה עליהם קדושת הגוף אלא קדושת דמים (קדושת הגוף חלה על דברים הקרבים על המזבח. וקדושת דמים פירושה, דברים שהם ממונו של הקדש, והם עצמם אינם קרבים) מפקיעים השעבוד. [בפ"ז מהלכות ערכין הי"ד-טז מבאר רבינו דין זה באריכות, וראה פירוש "רמב"ם לעם" שם]. (55) בהלכות ערכין (שם) מבאר רבינו שהשעבוד נפקע רק לגבי הקדש בלבד אבל תלוי ועומד על הנכס, וכשיצא מרשות הקדש על-ידי פדיון - חוזר השעבוד למקומו, והמלוה או האשה יגבוהו, ולפיכך הבא לפדות את הנכס לא יסכים לשלם כל שויו אלא מה שהוא רוצה להוסיף על דמי החוב או הכתובה, ואת הסכום המועט הזה הוא נותן להקדש ופודה בו ומשלם את החוב או הכתובה. (56) שם. [רש"י בפירושו למשנה שם כותב, שקדושת דמים אינה מוציאה מידי שעבוד מפני שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ומן הדין המלוה והאשה טורפים מידי הקדש, אלא חכמים גזרו שיפדו בסכום מועט, כדי שלא יאמרו: הקדש יוצא בלי פדיון (כרבי אבהו שם). וכן גם דעת הראב"ד בהשגותיו (שם הי"ד) ורוב המפרשים. וסמוכין לשיטת רבינו, אנו מוצאים בירושלמי כתובות פ"ח ה"י: רבי אבוהו בשם רבי יוחנן - מועלין מעילה גמורה (בנכסים המשועבדים שהקדישם הלווה). ראה כסף-משנה ורדב"ז בהל' ערכין שם, ומשנה-למלך כאן].

ח. בְּעַל חוּב⁵⁷ שְׁבִא לְטָרֵף⁵⁸, אִם יֵשׁ מְעוֹת לְלוֹקֵחַ - יֹכֹוֹל לְסַלְקוֹ וְלְתַן לוֹ דָּמֵי מַה שֶׁהוּא טוֹרֵף⁵⁹, וְחִזְרָה הַלּוֹקֵחַ וְתוֹבֵעַ לְמוֹכְרָ⁶⁰. וְאִם עָשָׂה אוֹתוֹ אֲפוֹתִיקִי - אֵינוֹ יֹכֹוֹל לְסַלְקוֹ בְּדָמִים⁶¹.

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שישי כ"ה סיון - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום שישי כ"ה סיון ה'תשע"ט

פרק תשעה עשר

1) מבאר שבעל חוב גובה מן הבינונית, ושאינן נפרעים ממשועבדים במקום שיש בני חורין אפילו הם זיבורית, ודין ניוקין וכתובת אשה ממה הם גובים, ודין מוכר נכסיו לאחרים שנכנסים במקום הבעלים, ודין מכר עידית ושייר בינונית, ודין כותב ללוקח שני דין ודברים אין לי עימך, ודין אשה בכתובתה, ודין לוקח שמכר ללוקח והמלווה כתב לראשון דין ודברים אין לי בנכסיו.

1 א. כְּשִׁיורְדִין בֵּית דִּין לְנִכְסֵי הַלֹּהֶ לְגַבּוֹת מֶהֱן -
2 לֹא יִגְבּוּ לְבַעַל חוֹב אֲלָא מִן הַבִּינוֹנִית³
3 שֶׁבִקְרָקְעוּתִיו⁴. וְדִין תּוֹרָה⁵, שִׁיגְבֶה בַעַל חוֹב מִן
4 הַזִּיבוּרִית; שְׁנֵאמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אָמַר
5 נִשֶּׁה בִּי יוֹצֵא וְגו' - מִה דִּרְכוֹ שֶׁל אָדָם לְהוֹצִיא?
6 פָּחוֹת שֶׁבִקְלִיו. אֲבָל תִּקְנוּ חֲכָמִים בְּבִינוּנִית, כְּדִי
7 שְׁלֹא תִנְעַל דָּלֶת בִּפְנֵי לִוְיָן⁶. בְּמֵה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
8 בָּבֶא לְפָרַע מִן הַלֹּהֶ עֲצָמוֹ; אֲבָל הֵבֵא לְפָרַע מִן
9 הַיּוֹרְשִׁין, בֵּין קִטְנִים בֵּין גְּדוּלִים - לֹא יִפְרַע אֲלָא
10 מִן הַזִּיבוּרִית⁷.

2) משנה גיטין מח. (3) נקבעו שלושה סוגים של קרקעות: עידית (משובחת), בינונית, זיבורית (גרועה). אדם מעדיף שטח מצומצם של קרקע יפה על שטח יותר גדול של קרקע גרועה. (4) בגמרא בבא קמא ז: שאלו: כשהן שמין, בשלו הן שמין או בשל עולם הן שמין? פירוש, גובים לפי סוגי הקרקעות של הלווה או לפי הסוגים המקובלים בעולם. למשל, כשהקרקעות הטובים ביותר של הלווה מוגדרים בדרך כלל כ"בינוניים", והבינוניים שלו מוגדרים כפי העולם כסוג "זיבורית", מה גובה המלווה? שדה בינונית שלו או של העולם שהיא עידית שלו. ומלשון רבינו שכתב "קרקעותיו" משמע שבשלו הם שמים (וכן פסק בפירוש לקמן פרק כ"ד הלכה י) כדעת רב נחמן (כתובות קט:), שהלכה כמותו בדיני ממונות (ראה לקמן הלכה ד). (5) מימרא של עולא גיטין נ. (6) מי יש לו מעות במזומן יסרב להלוות על מנת לקבל זיבורית בעד כספו. (7) משנה שם מח: "אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית". ובגמרא שם נ. פירשו: יתומים שאמרו - גדולים ואין צריך לומר קטנים. ורבינו שינה לשון המשנה וכתב מן "היורשים" במקום מן "היתומים", לומר לך - אין דין זה מוגבל לבנים בלבד אלא לכל יורש שהוא. וטעמו של דבר, שהמלווה אינו חושש עד כדי כך, שמא ימות הלווה ויצטרך לגבות זיבורית מן היורשים.

11 ב. אֵין נִפְרָעִים⁸ מִנְכָּסִים מְשַׁעֲבָדִין⁹ בְּמָקוֹם שֵׁישׁ
12 נִכְסִים בְּגִי חוֹרִין¹⁰, וְאִפְלוּ הֵיוּ בְּגִי חוֹרִין זִיבוּרִית
13 וְהַמְשַׁעֲבָדִים בִּינוֹנִית¹¹ או עֲדִית¹², בֵּין שֶׁמְכָרֵם בֵּין
14 שְׁתַּנְתֵּם¹³. וְנִשְׁתַּדְּפוּ¹⁴ בְּגִי חוֹרִין - הֲרִי זֶה טוֹרֶף מִן
15 הַמְשַׁעֲבָדִין¹⁵; שֶׁבִּינֵן שְׁנִשְׁחָתוּ כְּאֵלוּ אֵינָם.

8) משנה שם. (9) אפילו אם נמכרו אחר ההלוואה. (10) הנמצאים ברשות הלווה ואין עליהם כל שעבוד אחר.

11) אין המלווה יכול לטעון: בינונית אני נוטל כתקנת חכמים, משום שחכמים לא תיקנו במקום שיש הפסד לאחרים. (12) המלים "או עידית" נוגעות לדין גבייה ממזיק, שדינו בעידית, אבל בעל חוב אינו גובה עידית אפילו מבני חורין, כשיש ללווה זיבורית, כמבואר לקמן בהלכה ד. ומכאן, שדין אין נפרעים ממשועבדים כשיש בני חורין נאמר גם בניזקין. (13) שם נ: (14) כמו נשתטפו, פירוש, נהר עלה על גדותיו והציף את השדה ונשחתה ואינה ראויה לזריעה. (15) כתובות צה: בעייה שנפשטה, [במגיד משנה מביא דעת הרשב"א בתשובותיו, שאם גזלן לקח בזרוע נכסים בני חורין אין גובים ממשועבדים, שסופו של גזלן ליפול בידי שומרי החוק ויוכל בעל החוב לגבות את חובו].

16 ג. רְאוּבֵן שֶׁמְכָר¹⁶ כָּל שְׂדוֹתָיו לְשִׁמְעוֹן, וְחִזְרִי שֶׁמְעוֹן
17 וּמְכָר שְׂדֵה אַחַת מֵהֶן לְלֹוִי, וּבֶא בַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן
18 לְטוֹרֶף - רָצָה מִזֶּה גוֹבֶה, רָצָה מִזֶּה גוֹבֶה¹⁷. בְּמֵה
19 דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁלֶקַח לִוְיָ בִּינוֹנִית¹⁸; אֲבָל אִם
20 לָקַח עֲדִית או זִיבוּרִית - אֵינוֹ טוֹרֶף מִלּוֹי; שֶׁהֲרִי זֶה
21 אוֹמֵר לוֹ: מִפְּנֵי זֶה טָרַחְתִּי וְלִקְחָתִי שְׂדֵה שְׁאִין דִּינָךְ
22 לְגַבּוֹת מִמֶּנּוּ. וְכֵן אִם לָקַח לִוְיָ בִּינוֹנִית, וְהִנֵּחַ אֲצֵל
23 שִׁמְעוֹן בִּינוֹנִית כְּמוֹ הַבִּינוֹנִית שֶׁלֶקַח¹⁹ - אֵינוֹ טוֹרֶף
24 מִלּוֹי; שֶׁהֲרִי זֶה אוֹמֵר לוֹ: הִנֵּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לְגַבּוֹת
25 מִמֶּנּוּ.

16) מימרא של רבה כתובות צב. (בבבא קמא ח. נאמר דין זה בשם רבא). (17) כדי להקל את ההבנה רצוי לבאר מתחילה את כל פרטי הדין ולפרש אחר כך כל פיסקא ופיסקא בפני עצמה. ובכן: ראובן לוה כסף מיהודה בשטר ונשתעבדו כל נכסיו ואחר כך מכר כל שדותיו לשמעון והיו ביניהן עידית, בינונית וזיבורית, הלך שמעון ומכר ללוי את כל הבינונית - הרשות ביד יהודה (בעל החוב) לגבות הבינונית מיד לוי או את הזיבורית שנשארו ביד שמעון (ואם נשארו ביד שמעון מאותם נכסים עידית בלבד - גובה אותם. רש"י כתובות שם). מלוי הוא יכול לגבות אף על פי שנשארו נכסים ביד שמעון, מפני שהוא לקח את השדה המשועבדת לו, שהרי בעל חוב דינו בבינונית. ואין זה דומה למה שאמרנו בהלכה הקודמת, שאין נפרעים מהלווקח במקום שיש בני חורין אפילו כשבני חורין הם זיבורית והנמכרים הם בינונית, משום שזה נאמר כשהמלווה בא לגבות מן הלווה עצמו - אפילו זיבורית - אין לטרוף מן הלקוחות, כדי שלא לגרום להם הפסד, אבל כאן גם שמעון הוא רק לוקח, ולא הוא לווה כסף, ואין כוחו גרוע מכוחו של לוי, ולפיכך אומר המלווה ללוי - אתה קנית את השדה שהייתה משועבדת לי, ואתה אני רוצה. ואם רצה גובה משמעון אפילו מעידית, אם לא נשארו בידו נכסים אחרים מאלה שקנה מראובן, שיכול הוא לומר לו: אתה קנית כל קרקעותיו של ראובן ונכנסת לכל השעבוד שהיה לי על ראובן, ולפיכך כל זמן שאני מוצא אצלך משהו שבא לידך מיד ראובן - אני גובה, ואין רצוני לתבוע מלוי שהניח לי אצלך שדה לגבות ממנה. [רש"י שם מבאר, שהמדובר, כשקנה שמעון כל השדות בשטר אחד או כשקנה לוי

נִכְסוֹ תַּחַת הַפְּעָלִים, וְהַנִּזְקִין טוֹרְפִין מִן הָעֵדִית²⁸,
וּבַעַל חוֹב טוֹרֵף מִן הַבִּינוּנִית, וְכַתְּבָת אִשָּׁה טוֹרֶפֶת
מִן הַזְבוּרִית. מִכֶּרֶן לָזֶה אַחֵר זֶה - פֶּלֶן טוֹרְפִין מִן
הָאֲחֵרוֹת²⁹; לֹא הַסְפִּיק - טוֹרְפִין מִשְׁלָפְנִי; לֹא
הַסְפִּיק - טוֹרְפִין מִשְׁלָפְנִי פָּנָיו. אֲפִלּוּ הִיָּה הָאֲחֵרוֹן
הוּא שֶׁלֶקַח הַזְבוּרִית³⁰. שְׁהָרִי הַלּוֹקֵחַ הַקּוֹדֵם אוֹמֵר
לְטוֹרֵף: הַנִּחְתִּי לָךְ מְקוֹם לִגְבוֹת מִמֶּנּוּ³¹.

(26) ברייתא שם. (27) כל שלושת הסוגים מכר ביום אחד, לזה עידית, ולזה בינונית ולזה זיבורית. (28) בהגהות מיימוניות שואל למה ניזק טורף מהלוקח, הלא מלוה על פה אינו טורף אלא מבני חורין? ותירץ שמוזק שעמד בדין וחיבוהו בית דין לשלם דינו כמלוה בשטר, כמו שאמרו בקידושין יג: (ובכמה מקומות): "מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא" [קושייא זו וגם תירוצה כתבו התוספות בבא קמא שם דיבור המתחיל: כולן]. (29) ואין מתחשבים כלל בסוג השדות. (30) אינו יכול לטעון הבינונית משועבדת לי - אגבה אותה (כמו שאמרנו בהלכה ג) משום שהלוקח הבינונית השאיר מקום אצל הלווה עצמו, מה שאין כן בהלכה ג בדין לוקח מן הלוקח. (31) כמו שאמרנו בהלכה ב.

ו. מִכֶּרֶן לְאַחַד זֶה אַחֵר זֶה - הָרִי הַלּוֹקֵחַ נִכְסוֹ תַּחַת
הַפְּעָלִים. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? שֶׁלֶקַח עֵדִית
בְּאֲחֵרוֹנָה; אֲבָל לֶקַח זְבוּרִית בְּאֲחֵרוֹנָה - פֶּלֶן גּוֹבִין
מִן הַזְבוּרִית; שְׁהָרִי אוֹמֵר לְטוֹרֵף פְּשִׁיבּוֹא לִגְבוֹת מִן
הַשְּׂדֵה שֶׁלֶקַח תַּחֲלָה: הָרִי הַנִּחְתִּי לָךְ מְקוֹם לִגְבוֹת
מִמֶּנּוּ. וְלָמָּה אֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ הַטוֹרֵף כִּף אִם לֶקַח
עֵדִית בְּאֲחֵרוֹנָה, וְתַגְּבָה הָאִשָּׁה וּבַעַל חוֹב מִן הָעֵדִית
שֶׁלֶקַח בְּאֲחֵרוֹנָה³²? שֶׁזֶּה תַּקְנָה הִיא לְלּוֹקֵחַ³³, וְהָרִי
אוֹמֵר לּוֹקֵחַ לָהֶן: אִי אֶפְשִׁי בְּתַקְנָה זֹאת³⁴, אֲלֹא כָּל
אֶחָד מֵכֶם יִגְבֶּה מִן הָרָאיוּ לוֹ.

(32) כלומר, אם אנו דוחים את הטורף אצל האחרונה אף על פי שהיא זיבורית, משום שהשעבוד נשאר עליה אחר מכירת העידית והבינונית, למה בלקח עידית באחרונה לא יגבו בעל חוב והאשה כתובתה ממנה? הרי השעבוד רובץ עליה? (33) דין זה, שהלוקח יכול לטעון: הנחתי לך מקום, תקנת חכמים היא לטובת הלוקח, שלא יגבו ממנו כשנשארו שדות ביד המוכר. (34) כדברי רבא שהבאנו למעלה בהלכה ג. נימוק זה אמרו בגמרא שם ח:

ז. מִכֶּרֶן³⁵ לְאַחַד זֶה אַחֵר זֶה, וּמִכֶּר לוֹ עֵדִית
בְּאֲחֵרוֹנָה, וְחִזְרָה הַלּוֹקֵחַ וּמִכֶּר זְבוּרִית וּבִינוּנִית וְשִׁיר
עֵדִית לְפָנָיו - פֶּלֶן גּוֹבִין מִן הָעֵדִית, שְׁהָרִי אֵין לוֹ
בְּמָה יִדְחָה אוֹתָם³⁶. מִכֶּר עֵדִית וְהַנִּיחַ בִּינוּנִית
וְזְבוּרִית - הַנִּזְקִין טוֹרְפִין מִן הָעֵדִית שֶׁכִּיד לּוֹקֵחַ
הַשְּׂנִי³⁷, וּבַעַל חוֹב וְכַתְּבָת אִשָּׁה גּוֹבִין מִבִּינוּנִית
וְזְבוּרִית שְׁשִׁיר לְפָנָיו³⁸.

(35) שם. (36) מכיוון שלקח זו באחרונה לא הניח מקום לגבות. (37) נתבאר למעלה בהלכה ג, שבמקרה כזה רצה

משמעון את השדה שקנה שמעון באחרונה, אבל אם קנה לוי שדה שקנה שמעון מראובן לפני האחרונה, יכול לוי לומר למלוה: כשקנה שמעון שדה זו הניח לך מקום אצל ראובן לגבות ופקע שעבודך ממנה, אף על פי שלא נשארה בינונית ביד ראובן, שהרי אין גובים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין אפילו עידית או זיבורית. והרי בתוספות שם דיבור המתחיל ראובן חולק על זה ואומר, שבמקרה זה יכול שמעון לטעון: הריני מוותר על תקנת חכמים שאין נפרעים ממשועבדים כשיש בני חורין, כדעת רבא (בבא קמא ז:) שהאומר אי אפשרי בתקנת חכמים שתקנה לטובתו - שומעים לו, ומשום כך לא פקע השעבוד מהשדה שקנה לוי (ראה שם). ורבינו לא ביאר כלום בזה]. (18) שעליה רובץ עיקר השעבוד. בסמוך יבואר שהכוונה שלקח כל הבינונית שקנה שמעון מראובן. (19) כלשון רבה (רבא) שם: "בינונית דכוותה". ונראה שסגנון זה בא ללמדנו, שאם נשארה בידי שמעון שדה מעולה קצת מהזיבורית שבידו, ויש להגדירה כזיבורית, ביחס לבינונית שמכר ללוי, אולם אחר שמכר ללוי הבינונית אפשר להכניסה לסוג בינונית של קרקעותיו (לפי שיטת "בשלו הן שמין", ראה למעלה הלכה א -) גובה מלוי, מפני שעל בינונית זו חל השעבוד כשהייתה ביד שמעון. ולפיכך דייק רבה (רבא) ואמר "דכוותה" (כמותה). וכן דייק רבינו וכתב: "כמו הבינונית שלקח".

ד. כִּכְר בְּאֶרְנו, שְׁהַנִּזְקִין - שְׁמִין לָהֶן בְּעֵדִית²⁰, וּבַעַל
חוֹב - בְּבִינוּנִית²¹, וְכַתְּבָת אִשָּׁה - בְּזְבוּרִית²². הָיוּ
לוֹ²³ עֵדִית וְזְבוּרִית - נִזְקִין בְּעֵדִית, וּבַעַל חוֹב וְכַתְּבָת
אִשָּׁה בְּזְבוּרִית. הָיוּ לוֹ עֵדִית וּבִינוּנִית - נִזְקִין
בְּעֵדִית, וּבַעַל חוֹב וְכַתְּבָת אִשָּׁה בְּבִינוּנִית. הָיוּ לוֹ
זְבוּרִית וּבִינוּנִית בְּלִבְד²⁴ - נִזְקִין וּבַעַל חוֹב
בְּבִינוּנִית²⁵, וְכַתְּבָת אִשָּׁה בְּזְבוּרִית.

(20) נתבאר בפרק א מהלכות נזקי ממון הלכה ז. (21) בפרק זה הלכה א. (22) בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה ג. (23) ברייתא בבא קמא ח. (24) שם. למעלה בהלכה א למדנו שבשלו שמין, ואם כן לכאורה קשה למה אנו מגדירים את הקרקע המעולה שבקרקעותיו כבינונית ולא כעידית? בגמרא שם (ח.) הקשו כך לשיטת האומר בשלו הן שמין. ותירצו, שהמדובר, כשהיו לו גם עידית ממש ומכרה וזו שנשארה בידו הייתה מוגדרת לפני מכירת העידית כבינונית וחל עליה עיקר שעבוד החוב. וכן יש להבין גם את דברי רבינו כאן וכן פסק הטור בחושן משפט סימן קכ (ראה לחם משנה). (25) בגמרא שם מובאות שתי ברייתות הסותרות זו את זו, אחת אומרת, בעל חוב בבינונית והשנייה אומרת בזיבורית. ומסקנת הגמרא שם שנחלקו בתקנה הנודעת בשם "תקנתא דעולא" (והביאה רבינו למעלה בהלכה א) ברייתא א קיבלה תקנה זו וברייתא ב לא קיבלה אותה ונשאר דין התורה שגובה מזיבורית. ורבינו פוסק כעולא. [והראב"ד ובעל העיטור מפרשים להיפך: ברייתא א לא קיבלה את התקנה וברייתא ב קיבלה. שיטתם נתבאר לקמן בפרק כ"ד הלכה ין].

ה. מִכֶּרֶן²⁶ לְשִׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם בְּכַת אַחַת²⁷ - הָרִי פֶּלֶן

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שישי כ"ה סיון - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מזה גובה רצה מזה גובה, ומובן שהניזק עדיף עידיה. (38) בעל חוב מבינונית ואשה מזיבורית - כדינם.

25 בָּהֶן דִּין קְדִימָה, אֲלֵא פֶלֶן שְׁוִי, וְכָל שְׁקָדָם וְגָבָה
26 - זָכָה, אָף עַל פִּי שְׁהוּא אַחֲרוֹן.⁷

(2) מי שהגיע לידו שטר החוב תחילה, או שקדם זמן קבלת הקנין שלו. (3) ואף-על-פי שזמן הפרעון של השני קודם לזה של הראשון (הרשב"א בתשובה אלף קטז, וכדבריו כתב ה'טור' בחו"מ סי' קד וראה 'בית יוסף' שם). ואם בא השני לגבות לפני שהגיע זמן הפרעון של הראשון - מגבים לו, וכשיגיע זמן הפרעון של הראשון יטרוף ממנו (רשב"א שם). ואין בזה הבדל בין מלוה בשטר לבין מלוה על-פה (מגיד-משנה). (4) בכתובת צד. אמר רב נחמן, הכל מודים בבעל-חוב מאוחר שקדם וגבה - מה שגבה לא גבה. ופסק הרי"ף שם כמותו, וכתב שכן גם דעת רב שרירא גאון. (5) ראה הערותינו בהלכה הבאה. (6) כלומר, יחלוקו (בבא-בטרא קנז: לוה ולוה וחזר וקנה. . . והילכתא יחלוקו). והטעם, מפני שהשעבוד חל על הקרקע בשעה שקנה אותה הלווה, ואז כל המלווים זכותם שוה. (7) סברת עצמו. ונימוקו: שלא אמרו (בגמרא, כתובות שם) "מה שגבה לא גבה" אלא בבעל-חוב מאוחר. ומשמע, שאם כולם שוים - מה שגבה גבה (מגיד-משנה בשם רשב"א).

27 ב. לֹוֹה וְכָתֵב לוֹ: שְׁאֲנִי עֲתִיד לְקַנּוֹת מִשְׁעֶבֶד לָךְ,
28 וְאַחֲרֵי כֵן קָנָה שְׂדֵה, וְחִזַּר וְלָוָה מֵאַחֲרֵי⁸ - הָרִי הַשְּׂדֵה
29 מִשְׁעֶבֶד לְרֹאשׁוֹן⁹, וְהוּא קוֹדֵם לְגִבּוֹת¹⁰. וְכֵן אֶפְלוּ
30 הָיוּ מֵאָה. אֵין דִּין קְדִימָה בְּמִטְלָטְלִין¹¹, אֲלֵא כָּל
31 שְׁקָדָם וְגָבָה מֵהֶן - זָכָה, אָף עַל פִּי שְׁהוּא אַחֲרוֹן.
32 קֹדֵם אֶחָד מִשְׁאָר אֲדָם וְתַפְס מִן הַמִּטְלָטְלִין שֶׁל זֶה
33 בְּדִי לְזִכּוֹת לְאֶחָד מִבְּעָלֵי חוֹבוֹת - לֹא זָכָה; שְׁכָּל
34 הַתּוֹפֵס לְבַעַל חוֹב בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חוֹב לְאַחֲרִים
35 - לֹא קָנָה¹². אֲכָל אֵין עָלָיו חוֹב לְאַחֲרִים - קָנָה לוֹ¹³.
36 וְכֵן אִם אָמַר לוֹ¹⁴ הַלֹּוֹה: זָכָה בְּחַפְזִי זֶה לְפָלוֹנִי -
37 זָכָה לוֹ; וְאֵין אֶחָד מִבְּעָלֵי חוֹבוֹת יְכוּלִין לְגִבּוֹת
38 מֵאֵלֵי הַמִּטְלָטְלִין, שְׁפָכֵר זָכָה בָּהֶן אַחֵר.

(8) אחר קניית השדה. ולא אמרו (בבא-בטרא שם) "יחלוקו" אלא בלוה ולוה ואחר-כך קנה, שבשעת קנייתה חל עליה בבת אחת שעבוד כל ההלוואות, ולא קדם שעבוד לשעבוד, אבל כשהלוואה אחת קדמה לקניה - נשתעבדה השדה לאותה הלוואה ברגע שקנאה הלוה, לפני שלוה שנית. (9) לפני השעבוד השני. (10) בכסף-משנה כאן (וכן ב'בדק הבית' שלו בחו"מ סי' קד, ס"ק ח) כתב, שהוא-הדין אם כתב לראשון "דאקני" (השדות שאקנה מכאן ולהבא תהיינה משועבדות לך) - ולוה משני, ולא כתב לו "דאקני", ואחר-כך קנה שדה - הרי היא משועבדת לראשון ולא לשני. ומסתמך בזה על 'ספר התרומות' שער ארבעים. ובש"ך שם ס"ק טו הוכיח מדברי רבינו ירוחם בנתיב ו' חלק ח, וכן מ'בעל התרומות' שער מג חלק ד, שאם באו לגבות מן הלווה עצמו - שניהם שוים. ומה שאמרו שאינה משועבדת לשני - הכוונה שאין השני מוציא מיד הלוקח מן הלווה, משום שלא כתב לו "דאקני", אבל כל זמן שהשדה ביד הלווה היא משועבדת גם לשני, כמו שאמרו: "אפילו מגלימא דעל כתפיה (בעל-חוב גובה אפילו מהגלימא שעל

1 ח. מִי שְׁלֹוֹה³⁹ מֵאַחַד, וְאַחֲרֵי כֵן מָכַר הַלֹּוֹה נִכְסָיו
2 לְשֵׁנִים⁴⁰, וְכָתֵב בְּעַל חוֹב לְלוֹקֵחַ שְׁנֵי: דִּין וְדָבָרִים
3 אֵין לִי עִמָּךְ, וְקָנּוּ מִיָּדוֹ - אֵינוּ יְכוּלִּים לְטַרֵף מְלוֹקֵחַ
4 רֹאשׁוֹן; שְׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ: הַנִּחְמִי לָךְ מְקוֹם לְגִבּוֹת
5 מִמֶּנּוּ אֲצֵל בְּעַל חוֹבָךְ מִן הַנִּכְסִים שְׁקָנָה לֹקֵחַ שְׁנֵי
6 אַחֲרֵי, וְאַתָּה הַפְסַדְתָּ עַל עִצְמָךְ, שְׁהָרִי סִלַּקְתָּ עִצְמָךְ
7 מֵהֶן⁴¹. וְהוּא הָדִין לְאִשָּׁה בְּכֶתֶב־הַתְּהָיָה⁴², אִם כֶּתֶבָה
8 לְשֵׁנִי - אֶפְדָּה כֶּתֶב־הַתְּהָיָה, וְאֵינָה יְכוּלָה לְטַרֵף. אֲכָל אִם
9 כֶּתֶבוּ לְרֹאשׁוֹן - טוֹרְפִין מִן הַשְּׁנִי⁴³. מָכַר הַלֹּוֹה שְׂדֵה
10 לְלוֹקֵחַ, וּמָכְרָה לֹקֵחַ רֹאשׁוֹן לְלוֹקֵחַ שְׁנִי⁴⁴, וְכָתֵב
11 הַמִּלְוֶה לְלוֹקֵחַ רֹאשׁוֹן: דִּין וְדָבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ,
12 וְקָנּוּ מִיָּדוֹ - הָרִי בְּעַל חוֹב טוֹרֵף מְלוֹקֵחַ שְׁנֵי אוֹתָהּ
13 הַשְּׂדֵה⁴⁵, וְלוֹקֵחַ רֹאשׁוֹן טוֹרֵף אוֹתָהּ מִבְּעַל חוֹב⁴⁶,
14 שְׁהָרִי כֶּתֵב לוֹ⁴⁷, וְלוֹקֵחַ שְׁנֵי טוֹרֵף אוֹתָהּ מְלוֹקֵחַ
15 רֹאשׁוֹן⁴⁸, שְׁהָרִי הוּא מָכְרָה לוֹ⁴⁹, וּבְעַל חוֹב חִזַּר
16 וְטוֹרֵף מִשְׁנִי⁵⁰, וְחִזַּרְתִּין חִלְּלָה⁵¹, עַד שֶׁיַּעֲשֹׂוּ פְּשָׁרָה
17 בִּינֵיהֶן. וְכֵן הָאִשָּׁה בְּכֶתֶב־הַתְּהָיָה.

(39) ברייתא כתובות צה. (40) בזה אחר זה. (41) בגמרא שם נימקו בסברה זו את ההבדל בין הנידון כאן לבין נשתדפו בני חורין שגובה ממשועבדים (ראה למעלה הלכה ב). (42) בגמרא שם השוו כתובת אשה לבעל חוב לעניין זה. [במגיד משנה מביא גירסא אחרת בהלכה זו והמדובר בה כשהחוב הוא כנגד שתי השדות כגון לוה מנה והשדות נמכרו בחמישים חמישים. ובכתב יד תימן נמצאות שתי הגירסאות בשתי הלכות נפרדות]. (43) זה פשוט. וקשה להבין מה משמיענו, הרי כשלא כתב לראשון גם כן טורפים מן השני? (44) כך מפרש רבינו את הברייתא (שם:), "וכן בעל חוב ושני לקוחות". (45) שהרי לא הסתלק אלא מזכותו כלפי לוקח ראשון בלבד. (46) פירוש, אחר שלוקח שני הוציא ממנו בחזרה את דמי השדה. (47) התחייב שלא יגבה חובו ממנו והרי גבה ממנו - אמנם בעקיפין. (48) ומחזיר לו מעותיו. (49) ומחוייב להחזירה לו אף על פי שבאה עכשיו לידו באמצעות בעל החוב. (50) שהרי לא הסתלק מזכותו כלפיו. (51) עד לבלי סוף.

פָּרָק עֲשָׂרִים

(1) מבאר דין בעל חוב מאוחר שקדם וגבה, ודין שטרות שזמנם ביום אחד, ודין שני שטרי חוב שבאחד כתוב בחמישה בניסן ובשני ניסן סתם.

18 א. מִי שֵׁשׁ לוֹ חוֹבוֹת הִרְבָּה - כָּל שְׁקָדָם חוֹבוֹ²⁴
19 גּוֹבָה תַּחֲלָה³, בֵּין מִן הַלֹּוֹה עֲצָמוֹ בֵּין מִן הַלְּקוֹחוֹת.
20 וְאִם קָדָם הָאַחֲרוֹן וְגָבָה - מוֹצִיאִים מִיָּדוֹ; שְׁכָּל
21 שְׁקָדָם חוֹבוֹ - זָכָה. בְּמָה דָּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקִרְקָעוֹת
22 שְׁהָיוּ לוֹ בְּעַת שְׁלֹוֹה; אֲכָל הַקְּרָקָעוֹת שְׁקָנָה אַחֵר
23 שְׁלֹוֹה מִבְּעָלֵי חוֹבוֹת הִרְבָּה, אָף עַל פִּי שְׁכָּתֵב⁵ לְכָל
24 אֶחָד מֵהֶן: מָה שְׁאֲנִי עֲתִיד לְקַנּוֹת מִשְׁעֶבֶד לָךְ - אֵין

בְּשִׁוּהָ²²; וְאִם יִגִּיעַ לַפְּחֹת שְׂבָהּ יוֹתֵר עַל חוּבוֹ²³ -
 חוֹלְקִין מִכָּל הַמָּמוֹן בִּיגִיָּהם כְּדִי שְׂיִגִיעַ לַפְּחֹת
 שְׂבָהּם כְּשֶׁעוֹר חוּבוֹ²⁴, וְחוֹזְרִין הַנִּשְׁאָרִים מִבְּעָלִי
 חוּבוֹת וְחוֹלְקִין הַיֹּתֵר בִּיגִיָּהן כְּדֶרֶךְ הַזֹּאת. פִּיֶּצֶד?
 הִיוּ שְׁלֹשָׁה חוּבוֹת, שֶׁל זֶה מְנָה, וְשֶׁל זֶה מְאֵתִים,
 וְשֶׁל זֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת: אִם הָיָה כָּל הַנִּמְצָא שְׁלֹשׁ
 מֵאוֹת - נוֹטְלִין מֵאָה מֵאָה; וְכֵן אִם נִמְצָא שֵׁשׁ פְּחֹת
 מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין בְּשִׁוּהָ. נִמְצָא שֵׁשׁ יוֹתֵר עַל
 שְׁלֹשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשִׁוּהָ, וְיִסְתַּלַּק
 בְּעַל הַמֵּאָה, וְשָׂאֵר הַמָּמוֹן חוֹלְקִין אוֹתוֹ הַשְּׁנַיִם עַל
 אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ. פִּיֶּצֶד? נִמְצָאוּ שֵׁשׁ חֲמֵשׁ מֵאוֹת אוֹ
 פְּחֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשִׁוּהָ, וְיִסְתַּלַּק הָאֶחָד,
 וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין הַמֵּאֵתִים אוֹ הַפְּחֹת בְּשִׁוּהָ, וְיִסְתַּלַּק
 הַשְּׁנַיִם²⁵. נִמְצָא שֵׁשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
 בְּשִׁוּהָ, וְיִסְתַּלַּק בְּעַל הַמְנָה, וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין
 הַמֵּאֵתִים בֵּין הַשְּׁנַיִם בְּשִׁוּהָ, וְיִסְתַּלַּק בְּעַל הַמֵּאֵתִים,
 וְנוֹתְנִין הַמֵּאָה הַנִּשְׁאָרִים לְבְּעַל הַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְנִמְצָא
 בְּיָדוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּלִבְדוֹ²⁶. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה חוֹלְקִין אֶפְלוֹ
 הֵן מֵאָה, כְּשִׁיבֹאוּ לְגִבּוֹת כְּאֶחָת. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוּנִים
 שְׁהוּרִי, שְׁחוֹלְקִין לְפִי מִמוֹנָם²⁷.

(16) כגון שהיה זמני שטרותיהם שוים (ראה ה"א הערות א
 ר"ב). (17) כמבואר שם. (18) נתבאר למעלה, שאין דין
 קדימה בקרקעות אלה. (19) נתבאר בהלכה הקודמת, שכל
 מקום שאמרו יחלוקו, כל הקודם וגבה הכל - זכה,
 והוא-הדין להיפך: במקום שאמרו כל הקודם זכה, אם באו
 ביחד לגבות, יחלוקו. (20) מחלוקת רבי נתן ורבי שם צג.
 והאריך הרי"ף שם בפירוש שתי השיטות, ופסק כרבי
 שאמר: חולקות בשוה. וכך היא שיטת רבינו כאן.
 (21) לפי מספר בעלי החובות. (22) כל אחד מהם מקבל
 אותו הסכום, בלי הבדל בין חוב גדול לקטן. (23) כשנחלק
 לפי מספר הגובים. (24) חולקים בשוה חלק מן הנכסים
 שיש בו כדי לתת לכל מלוה כשיעור החוב הפחות.
 (25) גבה כל חובו, והשלישי מפסיד מאה. (26) המלה
 "בלבד" אין לה מקום בדוגמא שלמעלה, שהרי השלישי
 גבה כל המגיע לו, ואולי מרמזת לחוב יותר גדול משלוש
 מאות. (27) אם כל החובות עולים לאלף, ונכסי הלווה
 שוים חמש מאות - מקבל כל אחד מחצית חובו. ואם שוים
 ארבע מאות - מקבל כל בעל חוב ארבעים בעד כל מאה,
 וכן הלאה. ורבינו אינו מסכים לשיטתם. ונפסקה הלכה
 כמותו ב"שולחן ערוך" חו"מ סי' קד סעיף ה.

ה. רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן²⁸, לְכָל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם שְׁטֵר חוֹב
 עַל לֵוִי, רְאוּבֵן שְׁטֵר בְּחִמְשָׁה בָּנִים, וְשִׁמְעוֹן שְׁטֵר
 בָּנִים סָתֵם, וְהָרִי יֵשׁ לְלֵוִי שְׂדֵה שְׂאִינָה כְּדִי חוֹב שֶׁל
 שְׁנֵיהֶם - מוֹרִידִין לְתוֹכָהּ רְאוּבֵן²⁹, שְׂמָא שְׁטֵר שֶׁל
 שְׁמְעוֹן בְּסוֹף נִסָּן הָיָה. וְכֵן אִין שְׁמְעוֹן יָכוֹל לְטָרֵף
 מֵאִיר וְאֵילָף³⁰, שְׂהָרִי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לוֹ: שְׂמָא בְּאֶחָד
 בָּנִים הוּא זְמַנּוֹ שֶׁל שְׁטָרְךָ, וְהָרִי שְׂדֵה בֵּת חוֹרִין
 בְּיַד רְאוּבֵן³¹ שְׁתַּגְּבָה אוֹתָהּ, וְיָבֹאוּ רְאוּבֵן שְׂהוּא אֶחָד

גבי הלווה) שהרי כל זמן שהיא נמצאת בידו היא שלו,
 וכל בעל-חוב גובה ממנה בין אם כתב לו "דאקני", ובין לא
 כתב לו. והש"ך מוסיף, שב'שער התרומות' שער מ, לא
 מצא כלום בדין זה (ב'שער התרומות' שבידי עם "גידולי
 תרומה" דפוס ויניציאה תקסט, לא מצאתי גם כן מה שהביא
 הכסף-משנה בשמו). (11) רי"ף, כתובות, שם.
 (12) מימרא של רבי יוחנן בגיטין יא: ובכתובות פד: ומשם
 ראה, שאפילו כשעשאו המלוה שליח - לא קנה.
 [ב'תוספות' גיטין שם ד"ה התופס, תמהו על רש"י שכתב
 בבבא-מציצה י. שאם עשאו שליח לתפוס - קנה. והוכיחו
 שלא קנה. וכן דעת הר"ן בגיטין שם, וכן פסק רבינו ירוחם
 בנתיב ח חלק ז. ראה 'בית יוסף' חו"מ סי' קד, וסמ"ע שם
 ס"ק א. (13) והלווה אינו יכול להתנגד ולטעון: לאו בעל
 דברים ידידי את (אינך בעל דברים שלי). והרי"ף בתשובה
 (מובא ברא"ש בבא-מציצה י.) מבאר, שדין זה נאמר רק
 במקום שנשקף הפסד למלוה אם לא יתפוס את המטלטלין,
 כגון שהלווה גוסס, וכשימות לא יוכל המלוה לגבות, כי אין
 גובים ממטלטלין של יתומים (ראה למעלה פ"א ה"ח
 והי"א) או כשהלווה מפסיד נכסיו, אבל כשאין חשש מבוסס
 להפסד - יכול הלווה לטעון: לאו בעל דברים ידידי את.
 (14) גיטין יא: (ראה למעלה פט"ז ה"ב).

ג. שְׁטֵרוֹת שְׁזָמַן פְּלֶן יוֹם אֶחָד, או שְׂעָה אֶחָת
 בְּמָקוֹם שְׂכּוֹתֵבִין שְׁעוֹת, כָּל שְׂקָדָם מִהֵן וְגַבְהָ, בֵּין
 קָרָקַע בֵּין מִטְּלָטְלִין - זָכָה¹⁵.

(15) שנינו בכתובות צג: "היו כולן יוצאות בשעה אחת וכו'
 חולקות בשוה", ורבינו לשיטתו בסוף הלכה א, שבמקום
 שאמרו יחלוקו, כל שקדם וגבה - זכה (ראה ראב"ד).
 בגמרא שם צד, נחלקו רב ושמואל בדין שני שטרות
 היוצאים ביום אחד. רב אמר יחלוקו, ושמואל אמר שודא
 דדייני (הדיינים יטילו הזכות לפי חוות דעתם - רש"י),
 ולכאורה קשה על רבינו למה פסק כרב, הלא כלל בדינו,
 שבדיני ממונות הלכה כשמואל נגד רב? אולם כבר העיר
 הרי"ף בכתובות (אות שמואל), ששמואל אינו חולק על
 המשנה, ודבריו נאמרו במכירות ומתנות בלבד, אבל
 בהלוואות מודה לרב שיחלוקו. ומביא הוכחה לדבריו, ממה
 שהקשו בגמרא (שם עמוד ב) על שמואל מברייטא, ולא
 הקשו ממשנתנו. והרי"ף מוסיף וכותב: "ואף-על-גב דחזינן
 (שאנו רואים) בירושלמי (שם פ"י ה"ד) דאקשי בה על
 שמואל, וקאמר (ואמר) מתניתין פליגא (משנתנו חולקת)
 אדשמואל וכו' - אגמרא דילן סמכינן" (על הגמרא שלנו
 (הבבלי) אנו סומכים), ורבינו קיבל דעת הרי"ף, כדרכו
 כמעט בכל מקום.

ד. בָּאוּ פְּלֶן בְּיַחַד לְגִבּוֹת¹⁶, וְכֵן בְּעָלֵי חוּבוֹת שְׂפָל
 אֶחָד מִהֵן קוֹדֵם לְזָמַן חֲבֵרוֹ שְׂפָאוּ לְגִבּוֹת מִן
 הַמִּטְּלָטְלִין, שְׂהָרִי אִין פְּהֵן דִּין קְדִימָה¹⁷, או שְׂפָאוּ
 לְגִבּוֹת מְזַרְקַע שְׂקָנָה הַלּוֹה לְאַחֵר שְׁלּוּהָ מִן הָאֶחָד
 שְׂבָהּ¹⁸, וְאִין בְּנִכְסִים כְּדִי שְׂיִגְבָּה כָּל אֶחָד מִהֵן אֶת
 חוּבוֹ - מִחְלָקִין בִּיגִיָּה¹⁹. פִּיֶּצֶד חוֹלְקִין²⁰? אִם
 כְּשִׁיתַּחֲלַק הַמָּמוֹן הַנִּמְצָא עַל מְנִינָם, יִגִּיעַ לַפְּחֹת
 שְׂבָהּן כְּשֶׁעוֹר חוּבוֹ אוֹ פְּחֹת - חוֹלְקִים לְפִי מְנִינָם²¹

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שישי כ"ה סיון - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּשָׁנִי בַּעֲלֵי חֻבוֹת לְשִׁמְעוֹן, וְהַשֹּׁבֵחַ בְּנִכְסִים²⁶ שָׁפָאוּ
לוֹ אַחֵר שְׁלוֹה מְשִׁינֵהֶם²⁷, שֶׁהֵן חוֹלְקִין בְּאֶחָד כְּמוֹ
שְׁבָאֲרֵנוּ²⁸, לְפִיכָד²⁹, רְאוּבֵן שְׁלוֹה מְשִׁמְעוֹן מְנָה,
וְכַתֵּב לוֹ: שְׁאֲנִי עֲתִיד לְקִנּוּת³⁰, וְחֹזֵר וְלוֹה מְלוֹי
מְאֲתִים, וְכַתֵּב לוֹ: שְׁאֲנִי עֲתִיד לְקִנּוּת, וְקָנָה אַחֵר כָּף
שָׂדֶה וּמְכָרָה לִיהוּדָה בְּמֶאֱהָ וַחֲמִשִּׁים, וְהַשְׁבִּיחָה
יְהוּדָה בְּהוֹצָאָתוֹ וַהֲרִי הָיָה שְׁוֹה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת - טוֹרֵף
שְׁמֻעוֹן וְלוֹי הַקֶּרֶן³¹ וְחוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשׁוֹה³², וְנִמְצָא
בְּיָד זֶה חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים וּבְיָד זֶה חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים;
וְחֹזְרִין שְׁמֻעוֹן וְלוֹי וְיְהוּדָה³³ שְׁלֹשֶׁת וְחוֹלְקִין מֵאָה
וַחֲמִשִּׁים שֶׁל שֹׁבֵחַ עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁפָּרְשָׁנוּ³⁴. נִמְצָא
שְׁמֻעוֹן טוֹרֵף מְנָה שְׁלוֹ מְשָׁדֶה זֶה, וְלוֹי טוֹרֵף מֵאָה
וְשִׁלְשִׁים וְשִׁבְעָה וּמְחָצָה, וְיְהוּדָה נוֹטֵל מִן הַשֹּׁבֵחַ³⁵
שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים וּמְחָצָה. וְכֵן הֵן חוֹלְקִין אֶפְלוֹ הֵן
מֵאָה.

(2) ברייתא בבא-מציעא טו. ובכמה מקומות. [במגיד-משנה
ציין המקור: מימרא של שמואל שם, "בעל חוב גובה את
השבח". העדפנו להסתמך על הברייתא משני טעמים, א.
ברייתא עדיפה; ב. הרשב"ם בבבא-בבא-בבא-בבא: כותב
שלדעת שמואל גובה כל השבח, ואין הלכה כמותו.
(3) כשהחוב הוא כנגד ערך השדה אחר שהשביחה (ראה
לקמן ה"ו בדין שדה אפוחיקי). (4) כלומר, שהשביחה
השדה ביד הלוקח. (5) שהלוקח השקיע כסף כדי
להשביחה. (6) בבא-בבא-בבא-בבא: (רבים חלקו על רבינו,
ודעתם שגם משבח בלי הוצאה אין בעל חוב גובה יותר
ממחצה) ('בית יוסף' חו"מ ס"ט קטו בשם רבינו זרחיה
הלוי, הראב"ד והרשב"א. וכן פסק הרמ"א שם סעיף א. ראה
ש"ך שם ס"ק א' וס"ק ה'). (7) שיטה זו מובאה ברי"ף
בבא-מציעא פרק אלו מציאות, ודחה אותה מהלכה. נימוקו
יתבאר לקמן. (8) שדינו כגולן. (9) כמה הוא השבח
וכמה הוציא, ואם השבח יותר על ההוצאה - נוטל את
ההוצאה, ואם ההוצאה יתירה - נוטל רק השבח.
(10) ואם-כן השבח גדול מההוצאה בשיעור חמשים.
(11) הלוקח. (12) נמצא שמחשבים ומחלקים ביניהם רק
את השבח העודף על ההוצאה. (13) למעלה הערה ו
כתבנו שהרי"ף דוחה שיטה זו. ונימוקו - שאין זה דומה
ליורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, שדעתו ליטול מבעל
השדה כשיצטרך להחזיר לו את השדה, אבל בנידון שלפנינו
הלוקח סומך על אחריותו של המוכר, וחשב שאם יגבה
בעל-חוב את השדה - יחזור ויגבה הכל ממנו, ולכן נוטל
בעל-חוב גם את ההוצאה, והלוקח יגבה כל הפסדו
מהמוכר. [בש"ך שם ס"י קטו ס"ק ט כתב, שבספר הרמב"ם
עם מגדל-עוז הגירסא היא כשיטת הרי"ף, ומוסיף שגם רב
האי גאון בספר 'מקח וממכר' שער כז דף כח פסק כשיטה
זו. והכריע כן להלכה למעשה]. (14) הכסף ששילם בעד
השדה. (15) כדין כל לוקח שבעל-חובו של המוכר טרף
השדה שקנה. (16) ויש לשאול: אם ישנם נכסים שנמכרו
אחר זמן המכירה ללווי, כיצד טרף בעל-חוב מלווי, הרי הוא
יכול לטעון: הנחת לי מקום לגבות? במגיד-משנה הרגיש

זְמַנָּה וְהוּא שִׁישׁ לוֹ לְטֹרֵף מִמֶּנִּי³². לְפִיכָד, אִם פָּתְבוּ
הַרְשָׁאָה³³ זֶה לְזֶה³⁴ - טוֹרְפִין מֵאִיר וְאֵילָף מִכָּל
צִיד³⁵. וְהוּא הַדִּין³⁶ בְּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן שֶׁמְכָר לָהֶן לְוִי
שָׂדֶה אַחַת בְּשָׁנִי שְׁטָרוֹת, שְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה בְּחִמְשָׁה
בְּנִינִין וְשְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה בְּנִינִין סֹתֵם.

(28) מעשה שהיה (שם צד:). (29) כן פסק רב יוסף, שם.
(30) מהנכסים שמכר לוי מחודש אייר ואילך, שנשארו אחר
גובה ראוּבֵן חֻבוֹ. (31) בשעה שלוה לוי מראובן, היתה
לו שדה בת חורין - זו שגבה שמעון - ולא נשתעבדה השדה
שנמכרה אחר שעה זו. (32) צ"ל "ממני". פירוש, לו יש
הזכות לטרוף ממני, ולך אין זכות זו. (33) ייפוי כוח.
(34) מלוה אחד לשני. (35) מכוחו של השטר שזמנו חמשה
בניסן או מכוחו של זה שזמנו ניסן סתם. (36) רש"י מפרש,
את המעשה שבגמרא שם, בשטרי מכירה. רבינו פירש,
כנראה, בשטרי חוב. ומסבא השווה לזה דין מכר.

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים

(1) מבאר שבעל חוב גובה את השבח, ואיזה שבח גובה
ואיזה שבח אינו גובה.

א. בַּעַל חֻבֵּ2 גוֹבֶה אֶת הַשֹּׁבֵחַ³ שֶׁהַשְׁבִּיחַ הַלּוֹקֵחַ⁴,
בֵּין שֶׁהַשְׁבִּיחוֹ מִחֶמֶת הוֹצָאָה⁵ בֵּין שֶׁשִּׁבְּחוֹ נִכְסִים
מֵאֲלִיָּהֵן. אֲלֹא שֶׁאִם שִׁבְּחוֹ מֵאֲלִיָּהֵן - טוֹרֵף כָּל
הַשֹּׁבֵחַ, וְאִם הַשְׁבִּיחוֹ מִחֶמֶת הוֹצָאָה - גוֹבֶה חֲצִי
הַשֹּׁבֵחַ⁶. בִּיצִיד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב עַל שְׁמֻעוֹן
מְאֲתִים, וּמְכָר שְׁמֻעוֹן לְלוֹי שָׂדֶה בְּמֶנָּה, וְהוֹצִיא
עָלֶיהָ לְוִי הוֹצָאָתוֹ, וְהַשְׁבִּיחָה וַהֲרִי הָיָה שְׁוֹה
מְאֲתִים, כְּשִׁיבֹא רְאוּבֵן לְטֹרֵף מְלוֹי - טוֹרֵף מִמֶּנָּה
בְּמֶאֱהָ, וַחֲמִשִּׁים שֶׁל חֲצִי הַשֹּׁבֵחַ. וְאִם הַשְׁבִּיחָה
מִחֶמֶת עֲצָמָה, כְּגוֹן שֶׁהוֹקֶרֶה בְּדָמִים אוֹ עָלוֹ בָּה
אֵילָנוֹת - גוֹבֶה אֶת כָּלָה. הוֹרִי חֲכָמִים גְּדוֹלִים⁷
וְאָמְרוּ: לֹא יֵהָא הַלּוֹקֵחַ רַע פָּחוּ מֵהַיּוֹרֵד לַשָּׂדֶה
חֲבִירוֹ שֶׁלֹּא בְּרִשׁוֹת⁸, שֶׁשְּׁמִינִין לוֹ⁹ וַיְדוֹר עַל הַתְּחַתּוֹנָה.
לְפִיכָד, אִם הַשְׁבִּיחַ מֵאָה וְהוֹצִיא חֲמִשִּׁים¹⁰ - נוֹטֵל¹¹
כָּל הַהוֹצָאָה וְחֲצִי הַשֹּׁבֵחַ הַיֵּתֵר עַל הַהוֹצָאָה, וְהַחֲצִי
עִם הַקֶּרֶן טוֹרֵף בַּעַל חוֹב¹². [וְדָבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם,
וְכָף רְאוּי לְדוֹן¹³]. וְחֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְגוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן¹⁴
מִנְכָּסֵי שְׁמֻעוֹן, אֵף מִן הַמְשַׁעֲבָדִין שֶׁמְכָר אוֹ נָתַן¹⁵
מֵאַחֵר זְמַן שֶׁמְכָר בּוֹ לְלוֹי¹⁶; אֲבָל הַשֹּׁבֵחַ שֶׁטָּרֵף
מִמֶּנּוּ בַּעַל חוֹב, בֵּין בְּחֲצִיו בֵּין בְּכָלּוֹ - אֵין לוֹי
גוֹבֶהוּ אֲלֹא מִנְכָּסִים בְּנֵי חוֹרִין¹⁷ שֶׁל שְׁמֻעוֹן. שֶׁתִּקְנֶת
עוֹלָם הִיא¹⁸: שֶׁלֹּא יִגְבֶּה הַשֹּׁבֵחַ, וְלֹא הַפְּרוֹת שֶׁאֲכָל
הַגִּזְלָן¹⁹, וְלֹא מְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבְּנוֹת²⁰, מִנְכָּסִים
מְשַׁעֲבָדִין; שֶׁאֵלּוֹ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶן קֶצֶף²¹. וּמִקְלִי
כְּתֻבָּה²², שֶׁלֹּא תִטְרֹף אִשָּׁה מִן הַשֹּׁבֵחַ כְּתֻבָּתָהּ. וְלָמָּה
יִטְרֹף בַּעַל חוֹב חֲצִי הַשֹּׁבֵחַ בְּלֶבֶד הַבָּא מִחֶמֶת
הוֹצָאָה עֲצָמָה²³? לְפִי שֶׁהַשֹּׁבֵחַ בָּא לְאַחֵר שְׁלוֹה
מִרְאוּבֵן וְלֹאֲחֵר שֶׁמְכָר לְלוֹי, וְנִמְצָא רְאוּבֵן²⁴ וְלוֹי²⁵

כאן, שהשדה שוה עכשיו שלוש מאות, אחר ניכוי ההוצאה שהשקיע יהודה. (34) שם, היינו שבתחילה מחלקים שלשתם 75 בשוה, ונוטל כל אחד 25 ונסתלק שמעון שגבה כבר כל חובו, וחוזרים לוי ויהודה ומחלקים ביניהם את 75 הנותרים, ונוטל זה 37 וחצי, וזה 37 וחצי. (35) ממאה וחמישים של הקרן אינו נוטל כלום, אלא גובה כל הקרן מן המוכר, ומשתתף רק בשתי חלקות האחרונות, היינו מחלוקה ראשונה נוטל 25, ומהשניה נוטל 37 וחצי - ביחד 62 וחצי; ולוי קיבל נוסף על כך עוד 75 מחלוקה ראשונה, ויצא לו סכום של 137 וחצי כמו שמסכם רבינו בסמוך.

- ב. פל הפירות³⁶ שאכל הלוקח - אינן נטרפין ממנו.¹
אבל הפירות המחברין לקרקע³⁷, אף על פי שאינן צריכין לקרקע, פנעבים שהגיעו להפציר - הרי פעל³
חוב גובה מהן כמו שגובה מן השבחה.⁴

(36) בבא-מציעא יד: אמר שמואל, בעל-חוב גובה את השבחה. ולמדו מדבריו: שבח אין (כן), פירי לא. ומבאר הרי"ף בהלכותיו שם, שהכוונה לפירות שאכל הלוקח או שנתלוש, אבל המחוברים לקרקע - גובה. (37) נראה, שרבינו למד זה מלשונו של הרי"ף, שכתב שם: "אבל פירי דאיתנהו האידנא מיחברי בארעא, גבי להו בעל-חוב (פירות שהם עכשיו מחוברים בקרקע - בעל-חוב גובה אותם)", ואינו מחלק בין צריכים לקרקע ובין אינם צריכים. נרבה המבוכה בדין פירות שאינם צריכים לקרקע. בהלכות טוען ונטען פ"ה ה"ד פסק רבינו, שאם אינם צריכים לקרקע דינם כמטלטלין, וכן פסק גם בהל' מכירה פ"א ה"ז לענין קנין ולענין אונאה. במגיד-משנה כאן ובהלכות מכירה פ"א ה"ז, ובלחם-משנה פ"ב מהל' שכירות ה"ד נדחק ליישב את הסתירות הללו. אולם רבינו עצמו בפירושו לשבועות מב: מבאר שיטתו, וביאורו מסלק את כל הסתירות והקושיות. במשנה שם חולקים רבי מאיר וחכמים בדין שומר שקיבל פירות מחוברים לשמירה, ומודה במקצת התביעה. רבי מאיר אומר: דינם כמטלטלין ומחויב שבועה, וחכמים אומרים שהם כקרקע ואין נשבעים על הקרקעות. ובגמרא שם מג. פירשו שמחלוקתם בענבים העומדים ליבצר. וכתב שם רבינו: "מחלוקת חכמים ורבי מאיר היא בענבים העומדים להיבצר (שאינם צריכים לקרקע - המפרש) והלכה כחכמים, אבל כשימסרו לו בתורת שמירה ולענין מקח וממכר ודיני ההונאה (גירסת הש"ך חו"מ סי' צה ס"ק ט) והודייה במקצת כשהיה עיקר התביעה שלא בתורת שמירה, העיקר המכוון אליו שהם במטלטלין, שכל העומד ליבצר כבצור דמי, ושומר זה הלשון". וביאר הש"ך שם שהמלה "אבל" מתפרשת כאן כמו: במה דברים אמורים (אבל זה נאמר רק), ואומר רבינו, שלא אמרו שהם כקרקע אלא כשנמסרו הפירות בתורת שמירה, אבל בענינים אחרים שמנה שם, וביניהם גם הודאה במקצת במלוה - דינם כבצורות (כנראה כוונתו שגם חכמים מודים בזה). והש"ך ממשיך ומבאר, שדבריו הם לפי שיטת רבו רבי יהוסף הלוי, הובאה ב'טור' שם שמנמק את ההבדל בין שמירה ובין דין אונאה ושבועה וכיוצא בהן, ואומר: "כאן גבי שומר לאו כבצורות דמיין, כיון דלשמירה הן כשהן מחוברין לקרקע וכו' דהא לאו למיתלשניהו מסרינהו ניהליה (שהרי לא כדי

בוה, ומבאר שהמדובר כשקנה שמעון אותם הקרקעות אחר שלוח מראובן, וחל עליהם השעבוד לפי שיטת רבינו (למעלה פ"ח ה"א) שהנכסים שקנה הלוח אחר ההלוואה אינם משועבדים לאותה ההלוואה, אם לא התנו בפירוש "דאקני". יתקיים איפוא הדין האמור כאן - כשלא התנו בהלוואה, והתנו במכירת הקרקע ללוי, או כשקנה הקרקעות אחר ההלוואה, ולפני שמכר אותה השדה ללוי ולא נשתעבדו לראובן ונשתעבדו ללוי. (17) משנה, גיטין מח: (18) חכמים תיקנו זאת מפני "תיקון העולם" (מונה מקובל בפי חכמי התלמוד להגדיר בו תקנות שמגמתן למנוע עוול בולט לאחד מבעלי הדינים כתוצאה מהחוק המקובל, שיגרם לשיבוש יחסי משא ומתן וכדומה). (19) במשנה: "אין מוציאים לאכילת פירות וכו' מנכסים משועבדים", ומפרש שם רבינו, כיון שגזל שדה מליאה פירות, ואכל פירות שהוציאה - גובה הנגזל דמי הפירות מנכסים בני חורין בלבד, וכן כתב כאן. ורש"י שם מפרש, כגון שגזל שדה ומכרה, והלוקח זרעה והוציאה פירות, ובאה הנגזל וטרפה עם הפירות אחר שהחזיר ללוקח הוצאותיו, וחזר הלוקח ותובע מהגזלן את דמי השדה, וגם מותר דמי הפירות - מגבים לו דמי השדה גם מנכסים משועבדים של הגזלן, אבל דמי הפירות רק מבני חורין. (20) אלמנה ובנותיה מקבלות מזונות מנכסי המוריש. פרטי דיני המזונות - נתבארו במקומם בפרק טז מהלכות אישות. (21) הסכום אינו קצוב, ולא תיקנו שעבוד נכסים לתביעות שרמתן אינה ידועה וקצובה, שהרי הלוקח אינו יודע עד כמה עליו להזהר. נימוק זה אמרו רבי חנינא שם נ: ועולא נתן שם טעם אחר: "מפני שאין כתובין" פירוש, לא נכתבו בשטר מכר ולא בכתובת אשה, ובמסקנא (שם נא). אמרו שהנימוק שנוי במחלוקת בין תנא-קמא ורבי יוסי. וקיבל רבינו נימוקו של רבי יוסי, שהלכה כמותו בכל מקום אפילו נגד רבים (ראה עירובין מו:). (22) חכמים הקילו בכמה דברים את ההתחייבויות הנובעות מתנאי הכתובה, וזו אחת מהן (בכורות נב:). (23) תמיהה זו כוחה יפה לשתי השיטות שנאמרו למעלה, בדין ניכוי ההוצאה מן השבחה. (24) שהלוח כסף לשמעון. (25) שקנה משמעון השדה באחריות. (26) צ"ל: כנכסים. (27) יש לדון את השבת כנכס חדש של שמעון שבא לו אחר שלוח משניהם. (28) למעלה בפ"כ ה"א. (29) מזה שאמרנו, שהלוקח דינו כבעל-חוב של המוכר, והשבח נידון כאילו הוא נכס של הלוח-המוכר שהגיע לידו אחר המכירה - יוצא. (30) רבינו לשיטתו (למעלה פ"ח ה"א) שהנכסים הבאים ללוח אחר ההלוואה לא נשתעבדו, אם לא הותנה בפירוש. (31) שוויה של השדה לפני שהשביחה, היינו 150. (32) בהתאם לשיטת רבינו שנתבארה למעלה (פ"כ ה"ד) בדין חלוקה (ראה שם). (33) הלוקח שנעשה בעל-חוב של ראובן, אחר ששמעון ולוי טרפו השדה שקנה מראובן. מלשונו של רבינו כאן יש ללמוד, שלא קיבל דעתם של חכמים גדולים, שמנכים את כל ההוצאה מן השבח ונותנים ללוקח, ואת מותר השבח מחלקים ביניהם, שהרי לפי שיטה זו אין חולקים את כל השלש מאות, וזה כדעת הש"ך שהבאנו למעלה (הערה יב). ולגירסת המגיד-משנה שם, שרבינו קיבל דעתם - מוכרחים אנו לקבל פירושו הדחוק

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שישי כ"ה סיון - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

46) רבינו מדמה יתומים למקבל מתנה, מפני שאין להם על מי לחזור ולגבות מה שנטל, וגם לא קיבלו תנאי שכזה. ובהגהות מיימוניות כאן אות ה כתב, שרבינו למד זה מגמרא ב"מ קי. שאלו שם: יתומים אומרים: אנו השבחנו, ובעל-חוב אומר: אביכם השביח, על מי להביא ראיה? יוצא מזה, שאין גובים משבח שהשביחו יתומים. וה'תוספות' ב"מ שם ד"ה בעל חוב, ובכורות נב. ד"ה והאמר, כתבו שבעל-חוב גובה השבח מן היתומים, מפני שהם "כרעי דאבוהון" (ירך אביהם) וחובותיו של האב עוברים אליהם, ודחו את הראיה שהבאנו בשם הגהות מיימוניות. [במגיד-משנה כתב, שדעת הרי"ף כרבינו, ולא גילה מקומו. ראה לחם-משנה כאן, וש"ך חו"מ סי' קטו ס"ק לא].

ה. **בַּעַל חוֹב שֶׁשָׁרַף בְּחוּבוֹ מִיַּד הַלֹּקֵחַ מַה שְּׂרָאוּי**
לוּ מִן הַקֶּרֶן וְחֲצֵי הַשֶּׁבַח - רֹאשֵׁי הַנֶּשֶׁאֵר מִן
הַקֶּרֶקֶע: אִם יֵשׁ בּוֹ תַעֲלָה⁴⁷ לַלֹּקֵחַ⁴⁸, כְּגוֹן שֶׁנֶּשֶׂאֵר
לוֹ בְּשָׂדֶה בֵּית תְּשֻׁעָה קִבְיָן⁴⁹, וּבְגִנָּה בֵּית חֲצִי קִבְיָן⁵⁰
- יִשְׁתַּתְּפוּ בָּהּ שְׁנֵיהֶם⁵¹; וְאִם לֹא נֶשֶׂאֵר לוֹ דָּבָר
שְׂאֵלוֹ יִחַלֵּק יִהְיֶה שֵׁם פְּלוֹ עֲלֵיוֹ⁵² - נוֹתֵן לוֹ בַּעַל
חוֹב אֶת דְּמִיוֹ⁵³.

47) תועלת. 48) חלק השדה שנשאר ביד הלוקח, ראוי לעיבוד להוציא פירות. 49) אפשר לזרוע בה תשעה קבים תבואה, שהם סאה וחצי. [הקב הוא ארבעה לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות]. 50) חלקת קרקע קטנה כזו, מספיקה לגינה. 51) כלומר, ויחלקו את השדה, ואין האחד מהם יכול לכופר את השני למכור לו את חלקו או לקנות ממנו. 52) משנה בבבא-בבא-בבא יא: "זה הכלל, כל שאילו יחלק ושמנו עליו - חולקין". פירוש, אם שנים שותפים בדבר אחד, וכשיחלקו את הדבר לשני חלקים, יקרא כל חלק כשם הדבר השלם - אז יכול כל שותף לדרוש חלוקה ממש. ומלמדנו רבינו, שקרקע קטן מבית תשעה קבים - אינו נקרא שדה. וגינה פחותה מבית חצי קב - אינה נקראת גינה. ולמד זה ממשנה הנ"ל. 53) מקור דין זה ברי"ף ב"מ טו: ושם נאמר: שקיל ליה לדמיה מבעל-חוב (לוקח דמיו מבעל-חוב). משמע שרצונו של הלוקח קובע, רצה לוקח קרקע, רצה לוקח כסף. וכן מבאר ב'טור' חו"מ סי' קטו. אולם רבינו שינה הלשון, וכתב: "נותן לו בעל-חוב את דמיו", ומשמע לכאורה שכופה את הלוקח לקבל מעות. וב'שולחן ערוך' שם ס"ב מביא דברי רבינו כלשונו כאן, והרמ"א מוסיף "אם ירצה הלוקח". ונראה שאינו חולק אלא מבאר, ומתקבל על הדעת שגם דברי רבינו יתבארו כך.

ו. **הִיְתָה הַשָּׂדֶה⁵⁴ אֲפֹתִיקִי⁵⁵ - בַּעַל חוֹב נוֹטֵל אֶת**
כֶּלֶה⁵⁶, וְרֹאשֵׁי חֲצֵי הַשֶּׁבַח הַנֶּשֶׂאֵר לַלֹּקֵחַ⁵⁷; אִם
הָיָה חֲצֵי הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַהוּצָאָה - נוֹטֵל הַהוּצָאָה⁵⁸
מִבַּעַל חוֹב⁵⁹, שֶׁהָיָה אוֹמֵר לוֹ בַּעַל חוֹב: שְׂדֵי הִיא
שְׁהַשְׁבִּיחָה⁶⁰, וְהַנֶּשֶׂאֵר לֹא⁶¹ מִן הַשֶּׁבַח⁶² נוֹטֵל מִן
הַמוֹכֵר; וְאִם הָיָה חֲצֵי הַשֶּׁבַח פָּחוֹת מִן הַהוּצָאָה -
אֵין לוֹ מִן הַטּוֹרֵף אֶלָּא דְּמֵי חֲצֵי הַשֶּׁבַח⁶³, וְחוֹזֵר
וְגוֹבֶה מִן הַמוֹכֵר חֲצֵי הַשֶּׁבַח שֶׁנֶּשֶׂאֵר בְּלִבָּד⁶⁴.

54) ב"מ טו. 55) כגון שאמר לוה למלוה: לא יהא לך

לתשלם מסרם לידו, אלא לשמרם כמו שהם). ומחדש הש"ך (שם בס' קטו ס"ק יח), שבעל-חוב הבא לטרוף את השדה עם הפירות - יש לזרוע כשומר, שהרי אינו בא לתלוש את הפירות אלא ליטלם כמו שהם, ויכול לומר ללוקח: אין זה ענינך מה אעשה עם הפירות אחר שיגיעו לידי, עכשיו אינני תולש אותם. ובהתאם לשיטה זו פסק רבינו כאן, שאפילו אינם צריכים לקרקע - דינם כקרקע. ובמכירה וכן באונאה, פסק שדינם כמטלטלין. על פירושו הנפלא הזה של הש"ך עלינו להוסיף עוד, שבהל' טוען ונטען שם התכוון רבינו להודאה במקצת במלוה ולוה, ולא בשומר. והרמב"ם חולק על רבינו, ודעתו שאם אינם צריכים כלל לקרקע - הרי הם כמטלטלין, ולא אמרו "לאו כבצורות דמיין" אלא כשהקרקע תוסיף להשביחם קצת. וכן מפרש הרמב"ם גם דעת רש"י. ורבינו זרחיה הלוי והרשב"א מרחיקים לכת וסוברים, שאפילו הצריכים לקרקע אין בעל-חוב גובה אותם בחובו אלא נוטלם ומשלם דמיהם ללוקח (מגיד-משנה).

ג. **מִתְּנָה³⁸ שֶׁשִּׁבְּחָהּ מַחְמַת הוּצָאָה - אֵין בַּעַל חוֹב**
גֹּבֶה מִשִּׁבְּחָהּ כְּלוּם, אֶלָּא רֹאשֵׁי כֶּמֶה הִיְתָה שְׁוֹה
בְּשִׁעַת מִתְּנָה וְגוֹבֶה. וְאִם שִׁבְּחָהּ מֵאֲלִיָּה - בַּעַל חוֹב
גֹּבֶה אֶת כֶּלֶה³⁹. וְאִם קָבַל הַנוֹתֵן אַחֲרֵיכֵן הַמִּתְּנָה -
הָרִי בַּעַל חוֹב גֹּבֶה מִמֶּנָּה אֶת הַשֶּׁבַח כְּדֶרֶךְ שְׁגוּבִין
מִן הַלְקוּחוֹת⁴⁰. וְלִמָּה יִטְרֹף בַּעַל חוֹב חֲצֵי הַשֶּׁבַח
מִן הַלֹּקֵחַ⁴¹ וְלֹא יִטְרֹף מִמֶּנָּה מִתְּנָה כְּלוּם? מִפְּנֵי⁴²
שֶׁהַמוֹכֵר פּוֹתֵב לַלֹּקֵחַ בְּשִׁטְר מִכִּירָה: שְׂאֵנִי מִחֵיב
לָךְ בְּקֶרֶן וּבְעֶמֶל שֶׁתַּעֲמַל וּבְשִׁבְּחָה שֶׁתַּשְׁבִּיחַ, וְעַלִּי
אַחֲרֵיכֵן הַכֹּל; וְרָצָה הַלֹּקֵחַ וְקָבַל דָּבָר זֶה⁴³, שֶׁהָרִי
הַלֹּקֵחַ יֵרֵד עַל תְּנָאֵי זֶה, שְׂאֵם יִלְקַח מִמֶּנָּה הַשֶּׁבַח
יִחְזֹר עַל הַמוֹכֵר. וְאֶפְלוּ לֹא כֶּתֵב⁴⁴ - כֶּבֶר נֹדֵעַ שֶׁזֶה
דִּין הַמוֹכֵר עִם הַלֹּקֵחַ⁴⁵. אֲבָל הַמִּתְּנָה, שְׂאֵין שֵׁם
תְּנָאֵי זֶה - אֵינוֹ גֹּבֶה מִשִּׁבְּחָה שֶׁהַשְׁבִּיחָה בְּהוּצָאָתוֹ
כְּלוּם.

38) ב"מ טו. 39) בגמרא שם, אמר רבא סתם שאין בעל-חוב גובה את השבח ממתנה, וכתב הרי"ף שם: "ומסתבר דהאי שבחא דלא גבי ממתנה - שבחא דאתי מחמת הוצאה הוא, אבל שבחא דאתי ממילא טריף (מתקבל על הדעת שהשבח שאינו גובה ממתנה - שבח הבא מחמת הוצאה הוא, אבל שבח הבא מאלי - טורף)". ורבינו קיבל סברתו. והראב"ד בהשגותיו כאן מסכים לדבריו. 40) שנתבאר למעלה בהלכה א, שגובה חצי השבח אחר ניכוי ההוצאה. 41) כששבחה מחמת הוצאה. 42) נימוק זה נתבאר בגמרא, שם. 43) שבעל-חוב יקח גם השבח. 44) את התנאי הזה בשטר. 45) וכל דבר שבממון שנתקבל כמנהג קבוע - מחייב את שני הצדדים, אפילו כשלא התנו כן בפירוש. למעלה בהלכה א ביאר רבינו, למה אינו גובה את כל השבח.

ד. **וְכֵן יְתוּמִים⁴⁶ שֶׁהַשְׁבִּיחוּ הַנֶּכְסִים - אֵין בַּעַל חוֹב**
גֹּבֶה מִן הַשֶּׁבַח כְּלוּם. אֲבָל אִם שִׁבְּחוּ נֶכְסִים
מֵאֲלִיָּהּ - גֹּבֶה אֶת הַשֶּׁבַח כְּלוּם.

אפותיקי, בניגוד לשיטת הרי"ף ורב האי גאון, שגם במקרה זה נוטלים הפחות שבשניהם מפני שהוא טוען: שדה שלי השבחתם. ולשיטתם, יפה כוחו של המלוה בהשביחו יתומים מהשבית הללו עצמו. ומובן, שאז יטענו יתומים: אבינו השבית, ואין לך יותר מערך החוב, והוא יטעון: אתם השבחתם (ראה 'בית יוסף' חו"מ סי' קטו שהשיג על המגיד-משנה).

יום ש"ק כ"ו סיון ה'תשע"ט

פרק שנים ועשרים

(1) מבאר סדר גביית החוב ודיני אדרכתא ודיני טירפא ודיני שומא.

- א. סדר גביית החוב כף הוא: כשיביא המלוה שטרו
- לבית דין ויתקנם² - אומרים ללוה: שלם. ואין
- יורדין לנכסיו³ תחלה עד שיתבענו⁴. ואם טעה הדין
- והוריד המלוה לנכסיו לזה קדם שיתבענו - מסלקין
- אותו⁵. אמר הלוה: הריני משלם, קבעו לי זמן כדי
- שאלוה מאחר או אמשכך⁶ או אמכר ואביא המעות
- קובעין לו זמן שלשים יום, ואין מחיבין אותו
- לתן משכון⁷; שאלו היו שם מטלטלים - מיד היו
- בית דין גובין מהם⁸. ואם רצה המלוה להחרים על
- מי שיש לו מעות או מטלטלין ומפליג אותו
- בדברים - הרי זה מחרים¹⁰. ואין מחיבין הלוה
- להביא ערב עד שיתן. שלמו השלשים ולא הביא -
- בית דין כותבין אדרכתא¹¹. וכן אם אמר בתחלה
- כשתבעו: איני משלם - כותבין אדרכתא על נכסיו
- מיד¹², ואין קובעין לו זמן. וכן אם אין שם אלא
- מלוה על פה¹³ או שהודה¹⁴ - כותבין אדרכתא על
- נכסיו בדין חורין¹⁵ שיש לו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"סדר גביית החוב כך הוא.

"אין יורדין לנכסיו תחילה עד שיתבענו, ואם טעה הדין... מסלקין אותו"

ידועה דרשת חז"ל על הפסוק "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות. ומפורש בגמרא בבא-בבא "מאי דכתיב במלוה ה' חונן דל, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול, "עבד לזה לאיש מלוה". ובשו"ע אדמו"ר הזקן כתב שזה עיקר באמונה "בשגם אנו מאמינים בני מאמינים שהצדקה אינה אלא הלוואה לקב"ה כדכתיב מלוה ה' חונן דל, וגמולו ישלם לו בכפליים בעולם הזה.

וסדר גביית החוב כך הוא שצריך שיתבענו תחילה, שלאחרי כל הכוונות שבגלות צריכים ישראל לתבוע את ביטול הגלות בפשטות, ובלשון הכתוב "עד מתי אלקים יחרף צר" אשר חרפו עקבות משיחך".

פרעון אלא משדה זו (ראה למעלה פי"ח ה"ג). (56) עם השבח, שהרי היא כקנויה לו. והמדובר כשהשדה לפני שהשביחה אינה שוה יותר מהחוב. (57) המגיע ללוקח, כפי שנתבאר למעלה בתחילת ה"א. (58) על כל ההוצאה. משמע שבעל-חוב נוטל חצי השבח הראשון בלי ניכוי חלק ההוצאה, ובזה יפה כוח אפותיקי מכוח שעבוד רגיל. (59) ולא את חצי השבח. (60) ודין כדורד לתוך שדה חבירו והשביחה - שמחזיר לו ההוצאה בלבד. (61) ללוקח. (62) מכל השבח, אחר ניכוי ההוצאה שנטל מבעל-חוב. (63) מאותו נימוק. (64) כלומר, החצי שלא החזיר לו בעל-חוב. ובכן קיבל כל השבח. [תמיהות רבות מצאו ראשונים ואחרונים בהלכה זו, ובראשם הראב"ד בהשגותיו, ולא עלה בידם ליישבה. ומעניין שהראב"ד נמנע כאן להשתמש בסגנון השגה חריף, אלא משער שטעות סופר כאן. ונראה שבהסתמך על השערתו - השמיט מן ב'שולחן ערוך' את ההלכה הזו].

- ז. בעל חוב⁶⁵ שפא לטרף מן היתומין, יתומים
- אומרים: אנו השפחנו⁶⁶, ובעל חוב אומר: שפא
- אביכם השפית⁶⁷ - על היתומים להביא ראיה⁶⁸.
- הביאו ראיה שהם השפיתו - שמין להן את השבח
- ואת ההוצאה, ונוטלין הפחות ששפיתו⁶⁹, ומעלה
- אותן בדמים⁷⁰. במה דברים אמורים⁷¹? בשעשה
- שדה זו אפותיקי; אבל אם לא עשה אפותיקי, אם
- רצו היתומין לסלק בעל חוב בדמים - מסלקין
- אותו, ואם רצו - נוטלין מן הקרקע שעור שבח
- שלהן⁷².

(65) ב"מ קי: (66) השקענו הוצאות והשביחה. (67) בגמרא שם אמרו: "אומר אביכם השפית", וכן כתב גם הרי"ף שם. כנראה מסברת עצמו אמר רבינו שאפילו בטוען טענת "שפא" מחויבים היורשים להביא ראיה שהם השפיתו. (68) ואם לא הביאו ראיה, גובה המלוה את השבח. וטעמו של דבר אמרו שם בשם רבי יוחנן: שדה המשוועדת ועומדת לגוביינא, הרי היא לענין זה כאילו נכנסה כבר לרשות המלוה, ואין להוציאה מידו בלי הוכחה ברורה. לקמן יבואר, שזה נאמר בשדה אפותיקי, אבל כשלא עשה אפותיקי - הרי היא בחזקת היתומים, ולכן על בעל-חוב להביא ראיה. (69) כשההוצאה יתירה על השבח, מובן מאליו שאינם נוטלים יותר מהשבח, וכשהשבח יתר על ההוצאה - יכול בעל-חוב לטעון: השבחתם שדה שלי ואני נוטל את השבח, ומחזיר את ההוצאה שגרמה לשבח. (70) משלם ליתומים דמים, ואינם יכולים לדרוש חלק השדה כשיעור הכסף המגיע להם. (71) נמשך גם לדין הבאת ראיה (כן משמע מלשונו של המגיד-משנה). וכן דעת הרמב"ן והרשב"א, מפני ששעבוד גרידא אינו מוציא את השדה מחזקת היתומים. (72) כלומר, כל השבח, כמבואר למעלה בה"ד, שבעל-חוב אינו גובה כלום מהשבח שהשביחו יתומים בהוצאותיהם. [במגיד-משנה מבאר, שלדעת רבינו לא אמרו נוטלים הפחות שבשניהם אלא כשהחוב הוא כנגד השדה ושבחה, אבל כשאינו גדול מן הקרן אין בעל-חוב נוטל בשבח כלום, אפילו מן שדה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ו סיון - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קט

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המדובר כשאומר שיוכיח הזיוף, שאם לא כן הדבר פשוט, שאין כל ערך לצוותה שלו במקום עדי קיום. ולפיכך פירש רבינו את הטענה "מייתנא סהדי (אביא עדים)" כשפירש שמותם ומקומם. (18) לפי ראות עיני הדיינים. ובטור חושן משפט סימן צח כתב, שנותנים לו זמן שלושים יום. (19) יחזיר לו המלוה מעותיו. (20) אדם תקיף. (21) ונותנים לו זמן שלושים יום (רמ"א שם סעיף ד). וכל זה כשנראה לדיינים שאין ממש בדבריו, אבל כשנראה להם שיש בהם ממש - נותנים לו זמן תשעים יום (בית יוסף שם בשם בעל התרומות שער ג). [בבעל התרומות (ויניציאה תקסט) שער ג חלק ז אות ד כתוב, שבמלוה גבר אלים דוחים כתיבת אדרכתא עד שנים עשר חודש כפי מעשה של רבינא בבבא קמא שם. אמנם הסגנון לא ברור כל כך ואפשר שהכוונה לעניין הודעה ללווה (ראה לקמן הלכה ד והלכה ה)].

- ג. קבצו²² לו זמן להביא ראיה ולבטל השטר²³, והגיע הזמן ולא בא - ממתינין לו שני וחמישי ושני²⁴. לא בא - פותחין עליו פתיחא²⁵ ומשמתין²⁶ אותו, וממתינין לו והוא בנדידי תשעים יום²⁷; שלשים ראשונים - שפא טורח ללוות; אמצעים - שפא הוא טורח למכור²⁸; אחרונים - שפא הלוקה ממנו טורח להביא מעות. שלמו תשעים יום ולא בא - בית דין פותחין לו אדרכתא על נכסיו, ומתיירין לו נדידיו.

(22) בבא קמא שם. (23) המדובר כשיש ממש בדבריו ובעל החוב אינו אדם תקיף. (24) בתי דין יושבים ביום שני וחמישי בשבוע. ממתנים ללווה שלוש ישיבות שמה יבוא וישלם. (25) שם. רש"י מפרש: שטר שמתא (נידיו). ונראה שגם רבינו התכוון לכך (ראה פרק כ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ה). (26) נידיו ושמתא היינו הך ודיניהם מבוארים בהלכות תלמוד תורה פרק ז. (27) גמרא שם. (28) כשלא מצא ללוות הוא מחפש קונה לקרקעותיו.

- ד. אין פותחין²⁹ אדרכתא עד ששולחין ומודיעין לו. והוא שיהיה קרוב לבית דין מהלף שני ימים³⁰ או פחות; יתר על זה³¹ - אין צריכין להודיעו³². במה דברים אמורים? כשהיה פל התשעים יום נשטמט³³ ואומר: עתה אביא ראיה ואבטל השטר; אבל אמר: איני בא לבית דין - מיד פותחין אדרכתא על נכסיו, בין על הקרקעות בין על המטלטלין³⁴. וכן אם היה השטר על הפקדון³⁵ - אין ממתינין לו תשעים יום, אלא פותחין אדרכתא על נכסיו מיד³⁶.

(29) שם. (30) בגמרא מפרש, כדי שהשליח יספיק ללכת ולהודיע ללווה, שבית דין החליט לכתוב אדרכתא ויוכל לבוא לישיבה הקרובה של בית הדין ויסדר טענותיו, אם יש לו מה לטעון או ישלם. (31) כשהלווה נמצא במקום רחוק יותר ממהלך שני ימים. (32) מכיוון שהמתין לו כבר תשעים יום ולא בא. [בגמרא שם אמרו, שרבינא עשה מעשה במלוה גבר אלים, שקשה להוציא מידו והאריך זמן

ואין צורך להאריך ולבאר גודל ההכרח, שהרי זה עניין הנוגע לכל אחד ואחד מישראל ונוגע גם לקב"ה בעצמו שהרי "שכינתא בגלותא" וגאולת השכינה תלויה בגאולתם של ישראל, שנאמר "ושב ה' אלקיך את שבותך" ופירש רש"י, שהיה לו לכתוב והשיב, אלא כיון שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו". הדבר היחיד שמעכב עדיין את הגאולה הוא שכל בני ישראל יבקשו וידרשו ויתבעו מהקב"ה להביא את הגאולה האמיתית והשלימה.

(על פי יין מלכות' ספר משפטים סימן יב)

(2) בית דין יאשר חתימת העדים. (3) בית דין אינו יורד לנכסי הלווה - בין לקרקע ובין למטלטלין - כדי להגבות מהם פירעון החוב. (4) שהמלוה יבוא לבית הדין ויבקש הגבייה. (5) מרחיקים את המלוה מאותם הנכסים. בבבא בתרא קעד. מסופר מעשה שהיה וסילקו רב חנין. ונימקו שם: שנכסי הלווה דינם כערב ואין גובים מן הערב תחילה (לפני שתבע את הלווה עצמו). (6) מקור הדינים שבהלכה זו בתשובת הר"ף (מגיד משנה). (7) קרקע שלי. (8) מטלטלין. (9) לגביית קרקע נותנים זמן, שהרי הגבייה על ידי בית דין טעונה הכרזה ושומא וזה יימשך גם כן זמן מסוים, אבל מטלטלין שמים לו מיד. (10) חרם סתם מבלי להזכיר את שם הלווה. חרם זה הוא תקנת הגאונים ולא נזכר בגמרא. (11) בית דין כותבים יפוי כוח למלוה לתפוס שדותיו של הלווה. בעל התרומות שער ג מפרש ש"אדרכתא" הוא מלשון "דורך", שנותנים רשות למלוה להיות דורך ושליט על נכסי הלווה. ורש"י פירש: רשות לרדוף ולהשיג מלשון המקרא (שופטים כ. מג): הדריכוהו (בית יוסף חושן משפט סי', צח). והרמ"א שם סעיף ה אומר, שמדריכים את המלוה שיגבה חובו מנכסי הלווה. נוסח האדרכתא - לקמן הלכה ו. (12) בבא קמא קיב: (13) בעדים. (14) הלווה בנכונותה של התביעה. (15) שלא נמכרו ולא נשתעבדו לאחרים. נתבאר כבר שמלוה על פה אין גובים מנכסים משועבדים.

- ב. טען¹⁶ ואמר: שטר זה שנתקנם בפניכם מזוף הוא, אני אביא ראיה ואבטלנו, והעד במקום פלוני, והם פלוני ופלוני¹⁷: אם נראה לדיינין שיש ממש בדבריו - קובעין לו זמן¹⁸ להביא עדיו; ואם נראה להם שאינו בא אלא בפעילות דברים ובטענות של דפי - אומרים לו: שלם, ואחר כך אם יש לו ראיה יחזירו¹⁹. ואם היה המלוה אלם²⁰, ושפא אינו יכול להוציא מידו - מניחין על ידי שלישי²¹.

(16) מימרא של רבא שם. (17) רבא אמר סתם: טען הלווה אביא עדים שהשטר מזויף ולא התנה שצריך להודיע שמות העדים ומקומם. נראה שרבינו למד זה מהפיסקא הראשונה של מאמר רבא: "מקיימין את השטר וכו' ואפילו עומד וצווח". פירוש, אפילו הנתבע טוען שהשטר מזויף אין שומעים לו. ורבא ממשיך ואומר, שאם טען תנו לי זמן שאברר בעדים שהשטר מזויף - נותנים לו, והרי גם ברישא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במחיר ששמו שלוש הבקאים - נותנים הדיינים למלוה את החלק ששמו ובזה נפרע כל החוב, ואם נמצאו קונים כפי השומא או למעלה מן השומא מוכרים להם את השדה ומשלמים למלוה את חובו, והיתר - כשהוסיפו על השומא - לבעל השדה (מגיד משנה). (48) בבא בתרא קסט. כדי שלא יפנה המלוה לבית דין אחר ויתבע החוב פעם שנייה. (49) שם. (50) מזמן הכתוב בשטר.

ז. ואחר שפוטבין אדרכתא זו, הולך המלוה ומחפש. אם מצא לו נכסים בני חורין - שמין לו מהן. מצא לו נכסים משעבדין מאחר זמן שטר - טורף מהן⁵¹. וקורעין שטר האדרכתא⁵², וכותבין לו שטר הטרפא.

(51) המונח "טורף" מגדיר גביית קרקע מייד הלוקח מן הלווה (ראה מגיד משנה). (52) שם. מאותו הנימוק שאמרנו בקריעת השטר.

ח. כיצד פוטבין? איש פלוני בן פלוני זכה בדין לטרף בחוב שפלוני חייב לו, שהוא כף וקף, משדה פלונית שלקח פלוני בכף וקף מזמן פלוני. וכבר קרענו האדרכתא⁵³ שהיתה בידו, והרשינוהו לטרף מזה בכף וקף.

(53) בספרים שבידינו (בבא בתרא קסט.) גירסא אחרת ולפיה טירפא קודמת לאדרכתא.

ט. ואחר שפוטבין הטרפא לטרף, מורידין שלשה בקיאים לאותה שדה, ושמן לו ממנה⁵⁴ פשעור חובו כפי מה שראוי לו מן הקרן וחצי השבח, כמו שפארנו⁵⁵. ומכריזין עליה שלשים יום⁵⁶, פדרף שם⁵⁷ מכריזין על נכסי יתומים.

(54) כפי שנתבאר בהלכה ו בדין בני חורין. (55) למעלה פרק כ"א הלכה א. (56) בערכין כא: שנינו: "שום היתומים שלושים יום", פירוש, כשביט דין עומדים להגבות לבעל חוב נכסי יתומים צריך להכריז עליהם שלשים יום רצופים בבוקר ובערב, בשעה שבני אדם יוצאים למלאכתם ובשעה שהם חוזרים. וסובר רבינו שהוא הדין בנכסים משועבדים, אבל בנכסים בני חורין והלווה בחיים אין קצבה לזמן ההכרזה, והדיינים קובעים זמן כפי ראות עיניהם, כמבואר למעלה הלכה ו. ונבבית יוסף חושן משפט סימן קג כתב בשם בעל התרומות שער ג שגם בבני חורין מכריזים שלשים יום].

י. ואחר כך משביעין את הלוה שאין לו פלוס⁵⁷, פתקנת הגאונים, אם היה הלוה עמנו במדינה. ומשביעין את הטורף⁵⁸ בנקיטת הפץ⁵⁹ שלא נפרע חוב זה, ולא מחלו, ולא מכרו לאחר⁶⁰. ואחר כך מורידין אותו⁶¹ לנכסי הלוקח בשומא שלו⁶², וכותבין הורדה.

(57) שאם יש לו נכסים - בין קרקע ובין מטלטלין - אין גובים מלקוחות. (58) משנה כתובות פז. (59) של מצוה,

ההודעה עד שנים עשר חודש. ופליאה היא, שרבינו השמיט לגמרי דין גבר אלים לעניין הודעה]. (33) משתמט ודוחה מיום ליום ואינו מתנגד בגלוי לצו בית הדין. (34) ראה הלכה ה. (35) נתבע להחזיר דבר שהופקד אצלו. (36) הלוואה ניתנה להוצאה ואפשר שאין ללווה מעות לשלם, ולפיכך נותנים לו זמן לטרוח ולמצוא כסף בהלוואה או על ידי מכירת נכסים. אבל פיקדון, ניתן לשמירה ואסור לנפקד להשתמש בו, ועליו להחזירו מייד כשהמפקיד בא ותובע. ואם הוא טוען: איני זוכר היכן הנחתי פקדונך דינו כפושע וחייב לשלם מייד, כמבואר בהלכות שאלה ופיקדון פרק ד הלכה ז.

ה. זה שאמרנו, שאם לא בא בסוף התשעים כותבין אדרכתא - על הקרקעות; אבל על המטלטלין³⁷, אפלו אחר תשעים יום, כל זמן שהוא אומר: עתה אביא ראיה ואבטל השטר³⁸ - אין מורידין המלוה למטלטלין, שמא יאכל אותם, ויביא זה ראיה ויבטל השטר, ולא ימצא מה יטל. ואפלו היה למלוה קרקע³⁹, שמא תכסיה⁴⁰ או תשתדף⁴¹.

(37) בבא קמא שם. (38) ואינו מתחצף לסרב לפקודת בית הדין. (39) ויוכל לגבות ממנה. (40) תכחש ולא תוציא פירות. (41) תתייבש ברוח מדבר עז (מלשון המקרא - בראשית מא, ו - ו שדופות קדים). בהלכה הקודמת באומר איני בא לבית דין אמרנו שכותבים אדרכתא גם על מטלטלין ואין חוששים שמא יאכלם המלוה, משום שאין עושים תקנה לטובת סרבנים מתחצפים.

ו. כיצד פוטבין האדרכתא? אם לנכסים בני חורין הורידוהו - אומרים⁴²: איש פלוני נתחייב לפלוני בדין כף וקף, ולא נתן לו מעצמו, וכתבנו לו אדרכתא זו על שדה פלונית שלו. ואחר כך שמין לו שלשה⁴³ מאותה שדה כנגד חובו⁴⁴. ומכריזין עליה⁴⁵ כפי מה שיצא⁴⁶, עד שיפסקו המוספין. ומורידין אותו בחובו לחלק ששמו אותו⁴⁷. וקורעין שטר החוב⁴⁸, אם היה שם שטר. ואם לא היה לו נכסים בני חורין - כותבין האדרכתא כף: איש פלוני נתחייב לפלוני כף וקף בשטר חוב שיש בידו, ולא נתן לו חובו, ולא מצאנו לו נכסים בני חורין, וכבר קרענו לשטר⁴⁹ שהיה לו עליו, ונתנו לפלוני רשות לזרש ולחקר ולהיות ידו נטויה על כל הנכסים שיימצאו לו, וכל קרקעות שמכר מזמן פלוני⁵⁰ והלאה יש לו להפרע לגבות חובו מן הכל.

(42) כותבים בשטר. (43) בני אדם בקיאים במחירי קרקע. (44) קובעים שטח הקרקע שערכו שווה לסכום החוב. (45) מכריזים ומפרסמים ששדה זו עומדת למכירה, אולי יבואו קונים ויוסיפו על השומא. (46) בהלכה ט יתבאר, שבנכסים משועבדים מכריזים שלשים יום, ומשמיענו רבינו כאן שבנכסים בני חורין אין זמן קצוב אלא הדיינים קובעים בכל מקרה ומקרה מתי פסקו הסיכויים שיבואו קונים חדשים ויוסיפו על המקח. (47) כלומר, אם לא באו קונים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ו סיון - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קלא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 וְלֹאֲכָל, וַיֵּשׁ לָהֶן רִשּׁוֹת לְתֶקֶן אֶכָּל לֹא לְעֹתָהּ,⁷⁶
22 בְּשָׁלִיחַ⁷⁷. וְכָל הַמּוֹרִים בְּזָה הוֹרִי.

(75) תשובת הרי"ף הובאה במגיד משנה כאן. ואין זה דומה לשום היתומים שאמרנו (למעלה פרק י"ב הלכה י"א) שבפחות משתות מכרם קיים, משום שיתומים חייבים לשלם חוב אביהם ואומרים להם, אם אינכם רוצים בשומא היה עליכם להשתדל ולפרוע במזומנים ולפיכך הדיינים עושים על דעת עצמם ואינם שלוחים של היתומים. וכן הדין גם כשגובים מהלווה עצמו, אבל על הלוקח אין להטיל טירחא לפריעת החוב ולכן רואים את הדיינים כשלוחים בלבד ולא כמטילים מרותם כמזומנים. (76) לקלקל. (77) כדין שליח שאינו פועל בתוקף כוח דיינות שנתבאר בהלכות מכירה פרק י"ג הלכה ט שאם טעה בכל שהוא מכרו בטל (על פי מגיד משנה וכסף משנה. וגם הסמ"ע סימן קג סעיף קטן ו קיבל פירושו. ובטורי זה שם מפרש, שלא אמרו מכרם קיים אלא ביתומים בלבד, משום שהם בפיקוחו של בית דין ולכן יד הדיינים כיד היתומים עצמם, אבל בבעל חוב - בין כשהוא גובה מבני חורין בין ממשועבדים - הדיינים כשלוחים).

23 טו. בֵּית דִּין⁷⁸ שִׁשְׁמוֹ לְבַעַל חוֹב, בֵּין בְּנִכְסֵי לֹוֹה בֵּין
24 בְּמִשְׁעָבְדֵין שְׁפִיד הַלּוֹקָח, וְלֹאֲחֹר זְמַן הַשְׁיָגָה יָדוֹ
25 שֶׁל לֹוֹה אוֹ שֶׁל נָטְרָף אוֹ שֶׁל יוֹרְשִׁיָּהוּ, וְהִבְיֵאוֹ
26 לְבַעַל חוֹב אֶת מַעֲוָתוֹ - מְסַלְקִין אוֹתוֹ⁷⁹ מֵאֹתָהּ
27 קָרָעָה⁸⁰; שֶׁהַשּׁוֹמֵא חוֹזֶרֶת לְבַעַל לְעוֹלָם, מִשּׁוֹם
28 שְׁנֵאֲמַר: וְעִשִּׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב.

(78) בבא מציעא לה. (79) שם: "היילכתא שומא הדרא (חוזרת) לעולם". בגמרא המדובר בגובה מן הלווה עצמו ורבינו למד ממעשה "תרי אפדני" בכתובות צא: שהוא הדין בטורף מלוקח. [הטור חושן משפט סימן קג כתב שהרא"ש חולק בטורף מלוקח ופסק שבלוקח לא שייך ועשית הישר והטוב, משום שידע שהשדה משועבדת ואף על פי כן קנאה ונכנס בשעבוד המלוה וסמך על זה, שאם יטרפו ממנו יחזיר לו המוכר את מעותיו - והרי קיבלן]. (80) קרקע דווקא, אבל שומת מטלטלין אינה חוזרת (נימוקי יוסף בבא מציעא שם בשם הר"ן והרמב"ן והרשב"א). [בכסף משנה בשם הר"ן מדייק מלשון "מסלקים", שבעל החוב אינו צריך לכתוב שטר מכר ללוקח כשהוא מחזיר לו את הקרקע. והרמב"ן חולק ומצריך שטר מכר].

29 יז. קָרָעָה⁸¹ שִׁשְׁמוֹ אוֹתָהּ לְבַעַל חוֹב, וְאַחֵר בֶּף
30 שְׁמוֹהָ בֵּית דִּין לְבַעַל חוֹב שֶׁל זֶה הַמְּלוֹהָ⁸² - הֲרִי זֶה
31 חוֹזֶרֶת; לֹא יֵחָא פָחוּ גְדוֹל מִפֶּה בַּעַל חוֹב הָרֹאשׁוֹן.
32 מְכָרָה בַּעַל חוֹב אוֹ נָתַתָּה בְּמִתְנָה, אוֹ שִׁשְׁמָהּ לְבַעַל
33 חוֹב מִדַּעֲתוֹ⁸³, אוֹ שָׁמַת וְהוֹרִישָׁה - אֵינָה חוֹזֶרֶת⁸⁴.
34 שְׁמוֹ קָרָעָה⁸⁵ לֹאֲשֶׁהָ⁸⁶ וְנִשְׁאֵת⁸⁷, אוֹ שִׁשְׁמוֹ מִמֶּנָּה⁸⁸
35 וְנִשְׁאֵת - בַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ פְּלוֹקָח הוּא⁸⁹, וְלֹא
36 מִחֲזִירִין⁹⁰ וְלֹא מִחֲזִירִין לֹוִי⁹¹.

(81) בבא מציעא שם. (82) כגון, ראובן שלווה משמעון ושמעון לווה ומלי והגבון בית דין שדה ראובן לשמעון ואחר

כדין כל הנשבעים ונוטלים. (60) שבועה זו היא תקנת חכמי המשנה הקדמונים. (61) אם לא נמצאו קונים במחיר גבוה משומת הבקיאים, ואם ישנם כאלה אין כופים את המלוה לקבל חלק מהקרקע לפי המחיר הגבוה אלא מוכרים את הקרקע ומשלמים לו חובו, והיתר לבעל הקרקע. (62) כפי מה ששמו הבקיאים בשבילו.

1 יא. וְכִיצַד פּוֹתֵבִין?⁶³ אַחֵר שִׁשְׁמֵנוּ לְפָלוֹנִי בְּשׁוֹמֵא
2 שְׁהִיתָה בְּיָדוֹ⁶⁴, וְהִכְרַזְנוּ שְׁלֵשִׁים יוֹם בְּרֹאשִׁי,
3 וְהַשְׁבַּעְנוּ אֶת זֶה הַטּוֹרֵף וְאֶת בַּעַל חוֹב, הוֹרְדָנוּהוּ
4 לְשִׁדָּה פְּלוֹנִית לְהִיּוֹת מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בְּדֶרֶךְ שְׁמִשְׁתַּמֵּשׁ
5 אָדָם בְּקִנְיָנוֹ.

(63) שטר ההורדה. (64) נראה שהכוונה לשטר שומא שנתנו לו הדיינים, אולם רבינו לא כתב כלל שכותבים שטר שומא, והמגיד משנה מסופק אם כותבים בכלל שטר שומא בפני עצמו, או כוללים עניין השומא בשטר ההורדה. בטור חושן משפט סימן קג מביא נוסח מפורט של שטר הורדה וממנו יוצא שלא כתבו שטר שומא לפני כן.

6 יב. וּמֵאִמְתִּי⁶⁵ אוֹכֵל הַטּוֹרֵף פְּרוֹת שְׂדֵה זו?
7 מְשִׁיפֶסְקוֹ יְמֵי הַהִכְרָזָה⁶⁶.

(65) בבא מציעא לה: (66) כרבא שם, משום שרבא הוא אחרון, והלכה כאחרונים (מגיד משנה. ומדבריו יוצא, שהלכה כבתראי אפילו בתלמיד נגד הרב. שהרי רבא חולק בזה על רבה רבו).

8 יג. כָּל אֲדָרְכָתָא⁶⁷ שְׁאִין פְּתוּב בָּהּ: קָרַעְנוּהוּ לְשִׁטְר
9 הַהִלָּאָה - אֵינָה אֲדָרְכָתָא⁶⁸. וְכָל טְרַפָּא שְׁאִין פְּתוּב
10 בָּהּ: קָרַעְנוּהָ לְאֲדָרְכָתָא - אֵינָה טְרַפָּא. וְכָל שׁוֹמֵא⁶⁹
11 דְּלֹא פְּתוּב בָּהּ: קָרַעְנוּהָ לְטְרַפָּא - אֵינָה שׁוֹמֵא.

(67) בבא בתרא קסט. (68) שאם לא קרעו את השטר יוכל המלוה ללכת לבית דין אחר ולגבות פעם שנייה. (69) ראה למעלה הלכה י"א. מובן, שלדעת האומרים שאין כותבים שטר שומא בפני עצמו אלא כוללים את השומא בשטר ההורדה - הכוונה כאן לשטר הורדה.

12 יד. שְׁלִשָּׁה⁷⁰ שְׁיָרְדוּ לְשׁוֹם, אֶחָד אוֹמֵר בְּמִנָּה⁷¹
13 וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּמֵאֲתַיִם, אוֹ אֶחָד אוֹמֵר בְּמֵאֲתַיִם
14 וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּמִנָּה - בְּטַל יָחִיד מִמַּעוֹטוֹ⁷². אֶחָד
15 אוֹמֵר בְּמִנָּה, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּשְׁמוֹנִים, וְאֶחָד אוֹמֵר
16 בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים - נִדּוֹן בְּמֵאָה⁷³. אֶחָד אוֹמֵר בְּמֵאָה,
17 וְאֶחָד אוֹמֵר תְּשַׁעִים, וְאֶחָד אוֹמֵר מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים -
18 נִדּוֹן בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִי⁷⁴. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה שָׁמִין בִּיגִיָּהוּ.

(70) בבא בתרא קז. (71) השדה שווה מאה דינרים. (72) מקבלים שומת השניים. (73) ההפרש שבין 80 ל- 120 הוא 40 ובכן מוסיפים 20 על השמונים וגורעים 20 מה- 120 ויוצא לך ממוצע של מאה. פסק כתנא קמא שם. (74) כפי החשבון בבבא הקודמת.

19 טו. בֵּית דִּין שִׁשְׁמוֹ לְטּוֹרֵף בְּנִכְסֵי לּוֹקָח, וְטָעוּ בְּכָל
20 שְׁהוּא - מְכָרְן בְּטַל⁷⁵; שְׁהֲרִי הֵן בְּשָׁלִיחַ לְטּוֹרֵף

מוקדם מזמן ההלוואה, כגון לזה בתשרי וכתוב בו ניסן של אשתקד. (4) אין גובים בהם מן הלוקחות כלל, אפילו מיום ההלוואה. (5) פסק כר"ף ב"מ עב. וב'תוספות' שם ד"ה שטר, כתבו שהשטר פסול לגמרי - ודינו כמלוה על-פה, שהלוה יכול לטעון פרעתו. (6) בבבא-מציעא עב. שאלו למה אין גובים מלקוחות שקנו אחר זמן ההלוואה? ומבאר רבי יוחנן: "גזירה שמא יגבה מזמן ראשון". בגמרא שם משמע, שגזירה וקנס שני דברים הם, וגזירה זו נאמרה לפי דעת חכמים, שאין קונסים היתר מפני האיסור. ותמוה קצת, שרבינו משתמש כאן במושג קנס, שנאמר שם לפי דעת רבי מאיר. [רבינו בפירושו לשיעור שם מפרש "המוקדמים", כגון שלוח ראובן משמעון ממון, וכתב לו שטר ופרע את החוב וקיבל שובר והשאיר את השטר ביד שמעון, ואחר זמן לזה שנית משמעון, ואמר לו יהיה השטר הפרוע בידך לצורך החוב החדש. ולמה נכנס רבינו לפירוש מסובך כזה, ולא פירש כפשוטו? מבאר בלחם-משנה מפני שקשה היה לו, הלא העדים שחתמו על שטר שזמנו מוקדם הם פסולים לעדות, וכאילו אין כאן שטר כלל (כן הקשו הר"ש משנן שם, והרמב"ן והרשב"א, ראה מגיד-משנה), ולפיכך פירש באופן שהעדים אינם אשמים כלל. והר"ש שם מתרץ שהמדובר כשהעדים נאנסו אונס נפשות להקדים הזמן. נאמרו עוד כמה ישובים, ואין כאן המקום להאריך].

ב. שְׁטְרֵי חוֹב¹ הַמֵּאֲחֲרִי² - פְּשָׁרֵי³; שְׁהָרִי טוֹרֶף⁴ כֹּחוֹ שֶׁל פֶּעַל הַשָּׁטֵר, שְׁאִינוֹ טוֹרֶף אֶלָּא מִזְמַן הַשָּׁטֵר⁵. וְאֵף עַל פִּי שְׁלֹא כְּתָבוֹ בּוֹ שֶׁהוּא מֵאֲחֶר - הָרִי זֶה פֶּשֶׁר.

(7) שם. (8) זמנו מאוחר מזמן ההלוואה. (9) בין שכתבו בשעת ההלוואה וכתבו זמן מאוחר, בין שכתבו השטר אחר ההלוואה (רשב"ם בבא-בתרא קעז:). (10) והמלוה הסכים לקיפוח זה, שהרי קיבל את השטר. [ב'טור' חו"מ סי' מג, כתב: במה דברים אמורים שמאחרים כשרים, כששעבד למלוה בשטר גם את הנכסים שיקנה מכאן ואילך, אבל אם לא כתב לו כן - פסול, שמא יקנה הלוה שדה אחר היום שלוח, ולפני הזמן הכתוב בשטר, ושדה זו לא נשתעבדה למלוה, וכשיצאי מלוה שטר-חוב זה שזמנו אחר יום קניית שדה זו - יגבה אותה שלא כדין, ולפיכך כשלא כתב בשטר "דאיקני" (הנכסים שאקנה) - השטר פסול, אלא-אם-כן מפורש בשטר שהוא מאוחר. ולמד דין זה ממה ששאלו (בבבא-בתרא קנז:): "ואי סלקא-דעתך דאיקני קנה ומכר לא משתעבד, מאוחרין אמאי כשרין (ואם עולה על דעתך שאפילו אם התנו שהשעבד יחול גם על הנכסים שיקנה - לא חל עליהם השעבוד, למה מאוחרים כשרים)?" ומכאן שמאוחרים אינם כשרים אלא כששעבד הנכסים שיקנה. ובמגיד-משנה כאן כתב שכך היא גם דעת הר"י מיגש רבו של רבינו, ותמה על רבינו שפסק למעלה פ"ח ה"א, שאם לא התנה בפירוש, "דאיקני" אין בעל חוב טורף השדות שקנה אחר ההלוואה, ולמה סתם כאן וכתב "מאוחרים כשרים", ולא העיר שהמדובר כשכתב בשטר "דאיקני"? וב'קצות החושן' סי' מג ס"ק ד מיישב, שבגמרא שם שאלו אם נאמר שאפילו התנו "דאיקני" אין התנאי מועיל, אבל לפי ההלכה ש"דאיקני" מועיל, מסתבר ששטר מאוחר הוא

כך הגבו בית דין אותה שדה ללוי שהוא בעל חוב של שמעון. (83) הלוה עצמו מסר את השדה למלוה לפירעון החוב מרצונו הטוב, בלי כפייה מצד בית דין. (84) שם אמרו: מכרה, נתנה והוריש - לדברי הכל אינה חוזרת. ונימקו, משום שהם לקרקע עצמה ירדו ולא כמלוה שיורד לקרקע לשם קבלת מעותיו, ונחלקו רב אחא ורבינא בשמאה מדעתו אם זה נידון כמכר או כפירעון הלוואה. ופסק הר"ף שם שאינה חוזרת, לקולא לטובת המחזיק בקרקע, ורבינו קיבל דעתו. [דעת הרא"ש הובאה בטור שם, שהמדובר כשהוריש בחייו, אבל בירושה לאחר מיתה - חוזרת שהבן עומד במקום אביו ומוטלות עליו כל התחייבויותיו, וגם לא שייך כאן הנימוק, שירד לקרקע ולא למעות, שהרי הירושה באה לידו ממילא. ורבינו כתב בפירוש "מת והוריש"]. (85) שם. (86) פנוייה, שהלוותה מעותיה. (87) אחר שנכנסה הקרקע לרשותה ועברו נכסיה לרשות בעלה. [רש"י שם מפרש שהמדובר בנכסי מלוג (נכסים שלא שמאה לבעלה בנידונייה כנכסי צאן ברזל) שהם קנויים לו על פי התנאים המבוארים בהלכות אישות פרק ט"ז שיאכל פירותיהם והגוף יישאר רכושה, ומתה האשה, וירש גם גוף נכסיה. ונראה שגם רבינו סובר שהמדובר בנכסי מלוג ומתה האשה, שהרי נכסי צאן ברזל הם קנויים לו ממש בחיי האשה ואין אנו צריכים כלל להנימוק "בעל בנכסי אשתו כלוקח הוא", שהוא מתקנת אושא (ראה גמרא שם)]. (88) לפירעון חוב שהיו לאחרים עליה. (89) שם אמרו, שהסנהדרין שנתכנסו באושא אחר שגלו מירושלים ומיבנה התקינו, שהבעל שירש נכסי מלוג של אשתו דינו כלוקח את הנכסים ממנה ואם מכרתם לאחרים לפני שמתה - הוא מוציא מידם כלוקח ראשון. (90) את הקרקע שגבתה כבעלת חוב. (91) אם בעל חוב גבה שדה שלה אין בעלה יכול לפדות השדה מייד בעל החוב. בדין אינו מחזיר אין אנו צריכים להנימוק שבעל כלוקח, שהרי לפי דעת רבינו אפילו הוא כיוורש גם כן אינו מחזיר, כמבואר בבבא הקודמת, ובה רק לנמק למה אין מחזירים לו אף על פי שמחזירים ליורש כמבואר בהלכה טז (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל לוקח. ראה בית יוסף שם ובבדק הבית שלו).

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים

(1) מבאר דין שְׁטְרֵי חוֹב המוקדמים או מאוחרים, ודין שטרי מקח וממכר מאוחרים, ודין מי שבא ואמר שטר חובי, ושאלו כותבים שני שטרות על שדה אחת, ודין אבד שטר המכר, ודין מי שאינו יודע לכתוב ולקרוא אם מותר לחתום על שטר, ודין מי שנמחק שטר חוב, ודין שטר חוב שנקרע, ודין מבקש להחליף שטר חוב של מאה וליתן לו שני שטרות בני חמישים או להיפך, ודין הוציא שטר חוב במאה ואמר קרעוהו וכתבו לי שטר אחר בחמישים.

- א. שְׁטְרֵי חוֹב² הַמֵּקְדָּמִים³ - פְּסוּלִין⁴; שְׁהָרִי טוֹרֶף⁵ בְּהֵן לְקוֹחוֹת שְׁלֹא פָּדִין. וְלִפְיֶכָּךְ קִנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים,
- וְלֹא יִגְבֶּה בְּשָׁטֵר מִקְדָּם אֶלָּא מִבְּנֵי חוּרִין⁶, גְּזֵרָה
- שְׁמָא יִטְרֹף בּוֹ מִזְמַן רֵאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוּ⁶.

(2) משנה שביעית פ"ח, ה. (3) הזמן הכתוב בהם הוא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ו סיון - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 פִּי שְׁאִינוּ זָמַן חֲתִימָתוֹ, וְאֵין צְרִיכִין לִזְמַר²⁸:
23 וְנִתְאַחֲרָה כְּתִיבַת יָדְנוּ עַד יוֹם פְּלוֹנִי²⁹; וְאִם לֹא יָדְעוּ
24 יוֹם שְׁקֵנוּ בּוֹ - כּוֹתְבִין זְמַנּוֹ שֶׁל שְׁטֵר מִשְׁעַת כְּתִיבָה.
25 וְכֵן³⁰ מִי שְׁנִמְסָרָה לְהֵן הַעֲדוֹת בְּמִדִּינָה אַחַת, וְכָתְבוּ
26 הַעֲדִים בְּמִדִּינָה אַחֶרֶת - אֵין מְזַכְרִין בְּשְׁטֵר מְקוֹם
27 שְׁנִמְסָרָה בּוֹ הַעֲדוֹת, אֲלֹא מְקוֹם שְׁכָתְבוּ בּוֹ חֲתִימָת
28 יָדָן.

26 שם קעב. מסופר, שרבא בר רב שילא נתן הוראה כזו
לכותבי שטרות. 27 כגון שטרי מתנה. 28 לכתוב
בשטר. 29 ואין מקום לחשוש שמא יטרוף שלא כדין,
משום שהשעבוד חל מיום הקנין, כמבואר למעלה. בגמרא
שם אמרו: "שטרי אקנייתא". ומפרש רבינו חננאל: כל שטר
שיש בו קנין. ורבינו קיבל שיטתו, וכן גם דעת הרשב"א
(מגיד-משנה). וברשב"ם, שם מפרש שהמדובר בשטרי מכר
ומתנה ולא בשטרי הלואה, משום שאין לגבות
המשועבדים לפני זמן ההלוואה, ויש לחשוש שיגבה שלא
כדין. ורבינו לשיטתו, שטרוף משעת הקנין. 30 הוראת
רב לסופר שלו (שם). וכתב הרשב"א (מובא במגיד-משנה
כאן, וב'טור' חו"מ סי' מג) שיש לנסח את השטר באופן
שהכתוב בו לא יהא נראה כשקר (בלשון התלמוד: מיחזי
כשיקרא). ובכן כשכותבים יום הקנין, מנסחים כך: קנינו
מפלוגי ביום פלוני, וכתבנו וחתמנו ביום פלוני. וכשאנחנו
זוכרים יום הקנין וכותבים יום הכתיבה, מנסחים: קנינו
מפלוגי, וכתבנו וחתמנו ביום פלוני, ונתננו לפלוני. ובדומה
לזה מנסחים את המקום.

29 ז. שטרי מקח וממכר³¹ שֶׁלֹא נִכְתְּבוּ בְּזִמְנָן, אֲפִלּוּ
30 הַמְּאַחֲרִין - פְּסוּלִין; שֶׁהָיָה אֲפָשֵׁר לְטָרֵף בְּהֵן שֶׁלֹא
31 בְּדִין. בִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁחֲזַר הַמּוֹכֵר וְקָנָה הַשֹּׂדֶה מִיָּד
32 הַלּוֹקֵחַ קִדְּם שְׁיָגִיעַ זְמַן הַשְּׁטֵר הַמְּאַחֵר, וְיִוָּצִי
33 הַלֵּה³² הַשְּׁטֵר הַמְּאַחֵר וְיֹאמַר: חֲזַרְתִּי וְלִקְחִיתִּיהּ פַּעַם
34 שֵׁנִיָּה מִמֶּנּוּ, וְנִמְצָא טָרֵף שֶׁלֹא בְּדִין³³. וְלִמָּה³⁴ לֹא
35 נָחַשׁ בֶּן לְשֹׁטֵר חוֹב הַמְּאַחֵר, שֶׁמֶּא יִפְרַעְנֵנוּ קִדְּם
36 שְׁיָגִיעַ זְמַנּוֹ³⁵ וְיִכְתֹּב שׁוֹכֵר³⁶, וְיִחְזֹר וְיִוָּצִי הַשְּׁטֵר
37 הַמְּאַחֵר³⁷ וְיִטְרֹף בּוֹ שֶׁלֹא בְּדִין? לְפִי שֶׁכָּל הַכּוֹתֵב
38 שְׁטֵר מְאַחֵר - תִּקְנָתוֹ שֶׁיִּכְתֹּב הַשׁוֹכֵר סֵתָם³⁸, שֶׁכָּל
39 זְמַן שֶׁיִּצָּא הַשְּׁטֵר יִשְׁפֹּר אוֹתוֹ זֶה הַשׁוֹכֵר; וְאִם לֹא
40 עָשָׂה כֵּן וְכָתֵב הַשׁוֹכֵר בְּזִמְן הַפְּרָעוֹן³⁹ - הוּא הַפְּסִיד
41 עַל עֲצָמוֹ⁴⁰.

31 מימרא של רב המנונא, שם קעא. 32 הלוקח.
33 רב המנונא עצמו מנמק כך: מסתבר, שחששו שמא
יטרוף מלוקח שקנה אותה שדה אחר הזמן שכתוב בשטר
המאוחר. [נתבאר כבר כמה פעמים, שהמונח "טרוף"
משמעותו - מוציא מיד הלוקחות]. אבל בשביל הפסדו של
המוכר לא היו פוסלים כל השטרות המאוחרים, שהרי היה
לו להזהר ולדרוש החזרת שטר המכר המאוחר.
34 שאלה זו וההסבר שלמטה - נאמרו בגמרא שם.
35 הזמן הכתוב בשטר. 36 יטעון שאבד השטר, ויכתוב
ללוה שטר פרעון. 37 שזמנו מאוחר לזמנו של השובר.

כאילו התנו שהנכסים שיקנה עד הזמן הכתוב בשטר -
ישתעבדו (ראה 'נתיבות' שם, וש"ך חו"מ קיב, א).

1 ג. שְׁטֵר¹¹ שְׁכָתְבוּהוּ בְּיוֹם¹², וְנִתְחַתֵּם בְּלִילָה הַסְּמוּךְ
2 לוֹ - פְּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַדֵּם¹³. וְאִם הָיָה עֲסוּקִים
3 בְּעִנְיָן¹⁴ עַד שְׁנִכְנֵס הַלִּילָה וְחִתְמוּהוּ, אָף עַל פִּי
4 שְׁקֵנוּ מִמֶּנּוּ בְּלִילָה¹⁵ - כְּשֵׁר¹⁶.

11 משנה, גיטין יז. 12 ונכתב בו הזמן הנכון של אותו
יום. 13 שהלילה הולך אחר היום הבא, ומפני שהחתימה
גומרת - הרי זמנו מוקדם יום אחד. 14 באותו ענין,
ומשום כך נתאחרה החתימה. 15 כשעשו קבלת קנין
ביום, אינו צריך לומר שהשטר כשר. ואפילו אין עסוקים
באותו ענין, שהרי הקנין מוציא את הקול שזה שעבד נכסיו,
והמלוה גובה כדין מאותה שעה. וכשעסוקים באותו ענין,
יצא הקול משעת כתיבה (רש"י שם). 16 כרבי אלעזר
ברבי צדוק, שם יח.

5 ד. שְׁטֵר¹⁷ שֶׁזְמַנּוֹ כְּתוּב בְּשַׁבָּת אוֹ בַּעֲשָׂרָה בְּתַשְׁרִי¹⁸
6 - שְׁטֵר מְאַחֵר הוּא וְכֵשֶׁר. וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמֶּא מְקַדֵּם
7 הוּא, וּבְאֶחָד בְּשַׁבָּת אוֹ בְּאֶחָד עֶשֶׂר בְּתַשְׁרִי נִכְתֵּב,
8 אֲלֹא מִעֲמִידֵין הַשְּׁטֵר עַל חֲזָקָתוֹ¹⁹; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ
9 הוּא שְׁאִין כּוֹתְבִין בְּשַׁבָּת, וְלִפְיָכֶּה אֲחִירוּהוּ.

17 ברייתא בבא-בבא קעא. 18 ביום הכיפורים. וברור
הדבר, שלא נכתב ביום הכתוב בו, וזמנו מוקדם או מאוחר.
19 כל שטר שעדים חתומים עליו הוא בחזקת כשרות,
והבא לפסול אותו צריך להביא ראיה.

10 ה. כּוֹתְבִין²⁰ שְׁטֵר לְלוֹה אָף עַל פִּי שְׁאִין הַמְּלוֹה
11 עִמּוֹ²¹, וְאֵין כּוֹתְבִים לְמְלוֹה עַד שִׁיְהִיָּה לָוֶה עִמּוֹ²².
12 בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים²³ בְּשְׁטֵר שִׁישׁ בּוֹ קִנְיָן²⁴,
13 שֶׁהָיָה מִשְׁעָה שְׁקֵנוּ מִיָּדוֹ נִשְׁתַּעֲבָדוּ נְכָסָיו; אֲבָל
14 שְׁטֵר שְׁאִין בּוֹ קִנְיָן - אֵין כּוֹתְבִין אֲפִלּוּ לְלוֹה עַד
15 שִׁיְהִיָּה מְלוֹה עִמּוֹ וְיִתֵּן הַשְּׁטֵר בְּיַד הַמְּלוֹה בְּפִינֵינוּ.
16 שֶׁמֶּא יִכְתֹּב עֵתָה לְלוֹת מִמֶּנּוּ בְּנִיסָן, וְלֹא לְלוֹה מִמֶּנּוּ
17 עַד תַּשְׁרִי, וְנִמְצָא הַמְּלוֹה טָרֵף בְּשְׁטֵר זֶה מִנִּיסָן
18 שֶׁלֹא בְּדִין²⁵, שֶׁלֹא הִגִּיעַ לְיָדוֹ עַד תַּשְׁרִי.

20 משנה, שם קסז: 21 עושים קבלת קנין על שעבוד
נכסיו למלוה, וכותבים שטר ונותנים אותו ללוה,
וכשימסרהו למלוה ישתעבדו לו נכסיו מזמן הקנין.
22 אפילו אם הוא אומר לעדים: חתמו וישאר השטר
בידכם עד שיבוא הלוה ויאשר את הכתוב בשטר. והטעם,
שאין כותבים דבר שהוא שקר בשעת כתיבתו, וחוששים
שמא יש כאן איזה ערמה (מגיד-משנה). 23 שכותבים
ללוה שאין מלוה עמו. 24 כתוב בו שקנו מיד הלוה.
25 ששטר שאין בו קנין אינו משעבד נכסים אלא מזמן
שהגיע ליד המלוה. פסק כרב אסי בבא-מציעא יג.

19 ו. עֲדִים²⁶ שְׁקֵנוּ מִיָּד הַלָּוֶה אוֹ הַמּוֹכֵר וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן²⁷,
20 וְנִתְאַחֲרָה כְּתִיבַת הַשְּׁטֵר זְמַן מְרִבָּה: אִם יָדְעוּ יוֹם
21 שְׁקֵנוּ מִמֶּנּוּ בּוֹ - כּוֹתְבִין בְּשְׁטֵר זְמַן הַקִּנְיָן וְאָף עַל

26 אֶלָּא לְהַעֲמִיד שְׂדֵה זוּ פִּיִּד פְּלוֹנִי הַלּוֹקָה, כְּדִי שְׂלֵא
27 יוֹצִיאָהּ מִיָּדוֹ הַמוֹכֵר⁵⁴ וְלֹא יוֹרְשִׁיו.

46 שם. (47) שהביא עדים שבית-דין נתנו רשות לאביו שמת לטרוף שדה זו שמכרה הלווה, ונתן שני שטרי מכר. (48) מן הלווה. (49) בית-דין קורעים אותו. (50) יחזיק שנית בשדה זו בהסכמתו החשאית של בן בעל החוב שטרפה. (51) בן בעל החוב. (52) על-ידי בית-דין אחר, שאינו יודע שטרפה כבר פעם אחת. (53) שלקחו אחריו מאותו המוכר - הלווה. (54) שיכחיש ויטעון: לא מכרתיה.

28 יֵא. בְּשֹׁטְרֵי הַחוֹבוֹת⁵⁵ אֵינוֹ בֶּן. אָף עַל פִּי שְׂעִדּוֹ
29 קְיָמִין וְקָנוּ מִיָּדוֹ, וְחִזְרָה בְּשַׁעֲתוֹ וְאָמַר: שְׂטֵר
30 שֶׁכִּתְבָתְּם לִי, עֲתָה אָבִד אוֹ נִשְׁרָף - אֵין כּוֹתֵבִין לוֹ
31 שְׂטֵר שְׁנִי, שְׂמָא פָּרְעוּ אוֹ מִחְלוּ⁵⁶. וְאֶפְלוּ הֵיָה הַחוֹב
32 לְזָמֶן⁵⁷. וְאֵינוֹ גּוֹבֶה בְּעֵדִים אֱלוֹ פְּלוֹם, אֶלָּא אִם
33 הַלּוֹה אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מַעֲוָלִים⁵⁸; שְׂדֵה הַחֲזֹק
34 כִּפְרָן⁵⁹ בְּעֵדוּתָן⁶⁰, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר⁶¹.

55 ברייתא, שם קסח: (56) מחל החוב ללווה, ועכשיו רוצה לחזור בו. (57) אף-על-פי שכתוב בו זמן פרעון וטרם הגיע הזמן, אין אנו סומכים על החזקה "אין אדם פורע תוך זמנו", משום ששטר שנאבד נתערער תקפו. ועוד, יש לחשוש שמא יגבה בשטר החדש ואחר-כך יוציא את השטר הישן בבית-דין אחר ויגבה שנית (מגיד-משנה בשם הרשב"א). (58) שלא לוה ולא כתב שטר. (59) נתברר שהוא שקרן. (60) של עדי השטר. (61) בפ"ו מהל' טוען ונטען, סוף ה"א. רבינו מתכוון ללמדנו, שאם טען אחר-כך: לויתי ופרעתי - אינו נאמן, מפני שהחזק כפרן.

35 יב. מִי⁶² שֶׁפָּלָה⁶³ שְׂטֵר חוֹבוֹ וְהָרִי הוּא הוֹלֵךְ
36 לְהַמְחִק⁶⁴ - מַעֲמִיד עָלָיו עֲדִים⁶⁵, וְכֹא לְבֵית דִּין,
37 וְהֵם⁶⁶ עוֹשִׂין לוֹ קִיּוֹם⁶⁷. אֲבָל עַדִּי הַשְׂטֵר עֲצָמִין אֵין
38 כּוֹתֵבִין לוֹ שְׂטֵר אַחֵר, אָף עַל פִּי שְׁנִמְחָק בְּפָנֵיהֶם;
39 אֲבָל בָּאֵין לְבֵית דִּין, וּבֵית דִּין⁶⁸ עוֹשִׂין לוֹ קִיּוֹם.

62 משנה, שם קסח. (63) נתקלקל, שלט בו רקבון. (64) במשנה כתוב: "שנמחק", ומפרש רבינו "הולך להמחק", ולפי שעה אפשר עוד לקרוא את הכתוב בו. שאם נמחק ממש, כיצד יתפרש מה שאמרו במשנה: "מעמיד עליו עדים"? [רשב"ם שם מפרש שנמחק לגמרי, אלא שיש עדים היודעים מה היה כתוב בו]. (65) שיקראו את הכתוב בשטר. המדובר הוא, כשא-אפשר למלוה לבוא עכשיו לבית-דין, כדי לקבל קיום. (66) בית-הדין. (67) מאשרים בכתב את תוכן השטר הראשון. נוסח הקיום - בהלכה הבאה. וקיום זה עושים כשאין עדי השטר לפנינו. (68) ומעידים על הכתוב בשטר ועל חתימתם.

40 יג. פִּיצֵד מְקַיְמִין שְׂטֵר זֶה? כּוֹתֵבִין שְׂטֵר אַחֵר
41 וְאוֹמְרִים: אָנוּ בֵּית דִּין פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, הוֹצִיא
42 פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי שְׂטֵר נִמְחָק לְפָנֵינוּ, וְזָמְנוּ בָּיוֹם
43 פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֲדִיו⁶⁹. וְאִם פְּתִיבָנוּ⁷⁰: וְהִזְקֵנוּ
44 לְעֵדוּתָן שֶׁל עֲדִים⁷¹ וְנִמְצָאת מְכֻוֶּנֶת⁷² - גּוֹבֶה בְּשֹׁטְרֵי

(38) בלי זמן. (39) כלומר, שרשום בו יום הפרעון הנכון. (40) ואין לפסול כל השטרות המאוחרים מפני רשלנותו של זה. לא נתבאר למה אין חוששים להפסדם של הלוקחות, שהמלוה יגבה מהם שלא כדין? ואולי חשש רחוק הוא, שהלווה יתרשל שלוש פעמים, א. יסכים לשטר מאוחר, ב. יפרע לפני זמן ההלוואה הכתוב בשטר; ג. יסכים לקבל שובר שיש בו זמן, ולא עשו חכמים תקנה לדבר שהוא רחוק מהמציאות. [הרמב"ן] (מובא במגיד-משנה כאן) שואל למה לא עשו תקנה דומה בשטרי מקח וממכר, היינו במקרה שיחזור המוכר ויקנה השדה מיד הלוקח לפני זמנו של שטר המכר הראשון, לא יכתבו זמן בשטר המכר השני? ותיירך, שאם לא יהיה זמן בשטר, יפסיד את הזכות לגבות ממשועבדים כשיטרפו בעל-יחוב של הלוקח את השדה, ועוד שמא ימכור הלוקח או יתן את השדה שנית, ויוציא זה את שטרו שיש בו זמן ויטעון שקנה את השדה לפני שחזר המוכר הראשון וקנאה, ויזכה בדין.]

1 ח. מִי שֶׁמָּכַר⁴¹ שְׂדֵהוּ בְּאֵנס וּמָסַר מוֹדְעָא⁴², או
2 שֶׁקָּדַם וּמָכַר אוֹ נָתַן לְאַחֵר קִדָּם שְׂמִיכַר לְאֵנס - הָרִי
3 הַמַּעֲוֹת שֶׁל אֵנס אֶעֱלֶה הַמוֹכֵר כְּמִלּוֹה עַל פֶּה, וְאֵינוֹ
4 טוֹרֵף בְּשֹׁטְרֵי מָכַר שְׂבִידוֹ פְּלוֹם⁴³; מִפְּנֵי שְׂאִין דִּין
5 שְׂטֵר זֶה שְׂמִיכַתְּב, וְלֹא נִתְּבֵא אֶלָּא מִפְּנֵי הָאֵנס. וְכֵן
6 כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

41 מימרא של רבא, בבא-מצינא עב: (42) הודיע לשני עדים לפני המכירה, שאינו מוכר מרצונו הטוב אלא נאנס למכור (דיני מודעה נתבארו בפ"י מהלכות מכירה, ראה שם). (43) אפילו לגבי בני חורין אין לו כח של שטר, ויכול המוכר לטעון: פרעתי.

7 ט. אֶפְשָׁר לְטוֹרֵף⁴⁴ שְׂטֵרָה פְּלֵא שְׂטֵר, אֶלָּא בְּעֵדוֹת
8 עַל פֶּה. פִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוֹת שְׂזוּ גְזוּלָה
9 מֵאֲבִיו - הָרִי יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיא⁴⁵ בְּעֵדִים אֱלוֹ, וְאֵין פֶּאֶן
10 שְׂטֵר. וְכֵן אִם הֵעִידוּ לוֹ שְׁנִגְמַר הַדִּין לְאֲבִיו לְטוֹרֵף
11 מִנְכָּסֵי פְּלוֹנִי בְּכֶף וְכֶף מִזְמַן פְּלוֹנִי, וּמַת אֲבִיו וְעֵדִין
12 לֹא טוֹרֵף - הָרִי הֵבֵן טוֹרֵף בְּעֵדוֹת זֹ.

44) ב"ב קסט. (45) מיד הלוקח מן הגזולן.

13 י. לְפִיכָף⁴⁶ אֵין כּוֹתֵבִין שְׁנֵי שְׂטֵרִי מָכַר עַל שְׂדֵה
14 אַחַת, שְׂמָא יַעֲשֶׂה הַלּוֹקָה קְנוֹנִיָּא עִם בְּעַל חוֹב⁴⁷
15 וְיִטְרֵף שְׂלֵא פִדִּין. פִּיצֵד? יָבֹא זֶה וְיִטְרֵף שְׂדֵה זוּ
16 בְּעֵדוֹת שֶׁהֵעִידוּ לוֹ מַחֲמַת אֲבִיו, וְיִחְזֹר הַלּוֹקָה
17 וְיִטְרֵף בְּשֹׁטְרֵי הַמָּכַר שְׂבִידוֹ מִן הַלְּקוֹחוֹת שֶׁלְקָחוּ
18 אַחֲרָיו⁴⁸, וְיִקְרַע⁴⁹ שְׂטֵר הַמָּכַר שְׂבִידוֹ, וְיִחְזֹר בְּקְנוֹנִיָּא
19 וְיַעֲמִד⁵⁰ בְּשְׂדֵה שֶׁנִּטְרָפָה מִמֶּנּוּ, וְיָבֹא הוּא⁵¹ שְׂטֵרָפָה
20 בְּעֲצָמָה וְיִטְרֵף אוֹתָהּ פַּעַם אַחֶרֶת בְּעֵדוֹת עֲדִיו⁵²,
21 וְיִוצִיא הָלֵה שְׂטֵר הַמָּכַר הַשְּׁנִי וְיִטְרֵף בוֹ לְקוֹחוֹת
22 אַחֲרֵים⁵³ שְׂלֵא פִדִּין. אִם כֵּן, מִי שֶׁנֶּאֱבִד לוֹ שְׂטֵר
23 הַמָּכַר וְעֲדִיו קְיָמִין, פִּיצֵד יַעֲשֶׂה? יִכְתְּבוּ שְׂטֵר שְׁנִי,
24 וְיֹאמְרוּ בוֹ: שְׂטֵר זֶה אֵין גּוֹבֵין בוֹ לֹא מִנְכָּסִים
25 מִשְׁעֲבָדִים וְלֹא מִנְכָּסִים בְּנֵי חוֹרִין, וְלֹא כִּתְבָנוּהוּ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ו סיון - ספר משפטים - הלכות מלוה ולוה קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(86) מימרא של רבא, שם קעב. (87) לבית-דין. (88) שלא מדעת הלווה. (89) ואין להפסיד זכותו שלא בהסכמתו. (90) שטר שנפרע מקצתו - נקרא שטר פגום, ולמדנו למעלה (פי"ד ה"א): הפגום את שטרו וכו' לא יפרע אלא בשבועה. (91) רבא, שם. (92) אף-על-פי שהמלוה רשאי לתבוע בבית אחת פרעון שני השטרות, קל יהיה ללווה להשתמט ולומר אפרע לך היום שטר אחד והשני לאחר זמן, מה-שאינ-כן בשטר אחד. ואם יטעון אני פורע מחצה עכשיו ומחצה לאחר זמן - יטעון המלוה - בצדק - אינני רוצה שיהיה שטרי פגום ואתחייב שבועה.

יח. הוציא⁹³ שטר חוב במאה, ואמר: קרעוהו וכתבו לי שטר אחר בחמשים⁹⁴ - אין שומעין לו. שמה פרווה הכל, וכתב לו שובר על שטר של מאה; וכתבין לו ויציא קיום זה⁹⁵ על שטר חמשים, ויציא הלוה השובר - יאמר לו: זה שטר אחר הוא⁹⁶.

(93) מימרא של רב אשי, שם. (94) משום שנפרעתי חמשים. (95) של בית-דין על חמשים. (96) שוברך נוגע לשטר של מאה שפרעת, והשטר שאני מוציא עכשיו נוגע להלוואה אחרת של חמשים.

פרק ארבעה ועשרים

(1) מבאר שאין כותבים שטרות אלא מדעת שניהם ומי נותן השכר לסופר ויש שטרות שכותבים שלא מדעת שניהם, ודין מוחזק שמו בעיר שלוש יום ושאר עדים חותמים על השטר אלא כשהם גדולים ויודעים לקרותו וקראוהו וראש בית דין חותם על קיום השטר אף על פי שלא קראו, ודין שניים שהיו בעיר אחת ושמותיהם ושמות אביהם שווים.

א. כבד בארנו², ששטר חוב שיש בו קנין - פותבין אותו ללוה אף על פי שאין המלוה עמו. וכן פותבין³ שטר למוכר אף על פי שאין הלוקח עמו. וכן פותבין שובר למלוה אף על פי שאין הלוה עמו, ושובר לאשה⁴ אף על פי שאין בעלה עמה, וגט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו⁵. אבל אין פותבין שטרי ארוסין ונשואין⁷, ושטרי אריסות וקבלנות⁸, ושטר ברירת הדינין⁹ או שטר טענות בעלי דינין¹⁰ וכל מעשה בית דין, אלא מדעת שניהם. וכל השטרות האלו¹¹ צריכין להזהר בתקונן¹² כשאר השטרות¹³.

(2) בפרק הקודם ה"ה. (3) משנה בבא-בבא קסז: (4) שטר מכירה. גבי מוכר, לא התנה רבינו שכתוב בו קנין כמו שהתנה בשטר-חוב, ומשמע שכותבים אפילו כשאין בו קנין. ומשיטתו זו יוצא, שרב אסי (בבבא-מציעא יג:) שפירש משנתנו בשטרי הקנאה (שיש בהם קנין) התכוון לשטרי-חוב בלבד. [וב'טור' חו"מ סי' רלח חולק, ופוסק שאין הבדל בין שטרי חוב לשטרי מכר, משום שגם בשטר מכר חוששים, שמה יכתוב שטר בתשרי וימסרנו ללוקח בניסן, ובכסלו ימכור את השדה לאחר, ויבוא זה ויטרוף ממנו את השדה כאילו הוא לוקח ראשון. וכשיש בו קנין

זה שכתבו לו, ואין צריך קיום אחר; ואם לא כתבו כן⁷³ - צריך להביא ראיה על העדים הראשונים⁷⁴ עד שתתקיים⁷⁵ עדותן.

(69) מובן מאליו, שכותבים גם שאר הפרטים: שם הלווה, סכום ההלוואה, זמן הפרעון וזמנו של הקיום. (70) ברייתא, שם קסח. (71) עדי השטר עצמם העידו בפנינו על תוכנו, ואישרו חתימתם. (72) לא מצאנו כל שינוי או פגם בעדותם. (73) כלומר, עדי השטר לא הופיעו בפני בית-דין אלא עדים אחרים שקראו את הכתוב בשטר. וחתימות העדים על השטר לא היו מקיימות בבית-הדין. (74) על חתימת עדי השטר. (75) תתקבל (על-פי מגיד-משנה).

יד. שטר חוב⁷⁶ שנתקנע⁷⁷ - פשר. נמחק או נטשטש, אם רשומו נקר⁷⁸ - פשר. נקרע קרע בית דין - הרי זה פסול⁷⁹. איזהו קרע בית דין? שתי וערב⁸⁰.

(76) שם. (77) שלא בכוונה. (78) ניכרות האותיות, ואפשר לקרוא. (79) הקרע מעיד עליו שאין לו כל תוקף. (80) לארכו ולרחבו. פסק כאב"י שם נגד דעת רב יהודה. [בירושלמי גיטין אמרו: איזה קרע בית-דין? בין כתב לעדים. מפני ששיטה זו מנוגדת לשיטת הגמרא הבבלי - לא הביאה רבינו, וגם הרי"ף שהביא שתי השיטות שבבבלי, השמיט שיטה זו].

טו. מי שפרע⁸¹ מקצת חובו: אם רצה⁸² - מחליף, וכותבין לו בית דין שטר אחר בשאר החוב מזמן ראשון, אבל לא עדי השטר⁸³; ואם רצה - יכתב שובר⁸⁴.

(81) שם קע: (82) המלוה. (83) כרב הונא אמר רב, שם. (84) שם קעא: נפסקה הלכה שכותבים שובר.

טז. הבא לפרע חובו, ואמר המלוה: אבד לי השטר - הרי זה יכתב לו שובר ויפרע כל חובו. ויש ללוה להחריס סתם על מי שפובש שטרו וטוען שאבד. ואם טען הלוה טענת ודאי ואמר: השטר אצלו, ועמה הניחו פכיסו⁸⁵ - הורו רבותי, שישבע המלוה הסת שאבד השטר, ואחר כך יפרע חובו ויכתב שובר.

(85) ודורש שיחזיר לו את השטר, כדי שלא יצטרך לשמור את השובר.

יז. מי שהוציא⁸⁶ שטר חוב במנה, ואמר⁸⁷: עשו לי ממנו שנים בחמשים חמשים - אין עושין⁸⁸; ושזכות היא ללוה⁸⁹ להיות הכל בשטר אחד, שאם יפרענו מקצת - נמצא שטרו פגום⁹⁰. וכן⁹¹ אם הוציא שני שטרות בחמשים חמשים, ואמר: עשו לי אותן במאה - אין עושין לו, אלא עושין לו קיום לכל אחד ואחד; ושזכות היא ללוה להיות שנים, שלא יכף אותו בדין בפעם אחת לגבת הכל⁹².

שניהם. במשנתנו אמרו: "ובלבד שיהא מכיר" גבי גט ושובר. ונימקו בגמרא שם, למה צריכים להכיר שניהם, שמא יכתוב גט על שם אשה זרה שאינה אשתו, ויתנו לה ותגבה כתובתה, וכן בשובר חוששים שמא האשה כותבת את השובר על שם איש אחר שאינו בעלה, ותתן לו השובר ותפסיד אשתו כתובתה, ולפיכך צריך שיכירו את שמות שניהם. [במגיד-משנה מקשה: למה מצריך רבינו גבי שטר-חוב ומכר שיכירו שניהם? הרי אין כל חשש להפסיד למי שהוא, כשמכירים את הלווה ואת המוכר? ואין לומר שחוששים שמא יש שם עוד אדם ששמו כשמו וגם שמות אבותיהם שוים, שהרי שנינו (שם קעב.): שני יוסף בן שמעון הדריים בעיר אחת - אין מוציאים עליהם שטר-חוב (פירוש, אין גובים מהם בשטר-חוב הכתוב על שם זה), ומכל-שכן שאין מוציאים עליהם שטר מכר. ומתוך קושיא זו פסק להלכה שבמכירה והלוואה, כותבים גם כשאנים מכירים את הלוקח ואת המלוה].

ד. פל מ'י²¹ שֶׁהַחֲזֹק שְׁמוֹ בְּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם²² - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא שֵׁם אַחֵר יֵשׁ לוֹ²³, וְהוּא שֶׁנֶּהוּ בְּדִי לְרִמּוֹת וְלַעֲשׂוֹת קְנוּנָא; שְׁאֵם אֵתָהּ אוֹמֵר בֶּן - אֵין לְדַבֵּר סוּף. לְפִיכָף, מִי שֶׁלֹּא הֲחֹזֵק שְׁמוֹ בְּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְכֹא וְאָמַר: כְּתוּב עָלַי שֶׁטֶר שְׁאֵנִי חֵיב לְפִלוֹנִי אוֹ לְזֶה בֶּן וְכָךְ דִּינָרִין - אֵין פּוֹתְבִין לוֹ עַד שֶׁיָּבִיא רְאִיָּה שֶׁזֶה שְׁמוֹ אוֹ יִחְזַק²⁴.

(21) שם קסז: (22) אדם הבא מעיר אחרת והודיע ששמו כך וכך, וקראו לו בשם זה שלשים יום. (23) אין אדם מחליף שמו זמן רב, פן יודע הדבר ויתפרסם כרמאי (רש"י שם). (24) ימתין עד שיעברו שלשים יום.

ה. פל שְׁטֶר²⁵ שֶׁיֵּצֵא לְפָנֵינוּ וְיִטְעַן הַלֹּה וְיֹאמַר: אֵינִי חֵיב כָּלוּם, שְׁמָא רַמְאִי אַחֵר הָעֵלָה שְׁמוֹ בְּשָׂמִי וְהוֹדָה לָזֶה; אוֹ שְׁאָמַר: לֹא לָזֶה אֵנִי חֵיב כָּלוּם אֶלָּא לְאַחֵר, וְזֶה רַמְאִי הוּא וְהָעֵלָה שְׁמוֹ בְּשֵׁם בְּעַל חוּבִי - מֵאַחֵר שֶׁלֹּא הֲחֹזֵק שֵׁם שְׁנַיִם שֶׁשְּׁמוֹתֵיהֶן שְׁוִין, אֵין חוֹתְמִין עַל הַשֶּׁטֶר אֶלָּא אִם בֶּן מִפְּרִיָן אֵלּוֹ הַנְּזַכְרִים בּוֹ²⁶. וְכֵן חֲזָקָה שְׁאֵין חוֹתְמִין עַל הַשֶּׁטֶר אֶלָּא אִם בֶּן נוֹדַע לָהֶם בּוֹדָאִי שְׁאֵלּוֹ שֶׁהַעֲדִידוֹ עַל עֲצָמָן גְּדוּלִים²⁷ וּבְנֵי דַעַת. וְאֵין הָעֲדִידִים חוֹתְמִין עַל הַשֶּׁטֶר אֶלָּא אִם בֶּן יוֹדְעִים לְקִרּוֹת וְלַחְתָּם²⁸.

(25) שם קלח: (26) שהרי אסור להם לחתום כשאנים מכירים אותם. שם קלח: אמרו: כל שאין כותבים אלא-אם-כן מכירים - אינו צריך ראייה אחרת. (27) שם קנה. "חזקה - אין העדים חותמין על השטר אלא-אם-כן נעשה גדול". (28) ראה ההלכה הבאה.

ו. עֲדִידִים שְׁאֵין יוֹדְעִין לַחְתָּם, וְקָרְעוּ לָהֶן²⁹ נִיר חֶלֶק וְחֲתָמוֹ עַל הָרְשׁוּם - מִפֵּין אוֹתָן³⁰ מִכַּת מִרְדּוֹת³¹, וְהַשֶּׁטֶר פְּסוּל³².

(29) רשמו את האותיות בסכין, והעדים מלאו את השריטות

באמת נקנתה השדה ללוקח הראשון וכדין יטרופ. וכדבריו כתב גם המחבר ב'שולחן ערוך' שם. ובמגיד-משנה כתב, שכן היא דעת רש"י והרמב"ם והרשב"א. ולא נתברר טעמו של רבינו שחילק בין הלוואה למכר. (5) שנפרעה כתובתה. בכל שטרות אלה, אין כל חשש לגרימת הפסד למי שהוא, מחוץ לזה שמבקש לכתוב, ואם הוא רוצה בכך אין נימוק להתנגד. (6) משום שאיש מגרש אשתו בעל-כרח - אין כל צורך להסכמתה. (7) בגמרא ב"ב שם פירשו: "שטרי פסיקתא" פירוש, התחייבויות אבות החתן והכלה להעניק לבניהם כך וכך לנדוניא. (8) שטר שכותב בעל השדה שהוא מוסר שדהו לפלוני שיעבדה, ויכלל חלק מהיבול. כשקבע לו חלק מסוים מהיבול, כגון שליש או רביע, הרי זה אריס. ואם שכרו קבוע - כך וכך סאים לשטח מסוים, בין אם היבול יצליח ובין לא - הרי זה קבלן. (9) בעל-דין זה בורר לו דין וכן השני, וכותבים זאת בשטר. (10) בית-דין כותבים טענותיהם. במשנה, שם - כתוב: "שטרי בירוירין". ובגמרא נאמרו שני פירושים: א. ברירת דיינים; ב. שטר הטענות. וקיבל רבינו שניהם. (11) שאין בהם חיוב לשום אדם, כגון שטרי ברירה ושטרי טענה והדומים להם. (12) שיהיו מנוסחים בדיוק קפדני. (13) שטרי הלוואה, מכר וכיוצא בהם.

ב. וּמִי נוֹתֵן¹⁴ שֶׁכֶּר הַסּוּפֵר? בְּשֶׁטֶרִי הַלֹּוָּה - הַלֹּוּה נוֹתֵן שֶׁכֶּר¹⁵. וּבְשֶׁטֶרִי מִקָּח וּמִמְכָּר - הַלֹּוֹקֵת¹⁶ נוֹתֵן שֶׁכֶּר. וְהָאִשָּׁה נוֹתֶנֶת שֶׁכֶּר הַגֵּט¹⁷. וְהַחֲתָן נוֹתֵן שֶׁכֶּר שֶׁטֶר הָאֶרֶסִין אוֹ הַנְּשׂוּאִין. וְהַמְקַבֵּל וְכֵן הָאֶרֶס אוֹ הַשֶּׁכֶּר נוֹתֵן שֶׁכֶּר הַשֶּׁטֶר. אֲבָל שֶׁטֶר בְּרִירַת הַדִּינָרִין אוֹ טַעְנוֹת בְּעָלֵי דִינָין - שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִין שֶׁכֶּר.

(14) דינים אלה מבוארים במשנה, שם. (15) הכלל הוא: המעוניין ביותר בדבר - הוא משלם שכר הסופר, ומובן שהלווה מעוניין בהלוואה. (16) השמח כשהוא רוכש לו קרקע. (17) שם קסז: שנינו שהבעל נותן שכר הגט, ובגמרא שם נימקו: מפני שכתבה תורה: "וכתב . . . ונתן", אבל אין נוהגים כך אלא האשה נותנת, כדי להימנע מעיגון, כשלא ירצה הבעל לשלם. ב'בית יוסף' אבן-העזר סי' קכ מסתמך על סדר הגט להרא"ש, ואומר - שגם אחר התקנה, על הבעל לשלם שכר כתיבת הגט, ורק כשהוא מסרב תיקנו חכמים שהאשה תשלם, והם מקנים לבעל את דמי התשלום, כדי לקיים "וכתב ונתן", ויש כוח ביד חכמים להפקיע כספה של האשה, משום שהפקר בית-דין - הפקר. וכן פסק ב'שולחן ערוך' שם ס"א.

ג. אַחַד הַשְּׁטֵרוֹת הַנִּכְתָּבִין לְאַחַד שְׁלֹא בְּפָנֵי חֲבֵרוֹ וְאַחַד הַשְּׁטֵרוֹת שְׁאֵין פּוֹתְבִין אוֹתָן אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם וּשְׁנֵיהֶן עוֹמְדִין, בְּגוֹן שֶׁטֶר שְׁכּוֹתְבִין לְמַלְוָה¹⁸ אוֹ לְלוֹקֵת¹⁹ - כָּלֵן צָרִיכִין שִׁיהִיו הָעֲדִידִים מִפְּרִיָן הַשְּׁמוֹת שֶׁבְּשֶׁטֶר²⁰, שֶׁזֶה הוּא פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי וְזֶה פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי; שְׁמָא יָבוֹאוּ שְׁנַיִם וְנַעֲשׂוּ קְנוּנָא, וְיִשְׁנּוּ שְׁמוֹתֵיהֶן בְּשְׁמוֹת אֲחֵרִים, וְיוֹדּוּ זֶה לְזֶה.

(18) כשלווה עמו. (19) כשהמוכר עמו. (20) שמות

אם באו עדים אחרים ואמרו יודעים אנו שזה הוא הלווה - הרי זה כמלוה על-פה, שהרי השטר עצמו אינו מברר מי הלווה, והעדים האחרים אין להם כל קשר לשטר. (42) של לוה. (43) שלוייתו ממנו כסף. (44) אם לוה משניהם, ושניהם תובעים את החוב, וכל אחד טוען: לא אני כתבתי את השובר אלא חברי. (45) הלווה יכול לטעון לכל אחד - פרעתי. ואפילו אם יתנו הרשאה זה לזה לגבות את החוב ממה-נפשך, ויבוא המורשה ויטעון: שלם לידי לפרעון חובי או חובו של חברי - יכול הלווה לטעון: פרעתי שניהם, ומאחד לא לקחתי שובר או נאבד, ואף-על-פי שבדרך כלל אין הלווה נאמן לטעון כך במלוה בשטר. והטעם, שהשובר מערער תוקפם של שני השטרות (ראה מגיד-משנה בשם רשב"א). [במשנה: "נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע, שטרות שניהם פרועין". ופירשו רב ירמיה ורב הושעיא, שנמצא אצל המלוה כתב, ששטר החוב של יוסף בן שמעון הלווה - הוא פרוע. והקשו בגמרא שם, הרי גם בלי כתב זה - אין מוציאים שטר חוב עליהם? ופירש רב הושעיא, שהמדובר כשהיו משולשים בשטר (נכתבו בשטרות גם שמות הדור השלישי שאינם שוים) ולא היו משולשים בשובר (ראה סוף הלכה זו). ואב"י פירש כשנמצא בין שטרותיו של הלווה מיוסף בן שמעון. ורבינו העתיק כאן לפי פירושו של אב"י, שהרי הוסיף את המלה: "שעליו". מובן שלהלכה מסכים רבינו גם לדעת רב הושעיא]. (46) יכתבו שמות הדור השלישי. (47) כגון: קומה גבוהה או נמוכה, שחור, לבן וכדומה. (48) כהן, לוי, ישראל. (49) מרובעים, מחומשים - עד שיגיעו לדור שאין שמותיהם שוים.

ט. הוציא עליו⁵⁰ שטר שכתוב בו: אני פלוני בן פלוני לוייתי ממך⁵¹ מנה, אף על פי שאין בו שם המלוה - כל מי שניצא שטר זה מתחת ידו גובה בו⁵², ואינו יכול לדחותו ולומר: של אחר הוא ונפל⁵³. וכן⁵⁴ שני יוסף בן שמעון הדריין בעיר אחת, שהוציא אחד מהן שטר חוב על אחד מבני העיר - אינו יכול לדחותו ולומר לו: לפלוני שהוא כשמן⁵⁵ אני חייב, וממנו נפל השטר; אלא הרי זה שניצא מתחת ידו גובה, ואין חוששין לנפילה.

(50) בבא זו אינה מדברת בשני יוסף בן שמעון. (51) ולא פורש שם המלוה. שם קעב. מסופר שבא שטר כזה לבית-דינו של רב הונא. (52) מחלוקת אמוראים, ופסק כרבא - שם קעג. (53) שם קעב: "לנפילה לא חיישינן". (54) שם הוכיחו מן המשנה, שמוציאים שטר-חוב על אחרים.

י. שנים⁵⁵ שהוציאו כל אחד משניהם שטר חוב על חברו⁵⁶ - אין האחרון יכול לומר לראשון: אלו הייתי חייב לך, היאך אתה לזה ממני?⁵⁷ אלא זה גובה חובו וזה גובה חובו. הנה זה במאה וזה במאה, ויש לזה עדית ולזה עדית, או לזה בינונית ולזה בינונית, לזה זפורית ולזה זפורית - אין נזקקין להן, אלא כל אחד ואחד עומד בשלו⁵⁸. הנה לזה⁵⁹

בדיו. (30) שם, מעשה שבא לפני רב כהנא, והלקה את העדים. (31) הלקאה בעון עבירה על דברי חכמים נקראת "מכת מרדות". סתם "מלקות" משמעותו הלקאה מן התורה. (32) מפני שלא נעשה כתיקון חכמים [במגיד-משנה מביא דעת הרשב"א שהשטר כשר, מפני שבגמרא שם אמרו כך: "ונגדיה (הלקה) רב כהנא", ולא הוסיפו: שפסלו את השטר. ועוד, מכיון שבגט אשה התירו לכתחילה לחתום כך, הרי ברור שהחתומה אינה פסולה. ומכאן, שבשאר שטרות על-כל-פנים בדיעבד כשרה]. בהלכה הקודמת, כתב רבינו שאין חותמים אלא-אם-כן יודעים לקרוא, וכאן כתב רק "לחתום" בלבד, נראה שהוא מחלק בין לכתחילה לבין דיעבד. לכתחילה אין חותמים כשאינם יודעים לקרוא ומקרים לפניהם. אבל מלקים רק כשאינם יודעים לחתום וקרעו להם - וחתמו. בגמרא שם אמרו, שרב כהנא - על חתימה הלקה.

ז. ראש בית דין³³ שהיה יודע ענין השטר, וקרא השטר לפניו הסופר שלו, הואיל והוא מאמין אותו³⁴ ואימתו עליו³⁵ - הרי זה חותם על השטר אף על פי שלא קראוהו הוא בעצמו. ואין שאר העם רשאים לעשות כן³⁶, עד שיקרא העד³⁷ השטר מלה במלה.

(33) שם אמרו, שרב נחמן חתם על שטר שקרא לפניו הסופר שלו. (34) לראש בית-הדין אימון מלא בסופר שלו. (35) הסופר מפחד מפניו ולא יעיז לשנות. (36) שם: "ודוקא רב נחמן וספרי דייני, אבל רב נחמן וספרי אחרני, ספרי דיינא ואינש אחרניא - לא". (37) החותם על השטר.

ח. שנים³⁸ שהיו בעיר, שם כל אחד מהן יוסף בן שמעון - אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה³⁹, ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב⁴⁰, אלא אם כן באו עדי השטר בעצמן⁴¹ ואמרו: זהו השטר שהעדנו עליו וזהו שהעדנו לו בהלואה. וכן אין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה. וכן אם נמצא לאחד בין שטרותיו⁴² שובר ששטרו של יוסף בן שמעון⁴³ פרוע - שטרות שניהן שעליו⁴⁴ פרועין⁴⁵. וכיצד יעשו אלו ששמותיהן שוין ושמות אביהן שוין? ישלש⁴⁶. היו שמות אבות אבותיהן שוין - יכתבו סימניהן⁴⁷. היו דומין זה לזה בצורתן - יכתבו יחוסן⁴⁸. היו שניהם לויים, שניהם פהנים - יכתבו דורות⁴⁹.

(38) משנה, ב"ב קעב. (39) מפני שכותבים שטר ללווה שאין מלוה עמו (ראה ה"א), חוששים שמא בא זה ואמר כתבו לי שטר שאני רוצה ללוות מחברי כסף, ואחר-כך יוציא את השטר בבית-דין ויטעון הלויתי לחברי כסף (גמרא שם קעג). ומזה יוצא, ששטר שאין בו קנין, שאמרנו בה"א שאין כותבים כשאין מלוה עמו - מוציאים זה על זה (מגיד-משנה בשם רשב"א). (40) שכל אחד יטעון: לא אני, אלא חברי לוה. (41) ואז יש לו תוקף שטר, משום שהם רשאים גם עכשיו להוסיף שמות אבות אבותיהם, אבל

קלח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ' סיון - ספר טהרה - הלכות טומאת צרעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דוחה תירוצו, שהרי המדובר כשבאים ביחד לבית-דין (ראה גמרא שם) וברור שבי"ד לא יגבה מחילה מבעל הזיבורית, כדי להפסיד לשני, אלא יגבה מבעל הבינונית תחילה כמו שכתב הר"ן שם. והוא מתרץ את הסתירה, שבפרק יט המדובר כשהיתה ללווה גם עידית, וחל השעבוד על הבינונית, ואחר-כך מכר את העידית ולכן נשאר השעבוד על הבינונית, אע"פ שהיא עכשיו עידית שלו. וכן ביאר רבינו בבבא-קמא ח. את הברייתא, ובחיבורו קיצר והביא לשון הברייתא - כדרכו. וכן פסק ב"טור' חו"מ סי' קב, שאם היתה לו עידית ומכרה - גובה מבינונית, ואם לאו - גובה מזיבורית משום שבשלו שמין - וכן פסק ב'שולחן ערוך' שם ס"ד].

1 עֲדִית⁶⁰ וּבִינוּנִית, וְלִזְהָ זִבּוּרִית⁶¹ - זֶה⁶² גּוֹבֶה מִן
2 הַבִּינוּנִית⁶³, וְזֶה⁶⁴ גּוֹבֶה מִן הַזִּבּוּרִית⁶⁵.

(55) מחלוקת אדמון וחכמים, במשנה כתובות קי. ופסק כחכמים. (56) והאחד זמנו מוקדם לזמנו של השני. (57) היה לך לגבות חובך. (58) אינו גובה ואין גובים ממנו, משום שהגביה לא תשנה כלום, ואין להסריח בית-דין חנם. (59) שם מחלוקת רב נחמן ורב ששת, ופסק כרב נחמן בהתאם לכלל שבידנו: הלכה כרב נחמן בדיני (ראה לקמן הערה סד). (60) שדה משובחת. (61) שדה גרועה. (62) בעל הזיבורית. (63) כדין כל בעל-חוב, כמבואר למעלה פי"ט ה"א. (64) בעל עידית ובינונית. (65) משום שהבינונית שגבה - היא עידית שבשדותיו, שהרי אין לו שדה יותר משובחת, ובעל-חוב אינו גובה מעידית. בגמרא שם אמרו, שמחלוקתם היא אם סוגי השדות נקבעים לפי שדותיו של הלווה (בשלו הם שמין) או לפי המקובל בעולם (בשל עולם הם שמין). רב נחמן סובר: בשלו הם שמין, ומשום כך כשיש ללווה בינונית לפי המקובל, ואין לו יותר מעולה - הרי דינה כעידית ואין גובים ממנה אלא מן הזיבורית, ואם כן ירויח בעל הזיבורית, ומשום כך בית-דין צריכים להגבותו את המגיע לו לפי הדין. ורב ששת סובר: בשל עולם שמין, ואם-כן הבינונית שיגבה ימשיכו להיות בינונית, ויגבה אותה בעל הבינונית חזרה, ולמה יטרח בית-דין שלא לצורך. [המגיד-משנה מקשה, שרבינו כאן סותר דברי עצמו בפ"ט ה"ד, שהרי כתב שם: "היו לו זיבורית ובינונית בלבד, ניזקין ובעל-חוב בבינונית". ותירץ שדעת רבינו: בשל עולם שמין, ואעפ"כ בנידון שלפנינו, ירויח בעל הזיבורית, כגון שביט-דין יגבה (יוד פתוחה) את הזיבורית לבעל העידית ובינונית, ויהיו לו מכל שלושת הסוגים, ויגבה השני את הבינונית. ומוסיף, שרבינו אינו גורס בגמרא שרב נחמן סבר בשלו הם שמין. ובכסף-משנה

3 יֹא. הוֹצִיא שְׁטֵר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהִלָּה⁶⁶ מוֹצִיא שְׁטֵר
4 שֶׁמֶכֶר לוֹ הַשְּׂדֵה⁶⁷: אִם הָיוּ בְּמָקוֹם שְׁנוֹתָן הַלּוֹקָה
5 הַמְעוֹת וְאַחֵר כֶּף פּוֹתֵב לוֹ הַמּוֹכֵר אֶת הַשְּׁטֵר - הָרִי
6 שְׁטֵר חוֹבוֹ שֶׁל זֶה בְּטֵל; שֶׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ⁶⁸: אֱלוֹ
7 הָיִיתִי חַיִּב לָךְ - הִנֵּה לָךְ לְפָרַע חוֹבְךָ⁶⁹. אֲבָל בְּמָקוֹם
8 שֶׁכּוֹתְבִין וְאַחֵר כֶּף נּוֹתְנִין⁷⁰ - הָרִי שְׁטֵר הַחוֹב קָנָם;
9 שֶׁהָרִי זֶה אוֹמֵר: מִכְרָתִי לָךְ אֶת הַשְּׂדֵה כְּדִי שִׁיחִיו
10 לָךְ נִכְסִים יְדוּעִים שֶׁאֲגַבֶּה מִהֵן חוֹב שְׁלִי.

(66) הלווה. (67) שהמלוה מכר לו שדה אחר זמן ההלוואה הכתוב בשטר. (68) הלוקח אומר למוכר. (69) לעכב את הכסף שבידך, ולא לכתוב לי שטר המכר. כחכמים שם נגד דעת אדמון, ולפי הביאור בגמרא שם. ומובן מאליו, שזה דוקא כשזמן פרעון הכתוב בחוב קדם לשטר המכר. שאם לא קדם, כיצד יכול המוכר לעכב דמי השדה לפני זמן הפרעון (מגיד-משנה). (70) ואי-אפשר למוכר לפרוע חובו מדמי השדה, שהרי כתב כבר שטר המכר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ו סיון תשע"ט

15 בְּשִׁבְעֵי, וּבְיוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, וּבְיוֹם תְּשַׁעָּה עָשָׂר.
16 וְהִסְגֵּר בָּתִּים שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת אֵינוֹ מִפְּרָשׁ בַּתּוֹרָה.
17 וְכֵן רַב דִּינִי נִגְעֵי בָתִּים דְּבָרֵי קְבֻלָּה הֵן.

(2) נגעים פ"ג מ"ז.

18 ב. וְכָל הַדִּינִין הַמִּפְּרָשִׁין בֵּהֶן בַּתּוֹרָה וּבְדָבָרֵי קְבֻלָּה
19 כֶּף הֵם: כְּשִׁיבּוֹא הַכֹּהֵן וְיִרְאֶה הַנֶּגַע שׁוֹמֵעַ יִרְקַק
20 אוֹ אֲדָמָדִם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵנוּ, יִסְגִּיר שְׁבַעַת יָמִים. וְאִפְלוּ
21 מִצָּאוּ כְּלוֹ³ בַּתְּחִלָּה יִרְקַק אוֹ אֲדָמָדִם - יִסְגִּיר⁴.
22 וּבְשִׁבְעֵי רֹאֶהוּ: אִם כֶּהָ הַנֶּגַע, וְאִין צָרִיף לֹאמַר
23 אִם הֵלֶךְ - קוֹלָף מְקוֹם הַנֶּגַע בְּלִבָּד, וְהַפִּית טְהוֹר;
24 מִצָּאוּ שְׁעָמֵד בְּעֵינָיו וְלֹא פָּשָׁה - מִסְגִּיר שָׁבוּעַ שְׁנִי.
25 וְרֹאֶהוּ בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר: אִם כֶּהָ הַנֶּגַע אוֹ הֵלֶךְ

יום ראשון כ' סיון ה'תשע"ט

הלכות טומאת צרעת

פרק חמשה עשר

(1) יבאר הסגר נגעי בתים ואיך חולץ האבנים שבהם הנגע כשחולץ, ודין בית ועלייה על גביו שנראה בו נגע, והבונה אבנים מסוגרות בבית טהור, כיצד מטהרים בית המנוגע אחר חליצה וטיחה.

11 א. נִגְעֵי בָתִּים יֵשׁ בֵּהֶן הִסְגֵּר שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת², שֶׁהֵן
12 תְּשַׁעָּה עָשָׂר יוֹם; שְׁיוֹם שְׁבִיעֵי עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן,
13 יוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן. נִמְצְאָתָּ אִתָּה
14 לְמַד, שֶׁאִם צָרִיף לְשֹׁלְשָׁה שָׁבוּעוֹת - רֹאֶהוּ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ' סיון - ספר טהרה - הלכות טומאת צרעת קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"היה הכולל בינו לבין חברו שניהן חולצין בו".

מדבריו משמע שחולצין כל האבנים שבינו לבין חברו. גם כאלו שאינן אבני זווית. אבל לדעת רש"י (חולין קכ"ח, ב.) שמה ש"שניהם חולצין" הוא רק "באבן שבמקצוע" וכמו שפירש את דברי המשנה בנגעים (פי"ג, ב.) "אבן שבזווית כשהוא חולץ חולץ את כולו" "אבן המנוגעת שבזווית שנראה בבית זה ובבית זה, שכן דרך הזווית לתת שם אבנים גדולות המחזיקים את כל עובי הכותל ונראה משני הצדדים שאבן זו יש עליה חיוב לחלוץ את כולה" (גם הצד שלא נראה בו הנגע).

ויש לומר שהרמב"ם ורש"י נחלקו בפירוש מאמר חז"ל "אוי לרשע ואוי לשכנו", שלדעת הרמב"ם השכנות היא סימן על מהותם האמיתית של השכנים שבמהותם שייכים זה לזה. אבל לשיטת רש"י "אוי לרשע ואוי לשכנו" פירושו שיש לשכן השפעה פנימית על שכנו. ולכן צריך לחלוץ את כל האבן שבזווית הבית גם לצד החלק של השכן, אבל לא את האבנים של השכן בעצמו.

(עפ"י לקו"ש חלק ג עמוד 12)

(13 שם. 14) שכל המעשים האלה כתובים בלשון רבים: וחלצו, העפר אשר הקצו, ולקחו אבנים אחרות. (15) שהנגע בו. (16) בלשון יחיד.

ה. אבן שבזווית¹⁷, בזמן שהוא חולץ - חולץ את כלה, ובזמן¹⁸ שהוא נותן - נותן את שלו¹⁹ ומניח את של חברו²⁰. ויש בדבר ספק, אם תהיה זו של חברו כמו יד לאבן שלו²¹.

(17) וחלק ממנה בבית המנוגע, וחלקה השני נכנס לבית אחר. (18) שנאמר "וחלצו". (19) את הבית המנוגע. (20) שנאמר "ונתן" בלשון יחיד. (21) פירוש, אם חלק האבן שבבית חברו נידון כבית יד לחלק שלו, ומביאה את הטומאה לבית חברו, שהרי אבן המנוגעת מטמאה באוהל. בעיא שלא נפשה בחולין קכח, ב.

ו. בית²² שנתאה בו נגע והיתה עליה על גביו²³ - נותן את הקורות לעליה²⁴; נראה בעליה - נותן את הקורות לבית. לא היתה עליה על גביו - אבניו ועציו ועפרו פלץ נתצין עמו²⁵. ומציל את המלכנין²⁶ ואת סריגי החלונות²⁷.

(22) נגעים פי"ג מ"ג. (23) ובה אין נגע. (24) כלומר, הקורות נחשבו כאילו הן מן העליה והן טהורות, וכשהוא נותן את הבית מעמיד עמודים תחת התקרה לתמוך את העליה. (25) מכיוון שאין בנין אחר לצרפן אליו, הרי הן חלק מבנין המנוגע. (26) במשנה שם, מפרש רבינו שהם "ממעל לשטח הקורה". (27) שבכות שבחלונות, העשויות לשמירה על התינוקות שלא יפלו מן החלון.

ז. הלוקח אבנים²⁸ מבית מסגר²⁹ ובנאן בבית טהור: 41

לו - קולף מקום הנגע ומטהר את הבית בצפרים; ואם מצא הנגע שפשה בסוף שבוע שני או שעמד בעינו - חולץ את האבנים שבהן הנגע ומקצה⁵ העפר אל מחוץ לעיר וטח את כל הבית ומסגירו שבוע שלישי. וביום תשעה עשר רואהו: אם חזר בו נגע בשני גריסין - הרי זה פשוין אחרי הטוה, ונותן את כל הבית; ואם לא חזר בו נגע - מטהרו בצפרים. וכל זמן שיחזור בו הנגע קדם שיטהרו בצפרים - הרי זה ינתן; ואם נראה בו נגע אחר שטהרו בצפרים - יראה בתחלה. וכן אם פשה הנגע בסוף שבוע ראשון - חולץ את האבנים שבהן הנגע וקוצה העפר חוץ לעיר וטח את כל הבית ומסגירו שבוע שני. ורואה: אם מצא בו נגע בשני גריסין - הרי זה פשוין אחרי הטוה, ונותן את כל הבית; ואם לא חזר בו נגע - מטהרו בצפרים. וכל זמן שיראה בו נגע קדם טהרה בצפרין - ינתן; ואם נראה בו אחר שטהרו בצפרים - יראה בתחלה.

(3) כל הבית. (4) כמו בנגעי אדם ונגעי בגדים. (5) קולף. (6) פירוש, שופכו מחוץ לעיר. כל הדינים שבהלכה זו, מפורשים במשנה שם פי"ג, א.

ג. כשהוא חולץ⁷ את האבנים שבהן הנגע - אינו חולץ פחות משתי אבנים⁸. ואינו נוטל אבנים מצד זה ומביאן לצד זה, שנאמר: ולקחו אבנים אחרות. ולא עפר מצד זה ומביא לצד זה, שנאמר: ועפר אחר יקח וטח את הבית. ואינו טח בסיד, אלא בעפר, שנאמר: ועפר אחר יקח וגומר. אינו מביא אבן אחת תחת שתיים¹⁰ שחלקן, ולא שתי אבנים תחת אבן אחת חלוצה¹¹, אלא מביא שתיים תחת שתיים. ויש לו להביא שתיים תחת שלש¹².

(7) שם פי"ב מ"ו. (8) שנאמר (ויקרא יד, מ): "וחלצו את האבנים" בלשון רבים. (9) גדולה. (10) קטנות. (11) אין לפרש שהמדובר כשחלק רק אבן אחת, שהרי אמרנו בראש הלכה זו, שאינו חולץ פחות משתיים. ובעל-כרחינו לומר, שהכוונה, שאסור להביא שתי אבנים תחת אבן אחת שחלקן, ואפילו אם חלק כמה אבנים, ואע"פ שמותר להביא פחות ממספר החולצות. ראה תפארת ישראל שם, יכין אות נא, ו'תוספות יום טוב'. (12) אם הוציא שלוש, מותר להביא במקומן שתיים גדולות, שלא הקפידה אלא שיחלוץ יותר מאחת, ושיביא יותר מאחת (ראה בהערה הקודמת שאין להביא שתיים במקום חלוצה אחת, אפילו אם חלק יותר מאחת).

ד. היה הפתל¹³ בינו לבין חברו - שניהן חולצין ושניהן קוצים את העפר ושניהם מביאין אבנים אחרות¹⁴, אבל בעל הבית¹⁵ מביא לבדו את העפר; שנאמר: ועפר אחר יקח וטח¹⁶ - אין חברו מטפל עמו בטיחה. 31

בהם נאמר "צרעת ממארת". (7) שם פ' מצורע פ"ד ה"ד. נמצא, שהם חמורים יותר ממצורע. ראה למעלה פ"ג ה"ט' בד"ן בגדים מנוגעים.

- ב. בית מסגור⁸ אינו מטמא אלא מתוכו, שנאמר: 22
- והבא אל הבית כל ימי הסגור אתו יטמא עד הערב. 23
- אבל המחלט מטמא מתוכו ומאחוריו, שהנוגע בו 24
- מאחוריו - טמא. שנאמר: צרעת ממארת בבית טמא 25
- הוא. וכי טהור היה? ! אלא להוסיף לו טמאה על 26
- טמאתו, שיהיה כלו טמא⁹ ויטמא מאחוריו. וכן 27
- אבנים שיש בהן הנגע במסגור מטמאין מאחוריהן¹⁰. 28

(8) משנה, שם יג, ה. (9) דרשה זו נאמרה בתורת כהנים' שם פ"ד ה"ג. (10) תוספתא נגעים פ"ו ה"ד. והאבנים האחרות מתוכן בלבד, כאמור בראש ההלכה.

- ג. אחד המסגור והמחלט¹¹ מטמא בביאה¹². פיצד? 29
- בית שהיה מסגור¹³ על גבי בית מנוגע¹⁴, בין מחלט 30
- בין מסגור, או אילן שהוא מסגור עליו - העומד תחת 31
- האילן או הנכנס לבית החיצון טמא, שהרי הוא 32
- והבית הטמא תחת אהל אחד¹⁵. וכן אבן מנוגעת 33
- הנכנסת לאהל והנחה שם - נטמא כל אשר באהל. 34
- היתה מנחת תחת האילן והטהור עובר - נטמא. היה 35
- הטהור עומד תחת האילן ועבר אדם באבן מנוגעת 36
- לא טמאהו; ואם הניחה שם - טמאהו. שמושב 37
- המנוגע כמזהו, בין אדם בין פלים בין אבנים ועציו 38
- ועפרו¹⁶. 39

(11) דינם שווה בענינים האמורים למטה. (12) אם כל הבית נכנס לאוהל אחר. (13) מכסה למעלה. (14) כגון שהבית המנוגע היה בנוי בתוך בית טהור, שתקרתו מכסה גגו של בית המנוגע. (15) כדעת רבי אלעזר, במס' נגעים שם מ"ו. (16) שם מ"ז. ראה למעלה פ"י ה"ב בהערות.

- ד. המאהיל¹⁷ בידו על אבן מנוגעת או שהאיהיל¹⁸ 40
- עליו - טהור, עד שיגע¹⁸. 41

(17) תוספתא נגעים פ"ז ה"ג. (18) ומה שאמרנו בה"ג שאבן המנוגעת מטמאה באוהל, היינו כשדבר אחר מאהיל על האבן ועל האדם או הכלי (הגר"א בביאור ה'תוספתא' שם).

- ה. טהור¹⁹ שנכנס לבית מנוגע דרך אחוריו, אפלו 42
- נכנס כלו חוץ מחטמו - טהור; שנאמר: והבא אל 43
- הבית - דרך ביאה טמאה תורה²⁰. 44

(19) גמרא שבועות יז, ב. (20) וכנשכנס כולו דרך אחוריו נטמא, ולא מפני הכניסה לבית, אלא מפני שהוא נמצא בתוך הבית, כמו הכלים הנמצאים בבית מלפני שנטמא, שהם טמאים. שם.

- ו. טהור שהכניס ראשו ורבו לבית טמא - נטמא²¹. 45
- וכן טלית²² טהורה שהכניס ממנה שלש על שלש 46
- לבית טמא - נטמאת. וכן פלי חרס²³ שהכניס אוריו 47

- 1 חזר הנגע למסגור³⁰ - חולץ את האבנים³¹ שבטהור; 1
- 2 נראה נגע על האבנים שבנה - המסגור ינתץ³², 2
- 3 והבית השני מסגורין אותו³³ בנגע זה, כדין כל בית 3
- 4 שנראה בו נגע בתחלה. 4

(28) שם מ"ה. (29) אחרי שחלצן (ראה למעלה ה"ב). (30) לבית שממנו לקח את האבנים, וצריך לנתצו. (31) את האבנים שלקח מאותו בית ובנאן בבית הטהור, שהרי הן חלק מהבית הטעון נתיצה. (32) מפני שחזר הנגע לאבנים השייכות לבית. (33) ואין חולצים אותן מיד, מפני שצריכים לראות את הנגע בשביל הבית השני (ראה למעלה פ"ב ה"ז בד"ן בגדים).

- ח. פיצד מטהרין³⁴ את הבית המנוגע? אחר החליצה 5
- והטיחה מביא מים חיים בכלי חרס ושתי צפרים 6
- ועץ ארז ואזוב ושני תולעת, כטהרת אדם שבארנו 7
- לכל דבר. אלא שבאדם מזה שבע פעמים לאחר ידו 8
- של מצרע, ובבית מזה שבע פעמים על המשקוף 9
- של בית מבחוץ. ושאר כל מעשיהן שוין. 10

(34) כל הדינים שבהלכה זו, מפורשים בתורה (ויקרא יד) ומבוארים במשנה (שם פ"ד).

יום שני כ"א סיון ה'תשע"ט

פרק נשעה עשר

(1) יבאר שבית המנוגע אב מאבות הטומאות, ואם אסור בהנאה, ודין בית מוסגר ואבניו אם מטמאים מאחוריהם, והמוסגר והמוחלט אם מטמא בביאה, אם צריך הכנסת רוב בבית המנוגע, וכמה ישהה ויטמאו בגדיו, מי שהיה עומד בבית המנוגע ופשט ידיו חוץ לבית או בהיפך, המציל מכוסה באוהל המת אם מציל מכוסה בבית המנוגע כו', שינוי האמור בבגדים ובבתים שקראוהו תורה צרעת שהיא אות ופלא בישראל.

- א. בית המנוגע - אב² מאבות הטמאות³, כל הנוגע 11
- בו נטמא. וכן אבנים שחולצין ממנו אחר הסגר או 12
- אבנים ועצים ועפר של בית כשנותצין אותו - כלן 13
- אבות טמאות, וכל פזית מהם מטמא אדם וכלים 14
- במגע ובמשא⁴ ובביאה. פיצד? אם נכנס פזית⁵ מהן 15
- לבית טהור - נטמא כל אשר בבית מאדם וכלים, 16
- שכלן מטמאין בביאה כאדם מצרע. וכלן אסורין 17
- בהנאה. ואם שרפן ועשה מהן סיד - הרי זה אסור 18
- בהנאה. שנאמר: צרעת ממארת - תן בו מארה⁶ ואל 19
- תהנה בו. וכלן משלחין אותן חוץ לעיר, אף על פי 20
- שאניה מקפת חומה⁷. 21

(2) נגעים פ"ג מ"ד. (3) ראה למעלה פ"ג ה"ג. (4) תוספתא נגעים פ"ו ה"ח. מטמאים במשא אפי' לא נגע בהם, כגון שהיו מונחים על עץ, שאינו מקבל טומאה והגביה את העץ. (5) שם מ"ח. (6) בתורת כהנים' (פ') נגעים יד, (יא) נאמרה דרשה זו גבי בגדים המנוגעים, שגם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני כ"א סיון - ספר טהרה - הלכות טומאת צרעת קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(34) משנה, שם. (35) לפני ששהה כשיעור. (36) על אצבעות ידיו. (37) מפני שהידים נגרות אחרי הגוף הנמצא בפנים. (38) טומאת ידים מדרבנן. (39) כחכמים, שם. ונימוקם, מכיוון שהכניסן דרך מלבוש אינן טמאות אלא אם שהו כשיעור, ואף-על-פי שגוף האדם נשאר בחוץ. ט. כל המציל⁴⁰ בצמיד פתיל⁴¹ באהל המת - מציל⁴² מכסה⁴³ בבית מנגע; וכל המציל מכסה באהל המת⁴⁴, אפילו היה מגלה בבית המנגע - הרי זה טהור. כיצד? כלי חרס או כלי אבנים וכלי אדמה וכו' וצא בהן שהיו אכלין ומשקין וכלים בתוכן והיו מכסין בבית המנגע, אף על פי שאינן מקפין צמיד פתיל - הן וכל מה שבתוכן טהור. הבור והדות⁴⁵ שבתית המנגע⁴⁶, אף על פי שהן מגלין - כלים שבתוכן טהורין.

(40) שם מ"ב. (41) כל הכלים שאינם מקבלים טומאה כלל, כגון כלי אבנים וכלי אדמה וכן כלי חרס שהם מקבלים טומאה מתוכם ולא מגבם (אם נגעו טומאה בדופן הכלי מבחוץ) מצילים את מה שבתוכם מליטמא באוהל המת אם הם מכוסים ב"צמיד פתיל". פירוש, בכיסוי מהודק ומחובר יפה (ראה הל' טומאת מת פכ"א ה"א). (42) אפילו אין הכיסוי מחובר. כרבי יהודה שם. (43) מבואר לקמן. (44) בור - חפורה באדמה. דות - בנויה על הקרקע. (45) המצילים באוהל המת על מה שבתוכם כשהם מכוסים.

י. הצרעת הוא שם האמור בשתפות, כולל עננים הרבה שאין דומין זה לזה. שהרי לכן עור האדם קרוי צרעת, ונפילת קצת שער הראש או הזקן קרוי צרעת, ושנוי עין הבגדים או הבתים קרוי צרעת. וזה השנוי האמור בבגדים ובבתים, שקראת תורה צרעת בשתפות השם, אינו ממנהגו של עולם, אלא אות ופלא היה בישראל כדי להזהירן מלשון הרע. שהמספר בלשון הרע - משתנות קירות ביתו⁴⁷. אם חזר בו - יטהר הבית; אם עמד ברשעו עד שהתן הבית - משתנין כלי העור שבביתו שהוא יושב ושובב עליהן. אם חזר בו - יטהרו; ואם עמד ברשעו עד שישרפו - משתנין הבגדים שעליו. אם חזר בו - יטהרו; ואם עמד ברשעו עד שישרפו - משתנה עורו וצטרע, ויהיה מבודל ומפרסם לבדו, עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים, שהוא הליצנות ולשון הרע. ועל ענין זה מזהיר בתורה ואומר: השמר בנגע הצרעת. זכור את אשר עשה יי אלהיך למרים בדרך. הרי הוא אומר: התבוננו מה ארע למרים הנביאה! שדברה באחיה, שהיתה גדולה ממנו בשנים וגדלתו על ברקיה וסכנה בעצמה להצילו מן הים, והיא לא דברה בגנותו אלא טענה שהשונות לשאר נביאים, והוא לא הקפיד על כל הדברים האלו, שנאמר: והאיש משה ענו מאד, ואף

לְבִית טָמֵא - נִטְמָא²⁴. אֲבָל שְׁאֵר פְּלִים - עַד שְׁיִכְנִים רַב הַפְּלִי²⁵, מְשִׁיכְנִים רַבּוּ נִטְמָא מִיָּד²⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּכָלִים שְׁנִכְנְסוּ חֲלוּצִין²⁷; אֲבָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שְׁנִכְנַס לְבִית מִנְּגַע וְהוּא לְבוּשׁ בְּכַגְדֵּיו וְסִנְדְּלָיו בְּרַגְלָיו וְטַבְּעוֹתָיו בְּיָדָיו²⁸ - הֲרִי הָאָדָם טָמֵא מִיָּד, וּבְגָדָיו טְהוֹרִים עַד שְׁיִשְׁתָּה שֵׁם כְּדֵי שְׁיִסְבֹּב²⁹ אָדָם וְיֵאכֹל כְּשֶׁלֶשׁ בִּיצִים³⁰ פַּת חֲטִים בְּלַפְתָּן³¹. שְׁנֵאמַר: וְהַשֹּׁכֵב בַּבֵּית יִכַּסּ אֶת בְּגָדָיו, וְהָאֹכֵל בַּבֵּית יִכַּסּ אֶת בְּגָדָיו. וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שְׁאִין בְּגָדָיו מִתְטַמְּאִין עַד שְׁיֵאכֹל שֵׁם? ! אֵלָּא לְתַן שְׁעוֹר לְשׁוֹכֵב כְּאוֹכֵל. וְאֶחָד הַשׁוֹכֵב אוֹ הַיּוֹשֵׁב אוֹ הַעוֹמֵד, אִם שָׁהָה כְּדֵי לֵאכֹל שְׁעוֹר אֲכִילָה הָאֲמֹרָה - נִטְמָאוּ בְּגָדָיו.

(21) כשנכנס דרך ביאה, ועל זה אמרה תורה: "והבא אל הבית וכו' יטמא עד הערב" (נגעים פי"ג מ"ח). (22) שם. (23) תוספתא פ"ז ה"ז. (24) כלי חרס מיטמא אם נגעו טומאה באויר שבתוכו, ואפילו לא נגעו בכלי עצמו, ולפיכך כשנגע אוירו באויר הבית - נטמא. (25) ורובו ככולו. (26) ואפילו הוציאם ללא כל שהיה. (27) שאין אדם מלובש בהם. (28) כלומר, באצבעותיו. (29) בתקופת המשנה ולפניה, נוהגים היו לאכול את הסעודות הקבועות בהסיבה, היינו נשענים על גבי בגדים רכים לשמאלם. (30) פחות מזה היא אכילת עראי. במשנה (שם מ"ט) אמרו: "כדי אכילת פרס (פרס = חצי ככר)". ודעת רבינו שחצי ככר הוא כשלוש ביצי תרנגולת בינוניות. (31) מכיון שפת חטים טעים, והלפתן מוסיף לו טעימות - הוא נאכל מהרה.

ז. מי ששנכנס³² לְבִית מִנְּגַע וְכָלִיו עַל כַּתְּפָיו וְסִנְדְּלוֹ וְטַבְּעוֹתָיו כְּכַפְּיוֹ - הוּא וְהֵן טָמֵאִין מִיָּד; שְׁאִינוּ מְצִיל מִלְטָמָא מִיָּד אֵלָּא פְּלִים שְׁהוּא לְבוּשׁ בְּהֵן. וְכֵן הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים וְהַבְּהֵמָה שְׁהִיו לְבוּשִׁין בְּכָלִים וְנִכְנְסוּ לְבֵית הַמִּנְּגַע - נִטְמָאוּ הַפְּלִים מִיָּד³³. אֲבָל הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים אִינוּ מְקַבְּלִים טָמְאָה, בְּהֵמָה.

(32) שם מ"ט. דין זה הוא ביאור מורחב למה שנאמר בהלכה הקודמת: "בכלים שנכנסו חלוצים". (33) ככלים חלוצים. 'תורת כהנים' פ' מצורע פ"ה ה": "יכול (אתה לחשוב) הבהמה והגוי יהו מצילים בגדים בבית המנוגע (שלא ייטמאו מיד), תלמוד-לומר: "וכבס בגדיו" (מכאן אתה למד) המטמא בגדים מציל בבית המנוגע, יצאו הבהמה והגוי שאין מטמאים בגדים (שהרי אינם מקבלים טומאה כלל) - אין מצילים בגדים בבית המנוגע.

ח. מי שהיה³⁴ עומד בבית מנגע ופשט ידו³⁵ חוץ לְבִית וְטַבְּעוֹתָיו בְּיָדָיו³⁶, אִם שָׁהָה כְּדֵי אֲכִילַת הַשְּׁעוֹר - נִטְמָאוּ הַטַּבְּעוֹת אֵף עַל פִּי שֶׁהֵם בַּחוּץ³⁷. וְכֵן הַעוֹמֵד בַּחוּץ וּפָשַׁט יָדוֹ לְבֵית מִנְּגַע - נִטְמָאוּ יָדָיו בְּלֵבֶד מִיָּד³⁸. וְאִם נִשְׁתָּהוּ שֵׁם כְּדֵי אֲכִילַת הַשְּׁעוֹר - נִטְמָאוּ טַבְּעוֹתָיו, וְאִם לֹא - טְהוֹרוֹת³⁹.

בעיקר אינם לשון הרע אלא עניינים חמורים אחרים, ומדוע בחר הרמב"ם להביא סדר השתלשלות שיחת הרשעים שסופה כפירה בעיקר דווקא בסיום הלכות טומאת צרעת ולא בהלכות דעות.

ויש לומר שאריכות לשונו של הרמב"ם בדבר "שיחת הרשעים" באה להבהיר את גדרו של לשון הרע, שבו שני עניינים. האחד שהוא מזיק את חברו בדברי לשון הרע שלו הבאים מתוך מידות רעות של קנאה או שנאה וכו'. והשני הוא לשון הרע מצד הדיבור עצמו שהמדבר בו מושך עצמו לתוך הרע כי הגם שכוח הדיבור שבאדם הוא כח חיזוני המבטא החוצה את האדם, בכל זאת הוא קשור לעצם האדם שתוארו הוא "מדבר" ולכן דיבור לשון הרע מושך את האדם עוד יותר אל הרע.

לכן הביא הרמב"ם הדוגמא ממרים, שהרי האופן הראשון של היזק חברו על ידי לשון הרע שמדבר אינו שייך בה, וכמו שמדגיש הרמב"ם בעצמו "לא דברה בגנותו אלא טעתה כו'" ומשה לא הקפיד כלל על דבריה כו' ואף שלא גרמה שום היזק למשה נענשה מיד.

זהו גם תוך העונש על לשון הרע שבתחילה "השתנו קירות ביתו" ואם "עמד ברשעו" משתנין כלי העור שבביתו, "עמד ברשעו" משתנין הבגדים שעליו ואם לא עשה תשובה "משנתנה עורו ויצטרע" שמתאים לסדר כניסת הרע באדם המדבר לשון הרע. בתחילה זהו רק עניין חיזוני הקשור בדיבור שלו שאינו פוגע באחר כלל, ואח"כ הולך הרע ונטמע באדם עוד ועוד עד שמצטרע ממש.

בהסבר זה יובנו גם דברי אדמוה"ז על הפסוק "אדם כי יהיה בעור בשרו כו'" שהרי אדם הוא השם הכי נעלה יותר מגבר איש ואנוש, ואין יתכן שתהיה באדם הנעלה צרעת שהיא מהטומאות הכי חמורות. ומסביר שם שהרע של לשון הרע הוא עניין חיזוני ואינו נכנס בפנימיותו של אדם אלא נמצא בו בבחינת פסולת בלבד "בסוף מלבושיו" ומטעם זה אין נגע צרעת בזמננו כי בימינו אפילו "הצדיק והטוב עדיין הרע קצת בפנימיותו". ולכאורה לשון הרע הוא מהעבירות החמורות, ושקלוהו חז"ל (ערכין טו, ב.) כנגד שלוש עבירות שדינם "יהרג ואל יעבור" ו"כאילו כפר בעיקר". כי שם מדבר בגדר הנ"ל של לשון הרע מצד עצמו שעדיין אינו מזיק לחברו רק שהרע שבדיבור עצמו עלול למשוך את המדבר ולהביאו למקום נמוך, ולכן כתב שהוא עניין ש"בסוף מלבושיו".

(על פי לקו"ש חלק כ"ב עמוד 65)

46) מקורות סיום נאה ומלכב זה הם: מדרש רבה ויקרא פרשה טז, גמרא ערכין טו ב, וטז, א. ותוספתא נגעים פ"ו ה"ו.

1 על פי כן מיד נענשה בצרעת; קל וחומר לבני אדם
2 הרשעים הטפשים, שמרבים לדבר גדולות ונפלאות.
3 לפיכך ראוי למי שרוצה לבנות ארחתיו להתרחק
4 משיבתו ומלדבר עמהן, כדי שלא יתפס אדם
5 ברשת רשעים וסכלותם. וזה דרך ישיבת הלצים
6 הרשעים: בתחלה מרבין בדברי הבאי, פענן
7 שנאמר: וקול כסיל ברב דברים. ומתוך כך באין
8 לספר בגנות הצדיקים, פענן שנאמר: תאלמנה
9 שפתי שקר הדברות על צדיק עתק. ומתוך כך יהיה
10 להן הרגל לדבר בנביאים ולתת דפי בדבריהם,
11 פענן שנאמר: ויהיו מלעבים במלאכי האלהים
12 ובזוים דבריו ומתעצעים בנביאיו. ומתוך כך באין
13 לדבר באלהים וכופרין בעקר, פענן שנאמר:
14 ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על יי
15 אלהיהם. והרי הוא אומר: שתו בשמים פיהם
16 וישונם תהלך בארץ. מי גרם להם לשית בשמים
17 פיהם? לשונם שהלכה תחלה בארץ. זו היא שיחת
18 הרשעים, שגורמת להן ישיבת קרנות וישיבת
19 כנסיות של עמי הארץ וישיבת בתי משתאות עם
20 שותי שכר. אכל שיחת פשרי ישראל אינה אלא
21 בדברי תורה וחקמה. לפיכך הקדוש ברוך הוא עוזר
22 על ידן ומזכה אותן בה. שנאמר: אז נדברו יראי יי
23 איש אל רעהו, ויקשב יי וישמע ויכתב ספר זכרון
24 לפניו ליראי יי ולחשבי שמו.

סליקו להו הלכות טומאת צרעת

~ נקודות משיחות קודש ~

"...אלא אות ופלא היה בישראל... כו'."

ההבדל בין נס ובין פלא הוא שנס זה עניין שלמעלה מהטבע לגמרי ומתגלה תוך שידוד מערכות הטבע, אבל פלא הוא נס המלוכב בטבע. וזה שכותב הרמב"ם כאן "אות ופלא" כי נגע הצרעת מצד אחד בא כנגע טבעי בבית או בבגד, אבל מצד שני הוא פלא שאחרי שמופיע בבית ולא עשה תשובה יופיע בבגד ואם לא עשה תשובה יופיע בעור וכו'

(על פי לקו"ש חלק ז"ג עמוד 165 הערה 13)

~ נקודות משיחות קודש ~

"כדי להזהירם מלשון הרע... כו'."

ובהמשך ההלכה מתאר את "דרך ישיבת הלצים הרשעים: בתחילה מרבין בדברי הבאי... ומתוך כך באין לדבר בגנות הצדיקים... ומתוך כך יהיה להם הרגל לדבר בנביאים ולתת דופי בדבריהם... ומתוך כך באין לדבר באלקים וכופרין בעיקר... כו'". וצריך להבין הרי כאן רוצה הרמב"ם לתאר חומרת לשון הרע עד היכן היא. והלא דברי הבאי, דיבור בגנות הצדיקים, נתינת דופי בדברי הנביאים וכפירה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ב סיון - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום שלישי כ"ב סיון ה'תשע"ט

הלכות מטמאי משכב ומושב

1 יש בכללן ארבע מצות עשה, וזהו פרטן: (א) דין

2 טמאת נדה. (ב) דין טמאת יולדת. (ג) דין טמאת זבה.

3 (ד) דין טמאת זב.

4 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) יבאר שזב וזבה נידה ויולדת כל אחת מארבעתן אב מאבות הטומאה, ודין קטן וקטנה וסריס אדם וסריס חמה טומטום ואנדרוגינוס, ודין דם הנידה ודם היולדת ושאר משקין היוצאים ממנה, ואם יצא הוולד מדופנה, ודין מקור האשה שנעקר או שהזיע, וזוב הזב וראייה ראשונה שלו ושל מצורע, משקין היוצאים מהם, ואם היה מוצץ ורוקק דם.

6 א. הַזֵּבִּי וְהַזֵּבֶה³ וְהַנִּדָּה⁴ וְהַיּוֹלֶדֶת⁵ - כָּל אֶחָד

7 מֵאַרְבַּעֶתָּן אֵב מֵאֲבוֹת הַטֹּמְאוֹת⁶. מִטְּמֵא בָּלִים בְּמַגֵּעַ,

8 וּמִטְּמֵא אָדָם בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׁא, וּמִטְּמֵא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב

9 וּמִקְרָב מִתְחַתִּיו וְעוֹשֶׂה אוֹתָן אֵב טְמֵאָה⁷, וּמִטְּמֵא

10 מִדֶּף⁸ עַל גִּבּוֹ.

(2) כתוב בתורה (ויקרא טו, ב): "איש איש כי יהיה זב מבשרו וזבו טמא הוא." "בשרו" היינו אבר כלי הזרע (ספורנו). במסכת נדה לה, ב מוסר רב הונא סימני היכר בין זרע האדם הטבעי ובין זוב חולני. (3) שם כה: ואשה כי יזוב דמה, ימים רבים בלא עת נדתה ... טמאה היא. (4) האשה הרואה דם בהתאם לטבעה נקראת נדה וטמאה שבעת ימים. (5) יולדת זכר טמאה שבעת ימים כנידה ויולדת נקבה טמאה ארבעה עשר יום. (6) ראשי טומאות, שמתמאים גם אדם וכלים מה שאין כן בוולד הטומאה, שאינו מטמא אלא אוכלין ומשקין בלבד. ארבעה אלו נמנו במסכת כלים פרק א בין אבות הטומאות. ורבינו בהקדמתו לספר טהרות מונה אחד עשר חלקי אבות הטומאות. (7) דינים אלה כתובים בתורה (ויקרא פרק טו) ומפורשים במשנה זבים פרק ה ופרטיהם מבוארים לקמן. (8) זבים פרק ד משנה ו. רבינו מפרש שם שזה מלשון "ריחו נודף" שמורגש מרחוק בלי נגיעה. (9) דברים הנמצאים על גבי הזב ואינם נוגעים בו, כגון שכלים חוצצים בינם לבין הזב, טמאים מדף (שם), כלומר, טומאה קלה לטמא אוכלין ומשקין, אבל לא אדם וכלים. ולפיך מסיים רבינו דיני משכב ומושב באמרו: "ועושה אותם אב הטומאה" ולאחר מכאן מוסיף: ומטמא מדף (פירוש, טומאה קלה) על גבו.

11 ב. אֶחָד¹⁰ זֵבֶה קִטְנָה וְאֶחָד זֵבֶה גְדוֹלָה, וְאֶחָד זֵבֶה

12 מִחֻמַּת עֲצָמָה¹¹ אוּ מִחֻמַּת אֲנָס¹², וְאֶחָד זֵבֶה פֶּעַל שְׂתִי

13 רְאִיּוֹת¹³ אוּ פֶּעַל שֵׁלֶשׁ - טְמֵאָה בְּלֹן שָׁוָה לְטֵמֵא

14 אַחֲרֵיהֶם¹⁴.

(10) נקדים דינים יסודיים אחדים, שידיעתם תקל הבנת ההלכות שלפנינו: א. איש הרואה ראייה אחת אין עליו דין

זב אלא בעל קרי וטמא יום אחד ואינו מטמא משכב ומושב. ב. ראה שתי ראיות, בין ביום אחד בין בשני ימים בזה אחר זה, הרי הוא זב גמור לכל דבר מחוץ להבאת קרבנות, ואם ראה שלוש ראיות מחייב הוא להביא קרבנות אחרי טהרתו. ג. אשה שראתה דם יום אחד, אפילו כמה ראיות, בתקופה שבין נידה לנידה (לדעת רבינו בפרק ו מהלכות איסורי ביאה כל ימי חיי האשה, החל מראיית דם ראשונה, מחולקים לתקופת נידה הנמשכת שבעת ימים ולתקופת זיבה של אחד עשר יום ולאחריהם מתחילה שנית תקופת נידה וכן לעולם) טמאה יום אחד ושומרת כל היום שלאחריה, ואם עבר בטהרה - טהורה אחר טבילה במקווה. ד. אם ראתה גם ביום השני, טמאה כל אותו היום ושומרת

היא כל יום השלישי, ואם עבר בטהרה - טהורה. מובן שצריכה טבילה. ובשני המקרים האלה היא נקראת "שומרת יום כנגד יום", מפני שהיא שומרת יום טהרה נגד יום הטומאה, או "זבה קטנה". ה. אם תראה דם גם ביום השלישי תיקרא זבה גדולה וצריכה לספור שבעה ימים בטהרה וטובלת בליל שמיני, ולמחרת היום מביאה קרבנות. (11) בלי כל סיבה חיצונית. (12) על ידי השפעה של איזה מקרה שהוא, כגון שנבהלה או שקפצה וכדומה, אבל זב אינו מטמא באונס. (13) פרט לבעל ראייה אחת. (14) לעניין זה בלבד כולם שווים. אבל יש הבדלים שונים ביניהם ויבוארו בהלכות הבאות.

15 ג. קִטְנָה פֶּת יוֹם אֶחָד מִטְּמֵאָה בְּנִדָּה; פֶּת עֲשָׂרָה

16 יָמִים - בְּזִיבָה¹⁵; פֶּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים יוֹם אֶחָד מִטְּמֵאָה

17 אֶת בּוֹעֵלָה¹⁶, כְּמוֹ שִׁיתִּבָּאָר.

(15) שבעת ימים הראשונים הם תקופת הנידה ואפילו ראתה דם בכולם דינה כנידה ולא כזבה. ואם תראה שלושה ימים בזה אחר זה, היינו, שמיני, תשיעי ועשירי תהיה זבה. (16) להיות אב הטומאה וליטמא שבעת ימים ככתוב בתורה (ויקרא טו, כד): "ואם שכוב ישכב איש אותה ... וטמא שבעת ימים". קטנה למטה מגיל זה אין בעילתה בעילה ודין בועלה כנוגע בה.

18 ד. קִטְן בֶּן יוֹם אֶחָד מִטְּמֵא בְּזִיבָה. וְאֶחָד גֵּרִים

19 וְעֶבְדִּים וְאֶחָד¹⁷ יִשְׂרָאֵל מִטְּמֵאִין בְּנִדָּה וּבְזִיבָה.

(17) בין ובין.

20 ה. סָרִיס אָדָם¹⁸, סָרִיס חֲמָה¹⁹ מִטְּמֵאִין בְּזִיבָה כְּשֶׁאָר

21 הַבְּרִיאִין.

(18) שנסתרס על ידי אדם. (19) נולד סריס. מיום שראה את החמה הוא סריס (רבינו בפירושו למשנה יבמות פרק ח).

22 ו. אִין הָאִשָּׁה מִטְּמֵאָה בְּלֶכְן²⁰, וְלֹא הָאִישׁ בְּאָדָם²¹;

23 אֶלֹא הָאִשָּׁה בְּאָדָם, וְהָאִישׁ בְּלֶכְן.

(20) אם הזיבה היא לבנה. (21) בזיבה אדומה.

24 ז. טְמֵטוּם²² וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס²³ - נוֹתֵנִין עֲלֵיהֶם חֲמִירי

25 הָאִישׁ וְחֲמִירי הָאִשָּׁה²⁴: מִטְּמֵאִין בְּלֶכְן כְּאִישׁ,

26 וּבְאָדָם כְּאִשָּׁה. וְטְמֵאֲתָן בְּסִפְקָא²⁵. לְפִיכָךְ אִין שׁוֹרְפִין

קמד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"ב סיון - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נדה⁴³ עד שתראה אחד מחמשה דמים המטמאין
אותה.

(39) נעקרה ממנו חתיכת בשר. (40) מפני שנגעה בבשר המקור הטמא. (41) נוזל לבן, ויצאו דרך הרחם. (42) שכל מה שנמצא במקור הוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים טומאת ערב (יום הנגיעה עד הערב). (43) ליטמא שבעת ימים.

יא. הזיעה טפה אחת - הרי האשה טהורה, שאינה
אלא מחוץ למקור⁴⁴.

(44) והנוזלים הבאים מחוץ למקור שלא בימי טומאתה - טהורים.

יב. זובו של זב - אב מאבות הטמאות כזב, שנאמר: זובו טמא הוא. ומטמא במגע ובמשא בכל שהוא. ראייה ראשונה של זב אינה מטמאה במשא והרי היא כשכבת זרע⁴⁵, בין מאיש גדול בין מאיש קטן. וכן המשכבות והמושבות שישב עליהם משראה ראייה ראשונה עד שראה השניה - טהורים. שאינו קרוי זב אלא אחר ראייה שניה, כמו שפארנו בהלכות מחסרי כפרה. ראה אחת מרבה בשתיים⁴⁶ - אין טמא אלא המסיט⁴⁷ טפה אחרונה⁴⁸.

(45) טבעית שמטמאה במגע אבל לא במשא. (46) זיבה רצופה כשיעור טבילה וניגוב אחריה. היינו, כדי הילוך חמשים אמה של אדם בינוני. (47) מזיזה ממקומה על ידי דבר אחר ואינו נוגע בה. (48) שהרי טיפה זו עושה אותו זב, אבל הקודמות דינן כשכבת זרע.

יג. ראייה ראשונה של מצרע מטמא במשא. שנאמר: כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש. הרי הצרוע כזב גמור: מה זב גמור - זובו מטמא במשא, אף מצרע - ראיתו הראשונה מטמאה במשא.

יד. רק הזב ושכבת זרעו ומימי רגליו - כל אחד משלשתן אב טמאה דין תורה, ומטמא בכל שהוא במגע ובמשא⁴⁹. הרי הוא אומר ברק: וכי ירק הזב בטהור. ומימי רגליו ושכבת זרעו אי אפשר שלא יהיה בהם צחצוחי זיבה⁵⁰ כל שהוא.

(49) כזוב. (50) טיפות זעירות.

טו. אחד זב ואחד נדה וילדת זובה - כל אחד מהן רקו ומימי רגליו אב טמאה כזב. וכן כל מקום שנאמר בהלכות אלו הזב - אחד הזב ואחד שאר הארבעה⁵¹.

(51) כלומר, השאר של הארבעה.

טז. תשעה משקין כזב. שלשה מהן אב טמאה. והן: רקו, ושכבת זרעו, ומימי רגליו. כל אחד

עליהן תרומה וקדשים²⁶, ואין חיבין עליהן על טמאת מקדש וקדשיו²⁷. ראה לכן ואדם פאחד - שורפין עליהן את התרומה ואת הקדשים²⁸, אבל אין חיבין עליהן על ביאת מקדש וקדשיו; שנאמר: מזכר עד נקבה תשלחו²⁹ - עד שיהיה הטמאה טמאת זכר ודאי או טמאת נקבה ודאית³⁰. וכן הנוגע בלבו ואדם שלו³¹ פאחת³² - אינו חיב על טמאת מקדש וקדשיו. נגע הוא בעצמו בלבו ואדם שראה - הרי זה חיב על ביאת המקדש.

(22) שאיננו יודעים אם הוא איש או אשה. (23) ישנם בו סימנים הן של איש והן של אשה. (24) מפני שהם ספק איש ספק אשה וכל ספק איסור תורה - לחומרא. (25) אם ראו לובן, שמא הם זכרים, ואם ראו אודם, שמא הם נקיבות. (26) אם ראו זיבה ונגעו בתרומה, או קדשים ונטמאו, אין שורפים אותם כדין תרומה וקדשים טמאים, שמא הם טהורים ואסור לשרוף תרומה וקדשים טהורים. (27) אם נכנסו לבית המקדש או אכלו בשר קדשים בשוגג פטורים מקרבן, ובמזיד פטורים ממלקות אפילו התרו בהם למלקות. (28) שהרי טומאתם ודאית. (29) והכוונה להרחיק טמאים מבית המקדש. (30) ובנידון זה אין אנו יודעים אם טומאת זכר עליו או טומאת נקיבה. (31) של הטומטום ואנדרוגניוס. (32) ונטמא וודאי.

ח. דם הנדה או דם הזבה או דם היולדת מטמא בכל שהוא במגע ובמשא. שנאמר: והדה בנדתה והזב. מפי השמועה³³ למדו, שפדוה כמזה. וכבר בארנו בענין אסור נדה, שחמשה דמים טמאים באשה; אבל אם ראתה דם ירק - הרי הוא טהור. ואינו כמו רקו ושאר משקין היצאין ממנה³⁴, שהרק מתעגל ויוצא וזה שותת ויורד³⁵.

(33) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו. (34) שהם טמאים ומטמאים. (35) טומאת משקים היוצאים מזב וזבה למדנו מרוקם, שנאמר (ויקרא טו, ח): "וכי ירוק הזב בטהור וכו' וטמא עד הערב" ולפיכך מטמאים את הדומה לרוק בלבד.

ט. אשה שניצא הולד מדפנה ויצא עמו דם מן הדפן - הרי אותו דם אב מאבות הטמאות כדם הנדה והילדה והזיבה, שהמקור³⁶ מקומו טמא³⁷; והאשה טהורה³⁸ עד שניצא ממנה דם דרך הרחם.

(36) המקום בגוף שבו נקווים דמיה לצרכי תפקידיה הטבעיים המיוחדים לאשה. (37) והדמים הנקווים בו טמאים טומאה חמורה, לטמא אדם וכלים. (38) פירוש, אינה טמאה טומאת שבעה כנידה או יולדת, אבל טמאה יום אחד מפני שנגעה בדם הטמא.

י. מקור האשה שנגעק³⁹ ונפל לארץ - האשה טמאה טמאת ערב⁴⁰. וכן מקור שהזיע בשתי טפי מרגליות⁴¹ - האשה טמאה טמאת ערב⁴². אבל אינה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי כ"ג סיון – ס' טהרה – הל' מטמאי משכב ומושב קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שהרוק נתייבש, ואמרנו בהלכה הקודמת שרוק אינו מטמא אלא כשהוא לח. (9) כלומר, שהרוק לא נתייבש (בתוספתא שם חולק ר' יהודה ואומר, שאפילו נתייבש הרוק ונתלחלח הפשתן ע"י מים – טמא. ורבינו נקט לשונו של תנא-קמא, ולפיכך יש להניח שהתכוון לדעתו. עיין (שם).

ג. זב שהניח פיו על פי הכוס ונמלך שלא לשותותו
- המסיט את הפוס טהור¹⁰. שמה ממנו הזב כל
שהוא – המסיטו טמא, מפני משקה פי הזב¹¹.

(10) ואין חוששים שמא נשאר רוק על הכוס.
(11) כשהאדם שותה אי-אפשר שלא יתערב קצת רוק שבפיו עם המשקה. תוספתא טהרות פ"ה ה"ג.

ד. זב שנישף¹² את הפת ואת הבצל – המסיט¹³
טהור¹⁴. נשף את הקישות והמלפפון¹⁵ – המסיט¹⁶
טמא, מפני משקה פי הזב המתערב בהן.

(12) שם. (13) את הפת או את הבצל. (14) שאין הרוק מתערב עם דבר יבש. (15) שיש בהם הרבה לחות.

ה. קלפי פולין¹⁶ וקלפי תורמוסין¹⁷ שקצצן¹⁸ העובד
כוכבים – המסיט טמא; שקל העובדי כוכבים
כזבים לכל דבריהן, כמו שיתבאר¹⁹. הקלפין
שפשווקין²⁰ – הולכין בהן אחר הרוב²¹.

(16) שם. (17) מין קטנית שטעמו מר, ושולקים אותו שבע פעמים להפיג מריחותו ואח"כ אוכלים אותו לקינוח סעודה (ביצה כד, ב). (18) בתוספתא, הגירסא "שפסקן". ופירש הגר"א שקלפם בפיו. (19) לקמן ה"ו. (20) ואין אנו יודעים אם הם של ישראל או של גויים. (21) אם רוב מביאי הקליפים לשוק הם גויים – טמאים, ואם רובם יהודים – טהורים.

ו. דם²² טמא שנתערב במים, אם בטלו מראיו –
הכל טהור. נתערב בדם טהור ובגין²³ – רואין אותו²⁴
כאלו הוא מים²⁵. וכן רק טמא שנתערב במים: אם
היה קרוש²⁶ בביתו – הרי זה טמא; ואם נמחה
במים, אם בטלו מראיו – הכל טהור. נתערב ברק
אחר – רואין אותו כאלו הוא מים. וכן מי רגליו
של טמא שנתערבו במים: אם בטלו מראיהן – הכל
טהור, ואם לאו – טמא. נתערב בין או במי רגלים
טהורין – רואין אותו כאלו הוא מים. נתערבו במי
רגלים של עובדי כוכבים – הולכין אחר הרוב²⁷.
פיצד? פלי שהיו ישראל ועובדי כוכבים מטיילין
שם מי רגליהם: אם רב עובדי כוכבים – הכל טמא,
ואם רב ישראל – הכל טהור; מחצה למחצה – הכל
טמא. וכן אם נתערב מי רגלי עובד כוכבים זה במי
רגלי ישראל זה – הולכין אחר הרוב.

(22) שם ה"ב. (23) יין אדום, ואין מראה הדם מתבטל בהם. (24) את הדם הטהור והיין. (25) אם היה מראה

מאלו מטמא אדם וכלים בכל שהוא, כמו שבארנו.
שלושה מהן פולד הטמאה. ואלו הן: דמעת עינו,
דם מגפת²⁸, וחלב האשה. כל אחד מאלו כמשקין
טמאין, שאין מטמאין אדם²⁹ אבל מטמאין כלים
מדברי סופרים, כמו שבארנו. ושלושה מהן טהורין.
ואלו הן: זעתו, ולחה סרוחה היוצאים ממנו,
והרעי. הרי אלו שלושה מן הזב וחבריו³⁴ כמותן³⁵
משאר האדם³⁶. פיהו וניעו³⁷ וריריו³⁸ ומי האף שלו
- הרי הן פרוקו לכל דבר, ובכלל הרק הן חשובין.
דם היוצא מפי אמה³⁹ ודם השותת מפיו – הרי הן
בכלל דם מגפתו. היה מוצץ ורוקק דם – הרי זה
מטמא ברוק; שהדם שמוצץ אי אפשר לו בלא
צחיצחי רק.

(52) דם הזב מפצע שבגופו. (53) על ידי נגיעה, אבל מטמאים כששתה רביעית. (54) זבה נידה ויולדת. (55) דינם כמו משקין אלו. (56) מאנשים טהורים. (57) הליחה שהאדם מוציא על ידי שיעול או חרחור בגרון. (58) נוזל הזב מן הפה מאליו. (59) אבר הזכר.

יום רביעי כ"ג סיון ה'תשע"ט

פרק שני

(1) יבאר דם נידה זבה ויולדת וזובו של זב אם מטמא לח ויבש, ודין המסיט כוס ששתה ממנה הזב או פשתן שטווהו נידה וכיוצא בזה, ודין דם או רוק טמא שנתערב במים או מי רגליו שנתערבו במי רגלים של גויים, אם שואלין כלי מי רגלים מכל מקום, וזבה או גויה שנתגירה שנעקרו מימי רגליהן וטבלו והטילו, ודין מי היא המטמאה בזיבה ובנידה ובלידה.

א. דם נדה² וזבה ויולדת מטמא לח ויבש, אבל
זובו של זב ורקו ושכבת זרעו אינו מטמא אלא כל
זמן שהוא לח, אבל יבש יותר מדאי אינו מטמא.
ועד כמה? אם שורין אותן בפושרין מעת לעת
וחוזר לכמות שהיה – הרי זה מטמא בלח³. אם היו
המים פושרין בתחלתן, אף על פי שאינן פושרין
בסופן⁴. וכל הדברים האלו דברי קבלה הן.

(2) נדה נד, א. (3) ואם לא חזר, אלא נשאר יבש – טהור.
(4) ואפשר שאם היו המים פושרים במשך כל המעט-לעת
היה חוזר לכמות שהיה, אעפ"כ – טהור. כר' יהודה בן
נקוסה שם נ, א (ראה כסף-משנה, ומדבריו משמע שגירסא
אחרת היתה לפניו בהלכה זו, וראה משנה-למלך).

ב. פשתן⁵ שטנא אותו נדה⁶ – המסיטו⁷ טהור⁸. ואם
היה לח⁹ – מטמא, מפני רק פיה.

(5) תוספתא טהרות פ"ד ה"ו. (6) ודרכן של נשים להרטיב את החוטים ברוקן אגב טוויה. (7) מזיזו ממקומו בלי נגיעה ישירה. והוא-הדין לנוגע, ונקט "המסיטו" מפני הבבא הבאה, להשמיענו שלח מטמא גם בהיסט. (8) מפני

קמו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ג סיון - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זרע הזב. ומאחר שיוֹדְעִין בְּטִמְאַתָּם שְׁהִיְתָה מְדַבְּרִי
סוֹפְרִים, לֹא יָבוֹאוּ לְשֹׁרֵף עָלֶיהָ תְּרוּמָה וְקֹדְשִׁים⁴⁷.
נִמְצָאתָ לָמָד, שְׂוֹבוּ שֶׁל עֹבֵד פֹּכְכִים, וְדָם נִדָּה
או דָם זֵיכָה וְלִדָּה שֶׁל פֶּת עֹבֶדֶת פֹּכְכִים, וּבֵת
עֹבֵד פֹּכְכִים וְהַעֲבָדִי פֹכְכִים עֲצָמָן אֵף עַל פִּי
שֶׁהֵם נִקְיִים מִן הַתּוֹרָה⁴⁸ מִדָּם הַזֵּב, וְרֵק הַעֲבָדִי
פֹכְכִים וּמִימֵי רִגְלֵיהֶן, וּמִשִּׁכְּבָן וּמִרְכָּבָן, וּבֹעֵל
עֹבֶדֶת פֹּכְכִים - כָּל אֶחָד מֵאלוֹ אֵב טִמְאַה מְדַבְּרִי
סוֹפְרִים⁴⁹. לְפִיכָךְ אֵין חֲיִיבִין עָלֶיהֶן עַל בִּיאַת מְקַדָּשׁ
וְקֹדְשִׁי⁵⁰, וְאֵין שׁוֹרְפִין עָלֶיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה. וְכֵלָן
מִטְּמָאִין אָדָם וְכָלִים כְּמִנְעָה, וּמִטְּמָאִין אָדָם כְּמִשְׁאֵה,
כְּזָב לְכָל דָּבָר; אֲלֹא שֶׁהִטְמָאָה מְדַבְּרֵיהֶן, כְּמוֹ
שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְדָם הַנִּקְרִית - כְּרָקָה וּכְמִימֵי רִגְלֵיהָ,
מִטְּמָא לָח וְאֵינוֹ מִטְּמָא יָבֵשׁ⁵¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"העבדים מטמאין בזיבה ובנדה ובלידה בישראל אבל הגויים
אין מטמאין בו".

וטעם הדבר הוא שכל עניין הטומאה שייך רק במקום
הקדושה כי "רוח הטומאה... אינה מתאווה לשרות אלא
במקום הקדושה" כדי שתוכל לקבל תוספת יניקה וחיות
ולכן אין שייך אצל אומות העולם עניין הטהרה האמיתית
כי אין רוח הטומאה מתאווה לשרות עליהם, שהרי לא
תוכל לקבל מהם תוספת יניקה וחיות, ונמצא תוכנה של
הלכה זו שבח ומעלה לישראל.

והוראה יש מזה לעבודת האדם: כתיב "רק אתכם אהבתי
מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל
עוונותיכם" כי התכלית ב"עוונותיכם" הוא רק כדי שיהיה
"זדונות נהפכו לו כזכויות" ויתווסף בו עילוי של סוג זכויות
נעלה יותר שאינו שייך כלל מצד הבריאה כשלעצמה אלא
רק מצד עבודת האדם. ופשיטא שמדובר כאן על "חטא"
מלשון חסרון כמו "והייתי אני ובני שלמה חטאים" היינו
חסרים, שגם אחר עבודתו ומעלתו - צדיק גמור, עדיין
חסר לו העילוי של עבודת התשובה וצווק אל ה' "אלקים
אל דמי לך" שיבוא כבר משיח ואז יתמלא חסרונו, שהרי
"משיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא".

(על פי יין מלכות ספר טהרה סימן ט')

(41) זבים פ"ב מ"א, ר' תורת כהנים' פרק זבים פרשתא א, א.
(42) שם, פרשת תזריע פרשתא א, א. (43) נדה לד, א.
(44) עבודה זרה לו, ב. (45) שם לו, א. (46) טבעית.
(47) תרומה וקדשים שנטמאו טומאה דאורייתא צריך
לשרפם, וכשנטמאו מדרבנן אסור לשרפם ולאבדם בידים.
(48) המלים "מן התורה" אינן אלא בדפוס רומא (ר"מ), ולא
בכת"י תימן. והגירסא הנכונה היא זו שבכת"י הנז': "אע"פ
שהם נקיים מדם זוב", פירוש, שלא ראו דם (הגוי) וזוב
(הגוי). הכל כאן ברור, וביאור מיותר. כנראה טעה המעתיק
בפירוש המלה "נקיים", וחשב שהכוונה אינם טמאים,

הדם בטל אלמלא נפל לכמות מים שכזו - טהור.
(26) כלומר, סמך (בכתב-יד תימן - "קשור"). (27) מפני
שטומאת גויים מדרבנן - הקלו בתערובתם.

1 ז. שוֹאֲלִין²⁸ [גָּלִי] מִי רִגְלִים מִכָּל מְקוֹם²⁹ וְאֵין
2 חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא שֶׁל נְדוּת הֵן, שֶׁלֹּא נִחְשְׁדוּ בְּנֹת
3 יִשְׂרָאֵל לְכַנֵּס אֶת מִי רִגְלֵיהֶן כְּשֶׁהֵן נְדוּת.

(28) שם. (29) מיהודים.

4 ח. חֲרַס³⁰ שְׁהִיָּה הַזֵּב או הַזֵּבָה מְטִילִין בּוֹ מִי רִגְלֵיהֶן
5 וְכַפְסוֹ³¹ פַּעַם רִאשׁוֹנָה וְשֵׁנִיָּה - הָרִי הַמְשַׁקֵּין שְׁכַפְסוֹ
6 בְּהֵן טְמָאִין, וּפַעַם שְׁלִישִׁית - טְהוֹרִין, בֵּין שְׁכַפְסוֹ
7 בְּמִים בֵּין שְׁכַפְסוֹ בְּמִי רִגְלִים³², שְׁהִיָּה לֹא נִשְׁאָר בָּהּ
8 לְחִלּוּחִית מִימֵי רִגְלִים³³.

(30) עביט של חרס. (31) שטפו. (32) טהורים. (33) של
הזב.

9 ט. זָכָה³⁴ שְׁנַעֲקָרוּ מִימֵי רִגְלֵיהָ³⁵ בְּסוֹף שְׁבַעַת יְמֵי
10 הַסְּפִירָה, וְיִרְדָּה וְטָבְלָה, וְהִטְלִיָּה מִים אַחֵר הַטְּבִילָה
11 - הָרִי הֵן סָפֵק, אִם אַחֵר עֲקִירָה הוֹלְכִין³⁶ וְזָכָה
12 הִיְתָה³⁷, או אַחֵר הִיצִיאָהָ³⁸ שְׁהִיא טְהוֹרָה. וְכֵן³⁹
13 עֹבֶדֶת פֹּכְכִים⁴⁰ שְׁנַעֲקָרוּ מִימֵי רִגְלֵיהָ, וְנִתְגַּיְרָה
14 וְטָבְלָה, וְהִטְלִיָּה מִים אַחֵר שְׁטָבְלָה - הָרִי זֶה סָפֵק,
15 אִם אַחֵר עֲקִירָה הוֹלְכִין וְהָרִי הֵן כְּמִי רִגְלֵי הַעֲבָדִי
16 פֹכְכִים הַטְּמָאִים, או אַחֵר יִצִּיאָה וְהָרִי הֵם כְּמִימֵי
17 רִגְלֵי יִשְׂרָאֵל הַטְּהוֹרִים.

(34) נדה מג, א. בעיא שנשארה בתיקו. (35) נעקרו
ממקומם, והזבה עיכבה אותם בגופה. (36) העקירה
קובעת. (37) ומימי רגליה טמאים. (38) ההטלה.
(39) שם. (40) שדינה כזבה מדרבנן.

18 י. הַעֲבָדִים⁴¹ מִטְּמָאִין בְּזִיבָה וּבְנִדָּה וּבְלִדָּה⁴²
19 בְּיִשְׂרָאֵל, אֲבָל הַעֲבָדִי פֹכְכִים אֵין מִטְּמָאִין לֹא
20 בְּזִיבָה וְלֹא בְּנִדָּה וְלֹא בְּלִדָּה דִּין תּוֹרָה. שְׁנַאֲמַר:
21 דְּבָרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתֶּם אֱלֹהִים אִישׁ אִישׁ כִּי
22 יִהְיֶה זָב - בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְּמָאִין בְּזִיבָה, וְלֹא הַעֲבָדִי
23 פֹכְכִים. וְחֻקִּים גָּזְרוּ עַל כָּל הַעֲבָדִי פֹכְכִים
24 שִׁיטְמָאוּ כְּזָבִים לְכָל דְּבָרֵיהֶן, זָכָרִים וּנְקֵבוֹת⁴³. וְהוּא
25 שִׁיְהִיָּה הַזֵּכֶר בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים⁴⁴ וְיוֹם אֶחָד וְלִמְעֻלָּה,
26 וְהַנְּקֵבָה בֶּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים⁴⁵ וְיוֹם אֶחָד וְלִמְעֻלָּה; אֲבָל
27 הַקְּטָנִים לְמִשָּׁה מִזְמָן זֶה - לֹא גָזְרוּ עָלֶיהֶן טְמָאָה.
28 שְׁעָקָר הַגְּזֵרָה הִיא, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תִּינוּק יִשְׂרָאֵל
29 רִגְלִי אֲצֵל הַעֲבֹד פֹּכְכִים כְּמִשְׁכָּב זָכוֹר, וּפְחוּת
30 מִזְמָן זֶה אֵין בִּיאַתָּן בִּיאָה. בַּעַת שֶׁגָּזְרוּ עָלֶיהֶן -
31 לֹא גָזְרוּ עַל שְׁכַבַת זָרַע⁴⁶ שֶׁלָּהֶן, אֲלֹא שְׁכַבַת זָרַעוֹ
32 שֶׁל עֹבֵד פֹּכְכִים טְהוֹרָה כְּדִין תּוֹרָה. וּמִפְנֵי כֵּן
33 לֹא גָזְרוּ עָלֶיהָ טְמָאָה? כְּדִי לְהוֹדִיעַ שֶׁטְמָאָתָן
34 מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים. שְׁהִיָּה הַכָּל יוֹדְעִין, שֶׁאֵלוֹ הָיוּ זָבִין
35 דִּין תּוֹרָה - הִיְתָה שְׁכַבַת זָרַע אֵב הַטְּמָאָה כְּשְׁכַבַת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי כ"ד סיון – ס' טהרה – הל' מטמאי משכב ומושב קמז

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

22 המַעֲרָה¹⁰ וְאַחַד הַגּוֹמֵר. בֵּין גְּדוֹל שָׁפָא עַל הַקְטָנָה
23 בֵּין קָטָן שָׁפָא עַל הַגְּדוֹלָה - מִתְטַמֵּא מִשּׁוּם בּוֹעֵל
24 נְדָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁיהִי הַבּוֹעֵל בֶּן תִּשְׁעַ
25 שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד¹¹, וְהַנִּבְעֵלָת הִתְהַוָּה בַּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים
26 וְיוֹם אֶחָד¹²; אֲבָל פְּחוּת מִפָּאן - אֵינִי מִתְטַמֵּא מִשּׁוּם
27 בּוֹעֵל נְדָה, אֲלָא מִשּׁוּם נִגְעַת בְּנִדָּה בְּלִבָּד, שֶׁהוּא וְלֹד
28 וְאֵינִי אֵב. וְכֵן בּוֹעֵל הַזָּב - הֲרִי הוּא כְּנֹגֵעַ בּוֹ¹³.
29 וְאַחַד הַנִּגְעַת בְּזָב אוֹ הַנִּבְעֵלָת מִן הַזָּב¹⁴.

9 ראה למעלה פ"א ה"ב בהערות דין ג, וד. (10) 'תורת כהנים' שם ה"א. ראה פ"א מהל' איסורי ביאה ה"י. (11) נדה מה, א. (12) שם מד, ב. (13) שם עג, א. (14) שם דרשו: היא מטמאה את בועלה, ואין הזב מטמא מה שהוא בועל.

ד. הַנְּדָה וְהַזָּבָה וְשׁוֹמֵרֶת יוֹם כְּנָגֵד יוֹם וְהַיּוֹלָדֶת
אֵף עַל פִּי שְׁלֹא רָאָתָה דָם - כָּלֵם מִטְּמָאוֹת
לְמַפְרַע מַעַת לַעַת אוֹ מִפְקִידָה לְפִקְדָה¹⁵. וְזֶהוּ
הַנִּקְרָא מַעַת לַעַת שֶׁבְּנִדָּה. בִּיצֵד? אִשָּׁה שֶׁהִיתָה
טְהוֹרָה וְאֵין לָהּ וָסֵת¹⁶, וּבִדְקָה עֲצָמָה בְּשִׁחְרִית
וּמִצָּאָה טְהוֹרָה, וּבְחֻצֵי הַיּוֹם בְּדָקָה עֲצָמָה וּמִצָּאָה
דָם - הֲרִי כָל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁעָשְׂתָה מִשְׁעַת פְּקִידָה
רִאשׁוֹנָה עַד שְׁעַת פְּקִידָה שְׁנִיָּה טְמָאוֹת לְמַפְרַע¹⁷.
וְכֵן אִם בְּדָקָה הַיּוֹם וּמִצָּאָה טְהוֹרָה, וְלֹאֲחֵר שָׁנִים
אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּדָקָה וּמִצָּאָה דָם - כָּל הַטְּהוֹרוֹת
שֶׁעָשְׂתָה מַעַת שֶׁבְּדָקָה וּמִצָּאָה דָם עַד עֲשָׂרִים
וְאַרְבַּע שָׁעוֹת¹⁸ לְמַפְרַע טְמָאוֹת. וְעַד¹⁹ שֶׁלֹּאֲחֵר
הַתְּשִׁימִישׁ - הֲרִי הוּא בְּפִקְדָה, וְשֶׁלִּפְנֵי הַתְּשִׁימִישׁ
30 - אֵינִי בְּפִקְדָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינִי בּוֹדֶקֶת בּוֹ יָפָה²⁰.

15 מבדיקה לבדיקה. (16) זמן קבוע לראיית דם. רוב הנשים רואות דם אחת לחודש ביום מסוים. ואם ראתה שלוש פעמים באותו יום בחודש בשלושה חדשים רצופים, נקבע לה וסת ביום זה. (17) חוששים שמא בא הדם תיכף אחרי הבדיקה הראשונה ולא הרגישה בו. (18) אבל הטהורות שנגעה בהן לפני מעת לעת – טהורות, אף-על-פי שלא בדקה עצמה זמן רב. כחכמים במשנה, נדה ב, א. (19) המטלית שבדקה בו. (20) שם ה, א.

ה. אִשָּׁה שִׁישׁ לָהּ וָסֵת וְרָאָתָה דָם בְּשְׁעַת וָסֵתָה -
דִּיהָ שְׁעִתָּה²¹ וְאֵינָה טְמָאָה לְמַפְרַע²². הֲגִיעַ שְׁעַת
וָסֵתָה וְלֹא בְּדָקָה עֲצָמָה, וְלֹאֲחֵר יָמִים בְּדָקָה עֲצָמָה
וּמִצָּאָה דָם - הֲרִי זֹו טְמָאָה לְמַפְרַע וְהִיא בְּחֻזְקַת
נְדָה מִשְׁעַת וָסֵתָה. וְזֹו הִיא טְמָאָה וָסֵתָה הָאֲמִוְרָה
בְּכָל מְקוֹם. וְאִם מִצָּאָה עֲצָמָה טְהוֹרָה כְּשֶׁבְּדָקָה אַחֵר
הַנִּסָּת - הֲרִי זֹו טְהוֹרָה²³.

21 מטמאת רק את הטהורות שנגעה בהן משעת וסתה ואילך. משנה, שם ב, א. (22) משנה, שם לט, א. והטעם, שאנו מניחים שהדם בא בזמן הקבוע. (23) שם טז, א - מחלוקת רב ושמואל, ופסק כרב בהתאם למקובל שהלכה

ולפיכך הוסיף את המלים "מן התורה", שהרי מדרבנן מטמאים, אולם הפירוש הנכון הוא כמו שכתבנו, שהם נקיים ולא ראו דם או זוב. (49) כאן הכוונה גזירת חכמים. (50) ראה למעלה פ"א ה"ז. (51) שלא כדם ישראלית שמתמא לח ויבש. כבית-הלל במשנה שם.

יום חמישי כ"ד סיון ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1 יבאר הבעל נידה אם הוא כנידה, והבא על הזבה או שומרת יום או יולדת, הנשים הטמאות למפרע ומה דינן.

א. בּוֹעֵל נְדָה - כְּנִדָּה², שֶׁהוּא אֵב מִמַּאֲבוֹת הַטְּמָאָה
שֶׁל תּוֹרָה. מִטְּמָא בָּלִים בְּמַגַּע, וּמִטְּמָא אָדָם בְּמִשָּׁא³
וּבְמַגַּע, וּמִטְּמָא בְּהִסָּט⁴, וּמִטְּמָא מִשְׁכָּב וּמִרְכָּב
כְּנִדָּה⁵.

2 שנאמר (ויקרא טו, כד): "ואם שכוב ישכב איש אותה ותהי נדתה עליו". פירוש, הבעל טמא כנדה, 'תורת כהנים' פרשת זבים פ"ז, ה"ג. (3) אם טהור נשא את בועל הנדה, או להיפך, נטמא אע"פ שלא נגע בו. (4) ולא נשא אותו – נטמא (מכאן יש ללמוד, שלדעת רבינו טומאת משא פירושה אפילו לא הניד את הטומאה, שאם לא כן, אין לך משא שאינן היסט. ראה 'תפארת ישראל' בהקדמתו לטהרות, אות ו). (5) לא כנדה ממש, שהרי משכב ומרכב של נדה הוא אב הטומאה, ושל בועל נדה דינו כראשון לטומאה, כמו שמבאר רבינו בה"ב, והתכוון רק ללמדנו, שמתמא משכב ומרכב אע"פ שלא נגע בהם כדין נדה, מה שאין-כן בטמאים אחרים. לקמן פרק ששי יתבאר מה בין משכב למרכב (ראה משנה-למלך כאן).

ב. אֵין מִשְׁכָּב בּוֹעֵל נְדָה וּמִרְכָּבָו כְּמִשְׁכָּב נְדָה
וּמִרְכָּבָהּ. שֶׁהַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמִּרְכָּב שֶׁדָּרְסָה עָלָיו נְדָה
- אֵב מִמַּאֲבוֹת הַטְּמָאָה, וּמִשְׁכָּב בּוֹעֵל נְדָה וּמִרְכָּבָו
- וְלֹד טְמָאָה⁶, כְּכִלִּים שְׂנוּגְעַת בָּהֶן, שֶׁאֵינֶן מִטְּמָאִין
אָדָם וְלֹא בָּלִים אֲלָא אֲכָלִין וּמִשְׁקִין בְּלִבָּד. וְלָמָּה
נִגְרַעַת טְמָאָה מִשְׁכָּבָו מִטְּמָאָה מִשְׁכָּבָהּ? מִפְּנֵי
שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹעֵל נְדָה: וְתִהְיֶה נִדְתָּה עָלָיו וְטָמֵא
שְׂכֵבֶת יָמִים; וְנֶאֱמַר בּוֹ: כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב
עָלָיו יִטְמָא. מֵאַחֵר שֶׁנֶּאֱמַר: וְתִהְיֶה נִדְתָּה עָלָיו,
אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מִטְּמָא מִשְׁכָּבָו? וְלָמָּה נֶאֱמַר?
מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוֹ, שֶׁהַפְּתוּב נִתְקַן⁸ מִטְּמָאָה
חֲמוּרָה, מִלְּטָמֵא אָדָם וְכִלִּים, וְתִלְאֹו בְּטְמָאָה
קָלָה, שִׁיְהִי מִשְׁכָּבָו וְלֹד, וְלֹא יִטְמָא אָדָם וְכִלִּים
אֲלָא אֲכָלִין וּמִשְׁקִין בְּלִבָּד, כְּשֶׁאֵר וְלִדּוֹת
הַטְּמָאוֹת.

6 נדה לב, ב. (7) הלא כתבה תורה: "ותהי נדתה עליו", ומשמע שדינו כנידה ממש? (8) שם לג, א.

ג. אַחַד הָפָא עַל הַנְּדָה אוֹ עַל שׁוֹמֵרֶת יוֹם כְּנָגֵד יוֹם⁹
אוֹ עַל הַיּוֹלָדֶת. [בֵּין כְּדָרְכָן בֵּין שְׁלֹא כְּדָרְכָן]. אַחַד

ח. וְכָל הַנָּשִׁים שֶׁדִּין שָׁעָתָן⁴⁰ - פְּתָמָן בְּרֵאשִׁיתָן⁴¹,
וְאֵינוּ מְטַמְּא אוֹתָן לְמַפְרַע. כָּל אֱלֹהֵי הַנָּשִׁים²²
הַטְּמָאוֹת לְמַפְרַע, בֵּין רֵאשֶׁתָּהּ דָּם בֵּין מִצָּאָה פֶּתָם²³
- מְטַמְּאוֹת מִשְׁכָּב וּמִרְכָּב לְמַפְרַע לְטַמְּא אָדָם
וּבְגָדִים. וְכֵן רָקֵן וּמִימֵי רִגְלֵיהֶן טְמֵאִין לְמַפְרַע.²⁴
וְאֶפְלוּ כָּלִי הָרֶשֶׁת הַמִּקֵּף צְמִיד פְּתִיל⁴² מְטַמְּאוֹת²⁵
אוֹתוֹ לְמַפְרַע. אָבֵל אֵינָן מְטַמְּאוֹת אֶת הַבּוֹעֵל²⁶
לְמַפְרַע מִשּׁוּם בּוֹעֵל נָדָה, אֲלָא מִשּׁוּם נֹגֵעַ²⁷
בְּלִבָּד⁴³. אָבֵל הָרוּאָה פֶּתָם - הַבּוֹעֵל אוֹתָהּ מֵאַחֵר²⁸
שֶׁנִּמְצָא הַפֶּתָם טְמֵא מִשּׁוּם בּוֹעֵל נָדָה⁴⁴.²⁹

(40) אשה שיש לה וסת קבוע, וארבע נשים המנויות לקמן
פ"ה ה"א. (41) דין הכתם כדין ראיית דם, כרבי חנינא בן
אנטיגנוס שם ה, א. (42) כיסוי צמוד ומהודק לכלי. כלי
חרס שכזה אינו מיטמא בטומאת מת וכדומה אלא בהיסט
ע"י נדה זוב וזבה. (43) ואינו מטמא משכב ומושב. שם ו,
א. כתנא קמא בבביתא. (44) משנה, שם יד, א. "ומודים
חכמים לרבי עקיבא ברואה כתם שטמא את בועלה".

ט. מְעַבְרַת שֶׁהוּצִיא הָעֶבֶר אֶת יָדוֹ וְהַחֲזִירָה - אָמוֹ³²
טְמֵאָה לְדָה⁴⁵. וְטְמֵאָה יוֹלֶדֶת יָדָה⁴⁶, וְטְמֵאָה מַעַת
לַעַת⁴⁷ אוֹ מִפְקִידָה לַפְקִידָה לְמַפְרַע כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁴⁸,
וְטְמֵאָה וְסִתּוֹת⁴⁹, וְטְמֵאָה פְּתָמִים⁵⁰ - הַפֶּל מִדְּבָרֵי
סוֹפְרִים. וְטְמֵאָתָן מִסְּפֵק. לְפִיכָף אֵין שׁוֹרְפִין עָלֵיהֶן³³
תְּרוּמָה וְקֹדְשִׁים⁵¹, אֲלָא תוֹלִין⁵². וְכֵן חֲלִין שֶׁנַּעֲשֶׂה³⁴
עַל טְהַרֵּת הַקֹּדֶשׁ⁵³ שֶׁנִּטְמָאוּ בָּאֵלוּ - תוֹלִין. אָבֵל³⁵
הַנַּעֲשִׂים עַל טְהַרֵּת הַתְּרוּמָה, וְחֲלִין הַטְּבֹלִין³⁶
לְחֵלָה⁵⁴ - אֵין מִתְטַמְּאִין⁵⁵ בְּכָל אֱלֹהֵי הַטְּמָאוֹת שֶׁהֵן
מִדְּבָרֵיהֶן. נִמְצָאָה אוֹמֵר, שֶׁכָּל אַחַת מֵאֱלֹהֵי הַנָּשִׁים,
וּמִשְׁכָּבָן וּמִרְכָּבָן וְרָקֵן וּמִימֵי רִגְלֵיהֶן, וּבּוֹעֵל רוּאָה
פֶּתָם מֵאַחֵר שֶׁנִּמְצָא הַפֶּתָם, וּבּוֹעֵל יוֹלֶדֶת מֵאַחֵר³⁷
שֶׁיָּצָא הָאִיבָר⁵⁶ וְחֹזֵר - פֶּלֶן אֲבוֹת טְמָאוֹת מִדְּבָרֵי
סוֹפְרִים.⁴⁵

(45) מימרא של רב הונא, שם כח, א. (46) בספרים
שלפנינו, הקיפו בטעות בסוגריים את המלה "יד". הכוונה
לדין שנאמר למעלה: "שהוציא העובר את ידו". ומשמיענו
רבינו שטומאתה מדברי סופרים כמו הטומאות האחרות
המנויות כאן. בדפוס רומא (ר"מ) ובכת"י תימן, אין
סוגריים. (47) ראה למעלה ה"ה. נדה טו, א: "מעט לעת
דרבנן". (48) המעתיק שמחק את המילה "יד", העמיד כאן
נקודה ויש למחקה. (49) אשה שיש לה וסת קבוע ובדקה
עצמה זמן מסוים אחרי שעת וסת ומצאה דם - טמאה
למפרע עד שעת הוסת (ראה למעלה ה"ה). וטומאה למפרע
זו היא מדרבנן. כרב נחמן בר יצחק לדעת רב, שם טז, א.
(50) שם טו, א: "וכתמים דרבנן". (51) ראה למעלה פ"ב
ה"י. (52) לא אוכלים אותם ולא שורפים. נשאים
ועומדים בספק. (53) חסידים הראשונים הקפידו שחוליהם
ייעשו באותה הזהירות וההרחקה מכל טומאה המחייבות
בקדשים, ויש מהם הקפידו רק כטהרת תרומה שהיא נמוכה

כרב נגד שמואל באיסורים. נימוקו של רב הוא: הבדיקה
הוכיחה שלא בא דם ביום הוסת.

ו. כָּל אִשָּׁה²⁴ שִׁישׁ לָהּ וְסֵת²⁵ - תִּרְגִּישׁ בַּעֲצָמָה:
מִפְהֶקֶת, אוֹ מִתַּעֲטָשֶׁת, אוֹ חוֹשֶׁשֶׁת²⁶ פִּי בְּרִסָּהּ²⁷
וְשִׁפּוּלִי מַעֲיָה²⁸, אוֹ אוֹחֲזָתָה צְמֹרִוּרִית²⁹, אוֹ רֵאשֶׁתָּהּ
כְּבֵד עָלֶיהָ אוֹ אִיבָרָהּ כְּבִדִּין וְכִיּוּצָא בָּאֵלוּ. וְיִישׁ³⁰
אִשָּׁה שֶׁדִּרְכָּה לְרֵאוֹת בַּעַת שִׁיתַּחֲלִיל בָּהּ מִקְרָה אֶחָד
מֵאֵלוּ מִיד בְּתַחֲלָתוֹ, וְיִישׁ אִשָּׁה שֶׁתַּמְתִּין³⁰ בְּמִקְרָה
זֶה שְׁעָה אוֹ שְׁתַּיִם וְאַחֵר כָּף תִּרְאָה הָדָם בְּסוֹף
הַיּוֹסֵת. הִיָּתָה לְמוֹדָה³¹ לְהִיּוֹת רוּאָה בְּתַחֲלֵת הַיּוֹסֵת
- כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה בְּתוֹךְ הַיּוֹסֵת טְמָאוֹת³²;
הִיָּתָה לְמוֹדָה לְהִיּוֹת רוּאָה בְּסוֹף הַיּוֹסֵת - כָּל
הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה בְּתוֹךְ הַיּוֹסֵת טְהוֹרוֹת³³, וְאֵינָה
חוֹשֶׁשֶׁת אֲלָא מִשְׁעָה שֶׁדִּרְכָּה לְרֵאוֹת עַד עַת
שֶׁנִּמְצָאָה דָּם.¹³

(24) משנה, שם סג, א. (25) כשם שקובעת וסת לימים
(ראה הלכה ד), כך קובעת וסת למקרים, והמשנה הנ"ל
מתפרשת בגמרא שם בווסתות למקרים ("וסתות דגופא"),
אולם מלשונו של רבינו כאן משמע שמדובר באשה שיש
לה וסת קבוע איזה שהוא, ומטבען של הנשים שתופעות
המנויות כאן קודמות לראיית הדם. (26) מרגישה כבדות
וכאב. (27) מקום הטבור. (28) אותו מקום.
(29) צמרמרות. (30) שתמשיך ותשאר במצב זה.
(31) רגילה בכך. (32) אם בדקה בסוף הווסת ומצאה דם,
אבל אם לא מצאה - טהורות, כמו שנתבאר בה"ה.
(33) משנה, שם.

ז. הָרוּאָה פֶּתָם³⁴ - טְמֵאָה לְמַפְרַע עַד עַת הַפְּקִידָה³⁵.
וְכֵן הַבֶּגֶד שֶׁנִּמְצָא עָלָיו הַפֶּתָם טְמֵא לְמַפְרַע³⁶. וְעַד
כִּמָּה? עַד שֶׁתֵּאֱמַר: בְּדִקְתִּי הַחֲלוּקִי הַזֶּה וְלֹא הָיָה
עָלָיו פֶּתָם. אֶפְלוּ כִּפְסִתּוֹ וְלֹא בְּדִקְתּוֹ³⁷ - טְמֵא מִקְדָּם
הַכְּפּוּס לְמַפְרַע עַד שְׁעַת בְּדִיקָה. וְאֶפְלוּ נִמְצָא הַפֶּתָם
לְחַ³⁸ - הֲרִי זֶה מְטַמְּא לְמַפְרַע עַד שְׁעַת הַבְּדִיקָה;
שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: מִזְּמַיִם הָיָה שָׁם³⁹ וְעַתָּה נָפְלוּ עָלָיו מִיָּם
וְנַעֲשָׂה לָח.²¹

(34) שם ד, ב - אם מצאה כתם של דם על גופה או על בגדה
(דיני כתם מבוארים בהל' איסורי ביאה פ"ט). (35) אפילו
אם עבר יותר ממעת לעת משעת הפקידה (רבינו בפירושו
למשנה). יוצא מזה חומרא בכתם יותר מבראיית דם ממש,
שהרי בראייה קובע הזמן הקצר יותר: או מעט לעת או שעת
הבדיקה (ראה למעלה ה"ד). וטעמו של דבר מבואר
בכסף-משנה בשם הר"י קורקוס, מפני שאפשר לה שלא
להרגיש בכתם זמן רב, אבל אם היא מוצאת עכשיו דם
ממש - אין לחשוש שמא בא לפני זמן רב. (36) הטהרות
שנגעו בבגד אחרי שנבדק - טמאות. (37) כשהיא אומרת
שלא בדקתו, אבל בסתם אנו תולים שבדקה לפני הכביסה.
שם נו, ב. (38) אין אנו אומרים שהלחות מוכיחה שהכתם
טרי ולא הספיק להתייבש. כתנא קמא במשנה שם נו, א.
(39) ונתייבש.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי כ"ה סיון – ס' טהרה – ה' מטמאי משכב ומושב קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ג. תינקת שלא הגיע זמנה¹⁷ לראות וראתה דם פעם
ראשונה ושניה - דיה שעתה; ראתה פעם שלישית
מטמאות למפרע¹⁸. [עברו עליה שלשה חדשים¹⁹
ואחר כך ראתה - דיה שעתה]²⁰; עברו עליה שלשה
חדשים אחרים ואחר כך ראתה - דיה שעתה; עברו
עליה שלשה חדשים אחרים וראתה - מטמאה
למפרע²¹.

(17) בגיל למטה משתים עשרה שנה ויום אחד או טרם
צמחו לה שתי שערות במקום מסוים. הרשב"א בתורת
הבית הארוך (מביאו הכסף משנה כאן) מפרש טעם דינים
אלה ואומר: סתם תינקת שלא הגיע זמנה לראות אין לה
דמי נידות ואם ראתה פעם אחת הרי זה מקרה שאינו מעיד
על שינוי טבעה, ולפיכך ראייה שנייה נידונה כראשונה ואינה
מחזקת את כוחה של הראשונה, אבל כשראתה פעם
שלישית מעידות השתיים על הראשונה שקדמה להן שאינה
מקרה והוחזקה תינקת זו בדם נידות. (18) מעת לעת או
מפקידה לפקידה. והמדובר בראיה שלישית, אבל שתי
הראיות הראשונות נשארו כדין ודין שעתן אף על פי
שהוברר הדבר שלא היו מקריות, וטעמו של דבר, מפני
שהטומאה למפרע אינה מן התורה הקילו בה בתינוקות.
(19) בלי ראייה, אנו אומרים נסתלקו דמיה. (20) נידונה
כראיה ראשונה. (21) בראיה השלישית, אבל שתי הראיות
הראשונות אינן מטמאות למפרע.

ד. תינקת שהגיע זמנה לראות וראתה פעם ראשונה
- דיה שעתה; שניה - מטמאה למפרע²². עברו
עליה שלשה חדשים²³ ואחר כך ראתה - דיה
שעתה²⁴; עברו עליה שלשה חדשים אחרים ואחר
כך ראתה - מטמאה למפרע²⁵.

(22) אם הגיע זמנה לראות, היינו כשגילה משתים עשרה
שנים ויום אחד ולמעלה וצמחו לה שתי שערות, דמי נידה
מצויים בה ולפיכך ראייה שנייה מעידה על בגרותה לדבר
זה וזו היא בתולת דמים שבהלכה א בפרק זה. (23) ללא
ראיה. (24) ההפסק הזה מוכיח שלא הגיעה עדיין לנידות
קבועה. (25) אומרים אנו שכך הוא וסת שלה.

ה. מעברת ומניקה וזקנה ובתולה שהגיע זמנה
לראות שראו ראייה ראשונה - דין שעתן; ראו פעם
שניה - מטמאות למפרע ככל הנשים, כמו שבארנו.
ואם ראו הראשונה באנס²⁶ - אף בשניה דין שעתן.

(26) כגון שקפצה או נבהלה. אף על פי שראייה באונס
מטמאה, אינה מועילה להוציאה מחזקת סילוק דמים.

ו. מעברת או מניקה שראתה דם ועברו עליה
שלשה חדשים ואחר כך ראתה - דיה שעתה; עברו
עליה שלשה חדשים אחרים וראתה פעם שנייה,
שהיא שלישית לראיה ראשונה - מטמאות
למפרע²⁷. הוואה דם אחר דם טהר²⁸ בתוך עשרים
וארבע שעות²⁹ - דיה שעתה. וכל שדיה שעתה, אף

מטהרת קודש. (54) עיסה שלא הפרישו ממנה חלה,
נקראת "טבל". (55) שם. ודף ז, א כלשון אחרון.
(56) של העובר.

יום שישי כ"ה סיון ה'תשע"ט

פרק רביעי

(1) יבאר הנשים שדיין שעתן ואינן מטמאות למפרע, תקנת
חכמים שבכל יום בודקות עצמן שחרית וערבית, כל
הכתמים הבאים מבין ישראל או מהגויים, הכשר כתמים
המטמאים, והאשה שמתה ויצאה ממנה דם.

א. ארבע נשים דין שעתן² ואינן מטמאות למפרע.
ואלו הן: מעברת ומניקה, ובתולה וזקנה. אי זו היא
מעברת? משפיר עברה³. היתה בחזקת מעברת
וראתה דם, ואחר כך הפילה רוח⁴ או דבר שאינו
ולד - הרי זו בחזקתה⁵ ודיה שעתה. ראתה דם ואחר
כך הבר עברה⁶ - הרי זו מטמאה למפרע ככל
הנשים. אי זו היא מניקה? כל עשרים וארבעה
חדש מיום הלדה. אפלו מת בנה בתוך זמן זה או
שגמלתה או נתנתה למניקה - דיה שעתה. אבל
אחר עשרים וארבעה חדש, אף על פי שהיא מניקה
והולכת - הרי זו טמאה למפרע ככל הנשים. אי זו
היא בתולה? כל שלא ראתה דם מימיה. בתולת
דמים⁷ אמרו, לא בתולת בתולים⁸. כיצד? אפלו
נשאת וראתה דם מחמת נשואין⁹, או ילדה וראתה
דם מחמת לדה - עדין היא בתולה לענין טמאה
ודיה שעתה. אי זו היא זקנה? כל שעברו עליה
שלשה חדשים סמוך לזקנותה ולא ראתה דם. ואי
זו היא סמוך לזקנותה? כל שחברותיה קוראות לה
זקנה בפניה ואינה מקפדת¹⁰. עברו עליה שלש
עונות¹¹ וראתה, וחרזו ועברו עליה שלש עונות
אחרות או פחות או יתר¹² וראתה - הרי היא ככל
הנשים ומטמאה למפרע.

(2) אינן טמאות למפרע (ראה למעלה פרק ג הלכה ה).
(3) שם ה, ב אמר סומכוס בשם רבי מאיר, שהכרת העובר
היא שלושה חדשים אחר תחילת העיבור. (4) שלפוחית
מליאה רוח. (5) בחזקת מעוברת ואין אנו אומרים
שההפלה הפסיקה את העיבור. (6) סמוך לראייתה.
(7) שלא ראתה דם לפני כן. (8) שלא נבעלה. (9) מחמת
בעילה, והדמים הם דם בתולים. (10) ואף על פי שהיא
מתביישת. (11) עונה היא שלושים יום. (12) ימי העונות
לא היו מכוונות בדיוק לימי העונות הראשונות.

ב. בתולה¹³ שראתה דם אפלו שופעת¹⁴ כל שבעה
או דולפת¹⁵ - הרי זו פעם אחת¹⁶. ראתה דם ופסקה
וחרזה וראתה - הרי זו שתי פעמים.

(13) בתולת דמים. (14) בלי הפסק. (15) טיפה אחר טיפה
בלי הפסק ניכר. (16) ודיה שעתה.

44 אינה שומעת ואינה מדברת ודינה כשוטה.
45 בודקות ומטבילות אותן אם היא צריכה טבילה.

י. כל הפתמים⁴⁶ הפאים מבין ישראל⁴⁷ - בחזקת
טמאה, והפאים מבין העובדי פוֹכְּבִים - בחזקת
טהורין⁴⁸. והנמצאים בערי ישראל - טהורים, שלא
נחשדו ישראל להשליך פתמיהן, אלא מצניעין
אותם⁴⁹. לפיכך, כל הפתמים הנמצאים בכל מקום -
טהורין, חוץ מן הנמצאים בחוררים⁵⁰ וסביבות בית
הטמאה⁵¹. וכלן טמאתן בספק, כמו שבארנו⁵².

46 בגדים שעליהם כתמי דם. 47 ראינו שבאו מבין
ישראל. 48 לא גזרו טומאה על כתמיהן, אף על פי שגזרו
על דמן (ראה למעלה פרק ג הלכה ט). 49 ולפיכך יש
להניח שכתמי גויות הם. 50 שהם מקום מוצנע.
51 חדר מיוחד לנשים בימי טומאתן (רש"י שם).
52 בפרק ט מהלכות איסורי ביאה הלכה א. הספק הוא,
שנא דם זה אינו מן החדר שדמיו טמאים אלא מן
הפרודור, שדמיו טהורים.

יא. כל הפתמים הטמאין מעבירין עליהן⁵³ שבעה
סממנין, ואחר כך - בין עבר הפתם בין לא עבר -
מטבילו וטהורו⁵⁴. שאם לא עבר כלל - הרי הוא
צבע; ואם עבר או פהה - הרי זה פתם, ומאחר
שעברו עליו הסממנין כבר בטל, אף על פי
שרשמו נפר. ואפלו פתם של דם נדות ודאי - בין
שהעביר עליו שבעה סממנים בטל⁵⁵, ומטבילו
ועושה טהרות על גביו.

53 מכבסים את מקום הכתם. 54 פליאה, שהרי במשנה
כתוב בפירוש, שאם לא עבר "הרי זה צבע וכו'" ואינו צריך
להטבילו. ורבינו עצמו כתב כאן: "הרי הוא צבע" ואם כן
למה צריך טבילה? ופירש בכסף משנה, שמפני שהיה על
הבגד ספק טומאה טעון טבילה, ומה שאמרו במשנה אינו
צריך להטביל פירוש, אינו צריך טבילה שניה, אחר
הכביסה כשהטבילו לפני הכביסה. ובמשנה המדובר
כשהטביל לפני הכביסה, ואם עבר צריך להטבילו שנית.
[וקשה להבין מה מועילה הטבילה לפני הכביסה, הלא
הכתם קיים ומטמא גם אחרי הטבילה?]. 55 אפילו אם
ניכר רושם הכתם רואים אותו כאילו אינו, מפני שאין דרכם
של אנשים להקפיד על הרושם שנשאר אחרי כביסה יסודית
שכזו (רב אשי שם בראש העמוד).

יב. בגד שאבד⁵⁶ בו פתם - מעבירין על כל הפגד
שבעה סממנים ומטבילו. אבדה בו שכבת זרע: אם
היה חדש⁵⁷ - בודקו במחט⁵⁸; ואם היה שחוק⁵⁹ -
בודקו בַחֲמָה⁶⁰.

56 מקום הכתם אינו ידוע, אבל ברור הדבר שיש בו כתם.
57 אם הבגד חדש. 58 עובר בחודו של מחט על שטח
הבגד וכשיגיע למקום הזרע יתעכב המחט. 59 בגד ישן
שנשחק. 60 מעמידו נגד השמש וקרניה חודרות לעיני
המסתכל מפני שהבגד שחוק, אבל המקום שנבלע בו הזרע

1 על פי שאינה מטמאה למפרע - צריכה שתבדק
2 עצמה תמיד. וכל אשה המרבה לבדק - משפחת;
3 חוץ מן הנדה ויושבת על דם טהר, שאין הבדיקה
4 מועלת להן כלום⁶⁰.

27 במשנה שם (ז, ב) שנינו: "רבי יוסי אומר, מעוברת או
מניקה שעברו עליהן שלוש עונות (ולא ראו) דיין שעתן".
ומפרש רבינו שהמדובר, כשראתה דם ואחרי כן עברו עליה
שלוש עונות ולא ראתה, ורבי יוסי ממשיך ואומר: בראייה
ראשונה, אבל בשנייה מטמאה מעת לעת, וזה לא כפירוש
רש"י. 28 דם של יולדת מיום שמיני ללידת זכר עד יום
ארבעים ומיום חמישה עשר ללידת נקיבה עד שמונים נקרא
דם טוהר ואינו מטמא. 29 משעה שנגמרו ימי דם טוהר.
30 בימי נידות אפילו אם לא תמצא כלום היא נשאת
בטומאתה, ובימי דם טוהר אפילו אם תמצא דם היא טהורה
ולפיכך הבדיקה מיותרת.

ז. חכמים תקנו להן לבנות ישראל להיות בודקות
6 עצמן בכל יום, בשחרית⁶¹ מפני טהרות של
7 ערבית⁶², ובערבית⁶³ מפני טהרות של שחרית⁶⁴. וכל
8 אוכלת תרומה⁶⁵ בודקת בפשה שאוכלת בתרומה⁶⁶,
9 וכל אשה בודקת בפשה שעוברת⁶⁷ לשמש מטתה
10 מפני הטהרות⁶⁸. אבל אם לא היתה עוסקת בטהרות
11 - אינה צריכה בדיקה לבעלה; שכל הנשים שיש
12 להן וסת⁶⁹ - בחזקת טהרה לבעליהן⁷⁰, כמו שבארנו
13 בענין נדה.

31 צריכה לבדוק. 32 הערב שעבר, אם לא תבדוק
שחרית ותראה דם במשך היום ייטמא למפרע כל הטהרות
שעשתה אחר הבדיקה האחרונה. 33 בודקת.
34 שנגעה בהן במשך היום. 35 בת כהן שלא נישאה
לישראל או ללוי, אשת כהן ושפחתו הכנענית. 36 וטמא
אסור לאכול תרומה. 37 כלומר, לפני תשמיש. 38 שם
יא, ב. פירוש, מפני שהיא צריכה לבדוק עצמה אחר תשמיש
מפני הטהרות, שנא ראתה דם מחמת תשמיש חייבה
לבדוק גם לבעלה, היינו לפני תשמיש. 39 זמן קבוע
לראיית דם נידות. 40 משמע, שאשה שאין לה וסת קבוע
חייבת לבדוק לבעלה אף על פי שאינה עוסקת בטהרות וכן
פסק רבינו בפירוש בפרק ד מהלכות איסורי ביאה הלכה ט.

ח. חזקת בנות ישראל שלא הגיעו לפרקן⁷¹ בחזקת
15 טהרה⁷², ואין הנשים בודקות אותן; אבל משהגיעו
16 לפרקן צריכות בדיקה⁷³, ונשים בודקות אותן.

41 שלא הגיע זמן לראות דם נידות. ראה למעלה הלכה
ד. 42 מניחים אנו שלא ראו והן טהורות לכל דבר.
43 מניחים אנו, שכבר זכ ממנה דם נידות ולא הבחינה
בדבר מחוסר ידיעה ואין לסמוך על בדיקתה כל זמן שאינה
בקיאה בבדיקה ולפיכך נשים מבוגרות בודקות אותה.

ט. החרשת⁷⁴ והשוטה ומי שנטרפה דעתה בחלי,
17 אם יש להן פקחות מתקנות אותן⁷⁵ - הרי אלו
18 אוכלות בתרומה. 19

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק כ"ו סיון – ס' טהרה – הל' מטמאי משכב ומושב קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הוא סתום, ואין אור השמש נראה. ובגר חדש כולו עבה ואין האור עובר בו.

יג. בַּגְדֵי שֶׁהָיָה עָלָיו כֶּתֶם וְהִטְבִּילוֹ וְעָשָׂה עַל גִּבּוֹ טְהוֹרוֹת, וְאַחֲרֵי כֵן הֶעֱבִיר עַל הַכֶּתֶם שִׁבְעַת הַסִּמְמָנִים וְלֹא עָבַר - הָרִי זֶה צָבַע, וְהִטְהָרוֹת שֶׁעָשָׂה טְהוֹרוֹת, וְאֵין צָרִיף לְהִטְבִּילוֹ פַּעַם אַחֶרֶת. וְאִם עָבַר הַכֶּתֶם אוֹ כֶּהָה עֵינָיו - הָרִי זֶה כֶּתֶם, וְהִטְהָרוֹת טְמֵאוֹת⁶¹, שֶׁהָרִי הִקְפִּיד עַל הַכֶּתֶם לְהִסְרֹו, וְצָרִיף לְהִטְבִּילוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה לְטַהֲרוֹ.

(61) עיקרי הדינים שבהלכה זו נאמרו כבר בהלכה יא והוכפלו כאן מפני דיני הטהרות שנעשו על גבו לפני הכיבוס, שלא נאמרו שם. (62) מלשוננו משמע שהמדובר בטהרות שנעשו לפני הכביסה, אבל ברור שגם אלה שנעשו אחר הכביסה לפני הטבילה - טמאות.

יד. כֶּתֶם שֶׁהֶעֱבִיר עָלָיו שִׁשָּׁה סִמְמָנִים וְלֹא עָבַר, וְאַחֲרֵי כֵן הֶעֱבִיר עָלָיו צִפּוֹן⁶³ וְעָבַר - הָרִי הִטְהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גִּבּוֹ טְמֵאוֹת. אָף עַל פִּי שֶׁהֶצְפּוֹן מֵעֲבִיר הֶעֱבַע⁶⁴, הוֹאִיל וְלֹא הֶעֱבִיר עָלָיו שִׁבְעַת הַסִּמְמָנִין - הָרִי זֶה כֶּתֶם, וְשִׁמָּא אֵלּוּ הֶעֱבִיר הַשְּׁבִיעִי הָיָה עוֹבֵר. הֶעֱבִיר עָלָיו שִׁבְעַת הַסִּמְמָנִים וְלֹא עָבַר, וְחֹזֵר וְהֶעֱבִיר עָלָיו פַּעַם שְׁנִיָּה וְעָבַר⁶⁶ - כָּל הַטְהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גִּבּוֹ בֵּין תְּכֵכֶסֶת רֵאשׁוֹנָה לְשְׁנִיָּה טְהוֹרוֹת⁶⁷, וְכָל הַטְהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גִּבּוֹ אַחֲרֵי תְּכֵכֶסֶת שְׁנִיָּה טְמֵאוֹת; הוֹאִיל וְגִלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהוּא מִקְפִּיד עָלָיו וְרוֹצֵה לְהוֹצִיא רְשׁוּמוֹ - הָרִי זֶה טְמֵא עַד שֶׁיִּטְבָּלוּ⁶⁸ וְיִטְבָּלוּ. כִּבְרַרְנוּ בְּהַלְכוֹת אֶסְוִי בִּיאָה שִׁבְעַת הַסִּמְמָנִין שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם מָה הֵן וְהִיאָן מַעֲבִירִין אוֹתָן.

(63) רש"י מפרש: "שאבון בלעז", פירוש, סבון. (64) ואם כן אפשר שאין כאן דם כלל (ראה פרק ט מהלכות איסורי ביאה הלכה לו ומגיד משנה שם). (65) מכיוון שחכמים הצריכו בדיקה אין לטהרו בלי אותה הבדיקה. (66) ברייתא שם: "העביר עליו שבעה סימנים ולא עבר, שנאן (חזר והעבירם) ועבר, טהרותיו טהורות". ופירשה רבי זירא שהכוונה לטהרות שנעשו בין תכבוסת ראשונה לשנייה אבל אלה שנעשו אחר תכבוסת שנייה - טמאות. (67) עבר דווקא, שהועילו מעשיו, אבל אם לא עבר אין הקפדתו מועילה לטמא. (והטהרות שלפני כיבוס ראשון טהורים מפני שכיבוס זה אינו מוכיח הקפדה לנקות הבגד, שהרי הוא רוצה שהכיבוס לא יועיל). (68) שיבטל גם את הרישום שנשאר.

טו. הָאִשָּׁה שֶׁמֵּתָה וְיִצְאָה מִמֶּנָּה דָם⁶⁹ - מְטֵמֵא מִשּׁוּם כֶּתֶם⁷⁰, שֶׁהִמְקוֹר מִקוֹמוֹ טְמֵא⁷¹. אָף עַל פִּי שִׁיִּצְאָה הָדָם⁷² אַחֲרֵי שֶׁמֵּתָה וְאֵין כָּאן נִדָּה, הוֹאִיל וּמִמְקוֹם טְמֵא יִצָּא - מְטֵמֵא טְמֵאת כֶּתֶם⁷³. וְאִם הָיָה בּוֹ רִבְעִית - מְטֵמֵא פֶּאֶה⁷⁴ וּמְטֵמֵא מִשּׁוּם כֶּתֶם⁷⁵.

(69) אפילו כל שהוא. (70) כלומר, משום דם נידות. (71) וכל הנמצא בו הוא אב הטומאה. (72) פירוש, שנעקר ממקומו במקור אחר מיתה, אבל אם נעקר מחיים ויצא לבית החיצון, אף על פי שלא יצא חוץ לגופה הרי זו נידה ממש (ראה פרק ה מהלכות איסורי ביאה הלכה ב). (73) טומאת נידות. (74) טומאת מת. כל דבר הראוי לקבל טומאה הנמצא באוהל שהמת בתוכו טמא שבעת ימים וטעון הזיית אפר פרה אדומה. ורביעית דם מן המת דינו לעניין זה כמת שלם. (75) לטמא משכב ומושב ומרכב כנידה ממש. מת חמור מנידה שהוא מטמא באוהל, ונידה חמורה שהיא מטמאה משכב ומושב ומרכב.

יום ש"ק כ"ו סיון ה'תשע"ט

פרק חמישי

יבאר שנידה זבה ויולדת והזב לעולם הם בטומאתם עד שיטבלו, ודין יולדת שירדה לטבול מטומאה לטהרה ונעקר דם ממנה בירידתה, ודין יולדת שטבלה אחר שבעה של זכר או י"ד של נקבה, ואם היא מצורעת מה דינה, זבה קטנה שטבלה בימי שימור שלה או בליל השימור, הרואה דם ביום י"א וטבלה לערב ליל שנים עשר או ביום שנים עשר. א. הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַנִּדָּה וְהַיּוֹלְדֶת לְעוֹלָם הֵם בְּטִמְאַתָּן וּמְטֵמְאִין אָדָם וְכָלִים וּמִשְׁכָּב וּמִרְכָּב עַד שִׁיִּטְבָּלוּ²⁸. אִפְּלוּ נִתְאַחֲרוּ כִּמְהָ שָׁנִים בְּלֹא רֵאִית טְמֵאָה וְלֹא טָבְלוּ - הָרִי הֵן בְּטִמְאַתָּן.

(2) שבת סד, ב' בנדתה תהא עד שתבוא במים" (ראה פ"ד מהלכות איסורי ביאה ה"ג, והגהות מיימוניות שם).

ב. יוֹלְדֶת³² שֶׁלֹּא טָבְלָה אַחֲרֵי שִׁבְעָה לְזָכָר וְאַחֲרָפָעָה עֶשְׂרֵי לְנִקְבָּה, כָּל דָּם שֶׁתִּרְאָה אָף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ יָמֵי טָהָר - הָרִי הוּא כְּדָם הַנִּדָּה וּמְטֵמֵא לָהּ וְיִבְשׁ³⁴. לֹא תִלָּה הַכֶּתוּב בְּיָמִים בְּלִבָּד, אֲלֹא בְּיָמִים וּטְבִילָה³⁵.

(3) משנה, נדה לה, א. (4) למעלה בפ"ה ה"א למדנו, שדם נידות מטמא בין כשהוא לח ובין כשנתייבש, ושאר הנזולים של זבה ויולדת מטמאים כשהם לחים בלבד. ונחלקן בית-שמאי ובית-הלל בדין דם יולדת שלא טבלה אחר שבעת ימים ללידת זכר או אחר ארבעה עשר ללידת נקיבה. בית-שמאי אומרים, מכיוון שהתורה מטהרת דמיה בתוך ימי טוהר (ראה למעלה פ"ד ה"ו), הרי דם זה הוא כנזולים אחרים ומטמא רק כשהוא לח. ובית-הלל סוברים, שהתורה טיהרה את דמי היולדת רק אחר שעברו שבעה ימים לזכר או ארבעה עשר לנקבה וגם טבלה, וכל זמן שלא טבלה, דמה טמא כדם נידות ומטמא גם כשהוא יבש. (5) בלשון הגמרא שם: "ביומי וטבילה תלה רחמנא". כלומר, דם טוהר מתחיל אחר טבילת היולדת. ואף-על-פי-כן נגמרים ימי טוהר אחרי ארבעים לזכר ושמונים לנקבה מיום הלידה.

ג. יוֹלְדֶת³⁶ שִׁירְדָה לְטָבֵל מִטְמֵאָה לְטַהֲרָה³⁷ וְנִעְקָר מִמֶּנָּה³⁸ דָּם בִּירִידָתָה³⁹ וְיִצָּא חוּץ לְבֵין הַשָּׁנִים⁴⁰ - הָרִי זֶה טְמֵאָה⁴¹, וְאֵין הִטְבִּילָה מוֹעֵלֶת לָדָם זֶה⁴², וְאָף עַל פִּי שֶׁעֲדִין הִיא בְּכַשְׁרָה. וְאִם נִעְקָר מִמֶּנָּה בְּעִלְתָּה⁴³

קנב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ"ו סיון - ס' טהרה - הל' מטמאי משכב ומושב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לספור שבעה ימים נקיים מראיית דם ואחר-כך טובלת, וימי טוהר מתחילים אחר יום טבילתה. (17) טמא שטבל ביום האחרון לטומאתו, נקרא "טבול יום" עד שקיעת החמה. (18) בלשון התלמוד: "טבולת יום ארוך". (19) כשיושלמו שלושים ושלושה יום לזכר וששים וששה ימים לנקבה מיום טבילתה. (20) לקמן יתבאר. (21) כבית-הלל במשנה שם. כבר ביארנו שראשון לטומאה עושה שני בחולין, שני עושה שלישי בתרומה (אבל לא בחולין), ותרומה שלישית עושה רביעי בקודש. (22) נראה שתיבה זו נשתרבה לכאן בטעות. (23) במסכת נגעים פ"ד, ג, שנינו: "טבול יום אוכל במעשר, העריב שמשו אוכל בתרומה". (24) עושה את התרומה שלישי לטומאה. (25) שם ה"ד. (26) וקדשים שנגעה בהם נעשו שני לטומאה. (27) פירוש, טהורה מטומאת טבול יום, שבה אנו עוסקים. ויוצא מזה שלתרומה תהיה טהורה ממש, ולקדשים תיטהר מטומאת ראשון לטומאה, אולם עדיין תפסול (ולא תטמא) את הקודש עד שתביא קרבנותיה, מפני שמחוסר כיפורים פוסל את הקודש בנגיעה. וכן כתב רבינו בפירושו למשנה חגיגה (פ"ג מ"א), וכן בהלכות אבות הטומאות פ"י ה"ג וה"ט (ופליא היא, למה לא הביא הכסף-משנה מקורות אלה). ודומה לכך אנו מוצאים לקמן (פ"ב וה"ה): "המשכבות והמרכבות טהורים", והכוונה - טהורים מטומאת משכב ומושב שהיא טומאה חמורה, אבל טמאים טומאת נגיעה (רבינו בפירושו למשנה טהרות פ"ז ה). ודומה לכך כתב רבינו גם בפ"ה מהלכות טומאת מת ה"ב, בדין אשה שהפילה "טמאה שבעה ימים" כנוגע במת, ואף-על-פי שהיא טמאה ארבעה עשר יום אם הפילה נקבה, אלא שם עוסק רבינו בדניי טומאת מת, ולא נגע כלל בטומאת יולדת שדיניה מבוארים במקומם. (28) בסוף ממש, היינו אחר הבאת קרבנותיה. [כך משמע מלשונו של רבינו בפ"ב מהלכות אבות הטומאות ה"ו. כסף-משנה]. ואפילו אם טבלה אחר ששלמו ימי טוהר. ומה שאמרו בית-הלל (נדה ע"א, ב) "אינה צריכה טבילה באחרונה", הכוונה לתרומה, שהרי המדובר שם בכיכר של תרומה, אבל לנגיעת קודש צריכה טבילה. וכן פירש רש"י שם. (ראה השלמות).

ה. יולדת שהיא מצרעת²⁹ וטבלה אחר שבעה של²⁴ זכר או ארבעה עשר של נקבה - הרי דם טהר שלה²⁵ טמא³⁰ פקקה וקמימי רגליה. וכלן³¹ פמשקין טמאין³². שכל המשקין הטמאין היוצאין מהן פמשקין שהן נוגעין בהן³³; חוץ מזב וכיוצא בו³⁴, שהרי שלשה משקין היוצאין ממנו³⁵ אבות טמאות, כמו שפארננו³⁶.

(29) משנה שם לר, א. (30) כבית-הלל שם. (31) דם טוהר, רוק ומימי רגלים. (32) שהם ראשון לטומאה. (33) שנינו במסכת טבול יום פ"ב מ"א: "משקין היוצאין מהן, כמשקין שהן נוגעין בהן, אלו ואלו תחילה" (תחילה - ראשון לטומאה). [ראה בהשלמות, מקור דין זה מהכתוב]. (34) נדה, יולדת וזבה. (35) שכבת זרע, רוק ומימי רגלים. (36) למעלה פ"א ה"ד.

ו. זבה קטנה³⁷ שטבלה ביום השמור שלה אחר³¹

1 מן המקנה - הרי זו טהורה, מפני שהיא דם טהר,
2 והטבילה מועלת לכל הדם המבלע באיברים¹⁴
3 ומשימה אותו דם טהר.

(6) מימרא של רב, שם מב, א. (7) אחרי שבעת ימים ללידת זכר או ארבעה-עשר יום ללידת נקבה. (8) מן המקום שדם נידות מכונס בו. (9) לפני שטבלה. (10) מקום מסויים ברחם (ראה פ"ה מהלכות איסורי ביאה ה"ב), וממנו ולחוץ נקרא בית החיצון. (11) כל זמן שהדם נמצא בבית החיצון, וכשנצא טבול שנית ותיטהר אחר שקיעת החמה. ואע"פ שטומאה בלועה אינה מטמאה (חולין ע"א, א) דעת רבינו שבית החיצון אינו בלוע אלא בית הסתרים, כרבא שם, ובית הסתרים אינו מטמא במגע אבל מטמא במשא (ראה הלכות טומאת מת פ"א ה"ג וה"ח). ולפיכך טמאה האשה טומאת יום אחד, שהרי נשאה את הדם, וטעונה טבילה והערב שמש. ולדעת רבינו, כל הסוגיא שם נאמרה לפי דעת אביי (שם), שבית החיצון דינו כבלוע, והטומאה הנמצאת בו אינה מטמאה לא במגע וגם לא במשא, ולפיכך אמרו שאינו מטמא עד שיצא לחוץ. ראה תוספות שם ד"ה אמאי. (12) טבילת היולדת מועילה אמנם לטהר את כל הדם המכונס במקור, אבל אינה מטהרת את הדם שנעקר לפני הטבילה, ודם זה מטמא את האשה טומאת משא אבל אינו מטמאה טומאת ראייה שבעת ימים, מפני שתקופת דם טוהר מפסיקה את כל טומאות הראיות. (13) אחר שטבלה. (14) ודם המכונס במקומו במקור נקרא "מובלע", מה-שאין-כן הדם שנעקר ממנו ויצא לבית החיצון.

ד. יולדת¹⁵ שטבלה אחר שבעה של זכר וארבעה עשר של נקבה, או אחר ספירת שבעה ימים נקיים אם היתה יולדת בזוב¹⁶ - הרי היא בכל ימי טהר שלה כטמא שטבל ועדין לא העריב שמשו, והרי היא טבולת יום¹⁷ בכל אותן הימים¹⁸. ואינה צריכה טבילה אחרת בסוף ימי טהר, אלא במשלהם הימים¹⁹ הרי היא כטבול יום שהעריב שמשו. במה דברים אמורים שהיא כטבול יום? לענין תרומה ומעשר²⁰; אבל לקדשים הרי היא פראשון לטמאה²¹ שעדין לא טבל, אלא²² כמי שנגע בנדה או בטמא מת שעדין לא טבל וכיוצא בהן. נמצאת אתה למד, שהיולדת בתוך ימי טהר אוכלת במעשר²³ ופוסלת את התרומה²⁴ כטבול יום, כמו שיתבאר. ואם נפל מרקח ומדם טהרתה על כפר של תרומה - הרי הוא בטהרתו, שמשקה טבול יום טהור כמו שיתבאר²⁵. ומטמאה את הקדשים כולד הטמאות²⁶ עד שתשלים ימי טהר ותהיה טהורה לכל²⁷. ויראה לי, שמאחר שהיא מטמאה את הקדש - שהיא צריכה טבילה אחרת בסוף²⁸ ואחר כך תגע בקדש, אף על פי שאינה צריכה טבילה אחרת לאכילת התרומה.

(15) משנה שם ע"א, ב. (16) בהלכות איסורי ביאה פ"ז ביאר רבינו, שיולדת בזוב (שילדה בזמן שהיתה זבה) צריכה

18 וְאִינוּ מִצְטָרֵף לְיוֹם אֶחָד עֶשְׂרִי⁵¹, לְפִיכָּה אֵינָה צְרִיכָה
19 לְשֹׁמֵר יוֹם שְׁנַיִם עֶשְׂרִי⁵², אֲלָא טוֹבֵלֶת וְעוֹסֶקֶת
20 בְּטִהְרוֹת. אָבֵל הַרְוָא דָם בְּעֶשְׂרֵי - טוֹבֵלֶת בְּיוֹם
21 אֶחָד עֶשְׂרִי וּמְשַׁמֶּרֶת אוֹתוֹ, שְׁאֵם תִּרְאָה בּוֹ דָם אַחֵר
22 טְבִילָה - נְטָמָא כָּל טִהְרוֹת שְׁעֻשְׁתָּה וְנִטְמָא בּוֹעֵלָה,
23 אֶף עַל פִּי שְׁאֵינָה רְאוּיָה לְהִיּוֹת זָכָה גְּדוּלָּה⁵³, כְּמוֹ
24 שְׁבָאֲרָנוּ בְּעֶנְיָן נִדְּהָ.

(49) הלכה זו היא המשך ההלכה הקודמת. והמדובר, באשה שראתה ביום אחד עשר. (50) מדרבנן, גזירה שמא יעשה כך כשתראה ביום עשירי או לפניו. (51) לטמא למפרע. (52) ואם תראה בו תטמא בטומאת נדה משעת ראייתה ואילך. (53) שהרי ראייה שלישית תהיה ביום שנים עשר, אחר גמר תקופת זיבה. והטעם, מפני שכל זמן שלא עבר עליה יום בטהרה בתקופת הזיבה, דינה כזבה קטנה.

25 ט. זָכ וְזָכָה גְּדוּלָּה שְׁטָבְלוֹ בְּיוֹם שְׁבִיעִי⁵⁴ שְׁלֵהֵן,
26 כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ⁵⁵ - לֹא יִתְעַסְקוּ בְּטִהְרוֹת⁵⁶ עַד לְעֶרֶב;
27 שְׁמָא יֵרְאוּ טְמָאָה וְיִסְתְּרוּ שְׁבָעֵת יָמֵי הַסְּפִירָה,
28 וְנִמְצְאוּ אוֹתָן הַטִּהְרוֹת טְמָאוֹת לְמַפְרָע⁵⁷. אֶף עַל פִּי
29 שְׁהֵן עוֹשִׂין מְשָׁב וּמוֹשָׁב לְמַפְרָע⁵⁸ - אֵין מְטַמְּאִין
30 כְּלִי חֶרֶס בְּהֶסֶט⁵⁹ מֵאַחֵר שְׁטָבְלוֹ, אֶף עַל פִּי שְׁחִזְרוּ
31 וְרְאוּ טְמָאָה וְיִסְתְּרוּ הֶפֶל, וְכָל כְּלִי חֶרֶס שֶׁהִסִּיטוּ עַד
32 שְׁלֹא יֵרְאוּ טִהוֹר.

(54) משבעה נקיים. (55) בפ"ו מהלכות איסורי ביאה פ"א,א, שזבה מותרת לטבול ביום שביעי. (56) 'תורת כהנים' פרשת מצורע ט, ב. (57) פסחים פא, א. (58) שם. (59) אם הזיווהו מבלי לנגוע בתוכו. זכ וזבה מטמאים כלי חרס בהיסט, ואפילו אם הכלי מכוסה בכיסוי מהודק (לקמן פ"ח ג). ומשמיענו רבינו, שאם ראו זיבה ביום השביעי אחר טבילתם אינם מטמאים למפרע בהיסט, אע"פ שמתמאים משכב ומושב למפרע, ולפיכך הכלים שהסיטו בין טבילה לראייה - טהורים. במסכת מגילה ח, ב למדו דין זה מהכתוב.

1 הַגִּנָּה³⁸, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ בְּעֶנְיָן אִסוּר נִדְּהָ³⁹ - הָרִי
2 מִגִּעָה⁴⁰ וּבְעִילָתָהּ⁴¹ תְּלוּיִים⁴²: אִם נִגְמַר הַיּוֹם וְלֹא
3 רָאָתָה - כָּל שְׁנֵגְעָה בּוֹ טִהוֹר, וּבּוֹעֵלָה טִהוֹר
4 וּפְטוּר⁴³; וְאִם רָאָתָה דָם אַחֵר שְׁטָבְלָה - כָּל טִהְרוֹת
5 שְׁעֻשְׁתָּה טְמָאוֹת, וְעוֹשָׂה מְשָׁב וּמְרָכָב, וּבּוֹעֵלָה
6 חַיִּב חֲטָאת. טְבִילָה כְּלִיל הַשְּׁמוּר קָדָם שְׁיַעֲלָה עֲמוּד
7 הַשֹּׁחַר - הָרִי זֶה כְּמִי שְׁלֹא טְבִילָה, וְעַדִּין עוֹשָׂה מְרָכָב
8 וּמוֹשָׁב⁴⁴.

(37) נדה עב, א. אשה שראתה בתקופת הזיבה פעם אחת או פעמיים, בין ביום אחד בין בשני ימים בזה אחר זה, נקראת זבה קטנה וצריכה לשמור כל יום המחרת, ויום זה נקרא יום השימור, ואם עבר בטהרה וטבלה - טהורה. (38) עם נצנוץ השמש, שאז מותר לה לטבול, אלא שאסורה לבעלה ולעשות טהרות כל היום, שמא תראה בו ביום ותיטמא למפרע. (39) בפ"ו מהלכות איסורי ביאה ה"ט. (40) אם נגעה בטהרות. (41) אם נבעלה. (42) עומדים בספק. (43) מלהביא קרבן חטאת. (44) אפילו אם לא תראה דם ביום השמור, כי טבילת לילה אינה מטהרת אותה. משכב ומושב דינם שוה לכל דבר, ולפיכך כותב רבינו לפעמים משכב ולפעמים מושב. אבל מרכב דין אחר לו, כמו שיתבאר לקמן בפ"ו.

9 ז. הַרְוָא⁴⁵ דָם בְּיוֹם אֶחָד עֶשְׂרִי וְטְבִילָה לְעֶרֶב לִיל
10 שְׁנַיִם עֶשְׂרִי - הָרִי זֶה מְטַמְּאָה מְשָׁב וּמוֹשָׁב⁴⁶, אֶף
11 עַל פִּי שְׁאֵינָה רְאוּיָה לְהִיּוֹת זָכָה גְּדוּלָּה⁴⁷, כְּמוֹ
12 שְׁבָאֲרָנוּ⁴⁸ בְּעֶנְיָן אִסוּר נִדְּהָ.

(45) משנה שם עא, ב. (46) אבל פטורים מן הקרבן, כבית-הלל שם. (47) אפילו אם תראה דם ביום י"ב וי"ג, שהרי יום י"ב הוא תחילת תקופת נדה, ודם נידות אינו מצטרף לזיבה, אעפ"כ אין טבילת לילה מועילה לטהרה. (48) שם.

13 ח. טְבִילָה בְּיוֹם שְׁנַיִם עֶשְׂרִי⁴⁹ אַחֵר הַגִּנָּה הַחֲמָה, אֶף
14 עַל פִּי שְׁאִסוּרָה לְשִׁמְשׁ [עַד] לְעֶרֶב⁵⁰, אִם שְׁמָשָׁה -
15 בּוֹעֵלָה טִהוֹר, וּמְשָׁכָה וּמְרָכָבָה טִהוֹרִין, אֶף עַל פִּי
16 שְׁרָאָתָה דָם בְּיוֹם שְׁנַיִם עֶשְׂרִי אַחֵר הַטְּבִילָה. מִפְּנֵי
17 שֶׁהוּא תִּחְלַת נִדְּהָ, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ שֶׁם בְּאִסוּר נִדְּהָ,

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"כ"ו סיון תשע"ט

יום שני כ"א סיון ה'תשע"ט
מצות לא תעשה ולט.

הַמִּצְוָה הָרַל"ט — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְמַשְׁכָּן
אֶת-הַחֵיב, כְּמוֹ דִּינּוֹ, אֲלָא בְּפִקְדַת הַדִּין וְעַל-יְדֵי שְׁלוּחוֹ,
וְלֹא שֶׁנִּפְגַּס אֲנַחְנוּ לְבֵית הַחֵיב בְּעַל כְּרָחוּ וְנִמְשַׁכְּנָנוּ. וְהוּא
אֲמָרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא-תִבֹּא אֶל-בֵּיתוֹ לְעַבֵּט עֲבֹטוֹ" (דברים
כד, י). וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה יג):

יום ראשון כ' סיון ה'תשע"ט
מצות עשה קמב.

הַמִּצְוָה הַקַּמ"ב — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לְנִגּוֹשׁ אֶת-
הַנֶּכְרִי וְלִלְחוֹץ עָלָיו בְּתַבִּיעַת הַחוּבוֹת, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּצְטְוִינוּ
לְחַמּוֹל עַל יִשְׂרָאֵל וְהִזְהִירוּ מִלְנַגְשׁוֹ, וְהוּא אֲמָרוּ יִתְעַלָּה:
"אֶת-הַנֶּכְרִי תִגְשׁ" (דברים טו, ג). וּלְשׁוֹן סַפְרֵי (פרשת
ראה): "אֶת-הַנֶּכְרִי תִגְשׁ — זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה".

יום רביעי כ"ג סיון ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רמא. רמב.

המצוה הרמ"א — האזהרה שהזהרנו מלמשכן אלמנה בין עניה בין עשירה, והוא אמרו: "ולא תחבל בגד אלמנה" (דברים כד, יז). ולשון המשנה (בבא מציעא פרק ט משנה ג): "אלמנה בין שהיא עניה בין שהיא עשירה אין ממשכנני אותה, שנאמר: "ולא תחבל בגד אלמנה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ט' מבבא מציעא (שם).

המצוה הרמ"ב — האזהרה שהזהרנו מלמשכן בלים שמשתמשים בהם בגי אדם בהכנת מזונותיהם, כגון בלי השחינה וכלי הלישה וכלי הבשול וכלי שחיטת בעלי החיים וזולתם ממה שכוללו שם דבר שעושים בו אכל נפש, והוא אמרו ותעלה: "לא יחבל רחים ורכב (החלק העליון — ה"רוכב" — של הרחיים) כִּי־נָפֶשׁ הוּא חבל" (שם, ו). ולשון המשנה (שם): "לא רחים ורכב בלבד, אלא כל־דבר שעושין בו אכל נפש, שנאמר: כִּי־נָפֶשׁ הוּא חבל". ונשאר שנבאר לך פאן אמרם: "וחיב משום שני בלים, שנאמר: "לא־יחבל רחים ורכב", שאפשר לחשוב על־פי זה שהן שתי מצות, וכל־שכן באמרם (בבא מציעא קטז): "וחיב על הרחים בפני עצמן ועל הרכב בפני עצמו". וענין דבר זה, שכל־הממשכן כלי שעושין בו אכל נפש — הרי זה עובר על מצות לא־תעשה, כמו שנתבאר; ואם משכן בלים רבים שכל־אחד מהם עושין בו אכל נפש — חיב על כל־כלי וכלי, כגון שמשכן כלי שחינה וכלי אפייה וכלי לישה. וזה ממה־שאין צריך לבארו, לפי שהוא דומה למי שחבל בגד אלמנת ואובן ובגד אלמנת שמעון ובגד אלמנת לוי שהוא עובר על כל־בגד ובגד. אבל ענין הדבר במי שחבל שני בלים, שבשניהם יחד נעשה אכל נפש ואין אחד מהם מספיק לעשיית אכל נפש בלעדי האחר, האם נאמר בינו שאין האכל נעשה אלא בשניהם יחד הרי הם ככלי אחד ויהיה חיב משום כלי אחד; או בינו שהם שני בלים — חיב על כל־אחד ואחד לבדו. לפיכך בארו לנו שהוא חיב עליהם משום שני בלים, אף־על־פי שבשניהם יחד נעשית המלאכה כמו רחים ורכב, שאין טוחנים באחד מהם בלעדי האחר, שאם חבל רחים ורכב יהיה כמי שחבל ערבת הלישה וספין השחיטה שהם שני בלים שכל־אחד מהם מיחד למלאכתו, וזהו ענין אמרם: וחיב משום שני בלים, לא שהן שתי מצות. וזה לשון ספרי (פרשת כי תצא) בענין זה שבארתי לך, אמרו: "מה רחים ורכב מיחדין שני בלים ומשמשין מלאכה אחת וחיבין על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, כך כל־שני בלים שממשין מלאכה אחת חיב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו". ענין הדבר ובאורו: אף־על־פי

1 "המלוה את־חבירו לא ימשכנו אלא בבית דין ולא יגנס
2 לביתו לטול את־משכנו, שנאמר: "בחוץ תעמד" (שם,
3 יא). ולא זו נפק לעשה, והוא אמרו ותעלה: "השב
4 תשיב לו את־העבוט" (שם, יג), וכך נתבאר בפרק אחרון
5 בגמרא מכות (טז). ודע שאם לא תחזירו ולא קיים עשה
6 שבה — חיב מלקות ומשלם דמי המשכון, כמו
7 שנתבאר באחרון דמכות (טז) וכבר נתבאר דיני מצוה
8 זו בפרק ט' מבבא מציעא (קיא).

יום שלישי כ"ב סיון ה'תשע"ט

מצות עשה קצט. מצות לא תעשה רמ.

9 המצוה הקצ"ט — הצווי שנצטוינו להחזיר את־
10 המשכון לבעליו הישראלי בעת שהוא צריך לו. אם
11 המשכון ממה־שנזקקים לו ביום, כגון: כלי עבודתו
12 ומלאכתו — יחזירם לו ביום וימשכנם בלילה: ואם הוא
13 ממה־שנזקקים לו בלילה — כגון מצעות וכסותות
14 (שמיכות, וצרכי לילה) שהוא ישן בהן — יחזירם בלילה
15 וימשכנם ביום. ולשון המכלתא (פרשת משפטים): "עד־
16 בא השמש תשיבנו לו" (שמות כב, כה) — זו כסות יום
17 שאמה מחזיר לו כל־היום; וכסות לילה שאמה מחזיר
18 לו כל־הלילה מנין? תלמוד לומר: השב תשיב לו
19 את־העבוט (המשכון) כבוא השמש (דברים כד, יג) מכאן
20 אמרו: ממשכנין כסות יום בלילה וכסות לילה ביום
21 ומחזירין כסות יום ביום וכסות לילה בלילה. וכבר
22 נתבאר בגמרא מכות (טז). שאמרו: "לא־תבא אל־ביתו
23 לעבט עבוט" (שם, י) — הוא לאו שנתק לעשה (המקיים
24 את ה"עשה", מנתק ומבטל את הלאו), ושהעשה הוא אמרו:
25 "השב תשיב לו את־העבוט". ולשון ספרי (פרשת כי־תצא
26 שם): "השב תשיב — מלמד מחזיר לו כלי יום ביום,
27 וכלי לילה בלילה: סגוס (שמיכת צמר) בלילה, ומחרשה
28 ביום". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ט' (בבא)
29 מציעא (קיא).

30 המצוה המשלימה מאתים וארבעים —
31 האזהרה שהזהרנו מלמנוע משכנו מבעליו בשעה
32 שהוא צריך לו, אלא נחזיר לו כל־יום ביום וכל־לילה
33 בלילה, כמו שאמרה המשנה (בבא מציעא פרק ט משנה
34 ג): "מחזיר את־הכר בלילה ואת־המחרשה ביום".
35 והלאו שבא בענין זה הוא אמרו ותעלה: "לא תשכב
36 בעבוט" (שם, יב). ולשון ספרי (פרשת כי תצא שם): "לא
37 תשכב ועבוט עמך". אלא מחזיר לו מה־שאי אפשר לו
38 בלעדי (אין לו תחליף לשימוש) מחמת עניו, כמו שבאר
39 ואמר: "פי הוא כסותה לבדה הוא שמלתו לערו" (שמות
40 כב, כו), וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ט' מבבא
41 מציעא (שם).

35 בְּרִבִּית. לְפִי שֶׁאֵלּוּ לֹא בָּא לְלוֹחַ מִלְּלוֹת בְּרִבִּית הִיָּה
36 אֶפְשָׁר לְסַבֵּר שֶׁיֵּהָא הַמִּלְוֶה עוֹבֵר מִפְּנֵי שֶׁהוּא חוֹמֵס וְאֵין
37 הַלוֹחַ עוֹבֵר, כִּי הוּא רַק הַסִּפִּים לְהִיּוֹת נֶחֱמָס, וְהִיָּה זֶה
38 דּוֹמָה לְאוֹנָאָה שְׁעוֹבֵר הַמֵּאנָה, לֹא הַמִּתְאַנָּה. לְפִיכָף בָּא
39 הַלֹּא גַם לְלוֹחַ שְׂלֵא יִלְוֶה בְּרִבִּית, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
40 "לֹא-תִשְׁיָף לְאַחִיד נֶשֶׁף כֶּסֶף נֶשֶׁף אֶכֶל" (דברים כג, כ),
41 וּבָא הַפְּרוּשׁ: לֹא תִנְשֹׁף לְאַחִיד. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ בִּגְמָרָא
42 בְּבָא מְצִיעָא (עה): "לִוֶּה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא-תִשְׁיָף וּמִשּׁוּם
43 וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל" (ויקרא יט, יד), כְּמוֹ שֶׁנֶּבֶךְ אָר
44 כְּשֶׁנִּזְכָּר אוֹתָהּ מִצְוָה (לֹא תַעֲשֶׂה רָצוּט).

יום ש"ק כ"ו סיון ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רלז.

45 הַמִּצְוָה הֶרֶל"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְּהַתְּעַסֵּק
46 בַּהֲלוֹאֹת הַרְבִּית בֵּין הַלוֹחַ וְהַמִּלְוֶה, שְׂלֵא נַעֲרֵב לְאַחֵד
47 מֵהֶם, וְלֹא נַעֲדִי לָהֶם. וְלֹא נִכְתַּב בִּיגִיָּהֶם שֶׁטֶר כְּמָה
48 שֶׁהִסְפִּימוּ עָלָיו מִעֲנִיגֵי הַרְבִּית, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה:
49 "לֹא-תִשְׁיָמוֹן עָלָיו נֶשֶׁף" (שמות כב, כד). וְלִשּׁוֹן גְּמָרָא
50 בְּבָא מְצִיעָא (עה): "עֲרֵב וְעָדִים אֵינָם עוֹבְרִין אֶלָּא
51 מִשּׁוּם: "לֹא-תִשְׁיָמוֹן עָלָיו נֶשֶׁף", אֶף-עַל-פִּי שֶׁבָּא
52 בְּמִתְעַסְקִים בִּיגִיָּהֶם — הָרִי הוּא כּוֹלֵל גַּם אֶת-הַמִּלְוֶה,
53 וְלִפְיָךְ יִהְיֶה הַמִּלְוֶה בְּרִבִּית עוֹבֵר עַל שְׂשֵׁה לְאוֹיֵן:
54 הָאֵחָד — לֹא-תִהְיֶה לוֹ כְּנֶשֶׁה, וְהַשֵּׁנִי — אֶת-כֶּסֶף
55 לֹא-תִתֵּן לוֹ כְּנֶשֶׁף, וְהַשְּׁלִישִׁי — וּבִמְרִבִּית לֹא-תִתֵּן
56 אֶכֶל, וְהָרְבִיעִי — אֶל-תִּתְּחַם מֵאֲתוֹ נֶשֶׁף, וְהַחֲמִישִׁי —
57 לֹא-תִשְׁיָמוֹן עָלָיו נֶשֶׁף, וְהַשֵּׁשִׁי — וְלִפְנֵי עוֹר לֹא-תִתֵּן
58 מִכְשָׁל. וְשֵׁם אָמְרוּ: "וְאֵלּוּ עוֹבְרִין בְּלֹא-תַעֲשֶׂה: הַמִּלְוֶה,
59 וְהַלוֹחַ, הָעֵרֵב, וְהָעָדִים; וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵף הַסּוֹפֵר —
60 עוֹבְרִין עַל בִּלְתִּתֵּן, וְעַל בִּלְתִּתְּחַם מִמֶּנּוּ, וְעַל לֹא-תִהְיֶה
61 לוֹ כְּנֶשֶׁה, וְעַל לֹא-תִשְׁיָמוֹן עָלָיו נֶשֶׁף, וְעַל וְלִפְנֵי עוֹר לֹא
62 תִתֵּן מִכְשָׁל". וּבִגְמָרָא: "אָמַר אֲבִי: מִלְוֶה עוֹבֵר בְּכֶלֶן,
63 לִוֶּה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא-תִשְׁיָף וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל:
64 עֲרֵב וְעָדִים אֵין עוֹבְרִים אֶלָּא מִשּׁוּם לֹא-תִשְׁיָמוֹן עָלָיו
65 נֶשֶׁף". וְהָעוֹבֵר עַל לֹא זֶה (הַמְלוּה בְּרִבִּית) — אִם הִיא
66 רְבִית קְצוּצָה (רִבִּית מִמֶּשׁ, שִׁפְסָקוּ — קִצְצוּ) — אֵת שִׁיעוּרָה
67 מֵרֹאשׁ. לְעוֹמֵת "אֲבָק רִבִּית" — מוֹצִיאִים אוֹתָהּ מִיָּדוֹ
68 וּמִחֲזִירִים לִוֶּה שֶׁמִּמֶּנּוּ נִלְקָחָה הַרְבִּית.

1 שֶׁמִּשְׁמָשִׁין מִלֵּאכָה אַחַת חֵיב עַל זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְעַל זֶה
2 בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. וְאִם עֵבֶר וּמִשְׁכָּן — מוֹצִיאִים מִיָּדוֹ וְיוֹשֵׁב
3 לְבַעֲלָיו, וְאִם אֶבֶד אוֹ נֶשֶׁף קָדָם שִׁיחֲזִירָנוּ — לֹוָקָה.
4 וְכֵן הָדִין בְּבִגְדֵי אֶלְמָנָה וּבְכֵר נִתְבָּאָרוּ דִּיגֵי מִצְוָה זֹו בְּפָרָק
5 ט' מִבְּבָא מְצִיעָא.

יום חמישי כ"ד סיון ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רלה.

6 הַמִּצְוָה הֶרֶל"ה — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְּהַלּוֹת
7 בְּרִבִּית, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אֶת-כֶּסֶף לֹא-תִתֵּן לוֹ
8 כְּנֶשֶׁף (בְּצוּרָה כּוֹז הַנוֹשֶׁכֶת גַּם מִמּוֹן שֶׁלֹא הִיָּה בְּכָלל הַחֹב)
9 וּבִמְרִבִּית (שֶׁהִפְרִירוֹת מִתְרַבִּים וּמִתּוֹסַפֵּת כְּמוֹת שֶׁלֹא הִיָּה
10 בְּכָלל הַחֹב) לֹא-תִתֵּן אֶכֶל" (ויקרא כה, לו). וְשִׁנִּי לְאוֹיֵן
11 אֵלּוּ בָּאוּ בְּעִנְיָן אֶחָד (וְנֹאמְרוּ) לְחִזּוּק (לִיתֵּר תּוֹקֵף),
12 שֶׁהַמִּלְוֶה בְּרִבִּית יִהְיֶה עוֹבֵר בְּשִׁנִּי לְאוֹיֵן. לֹא שֶׁהֵם שְׁנֵי
13 עֲנִינִים (אֵף שֶׁבִּשְׁפֻטוֹת הַכְּתוּבִים מְדוּבָר בְּשִׁנִּי עֲנִינִים: 'נֶשֶׁךְ' —
14 רִיבִית מִמּוֹן ו'תְּרִבִּית' — רִיבִית הַאוֹכֵל —), לְפִי שֶׁהַנֶּשֶׁף הוּא
15 הַרְבִּית וְהַרְבִּית הוּא הַנֶּשֶׁף. וּבִגְמָרָא בְּבָא מְצִיעָא (ס):
16 אָמְרוּ: (אֵף שֶׁהַמְּקוּבֵּל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְגַבִּי מִמּוֹן בְּמִילַת 'נֶשֶׁךְ'
17 וּבִאוֹכֵל 'תְּרִבִּית' בְּכָל זֹאת) אִי אִתָּהּ מוֹצָא נֶשֶׁף בְּלֹא תְּרִבִּית
18 וְלֹא תְּרִבִּית בְּלֹא נֶשֶׁף (כִּי בְּמִצִּיאוֹת הַדְּבָרִים שִׁיכִים בְּשִׁנִּי
19 סוּגֵי הַרִיבִית), וְלִמָּה חִלְקוֹ הַכְּתוּב? לְעוֹבֵר עָלָיו בְּשִׁנִּי
20 לְאוֹיֵן. וְשֵׁם אָמְרוּ "דְּאוֹרִיתָא נֶשֶׁף וְתְּרִבִּית חֲדָא מִלְּתָא
21 נִנְהוּ (דְּבַר אֶחָד הֵם)". וְעוֹד אָמְרוּ שֵׁם: הַשְׁתָּא דְּכִתִּיב,
22 אֶת-כֶּסֶף לֹא-תִתֵּן לוֹ כְּנֶשֶׁף וּבִמְרִבִּית — קָרִי בַּה
23 (הַמִּילִים 'נֶשֶׁךְ וּמִרְבִּית' נִקְרְאוּ מִלְּעִיל וּמִלְּרַע): אֶת-כֶּסֶף
24 לֹא-תִתֵּן לוֹ כְּנֶשֶׁף וּבִמְרִבִּית, וּבְנֶשֶׁף וּבִמְרִבִּית לֹא-תִתֵּן
25 אֶכֶל, וְיִהְיֶה כָּל-הַמִּלְוֶה בְּרִבִּית כֶּסֶף אוֹ פְּרוֹת עוֹבֵר עַל
26 שְׁנֵי לְאוֹיֵן, נוֹסֵף עַל שְׁאָר לְאוֹיֵן שֶׁבָּאוּ גַם כֵּן בְּמִלְוֶה,
27 לְחִזּוּק, לְפִי שֶׁכְּבָר נִכְפַּל לֹא זֶה בְּלִשּׁוֹן אַחֵר וְאָמַר:
28 "אֶל-תִּתְּחַם מֵאֲתוֹ נֶשֶׁף וְתְּרִבִּית" (שם, לו) וְנִתְבָּאָר בִּגְמָרָא
29 בְּבָא מְצִיעָא (סא), שֶׁגַּם לֹא זֶה לְמִלְוֶה הוּא, אֶלָּא
30 שֶׁכָּל-אֵלּוּ לְאוֹיֵי יִתְרֵי, כְּמוֹ שֶׁבָּאָרָנוּ בְּכָלל הַתְּשִׁיעִי, לְפִי
31 שֶׁכָּלֵם בְּעִנְיָן אֶחָד נִכְפַּל, וְהוּא שֶׁהַזְהָרָה מִלְּהַלּוֹת
32 בְּרִבִּית. וּבְכֵר נִתְבָּאָרוּ דִּיגֵי מִצְוָה זֹו בְּפָרָק ה' מִבְּבָא
33 מְצִיעָא.

יום שישי כ"ה סיון ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רלו.

34 הַמִּצְוָה הֶרֶל"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָה גַּם הַלוֹחַ מִלְּלוֹת

ירמיה פרק טז היג

ה פִּי־כָה | אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי־בֵית מְרוֹחַ וְאֶל־תִּלְגַּד לִסְפֹּד וְאֶל־תִּנְגֶּר לָהֶם פִּי־אֶסְפְּתִי אֶת־שְׁלוֹמִי מֵאֵת הָעַם־הַזֶּה נְאֻם־יְהוָה אֶת־הַחֹסֶד וְאֶת־הַרְחָמִים: ו וּמָתוּ גְדֻלִּים וְקִטְנִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת לֹא יִקְבְּרוּ וְלֹא־יִסְפְּדוּ לָהֶם וְלֹא יִתְגַּדֵּד וְלֹא יִקְרַח לָהֶם: ז וְלֹא־יִפְרְסוּ לָהֶם עַל־אֲבָל לִנְחָמוֹ עַל־מָת וְלֹא־יִשְׁקוּ אוֹתָם בְּיֶסֶד תַּנְחֻמִּים עַל־אֲבִיו וְעַל־אִמּוֹ: ח וּבֵית־מִשְׁתֶּה לֹא־תִבְּרָא לִשְׁבַת אוֹתָם לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת: ט פִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מִשְׁפִּית מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה לְעֵינֵיכֶם וּבִימֵיכֶם קוֹל שֹׁשׁוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חֲתָן וְקוֹל כַּלָּה: י וְהָיָה כִּי תִגִּיד לָעַם הַזֶּה אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ אֵלֶיךָ עַל־מָה דִּבֶּר יְהוָה עָלֵינוּ אֵת כָּל־הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וְיָמָה עֲזָנְנוּ וְיָמָה חֲטָאֵנוּ אֲשֶׁר חָטָאנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: יא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם עַל־אֲשֶׁר־עֲזָבוּ אֲבוֹתֵיכֶם אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיַּעֲבְדוּם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם וְאִתִּי עֲזָבוּ וְאֶת־תּוֹרָתִי לֹא שָׁמְרוּ: יב וְאַתֶּם הִרְעַתֶּם לַעֲשׂוֹת מַאֲבֹתֵיכֶם וְהִנֵּכֶם הַלֹּכִים אִישׁ אַחֲרֵי שְׂרָרוֹת לְבֹהֶרֶע לְבַלְתִּי שָׁמַע אֵלִי: יג וְהַטַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא יִדְעֶתֶם אֹתָם וְאֲבוֹתֵיכֶם וְעַבְדֵתֶם־שָׁם אֶת־אֱלֹהִים אֲחֵרִים יוֹמָם וְלַיְלָה אֲשֶׁר לֹא־אַתֶּן לָכֶם חֲנִינָה:

רש"י

להם. דרך האבלים להתגודד ולשרוט בשרם ולקרוח קרחה בראשם ומכל־מקום לישראל אסור ולא הזכירו כאן אלא לדוגמת אבל: (ז) ולא יפרסו. ל' שבירה כמו (דניאל ה) מנא מנא תקל ופרסין שמברין את האבלים ברחבה ופורסין להם ברכת המוציא כי הוא יברך הזבח (שמואל א ט) תירגם יונתן ארי הוא פריס על מזונא: ולא ישקו אותם וגו'. הרי טעם למה שאמרתי אל תלך לספוד: (ח) ובית משתה. אשר אמרתי לך למעלה לא תבא זה הטעם הנני משבית מן המקום הזה וגו': (יג) תרגם יונתן ותפלחון תמן לעממא פלחי טעוּתא:

(ה) בית מרוח. משתה. בספרי בפרשת בית פעור ראיתי חזרו לעשות להם מרזיחין אבל רבותינו פירשו מרוח אבל: תנוד. תקונן: כי אספתי את שלומי וגו'. כשהיה אברהם אביהם עושה צדקה ומשפט נתתי לזרעו חסד ורחמים ושמר ה' אלהיך לך וגו' (דברים ז) ונתן לך רחמים (שם יג) הם הפכו ללענה משפט וצדקה לארץ הניחו (עמוס ה) אף אני חזרתי ואספתי אלי את חסדי ואת רחמי: אספתי. אטואי"ש בלעז כמו אסף אלהים את חרפתי (בראשית ל): (ו) ומתו גדולים וקטנים. ואחר שהכל מתים מה לך לספוד: ולא יתגודד ולא יקרח

מצודת ציון

(ה) בית מרוח. בית אבל וכן סר מרוח סרוחים (עמוס ו): תנוד. מלשון נדידה: להם. עליהם: אספתי. ענין כליון כמו אסף אסיפם (לעיל ח): (ו) יתגודד. ענין שריטת הבשר כמו ויתגודדו כמשפטם (מ"א ח): יקרח. ענין מריטת השער כמו קרחי וגוי (מכה א): (ז) יפרסו. מלשון פרוסה ושבירה כמו פרוס לרעב לחמך (ישעיה נח): כוס. ר"ל כוס יין: (ח) משתה. ענין סעודה כמו עשה משתה (אסתר א): לשבת. מלשון ישיבה: אותם. עמהם: (ט) משבית. ענין ביטול, כמו שבת נוגש (ישעיה יד): (יב) שרירות. ענין ראייה והבטה: לבלתי. כמו לבלי: (יג) והטלתי. ענין השלכה כמו ויטילו את הכלים (יונה א): חנינה. מלשון חן:

מצודת דוד

(ה) כי כה וכו'. ר"ל כי כן אמר לי ה' וכו' למען היות לאות: בית מרוח. לבית אבל לנחמו: ואל תנוד. דרך המנחמים לנודד בראש: כי אספתי. ר"ל זה להם לאות אשר כליתי מהם את שלומי ולא אעשה עמהם חסד ולא ארחם עליהם: (ו) לא יקברו. בעבור הריבוי: ולא יספדו. בעבור טרדות הצרות: ולא יתגודדו. לא ישרטו בשרם ולא יתלשו שער ראשם כי יהיו מבולבלים בצרתם ולא יחושו על מתייהם (ועם כי אסרה התורה לשרוט שרטת ולעשות קרחה על מת מ"מ דרכם היה לעשות כן אשר לא כדת): (ז) ולא יפרסו להם. לא יפרסו פרוסת המוציא עליהם בעבור הבראת האבל לנחמו על מת (כי סעודה הראשונה אין האבל אוכל משלו ומברין אותו משל אחרים): ולא ישקו. כי הדרך הוא להשקות האבלים כוס תנחומין אבל אז יהיו טרודים בצרתם ולא יעשו הדברים הראויים: על אביו. לכל אחד על אביו ועל אמו: (ח) ובית משתה. לבית משתה נשואין לא תבוא לשבת עמהם לאכול ולשתות וזה למען היות להם למופת ואות: (ט) הנני משבית. אבטל ואמנע מן המקום הזה וכו': לעיניכם ובימיכם. היא היא וכפל הדבר במ"ש: קול חתן. קול שמחת חתן: (י) ואמרו אליך. ואם יאמרו אליך: על מה. בעבור מה: (יא) ואותי עזבו. לא האמינו בי בלבם ולא שמרו תורתי: (יב) הרעותם. עשיתם הרע עוד יותר מאבותיכם: והנכם. והנה אתם הולכים כל איש אחר מה שלבו הרע מראה לו ומתאוה לה: לבלתי שמוע אלי. ר"ל כל עצם התאוה היא לבל שמוע אלי: (יג) והטלתי. לכן אשליך אתכם וכו': אשר לא ידעתם. מאז גם אתם גם אבותיכם: את אלהים אחרים וכו': אשר לא ידעתם. על אשר לא אתן לכם חן בעיני האומות לכן תעבדו אותם יומם ולילה ולא תמצאו מנוח:

קהלת פרק ה-א

א אֶל־תִּבְהֵל עַל־פִּיךָ וּלְבָבְךָ אֶל־יִמְהָר לְהוֹצִיא דָּבָר לִפְנֵי הָאֱלֹהִים כִּי הָאֱלֹהִים בְּשִׁמּוֹם וְאַתָּה עַל־הָאָרֶץ
עֲלֵכֶן יִהְיוּ דְבָרֶיךָ מַעֲשִׂים: ב כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עֵינַי וְקוֹל פִּסִּיל בְּרֹב דְּבָרִים: ג פֶּאֶשׂר תִּדּוֹר נִדְר
לְאֱלֹהִים אֶל־תֵּאָחֵז לְשִׁלְמוֹ כִּי אֵין חֶפֶץ בְּכַסִּילִים אֶת אֲשֶׁר־תִּדְר שְׁלָם: ד טוֹב אֲשֶׁר לֹא־תִדְר מִשְׁתַּדּוֹר
וְלֹא תִשְׁלָם: ה אֶל־תִּתֵּן אֶת־פִּיךָ לְחִטִּיא אֶת־בִּשְׁרְךָ וְאֶל־תֵּאָמַר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי שִׁנְגָה הִיא לִמָּה יִקְצֹף
הָאֱלֹהִים עַל־קוֹלְךָ וְחַבֵּל אֶת־מַעֲשֶׂה יָדֶיךָ: ו כִּי בְרֹב חֲלוֹמוֹת וְהַבָּלִים וּדְבָרִים הַרְבֵּה כִּי אֶת־הָאֱלֹהִים
יֵרָא:

רש"י

לחטיא את בשרך. שיפקוד העון על בניך: ואל תאמר
לפני המלאך. שליח הבא לתובעך צדקה שפסקת
ברבים: כי שנגה היא. בשגגה פסקתיה כסבור הייתי
שהיה יכולת בידי ליתן: וחבל את מעשה ידיך. מצוות
שהיו בידך שעשית כבר אבדתם כך נדרש במדרש:
על קולך. בשביל קולך: (ו) כי ברוב חלומות וגו'. אשר
כל מה שיאמרו לך חלומות ונביאי הבל ודברים הרבה
לפרוש מאת המקום: כי את האלהים ירא. הרי כי
משמש בלשון אלא, אל תשמע אל החלומות אלא את
האלהים ירא:

(א) להוציא דבר לפני האלהים. לדבר קשה כלפי
מעלה: כי האלהים בשמים ואתה על הארץ. ואפילו
חלש מלמעלה וגבור מלמטה אימת חלש על הגבור
וכל־שכן גבור למעלה וחלש למטה: (ב) כי בא
החלום ברוב ענין. כי דרך החלום לבוא ברוב ההרורים
שאדם מעיין ומהרהר ביום ודרך קול כסיל לבוא ברוב
דברים כי בהרבותו דברים מוציא קול של כסילות מפיו
כי לא יחדל פשע לכך אני אומר יהיו דבריך מעטים:
(ג) אין חפץ בכסילים. אין חפץ לפני הקב"ה ברשעים
הנודרים ואין משלמים: (ה) אל תתן את פיך. בנדר:

מצודת ציון

(א) תבהל. מלשון בהלה ומהירות: על פיך. מלת על באה
במקום הבי"ת. כמו וסגור על מסגר (ישעיה כד כב): (ה) אל
תתן. אל תעזוב. כמו ולא נתן סיחון (במדבר כא כג): לחטיא.
ענין חסרון. כמו ולא יחטיא (שופטים כ טז): בשרך. כן יקראו
הבנים. כמו שנאמר והיו לבשר אחד (בראשית ג כד), ורוצה
לומר בשר האב והאם נעשה אחד בהבנים: המלאך. שליח:
וחיבל. ענין השחתה. כמו וחובל עול מפני שמן (ישעיה י
כז): (ו) ודברים. ענינים. כמו על דבר הכסף (בראשית מג
יח): כי. אלא:

מצודת דוד

(א) אל תבהל על פיך. אל תמהר לדבר בפין ואפילו לכך
אל ימהר לפתותך להוציא מפין דבר תלונה כלפי מעלה
להתרעם על מדותיו: כי האלהים בשמים. המקום ברוך־הוא
הוא בשמים ממעל ואתה על הארץ מתחת. ואפילו חלש
מלמעלה וגבור מלמטה, אימת החלש על הגבור, וכל־שכן
גבור למעלה וחלש למטה: על כן וגו'. כי במרבית דברים
תבוא להתלונן ולהתרעם מול גזירת המקום: (ב) כי בא. כי
כמו שדרך החלום לבוא במי שמהרהר בהרבה ענינים, כן בא
קול כסילות מתלונה ותרעומות במי שמרבה דברים. (ג) נדר
לאֱלֹהִים. לעשות צדקה: כי אין חפץ בכסילים. אין הרצון

מתקיים בכסילים, כי פעם יחפץ בדבר מה ולאחר זמן לא יחפץ עוד בו. והנודר הלא לכסיל יחשב, כי יותר טוב לתת צדקה
מבלי נדר. והואיל וכן אל תאחר לשלמו, כי בהאריך הזמן פן לא תחפץ עוד בהנדר ותמנע לשלמו, לכן את אשר תדור שלם,
רוצה לומר שלם מיד בלי איחור: (ד) טוב. יותר טוב שלא תדור כלום משתדור ולא תשלם, רוצה לומר ולא תשלם מיד כי
פן בהאריך הזמן תתחרט: (ה) אל תתן. אל תעזוב את פיך לנדר נדר כי זה יהיה סיבה להחסיר את בניך מן העולם, כי פן
לא תשלם וימותו בניך בזה העון, כן דרשו רבותינו ז"ל בשבת: המלאך. הגזבר של ההקדש הבא לתובעך הצדקה שנדרת
ופסקת ברבים: כי שנגה היא. אשר בשוגג היתה הפסיקה כסבור הייתי שאוכל לשלם ועתה אין בידי מאומה: למה יקצוף.
למה תעשה מתחלה את זאת אשר יחרה אף האלהים על קול הנדר שנדרת בפרסום, וישחית את מעשה ידיך ולא תצליח בהם.
כי בגלל הצדקה מתברך האדם במעשה ידיו ולכן כשידור ברבים ולא ישלם ישחת מעשה ידיו כי כן המדה: (ו) כי ברוב
חלומות. אשר עם רוב חלומות ועם אמרי הבל ועם מרבית שאר ענינים לא תחשוב עליהם אלא ירא את האלהים והוא ישמך
מכל רע. ומקרא קצר הוא ומאליו יובן החסרון:

יד כלי חרס מציל על הכל, פְּדֵרְבִי בֵּית הַלֵּל. וּבֵית שְׁמַאי אומרים: אינו מציל אלא על האכלין, ועל המשקין, ועל כלי חרס. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הַלֵּל: מִפְּנֵי מָה? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָמֵא עַל גַּב עִם הָאֶרֶץ, וְאֵין כָּלִי טָמֵא חוּצָין. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הַלֵּל: וְהֲלֹא טַהֲרָתָם אֲכָלִים וּמִשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָם? אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: כִּשְׁטַהֲרָנוּ אֲכָלִים וּמִשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָם, לְעֶצְמוֹ טַהֲרָנוּ; אֲבָל כִּשְׁטַהֲרָתָ אֶת הַכֵּל, טַהֲרָתָ לָךְ וְלֹא. חֲזֹרוּ בֵּית הַלֵּל לְהוֹרוֹת פְּדֵרְבִי בֵּית שְׁמַאי.

פירוש ברטנורא

יד כלי חרס מציל על הכל. כלי חרס המוקף צמיד פתיל מציל על כל מה שבתוכו כשהוא באוהל המת, ולא יטמא כל מה שבתוכו, דכתיב (במדבר י"ט) וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא, הא יש עליו צמיד פתיל טהור הוא ומה שבתוכו, לא שנא כלים ולא שנא אוכלין ומשקין. ובכלי חרס הכתוב מדבר, דכתיב וכל כלי פתוח, כמו שמטמא דרך פתחו ואינו מטמא דרך גבו: אינו מציל אלא על אוכלין ומשקין ועל כלי חרס. אבל על שאר כלים אינו מציל כדמפרש ואולי: מִפְּנֵי מָה וכו' מפני שהוא טמא על גב עם הארץ. שכל הנמצא אצל עמי הארץ בין כלים בין אוכלים ומשקין כולן בחזקת טמאין, לפי שאינם בקיאים בהלכות טומאה וטהרה וחושבין על טמא שהוא טהור: ואין כלי טמא חוצץ. אין מציל מפני הטומאה אלא כלי טהור בלבד, אבל כלי טמא אינו מציל על מה שבתוכו, וכלים של עם הארץ הואיל ובחזקת טמאין הן אינן מצילין: לְעֶצְמוֹ טַהֲרָנוּ. לעם הארץ לבדו טהורנו, ולא חיישינן דלמא אתי חבר לאשתמושי בהו, שהרי הם בדלים ממנעם ובלאו הכי נמי כל מאכלם טמא, הלכך אוכלין ומשקין וכלי חרס שאין להם טהרה במקוה, כשהיו בתוך צמיד פתיל של כלי עם הארץ אמרינן להו טהורים הן, וישתמשו בהן הן שמתחזקין כליהם בחזקת טהורים, ואין לחוש שמא ישאל החבר מהו וישתמש בהן, שהרי הן אצלו בחזקת טמאין ואין להם טהרה עולמית. אבל בכלי שנק' דאיכא למיחש שמא ישאל החבר מהו ויטבילם וישתמש בהם בלא הזאה שלישית ושביעית, שלא ידע שנמטאו באוהל המת, וחושב דטבילה בעלמא סגי להו להצילה מטומאה שנמטאין אנב עם הארץ, והיינו דתנן טהרת לך ולו, דאתי חבר לאשתמושי בהו, הלכך עשו דין שזה לכל, ואמרו דאין כלי שנק' נצול בצמיד פתיל לא בשל חבר ולא בשל עם הארץ. ואם באו לגזור שלעולם כלי חרס של עם הארץ לא יציל בצמיד פתיל לפי שהוא בחזקת טמא ואין כלי טמא מציל, לא היו עמי הארצות מקבלין מהו, לפי שהן סבורים שהן בקיאים ושוברים כליהם בטהרה וכלים שלהם מצילין:

משניות מבוארות – קהתי

י"ט ר"א ש"ן

באור משנה יד

כתוב בתורה בענין מת המטמא באוהל (במדבר יט, טו): "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו, טמא הוא", ודרשו חכמים: בכלי חרס הכתוב מדבר, שאינו מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו, לפיכך אם "אין צמיד פתיל עליו", היינו שאין עליו מגופה המהודקת היטב, המת מטמאו באוהל. אבל אם יש צמיד פתיל עליו, הרי הוא טהור. משנתנו דנה בכלי חרס שיש צמיד פתיל עליו ובתוכו מאכלים וכלים.

כְּלֵי חָרֶס מְצִיל עַל הַכֹּל – כלי חרס טהור המוקף צמיד פתיל, היינו שיש עליו מכסה מחובר ומהודק היטב, כמו שבארנו לעיל, הואיל ואינו מקבל טומאה מגבו, מגן הוא על כל מה שבתוכו שלא ייטמא, כגון חבית טהורה של חרס שהיתה באוהל שהמת מוטל בו ובתוכה אוכלים או כלים שונים (כלי עץ או מתכת). ויש צמיד פתיל עליה, כל מה שבתוכה טהור, שכלי חרס טהור חוצץ בפני הטומאה, **פְּדֵרְבִי בֵּית הַלֵּל** – הסבורים, שכלי חרס מציל בין על אוכלים ומשקים בין על כלים שונים שבתוכו. **ובית שְׁמַאי אומרים: אינו מציל אלא על האכלין, ועל המשקין, ועל כלי חרס** – אבל כלים אחרים שבתוכו טמאים. **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הַלֵּל: מִפְּנֵי מָה** – כלים אחרים טמאים? **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָמֵא עַל גַּב עִם הָאֶרֶץ** – שכל הנמצא אצל עם הארץ, בין כלים בין אוכלים ומשקים, כולם בחזקת טמאין, לפי שאינם בקיאים בהלכות טומאה וטהרה, וחושבים על טמא שהוא טהור; ומכאן שאם כלי חרס זה נמצא בידי עם הארץ, בחזקת טמא הוא. **וְאֵין כָּלִי טָמֵא חוּצָין** – בפני הטומאה, ואינו מציל על מה שבתוכו, ואגב כלי חרס של עם הארץ גזרו על כלי חרס בכלל, ואפילו הוא בחזקת טהור. **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הַלֵּל** – לבית שְׁמַאי: **וְהֲלֹא טַהֲרָתָם אֲכָלִים וּמִשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָם** – ואם הכלי בחזקת טמא הוא, כיצד הוא מציל על האוכלים ועל המשקים? **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי** – לבית הלל: **כִּשְׁטַהֲרָנוּ אֲכָלִים וּמִשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָם, לְעֶצְמוֹ טַהֲרָנוּ** – לעם הארץ עצמו טהרנו, ולא לחבר שהוא בקי בהלכות טומאה וטהרה ונוהר בהן, ומתוך כך אינו משתמש ממילא באוכלים ומשקים של עם הארץ, שבחזקת טמאין הם; וכן אינו שואל ממנו כלי חרס, הואיל ואינו יכול לטהרו מטומאתו, שכן כלי חרס טמא אין לו תקנה אלא שבירה

(עיי' ויקרא יא, לג). לפיכך יכולנו לטהר אוכלים ומשקים וכלי חרס שבתוכו, שאם הוא בידי עם הארץ, הרי לא ישתמשו בהם אלא עמי הארץ בלבד. **אֲבָל כִּשְׁטַהֲרָתָ אֶת הַכֵּל** – את שאר הכלים, מלבד כלי חרס, **טַהֲרָתָ לָךְ וְלֹא** – לחבר ולעם הארץ כאחד, שהרי כלים אלו, הקרויים "כלי שטף", הואיל ואפשר להטבילם ולטהרם מטומאתם, רגיל החבר לשאול מעם הארץ, שכן מטבילם ומשתמש בהם; ואין חוששים, שמא נטמאו בטומאת מת, וצריכים הזאה ממי אפר הפרה ביום השלישי וביום השביעי, שנאמן עם הארץ לומר שלא נטמאו בטומאת מת. לפיכך, אם נאמר, שכלי חרס מציל על כלי השטף שבתוכו, הרי כשיבוא חבר לשאול מעם הארץ כלים אלו, יאמר עם הארץ שלא נטמאו בטומאת מת, שכן לדעתו כלי חרס טהור הציל עליהם, ויסתפק החבר בטבילתם בלבד כדי לטהרם מטומאתם; ובאמת נטמאו כלים אלו באוהל המת, לפי שכלי החרס, שהיו בתוכו, הוא טמא, ולא הציל עליהם מפני טומאת המת, כפי שאמרנו לעיל, והרי טעונים הם הזאה בשלישי ובשביעי. **חֲזֹרוּ בֵּית הַלֵּל לְהוֹרוֹת פְּדֵרְבִי בֵּית שְׁמַאי** – שכלי חרס המוקף צמיד פתיל, אינו מציל אלא על האוכלים ועל המשקים ועל כלי חרס, אבל כלי שטף שבתוכו טמאים הם.

בארנו משנתנו (נ"פ הרמב"ם והמאירי) אף בכלי חרס של חבר, שלדעת בית שְׁמַאי גזורים עליו משום כלי חרס של עם הארץ. אבל יש מפרשים, שלא מדובר כאן אלא בכלי חרס של עם הארץ, אבל בכלי חרס של חבר הכל מודים שהוא מציל (ה"ר"ש; הרא"ש; עיי' "תוספות יום טוב").

באור משנה א

שלוש המשניות הראשונות בפרקנו עוסקות בארבע הלכות, שהעיד עליהן רבי חנינא סגן הכהנים. משנתנו שנייה במסכת פסחים (פרק א משנה ו), וכבר בארנו שם, שיש דרגות בטומאה: טומאת המת היא אבי אבות וטומאת כל המיטמא מחמת המת, בין אדם בין כלים, נקרא "טמא מת", והוא אב הטומאה ויש עוד אבות הטומאה. כגון השרץ המת, הנבילה, הוב, המצורע ועוד (עיי' מסכת כלים פרק א). הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון לטומאה. ואין ראשון לטומאה מטמא אלא אוכלים ומשקים; ואם נגע אוכל בראשון לטומאה הרי זה נעשה שני לטומאה, והלכה היא ששני לטומאה עושה שליש לטומאה בתרומה. ושלישי עושה רביעי לטומאה בקודש. כל הדרגות שלמטה מאב הטומאה נקראות "ז"ז הטומאה". אב הטומאה נקרא טומאה חסודה. הואיל ומטמא אדם וכלים; ולד הטומאה נקרא טומאה קלה. שאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלים ומשקים בלבד, כפי שכבר

פ ר ק ש נ י

א רבי חנינא סגן הכהנים העיד ארבעה דברים: מימיהם של כהנים, לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנמא בולד הטמאה, עם הבשר שנמא באב הטמאה, אף על פי שמוסיפין טמאה על טמאתו. הוסיף רבי עקיבא: מימיהם של כהנים, לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום, בנר שנמא בטמא מת, אף על פי שמוסיפין טמאה על טמאתו.

ב אמר רבי חנינא סגן הכהנים: מימי לא ראיתי עור יוצא לבית השרפה. אמר רבי עקיבא: מדבריו למדנו, שהמפשיט את הבכור ונמצא טרפה, שיאותו הכהנים בעורו. וחכמים אומרים: "לא ראינו" אינו ראיה, אלא יוצא לבית השרפה.

פירוש ברטנורא

ב א רבי חנינא סגן הכהנים העיד. מלשרוף את הבשר שנמא בולד הטמאה. בולד של ולד קאמר. הבשר שהוא שלישי שנמא בולד של ולד כלומר שנגע בשני ונעשה הוא שלישי, לא נמנעו מלשרפו עם הבשר שנמא באב הטמאה שהוא ראשון לטומאה. וכשנגע זה הבשר שהיה מתחילה שלישי בבשר שנמא באב הטמאה, חזר להיות שני, שהרי נגע בראשון ונעשה שני, ונמצא שהוסיפו לו טומאה על טומאתו, דמיקרא שלישי והשתא שני, ואעפ"כ לא נמנעו מלשרפו עם חמור ממנו, דהואיל ואף זה הקל לשרפה עומד לא חשו אם מטמאים אותו יותר ממה שהיה. ואע"פ שאין אוכל מטמא אוכל מן התורה, שנאמר בטומאת אוכלים טמא הוא, הוא טמא ואין מטמא אוכל כיוצא בו, מ"מ רבנן גזרו שיהיה אוכל מטמא אוכל: השמן, של תרומה שנפסל בטבול יום הוא שלישי לטומאה, דטבול יום הוא פוסל את התרומה מן התורה ועושה אותו שלישי: **בנר שנמא בטמא מת.** האי נר של מתכת הוא ולא של חרס. דכל כלים חוץ מכלי חרס שנגעו בטומאת מת נעשו כמותה, אם אב אב ואם ראשון ראשון, דכתיב (במדבר י"ט) בחלל חרב, ודרשינן חרב הרי הוא כחלל, שהחרב שנגע במת נעשה אבי אבות כמת עצמו. וכשנגע בטמא מת שהוא אב, נעשה גם כן החרב אב. וכל שאר כלים כחרב לדין זה, חוץ מכלי חרס. נמצא הנר של מתכת שנגע בטמא מת נעשה אב הטומאה. והשתא הוסיף רבי עקיבא על דברי ר' חנינא סגן הכהנים, שהרי ר' חנינא לא התיר אלא להתיר השלישי שני, ור"ע התיר להתיר השלישי ראשון, שהשמן שנפסל בטבול יום שהוא שלישי, כשמדליקין אותו בנר שנמא בטמא מת שהנר נעשה אב כמו שאמרנו נמצא שחזר השלישי להיות ראשון, ואעפ"כ לא נמנעו, דהואיל ויש שם טומאה עליו לא חיישינן ליה ומותר להוסיף בידים:

ב לא ראיתי עור יוצא לבית השרפה. לאחר שהופשט אם נמצאת טריפה. אע"פ שפסול זה היה בו קודם הפשט, הואיל ולא ניכר אלא לאחר הפשט: **שהמפשיט את הבכור ונמצא טריפה.** הא קמ"ל ר' עקיבא, דאפילו בכור בעל מום הנשחט במדינה על מומו ולא התירו הכתוב אלא באכילה כדכתיב:

משניות מבוארות – קהתי

הזכרנו למעלה.

רבי חנינא סגן הכהנים – היינו סגן הכהן הגדול (הסגן היה ממונה למלא מקומו של הכהן הגדול. אם יארע בו פסול ביום הכיפורים: וכן היו לו תפקידים מיוחדים על יד הכהן הגדול). **העיד ארבעה דברים** – לפני החכמים: העדות הראשונה היא: **מימיהם של כהנים** – כל ימי עבודתם במקדש, **לא נמנעו** – הכהנים, **מלשרוף את הבשר** – בשר הקודש של הקרבנות, **שנמא בולד הטמאה** – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בבשר שנמא בשני לטומאה ("ולד ולד הטומאה"). שנעשה הבשר שלישי לטומאה, ולא נמנעו מלשרוף בשר זה יחד עם **הבשר שנמא באב הטמאה** – ונעשה ראשון לטומאה, **אף על פי שמוסיפין טמאה על טמאתו** – שכן הבשר שהיה שלישי נגע עכשיו בבשר שהוא ראשון, ונעשה שני לטומאה, שהואיל ונטמא הבשר והוא עומד להישרף, אין מקפידים על תוספת טומאתו משלישי לשני, שלא הוזהרנו אלא בשמירת בשר קודש טהור שלא יטמא או שלא יפסל, אבל בבשר קודש טמא אין כל אזהרה שלא להוסיף טומאה על טומאתו. אמנם תוספת טומאה זו אינה אלא מדרבנן, שכן מן התורה אין אוכל מטמא אוכל, שכתוב בטומאת אוכלים (ויקרא יא, לח): "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם", ודרשו: "טמא הוא", ואינו מטמא כיוצא בו; אבל חכמים גזרו שיהא אוכל מטמא אוכל, ואף על פי כן כל שעומד לישוף, לא חששו בו לתוספת טומאה. **הוסיף רבי עקיבא** – על דבריו של רבי חנינא סגן הכהנים: **מימיהם של כהנים, לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום** – טבול יום הוא טמא שטבל מטומאתו מבעוד יום, ועד שיעריב עליו השמש דינו כשני לטומאה, וכשנוגע בשמן של תרומה הריהו עושה אותו שלישי לטומאה, – ושמן תרומה שנמא מותר בהנאה, – ולא נמנעו הכהנים מלהדליקו **בנר שנמא בטמא מת** – בגמרא מבואר שמדובר כאן בנר של מתכת, כלומר במנורת מתכת, ודין הוא שכלי מתכת שנגע במת נעשה אבי אבות הטומאה כמת עצמו; וכשנגע בטמא מת, נעשה אב הטומאה כמותו, שכתוב (במדבר יט, טז): "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב" –

ודרשו: חרב הרי הוא כחלל. נמצא הנר הזה, שנמא בטמא מת הוא אב הטומאה, ועושה את השמן שהדליק בו ראשון לטומאה, ולא חששו לכך, **אף על פי שמוסיפין טמאה על טמאתו** – שכן השמן היה בתחילה שלישי, ונעשה עכשיו ראשון לטומאה. והוסיף רבי עקיבא על דברי רבי חנינא, שהרי רבי חנינא העיד על בשר קודש שהיה בתחילה שלישי, ועשהו שני לטומאה; ואילו רבי עקיבא העיד על השמן שהיה בתחילה שלישי, ועשהו ראשון לטומאה, ואף על פי כן לא נמנעו מזה, שהואיל ושם טומאה עליו, אין חוששים להוסיף בידים טומאה על טומאתו.

יו ט ש נ י

באור משנה ב

משנתנו שניה במסכת זבחים (פרק יב משנה ד), וזו היא עדות שנייה של רבי חנינא סגן הכהנים, במסכת זבחים מתחילה המשנה: "כל הקדשים (עולה או חטאת או אשם) שאירע בהם פסול קודם להפשטן (קודם שהופשטו העורות מהן) – אין עורותיהם לכהנים (אלא נשרפים עם הבשר); לאחר הפשטן – עורותיהם לכהנים (שהפסול שאירע לאחר ההפשט, אינו פוסל את העור).

אמר רבי חנינא סגן הכהנים: מימי לא ראיתי עור – שהופשט מבהמת הקדשים, **יוצא לבית השרפה** – להישרף יחד עם הקרבן שאירע בו פסול, אלא ניתן הוא לכהנים; ואף כשהפסול היה כבר בקרבן קודם שהופשט העור, אם לא נודע עליו עד לאחר ההפשט, העור ניתן לכהנים. **אמר רבי עקיבא: מדבריו** – של רבי חנינא סגן הכהנים **למדנו, שהמפשיט את הבכור ונמצא טרפה** – שלא נודעה טרפותו אלא לאחר ההפשט, **שיאותו** – שיהיו **הכהנים בעורו** – כלומר שניתן העור לכהנים ואינו נשרף. רבי עקיבא בא להשמיענו, שאפילו בכור שנמצא בו מום ושוחטים אותו חוץ למקדש, – אף שלא התירו הכתוב אלא באכילה, שנאמר בענין הבכור (דברים טו, כב-כג): "וכי יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע, לא תזבחנו לה' אלהיך. בשעריך תאכלנו..." אבל אם הבכור מת, עורו אסור וטעון קבורה, – מכל מקום הואיל ולא נודע שהיה טריפה עד לאחר שהפשיטוהו עורו, הותר העור על ידי שחיטת הבכור, כאילו נזרק

ג אף הוא העיד על כפר קטן שהיה בצד ירושלים, והיה בו זקן אחד, והיה מלווה לכל בני הכפר וכותב בכתב ידו, ואחרים חותמים; ובא מעשה לפני חכמים והתירו: לפי דרכך אתה למד, שהאשה פותחת את גטה והאיש כותב את שוברו, שאין קיום הגט אלא בחותמו. ועל מחט שנמצאת בפשר, שהספין והידים טהורות והפשר טמא; ואם נמצאת בפרש – הכל טהור.

ד שלשה דברים אמר רבי ישמעאל לפני חכמים בפרם ביבנה: על ביצה מרופה, שהיא נתונה על גבי ירק של תרומה, שהיא חבור; ואם היתה כמין פובע – אינה חבור. ועל שבלת שפקציר וראשה מגיע לקמה, אם נקצרת

פירוש ברטנורא

(דברים מ"ז) בשערך תאכלנו, אבל אם מת, עורו אסור וטעון קבורה, ואשמעין ר"ע דהיא דלא הוכר טרפותו עד לאחר הפשט, התירו שחיתו והפשטו לעורו כאילו נזק דמו במקדש: יאותו הכהנים בעורו. ואינו נשרף: אין לא ראיתי ראיה. שמא לא אירע כימו שימצא טריפה לאחר הפשט, ואם אירע ושרפוהו הוא לא ראה: אלא יצא לבית השריפה. הואיל וקודם הפשט בא. והלכה כר"ע בכבור בעל מום כשהתירו מומחה. אבל לא התירו מומחה לא. והלכה כחכמים בכבור תמים, דבשר בקבורה ועור בשריפה:

ג וכותב בכתב ידו. שטר חוב על הלוח: ואחרים חותמים. עדים כשרים היו חתומים על השטר: והתירו. ואע"פ שכותב השטר הוא המלוה, ונוגע בעדותו: שהאשה פותחת את גיטה. ועדים כשרים חתומים בו: את שוברו. שטר מחילה שמחלה לו אשתו על כתובתה: שאין קיום הגט אלא בחותמו. העדים החתומים על הגט הם עיקר סבת קיום הגט, הלכך כשהעדים כשרים חתומים בו כשר ואע"פ שהוא כתב יד האשה: ועל מחט. שידוע בה שנמצאת במת, ונמצאת בבשר הקודש כשהתכוו אותו בעורה וספק אם נגע בה הסכין והאדם, אם לאו. הסכין והאדם טהורין, דספק טומאה ברשות הרבים היא, שהעורה דין רשות הרבים יש לה לענין טומאה, וספק טומאה ברשות הרבים ספקו טהור: והבשר טמא. דודאי נגעה בו טומאה. ומתניתין איירי בבהמת קדשים שהעבירה בנהר סמוך לשחיטתה ועדיין משקה טופח עליה, שהוכשר הבשר לקבל טומאה באותן המים. דאי לאו הכי לא היה הבשר טמא, ואע"פ שרוחצים אותו בבית המטבחים בעורה, דכל משקה בית מטבחיא דכן, ואין מכשירין את הבשר לקבל טומאה. ואי קשיא היאך הבשר טמא והידים טהורות, והלא אוכלין טמאין מטמאין את הידים מדרבנן. הא לא קשיא מיד, דק"ל אין טומאת ידים במקדש, שכשגורו על טומאת ידים לא גזרו בה במקדש:

ד ככרם. שהיו יושבין שורות שורות של ככרם זו הנטועה שורות שורות של גפנים: על ביצה מרופה בקעה, שנתערבה החלבון והחלמון יחד ונתונה על גבי הירק, ונגע טבול יום בביצה, אע"פ שהיא חולין, דאין שייך תרומה בביצה, וטבול יום אינו פוסל בחולין, אפ"ה היו חיבור ונפסל הירק כאילו

משניות מבוארות – קהתי

טמא – אבל הבשר, שהמחט הטמאה ודאי נגעה בו, טמא הוא, ואין הסכין מקבלת טומאה מן הבשר, שאין כלי מקבל טומאה מאוכלין. במפרשים מבואר (על פי הגמרא: פסחים ב, א; חולין לו, ב), שמדובר כאן בבהמת קדשים שהעבירה בנהר סמוך לשחיטתה, כגון בפרה של שלמים, שהיו נוהגים להעבירה בנהר קודם שחיטה, כדי שיהא עורה, שהוא לבעלים, נוח להפשטה, ולאחר השחיטה עדיין היה משקה טופח עליה, והוכשר בו הבשר לקבל טומאה; שאם לא כן, לא היה הבשר טמא, משום שלא הוכשר לקבל טומאה, שכן דם הקדשים והמים משתמשים בהם בעורה אינם מכשירים את הבשר לקבל טומאה (כמבואר להלן במסכתנו ח, ז). ויש מפרשים, שחיבת הקודש מכשירה את הבשר לקבל טומאה, ולכן הבשר טמא, אף על פי שלא הוכשר במשקה (עיין 'תוספות יום טוב'; 'תפארת ישראל'). ואין להקשות, היאך הבשר טמא והידים טהורות, והלא אוכלים טמאים מטמאים כמגע את הידים מדברי סופרים? שכן בזמן שגזרו חכמים על טומאת ידים לא גזרו עליה במקדש, ומכאן שאין טומאת ידים במקדש (גמרא פסחים יט, א). ואם נמצאת בפרש – אם נמצאה המחט בצואה שבמעי הבהמה; הכל טהור – אף הבשר טהור, שהרי המחט לא נגעה בבשר; ואין הפרש עצמו חזר ומטמא את הבשר מתורת משקה טמא שמטמא אוכלים, לפי שסרוהו, ויוצא מכלל משקה (המאירי). – והרי זו עדות רביעית של רבי חנינא סגן הכהנים.

י ו ש ל י ש י

באור משנה ד

שלשה דברים אמר רבי ישמעאל לפני חכמים בפרם ביבנה – ישיבת החכמים ביבנה מכונה בשם "כרם", לפי שהיו יושבים שורות שורות, ככרם זה הנטוע שורות שורות של גפנים. ואלו הם שלושת הדברים שאמר רבי ישמעאל: א. על ביצה מרופה – שהחלבון והחלמון מעורבים זה בזה, שהיא נתונה – שאם היא נתונה בקדירה, על גבי ירק של תרומה, שהיא חבור – לענין טומאה, ואם נגע טבול יום (עיין באור משנה א בפרקנו) בביצה, אף על פי שהיא

דמו במקדש (ברטנורא). וחכמים אומרים: "לא ראינו" אינו ראיה – כלומר מדברי רבי חנינא סגן הכהנים אין ללמוד כלום, שהרי הוא אומר "לא ראיתי", ואין להביא ראיה מזה שלא ראה, שאפשר שלא אירע בימיו, שיימצא הקרבן פסול לאחר ההפשט; או שאירע ושרפו את העור, ודרך מקרה לא ראה רבי חנינא שיצא להישרף, אלא יוצא לבית השרפה – אם נמצא הקרבן פסול, אף על פי שהופשט העור קודם שנודע על פיסולו, העור יישרף.

באור משנה ג

משנתנו ממשיכה בדברים שהעיד רבי חנינא סגן הכהנים.

אף הוא – רבי חנינא סגן הכהנים, העיד על כפר קטן שהיה בצד ירושלים, והיה בו זקן אחד, והיה מלווה לכל בני הכפר וכותב בכתב ידו – את שטרי החוב, ואחרים חותמים – ועדים היו חתומים עליהם; ובא מעשה לפני חכמים והתירו – לעשות כן, שאף כשהמלוה כותב את השטר, אם עדים כשרים חתומים עליו, השטר כשר. לפי דרכך אתה למד – בדרך אגב אתה לומד מדברי רבי חנינא, שהאשה פותחת את גטה – האשה עצמה יכולה לכתוב את גיטה ולמסור אותו לבעלה, שיחתום עליו עדים ויתננו לה לשם גירושיה, והאיש כותב את שוברו – לאחר שפורע לה כתובתה, האשה נותנת לבעלה "שובר" לראיה על פירעון הכתובה, ויכול הבעל עצמו לכתוב את השובר, והאשה חותמת עליו, שאין קיום הגט אלא בחותמו – שאין הגט מתקיים אלא על ידי העדים החתומים בו (עיין משנה גישן ב, ח), ומאחר שחתימת העדים היא העיקר, אין להקפיד בענין כתיבת הגט או כל שטר אחר, וכל מי שיכתוב אותו, ואפילו הנוגע בדבר, הריהו כשר. – זו היתה עדות שלישית של רבי חנינא סגן הכהנים. ועל מחט – ועוד העיד רבי חנינא סגן הכהנים על מחט שנמצאת בפשר – שנמצאה בבשר הקודש של הקרבנות, כשהתכו אותו בעורה; וידוע היה שהמחט נטמאה בטומאת מת, וספק אם נגעו בה הסכין והאדם, אם לאו, – והעיד רבי חנינא, שהספין והידים טהורות – שהעורה דינה כרשות הרבים, וספק טומאה ברשות הרבים, ספקו טהור, והפשר

עם הקמה – הרי היא של בעל הבית; ואם לאו – הרי היא של עניים. ועל גנה קמנה שהיא מקפת ערים, אם יש בה כמלא בוצר וסלו מכאן, ומלא בוצר וסלו מכאן – תזרע; ואם לאו – לא תזרע. ה' שלשה דברים אמרו לפני רבי ישמעאל, ולא אמר בהם לא אסור ולא היתר; ופרשן רבי יהושע בן מתיא: המפסי מרסא בשבת, אם לעשות לה פה – חיב; ואם להוציא ממנה לחה – פטור. ועל הצד נחש בשבת, אם מתעסק שלא ישכנו – פטור; ואם לרפואה – חיב. ועל לפסין אירוניות, שהן טהורות באהל המת וטמאות במשא הזב; רבי אלעזר בן צדוק אומר: אף במשא הזב טהורות, מפני שלא נגמרה מלאכתן.

פירוש ברטנורא

נגע בו: אם היה כמין כובע. שנתפחה הביצה ונעשית כמין כובע על הירק וחלולה תחתיה: שכולת שבקציר. שיר בקצירתו שכולת אחת שלא קצר, וראש אותה שכולת מגיע לקמה: אם נקצרה. אם אותה שכולת נקצרת עם הקמה, הרי היא של בעל הבית, שהקמה מצילתה, דלא קרינן בה לא תשוב לקחתו: ואם לאו. הרי זו שכחה והוא לעניים: ערים. חמש גפנים הנמעות ומודלות ושוככות על גבי כלונסות או על גבי גדר קריות ערים, לשון על ערש יצועי: אם יש בה כמלא בוצר וסלו. אם הגינה גדולה כשיעור שיעמוד בה בוצר הענבים עם סלו שמכניס הענבים לתוכו כשהוא מלקט הענבים מכל צדדי הערים: תזרע. הגינה. והוא שירחיק הורע מן הגפנים כדי עבודת הכרם שהם ששה טפחים לכל רוח, וזרע השאר: ואם לאו. שאין הגינה גדולה כל כך: לא תזרע. ואע"פ שמרחיק כדי עבודת הכרם. מפני שהורע נראה עם הכרם כאילו הם כלאים:

ה' ופירשן רבי יהושע. אימתי חיב ואימתי פטור: אם לעשות לה פה חיב. משום בונה: ואם להוציא ממנה ליחה פטור. דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא, שהפתח היא המלאכה, וזו אינה צריכה להיות לה פתח מעכשיו, ואין כאן אלא איסורא דרבנן ומשום צערא לא גזיר, והוי פטור ומותר: אם מתעסק שלא ישכנו פטור. דאינו צריך לגופו של דבר הניצור, ואם היה יודע שיעמוד ולא ישכנו לא היה צד. ובתאי נמי לא גזיר רבנן, והוי פטור ומותר: לפסין אירוניות. כלי חרס סתומים עשויין כמין כדור חלול מכפנים, ולאחר שמלכניס אותו בכבשן חותכים אותו באמצעו והוא נעשה שני כלים: טהורות באוהל המת. כל זמן שלא חתכו. וכלי חרס אין מקבל טומאה מגבו, אלא מאוירו, כדכתיב (במדבר י"ט) וכל כלי פתוח, דרך פתחו מיטמא ואינו מיטמא מגבו, והאי אין לו אויר: וטמאות במשא הזב. בטומאות היסט. שאם נתמלטלו או נתנעקו ממשא הזב, טמאים, אע"פ שאין להם אויר: מפני שלא נגמרה מלאכתן. דחתכה שחיתוכן אותן באמצען זו היא גמר מלאכתן. ואין הלכה כר' אלעזר בר צדוק. אלא ליבונן בכבשן הוא גמר מלאכתן, הלכך מיטמאות במשא הזב אפילו קודם שחלקן:

משניות מבוארות – קהתי

המפסי מרסא בשבת – הפותח בשבת מכה שיש בה מוגלה, כגון שסוחטה בידו או שנוקבה במחט וכיוצא בזה, אם לעשות לה פה – אם כוונתו לעשות פה למכה, כדי שהמכה תשאר פתוחה, חיב – על מעשה זה משום "בונה"; ואם להוציא ממנה ליחה – אבל אם לא נתכוון אלא להוציא ממנה עכשיו את המוגלה, כדי להלק על צערו, פטור – ואף מותר לכתחילה, שאף על פי שנעשה פתח ממילא, מכל מקום מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, ואין כאן אלא איסור חכמים, ומשום צער לא גזיר. ב' ועל הצד נחש בשבת, אם מתעסק שלא ישכנו – כלומר שאין כוונתו אלא להציל את עצמו שלא ישכנו, ואילו היה יודע שלא ישכנו לא היה צדו, פטור – ומותר, שאף זו מלאכה שאינה צריכה לגופה היא; ואם לרפואה – אבל אם כוונתו לצוד את הנחש, מפני שרוצה להשתמש בו לרפואה, חיב – משום מלאכת הצד. ג' ועל לפסין אירוניות – והן קערות של חרס שהיו עושים אותן תחילה כעין כדור חלול מבפנים, וכשהן מתייבשות פותחין אותן ועושים מהן שתי קערות או אילפס וכיסוי עליה, – שלא אמר בהן רבי ישמעאל לא טומאה ולא טהרה, עד שבא רבי יהושע בן מתיא ואמר. שהן טהורות באהל המת – שכל זמן שלא פתחו אותן הרי הן סתומות מכל צד, ולכן אינן טמאות באוהל המת, שאין כלי חרס מקבל טומאה מגבו, אלא מתוכו, שכתוב בו (במדבר י"ט, טו) "וכל כלי פתוח" – דרך פתחו מיטמא ואינו מיטמא מגבו, וטמאות במשא הזב – שאם הזב נענעו או טלטלן הרי הן טמאות. רבי אלעזר בן צדוק אומר: אף במשא הזב טהורות, מפני שלא נגמרה מלאכתן – שכל זמן שלא פתחו אותן לא נגמרה מלאכתן, ואין עליהן תורת כלי לקבל טומאה. והלכה כנתנא קמא. שכן ליבונן בכבשן הוא גמר מלאכתן, הלכך מיטמאות במשא הזב אפילו קודם שחילקן.

יום רביעי

באור משנה ו

במשנה ד עסקנו בשלוש הלכות שונות שאמר רבי ישמעאל לפני חכמים בכרם ביבנה, ואפשר לומר, שיש נושא משותף לשלוש ההלכות הללו, והוא "חייבו": א. חיבויר הביצה לירק לענין טומאה; ב. חיבויר השיבולת לקמה לענין שכחה; ג. חיבויר הערים בגינה לענין כלאים. – במשנה ה הובאו שלוש הלכות שאמרו לפני

חולין, וטבול יום, שהוא שני לטומאה, אינו פוסל בחולין, מכל מקום הירק של תרומה נפסל, כאילו נגע בו, הואיל ומחוברת הביצה לירק. ואם היתה – הביצה, כמין כובע – שנתפחה הביצה מחמת הבישול, ונעשתה כמין כובע על הירק, אינה חבויר – לפי שיש חלל תחת הביצה, והנוגע בביצה אינו כנוגע בירק; ומכאן, שאם נגע בה טבול יום, אינו פוסל את הירק. ב' ועל שבת של שבקציר – מי שקצר שדהו, והשאיר שכולת אחת שלא נקצרה, כגון שנשמטה מן המגל, וראשה מגיע לקמה – והראש של אותה שכולת, כשהיא כפופה, מגיע לקמה, אם נקצרת עם הקמה – אם שכולת זו יכולה להיקצר בבת אחת עם הקמה הסמוכה לה, דהיינו שיכול הקוצר לתפוס בידו שכולת זו ביחד עם שבלי הקמה הסמוכה ולקצרן כאחת, הרי היא של בעל הבית – ואין לה דין שכחה, שהרי היא עומדת להיקצר יחד עם הקמה, ואין בה משום "לא תשוב לקחתו". ואם לאו – אבל אם אינה נקצרת עם הקמה, הרי היא של עניים – שיש לה דין שכחה, שכשם שיש שכחה בעומרים כך יש שכחה בקמה (עין פאה ה, ג). ב' ועל גנה קטנה שהיא מקפת ערים – שורת גפנים המודלות על גבי הגדר, אם יש בה כמלא בוצר וסלו מכאן, ומלא בוצר וסלו מכאן – אם הגינה גדולה, שיש בכל צד כשיעור, שיוכל בוצר הענבים לעמוד שם עם סלו שמכניס בו הענבים, והוא שיעור שתי אמות לכל צד מסביב לגינה, תזרע – מותר לזרוע את הגינה, ואין בזה משום כלאי הכרם, ובלבד שירחיק הורע מן הגפנים כדי עבודת הכרם, שהם ששה טפחים לכל רוח. ואם לאו – שאין הגינה גדולה כל כך, שיוכל לעמוד בכל צד בוצר הענבים עם סלו, לא תזרע – ואפילו כשמרחיק כדי עבודת הכרם, אסור לזרוע בגינה זו, מפני שכל הגינה נראית כערים אחד, ואם יזרע באמצע, יהא נראה הורע כמחובר עם הכרם, ויש בזה משום איסור כלאים.

באור משנה ה

שלשה דברים אמרו לפני רבי ישמעאל – כלומר שתלמידיו שאלוהו שלוש שאלות, ולא אמר בהם לא אסור ולא היתר – לפי שהיה לו ספק בהן, אם לאסור או להתיר, ופרשן רבי יהושע בן מתיא – עד שבא רבי יהושע בן מתיא ובירר את הדברים: א.

ו שלשה דברים אמר רבי ישמעאל, ולא הודה לו רבי עקיבא: השום והמלילות שרסקן מבעוד יום, שרפי ישמעאל אומר: יגמור משתתף, ורבי עקיבא אומר: לא יגמור.

ז שלשה דברים אמרו לפני רבי עקיבא: שנים משום רבי אליעזר, ואחד משום רבי יהושע. שנים משום רבי אליעזר: יוצאת אשה בעיר של זהב; ומפריחי יונים פסולים לעדות. ואחד משום רבי יהושע: השרץ בפי חלדה ומהלכת על גבי כפרות של תרומה, ספק נגע ספק לא נגע – ספק טהור.

ח שלשה דברים אמר רבי עקיבא: על שנים הודו לו, ועל אחד לא הודו לו. על סנדל של סידים, שהוא טמא מדרס; ועל שיירי תנור – ארבעה, שהיו אומרים: שלשה; והודו לו. ועל אחד לא הודו לו: על כפא

פירוש ברטנורא

ו מלילות. שולים שלא בשלו כל צרכן וטוענן באבנים ומשקה זב מהן ומובל בו: יגמור. מאחר שרסקן וכתתן מערב שבת, יגמור ויאכל בשבת. ולא דמי למשקים שזבו שאסורין גזירה שמה יסחוט, דהכא אפילו יסחוט ליכא איסורא דאורייתא, משום דמשקים אתו ממילא: לא יגמור. כדי לאכול לאחר שקדש היום, דאסורין כשאר משקים שזבו. והלכה כר' ישמעאל:

ז עיר של זהב. עמרת זהב עשויה כמין עיר צורת ירושלים. ולא חיישין דלמא שלפא ומחוא ואתאי ארבע אמות ברשות הרבים: ומפריחי יונים. מין ממני השחוק. אם תקדים וינתך ליונת אתן לך כך וכך. פירוש אחר, שמגדל יונה מלומדת להביא יונים לבית בעליה, ויש בהן גזל משום דרכי שלום ולא גזל גמור: ספק נגע ספק לא נגע ספקי טהור. משום דטומאה עוברת היא ואינה נחה במקום, הלכך ספקי טהור ואפילו ברשות היחיד:

ח סנדל של סידים. מנעל של עץ שנועלין ברגליהם המתעסקים בסיד להגן על רגליהם שלא ישרפו בסיד. ואם נעל אותו הוב, טמא מדרס; ועל שיירי תנור ארבעה. אם היה גדול הרבה ונטמא, ואח"כ נשבר, לא מחר עד שלא יהיה בשבריו גבוה ארבעה, ולעולם שבריו מקבלים טומאה כאילו היה שלם,

משניות מבוארות – קהתי

במין משחק, כמו המשחק בקוביא, שמעיפים יונים לשם תחרות, ומי שיונתו קדמה ליונת חברו, היהוה זוכה בסכום הכסף שהתערבו עליו. פירוש אחר, שמושכים את היונים בצפצופיהם לבוא אליהם, ויש בזה משום גזל מדרבנן (עין משנה סנחדיון ג, ג). ואחד משום רבי יהושע – הדבר שנאמר לפני רבי עקיבא משמו של רבי יהושע הוא: השרץ בפי חלדה – אם היה שרץ מת בפי חולדה, והרי השרץ מטמא כל הנוגע בו, ומהלכת בו, החולדה – על גבי כפרות של תרומה – עם השרץ בפייה. ספק נגע – השרץ בכירות, ספק לא נגע – בהן, ספקי טהור – לפי שטומאה עוברת היא, ואינה נחה במקום, והלכה היא, שכל טומאה העוברת ואינה נחה, ספקה טהור, ואפילו ברשות היחיד.

יום חמישי

באור משנה ח

שלשה דברים אמר רבי עקיבא – שלוש הלכות המפורטות להלן במשנתנו; על שנים הודו לו – חכמים, היינו הסכימו עמו, ועל אחד לא הודו לו – לא הסכימו חכמים עמו. על אלו הודו לו: א. על סנדל של סידים – סנדל עץ שהסייד נועלו, כדי שלא תיכווה רגלו בסיד שמתעסק בו; ויש אומרים: סנדל של קש שנותן הסייד על נעלי העור שלו, שלא ישרפם הסייד, שהוא טמא מדרס – שאם נעל אותו הוב, היהוה מיטמא במדרס (בענין "מדרס" עיין הקדמתנו למשנה יא בפרק הקודם); ואף על פי שאין הסנדל הזה עשוי להליכה, אלא להגן על רגליו או על נעליו מהסייד, מכל מקום דינו ככל מנעל, משום שהסייד מהלך בו לפעמים עד לביתו; ב. ועל שיירי תנור, ארבעה – התנור היה עשוי כמין קדירה גדולה של חרס, שאין לה שולים, ומחובר הוא בטיט על גבי קרקע, ורצפת הקרקע היא תחתיתו של התנור. ואם נטמא התנור, אין לו תקנה אלא נתיצה, שנאמר (ויקרא יא, לה): "תנור וכירים יותץ טמאים הם". שברי התנור, לאחר שנתצוהו, יוצאים טומאתם ונעשים טהורים, שכן שביירתם היא טהרתם. במסכת כלים (פרק ה משנה ז) מבואר, אילו שברים של התנור המנותץ טהורים, ואילו עדיין טמאים. בענין זה אמר רבי עקיבא: שיירי תנור, ארבעה – שאם נשתיר, מהתנור שנטמא, שבר שהוא גבוה ארבעה טפחים (36 ס"מ בערך). עדיין הוא טמא; או אם נהרס תנור טהור, ונשאר ממנו שבר שהוא גבוה ארבעה טפחים, הרי הוא מקבל טומאה כמו תנור שלם; שהיו אומרים: שלשה –

רבי ישמעאל ופירשן רבי יהושע בן מתיא: שתיים בענין שבת (המפוס מורסא. והצד נחש). ואחת בענין טומאה וטהרה (לפסין איוותיות). משנתנו מוסיפה ללמדנו הלכה אחת שאמר רבי ישמעאל בשלושה דברים (השום והבוסר והמלילות), כפי שיבואר.

שלשה דברים אמר רבי ישמעאל, ולא הודה לו רבי עקיבא – של אסורים רבי עקיבא לדבריו: השום – שיש בני אדם הנוהגים לסחטו ולטבל במין היוצא ממנו, והבוסר – ענבים שלא בשלו עדיין, ונוהגים לטבל בשר במיצם החמוץ, והמלילות – שיבולים שלא בשלו כל צרכן, והיו נוהגים לרסק אותן ולטבל פת במין היוצא מהן – שלשת הדברים הללו. שרסקן מבעוד יום – אם כתשם מערב שבת, כדי להוציא מהם את המין, שרפי ישמעאל אומר: יגמור משתתף – מאחר שריסקם מערב שבת, והמין יוצא כבר מאליו, מותר לו להשלים את הוצאת המין גם לאחר שנכנסה השבת; וזה שגזרו חכמים על המשקים היוצאים מהפירות בשבת, גזרה שמה יסחוט, לא גזרו אלא בפירות שלמים, אבל אלו שנתרסקו כבר מערב שבת אין בהם משום איסור סחיטה, ומותר לו ליהנות מהמין היוצא מהם בשבת; ורבי עקיבא אומר: לא יגמור – שאסורים כשאר המשקים היוצאים מפירות בשבת, כפי שהזכרנו לעיל. ברם, אף לדעת רבי עקיבא רשאי הוא להניחם שיירי המשקים יוצאים בשבת, ובלבד שלא יאכל מהם בשבת (ותוספות, שבת יט, א). והלכה כרבי ישמעאל.

באור משנה ז

שלשה דברים אמרו לפני רבי עקיבא: שנים משום רבי אליעזר, ואחד משום רבי יהושע – בתוספתא (עדיות א, ח) הוסיפו כאן: "ולא אמר בהם (רבי עקיבא) לא איסור ולא היתר, לא כשר ולא פסול, לא טומאה ולא טהרה". שנים משום רבי אליעזר – שני הדברים שנאמרו משמו של רבי אליעזר הם: א. יוצאת אשה בשבת לרשות הרבים, בעיר של זהב – בעטרה של זהב, העשויה כדמות העיר ירושלים; שכן כל תכשיט שדרכה של אשה להסירו מעליה, כדי להראותו לנשים אחרות, אסור לה חכמים לצאת בו בשבת לרשות הרבים, שמה תסירונו ותשכת, ותטלטלנו ארבע אמות ברשות הרבים (משנה שבת ז, א); וסובר רבי אליעזר, שבעיר של זהב מותר לה לצאת, לפי שאין יוצאת בה אלא אשה חשובה, ואין דרכה של אשה חשובה להסיר תכשיטיה ברשות הרבים ולהראותם לאחרות. ברם, ההלכה היא כסתם משנה (שם), שאין האשה יוצאת בעיר של זהב; ומפריחי יונים פסולים לעדות – מפריחי יונים הם המתעסקים

שְׁנֵטְלוּ שְׁנִים מִחֶפְזוֹ זֶה בְּצֵד זֶה, שְׂרָפִי עֲקִיבָא מְטָמָא, וְחֲכָמִים מְטָהֲרִין.

ט הוא הִיָּה אוֹמֵר: הָאֵב זֹכֶה לְפָנַי בְּנוֹי, וּבִכְחַי, וּבְעֶשֶׂר, וּבְחֲכָמָה, וּבְשָׁנִים, וּבְמִסְפַּר הַדּוֹרוֹת לְפָנָיו, וְהוּא הִקְיָן, שְׁנָאָמֵר (ישעיה מא, ד): "קִרְא הַדּוֹרוֹת מִרֹאשׁ"; אָף עַל פִּי שְׁנָאָמֵר (בראשית טו, יג): "וְעֵבְרִים וְעֵנּוּ אֹתָם אֲרַבַּע מֵאוֹת שָׁנָה", וְנֶאֱמָר (שם שם, טז): "וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה".

י אָף הוּא הִיָּה אוֹמֵר חֲמִשָּׁה דְּבָרִים שֶׁל שְׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ: מִשְׁפֶּט דּוֹר הַמִּבּוּל שְׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ; מִשְׁפֶּט אִיּוֹב שְׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ; מִשְׁפֶּט הַמִּצְרִיִּים שְׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ; מִשְׁפֶּט גֹּגַל וּמִגּוּג לְעֵתִיד לְבָא שְׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ; מִשְׁפֶּט

פירוש ברטנורא

עד שיהיה השבר פחות מגובה ארבעה. וסתם תנור שבמשנה עשוי כמין קריה גדולה שאין לה שוליים ומחברין אותו במיט על גבי קרקע ורצפת הקרקע היא תחתיתו של תנור: שנים מחפזיו. מן הלוחות העשויות למושב: שרפי עקיבא מטמא. דסבר אע"פ שאינו ראוי לשיבה הוא ראוי לקבל רמונים, וממא משום כלי קבול: וחכמים מטהרין. דסברי הואיל ועיקרו לשיבה עביד ולא לבית קיבול, כיון שנתבטל העיקר שעבדו נעשה, נתבטל המפל, ואינו מטמא אפילו משום כלי קיבול. והלכה כחכמים:

ט האב זוכה לבן וכו'. לפי שקרוב טבע הבן לחיות דומה לטבע האב, והנוי והבח והחכמה והשנים אדם זוכה בהן מתחלת יצירתו כפי טבעו, והעושר אדם מורישו לבנו. וחכמה דאמרינן הכא, היא הסברה הישרה, והיא באדם כפי טבעו. והשנים, אריכות הימים. ולי נראה, שאם אדם זוכה הויין ליה בנים נאים בעלי כח בעלי חכמה עשירים ומאריכי ימים: ובמספר הדורות לפניו. פעמים שהקב"ה מבטח לאב לעשות טובה לורעו לדור שלישי או לדור רביעי, והאב זכה לאותו הדור שתבוא להם אותה הטובה: הוא הקיץ. שקצב הקב"ה לאותו דבר שיהיה לזמן פלוני ולדור פלוני. כמו ועבדו וענו אותם ארבע מאות שנה, ודור רביעי ישובו הנה, הרי מספר הדורות שהוא דור רביעי הוא הקיץ של ארבע מאות שנה:

משניות מבוארות – קהתי

במספר הדורות היא מעין הזכיות האחרות האמורות במשנה, שהאב זוכה לבן בנוי ובכוחו ובעושר ובחכמה; ורוצה לומר, שכשם שאם האב הוא בעל תואר, גבור, עשיר או חכם, הוא מוריש כזה על הרוב לבנו, כך אם היה האב ממשפחה מיוחדת, הוא מוריש זכות היחס לבנו ולבני בניו שיתייחסו אחריו. ומביא ראה מפורט זה, שאף על פי ששיעבוד ישראל תלה הקב"ה במספר שנים, ארבע מאות שנה, אבל לכשיבוא קץ הגאולה יזכרים הקב"ה לא במספר גבול השנים, רק בזכות אבותיהם, וכמו שכתוב: "ודור רביעי ישובו הנה" – הנה תלה הגאולה במספר הדורות ולא במספר שנים. ולפי הבאור הזה הרי זו זכות מעין הזכיות הקודמות.

י ו ס ש י

באור משנה י

במשנה הקודמת למדנו מאמרו של רבי עקיבא על חמישה דברים שהאב זוכה לבן. משנתנו מביאה מאמר נוסף של רבי עקיבא באגדה על חמישה דברים.

אָף הוּא – רבי עקיבא – הִיָּה אוֹמֵר חֲמִשָּׁה דְּבָרִים שֶׁל שְׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ – כלומר מנה חמישה דברים שתקופתם שנים עשר חודש: א. מִשְׁפֶּט דּוֹר הַמִּבּוּל שְׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ – היינו שנה שלמה, שנאמר (בראשית ז, יא): "בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדוש השני בשבעה עשר יום לחודש. ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה", ונאמר (בראשית ח, יג-יז): "ויהי באחת ושש מאות שנה... בחדוש השני בשבעה ועשרים יום לחודש יבשה הארץ"; נוספו עליהם אחד עשר יום ששנת החמה יתירה על שנת הלבנה. ב. מִשְׁפֶּט אִיּוֹב שְׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ – דבר זה נדרש בסדר עולם פרק ג מן הכתוב (איוב ז, א): "כן הנחלתי לי ייחיי שוא, ולילות עמל מנו לי", פירוש: "ירחי שוא" הם ימות הקיץ שהם ארוכים, כמו שכתוב (דברים כא, יג): "ירח ימים"; ו"לילות עמל" אלו לילות החורף שהם ארוכים, כלומר גם הימים הארוכים וגם הלילות הארוכים היו לי לשוא ולעמל; "מנו לי" – במניינם נמסרו לי, שלא חסרתי אחד מהם; ומה לילות החורף מנו, אף ימי הקיץ מנו; נמצא משפט איוב שנים עשר חודש (הראב"ד): ג. מִשְׁפֶּט הַמִּצְרִיִּים שְׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ – בסדר עולם (שם) דורשים זה מן הכתוב (שמות ה, יב): "ויפץ העם בכל ארץ מצרים לקדוש קש לתבן" – אימתי הקש מצוי שם? באייר, והם יצאו בניסן, מכאן שלקו המצריים עשר מכות כל שנים עשר חודש. ד. מִשְׁפֶּט גֹּגַל וּמִגּוּג לְעֵתִיד לְבָא שְׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ – "גוג" הוא שם של מלך, שעתיד להלחם עם ישראל באחרית הימים; "מגוג" הוא שם ארצו. בנבואת יחזקאל (פרקים לח-לט) מתוארת מלחמת ה' ב"גוג ארץ המגוג": אחרי שישראל יקובץ מארצות פיזוריו וישב לבטח בארצו, יבוא גוג עם עמים רבים מירכתי צפון ויעלה על ישראל לשלול שלל ולבזוז בז. אז יצא ה' עצמו למלחמה נגד גוג וישפוט אותו "דברך ובדם", וימטיר

שבתחילה היו חכמים אומרים, שאם נשתייר מהתנור שבר שגבהו אפילו שלושה טפחים עדיין נשאר טמא, או מקבל טומאה, כפי שבארנו לעיל, ובא רבי עקיבא ואמר, שאין טומאה לשיירי התנור שנחרס, אלא אם כן גבהו ארבעה טפחים: וְהוֹדוּ לוֹ – והסכימו החכמים לדברי רבי עקיבא. וְעַל אֲחָד לֹא הוֹדוּ לוֹ – חכמים: עַל כֵּסֵא שְׁנֵטְלוּ שְׁנִים מִחֶפְזוֹ זֶה בְּצֵד זֶה – כבר בארנו (לעיל א, יא), שטבלת המושב והמשענת וכן כל שאר החלקים של הכסא – מלבד ה"מלבן" שהוא המסגרת והרגלים – נקראים "חיפויים"; ומדובר כאן על כסא שניטלו שניים מחיפוייו, היינו שניטלו שני קרשים ממושב הכסא ולא נשאר בו אלא קרש אחד, שְׂרָפִי עֲקִיבָא מְטָמָא – לפי שעדיין שם כלי עליו, הואיל ואפשר להשתמש בו ככלי קיבול, וְחֲכָמִים מְטָהֲרִין – שהואיל ואינו ראוי עוד לשיבה, אינו אלא שבר כלי, ואינו מקבל טומאה.

באור משנה ט

משנה זו ממשיכה בדברים שאמר רבי עקיבא, והיא עוסקת בדברי אגדה.

הוּא הִיָּה אוֹמֵר – רבי עקיבא היה אומר: הָאֵב זֹכֶה לְפָנַי בְּנוֹי, וּבִכְחַי, וּבְעֶשֶׂר, וּבְחֲכָמָה, וּבְשָׁנִים – כלומר שעל פי רוב דומה הבן לאביו בטבעו ובחכונותיו, ואם זכה האב בנוי, היינו ביופי ובחן, בנכח גופני, בחכמה – בשכל ישר, בשנים – באריכות ימים, אף הבן זוכה לרוב בדברים הללו בזכות אביו; כן זוכה הבן בעושר. על ידי שממונו ונכסיו של אביו נופלים לו בירושה. וכן בחכמה זוכה הבן לרוב הדעות לאביו, שלימדו וחינוכו וכיוונו בדרך הנכונה. וּבְמִסְפַּר הַדּוֹרוֹת לְפָנָיו, וְהוּא הִקְיָן – רבים ושונים הם הפירושים לפיסקה קשה זו; ולפי הרב במרטנורא ואחרים כוונת הדברים היא, שלפעמים זכות האב מועילה לצאצאיו אחרי מספר דורות, והוא הקץ – ויש "קץ" לדבר, שאם אמנם זכות האב אינה מועילה לבניו או לנכדיו, הרי סוף סוף בא הדור שזוכה בזכות זו, שְׁנָאָמֵר: "קִרְא הַדּוֹרוֹת מִרֹאשׁ" – כלומר שהקב"ה קובע מראש גורלם של דורות; אָף עַל פִּי שְׁנָאָמֵר: "וְעֵבְרִים וְעֵנּוּ אֹתָם אֲרַבַּע מֵאוֹת שָׁנָה" – וזכותו של אברהם אבינו לא הצילה את זרעו מגלות מצרים, אבל בא הקץ, וְנֶאֱמָר – ועליו נאמר לאברהם אבינו: "וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה" – ובזכות הבטחה זו נגאלו ישראל ממצרים. ויש גורסים: "מספר דורות לפניו הוא הקץ". ומפרשים זה כענין מיוחד, שאינו קשור עם הענין הקודם (עיי' במפורשים).

בעל "חורח תמימה" כותב: הרבה באורים נאמרו באגדה זו. ולי נראה שהזכירה

רשעים בגיהנם שנים עשר חדש, שנאמר (ישעיה סו, כג): "והיה מדייחדש פחדשו"; רבי יוחנן בן נורי אומר: מן הפסח ועד העצרת, שנאמר (שם): "ומדי שבת בשבתו".

פרק שלישי

א כל המטמאין באהל שנחלקו והכניסין לתוך הבית – רבי דוסא בן הרפנים מטהר, וחכמים מטמאין. פיצד? הנוגע בכשני חצאי זיתים מן הנבלה או נושאן; ובמת, הנוגע בכחצי זית, ומאהיל על פחצי זית; או נוגע בכחצי זית, וכחצי זית מאהיל עליו; ומאהיל על פשני חצאי זיתים; מאהיל על פחצי זית, וכחצי זית מאהיל עליו – רבי דוסא בן הרפנים מטהר, וחכמים מטמאין. אבל הנוגע בכחצי זית, ודבר אחר מאהיל עליו ועל פחצי

פירוש ברטנורא

י שנאמר והיה מדי חודש בחדשו. כשיבא חודש באותו החודש שמת בו, יצא מניחם ויבוא להשתחוות לפני ה'; שנאמר ומדי שבת בשבתו. כלומר לאחר שיהיה בגיהנם כל כך ימים כמו שיש מיום ראשון של פסח דאיקרי שבת דכתיב (ויקרא כ"ג) וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' עד עצרת שהוא ממחרת השבת השביעית, יצא מניחם ויבא להשתחוות:

ג א כל המטמאין באהל. כגון המת והנצל ומלאו תרוד רקב, וכל אותן השנוין ריש פרק ב' דאהלות: שנחלקו. שיעוריהן לחצאים: וחכמים. כשהן מחולקין: לתוך הבית. דהיינו לתוך אוהל אחד: רבי דוסא בן הרפנים מטהר. דסבר לא מצטרפי לכשיעור: הנוגע בכשני חצאי זיתים מן הנבלה. פתח באהל ומפרש נבילה, לומר לך דכי הוי דסבידא ליה לר' דוסא שאן מצטרפין לטומאת אוהל. הכי נמי סבידא ליה שאן מצטרפין טומאת מגע ומשא, בין במת בין בנבילה: הנוגע בחצי זית ומאהיל על חצי זית. שהמאהיל על המת טמא כאילו היה עם המת באוהל. וכל הקך מאהיל דרישא, בטומאה רצוצה איירי, שאן בין הטומאה ובין האוהל פותח טפה, ומשום הכי חכמים מטמאים, דאוהל כי האי, נגיעה היא. וסיפא דתנן אבל הנוגע בכחצי זית ודבר אחר מאהיל עליו וכו' דמודיו רבנן דמחור, מיירי כשיש פותח טפה בין הטומאה ובין האוהל, דבהא מודו רבנן דאין מצטרפין, דנגיעה ואוהל שני שמות הן, וכל

משניות מבוארות – קהתי

כל שחוצה לו. ברם, אינו נקרא "אוהל" לחביא את הטומאה ולחצוץ בפניה, אלא אם כן לפחות ארכו טפח ורחבו טפח וגובהו טפח (שחלל האוהל הוא טפח משוקב). אבל אם אין באוהל המת חלל של טפח על טפח, אין האוהל חוצץ בפני הטומאה, והיא נקראת "טומאה רצוצה" (טומאה שאין לה ריח), שאינה מתפשטת לצדין, אלא בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, ומטמאה כל מה שכנגדה למעלה או למטה ממנה. – משנתנו שניה כולה במסכת אהלות (פרק ג' משנה א), והיא דנה בשיעור טומאה, כגון כזית בשר מן המת, שנחלק לשני חצאי השיעור, אם מצטרפים הם לשיעור אחד, ונחלקו בזה רבי דוסא וחכמים. ואמנם "בשני שמות", היינו בשתי טומאות שונות, כגון חצי שיעור במגע וחצי שיעור במשא, הכל מודים שאין מצטרפים. לא נחלקו אלא בטומאה אחת, כגון שנגע אדם בשני החצאים, או נשא את שניהם, או האהיל עליהם, כפי שיבואר.

כל המטמאין באהל – שנפרטו במסכת אהלות (כפי שזכרנו לעיל), שנחלקו – שיעוריהם, כגון כזית מן המת שנחלק לשני חצאי זיתים, והכניסין – כשהם מחולקים, לתוך הבית – דהיינו לתוך אוהל אחד, רבי דוסא בן הרפנים מטהר – מה שבתוך הבית, לפי ששני חצאי השיעור אינם מצטרפים לשיעור אחד, כדי לטמא באוהל. וחכמים מטמאין – כל מה שבתוך הבית, מפני שהאוהל מצרפם לשיעור אחד, ויש כאן טומאת אוהל. פיצד? הנוגע בכשני חצאי זיתים מן הנבלה – משנתנו באה לבאר, שמחולקת רבי דוסא וחכמים איננה דיוקא בטומאת אוהל, אלא אף בשאר הטומאות, כגון בנבילה שכזית ממנה מטמא במגע ובמשא, ואם נוגע אדם בשני חצאי זיתים מן הנבלה, או נושאן – אף על פי שאינו נוגע בהם; ובמת – בבשר של המת, שכזית ממנו מטמא אף באוהל, הנוגע בכחצי זית, ומאהיל על פחצי זית – כגון שידו האחת נוגעת בכחצי זית מן המת, וידו השניה מאהילה על כחצי זית אחר; או נוגע בכחצי זית, וכחצי זית מאהיל עליו – כגון שכחצי זית תחוב בכותל, והאדם עומד תחתיו; ומאהיל – או שאדם מאהיל, על פשני חצאי זיתים – מחולקים; או שהוא מאהיל על פחצי זית, וכחצי זית מאהיל עליו – שהרי טומאת אוהל מטמאה בכל הדרכים הללו, כמו שבארנו, רבי דוסא בן הרפנים מטהר – שאין שני חצאי זיתים מצטרפים לכזית אחד, לא במגע ולא במשא ולא באוהל. וחכמים מטמאין – שכן המגע בשניהם, או המשא, או האוהל, מצרפם לשיעור אחד; ואף הנוגע בכחצי זית ומאהיל על כחצי זית, או שכחצי זית מאהיל עליו, טמא הוא לדעת חכמים, שסוברים הם, שהמאהיל על הטומאה או שהטומאה מאהילה עליו, הטומאה עולה או יורדת אליו, והרי הוא כנוגע בה. – לפי רוב המפרשים

עליו "גשם שוטף ואבני אלגביש, אש וגפרית", ושמו של ה' יתגדל ויתקדש לעיני גויים רבים. משפט זה של גוג מארץ המגוג יימשך, לדעת רבי עקיבא, שנים עשר חודש; ומבואר בסדר עולם, שלא יינגפו בבית אחת אלא יהיו נימוקים והולכים במשך שנים עשר חודש, שנאמר (ישעיה יח, ו): "קץ עליו העיט וכל בהמת הארץ עליו תחרף" – קיץ וחורף, הרי שנה שלמה; ה. משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש, שנאמר: "והיה מדייחדש פחדשו" – ומפרש רבי עקיבא, מחודש זה עד לאותו החודש בשנה האחרת, היינו שנים עשר חודש, יהיה משפטו של הרשע בגיהנם, שהרי כתוב אחר כך (בסוף פרק טו): "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפרשעים", ומכאן שמדובר שם במשפט רשעים, ועל כך אומר הכתוב: "והיה מדי חודש בחדשו" – כשיחזור אותו החודש, לאחר שעברו עליו שנים עשר חודש בגיהנם – "יבוא כל בשר להשתחוות לפני"; – שיתכפרו לו חטאיו ויבוא להשתחוות לפני ה'. אמנם אותם הרשעים שכפרו בעיקר ושיש בידם חילול השם, עליהם נאמר: "תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה..." אבל שאר הרשעים, אין משפטם בגיהנם אלא שנים עשר חודש. רבי יוחנן בן נורי אומר: מן הפסח ועד העצרת – כלומר שיש רשעים שאינם נידונים אלא כמספר הימים שבין חג הפסח לחג השבועות (יחוספות יום טוב). שנאמר (שם): "ומדי שבת בשבתו" – ומפרש רבי יוחנן בן נורי: מיום ראשון של פסח שנקרא "שבת", שנאמר (ויקרא כג, טו): "וספרתם לכם ממחרת השבת", עד חג השבועות, שכתוב בו (שם שם, טז): "עד ממחרת השבת השביעית", וזהו שכתוב "בשבתו", שיום טוב של עצרת תלוי ביום טוב של פסח, מה שאין כן בשאר המועדים (הראב"ד).

באר משנה א

שש המשניות הראשונות בפרק ג (א-ו) עוסקות בעשר מחלוקות של רבי דוסא בן הרפנים וחכמים. לענין משנתנו יש להקדים, שמת מטמא במגע, ובמשא, ובאוהל. במסכת אהלות (פרק ב' משנה א) נימנו חלקים מן המת, כגון כזית בשר, השדרה, הגולגולת, רובע הקב של עצמות ועוד, שדינם כמת שלם, ומטמאים בכל שלוש הטומאות הללו. טומאת האוהל מטמאה בשלוש דרכים: א. כל הנמצא עם המת באוהל אחד, כגון שגג אחד מאהיל על המת ועל אדם או כלים או אוכלים, שטומאת המת מתפשטת בכל האוהל ומטמאה כל מה שבתוכו; ב. אם המת נמצא ממעל לאדם או לכלים, והמת מאהיל עליהם, שטומאת המת יורדת ומטמאה כל מה שכנגדה למטה; ג. אם האדם או הכלי נמצאים ממעל למת, והם מאהילים על המת, שטומאת המת עולה ומטמאה כל מה שכנגדה למעלה. כשם שהאוהל מביא את הטומאה על מה שבתוכו, כך הוא מפסיק וחצוץ בפני הטומאה, שלא יטמא

זית; או מאהיל על פתחי זית, ודבר אחר מאהיל עליו ועל פתחי זית – מהור. אמר רבי מאיר: אף בזה רבי דוסא מטהר, וחקמים מטמאין; הכל טמא, חוץ מן המגע עם המשא, והמשא עם האהל. זה הפלל: כל שהוא ממש אחד – טמא; משני שמות – מהור.

ב אכל פרוה אינו מצטרף; דברי רבי דוסא בן הרפנים. וחקמים אומרים: מצטרף. מחללין מעשר שני על אסימון; דברי רבי דוסא. וחקמים אומרים: אין מחללין. מטבילין ידים לחטאת; דברי רבי דוסא. וחקמים אומרים: אם נטמאו ידיו – נטמא גופו.

ג מעי אבטיח וקניבת ירק של תרומה – רבי דוסא מתיר לזרים, וחקמים אוסרין. חמש רחלות גוזזות מנה מנה

פירוש ברטנורא

שהן משני שמות אין מצטרפין. ור' דוסא סבר דאפילו בטומאה רצוצה אין מצטרפין: אמר רבי מאיר וכו'. ר' מאיר פליג אתנא קמא דאמר דכשיש פותח טפח בין הטומאה והאוהל מודו רבנן דמהור ואין מצטרפין, ואמר איהו דאף בזה פליג רבנן על ר' דוסא ואמרי דנגיעה ואוהל חד שמא הוא, הלכך מצטרפין לכשיעור ומטמאין. ואין הלכה כר' מאיר: חוץ מן המגע עם המשא. כגון שנגע בחצי זית והסית חצי זית: והמשא עם האוהל. שהסית חצי זית והאוהל על חצי זית: משם אחד. כגון נגע ומגע, משא ומשא, אוהל ואוהל:

ב אוכל פרוה. כגון צבור של אגוזים כמנים ושקדים, שכשהן נפרדים זה מזה אין בהם כביצה שהוא שיעור טומאת אוכלים למטא אחרים: אינו מצטרף. ואם הן מטמאים ונגעו בהן טהרות כשהן צבורין אינן מצטרפין זה עם זה למטא טהרות, כיון שאין בכל אחד מהן בפני עצמו כשיעור טומאת אוכלין: אסימון. עשוי כמדת המטבע היוצא, אלא שעדיין לא טבעו עליו צורה. ואין פורין בו מעשר שני, דכתיב (דברים י"ד) וצרת הכסף בידך, דבר שיש עליו צורה: מטבילין ידים לחטאת. מי שנגע באוכלין ומשקין טמאים וכיוצא בהן מדברים שמטמאין את הידים ואין מטמאין כל הנוף, הרי זה מטביל ידיו בלבד, וכשר ליגע במי חטאת ולחזות מאפר הפרה על הטמא: אם נטמאו ידיו נטמא גופו. וצריך טבילה לכל הנוף, דמעלה עשו במי חטאת שאם נטמאו ידיו נטמא גופו, משא"כ בתרומה וקדרשים:

ג מעי אבטיח. הורעונים והמשקה שבתוך האבטיח: וקניבת ירק. עלין מעופשים שמסירים מן הירק: מנה ומנה ופרס. כל אחת מנה וחצי. ובציר מהכי

משניות מבוארות – קהתי

טמא אינו מטמא אלא אם כן יש בו כשיעור ביצה, וסובר רבי דוסא, שאם אין בכל חתיכה נפרדת כשיעור זה, אף על פי שהאוכל מכונס במקום אחד ויש בכלו כשיעור ביצה, אינו מצטרף לטמא אוכלים אחרים. וחקמים אומרים: מצטרף – לשיעור של כביצה, ומטמא אוכלים אחרים, יש מפרשים, שמדובר כאן באוכל פרוה הנמצא בתוך משקה, ובכגון זה סוברים חכמים שמצטרף (והאב"ד לפי משנה טהרות ת, ח). מחללין מעשר שני על אסימון – מותר לפדות פירות מעשר שני על מטבע שאין עליו צורה, דברי רבי דוסא – שכתוב בפירוש מעשר שני (דברים יד, כח): "וצרת הכסף בידך", ודורש רבי דוסא: לרבות כל דבר הנצטר ביד, ואפילו אסימון. וחקמים אומרים: אין מחללין – מעשר שני על אסימון, שדורשים הם: "וצרת הכסף" – דבר שיש עליו צורה. במסכת מעשר שני שנויה הלכה זו בסתם משנה (פרק א משנה ב) כדברי חכמים. מטבילין ידים לחטאת – מי שנטמא ידיו, כגון שנגעו באוכלים ומשקים טמאים, שלא נטמא גופו, מאחר שאין אדם מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, אבל ידיו טמאות מדברי סופרים, הריהו מטביל ידיו במקוה של ארבעים סאה, ואז מותר לו לנגוע במי חטאת, היינו במי אפר הפרה האדומה, ולהוות מהם על הטמא (הפרה האדומה נקראת "חטאת", שכתוב בה "חטאת היא" – במדבר יט, ט): דברי רבי דוסא – שכן גם לאכילת קדרשים מטבילים את הידים, וסובר רבי דוסא שדינם של מי חטאת כדין קדרשים, שדי בטבילת ידים בלבד. וחקמים אומרים: אם נטמאו ידיו, נטמא גופו – מעלה עשו חכמים במי חטאת, שאם נטמאו ידיו טמא כל גופו, וכולו צריך טבילה. וכך שנינו בסתם משנה (תגינה ב, ח): "נוטלים לידים לחלוץ (למי שאוכל חולין בטהרה), ולמעשר (שני), ולתרומה; ולקודש מטבילין; ולחטאת, אם נטמאו ידיו נטמא גופו".

באור משנה ג

מעי אבטיח – הגרעינים והמשקה שבתוך האבטיח, וקניבת ירק – העלים המיותרים שחותרים מן הירק ומשליכים אותם, של תרומה – האבטיח והירק הם של תרומה, רבי דוסא מתיר לזרים – אף זרים, שאינם כהנים, מותרים באכילתם של מעי האבטיח וקניבת הירק, לפי שאינם חשובים אוכל, ולא חלה עליהם קדושת תרומה. וחקמים אוסרין – שאף עליהם חלה קדושת תרומה, ולכן אסורים לזרים.

מדובר כאן ב"טומאה רצוצה" (גמרא חולין קכח, ב), שהואיל וטומאה זו בוקעת ועולה בוקעת ויורדת (כמו שבארנו בהקדמה), הרי זו כטומאת מגע. מכל מקום יש כאן "אוהל נגיעה" ו"מגע" בשני כחצאי הזיתים, ולכן מצטרפים הם לשיעור אחד. אבל הנוגע בכחצי זית, ודבר אחר מאהיל עליו ועל פתחי זית – כגון שנמצא עם כחצי זית של מת תחת קרש אחד המאהיל עליו; או מאהיל על פתחי זית, ודבר אחר מאהיל עליו ועל פתחי זית – אף שיש כאן אוהל ואוהל, מודים חכמים שהוא טהור – שהנוגע בכחצי זית, וכן המאהיל על כחצי זית (כפי שבארנו לעיל) טומאת נגיעה היא, ואילו "דבר אחד מאהיל עליו ועל כחצי זית" – טומאת "אהל המשכה" היא, שכן האוהל ממשיך אליו הטומאה, ואינו כנוגע בטומאה. – ולפי רוב המפרשים (שהזכרנו לעיל), כוונת הפסיקה הזאת לאוהל שיש בו חלל של טפח על טפח ("פותח טפח"). היינו טומאה שאינה רצוצה, שטומאת אוהל היא. מכל מקום יש כאן מגע ואוהל שהם שני שמות, ובכגון זה אף חכמים סוברים, שאין שני כחצאי זיתים מצטרפים. אמר רבי מאיר: אף בזה רבי דוסא מטהר, וחקמים מטמאין – שסובר רבי מאיר: כל טומאת אוהל, לדעת חכמים, כאילו האוהל מלא טומאה, וכל מה שבתוכו כאילו נוגע בטומאה; ומכאן, מסיים רבי מאיר: הפל טמא – כלומר שאף מגע ואוהל הם משם אחד ("מגע") ומצטרפים הם שני כחצאי זיתים לשיעור אחד לטומאה, חוץ מן המגע עם המשא – הנוגע בכחצי זית ונושא כחצי זית אחר שאינו נוגע בו, והמשא עם האהל – שנושא כחצי זית ומאהיל על כחצי זית אחר, שבכגון זה אין שני כחצאי זיתים מצטרפים. זה הפלל: כל שהוא ממש אחד – מגע ומגע, משא ומשא, אוהל ואוהל, טמא – שמצטרפים שני כחצאי הזיתים לשיעור אחד; אבל כל שהוא משני שמות – משני סוגי טומאה, כמבואר לעיל, טהור – שאינם מצטרפים לשיעור טומאה.

שבת קודש

באור משנה ב

אכל פרוה – אוכל המורכב מחתיכות נפרדות, או המפורר לפירורים שאין בכל חתיכה כשיעור טומאת אוכלים לטמא אחרים, אינו מצטרף – לשיעור טומאה; דברי רבי דוסא בן הרפנים – שכן אוכל

וּפָרַס – חֵיבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז; דְּבָרֵי רַבִּי דּוֹסָא. וְחֻכְמִים אֲמָרִים: חֲמֵשׁ רְחֵלוֹת כָּל שֶׁהֵן.

פירוש ברטנורא

לא חשיב גז, שזו פחות שבנזוות: כל שכן. לאו דוקא. דבפחות מוששים סלעים לא מחייב רבנן בראשית הגז. אלא משום דרבי דוסא יחיב שיעורא רבה, קרי תנא לשיעורא וזמא דרבנן כל שכן. והסלע משקלו כ"ד מעים, ומשקל כל מעה מ"ז רעעני שיעורה:

משניות מבוארות – קהתי

וְחֻכְמִים אֲמָרִים: חֲמֵשׁ רְחֵלוֹת כָּל שֶׁהֵן – כל גיזה שלהן חייבת ב"ראשית הגז" לכהן. – אף מחלוקת זו של רבי דוסא וחכמים שנויה שם (וחולין יא, ב), ובגמרא (חולין קלח, ב) מבואר, שאף לדעת חכמים לא "כל שהן" ממש, אלא צריך שגיות כל אחת מהן, משקלה יהא לפחות שנים עשר סלעים, שהם ששים סלע לחמש הרחלות; ולמה אמרו "כל שהן"? לפי שרבי דוסא אמר שיעור גדול, ולעומת שיעורו נקטה המשנה בשיעור הקטן שנתנו חכמים לשון "כל שהן" (ברטנורא).

חֲמֵשׁ רְחֵלוֹת גִּזְזוֹת מִנֶּה וּפָרַס, חֵיבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז; דְּבָרֵי רַבִּי דּוֹסָא – כתוב בתורה (דברים יח, ד): "וראשית גז צאנך, תתן לו" (לכהן); ושינונו (וחולין יא, א-ב): "ראשית הגז אינו נוהג אלא ברחלות, ואינו נוהג אלא במרובה. וכמה הוא מרובה? בית שמאי אומרים: שתי רחלות, בית הלל אומרים: חמש". ואומר רבי דוסא, שאף חמש רחלות אינן חייבות ב"ראשית הגז" אלא אם כן גזוזות מנה מנה ופרס. היינו שגיות כל אחת מהן משקלה מנה וחצי, שהם מאה וחמישים דינר (600 גרם בערך). פחות מכאן לא חשוב "גז".

המשך ביאור למס' ערכין ליום שני עמ' א

ואם אמרה 'חֲמֵשׁ יָמִים דֵּם טָמֵא רְאִיתִי', פְּתָחָהּ חוֹזֵר לֵאחֹר
חֲמֵשׁ עֶשְׂרִי יָמִים נְקִיִּים, כְּלוּמַר בְּיוֹם הַטָּ"ז מִסּוּף רֵאִיִּיתָהּ. שֶׁכֵּן
בֵּין אֵם הָיָה כָּל יָמֵי הָרֵאִיָּה מִיָּמֵי נִדּוּתָהּ (רָאָה טְבֵלָה ה' שוֹרָה א)
וּבֵין אֵם הָיָה כּוֹלֵם מִיָּמֵי זִיבָתָהּ (רָאָה טְבֵלָה ה' שוֹרָה ב), וְאִפְּלוּ
אֵם הָיָה הַיּוֹמִיִּים הָרֵאשׁוֹנִים סוּף יָמֵי זִיבָה וְרַק הַשְּׁלֹשָׁה הָאַחֲרוֹנִים
תַּחֲלִילַת יָמֵי נִדָּה שׁוּהָ הוּא הַחֲשֵׁשׁ הַרְחוֹק בִּיּוֹתֵר (רָאָה טְבֵלָה ה'
שוֹרָה ג), בְּכָל אֹפֶן כְּלוּ י"ח יָמֵי נִדָּה זִיבָה עַד חֲמֵשֶׁה עֶשְׂרִי יוֹם
מִסּוּף רֵאִיִּיתָהּ. וְאִין לַחֲשׁוֹשׁ חֲשֵׁשׁ רְחוֹק מִזֶּה שֶׁהִתְחִילָה יָמֵי נִדּוּתָהּ
רַק בְּיוֹם הָרְבִיעִי אוֹ הַחֲמִישִׁי לִרְאִיִּיתָהּ וְהָיָה רַק יוֹמִיִּים אוֹ יוֹם אֶחָד
מִזֶּה מִתְחִילַת יָמֵי הַנְּדוּת וְתִצְטָרֵךְ לְהִמָּתֵן עוֹד שֶׁשֶׁה עֶשְׂרִי אוֹ
אִפְּלוּ שְׁבַעֲהָ עֶשְׂרִי יוֹם לַפְּתָחָהּ, שֶׁכֵּן לֵאחֹר שְׁהָיָה שְׁלֹשָׁה הַיָּמִים
הָרֵאשׁוֹנִים לִרְאִיִּיתָהּ יָמֵי זִיבָה וְנַעֲשֶׂתָה זִבָּה גְּדוּלָּה, שׁוּב לֹא יִהְיֶה
שְׁנֵי הַיָּמִים שְׁלֹאֲחִירָהֶם יָמֵי נִדָּה אֲלָא הַמֶּשֶׁךְ יָמֵי הַזִּיבָה, כֹּאמֹר
(רָאָה טְבֵלָה ה' שוֹרָה ד).
וְכֵן הוּא לְעוֹלָם, שֶׁהַחֲשֵׁשׁ הַרְחוֹק בִּיּוֹתֵר שֶׁצְרִיכָה לַחֲשׁוֹשׁ לוֹ הוּא
שְׁהָיָה שְׁנֵי הַיָּמִים הָרֵאשׁוֹנִים לִרְאִיִּיתָהּ בְּיָמֵי הַזִּיבָה, וְיָמֵי הָרֵאִיָּה
שֶׁאַחֲרֵיהֶם תַּחֲלִילַת יָמֵי הַנְּדוּת, וְעַל כֵּן אִם אָמְרָה 'שֶׁשָּׁה יָמִים דֵּם
טָמֵא רְאִיתִי', פְּתָחָהּ חוֹזֵר לֵאחֹר אֶרְבָּעָה עֶשְׂרִי יָמִים מִסּוּף
רֵאִיִּיתָהּ, כִּי אִף אֵם הָיָה יוֹמִיִּים מִזֶּה בְּסוּף יָמֵי זִיבָה וְאַרְבַּעַה
מִתְחִילַת יָמֵי נִדּוּת, כְּלוּ יָמֵי הַנְּדוּת וְהַזִּיבָה לְסוּף אֶרְבַּעַה עֶשְׂרִי
יָמִים אַחֲרֵיהֶם (רָאָה טְבֵלָה ו'). וְעַל דֶּרֶךְ זֶה, אִם אָמְרָה 'שֶׁבַעֲהָ
יָמִים דֵּם טָמֵא רְאִיתִי', פְּתָחָהּ חוֹזֵר לֵאחֹר שֶׁשָּׁה עֶשְׂרִי יָמִים.
שֶׁכֵּן אֵם הָיָה יוֹמִיִּים מִזֶּה יָמֵי זִיבָה וְחֲמֵשֶׁה מִתְחִילַת יָמֵי נִדּוּת, כְּלוּ
יָמֵי הַנְּדוּת וְהַזִּיבָה לְסוּף שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִי יָמִים אַחֲרֵיהֶם (רָאָה טְבֵלָה
ז'). וְאִם אָמְרָה 'שְׁמוֹנֶה יָמִים דֵּם טָמֵא רְאִיתִי', פְּתָחָהּ חוֹזֵר
לֵאחֹר שְׁנֵי עֶשְׂרִי יוֹם. שֶׁאֵם הָיָה יוֹמִיִּים מִזֶּה יָמֵי זִיבָה וְשֹׁשֶׁה
מִתְחִילַת יָמֵי נִדּוּת, הָרִי שְׁלֹאֲחֹר שְׁנֵי עֶשְׂרִי יוֹם מִתְחִילִים שׁוּב יָמֵי
נִדּוּתָהּ (רָאָה טְבֵלָה ח'). וְאִם אָמְרָה 'תְּשַׁעָה יָמִים דֵּם טָמֵא
רְאִיתִי', פְּתָחָהּ חוֹזֵר לֵאחֹר אֶחָד עֶשְׂרִי יוֹם. שֶׁאֵם הָיָה יוֹמִיִּים יָמֵי
זִיבָה וְשְׁבַעֲהָ יָמֵי נִדּוּת, הָרִי שְׁלֹאֲחֹר י"א יָמִים כְּלוּ יָמֵי זִיבָתָהּ
(רָאָה טְבֵלָה ט'). וְאִם אָמְרָה 'עֶשְׂרֶה יָמִים דֵּם טָמֵא רְאִיתִי',
פְּתָחָהּ חוֹזֵר לֵאחֹר עֶשְׂרֶה יָמִים. שֶׁאֵם הָיָה יוֹמִיִּים יָמֵי זִיבָה
וְשְׁמוֹנֶה יָמִים מִתְחִילַת יָמֵי נִדּוּת (מִזֶּה שְׁבַעֲהָ יָמֵי נִדּוּת וְיוֹם אֶחָד
שֶׁל זִיבָה) הָרִי כְּלוּ יָמֵי הַזִּיבָה לֵאחֹר עֶשְׂרֶה יָמִים (רָאָה טְבֵלָה י').
וְאִם אָמְרָה 'אֶחָד עֶשְׂרִי יָמִים רֵאִיתִי', פְּתָחָהּ חוֹזֵר לֵאחֹר תְּשַׁעָה
יָמִים, שֶׁכֵּן גַּם אֵם הָיָה יוֹמִיִּים יָמֵי זִיבָה וְתִשְׁעָה יָמִים מִתְחִילַת יָמֵי
נִדּוּת (שֶׁהָיָה שְׁבַעֲהָ יָמֵי נִדּוּת וְשְׁנֵי יָמֵי זִיבָה), הָרִי כְּלוּ יָמֵי הַזִּיבָה
לֵאחֹר תִּשְׁעָה יָמִים (רָאָה טְבֵלָה יא).

או שניהם מימי נדות (טבלה ב שורה א) אכן היום הי"ז הוא מימי
נדותה, אבל אם היה היום הראשון של הראייה בסוף י"א ימי
זיבה, והיום השני תחילת ימי נדות, נמצא שמתחילים ימי זיבתה
רק לאחר שבעה ימים מהיום השני, והיום הי"ז עדיין הוא מימי
זיבה (טבלה ב שורה ג).
וגם אם אמרה 'שֶׁשָּׁה יָמִים דֵּם טָמֵא רְאִיתִי', פְּתָחָהּ חוֹזֵר
לֵאחֹר שֶׁבַעֲהָ עֶשְׂרִי יָמִים נְקִיִּים, כְּלוּמַר בְּיוֹם הָעֶשְׂרִים וְאֶחָד
מִתְחִילַת רֵאִיִּיתָהּ. שֶׁכֵּן בֵּין אֵם הָיָה שְׁלֹשָׁה יָמִים אֶלּוֹ תַּחֲלִילַת יָמֵי
נִדּוּתָהּ (רָאָה טְבֵלָה ג שוֹרָה א) וּבֵין אֵם הָיָה מִיָּמֵי זִיבָתָהּ (רָאָה
טְבֵלָה ג שוֹרָה ב) וּבֵין אֵם הָיָה שְׁנֵים מִזֶּה בְּסוּף יָמֵי זִיבָתָהּ וְנִמְצָא
הַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי מִיָּמֵי נִדּוּתָהּ (רָאָה טְבֵלָה ג שוֹרָה ג), בְּכָל אֹפֶן בְּיוֹם
הַי"ח שְׁלֹאֲחֹר שְׁלֹשָׁה יָמִים אֶלּוֹ כִּבְר חוֹרָה בּוֹדָאִי לְיָמֵי נִדּוּתָהּ.
אֲבָל בְּיוֹם הַי"ז עֲדִין הִיא בְּסַפֵּךְ, שֶׁהָרִי אִפְשָׁר שְׁהָיָה הַיּוֹמִיִּים
הָרֵאשׁוֹנִים סוּף יָמֵי זִיבָתָהּ, וְבְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי תַּחֲלִילָה יָמֵי נִדּוּתָהּ
(טְבֵלָה ג), וְנִמְצָא הַיּוֹם הַי"ז יוֹם הָאֲחֵרוֹן שֶׁל י"א יָמֵי זִיבָה.
עַד כֵּאֵן הִתְבָּאֵר הָאֲפֻנִים שֶׁבֵּהֶם הִיא חוֹרָת לַפְּתָחָהּ לֵאחֹר י"ז
יָמִים מִתְחִילַת רֵאִיִּיתָהּ, וּמִכֵּאֵן וְאִילָךְ מִבִּאֲרַת הִבְרִיָּיתָא אֵת
הָאֲפֻנִים שֶׁבֵּהֶם הִיא חוֹרָת לַפְּתָחָהּ קוֹדֵם לָכֵן, בְּסֹדֵר פּוֹחַת
וְהוֹלֵךְ.
אִם אָמְרָה 'אֶרְבָּעָה יָמִים דֵּם טָמֵא רְאִיתִי', פְּתָחָהּ – תַּחֲלִילַת יָמֵי
נִדּוּתָהּ חוֹזֵר לֵאחֹר שֶׁשָּׁה עֶשְׂרִי יָמִים נְקִיִּים מִסּוּף רֵאִיִּיתָהּ. כְּלוּמַר
בְּיוֹם הַי"ז מִסּוּף רֵאִיִּיתָהּ שֶׁהוּא הַיּוֹם הָעֶשְׂרִים וְאֶחָד מִתְחִילַת
רֵאִיִּיתָהּ. שֶׁכֵּן אֵם הָיָה כָּל יָמֵי רֵאִיִּיתָהּ מִיָּמֵי נִדּוּתָהּ, הָרִי כְּלוּ יָמֵי
נִדּוּת וְיָמֵי זִיבָה לֵאחֹר י"ד יָמִים נְקִיִּים, (שֶׁהָיָה י"ח יָמִים יָחַד עִם
אַרְבַּעַת יָמֵי רֵאִיִּיתָהּ, שֶׁשְׁבַעֲהָ מִזֶּה יָמֵי נִדָּה וְי"א יָמֵי זִיבָה),
וְנִמְצָא שְׁהָיָה הַי"ז הוּא בּוֹדָאִי מִיָּמֵי נִדּוּתָהּ (רָאָה טְבֵלָה ד שוֹרָה
א). וְאִם הָיָה יָמֵי הָרֵאִיָּה תַּחֲלִילַת יָמֵי זִיבָתָהּ הֵלָא כִּבְר כְּלוּ יָמֵי
הַזִּיבָה לֵאחֹר שְׁבַעֲהָ יָמִים נְקִיִּים שֶׁהָיָה י"א יָמִים יָחַד עִם יָמֵי
רֵאִיִּיתָהּ (רָאָה טְבֵלָה ד שוֹרָה ב). וְאִף אֵם הָיָה הַיּוֹמִיִּים הָרֵאשׁוֹנִים
לִרְאִיִּיתָהּ בְּסוּף יָמֵי זִיבָתָהּ, וְהַיּוֹמִיִּים הָאַחֲרוֹנִים הָיוּ תַּחֲלִילַת יָמֵי
נִדּוּתָהּ, כִּבְר כְּלוּ י"ח יָמֵי הַנְּדוּת וְהַזִּיבָה לֵאחֹר שֶׁשֶׁה עֶשְׂרִי יוֹם
מִסּוּף הָרֵאִיָּה (רָאָה טְבֵלָה ד שוֹרָה ג). וְאִין לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁמֵּא שְׁלֹשֶׁת
הַיָּמִים הָרֵאשׁוֹנִים הָיוּ סוּף יָמֵי זִיבָתָהּ וְהַיּוֹם הָאֲחֵרוֹן הִיָּה תַּחֲלִילַת
יָמֵי נִדּוּתָהּ וְאִם כֵּן תִּצְטָרֵךְ י"ז יָמִים מִלְּבָדוֹ, שֶׁכֵּן אִם רֵאִיתָהּ רֵאִיִּיתָהּ
זִיבָה שְׁלֹשָׁה יָמִים רְצוּפִים כִּבְר נַעֲשֶׂתָה זִבָּה גְּדוּלָּה, וּמַעֲתָהּ הִיא
עוֹמֶדֶת לְעוֹלָם בְּיָמֵי זִיבָתָהּ עַד שִׁיעֲבָרוּ עָלֶיהָ שְׁבַעֲהָ יָמִים נְקִיִּים,
וְנִמְצָא לְפִי זֶה שֶׁגַּם רֵאִיִּיתָהּ הַיּוֹם הָרְבִיעִי הִיָּה הַמֶּשֶׁךְ יָמֵי זִיבָה
וְנִמְצָא לֵאחֹר שְׁבַעֲהָ יָמִים נְקִיִּים הִיא חוֹרָת לַפְּתָחָהּ (רָאָה טְבֵלָה ד
שוֹרָה ד).

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

וישלך עליו – הקדוש ברוך הוא משליך פורענות על הרשע בלי חמלה. מידו ברוח יברח – בני סייעתו וחבריו בורחים מידו. אחת של אסתר – שהיה כעוס אחשוורוש על מה שעשה המן לאסתר. דבר שנצטער בו אותו צדיק – "לעבד נמכר יוסף" על ידי קנאת אחיו. יבשל בו – גרסינן, ולא גרסינן זרעו. כמה צוארין היו לו לבנימין – לא גרסינן, שכן דרך המקרא לכתוב "צוארי" לשון רבים "על חלקת צואריו" (בראשית כז) "בכה על צואריו". שיגר לו יין – לפי שדעת זקנים נוחה הימנו, זה הדבר הטוב לו מן הכל. תעלא = שועל. בעידינה – אם תראה שעתו מצלחת. תעלא – קרי ליה יוסף לפני אחיו, מאי בצירותיה מאחוהו?

דף טו ע"ב: 'ויאמר תרבונו וגו' גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי וגו' נבנה חמשים אמה. אמר רבי אלעזר, אף תרבונו היה רשע, ובאותה עצה של המן לתלות את מרדכי על העץ הנה, ולכן ידע שגובה העץ הוא חמשים אמה, אך כיון שראה שלא נתקיימה עצתו, והמן נכשל, מיד ברח. והיינו דבתיב על הרשעים (איוב כז כב) 'וישלך עליו ולא יחמל מידו ברוח יברח' - ה' משליך פורענות על הרשע בלי רחמים, ובני סייעתו וחבריו שעזרו לו בתחילה בורחים ממנו. וכן עשה חרבונה להמן.

'והמת המלך שככה'. מבארת הגמרא: שתי שכיבות הללו למה, והלא בכל המקרא נאמרה בכ"ף אחת ולא בשני כפ"ן. אלא לרמוז על שתי שכבות, אחת של מלכו של עולם, שמחל לישראל על שהשתחוו לצלם, ואחת של אחשוורוש, ששככה חמתו על המן. ואמרי לה, ששתי שכיבות היו לאחשוורוש, אחת של אסתר - שכעס על המן שביקש להרגה, ואחת של ושהי - שהמן המליץ להרגה, וכעת כשנהרג נחה דעתו משתיהן.

הגמרא דורשת את הפסוקים המתארים את אשר אירע לאחר שהתגלה יוסף לאחיו במצרים, שיש שם רמז למרדכי היהודי: נאמר (בראשית מה כב) 'לכלם [-לכל אחיו] נתן לאיש חלפות שמלות, ולבנימן [שהיה אחיו אף מן האם] נתן חמש חלפות'. תמחה הגמרא: הרי יוסף היתה לו העדפה מאביו על פני אחיו, שעשה לו כתונת פסים, ודבר זה גרם שאחיו יקנאו בו וימכרוהו לעבד למצרים, וכי אפשר שבדבר שנצטער בו אותו צדיק - יוסף, יבשל בו הוא עצמו, ויתן לבנימין יותר משאר האחים, וכיצד לא נזהר מזה. דאמר רבא בר מחסיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב,

בשכיל משקל שני סלעים של מילת [-צמר נקי ומשובח] שחוסיה יעקב ליוסף בבגדיו, יותר ממה שנתן לשאר אחיו, קינאו בו אחיו ומכרו אותו לעבד, ונתנגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. שיוסף נהיה משנה למלך מצרים וירדו אחריו אביו ואחיו, ומחשש שמו יכבשו את ארצם החלו לשעבדם. ואם כן קשה מדוע נתן יוסף לבנימין יותר מכל האחים.

מתרצת הגמרא: אמר רבי בנימן בר יפת, מה שנתן לו חמש חליפות, רמז רמז לו יוסף לבנימין, שעתיד בן לצאת ממנו - מבנימין, שיהיה משנה למלך כיוסף, ויצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות, שנאמר (אסתר ח טו) 'ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וגו' וחור ועמרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן'.

הגמרא מפרשת פסוקים נוספים מפרשת התגלות יוסף לאחיו: נאמר בפסוק (בראשית מה יד), 'ויפל על צוארי בנימן אחיו ויבך ובנימן בכה על צואריו'. שואלת הגמרא: וכי כמה צוארין הווי ליה לבנימן, ומדוע נאמר 'צוארי' בלשון רבים. משיבה הגמרא: אמר רבי אלעזר, צואר כאן מרמז על בית המקדש, שיוסף בכה על שני בתי המקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב. 'ובנימין בכה על צואריו', היינו שבכה על מקדש אחד, והוא משפן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף, ועתיד ליחרב.

נאמר בדברי יוסף לאחיו (שם מה יב) 'והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם'. ויש להבין מה ראה להזכיר את בנימין בפני עצמו, והלא כשאמר 'עיניכם ראות' כלול בו גם בנימין. אמר רבי אלעזר, יוסף רצה לשכנע את אחיו שאין לו טינה עליהם שמכרוהו למצרים, ושמחל להם על זה, ולכן פירט את בנימין, וכך אמר להם, בשם שברור לכם שאין בלבי טינה על בנימין אחי, שהרי לא היה במכירתו, כך אין בלבי טינה עליכם. ושמא תאמרו שרק בפה אני אומר כך, ובלבי יש לי עליכם, לכך הוסיף 'כי פי המדבר אליכם', 'כי פי', נדרש כפי, דהיינו, כמו שאני אומר בפי שאין לי עליכם דבר, בן הוא גם בלבי.

נאמר (שם מה כג) 'ולאביו שלח בואת עשרה חמרים נשאים מטוב מצרים'. מבארת הגמרא: מאי הכוונה 'מטוב מצרים'. אמר רבי בנימן בר יפת אמר רבי אלעזר, שלח לו יין [ישן] שדעת זקנים נוחה הימנו, והוא טוב להם מן הכל. נאמר (שם נ ח) 'וילכו גם אחיו ויפלו לפניו'. אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר, מה שהאחים השתחוו ליוסף אף שהיו גדולים וחשובים ממנו, היינו דאמרי אינשי - זה מה ששגור בפי העולם, תעלא [-שועל] בעידינה - כששעתו מצלחת והוא שולט, גם האריה שהוא מלך החיות, סגיד ליה - משתחוה לו. כלומר, אם השעה משחקת לאדם הנחות בדרגה ממך, כופף עצמך לפניו והשתחוה לו, וכך נהגו אחי יוסף שהשתחוו לו בעת מלכותו אף שהיו חשובים ממנו.

שואלת הגמרא: **מַכְלֵל** – מתוך דברי רבי שמעון בן אלעזר משמע, **דִּתְנָא קָמָא** החולק עליו **סָבַר** שהיוצא ליהרג יִתָּן לְחֹרֶת עֲמִידַת בֵּית דִּין, ומותר להחזירה, והיאך זה יתכן, הרי זה עינוי הדין. ועל כך תירצו רב יוסף ורבה: **אָמַר רַב יוֹסֵף**, בזה לא נחלקו, ולדעת כולם אין משהים את הריגתו להחזירו לדון על נזקיו, אלא **בְּאֵם מְלוּה עַל פֶּה גֻבָּה** ו-נגבהו מן הַיּוֹרְשִׁין **קָמִיפְלִיג** – נחלקו, **תִּנָּא קָמָא סָבַר**, מְלוּה עַל פֶּה גֻבָּה מִן הַיּוֹרְשִׁין, ומה שאמר שחייב בנזקין ושהוא חוב כמלוה על פה, כוונתו שהיורשים חייבים לעמוד בדיון ולשלם, ורַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר סָבַר, מלוה על פה **אֵינו גֻבָּה מִן הַיּוֹרְשִׁין**, וכיון שהורגים אותו מיד, אין גובים את תשלומי הנזק.

רבה מיישב באופן אחר: **רַבָּה אָמַר**, דְּכֹלִי עֲלִמָא – גם תנא קמא וגם רבי שמעון בן אלעזר סוברים שְׁמִלּוּה עַל פֶּה **אֵינו גֻבָּה מִן הַיּוֹרְשִׁין**, והכא בדיון מְלוּה הַכְּתוּבָה בְּתוֹרָה כְּתוּבָה בְּשֹׁטֶר **קָמִיפְלִיג** – נחלקו האם חוב שאדם מתחייב לחבירו בעל כרחו מבזה ציווי התורה נחשב כמלוה על פה או ככתוב בשטר, **תִּנָּא קָמָא סָבַר** שמלוה הכתובה בתורה, כגון מזיק, כְּתוּבָה בְּשֹׁטֶר דְּמֵיָא, וגובה מהיורשים כדיון מלוה בשטר, ורַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר סָבַר שְׁלֹא כְּתוּבָה בְּשֹׁטֶר דְּמֵיָא, ואינו גובה מהיורשים.

לעיל (ו): ביאר רבה ובלשון הראשון, שמי שהזיק ויצא ליהרג, תנא קמא פוטר את יורשיו מלשלם משום שחוב ההזיק הוא כמלוה על פה, אף שהוא כתוב בתורה. הגמרא מקשה על כך מברייתא: **מִיתִיבִי, הַחוּפֵּר בּוֹר בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְנִפְל עָלָיו וְעַל-הַחוּפֵּר שׁוֹר וְהָרֵגוּ, פְּטוּר בַּעַל הַשּׁוֹר מִלְּשַׁלֵּם כּוֹפֵר, וְלֹא עוֹד, אֲלֹא שֶׁאֵם מֵת הַשּׁוֹר, יוֹרְשֵׁי בְּעַל הַבּוֹר חֵיבִין לְשַׁלֵּם אֶת דְּמֵי הַשּׁוֹר לְבַעֲלָיו**, דהיינו שסוברת הברייתא שמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר, ולא כמו שביאר רבה (ו): שסתם משנתנו סוברת שזה כמלוה על פה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֵילָא אָמַר רַבִּי**, אכן כשמת המזיק אין יורשיו חייבים, ומה שמחייבת אותם הברייתא, מדובר בְּשֹׁטֶטֶר המזיק בְּדִין לִפְנֵי שֹׁמֵת, ונתחייב, שבוה נכסיו משתעבדים לניזק בדיון מלוה בשטר, והיורשים משלמים מהם. מקשה הגמרא: וְהָא 'הֲרֵגוּ קִתְּנִי – והרי שנינו שנפל עליו השור והרגו מיד, והיאך יתכן שעמד בדיון קודם שמת. ומתרצת: **אָמַר רַב אֲדָא בַר אֲבָהָה**, אין הכוונה שהרגו מיד, אלא מדובר בְּשֹׁטֶטֶר הַשּׁוֹר מְרִיפָה, ומת אחר כך מפצעיו, ובינתיים עמד בדיון.

מקשה הגמרא: וְהָאָמַר רַב נְחֻמִּי, תִּנָּא – שנה החכם ששמו חנא בברייתא זו, שמדובר שִׁמֵּת וקָבְרוּ – הפיל השור בנפילתו אדמה על בעל הבור, ונקבר בה בעל הבור, ואין מדובר שעשאו טריפה. ומתרצת: וְהִלְכֵתָא – להלכה, הברייתא דיברה באופן דִּינֵי תִּנָּא אֲפֻסָא דְּבִירָא – שישבו דינים על פתח הבור, ומיד כשנפל השור חייבו את בעל הבור. אך כשלא עמד בדיון קודם שמת, פטורים היורשים.

אגב שהזכר לעיל עינוי הדין, מבארת הגמרא עוד ענייני עינוי הדין: **תִּנָּא רַבְּנָא, הַיּוֹצֵא לְיִהְרֵג**, שהביא קרבן חטאת או אשם קודם שנגמר דינו, מִזִּין עָלָיו – זורקים בשבילו על המזבח **מִדֵּם הַטָּהוֹר וּמִדֵּם אֲשָׁמוֹ** כדי שיתכפר חטאו, ואף שאין מקריבים חטאת ואשם שמתו בעליהם, מכל מקום עד שלא מת מקריבים עליו. אך אם **הַטָּהוֹר** ונתחייב חטאת **בְּאוֹתָהּ שְׁעָה** – אחר גמר דינו, **אֵין נִזְקָקִין לוֹ** להמתין שיפריש קרבן, ולהקריבו. שואלת הגמרא: **מָאִי שְׁעָמָא** – מדוע אין ממתנים. ומשיבה: **אָמַר רַב יוֹסֵף**, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַעֲנִין אֶת דִּינוֹ להמתין עד שישחטו ויזרקו את הדם. מקשה אבִי לרב יוסף: **אָמַר לִיה אֲבִי, אִי הָכִי** – אם כן, שזהו הטעם, אזי **אֲפִילוּ בְּרִישָׁא**, שחטא קודם גמר דין, נָמִי אין לנו להשהות. מתרצת הגמרא: ברישא מדובר בְּגִזְזָה שְׁהִיָּה

זָכָחוּ ו-קרבנו) **זָכָחוּ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה** שהוא יוצא ליהרג, וצריך רק לזרוק את דמו, שזו המתנה מועטת. שואלת הגמרא: **אָבֵל** באופן שאין זָכָחוּ זָכָחוּ באותה שעה, **מָאִי הָדִין**, האם אכן **לֹא** ממתנים, אם כן **אֲדִתְנִי** – עד ששנה התנא וחילק בסיפא שאם **הַטָּהוֹר בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אֵין נִזְקָקִין לוֹ**, לִפְלֹג וְלִיתְנִי בְּדִרְגָה – היה לו לחלק באופן זה עצמו שחטא קודם גמר דין, שאף בזה יש אופן שאין ממתנים, וכך היה לו לומר **בְּפֶה דְּכָרִים אָמֹרִים** שמתנים, רק באופן שְׁהִיָּה זָכָחוּ זָכָחוּ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, **אָבֵל** אם **אֵין זָכָחוּ** זָכָחוּ באותה שעה, **לֹא** ממתנים. מתרצת הגמרא: **הָכִי נָמִי קָאָמַר** – זו אכן כוונת התנא, **בְּפֶה דְּכָרִים אָמֹרִים** שמתנים כשחטא קודם גמר דין, וזה באופן שְׁהִיָּה זָכָחוּ זָכָחוּ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, **אָבֵל** אם **אֵין זָכָחוּ** זָכָחוּ באותה שעה, **נַעֲשֶׂה כְּמִי שְׁחָטָא בְּאוֹתָהּ שְׁעָה** ואחר גמר דין, **וְאֵין נִזְקָקִין לוֹ**.

משנה

אגב ששינוי (ו): דין יוצא ליהרג, מבארת המשנה עוד מדיני יוצא ליהרג: **הָאִשָּׁה הַמְעוּבֵרֶת שֶׁיּוֹצֵאָה לְיִהְרֵג, אֵין מַמְתִּינִין לָהּ** מלהורגה עַד שְׁתֵּלֶד, אלא הורגים אותה עם הולד, שכן הם גוף אחד ונידונים יחד, וכשנגמר דינה ליהרג נמצא שגם דינו נגמר ליהרג. אך **הָאִשָּׁה שֶׁיִּשְׁבָּה עַל הַמִּשְׁכָּב** – מקום שמכניס לאשה ללדת עליו, אם ישבה עליו קודם שנגמר דינה למיתה, **מַמְתִּינִין לָהּ** מלהורגה אחר גמר דין עַד שְׁתֵּלֶד, שכיון שבאופן זה נעקר הולד ונע ממקומו, הרי הוא גוף נפרד, ונמצא שלא נגמר דינו עמה. מוסיפה המשנה דין אחר: **הָאִשָּׁה שֶׁנִּהְרְגָה עַל פִּי בֵּית דִּין, נִהְיִין בְּשַׁעֲרָה** כמבואר הטעם בגמרא, אך **בְּהִמָּה שֶׁנִּהְרְגָה** על פי בית דין, כגון שור הנסקל, **אֲסוּרָה בְּהִנָּאָה** כמבואר הטעם בפסחים (כב.).

גמרא

שינוי ברישא של המשנה שאין ממתנים לאשה מלהורגה עד שתלד. שואלת הגמרא: **פְּשִׁטָא, וְלֹא נַצְרָה** המשנה לשנות זאת, שכן העובר **גֻּפָה הִיא** – חלק מגוף אימו. ומשיבה: **אִיצְטְרִיךְ** – נצרכה המשנה להשמיענו זאת שכן **סִלְקָא דְּעִתָּךְ אֲמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר **הוֹאִיל וּכְתִיב לִגְבִי מִי שֶׁהִכָּה אִשָּׁה הָרָה וְהַפִּילָה וְלִדּוּתֶיהָ** (שמות כא כב) **עֲנוּשׁ יַעֲנֵשׁ כְּאִשָּׁר יִשִּׁית עָלָיו בְּעַל הָאִשָּׁה**, אם כן נמצא שהולד **מִמּוֹנָא דְּבַעַל הוּא** ולכן מקבל הוא את דמי הולדות, **וְלֹא לִיִּסְכְּרִיה מִיָּנִיה** – ואין לנו להפסיד את הולד מהבעל, אלא ממתנים מלהורגה עד שתלד, **קָא מְשַׁמַּע לָן** – משמיענו התנא שמכל מקום הם נחשבים כגוף אחד ונהרגים יחד. שואלת הגמרא: **וְאִיָּמָא הָכִי נָמִי** – שמא יש לנו לומר שאכן זהו הדין, שמתנים כדי לא להפסיד את הבעל, ומניין לתנא לומר כך. ומשיבה: **אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר קָרָא** – נָמִי בַּפְּסוּק לִגְבִי הַנוֹאֵף את אשת חבירו (דברים כב כב) **וְאִמָּה נָמִי שְׁנִינָהם**, שתיבת 'שניהם' מיותרת, שהרי מתיבת 'וימיתו' מוכן שהורגים את שניהם והנואף והנואפת, אלא תיבה זו באה לְרַבּוֹת אֶת הַזִּיק לְשֹׁנֵה עַמָּה אם היתה מעוברת. ומכאן למד התנא את דינו. שואלת הגמרא: וְהִרִי הָאִי תִיבַת 'שניהם' מִיִּבְעִי לִיה – נצרכת ללמד לנו את דינו של רבי יאשיהו, ששינוי, אין הורגים את הנואף והנואפת עַד שְׁהִיָּה שְׁנִינָהם שְׁנִינָהם, דהיינו שהיו שניהם גדולים בני עונשים, אך אם היה אחד מהם קטן, אף השני אינו נהרג, דְּכָרִי רַבִּי יֵאֻשִׁיהּ. ודין זה נלמד מתיבת 'שניהם', שמקשה אותם זה לזה. משיבה הגמרא: אכן 'שניהם' נצרך לדיון זה, וְכִי קָאָמַרְתָּ – מה שאמרנו שלומדים מפסוק זה שהורגים אף את הולד, היינו מתיבת 'וְאִם שְׁנִינָהם', שתיבת 'גם' מיותרת.

שינוי במשנה: **יִשְׁבָּה עַל הַמִּשְׁכָּב** וכו' קודם גמר דין, ממתנים

לחורת עמידת בית דין — שאין אתה יכול להחזירו לבית דין ולעמוד בדין על מה שחבל, שאין מעניין את דינו. מכלל דתנא קמא סבר כו' — בתמיה. והרגו — השור הרג את החופר. פטור — בעל השור. חייבין לשלם — אלמא מלזה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא. וקשיא למאן דאוקי פלוגתיהו דרבי יוסי ותנא קמא דמתניתין באם הויק, דאם כן

קשיא סתמא אסתמא. ואיכא דמותיב דף תיובתא לרבי שמעון בן אלעזר. אבל פליאה בעיני, היאך יכול להקשות, הא רבי שמעון תנא הוא ופליגו בשעמך בדין — קודם שמת והיבדוהו לשלם. לפיכך גובה מן היורשין. דכיון דינו חרוץ לשלם הוה ליה כמלוה בשטר. והא תני חנא מת וקברו — השור כבור, כגון שהפיל עמו חוליא, ואפילו הכי חייבין יורשין. והילכתא — הא דקדנני יורשין חייבין — כגון דייתבי דיניי אפומא דבירא, ותיבדוהו מיד לשלם. מוין עליו — וזרקין בשבילו דם חטאתו ואשמו. ולא הויא כחטאת שמתו בעליה, כל זמן שלא נהרג. חטא כשנוג באותה שעה — שיצא ליהרג. כגון שראה חלב וכסבור שזמן הוא ואכלו. אין נוקקין לו — שיפריש קרבן ליקרב. מפני שאין מעניין את דינו — שימתינו מלהורגו עד שישחטו הזבח ויזרק הדם, שעניו הדין הוא. רישא נמי — דקתני כחטאת קודם לכן מוין עליו — הרי ממתניין לו עד שישחט ויזרק. משננה אין ממתניין לה עד שתלך — אלא הורגין ולדה עמה, דחד גופא הוא. ישבה על המשבר — קודם שנגמר דינה. ממתניין לה עד שתלך — דכיון דערק ונע ממקומו גופא אחרינא הוא. נהנין בשערה — ובגמרא מפרש טעמא. אסוריה כהנאה — כדקיימא לן (פסחים כב,ב): "ובעל השור נקי" — כאדם שאומר לחבירו: יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהן הנאה של כלום. גמרא לרבות את חולד — קא סלקא דעתין מ"שניהם" יליק, מדחהו ליה למיכתב "ומת", ואנא ידענא דאין "ומת" פחת משנים. שניהם — מיותר לדרשה. שניהן שוין — הנואף והנואפת ידו בני עונשין. אבל אם היתה היא קטנה והוא גדול, או הוא קטן דלא בר עונשין, והיא גדולה ובת עונשין — אין הגדול נהרג. ומשני: אנו מ"גם" ילפינן. לידו ניוול — שאם יהא חיות בולד — יצא לאחר מיתת אמו, וניוול הוא. נוכל — אם נפלה לו ירושה בן ביום, ובו ביום מת — מנחילה לקרוביו מאביו. ואמר רב ששת — האי נוכל ומנחיל ליכא לאוקומי בנכסי אביו, דאי נמי לא אתיליד איהו, הוו ירתי קרוביו נכסי אביו היכא דאין בנים. אלא נוכל בנכסי אמו — אם מתה בו ביום. ואפילו הוא מת בו ביום — נוכל נכסי אמו ומנחילן מכחו לאחיו מאביו שאינן בני אמו, דאי לא ראו — הוו ירתי לה קרוביה, ולא אמרינן נפל הוא, ואינו בן נחלה. אבל עובר — אם מתה מעוברת — לא ירתי לה קרובי העובר, דהוא מת ברישא. ומשני: הני מילי — דהוא מית

ברישא — לגבי מיתה, כשהיא מתה מיתה עצמה. ופרכינן: וגבי מיתה מי מיתת הוא ברישא? והא הוה עובדא ופרכיס לאחר מיתת אמו! ונב חלמא — חותכין אותה מפרכסת החתיכה. ואף על פי שאין בה חיות. ופרקינן את ברישא — דזימנן דמיקרי דדיא מיתא ברישא.

מיתבי בור ברשות הרבים — לרבה פריך, דאמר לעיל: מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא. וכן העתיק רבינו תם בספרו. ומצי נמי למפרך לרב יוסף, דהא סבר נמי שיעבודא לאו דאורייתא, אלא פירש דבריו יותר. אמר רב אילא אמר רב כשעמד בדין — לאו משום קושיא דרבה משני רב דבי, שהרי רבה שנים רבות אחר רב היה. אלא משום דפרכינן ליה מיניה בפרק "גט פשוט" (בבא בתרא קעז,ה). דאמר ר' הוה דמלוה על פה אינו גובה מן היורשין, ולנפשה משני.

דיתבי דיניי אפומא דבירא — ומכל מקום איצטריך למימר מת וקברו, דסלקא דעתך דבעינן יבא בעל השור ויעמוד על שורו (סנהדרין יט,א), קא משמע לן דשפיר עמד עליה.

מוין עליו מדם חטאתו ומדם אשמו — דאין חטאת (וואשם) קריבה לאחר מיתתו. אבל עלתו קריבה. ישבה על המשבר כו' — פירש רש"י: קודם שנגמר דינה. וליתא, דאיוצא ליהרג קאי, וכל היוצא ליהרג — לאחר גמר דין, כדמשמע בכל הנהו דמודר לעיל במתניתין בשמעתין. וכן משמע בפרק "כל הגט" (גיטין כח,ב). דמדבר ביוצא לידון ויוצא ליהרג. והיינו טעמא דרישא דאין ממתניין — משום עינוי הדין. (כלל) כדמשמע פרק "אחד דיני ממונות" (סנהדרין לה,א) דליכא עינוי הדין אלא לאחר גמר דין. מדקאמר: דיכי ליעביד? לדייניה במעלי שבתא ולגמר דיניה בשבתא וליקטליה בחד בשבתא — נמצא אתה מענה את דינו וכו'. ליגמר דיניה בחד בשבתא — קא מנשו לטעמיהו, ולעינוי לא חיישינן.

הדרן עלך הכל מעריכין

דברים אמורים — שהיה זבח זבוח באותה שעה, אבל אין זבח זבוח — לא! — הכי נמי קאמר: במה דברים אמורים — שהיה זבח זבוח באותה שעה, אבל אין זבח זבוח — נעשה כמי שחטא באותה שעה, ואין נוקקין לו. משננה האשה שיצאה ליהרג — אין ממתניין לה עד שתלך; האשה שישבה על המשפר — ממתניין לה עד שתלך. האשה שנהרגה — נהנין בשערה. בהמה שנהרגה — אסורה בהנאה. גמרא פשיטא, גופה היא! — איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתוב "באשר ישית עליו בעל האשה" — ממונא דבעל הוא, ולא ליפסדיה מיניה, קא משמע לן. — ואימא הכי נמי! — אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, אמר קרא: "ומתו גם שניהם" — לרבות את הוולד. — והאי מיפעי ליה: עד שהיו שניהן שוין, דברי רבי יאשיה! — כי קאמרת מ"גם". "ישבה על המשפר" וכו'. מאי טעמא? פיון דעקר — גופא אחרינא הוא. אמר רב יהודה אמר שמואל: האשה היוצאה ליהרג, מפין אותה פנגד בית הריון כדי שזימות הוולד תחילה, כדי שלא תבא לידו ניוול. למימרא, דהיא קדמה ומתה ברישא? והא קיימא לן דוולד מית ברישא! דתנן: תינוק בן יומו נוכל ומנחיל, ואמר רב ששת: נוכל פנכסי האם להנחיל לאחיו מן האב; דווקא בן יום אחר, אבל עובר — לא, דהוא מית ברישא, ואין הפן יורש את אמו פקבר להנחיל לאחיו מן האב! — הני מילי לגבי מיתה, אידי דוולד וזטרא חיותיה, עזילא טיפה דמלאך הפנות ומחמד להו לפימנין, אבל נהרגה — היא מתה ברישא. — והא הוה עובדא ופרכיס עד תלת פרפוסין! — מידי דהוי אונב הקטאה דמפרכסת. אמר רב נחמן אמר שמואל: האשה שישבה על המשפר ומתה בשבת, מביאין ספין ומקריעים את פריסה ומוציאין את הוולד. — פשיטא, מאי עביד?

מחמד

ברישא — לגבי מיתה, כשהיא מתה מיתה עצמה. ופרכינן: וגבי מיתה מי מיתת הוא ברישא? והא הוה עובדא ופרכיס לאחר מיתת אמו! ונב חלמא — חותכין אותה מפרכסת החתיכה. ואף על פי שאין בה חיות. ופרקינן את ברישא — דזימנן דמיקרי דדיא מיתא ברישא.

אין נערכין פחות מסלע וכו'. פחות מסלע והעשיר – לאו דווקא פחות מסלע, אלא אפילו נתן כל הערך חוץ מסלע אחד – מגלגל עליו את הכל. **ההוא** יד הנודר ולא יד הנידר – ואם תאמר: מה לי לרבוני נידר דאיצטריך קרא למעוטי? ויש לומר: כיון דכתיב קרא (חמשים) (ויקרא כו) "וכל ערכך יהיה בשקל הקדש", דלא יאה ערך פחות משקל.

ואשכחן ערך חמשים – סלקא דעתך דהאי טעמא משום השג יד ידעין מסברא, ואוליין בתר הנידר. קא משמע לן קרא ד"אשר תשיג יד הנודר" דלא אוליין בתר הנידר. **בעידנא** דיהיב לראשון לית ליה – תימיה: דבעידנא נודר לראשון היה לו חמש סלעים, ואיך מפטר כשנתן להם אחת? התנן פרק "השג יד" (ערכין יב.) היה עשיר, פירושו: בשעת הנדר, והעני כשבא לפרוע לכהן, או עני כשנדר ולא נתן כלום, והעשיר – נתן ערך עשירי ואומר רבינו: דחק דלקמן דוקא שהעריכו הכהן בעודו עשיר, ולכך כשהעני שוב נתן ערך עשירי. אבל אם נדר כשהוא עשיר ולא הוערך, והעני – גזר ערך עני. ובשעתן הכי הוא: נתן ארבע לשניה. שהכהן העריכו תחילה על השניה, וחזר והעריכו על הראשון, ונתן על פיו אחד על הראשון – ולכך נפטר ממנה, דלא הוערך עליה בעד שהיו בידו החמש סלעים.

כיון

מתחנך בכשר הוא! אמר רבה: לא נצרכה, להביא ספין דרך רשות הרבים. – ומאי קמשמע לן, דמספיקא מחללינן שבתא? תנינא: מי שנפלה עליו מפולה, ספק הוא שם ספק אינו שם, ספק חי ספק מת, ספק נכרי ספק ישראל – מפקחין עליו את הגל! – מהו דתימא: התם הוא דהוה ליה חוקה דחיותא, אכל הכא דלא הוה ליה חוקה דחיותא מעיקרא – אימא לא, קא משמע לן. **"האשה שנהרגה"** וכו'. ואמאי? איסורי הנאה ניהו! אמר רב: באומרת **"תנו שערי לבתי"**. – אילו אמרה **"תנו ידי לבתי"** מי יחבינן לה? אמר רב: בפאה נכרית. טעמא דאמרה **"תנו"**, הא לא אמרה **"תנו"** – גופה הוא ומיתסר; והא מיבעיא ליה לרבי יוסי ברבי חנינא, דבעי רבי יוסי ברבי חנינא: שער נשים צדקניות מהו? ואמר רבא: בפאה נכרית (לא) קמיבעיא ליה! – כי קמיבעיא ליה לרבי יוסי ברבי חנינא – דתלי בסיכתא, הכא – דמחבר בה. – טעמא דאמרה: והא

"תנו", הא לא אמרה: **"תנו"** – גופה הוא ומיתסר; קשיא ליה לרב נחמן בר יצחק; והא דימאי דבהמה קתני, מה התם גופיה – אף הכא נמי גופיה! אלא אמר רב נחמן: זו – מיתתה אוסרתה, וזו – גמר דינה אוסרתה. תני לוי פוותיה דרב, תני לוי פוותיה דרב נחמן בר יצחק; תני לוי פוותיה דרב: האשה שיוצאה ליהרג ואמרה: **"תנו שערי לבתי"** – נותנין, מתה – אין נותנין, מפני שהמות אסור בהנאה; פשימא! אלא: שנוי המות אסור בהנאה. תניא פוותיה דרב נחמן בר יצחק: האשה שמתה – נהנין בשערה, בהמה שנהרגה – אסורה בהנאה; ומה הפרש בין זה לזה? זו – מיתתה אוסרתה, וזו – גמר דינה אוסרתה.

הדרן עלך הכל מעריכין

אין נערכין פחות מסלע, ולא יתר על חמשים סלע. ביצד? נתן סלע והעשיר – אינו נותן כלום, פחות מסלע והעשיר – נותן חמשים סלע. היו בידיו חמש סלעים – רבי מאיר אומר: אינו נותן אלא אחת, והכמים אומרים: נותן את כולן. אין נערכין פחות מסלע, ולא יתר על חמשים סלע. **גמרא** אין נערכין פחות מסלע, מנל? דכתיב: **"וכל ערפך יהיה בשקל הקדש"** – כל ערכין שאתה מעריך לא יהו פחותין משקל. ולא יתר על חמשים סלעים – דכתיב: **"חמשים"**. **"היו בידיו חמשה"** כו'. מאי טעמא דרבי מאיר? כתיב **"חמשים"** וכתוב **"שקל"**, או חמשים או שקל. – ורבנן? ההוא, לכל ערכין שאתה מעריך לא יהו פחותים משקל הוא דאתא, היכא דאית ליה – אמר קרא: **"אשר תשיג יד הנודר"**, והרי ידו משגת. – ורבי מאיר? ההוא, יד הנודר ולא יד הנידר הוא דאתא. – ורבנן? לאו מפילא שמעת מינה, דהיכא דידו משגת שקול מיניה? אמר רב אדא בר אבהו: היו בידיו חמש סלעים ואמר **"ערפי עלי"**, וחזר ואמר **"ערפי עלי"**, ונתן ארבע לשניה ואחד לראשונה – יצא ידי שתייהן. מאי טעמא? בעל חוב מאוחר שקדם וגבה – מה שנצבה גבה; בעידנא דיהיב לשניה – משעבר לראשונה, בעידנא דיהיב לראשונה – תו לית ליה. נתן

מתחנך בכשר בעלמא הוא – ואין חיוב אלא בחובל בחי, דמוציא דם. (נהנין בשערה – רגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שיער נשים נכריות לשערן, והוא פיאה נכרית). **פיאה** – קליעה. **מת אסור בהנאה** – דכתיב: **"ותמת שם מרים"**, וגומר **"שם"** מעגלה ערופה במסכת עבודה זרה ב"אין מעמיד" (כטב). **בפיאה נכרית** – לאו שערה ממש קאמר, אלא שהיתה לה פיאה משיער אשה אחרת קשורה לשערה; ודרגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שיער נשים נכריות לשערן, והוא פיאה נכרית) ואמרה: תנו אותה לבתי. וקא משמע לן מתניתין דאף על גב דקשורה לה, כיון דאמרה **"תנו"** – גיליא דעתה דלא ניהא לה דתיהיו כגופה לאיתסורי בהדיה, וכנסולה מודים דמיא. **שער נשים צדקניות** – של עיר הנדחת, שלא הודחו שם, מהו? ואמר רבא התם ב"חלק" (סנהדרין קיב,א): פיאה נכרית שקשורה הצדקת לשערה קא מיבעיא ליה, אי כגופה היא וניצול, אי כממונה, וקיימא לן (שם): צדיקים שבתוכה יוצאין ממנה ערומים וכל ממונם נשרף, דכתיב: **"זאת כל שללה תכריזו וגו"**. אלמא, מספקא ליה אי כגופה אי לאו כגופה, ותישטו ליה מחבא דגופה הוא, דטעמא דאמרה **"תנו"** כו' קשיא ליה לרב נחמן – הא דמוקמינן למתניתין בפיאה נכרית, והא דומיא דבהמה קתני וכו'. **אלא** אמר רב נחמן – לעולם שערה ממש. ודקשיא לך איסורי הנאה ניהו – לא קשיא, דשיער המת לא מיתסר בהנאה. דלא דמי לשיער בהמה שנהרגה, דאשה מיתתה אוסרתה, ושיער לאו בר מיתה הוא, שאין עשוי להשתנות. אבל בהמה – גמר דינה אוסרתה, כדאמר בפסחים בפרק **"כל שעה"** (כב,ב). ממשמע שנאמר **"סקל יסקל השור"** אינו יודע שהוא נבלה ואסורה באכילה? ומה תלמוד לומר **"לא יאכל את בשר"** – מגיד שאם שחטו לאחר גמר דינו – אסור. ואין לי אלא באכילה. בהנאה מנין כו'. והילכך, כל דמחבר בה בשעת גמר דין מיתסר בהדה. תני לוי פוותיה דרב – דמוקים לה בדאמרה **"תנו"** ובפיאה נכרית. **מתה** – ולא אמרה **"תנו"** – אין נותנין כו'. **פשימא** – דמשום הכי אין נותנין, שהמת אסור בהנאה! אלא ודאי הכי קאמר: שנוי המת, כגון פיאה נכרית – אסורין בהנאה. ולהכי קתני להאי **"מפני"**, משום דקא בעי לגלויי עלה דלאו בשערה ממש קא מיירי. בהמה שנהרגה אסורה בהנאה – אפילו שער.

הדרן עלך הכל מעריכין

משנה אין נערכין פחות מסלע – שאפילו עני הנודר בהשג יד לא יתן פחות מסלע. ולא יותר על חמשים – דוחו גדול שבערכין הכתובין בפרשה. נתן סלע – בן עשרים שערבו חמשים, והיה עני ונתן סלע לערכו. דעני נידח בהשג יד והעשיר פטור. נתן חמשים – דבנתינה **חמש** – עני בן עשרים שהעריך עצמו, והיה לו חמש סלעים. **גמרא** ההוא לכל ערכין שאתה מעריך הוא דאתא – שאפילו עני שבנשים לא יתן פחות. ומיהו דהכא דאית ליה טפי – יהיב, דכתיב: **"על פי אשר תשיג"**, יד הנודר ולא יד הנידר – שעני שהעריך את העשיר – נתן ערך עני. **לאו מפילא שמעין מינה כו'** – אף על גב דקרא להכי אתא, ולא יד הנידר. מיהו, **"על פי אשר תשיג"** כתיב, וממילא שמעת דהיכא דידו משגת – שקול מיניה. ונתן ארבע לשניה – על פי כהן – יצא ידי שניהן, ואפילו לרבנן, הואיל ויהב לשניה ברישא. מה שנבה גבה – והילכך, כי יהיב לראשונה – כל מה דאית ליה יהיב לה, ולשניה ליכא למימר אמאי לא יהב כולוהו חמש, משום דבעידנא דיהב לשניה משתעבד לה לראשונה, דהא אפילו מאי דיהיב לה לאו דידה הוא.

ר'ב נחמן, המשנה מדברת בשער האשה ממש, ומחדשת שאינו
נאסר אף ששער בהמה שהומתה נאסר, שכן זו – אשה, מיתתה
אוסרתה בהנאה, ולכן שיערה מותר שכן שער לא מת ואינו
משתנה על ידי מיתת האשה, וזו – בהמה שהומתה בבית דין,
גמר דינה אוסרתה בהנאה, ושערה אסור שכן גמר דינה אוסר
את כל המחובר אליה בשעת גמר דינה.
הגמרא מביאה ראייה כרב, וראיה להיפך כרב נחמן: תני לוי
בפנותיה דרב – לוי שנה ברייתא כשיטת רב, שרק בפאה נכרית
ורק באמרה 'תנו' נותנים, וכן תני לוי עוד ברייתא בפנותיה דרב
נחמן בר יצחק, שאף שער ממש שלא אמרה 'תנו', מותר
בהנאה. מבארת הגמרא: תני לוי בפנותיה דרב, האשה שיוצאה
ליהרג ואמרה 'תנו שיערי לבתי', נותנין, אך אם מתה בלא
לומר 'תנו', אין נותנין, מפני שהמת אסור בהנאה. שואלת
הגמרא: פשיטא שטעם הדין הוא 'שהמת אסור בהנאה'.
ומשיבה: אלא ודאי כוונת הברייתא לומר מפני שגזי המה –
שאפילו קישוטי המת כגון שער פאה נכרית אסור בהנאה, ולכן
אמרה 'מפני שהמת אסור בהנאה' גלולה שאינה מדברת בשער
ממש אלא בנוי המת. תניא בפנותיה דרב נחמן בר יצחק,
האשה שמתה, נהנין בשערה, אך בהמה שנהרגה אסורה
בהנאה, ומה הפרש – טעם החילוק בין זה לזה, זו מיתתה
אוסרתה, וזו גמר דינה אוסרתה, כמבואר לעיל.

הדרן עלך הכל מעריבין

פרק שני - אין נערכין

משנה

מבואר בפרשת ערכין כי הערך הגדול ביותר הוא חמשים
שקלים, שנאמר (ויקרא כו א) 'והיה ערךך הזכר מן עשרים שנה
ועד בן ששים שנה, והיה ערךך חמשים שקל כסף בשקל הקדש'.
והערך הקטן ביותר הוא שלשה שקלים, שנאמר (שם כו ו) 'ואם
ממן חרש ועד בן חמש שנים והיה ערךך הזכר חמשה שקלים
כסף, ולנקבה ערךך שלשת שקלים כסף'. אך אם הנודר הוא עני
ואינו יכול לתת את הערך המבואר בפרשה, הרי הוא נידון לפי
מה שידו משגת, שנאמר (שם כו ח) 'ואם מן הוא מערךך
והעמידו לפני הבהן והעריך אתו הבהן, על פי אשר תשיג יד
הנדר יעריכנו הבהן'.
המשנה שלפנינו מבארת שאף עני שאין ידו משגת, אינו יכול
לפחות מסכום מסוים. ומביאה מחלוקת בדן מי שיש לו פחות
מכפי ערכו, אך יותר מהסכום הנמוך ששינו: אין (נערכין)
[נערכין] פחות מסלע, ואף עני שנידון לפי מה שידו משגת, לא
יתן פחות מסלע, ולא יתר על חמשים סלע, שזהו השיעור
הגדול בערכין.
מבארת המשנה: פיצד, עני האומר ערכי עלי, והוא בן עשרים
שערכו חמשים, ונתן סלע לפי מה שידו משגת, ולאחר מכן
העשיר, אינו נותן כלום, שכבר יצא ידי נדרו בנתינת הסלע.
אבל אם נתן פחות מסלע, ולאחר מכן העשיר, נותן חמשים
סלע, משום שבנתינת פחות מסלע לא יצא ידי נדרו, שאין
בערכין פחות מסלע, ועדיין ערכו עליו, ודין הוא שעני שהעשיר
קודם שנתן ערכו, חייב לתת ערך עשיר.
מוסיפה המשנה: עני בן עשרים שערכו חמשים, והיו בידיו רק
חמש סלעים, רבי מאיר אומר, אינו נותן אלא אחת, משום
שכאשר אין לו כפי ערכו, יוצא ידי ערכו בסלע. והבבלי
אומרים, נותן את כולו, משום שרק כאשר אין לו יותר מסלע,
יכול לתת סלע, אבל אם יש לו יותר מסלע, צריך לתת כל מה
שיש לו.

הרי רק מיתתו בפשר הוא, ואין איסור בשבת לחתך בבשר מת
שאינו מוציא דם. משיבה הגמרא: אמר רבה, לא נצרכה – לא
נצרכו דברי שמואל אלא באופן שצריך להביא סבין דרך רשות
הרבים לחתוך, שזה מותר אף שזהו חילול שבת, שכן יש בזה
צורך הצלת הולד. מקשה הגמרא: ומאי קמשמע לן? ועדיין
מה מחדש לנו שמואל, האם דמספיקא מחללינן שבתא –
שמוותר לחלל שבת על ספק פיקוח נפש, הרי חנינא – שנינו זאת
בפירוש (יומא פג). מי שנפלה עליו מפולת אבנים, אפילו אם
היו בכך כמה ספיקות יחד, כגון ספק מהו ספק אינו שם,
ואפילו אם הוא שם ספק מהו ספק, ואפילו אם הוא חי ספק
כנעני ספק ישראל, מפקחין עליו את הנל – מפנים את גל
האבנים כדי להוציאו משם שבת. מתרצת הגמרא: מהו
דתיבא – שמא תאמר דווקא התם במפולת הדין הוא שמפקחים
משום דהנה ליה חזקה דחיותא – שיש לו חזקה שהיה חי, אבל
הקא לגבי עובר, דלא הוה ליה חזקה דחיותא מעיקרא –
שמעולם לא היתה לו חזקת חיים, אימא לא – שמא תאמר שאין
מחללים שבת על ספק פיקוח נפש כזה, קא משמע לן – משמיע
לנו שמואל שאף בזה מחללים.

שנינו במשנה: האשה שנהרגה וכו' נהנין בשערה, ובהמה
שנהרגה אסורה בהנאה. שואלת הגמרא: ואמאי מותר ליהנות
משער אשה שנהרגה, הרי איסורי הנאה ניהו, שמת אסור
בהנאה, ומשיבת: אמר רב, מדובר באשה שאימרת 'תנו שיערי
לבתי' אחר מותי. מקשה הגמרא: אילו אמרה 'תנו ידי לבתי'
אחר מותי, מי יהיבין – האם נותנים לה, הרי מת אסור בהנאה,
ומה מועיל שאמרה. ומתרצת: אמר רב, אין מדובר בשער המת
אלא בפאה נכרית – העשויה משער נשים אחרות, שאם אמרה
היוצאת ליהרג 'תנו שער זה לבתי' אין הפאה נאסרת במיתתה.
מדייקת הגמרא: משמע מדברי רב שפעמא שמונת הפאה הוא
משום דאמרה 'תנו', הא אם לא אמרה 'תנו', גופה הוא
ומיתתה – הפאה היא כגופה משום שקשורה בה, ונאסרת
במותה. ורק כשאמרה 'תנו' גילתה דעתה שאינה רוצה שתאסר
הפאה כגופה, ולכן הפאה נחשבת ככילו ניטלה ממנה בחייה.
מקשה הגמרא: והא מיבעיא ליה לרבי יוסי ברבי חנינא – והרי
בנידון כעין זה הסתפק רבי יוסי ברבי חנינא. שכן לגבי עיר
שהודחו רוב יושביה לעבוד עבודה זרה 'עיר הנדחת', נאמר
(דברים יג טז) 'הכה תכה את ישיבי העיר ההוא לפי חרב, החרם
אתה ואת כל אשר בה', שדינם ליהרג ושורפים את ממונם,
ואותם שלא עבדו עבודה זרה אינם נהרגים, אולם גם הם ממונם
נשרף, ומצינו דבאי – שהסתפק רבי יוסי ברבי חנינא, שער
נשים צדקניות שהיו בה ולא עבדו עבודה זרה, מהו דינה. ואמר
רבא, בפאה נכרית קמיבעיא ליה – ספקו הוא לגבי פאה נכרית
של נשים צדקניות, האם מותרת כגופן או נאסרת כממונן. ואם
פירוש המשנה הוא שפאה דינה כגופה [חוץ מכשאמרה 'תנו'],
היה לרבי יוסי ברבי חנינא לפשוט ספקו מכאן. מתרצת הגמרא:
כי קמיבעיא ליה – במה היה ספק לרבי יוסי ברבי חנינא, באופן
דחלי בסיבתא – שתלויה הפאה בראשה בידו, שכיון שאינה
מחוברת ממש הסתפק שמא דינה כממונה, אך הקא במשנה
מדובר דמחבר בה הפאה ממש, ובכך מעמא שהפאה מותרת
הוא משום דאמרה 'תנו', הא אם לא אמרה 'תנו', גופה הוא
– דין הפאה כגופה, ומיתתה – ונאסרת במותה.

רב נחמן בר יצחק מקשה על פירוש רב: קשיא ליה לרב נחמן
בר יצחק, והא דומיא דבהמה קתני – הרי שנינו את דין האשה
בדומה לדין הבהמה [האשה שנהרגה נהנין בשערה, בהמה
שנהרגה אסורה בהנאה], ואם כן מה הרה – כשם שלגבי בהמה
מדובר בגופה – בשער גופה, שאין לבהמה פאה, אף הקא
באשה נמי מדובר בשער גופה. ומתרץ באופן אחר: אמר

ממשיך רב אדא בר אהבה ומבאר: אבל אם נתן בתחילה ארבע
 סלעים לראשונה, ולאחר מכן נתן סלע אחת לשנייה, ידי
 תשלום השנייה יצא, משום שנתן את כל מה שהיה לו בעת
 התשלום, אך ידי תשלום הראשונה לא יצא, משום דפוליהו
 משעבדן לראשונה – שכל חמשת הסלעים היו משועבדים
 לראשונה, והיה לו לתת לראשונה את כולם ונתן רק ארבעה.
 רב אדא בר אהבה מסתפק מה דינו של עני המעריך שתי פעמים
 בבת אחת: בעי רב אדא בר אהבה, היו בידו חמש סלעים
 ואמר שני ערפי עלי בבת אחת, מהו – מה דינו, האם נאמר
 שבין דבבת אחת נדר, כי הנרי תפסן – שני הנדרים תפסו
 יחד, וחמשת הסלעים השתעבדו לשניהם, וכשבה הכון
 להעריכו יאמר לו דיהיב תרתי ופלגא להאי ותרתוי ופלגא
 להאי – שיתן שני סלעים ומחצה לזה ושני סלעים ומחצה לזה,
 ויצא ידי תשלום שניהם. או דלמא – או שמא יאמר לו דפוליהו
 חזיא להאי וכוליה חזיא להאי – שכל חמשת הסלעים ראויים
 לזה ולזה, ולא יצא ידי תשלום בשני סלעים ומחצה.
 מסיקה הגמרא: תיקן – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.
 שנינו במשנה: אין בערכין פחות מסלע ולא יתר בו' על
 חמשים סלע.

הגמרא מבארת מדוע שנתה המשנה שוב את הדין שאין בערכין
 פחות מסלע ולא יותר על חמשים סלע. מקשה הגמרא: הא תו
 למה לי – מדוע הוצרכה המשנה לשנות שוב דין זה, והרי שנינו
 כן בתחילת המשנה. משיבה הגמרא: הא קמשמע לן – המשנה
 באה להשמיענו שרק פחות מסלע הוא דליכא – אין בערכין,
 הא יתר על סלע איכא – אבל יותר מסלע יש בערכין, ועני
 הנדון לפי מה שידו משגת, יכול לתת יותר מסלע, אף שהוא
 פחות משיעור ערכו. וכן רק יתר על חמשים הוא דליכא –
 שאין בערכין, הא פחות מחמשים איכא – יש בערכין, ועני
 שערכו חמשים יכול לתת פחות מחמשים, וסתמא קרפנן – ובא
 התנא לסתום את משנתנו כחכמים, ולא כרבי מאיר.

משנה

אגב המשנה הקודמת המבארת את השיעור המרובה והמועט
 שבערכין, מביאה משנתנו דין נוסף שיש בו שיעור למעלה
 ושיעור למטה.
 נאמר בטומאת נדה (ויקרא טו יט) 'אִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָכָה דָּם יִהְיֶה
 זָכָה בְּבִשְׂרָהּ, שְׂבַע יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדְתָּהּ' וגו'. עוד נאמר באותה
 פרשה (שם טו כה, כח), 'אִשָּׁה כִּי יִזְבַּח זֶבֶח דָּמָה יָמִים רַבִּים בְּלֹא
 עֵת נִדְתָּהּ, או כִּי תִזְבַּח עַל נִדְתָּהּ כָּל יָמֵי זִבְחָתָהּ כִּימֵי נִדְתָּהּ
 תִּהְיֶה טְמֵאָה הִוא'. 'וְאִם טָהֳרָה מִזִּבְחָהּ וְסִפְּרָה לָהּ שְׂבַע יָמִים
 וְאַחַר תִּטְהַר'. ושני מיני טומאת דם באשה הם, טומאת נדה
 וטומאת זבה. שכל אשה שמתחילה לראות דם פעם ראשונה,
 כל שבעת הימים מתחילת ראייתה נחשבים לימי נדותה, ולאחר
 ימים אלו מתחילים י"א ימי זיבה, כלומר ימים הראויים לראיית
 זיבה, שאם תראה בהם יהיה דינה כזבה ולא כנדה. ולאחר י"א
 ימים אלו מתחילים שוב ימים הראויים לראיית נדות, שאם
 תראה תשעשה נדה שבעת ימים, ויתחילו שוב י"א ימי זיבה
 מהיום השמיני לראיית נדותה. ומדין תורה חלוקה טומאת נדה
 מטומאת זיבה. שהנדה נטהרת לאחר שבעה ימים מתחילת
 ראייתה, ואין שבעה ימים אלו צריכים להיות נקיים מראיית דם,
 אלא אף אם ראתה בכלום והפסיקה לראות רק בסוף היום
 השביעי, הרי היא טובלת בלילה השמיני ונטהרת מטומאתה.
 לעומת זאת בזבה מצינו שני מיני טומאה, זבה קטנה וזבה גדולה.
 זבה קטנה היא הרואה יום אחד מימי זיבתה, ואם היו לילו ויומו
 של היום שלמחרת נקיים מראיית דם, דינה שהיא טובלת ביום
 זה ונטהרת. וכן אם ראתה גם ביום השני והפסיקה לראות בו, אם

היו לילו ויומו של היום שלאחריו נקיים מראייה, דינה שהיא
 טובלת ביום זה ונטהרת. וזבה זו שראתה יום אחד או שנים היא
 הקרויה 'שומרת יום כנגד יום', כי עליה לשמור יום אחד בנקיות
 כנגד היום או היומיים שראתה בהם ולטבול ולהטהר. אך אם
 ראתה דם בשלושה ימים רצופים מימי זיבתה הרי היא זבה
 גדולה, ועליה לספור שבעה ימים נקיים בלא ראיית דם, ורק אז
 היא יכולה לטבול ולהטהר מטומאתה.
 המשנה שלפנינו דנה באשה שאיבדה את חשבון ימי נדותה
 וזיבתה וראתה דם, ואינה יודעת אם היום שראתה הוא משבעת
 ימי נדות או מ"א ימי זיבה, מאימתי היא חוזרת לפתח נדותה,
 כלומר ממתי תוכל להתחיל למנות שוב סדר קבוע של שבעה
 ימי נדות וי"א ימי זיבה.
 אין פתח בפיועה פחות משבעה – אשה שראתה דם ואינה
 יודעת אם היתה ראייה זו בימי נדותה או בימי זיבתה אינה חוזרת
 למנות ימי נדות עד שיעברו עליה לפחות שבעה ימים נקיים
 לראייתה, וכן לעולם לא צריכה היא יתר על שבעה עשר ימים
 נקיים מראייה כדי לחזור לימי נדותה.

נמרא

הברייתא שלפנינו מפרטת בהרחבה, מתי יוצאת הטועה מכלל
 ספק רק לאחר שבעה עשר יום נקיים, ומתי היא יוצאת מכלל
 ספק בפחות מכך: תנו רבנן, אשה הפיועה בחשבון ימי נדותה
 וזיבתה 'שומרת יום אחד דם טמא ראיתי', ואינה יודעת אם
 יום זה הוא מז' ימי נדותה או מ"א ימי זיבתה, פתחה שבעה
 עשר – הרי היא חוזרת לפתח נדותה רק לאחר שיעברו עליה
 שבעה עשר ימים נקיים מראייה, ואם תראה שוב לאחר ימים
 אלו, בודאי ראיית נדות היא, ולא ראיית זיבה. שהרי אם היתה
 ראייתה הראשונה בתחילת ימי זיבה, נמצא שכבר לאחר עשרה
 ימים מלבד יום הראייה כלו ימי זיבתה, ואם כן היום הי"ח הוא
 בודאי מימי נדותה [ראה להלן טבלה א שורה ב]. ואף אם היתה
 ראייתה הראשונה בימים הראויים לנדותה, הלא לאחר י"ז ימים
 נקיים [שיחיד עם יום הראייה הם י"ח ימים] כבר עברו שבעת ימי
 הנדות וי"א ימי הזיבה שלאחריהם, ונמצא שביום הי"ח מתחילים
 שוב הימים הראויים לנדותה [ראה להלן טבלה א שורה א]. אבל
 אם תראה ביום הי"ז שלאחר ראייתה הראשונה [כלומר ביום
 הי"ח לראייתה], עדיין לא תצא מכלל ספק. שכן אם היתה
 ראייתה הראשונה תחילת ימי נדותה, נמצא שהיום הי"ז שבו
 ראתה שוב הוא יום הי"א של ימי זיבתה [להלן טבלה א שורה
 א]. ואם היתה ראייתה הראשונה בימי זיבתה, נמצא שהיום הי"ז
 הוא כבר מימי נדותה [להלן טבלה א שורה ב]. וכל שכן שאם
 ראתה שוב לפני היום הי"ז שעדיין לא יצאה מכלל ספק נדות
 ספק זיבה.
 וגם אם אמרה 'שני ימים דם טמא ראיתי' ואינה יודעת אם היו
 ימים אלו מימי זיבה או מימי נדה, פתחה – [סדר תחילת ימי
 נדותה] חזר לאחר שבעה עשר ימים נקיים, כלומר ביום
 העשרים מתחילת ראייתה, ואם תראה לאחר מכן בודאי ראיית
 נדות היא ולא ראיית זיבה. שהרי אם היתה הראייה הראשונה
 בתחילת ימי נדותה כבר כלו ימי נדות וימי זיבה לאחר ט"ז ימים
 נקיים [שהם י"ח ימים יחד עם שני ימי ראייתה], ושבעה מהם ימי
 נדות וי"א ימי זיבה, ונמצא שכבר מהיום הי"ז מתחילים ימי
 נדותה [ראה להלן טבלה ב שורה א]. ואם היתה ראייתה
 בתחילת ימי זיבה הלא לאחר תשעה ימים נקיים, שהם י"א יום
 יחד עם שני ימי הראייה, כבר כלו ימי זיבתה והתחילו ימי נדותה
 [ראה להלן טבלה ב שורה ב]. אבל אם תראה ביום הי"ז עצמו
 [שהוא היום הי"ט מתחילת ראייתה] או קודם לכן, עדיין היא
 בספק, שכן אם היו שני ימי הראייה מימי זיבה [טבלה ב שורה ב]

קעגן ערבישן. פרק שני – אין געריכטן דף ח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזליץ) רש"י תוספות

1 **נתן ארבע לראשונה** – שהעריכו הבקן על הראשונה תחילה – לא יצא ידי
2 ראשונה. דבעי למיתב כל מה בבידיה, כרבנן. ואם חזר והעשיר – נותן את כל
3 הערך. דתניתא קמיינת לאו כלום היא. כולו חזיא להאי כו' – ועדיין אחד מן
4 הערכים עליו. אף יותר על סלע **איבא** – אף על גב דליבא מחשמי סלע, דאם היו
5 בידו מחשמי סלע – נותן כלום. ור' יוחנן ור' יוחנן ור' יוחנן

6 על סלע ופחות מחמשים. וסתמא כרבנן,
 7 דלרבי מאיר ליכא השג יד שיהא יותר על
 8 סלע ופחות מחמשים במי שערכו ומושים,
 9 ואלא ואן מחשים] אן סלע. **משנה פתח** —
 10 תחילת נדות. שוה דין נדה דאורייתא ראתה
 11 היום — מונה שנה ודוא. ראתה שנים —
 12 מונה חמשה וחקו. ואפילו ראתה כל שבעה
 13 ופסקה לערב — טובלת ומשמשת. ומיום
 14 שביעי ואילך הויין ימי זבה אחד עשר יום,
 15 שאם ראתה בכן יום אחד ואן שנים — שומרת
 16 יום כנגד יום וטובלת. ואם ראתה בכן שלשה
 17 רצופין — הריא זבה גמורה, וטעונה ספירה
 18 שבעה נקיים וקרבן. ואם משכו ימי זבה חדש
 19 או שנה — אינה חורת לתחילת נדות עד
 20 שתשב שבעה נקיים. ישובה שבעה נקיים
 21 ורתה — היא תחילת נדה, ומונה ששה
 22 ודוא. חורת לענינה ככל המפורש. ואם לא
 23 ראתה באותן עשר ימי שלשה רצופין —
 24 אינה זבה. וכשתראה אחרי כן, בין ראתה
 25 סמוך בין שהרחיקה ראייתה — הריא תחילת
 26 נדה. ואפילו תראה שלשה רצופין — אינה
 27 מונה אלא ארבעה וחקו, שאין ימי זבה אלא
 28 באותן אחד עשר יום שבין סוף נדה וזה
 29 לתחילת נדה הבאה, שכן מפורש בהלכה
 30 אחרונה של מסכת נדה (עבא, אין פתח
 31 במוקיע פחות משבעה — טועה שראתה
 32 היום, ואינה יודעת אם בימי נדתה עומדת,
 33 אם באותן אחד עשר יום של זבה — אין
 34 חורת לפתח נדתה פחות משבעה נקיים.

35 **וְלֹא יוֹתֵר עַל שְׁבַע עֶשֶׂר** — נְקִיִּים, כְּדִמְרָשׁ בְּגִמְרָא. **גְּמָרָא** תְּנוּ רַבְנֵי שׁוּעִי
36 **שֶׁאִמְרָה יוֹם אֶחָד מִמָּא רֵאִיתִי** — הַיּוֹם, וְאִינֶה יוֹדַעַת אִם בְּיָמֵי תַחֲלִית נִדְתָּה הוּא וְרַצְרִי
37 כְּגִדֵּי יוֹם. **פְּתַחַה שְׁבַע עֶשֶׂר** — שָׁאֵם לֹא תִרְאֶה עַד לְאַחֵר שְׁבַע עֶשֶׂר לְבַד מִיּוֹם זֶה—
38 זֶה יִצְתָּה מִסָּפֶךְ שֶׁל יָמֵי הַזֶּה, דָּאֵם יוֹם זֶה שְׂרַתָּה מִתַּחֲלִית יָמֵי יִזְבֵּה הִיא, כִּיּוֹן שְׂכַל
39 תַּחֲלִית נִדְתָּה הוּא. וְאִפְּלוּ אִם תֹּאמְרִי שְׁיֹם זֶה תַּחֲלִית נִדְתָּה הִיא — אָף עַל פִּי כִּי יִצְתָּה יוֹם
40 עֶשֶׂר. וְלֹאֲחֵר שְׂבַע עֶשֶׂר כְּשֶׁרֶאֱתָה — תַּחֲלִית נִדְתָּה הִיא. אֲבָל אִם תִּרְאֶה בְּיָמֵי הַזֶּה שְׁבַע
41 לִפְנֵינוּ כְּשֶׁרֶאֱתָה — רֶאשׁוֹן לִימֵי נִדָּה הִיא, וְיֹם שְׁבַע עֶשֶׂר שְׂרַתָּה בּוֹ — סוֹף אַחֵד
42 מִיּוֹם יִזְבֵּה הוּא, וְכִשְׁכֹּל אַחַד עֶשֶׂר יוֹם יִצְתָּה מִיּוֹם הַזֶּה, וְיֹם שְׁבַע עֶשֶׂר שְׂרַתָּה בּוֹ
43 וּבִסְפִיקָא זֶה תִּגְמֹדוּ לַעֲלוֹם עַד שֶׁתִּשָּׁבַע שְׁבַע עֶשֶׂר נְקִיִּים. וְכֹל זֶמֶן שְׂהִיא בִּסְפִיקָהּ זֶה מִקֵּץ
44 עֶשֶׂר — נֶאֱמָר: תַּחֲלִית נִדָּה, וְרִצְרִכָּה שֶׁשֶׁה הוּא. וְכִשְׂתִּרְאֶה שְׁלֹשֶׁ רֻצּוֹפִין — נֶאֱמָר: י
45 לְחֻמְרֵי, דְּרֵאִיתָ תַּחֲלִית נִדָּה, וְאִם תִּרְאֶה שְׁלֹשֶׁ רֻצּוֹפִין — תִּמְנַה אַרְבַּע וְחֹץ, וְלִבְסוֹף
46 **פְּתַחַה שְׁבַע עֶשֶׂר** — לְבַד מִשְׁנֵי יָמִים הַלֵּל. שָׁאֵם לֹא תִרְאֶה עַד לְאַחֵר שְׁבַע עֶשֶׂר, וְ
47 לְתַשְׁעָה יָמִים אַחֵר הַשָּׁנָה, כְּשֶׁתִּהְרַדְקָה וְרֵאֲתָה לְסוֹף שְׁבַע עֶשֶׂר — תַּחֲלִית נִדָּה. וְאִ
48 נִדְתָּה זֶה אִין אֵלֶּא שְׁמוֹנֶה עֶשֶׂר, וְזֶה שְׁלֹא רֵאֲתָה עַד לְאַחֵר שְׁבַע עֶשֶׂר, שְׁהוּא יוֹם עֶשֶׂר
49 לְכָן — לֹא יִצְתָּה מִן הַסֶּפֶךְ, שְׂדֵמָא אֵלֶּוּ שְׁנֵי יָמִים תַּחֲלִית נִדָּה הִיא, וְלִסּוֹף שֶׁשֶׁ עֶשֶׂר
50 שְׂמָא אַחַד מִשְׁנֵי הַיָּמִים סוֹף אַחַד עֶשֶׂר שֶׁל יִזְבֵּה הִיא, וְהַשְׁנִי תַּחֲלִית נִדָּה, וְלֹא כֹל יָמֵי
51 הֵיא בִּסְפֶךְ. וְכֹל שְׁכָן אִם תִּרְאֶה קוֹדֵם, כְּגֹן אִם תִּרְאֶה בְּיוֹם שְׁלֹשֶׁ עֶשֶׂר וְאַרְבַּעֵה עֶשֶׂר
52 שׁוּב עַד וְלִשְׁבַע עֶשֶׂר — תַּחֲלִית נִדָּה הִיא. אִם שְׂמָא שְׁנֵי יָמִים תַּחֲלִית נִדָּה הִיא, וְזֶה
53 לַעֲלוֹם, עַד שֶׁתִּשָּׁבַע שְׁבַע עֶשֶׂר נְקִיִּים. **שְׁלֹשָׁה יָמִים מִמָּא רֵאִיתִי פְּתַחַה שְׁבַע עֶשֶׂר** —
54 שְׁנֵי יָמִים מִהִשְׁלָשָׁה הִיא סוֹף יִזְבֵּה וְהַשְׁלִישִׁי תַּחֲלִית נִדָּה, וְיֹם שְׁבַע עֶשֶׂר זֶה — סוֹף זֶה
55 יָמֵי נִדְתָּה זֶה, וְיֹם שְׁבַע עֶשֶׂר זֶה תַּחֲלִית נִדָּה הוּא. אֲבָל לִיּוֹם שְׁמוֹנֶה עֶשֶׂר יִצְתָּה מִן
56 שְׂדֵמָא עֶשֶׂר לְבַד מִתַּחַךְ — יִצְתָּה מִן הַסֶּפֶךְ, מִמָּה נִפְשָׁךְ: דָּא תַּחֲלִית נִדָּה הִיא — הָרִי כֹל
57 קוֹדֵם שֶׁשֶׁ עֶשֶׂר, וְעִכְשִׁיו תַּחֲלִית נִדָּה הִיא. וְאִם תִּפְשָׁךְ: שְׁנִים מִתּוֹךְ יָמֵי סוֹף יִזְבֵּה וְהַשְׁנִי
58 הַשְּׁלִישֶׁ סוֹף יִזְבֵּה הִיא, וְהָרִבְעִי תַּחֲלִית נִדָּה, וְלֹא כֹל עַד סוֹף שְׁבַע עֶשֶׂר. דָּאֵם יִצְתָּה
59 בְּיָמֵי יִזְבֵּה — זִבְהָ הִיא, וְלֹא תִצָּא לַעֲלוֹם מִיַּד יִזְבֵּה לְדִוֵּית תַּחֲלִית נִדָּה עַד שֶׁתִּשָּׁבַע שְׁבַע
60 חֹזֵר לְתַחֲלִית נִדְתָּה. אֲבָל אִם תִּרְאֶה קוֹדֵם לְכָן, אִפְּלוּ בְּיוֹם שֶׁשֶׁ עֶשֶׂר — אִיכָל לִסְפֵּי
61 יוֹם שֶׁשֶׁ עֶשֶׂר סוֹף יִזְבֵּה. אוֹ שְׂמָא הָרִבְעִי עַד תַּחֲלִית נִדָּה אוֹ סוֹף יִזְבֵּה, וְכִבֵּר יִצְתָּה
62 חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר תַּחֲלִית נִדָּה, וְאִם תִּרְאֶה, אֲבָל יוֹם חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר עֲצֻמּוֹ, אִם תִּרְאֶה בּוֹ
63 עֶשֶׂר אוֹ סוֹף יָמֵי הַזֶּה הוּא. וְכֵן כּוֹלֵל בְּרִיתָא מִסְּפִיקִין לֵךְ שְׁנֵים עָרָשִׁים בְּסוֹף יוֹם
64 תּוֹ לֵךְ הוּא אַחֲרֵינוּ יָמֵי נִדְתָּה לְכָן זֶמֶן שְׁלֹא יִשְׁבַע שְׁבַע יָמִים, וְהַשְׁתָּא

בִּיּוֹן דִּבְּבַת אַחַת נִדְרָ כִּי הִדְרִי תַפְסֹן — וְהִלְכֶךָ, כִּשְׁבָא כְּהֵן הִלְעִירֵיכּוּ יֵשׁ לֹמֶר שִׁיתֹן
תִּרְחִי וּפִלְגָא לֵהֲלֵא, וְכֵן לֵאמֹר. אוּלְמָא: כִּלְחֹד חֹז, וְאִין לֹד לְכֹהֵן לֹמֶר רַק
שִׁיפְרֵעַ כָּל הַחֲמִשָּׁה סֻלְעִים לֵאחֹת, דְּלֵאחֹת נִשְׁתַּעֲבְדּוּ וְלֹא לִשְׁנַיִם, וְאִי
יִהְיֶה תִרִי וּפִלְגָא לֵהֲלֵא וְתִרִי וּפִלְגָא לֵהֲלֵא — יֵצֵא יְדֵי שְׁתֵּיהֶם, שְׁהֵרִי הָרִשָּׁה שִׁיתָנָם
לֵאחֹת לְבִד, הִלְכֶךָ, הִלְכֶךָ, כִּשְׁבָא, כִּשְׁבָא דִּיזְבִּיב הִלְכֶךָ

לתרבייהו – כולוהו משועבדים לאחת, והיו
כמו נתן ארבע לראשון. וצריך לומר דמיירי
שמעריכו על שתייהן ביחד. דאי בזה אחר זה
– לא גרע מנתן לשניה וחזור ונתן על ראשון,
דהא ודאי – בעלי חובין שוים. וגם מה שגבה
בלי מאליה מן מאחר.

12 **פְּתַחְהָ** שְׁבַעָה עֶשֶׂר — פִּירוּשׁוֹ: שְׁבַעָה עֶשֶׂר
13 טְהוּרִים, וְאֵם תִּרְאָה בְּשׁוּמֹנָה עֶשֶׂר — נִדָּה
14 וְדֹאֵי. אֲבָל אֵם תִּרְאָה בְּשְׁבַעָה עֶשֶׂר — שְׁמָא
15 רֵאִיתָ זֶה, דְּבִיּוֹם שְׂרַתָּהּ הִיָּתָה
16 תַּחֲלִיל תְּבַדָּה, וְיוֹם שְׁבַעָה עֶשֶׂר הוּא יוֹם
17 אֲדָרֹךְ לֵב אֲחִיךָ עֶשֶׂר יוֹם שֶׁל זִיבָה.

18 **שְׁלֹשָׁה יָמִים** טמאים — שְׂמָא שְׁנֵי יָמִים
19 ראשונים מאחד עשר יום ויום
20 שלישי ראשון לנדת. הלכך צריכה שבעה
21 עשר. ארבעה ימים פתחה ששה עשר, ממז
22 נפש, דאם נאמר דשלושה ימים קמאי מאחד
23 עשר (ושבעה ויום) — אם כן משעברו עליה
24 שבעה ימי ספירתה באה לפתח נדוּתָהּ.
25 דליכא למימר דיום אחרון של הארבעה ימים
26 התחיל נדוּתָהּ. דזה אי אפשר, דכיון שהיא
27 זבה גדולה — לעולם לא תהיה נדה עד אחר
28 ספירת שבעה ימים ימי טוהר דיבה. הלכך
29 ליכא להבדיל פתח נדוּתָהּ ממז, כי אם לומר
30 דשְׂמָא שְׁנֵי יָמִים קמאי מיום זיבה, ולא התחיל
31 נדוּתָהּ עד יום שלישי, ועברו עליה שני ימים
32 מגדוּתָהּ. וכשימלאו לה חמשה ימים
33 להשלים נדוּתָהּ, ועוד אחד עשר, דהיינו
34 ששה עשר ימים — תמצא פתח נדוּתָהּ.

למנות ששה הורא, אם באותן אחד עשר ימי חוב הוא ואינה צריכה לשמור אלא יום
ואז חזרת לפתח נדוטה, למנות ששה הורא. דממה נפשך לאחר שבעה עשר לבד מיום
אחד עשר יום יצתה ימי חוב, והרחיקה ראייתה, שלא ראתה עד לאחר שבעה עשר,
חוב, שהרי עברו ששה להשלמת ימי נדוטה, ואחר עשר שבין נדה לנדה — הרי שבעה
ימים — לא יצתה מן הספק אם יום נדה הוא או יום זיבה, דיש לומר: שמא יום זה שבת
ויום יום שבין נדה לנדה הוא, ואינה צריכה שימור. או שמא יום הראשון שבתה לפניו
תחילת נדה הוא, וצריכה למנות ששה הורא. וכל שכן אם תראה קודם שבעה עשר
קלת היא מאד, שלעולם נחמיר עליה מספק, שכשתראה יום אחד בתוך אלו ימי שבעה
עשר, וצריכה שבעה נקיים וקרבן מספק, ואינו נאכל. אבל לאחר שבעה עשר — אין
ביבועה אם תראה — תשמור יום כנגדו, יום ויום שלשה תראה וזה. **שני ימים טמא ראיתי**
תחילת נדה היא, ממה נפשך: אם שני ימים הללו מימי חוב — הרי כל להם ימי חוב
ותחילת נדה היא, ואם כל להם ימי נדות וזו לטוף ששה עשר אחר השנים, שימי
ים לתחילת ראית הספק — נדה היא. אבל אם תראה ביום שבעה עשר, וכל שכן קודם
לשנים — כל ימי נדות חוב, וזו שראתה ביום שבעה עשר — תחילת נדה היא. או
תחילת זיבתה עד לאחר שבעה עשר, וזו שראתה ביום שבעה עשר — סוף זיבה היא, והרי
עומדת בספק, דשמן שני ימים הללו שבתה לפנינו סוף ימי זיבה היא, וזו שלא ראתה
שלשה עשר זה — שמני של ימי חוב הוא, ותשמור יום כנגדו יום. וכן שפך זה היא
מפירשת. אבל קודם כל, כגון שבעה עשר עצמו — תשמור יום כנגדו, ויש לומר: שמא
הוא. או שמא כולן השלשה תחילת נדה היו, ולסוף חמשה עשר לבד מהשלשה כל
הספק ממה נפשך. **ארבעה ימים וכו' פתחה ששה עשר** — שאם לא תראה עד לאחר
ימי נדות חוב לטוף ארבעה עשר אחר שבעה הללו, ואם ימי זיבה היו — כל שכן שכל
תחתלת נדה — אף על פי כן, לטוף ששה עשר כל ימי נדות חוב. והא ליכא למימר: שמא
היו סוף זיבה — ארבעה ברבעי אינה תחילת נדה, דכיון שראתה שלשה רצופין
נקיים, כדכתיב (ויקרא טו) ואם חזרה מוזהב וספרה וגו', ולאחר שיבשה שבעה נקיים
הקה בסוף זיבה ותחילת נדה, דשמן שנים מהארבעה היו סוף זיבה, והשנים תחילת נדה,
מימי נדות וזיבה. **הנשה ימים טמא ראיתי פתחה חמשה עשר** — ממה נפשך: לאחר
הורא ספק, דשמן שנים מהחמשה היו סוף זיבה ותחילת נדה, ועדיין יום ומשה
האחרונים מן הנדות. אבל שני מהכי ליכא לספק, דאי אמרת שלשה מדן סוף זיבה —
אי היא לאחר שיבשה את שבעה הימים — תחילת נדה היא.

ולא יתר על שלשה שבועות - נגעי בתים. דיימנין דלא ידעינן אם נטהרו או נגמרו
עד שלשה שבועות. כגון שאם עמד בראשון ובשני, וחלץ וקוצה וטח ונתן
לו שבוע אחר, שאם חור - טעון נתיצה, ואם לא חור - טהור. אבל אדם לעולם
בשני שבועות ידעינן דיניו, דאם עמד בשבוע שני - טהור מיד, ובפחות (מששה)
ימים אין לידע טהרתו, דאין הסגר פחות

משבועה.

שנים עשר - פתחה שמונה, שלשה עשר - פתחה
שבעה, שאין פתח בפועל פחות משבועה ולא יתר
על שבועה עשר. אמר ליה רב אדא בר אבהו
לרבא: למה לי כולי האי? תימני שבועה ותשתרי!

מאי

אמר ליה: לתקונה לדי נדה ופתחה קאמרין. תנו רבנן: כל הפועות זבות, מביאות
קרן ואינו נאכל, חוץ מפתחה שבועה ופתחה שמונה, שמביאות קרן ונאכל. אטו
כל הפועות זבות? ותו, יום אחד ושני ימים בת איתו קרן היא? אלא, כל זבות
הפועות מביאות קרן ואינו נאכל, חוץ מפתחה שבועה ופתחה שמונה, שמביאות קרן
ונאכל. משנה אין בנגעים פחות משבוע אחד, ולא יתר על שלשה שבועות. גמרא
פחות משבוע - נגעי אדם, ולא יתר על שלשה שבועות - נגעי בתים. אמר
רב פפא: "צדקתך כהררי אל" - אלו נגעי אדם, "משפטך תהום רבה" - אלו נגעי
בתים. פשטיה דקרא במאי כתיב? אמר רב יהודה: אלמלא צדקתך כהררי אל - מי
יוכל לעמוד לפני משפטך תהום רבה. רבה אמר: צדקתך כהררי אל - מפני שמשפטך
תהום רבה. במאי קמפלגי? בדרבי אלעזר ורבי יוסי ברבי חנינא, דאיתמר, רבי אלעזר
אמר: כובש, רבי יוסי ברבי חנינא אמר: נושא; רבה ברי אלעזר, ורב יהודה ברי
יוסי ברי חנינא. משנה אין פוחתין מארבעה חדשים המעופרים בשנה, ולא נראה יתר
על שמונה. שתי הלחם אין נאכלין פחות משנים, ולא יתר על שלשה. לחם הפנים
אין נאכל פחות מתשעה, ולא יתר על אחד עשר. אין קטן נימול פחות משמונה,
ולא יתר על שנים עשר. גמרא מאי "לא נראה יתר על שמונה"? אמר רב
הונא: לא נראה לחכמים לעבר יתר על שמונה. מאי שנא תשעה דלא - אם כן

קרי

שנים עשר פתחה שמונה - דלאחר שישבה שמונה נקיים יצתה מן הספק ממה
נפשו: אפילו תאמר שנים הראשונים סוף זיבה היו - הרי כלו לה ממנין האחרון
שמונה עשר ימים, ויצאו ימי נדות חוב, ותחילת נדה היא. אבל יום שמיני עצמו
ספק הוא, דיש לומר: שנים מן השנים עשר היו סוף זיבה, והעשרה - שבועה מן
לנדות, והשלשה לזוב, והוא אב, והוא זב, ושבעה
נקיים ישבה. ושמיני זה שראתה בו - עדיין
מן האחד עשר הוא, ואינה תחילת נדה,
שאין בין סוף נדה לתחילת נדה פחות מאחד
עשר יום, דכלו השנים עשר ימים ממנין
האחרון. או שמא תחילת נדה היא, שיום
ראשון של שנים עשר תחילת נדה היה,
ולסוף שבועה כלו להם ימי נדות, והתחילו
בשמיני ימי זיבה, וליום שנים עשר הלכו
להם מימי זוב חמשה, נמצא שיכלו להם ימי
זוב לסוף ששה. ולסוף ששה כלו ימי נדה
חוב, והרי ישבה (שבעה) נקיים לזיבה,
ושמיני זה תחילת נדה הוא. והיינו ספק
וקלקול גדול, שלא תחזור לפתח נדתה עד
לאחר שבועה עשר יום, דהרר אהויה לה
טועה שאמרה: יום אחד אחר ראיתי, ואיני
יודעת אם בימי נדה ואם בימי זיבה. ואם
תפסוק לאחר ראיתי שמיני זה שבועה ימים,
ותראה, ותרצה לשבור יום כנגד יום -
נחמיר עליה ונאמר: שמא יום שראתה בו
סוף זיבה היה, ועכשיו תחילת נדה הוא. או
אם תראה שלשה ותרצה למנות ארבעה
ימים - נחמיר עליה ונאמר: שמא אותו יום
שמיני שראתה בו תחילת נדה היה, ועכשיו
בימי זוב היא חובה היא. וכן בספק זה היא
לעולם עד שתשב שבועה נקיים. שלשה עשר
פתחה שבועה - שני (ימים) קמאי מספקין
אפילו ראתה ארבעה עשר - אינה חוזרת לפתח בפחות
משבועה נקיים, דממה נפשך זבה היא, כל זמן שלא ישבה ו' נקיים לא תצא מיד זיבה. אמר ליה רב אדא וכו' - רב אדא טעי וסבר דכל רב י"ז וששה עשר ארבעה
עשר - למשרייה לגברא קאמרי. נדה ופתחה - שתדע מאימת תמנה ימי נדה. שאם תראה שלשה או ארבעה ימים - לא תמנה אלא שלשה וחס, ואיך יהיו לה ימי
זוב, שאם תראה אחר תזא שומרת יום. כל הפועות זבות - לקמן מפך לה ומפרש: אלא כל זבות הטועות. כלומר, כל הנך דאיכא בהנך דלעיל דמצינן לספקין
בזבות, כגון כולוה בר מיים אחד טמא ושני ימים טמא, דבציר מתלתא יומי טמא ליכא לספוקה בזבה. מביאות קרן - לסוף שבועה נקיים. שתי תורים אחד לחטאת
ואחד לעולה כדי זבה, דשמא זבות היו. ואינו נאכל - החטאת אינה נאכלת, דשמא לא ימי זיבה היו וחטאת זו חולין, ומליקתה נבילה, דחולין מלוקין אינן אלא נבילה.
והעולה קריבה על תנאי, אם זבה היא - תתא לחובתה, ואם לאו - תתא לנדבה. אבל חטאת נדבה ליכא. חוץ מפתחה שבועה ופתחה שמונה שמביאות קרן ונאכל
- דממה נפשך, כיון דראתה שנים עשר רצופין - וזבות נידות. דאי נמי אמרת שני קמאי לסוף זיבה - אפילו הכי הויה תחלת נדות וזיבה ממנין האחרון, דאם פשו להו
עשרה ימים, שבועה לנדות ושלשה לזוב. וכל שכן אי קמאי הוו תחלת נדות, או שלשה מינייהו סוף זיבה - ממה נפשך זבות הן. אבל כולוה קמיתא ספק זבות הן,
דאיכא למימר: שלשה ימים מהנך זיבה הוו, חובה היא. ואיכא למימר: לאו זבה היא, דשני יומי קמאי מסוף זבות, ותו לא הויה זבה ממנין האחרון. אטו כל הפועות
זבות - והא חששא בעלמא הוא, ולא דאי זבות נידות אלא כל זבות הפועות - דמשמע: כל שיש לספקו כזוב מחמת טעות, דהיינו משלשה ימים טמא אריתי
ואילך. משנה אין טהור בנגעים כפחות משבוע אחד - להסגר. גמרא נגעי אדם - יש בהם בשבוע אחד כדכתיב בפרשה. נגעי בתים - שלש שבועות, כדכתיב
בתורת כהנים: "ושב הבחן ובא הכהן" - זו היא שיבה זו היא ביאה, מה ביאה חולץ וקוצה וטח ונתן לו שבוע - אף שיבה כזו, ומנין שאם עמד הגנע בעיניו בזה וזוה,
בשבוע ראשון ושינה, מנין שחולץ וקוצה וטח ונתן לו שבוע, והיינו שבוע שלשי - תלמוד לומר: "ובא הכהן" [ואם בא יבא הכהן], מה מצנינו וכו'. נגעי אדם -
שנבררין בשבוע אחד אם לטהר אם ללחט, וצדקה גדולה היא זו. אלמלא צדקתך כו' - כדמפרש לקמן. לחם הפנים כו' - רבי אלעזר אמר: כובש - הקדוש
ברוך הוא כובש ומסתיר עונות תחת מחילת כסא הכבוד, כדי שיכריעו הזכיות. נושא - נושא ומגביה כף העונות למעלה כדי שיכריעו הזכיות. רבה ברי אלעזר -
והכי קאמר: צדקתך כהררי אל, שאתה מצידיקו במה שאתה כובש ומסתיר משפטך, דהיינו עונות, בתהום רבה. ורב יהודה ברי יוסי [ברי חנינא] - והכי קאמר:
אלמלא צדקתך כהררי אל, שאתה עושה לנו צדקה שאתה מגביה עונות - מי יוכל לעמוד מפני משפטך, שיהו מכריעין עד תהום רבה. משנה אין פוחתין מארבעה
חדשים מעוברין - של שלשים יום בשנה. ועולא מפרש טעמא בגמרא. פחות משנים - ליום שני לאפיתן, ולא יותר על שלש - ליום שלש לאפיתן נאכלין, ותו
לא. חל יום טוב של עצרת להיות באחד בשבת - נאפות בערב בשבת, שאין אפיתן דוחה לא שבת ולא יום טוב, כיוצא בכולו - דהיינו ליום שלש.
וכשחל עצרת באחד משאר ימי השבת - נאפות ערב יום טוב ונאכלות ביום טוב, שהוא שני לאפיתן. לחם הפנים כו' - כיצד? נאפין בערב שבת ונאכלין שלש.
האחרת שהוא יום תשיעי לאפיתן. חלו שני ימים טובים של ראש השנה להיות חמישי בשבת וששי בשבת - נאפה לחם הפנים ברביעי בשבת, ונסדר בשבת, ונאכל
בשבת שניה, שהוא אחד עשר לאפיתן. קטן נימול לשנים עשר - כיצד? נולד בין השמשות של ערב שבת - אינו נימול בשבת, דשמא תשיעי הוא, דבין השמשות
ספק יום ספק לילה, ואם יום הוא - נמצא שבת יום תשעה, ומילא שלא כומנה אינה דוחה לא שבת ולא יום טוב. ואם חלו שני ימים טובים של ראש השנה אחר אותו
שבת - אינו נימול עד יום שלישי, שהוא שנים עשר ללדתו. גמרא לא נראה לחכמים לעבר יתר על שמונה כו' - וירשא דמתניתין דקתני אין פוחתין מארבעה
חדשים מעוברין - דלא עבדינן חסירין יותר על שמונה, אבל שמונה עבדינן, ולא מפרש השתא, ועולא מפרש לה לקמן, ורב הונא אית ליה דעולא. דאם כן - דעבדינן
תשעה מילאים, קרימ אתי סיהרא תחלת תחלת יומא קדם ראש השנה. שבין מולד תשרי זה למולד תשרי הארבעה ימים ושמונה שעות ושמונה מאות שבעים
וששה חלקים, ואם מולד תשרי זה בתחילת ליל שבת - נמצא מולד תשרי הארבעה בשמונה שעות ליום ארבע בשבת. וכשאנו מסדרין החדשים אחד מלא ואחד חסר -
נקבע ראש השנה ביום המולד. שסדר תולדות הלבנה אחד מלא ואחד חסר, שחדש לבנה תשעה ועשרים יום וחצי ושתי ידות שעה ושבעים ושלשה חלקים. הרי לשני
חדשים חמישים ותשעה ימים, היינו חודש אחד מתשעה ועשרים, וחדש אחד משלשים יום. וכשאנו עושין שבועה מילאים - נדחה ראש השנה יום אחד לאחר המולד,
ואם שמונה מילאים - נדחה שני ימים, ואם תשעה מילאים - נדחה שלשה ימים.

משנה

אגב המשניות הקדמות מביאה המשנה שלפנינו עוד דין שיש לו שיעור למעלה ושיעור למטה: כמה מיני נגעים נאמרו בתורה, ובהם נגעי אדם ונגעי בתים. יש מהם שהם טמאים מיד, ויש מהם שעל הכהן להסגירם שבעת ימים ולאחר כך מכן לטמאותם או לטהרם. אין בטהרת נגעים פחות משבוע אחד של הסגר, ולא יתר על שלשה שבועות של הסגר. ויבוארו הדברים בגמרא.

גמרא

מפרשת הגמרא: מה ששינו במשנתנו שאין הסגר שהוא פחות משבוע אחד, הדברים אמורים בנגעי אדם, שלפעמים די להם בהסגר של שבוע אחד בלבד. שאם נראה נגע צרעת בעור בשרו של אדם, אם יש שער לכן בתוך הנגע, או שיש בתוכו מחית בשר חי, הכהן מטמאו מיד. אך אם לא נראו בו סימנים אלו מסגירו הכהן שבעה ימים. ובסוף השבוע רואהו הכהן שוב, ואם נראו בו סימנים אלו או שפשה (-התרחב) הנגע מטמאו, ואם לאו מסגירו שבעה ימים נוספים. ובסוף השבוע השני רואהו הכהן שוב, ואם נראו בו סימנים אלו מטמאו, ואם לאו מטהרו. ואם הנגע הוא בשחין או במכוח, אין הכהן מסגירו אלא שבוע אחד, ואם לאחר שבוע נראה בו שער לכן או שפשה הנגע מטמאו, ואם לא נראו בו סימנים אלו מטהרו. והוא ששנתה המשנה אין בנגעים פחות משבוע אחד, שכן אין הנגע נטהר בפחות משבוע אחד של הסגר בצרעת שבשחין ובמכוח.

ומה ששינו במשנתנו 'ולא יתר על שלשה שבועות', בנגעי בתים הדברים אמורים, שלפעמים הם צריכים שלשה שבועות של הסגר כדי לטהרם. שאם נראה נגע בקירות הבית, רואהו הכהן ומסגירו שבעת ימים, ובסוף השבוע רואהו שוב, אם לא פשה הנגע מסגירו הכהן עוד שבעה ימים, ואם בסוף השבוע השני פשה הנגע או שעמד בעינו מצוה הכהן לחלוץ את האבנים המנוגעות ולהקציע (להחליקן) את סביבותיהן ולתת תחתיהן אבנים אחרות ולטוח את הבית, ומסגירו עוד שבעה ימים. ואם בסוף השבוע השלישי לא חזר הנגע מטהר הכהן את הבית, ואם חזר נותן את הבית כולו.

הגמרא מביאה דרשה בענין האמור: אמר רב פפא, נאמר בתהלים (לו ז) 'צדקתך כהררי אל משפטך תהום רבה', 'צדקתך כהררי אל' אלו נגעי אדם, 'משפטך תהום רבה' אלו נגעי בתים. שכן בנגעי אדם צדק גדולה עושה הקדוש ברוך הוא עם המצורע בכך שדי לו לפעמים בשבוע אחד של הסגר כדי לטהרו או לטמאו, אבל נגעי בתים משפטים קשים הם, שכן לפעמים צריך שלשה שבועות של הסגר כדי לטמאם או לטהרם. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור פשוטו של הכתוב האמור. שואלת הגמרא: פשטיה דקרא במאי פתיב - במה מדבר פשוטו של מקרא זה. אמר רב יהודה, משמעות הכתוב היא, שאם לא צדקתך ה' שהיא גבוהה כהררי אל, מי יוכל לעמוד לפני משפטך שהם כההים רבה. רבה אמר, כך הוא פירושו של מקרא זה, צדקתך כהררי אל מפני שמשפטך תהום רבה. ובסמוך יבוארו הדברים.

הגמרא תולה מחלוקת אמוראים זו במחלוקת אחרת. מפרשת הגמרא: במאי קמיפלגי רב יהודה ורבה, במחלוקת דרבי אלעזר ורבי יוסי ברבי חנינא נחלקו. דאיתמר, רבי אלעזר אמר, כששוקלים בכף המאזנים את זכויות ישראל כנגד עוונותיהם, הקדוש ברוך הוא בולש ומסתיר את העוונות תחת מחילת כסא הכבוד, כדי שתכריע כף הזכויות את כף העוונות, שנאמר (מכה יט) 'ישוב דרמנו יכבש עונתינו'. ורבי יוסי ברבי חנינא אמר, הקדוש ברוך הוא נושא ומגביה את כף העוונות

ואם אמרה 'שנים עשר ימים ראיתי', פתחה חזר לאחר שמונה ימים נקיים, ואם ראתה ביום התשיעי מסוף ראיתה הרי זו בודאי ראית נדה. שכן אפילו אם שני הימים הראשונים של ראיתה היו סוף ימי זיבה, ומתוך עשרת ימי הראיה שאחריהם השבעה הראשונים הם ימי נדה והשלשה האחרונים ימי זיבה, מכל מקום לאחר שמונה ימים כלו ימי זיבתה ומתחילים שוב ימי נדתה (ראה טבלה א שורה ג).

ואם אמרה 'שלשה עשר ימים ראיתי', פתחה חזר לאחר שבעה ימים נקיים, שכן אפילו אם היו שני הימים הראשונים סוף ימי זיבתה, ומתוך אחד עשר יום שלאחריהם היו שבעה ימי נדות ועוד ארבעה ימי זיבה, הלא כלה מנין י"ח ימי נדות וזיבה לאחר שבעה ימים נקיים, והיום השמיני הוא בודאי מימי נדות (ראה טבלה ב שורה ג).

כללו של דבר, שאין חזר פתח ימי הנדות באשה הפועה בחשונה בפחות משבועה ימים נקיים, ולא יתר על שבעה עשר ימים נקיים, כדברי משנתנו. ואף שאם ראתה ארבעה עשר ימים או יותר היא יוצאת מידי ספק בפחות משבעה ימים והיא בודאי זבה גדולה, מכל מקום אינה חוזרת לפתח נדותה אלא לאחר שבעה נקיים, כמבואר לעיל (ע"א).

רב אדא בר אבהו טעה בתחילה בדברי המשנה, וסבר שמנין הימים הנקיים של י"ז וט"ז וכדומה נאמר לענין להחיר את האשה הטועה לבעלה, ועל כן הקשה בדמיה להלן: אמר ליה רב אדא בר אבהו לרבא, למה לי בולי האי - מדוע צריך את כל הימים האלו, תימני שבעה נקיים ותשתרי ו-ותותרן לבעלה, שהרי אפילו אם היא זבה גדולה די לה בכך. אמר ליה רבא, לא נאמר מנין זה כדי להחירה לבעלה, אלא לתקונה ליד נדה ופתחה קאמרינן - ימים אלו נצרכים כדי לתקנה ולהחזירה לסדר קבוע של ימי נדות וזיבה. שכן עד שלא תספור מנין ימים זה לא תוכל לדעת לעולם בכל ראיה שתראה האם היא ראית נדה או ראית זיבה, כמבואר לעיל.

הגמרא מביאה את דברי הברייתא בדין קרבן זבה ומבררת אותם: תנו רבנן, זבה גדולה לאחר שספרה שבעה ימים ונטהרה מטומאתה מביאה שני תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה, העולה מוקטרת כליל על גבי המזבח, והחטאת נאכלת לכהנים. וכל הנשים הפועות בפתח נדתן שחן וזבות, מביאות קרבן זבה, וקרבן חטאתן אינו נאכל לכהנים. שהרי חטאת העוף אינה נשחטת אלא נמלקת, ולא התירה התורה לכהנים לאכול עוף שנמלק אלא בקדשים, אבל בחולין הוא נבילה, ומאחר שטועות אלו הן ספק זבות ספק נדות ואינן חייבות בקרבן אלא מספק, נמצא שהעוף שחן מביאות הוא ספק קרבן ספק חולין, והוא אסור באכילה משום ספק נבילה. חוץ מזו שראתה שלשה עשר יום ששינו בה שפתחה שבעה, וחוץ מזו שראתה שנים עשר יום ששינו בה שפתחה שמונה, ששתייהן ודאי זבות, ועל כן הן מביאות קרבן זבה, ונאכל קרבן לכהנים.

מקשה הגמרא על לשון הברייתא 'כל הטועות זבות: אטו ו-וכי כל הפועות זבות, והרי אינן ודאי זבות, אלא רק חשש זיבה יש בהן. ו-ועוד קשה, איך אומרת הברייתא שכל הטועות דינן כזבות ומביאות קרבן מספק, וכי הטועה שראתה רק יום אחד ושני ימים פת איתו קרבן זבה, והרי אפילו אם ראתה כן בימי זיבתה אינה אלא זבה קטנה שאינה חייבת בקרבן. מתרצת הגמרא: אלא כך הוא פירוש דברי הברייתא, כל זבות הפועות, כלומר אותן טועות שיש להסתפק בהן שמא הן זבות, מביאות קרבן ואינו נאכל, חוץ מפתחה שבעה ופתחה שמונה שמביאות קרבן ונאכל, משום שחן ודאי זבות.

ועתה הוא מתאחר ביום אחד, ועדיין יש לחשוש לרינון. מתרצת
הגמרא: איחור של יום אחד לא אדעתייהו דאנישי – אין עולה
על דעת בני אדם לתמוה עליו ולרנן מחמתו על חכמים, ועל כן
אין לחשוש לו.
הגמרא מביאה שיטה אחרת בביאור דברי המשנה 'לא נראה
יתר על שמונה': עולא אמר, כוונת המשנה היא שלא נראה
לחכמים לחסר יתר על שמונה – לעשות יותר משמונה חודשים
חסרים בשנה, ומאי טעמא קאמר – ואמר זאת תנא המשנה
כנתינת טעם לדברי הרישא, ולא כדין בפני עצמו. וכך הוא
פירוש דבריו, מה טעם אין פוחתין מארבעה חודשים
המקופרים בשנה, משום דלא נראה לחכמים לחסר יתר על
שמונה חודשים, מהטעם המבואר בסמוך.
מקשה הגמרא: מאי שנא תשעה דלא עושים אותם חסרים,
משום דאם כן מיתרא סהרא תלתא יומי – נמשכת הלבנה
הישנה של אלול שלשה ימים לאחר ראש השנה של השנה
הבאה, שכן בשנה כסדרה חל ראש השנה ביום המולד כאמור,
ועל ידי חיסור שלשה חודשים נוספים יוקדם ראש השנה בשלשה
ימים. אם כן השתא נמי – גם עתה כשנעשה שמונה חסרים קא
מיתרא תרי יומי – תתמשך הלבנה הישנה יומיים לאחר ראש
השנה מחמת חיסור שני החודשים הנוספים. מתרצת הגמרא:
בדאמר רב משרשיא לתרץ את דברי הברייתא להלן, שהיא
מדוברת בגון שהיתה שנה מקופרת, וכא נמי יש להעמיד את
דברי משנתנו בגון שהיתה שנה שלפניה מקופרת ועשינו את
חודש העיבור מלא, ונמצא שהתאחר ראש השנה של שנה זו יום
אחד לאחר מולד תשרי. ומעתה אף אם נעשה בשנה זו שמונה
חסרים לא תתמשך הלבנה הישנה יומיים לאחר ראש השנה
הבא, שכן דל ירחא חסירא בחדרי ירחא מליא – הסר חודש
חסר אחד של שנה זו כנגד חודש העיבור המלא של השנה
שעברה. כלומר, הקדמת ראש השנה הבא מחמת החודש החסר
השמיני של שנה זו, מתבטלת על ידי איחור ראש השנה הקודם
מחמת חודש העיבור של השנה שעברה.
שוב מקשה הגמרא: ואכתי איכא חד יומא – והרי גם באופן זה
עדיין מתאחר המולד לאחר ראש השנה הבא ביום אחד, שכן
לולא החודש המלא מהשנה שעברה היה מתאחר ביומיים,
ועתה הוא מתאחר ביום אחד. מתרצת הגמרא: משום איחור
המולד ביום אחד בלבד לא יבואו הבריות לרנן אחר חכמים,
משום דבכרי איתחווני איתחוי ואנן לאו אדעתין – יסברו
שאכן נראה המולד לבית דין בראש השנה, אלא שלא עלה
בדעתנו לשים לב ולראותו, ורק כאשר יתאחר המולד ביומיים
יבואו לרנן על חכמים.

קדים אתי סהרא תלתא יומי – מקדים ובא מולד הלבנה
שלשה ימים לפני ראש השנה של השנה הבאה. שכן אם השנה
היא כסדרה חודש אחד מלא ואחד חסר, נמצא שמדי שני
חודשים שהם חמשים ותשעה יום משתוה יום ראש חודש עם יום
המולד, שכן בין מולד למולד ישנם כ"ט וחצי יום ותשע"ג חלקי
השעה, ובשני מולדות יחד יש חמשים ותשעה וכשעה ומחצה.
ולפי חשבון זה ראש השנה ומולד תשרי מתקדם בארבעה ימים
מימות השבוע מראש השנה ומולד תשרי שלפניו, וכגון שחל
מולד תשרי בליל שבת ובאותו יום נקבע ראש השנה, מולד
תשרי וראש חודש תשרי של השנה הבא יחול בליל יום רביעי.
אבל אם נעשה תשעה חודשים מלאים ושלשה חסרים, יתוספו
עוד שלשה ימים למנין ימי השנה, ויחול ראש השנה של השנה
הבאה שלשה ימים לאחר מולד תשרי, שכן מולד תשרי יחול
בליל רביעי, ואילו ראש השנה יקבע בליל שבת שלאחריו. ואין
לעשות כן כדי שלא ירננו הבריות על חכמים שהם עושים ככל
שירצו, וקובעים את החודשים מבלי להתחשב בזמן האמיתי של
המולד.
מסיקה הגמרא את קושייתה: הלא מטעם זה גם אין לעשות
שמונה חודשים מלאים, שהרי השתא נמי קא קדים אתי תרי
יומי – גם עתה יקדם המולד לראש השנה בשני ימים, מחמת
תוספת שני הימים של שני החודשים המלאים היתירים, וגם בכך
יבואו הבריות לרנן על חכמים. מתרצת הגמרא: בדאמר רב
משרשיא להלן (ע"ב) לתרץ את מה ששינו בברייתא שלפעמים
חל ראש השנה באותו יום בשבוע שחל בו יום הנף העומר,
שמדובר בגון שהיתה שנה זו מקופרת, וכא נמי בדברי
משנתנו שאפשר לעשות שמונה חודשים מלאים, מדובר בגון
שהיתה שנה שלפניה מקופרת, וחודש אדר שנוסף לצורך
עיבור השנה בדינו לעשותו כל סוג חודש שהוא, בין מלא של
שלשים יום, ובין חסר של כ"ט יום. ואם עשינו את חודש העיבור
של השנה שעברה חסר, נמצא שהקדמנו את ראש השנה של
שנה זו שלאחריה יום אחד לפני המולד. ומעתה אף אם נעשה
בשנה זו שמונה מלאים לא יתאחר ראש השנה הבא יומיים
אחרי המולד, שכן דל ירחא מליא בחדרי ירחא חסירא – הסר
חודש מלא אחד של שנה זו כנגד חודש חסר אחד של שנה
שעברה. כלומר, כנגד איחור ראש השנה הבא ביום אחד מחמת
החודש המלא השמיני, מקדים חודש העיבור החסר של השנה
שעברה את ראש השנה הבא ביום אחד.
שוב מקשה הגמרא: ואכתי חד יומא – והרי גם באופן זה עדיין
מתאחר ראש השנה יום אחד אחרי המולד, שכן לולא החודש
החסר מהשנה שעברה היה מתאחר ראש השנה הבא ביומיים,

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה סיון, תשכ"ב

ברוקלין.

מרת חי' בתי' תחי'

ברכה ושלום!

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבה מיי סיון עם המצורף אליו, ובהתענינות ראייתי את הכול

המצורף.

ובכלל הרעיון נכון הוא ומכמה טעמים, אלא שלפלא קצת ציור הלוחות אשר בודאי יודעת
שצריכים להיות מרובעות גם מלמעלה ולא בחצי עיגול, וכמבואר ממאמרי חז"ל בכ"מ [ומהם בבא
בטרא יד, א] וכמפורסם ג"כ עיי' הציור שעל השיחות לנוער וכו' כוונתי בהני"ל לא לשם בקורת סרק אלא
שכאשר יתמו כולם (ובולים אלה) לתקן בהדפסה הבאה ועד"ז בשאר המקומות בס נמצא ציור לוחות.

המשך בעמוד סא

ערכין. פרק שני – אין נערכין דף ט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קעז רש"י תוספות

מאי שנא תשעה דלא – דאם כן מקדים סיהרא שלשה ימים. שאם מולד תשרי בתחילת ליל שבת – מולד תשרי הבא ביום רביעי שמונה שעות. וכי עבדין אחד מלא ואחד חסר – נקבע ראש השנה ברביעי, וכשאנו עושים תשעה מליאים – הרי הקביעות מתאחר שלשה ימים, ונודח ראש השנה מיום המולד שלשה ימים, שהקביע יודיה ביום שבת, ומיום ארבע היה המולד. השתא נמי קדים תרי יומי, שמאחר הקביע שני ימים למולד יום רביעי יום חמישי, וביום שישי יודיה הקביע, והרי דמקדים תרי יומי, דמיום רביעי תהיה נראה לבנה החדשה. וקשה לרש"י: לישני דמשכחת דלא מקדים שני ימים – כגון דמולד קביע שעבר היה ביום רביעי, דשית שעי מיכסי סיהרא, ולא תראה עד למחר ביום חמישי, דלא מקדים רק חד יומא. דבבחי מיתוקמא לפי התירוצן דאן המולד נראה ביומו, משום דמיכסי סיהרא שית שעי. כך פירש בקונטרס, דפירש: הבא נמי כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבור שנה חדש, ושדי חמש עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע, ותמצא מולד תשרי ביום חמישי עשרים ואחת שעה. ושית שעי מיכסי סיהרא, תמצא שלא תראה הלבנה עד ליל ששה (ועיבור שנה חדש) ואין מאחר קביע של שנה זו משל אשתקד בשביל העיבור רק חמשה ימים. ולולי שני מליאים היה הקביע

ביום חמישי, בשביל (ה) (ב') מליאים יתירים על אחד מלא ואחד חסר מתאחר הקביע יום חמישי ויום ששי, וקבע ביום שביעי כמו אשתקד. והשתא לא קרמה ראית הלבנה לקביע אלא יום אחד. ופירש בקונטרס: ואף על גב דזימנן דאיכא, כגון אם היה המולד דאשתקד בערב שבת בשמונה עשר ונקבע בשבת, וכי שדית חמש עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע תמצא המולד ביום חמישי ארבע עשרה, וראית הלבנה בו ביום, ועתה קבעו בשבת, דהא שמונה מליאים עברה, והשתא קדים תרי יומי – לאו פירכא היא, דאנן בבחי מוקמינן – בדלא קדים אלא חד יומא. ועוד קשה לו: השתא דקאמר התלמוד מקדים תרי יומי – משמע

דלעולם לא אירע כן, והשתא אנו דוחים בו מולד הבא בגטריד וקבע ביום חמישי, ואיכא תרי יומי! וליכא לדחויי דהשתא לא איכפת לן מהיא, דמבמה דברים אמר מנהג שוה למה שהיה בימי האמוראים, דבימיה לא היו דוחין יום אחד מפני ערבה כאשר אנו דוחים. דהא ליתא, דהא רש"י פירש ותיירן: דלכך לא דחו השתא יום שביעי לקיים מצות שופר, משום דאם כן זימנן דאשכחן דמקדים תרי יומי, דאירע המולד בה"ח ונודח גם למחר משום תרי שבי, ואי דחינו ליה גם ביום שביעי עד יום ראשון – אשתכח דמקדים תרי יומי. השתא נמי דייקנן: ותיירן רש"י: דלכך אין אנו תופסין גטריד להקדים תרי יומי, דלבני בבל מיכסי סיהרא שמונה עשרה מהדחא (ושית מעתיקא) כדאייתא סוף פרק קמא דראש השנה (ב,ב), ולא היו מקדים תרי יומי, הואיל ולא לכל נראית באותו יום עד למחר. ואם תאמר: אם כן, מאי קשיא ליה (תרי) נמי מקדים תרי יומי? דלא כשהשתא דאשתקד בתחילת ליל שבת האידנא ברביעי שמונה שעי, וליכא הקדמה תרי יומי! ויש לומר: דמשמע ליה דהמולד דאשתקד היה ביום שישי שמונה עשרה וא למשה, דומיא דרישא דאין פוחתין במעוברין דחמישי מעוברין שמונה חסירים. דבכך תתפרש שנה שלפניה מעוברת – פירוש: שנה זו שעשינו בה שמונה משכחת פירושו של עולא דשמונה חסירים עבדין, רק כבהאי גונא שמולד דאשתקד היה מיום שלפני הקביע. הילכך משמע ליה לרב הונא דסיפא נמי מיירי בבחי, שהמולד דאשתקד קדם ליום הקביע בשנה שמונה עשרה, הילכך האידנא המולד ביום ארבעה שתי שעות, דכי נמי מיכסי שמונה עשר שעות תראה ביום רביעי. ונודח השתא להא, אמאי לא שני דאשתקד היה המולד בשביעי עשר שעות. דמשמע ליה דומיא דסיפא, דהמולד ביום שלפני הקביע. ואם תאמר: למאי דפרשין דלא תפסין למקדים סיהרא אם לא קדם שמונה עשרה שעה, מאי קאמר בתחילת הסוגיא: השתא קדים תרי יומי כי עבדין שני מליאים יתירים על כסדרן? ומאי קאמר? הלא יכול להיות דבשני מליאים היה המולד לתשעה שעות, דכל אותו יום לא תראה לבני בבל! ויש לומר: דפרין מקדים תרי יומי היכא מהיא דאשתקד אירע המולד ביום שלפני הקביע (וביום ששי שעה, לא האידנא יארע ביום הקביע, דכי נמי תתכסה שמונה עשרה תראה אחר כך. רש"י). **הבא** נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת – באותה שנה קיימין, הוה ליה למימר דהשנה מעוברת, ולכן עבדין בשמונה מליאים. כי הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת – פירוש: שנה זו שעשינו בה שמונה מליאים. ואם לא היה העיבור, אם אשתקד היה הקביע והמולד בשבת – יודיה הקביע השנה זו אם יהיו כסדרן ביום רביעי (שבו המולד), ובכשמוספין מליאים יתאחר עד יום אחד עד יום שביעי. ואבל בעיבור המולד אירע ביום חמישי עשרים ואחת שעות, ולא נראה עד יום ששי, הרי דלא מקדים רק חד יומא. **מחך** יומא לא אדעתא דאניש – משמע דעבדי השתא שמונה מליאין היכא דליכא מקדים רק מחד יומא. וקשה: האידנא דאנו דוחים גטריד משום דבשנה הבאה יהיה בשביעי שמונה עשרה, וקבע ביום שני ואיכא ששה ימים, ונעשה שני מליאים, ואבתי ליכא אלא חד יומא! וצריך לומר: דלא רצו לחקן אותם ססדרו לנו עיבורים וקביעות שיאריכו בשום פעם השנה יותר משבעה מליאים. **מאי** טעמא של חסירים דלא – דאם כן מיתירא סיהרא תלתא יומי. דבכסדרה יארע הקביע ביום המולד ביום רביעי, ובשביל שלשה חסירים בצרי משתא ליום יקבע ביום ראשון, תרי נמי מיתירא תרי יומי, ויודיה הקביע ביום שני. **כגון** ששדחה שנה שלפניה מעוברת – ועיבור שנה שלשלי, ונמצא הקביע היה ראוי להיות ביום שני, ובשביל השמונה חסירים יתאחר עתה בשביל חדש העיבור שהוא משלשים יום, שני ימים יותר, ויודיה ביום רביעי, והמולד יהיה בחמישי עשרים ואחת שעות. והיינו הא דפרין: אבתי איכא חד יומא ואי קשיא: תרי יומי נמי איכא, דשית שעי מיכסי ולא תראה עד יום ששי! תשובה דלרב: דמיייר דאשתקד היה המולד חמש שעי ביום שלפני הקביע. דכי תשים חמש עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע יודיה המולד (לפני תשע שעי מיום, וכולה לראות ביום חמישי לבני ארץ ישראל, ואין זה מקדים רק חד יומא. אבל ודאי, אם אשתקד היה המולד בתחלת השבת, שהשנה יהיה ביום חמישי עשרים ואחת שעות ולא תראה באותו יום – או לא נעשה שמונה חסירים, דאם כן מיתיר סיהרא שני יומי, ואם תאמר: ונהי דלרב הונא, דסיפא קאמר: לא נראה לעבר יתר על שמונה, הא שמונה עבדין, ולא משכחין אלא בשנה מעוברת, והיכא דלא נראית כלל ביום חמישי עד יום ששי, ארישא דמתניתין אין פוחתין מארבעה חסירים מליאים – זקוק הוא לפרש כעולה. משום דאין מחסרין יתר משמונה – הא שמונה עבדין, והיינו היכא דנראית ביום חמישי עצמו, דאשתקד קודם המולד לקביע – אם כן יהי לדחויי יום ששי! דתנא דמתניתין נחת לאורויי לן כל מה שיכולין אנו לשנות וחדשים מכסדרן. תנא ברישא דשמונה חסירים עבדין – אם אשתקד קדם המולד לקביע, ובסיפא תנא דשמונה מליאים עבדין – אם לא קדם אשתקד מולד ליום קביעו. ולמאי דפרישית לעיל, מיתוקמא רישא וסיפא בחד גוונא.

קדים [אתי] סיהרא – חדתא שלשה ימים קודם ראש השנה. שהמולד ביום רביעי, וראש השנה בשבת, ומרנני עלמא בתר רבנן, למימר: כל מה דבעו עבדי. **כדאמר רב משרשיא** – לקמן, גבי עצרת: כגון שהיתה שנה מעוברת. הכא נמי, כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת. **עיבור שנה חדש** – ובידינו לעשות חדש של תוספת השנה בין מלא ובין חסר. ואת עיבור

של שנה של אשתקד עשינו חסר, ונמצא שהקדמנו תשרי שעבר לפני מולדו כמדת חסרון חדש אחד, לפיכך אנו יכולין לאחר תשרי זה כמדת מילוי חדש אחד, כדאקמרי: דל ירחא מליא לכהדי חסירא. ואבתי חד יומא – ואף על גב דיומא ופלגא היא – חד יומא קרי ליה. והוא הדין נמי אם היתה זו מעוברת הוה מצוי נמי לתרוצי, דנראה לעבר שמונה חודשים. והאי דנקט שנה שלפניה – משום דלא מיתוקמא מתניתין בשנה מעוברת, דקתני: אין פוחתין מארבע חודשים מעוברין, הא בארבעה מעוברים סגי. ואי במעוברת – פשו להו תשעה חסירין, ובין לרב הונא בין לעולא אפילו שמונה חסירין ליכא לאוקמא אלא במעוברת, אבל תשעה – לא בפשוטה ולא במעוברת כדלקמן. **אדעתיהו דאניש** – אחד יומא לא תמחי, ולא מרנני. **מיתירא סיהרא** – עתיקא שלש יומי אחר ראש השנה. דסדר תולדות החדשים למולד הלבנה אחד מלא ואחד חסר כדפרישית, וכי עבדת תלתא חסירין – טפי מקדמת ליה לראש השנה שלש יומי. **שהיתה שנה שלפניה** – של אשתקד מעוברת, וחדש העיבור שלשים יום, ולמנן הלבנה לא היו אלא עשרים ותשעה ופלגא, אשתכח דמאחרת לראש השנה פלגא יומא, והשתא לא קדים לראש השנה אלא יומא ופלגא. וכיון דלא הוה שנים שלמים – חד קא חשיב ליה. והיינו דקא פרין: ואבתי איכא חד יומא. **איתחזיי איתחזי** – לבנה לבית דין, ואנן הוא דלא אדעתין למימסר נפשין ולמחזייה, הילכך לא מרנני.

דלעולם לא אירע כן, והשתא אנו דוחים בו מולד הבא בגטריד וקבע ביום חמישי, ואיכא תרי יומי! וליכא לדחויי דהשתא לא איכפת לן מהיא, דמבמה דברים אמר מנהג שוה למה שהיה בימי האמוראים, דבימיה לא היו דוחין יום אחד מפני ערבה כאשר אנו דוחים. דהא ליתא, דהא רש"י פירש ותיירן: דלכך לא דחו השתא יום שביעי לקיים מצות שופר, משום דאם כן זימנן דאשכחן דמקדים תרי יומי, דאירע המולד בה"ח ונודח גם למחר משום תרי שבי, ואי דחינו ליה גם ביום שביעי עד יום ראשון – אשתכח דמקדים תרי יומי. השתא נמי דייקנן: ותיירן רש"י: דלכך אין אנו תופסין גטריד להקדים תרי יומי, דלבני בבל מיכסי סיהרא שמונה עשרה מהדחא (ושית מעתיקא) כדאייתא סוף פרק קמא דראש השנה (ב,ב), ולא היו מקדים תרי יומי, הואיל ולא לכל נראית באותו יום עד למחר. ואם תאמר: אם כן, מאי קשיא ליה (תרי) נמי מקדים תרי יומי? דלא כשהשתא דאשתקד בתחילת ליל שבת האידנא ברביעי שמונה שעי, וליכא הקדמה תרי יומי! ויש לומר: דמשמע ליה דהמולד דאשתקד היה ביום שישי שמונה עשרה וא למשה, דומיא דרישא דאין פוחתין במעוברין דחמישי מעוברין שמונה חסירים. דבכך תתפרש שנה שלפניה מעוברת – פירוש: שנה זו שעשינו בה שמונה משכחת פירושו של עולא דשמונה חסירים עבדין, רק כבהאי גונא שמולד דאשתקד היה מיום שלפני הקביע. הילכך משמע ליה לרב הונא דסיפא נמי מיירי בבחי, שהמולד דאשתקד קדם ליום הקביע בשנה שמונה עשרה, הילכך האידנא המולד ביום ארבעה שתי שעות, דכי נמי מיכסי שמונה עשר שעות תראה ביום רביעי. ונודח השתא להא, אמאי לא שני דאשתקד היה המולד בשביעי עשר שעות. דמשמע ליה דומיא דסיפא, דהמולד ביום שלפני הקביע. ואם תאמר: למאי דפרשין דלא תפסין למקדים סיהרא אם לא קדם שמונה עשרה שעה, מאי קאמר בתחילת הסוגיא: השתא קדים תרי יומי כי עבדין שני מליאים יתירים על כסדרן? ומאי קאמר? הלא יכול להיות דבשני מליאים היה המולד לתשעה שעות, דכל אותו יום לא תראה לבני בבל! ויש לומר: דפרין מקדים תרי יומי היכא מהיא דאשתקד אירע המולד ביום שלפני הקביע (וביום ששי שעה, לא האידנא יארע ביום הקביע, דכי נמי תתכסה שמונה עשרה תראה אחר כך. רש"י). **הבא** נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת – באותה שנה קיימין, הוה ליה למימר דהשנה מעוברת, ולכן עבדין בשמונה מליאים. כי הכא נמי כגון שהיתה שנה שלפניה מעוברת – פירוש: שנה זו שעשינו בה שמונה מליאים. ואם לא היה העיבור, אם אשתקד היה הקביע והמולד בשבת – יודיה הקביע השנה זו אם יהיו כסדרן ביום רביעי (שבו המולד), ובכשמוספין מליאים יתאחר עד יום אחד עד יום שביעי. ואבל בעיבור המולד אירע ביום חמישי עשרים ואחת שעות, ולא נראה עד יום ששי, הרי דלא מקדים רק חד יומא. **מחך** יומא לא אדעתא דאניש – משמע דעבדי השתא שמונה מליאין היכא דליכא מקדים רק מחד יומא. וקשה: האידנא דאנו דוחים גטריד משום דבשנה הבאה יהיה בשביעי שמונה עשרה, וקבע ביום שני ואיכא ששה ימים, ונעשה שני מליאים, ואבתי ליכא אלא חד יומא! וצריך לומר: דלא רצו לחקן אותם ססדרו לנו עיבורים וקביעות שיאריכו בשום פעם השנה יותר משבעה מליאים. **מאי** טעמא של חסירים דלא – דאם כן מיתירא סיהרא תלתא יומי. דבכסדרה יארע הקביע ביום המולד ביום רביעי, ובשביל שלשה חסירים בצרי משתא ליום יקבע ביום ראשון, תרי נמי מיתירא תרי יומי, ויודיה הקביע ביום שני. **כגון** ששדחה שנה שלפניה מעוברת – ועיבור שנה שלשלי, ונמצא הקביע היה ראוי להיות ביום שני, ובשביל השמונה חסירים יתאחר עתה בשביל חדש העיבור שהוא משלשים יום, שני ימים יותר, ויודיה ביום רביעי, והמולד יהיה בחמישי עשרים ואחת שעות. והיינו הא דפרין: אבתי איכא חד יומא ואי קשיא: תרי יומי נמי איכא, דשית שעי מיכסי ולא תראה עד יום ששי! תשובה דלרב: דמיייר דאשתקד היה המולד חמש שעי ביום שלפני הקביע. דכי תשים חמש עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע יודיה המולד (לפני תשע שעי מיום, וכולה לראות ביום חמישי לבני ארץ ישראל, ואין זה מקדים רק חד יומא. אבל ודאי, אם אשתקד היה המולד בתחלת השבת, שהשנה יהיה ביום חמישי עשרים ואחת שעות ולא תראה באותו יום – או לא נעשה שמונה חסירים, דאם כן מיתיר סיהרא שני יומי, ואם תאמר: ונהי דלרב הונא, דסיפא קאמר: לא נראה לעבר יתר על שמונה, הא שמונה עבדין, ולא משכחין אלא בשנה מעוברת, והיכא דלא נראית כלל ביום חמישי עד יום ששי, ארישא דמתניתין אין פוחתין מארבעה חסירים מליאים – זקוק הוא לפרש כעולה. משום דאין מחסרין יתר משמונה – הא שמונה עבדין, והיינו היכא דנראית ביום חמישי עצמו, דאשתקד קודם המולד לקביע – אם כן יהי לדחויי יום ששי! דתנא דמתניתין נחת לאורויי לן כל מה שיכולין אנו לשנות וחדשים מכסדרן. תנא ברישא דשמונה חסירים עבדין – אם אשתקד קדם המולד לקביע, ובסיפא תנא דשמונה מליאים עבדין – אם לא קדם אשתקד מולד ליום קביעו. ולמאי דפרישית לעיל, מיתוקמא רישא וסיפא בחד גוונא.

שני חסירים ליום הגף – ששה עשר בנין. אחד מלא ואחד חסר – לאור עיבורו. פירושו: ליל שאחר עיבורו (דעיבור) דהיינו ליום שלשים ואחד, ידיום שלשים ואחד בנין הוא באותו יום שאירע בו שבעה עשר בנין שהוא יום שלישי לפסת. **סוף** לאחרים ביום חגן לא משכחת עלו' – כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבורה שלשים, וכיון דעצמו עיבור

שנה משלשים יום – יש לנו לחסר חודש אחד מהשלמים של הקיץ, לכך אשכחן ביום הנק.

מעשה ועשה רבי תשעה חסרים ונראה חודש בזמנו – מולד תשרי ביום קביעות השנה. והיה רבי תמיד: היאך עשינו תשעה חסרים ונראה חודש בזמנו? פירוש: רבי סבור דקיבוע ומולד דאשתקד היה ביום שביעי, ועשה תשעה חסרים, והוקבע שנה ביום ראשון. ועל כן היה תמיד, לפי מה שסבור דאשתקד הקיבוע והמולד ביום שביעי – אם כן השנה לא היה בדין עד יום רביעי, ולא תראה הלבנה שלשה ימים אחר הקיבוע. אמר לפניו רבי שמעון בנן: שמה שנה מעוברת היתה, ועיבור שנה שלשים, ואשתקד עשנו שנים מלאים. דל תלתא בהדי תלתא וקס ליה ארובותיה: פירוש: שנה מעוברת היתה שנה זו שעשינו התשעה חסרים, ודאי אשתקד היה הקיבוע ביום שביעי, ועל ידי שעשינו שנה זו מעוברת ועיבור שנה שלשים – היה בדין שיתאחר השנה הקיבוע משל אשתקד ששה ימים, וקבע ביום רביעי, ועל ידי שעשה רבי שלש חסרים הוקבע השנה ביום ראשון. ואשתקד עשינו שנים מלאים, וקדים המולד לקיבוע דאשתקד שני ימים, ואיירע המולד דאשתקד ליום שלשי, וכי שרית חמישי עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע, יהוי המולד השתא ביום ראשון, ולכך נראה עתה ביום הקיבוע. ולאכורה אשתקד חסרי המולד מיום

שֶׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים וְשֵׁשׁ יוֹם, הָאֵל פִּיֶּצֶד? שְׁנֵיהֶם מֵלֵאִין - שֵׁשׁ, שְׁנֵיהֶם חֲסִירִין - שְׁנַיִם, אֶחָד מֵלֵא וְאֶחָד חֲסֵר - אֲרֻבָּעָה. מִתִּיבִי: "הֲרֵגִי נָזִיר בִּימֹת הַחֶמְדָּה" - מִזְנֶה נְזִירוֹת שֶׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשֵׁשִׁים וְחֲמִשִּׁים יָמִים כְּמִנְיֵן יְמֹת הַחֶמְדָּה, "בִּימֹת הַלְכָנָה" - מִזְנֶה נְזִירוֹת שֶׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים וְאֲרֻבָּעָה יָמִים כְּמִנְיֵן יְמֹת הַלְכָנָה; וְאִם אֵינָא, זִמְנִין דְּמִשְׁכַּחַת לָהּ שֵׁשֶׁהּ - בְּגִדִּים הַלֵּךְ אַחֵר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם וְרוֹב שְׁנַיִם. וְאֵל רַבִּי סָבֵר לָהּ כֶּרֶב הוֹנָא, דְּתִנָּא: מַעֲשֵׂה וְעֵשֶׂה רַבִּי כֶּרֶב הוֹנָא תַשְׁעָה חֲסִירִים וְנִרְאָה חֹדֶשׁ בְּזִמְנָה, וְדִהּ רַבִּי תַמִּיָּה וְאוֹמֵר: עֲשִׂינוּ תַשְׁעָה חֲסִירִין וְנִרְאָה חֹדֶשׁ בְּזִמְנָה! אָמַר לְפָנָיו רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר רַבִּי: שְׁמָא שְׁנָה מְעוּבֶרֶת הִיְתָה, וְעִיבָר

קייטא, ועבדין ארבעה מלאים, וזוהי ליה נמי לאור אור עיבורו **אלא** — הא דקתני: לעולם לאור עיבורו ולא יותר כל החדשים (כוליה) כסדרן. **אלא ארבעה ימים** — אם אירע ראש השנה ביום ראשון, יבא לשנה הבאה ליום חמישי, דהא בבסדרן מקלע לאור עיבורו. **דל ירחא** — דקייטא, ועבדי ליה חסר, לבגדי ירחא דעיבור שנה שבתא ליה מלא. דבי עבדין נמי ניסן ואירי חסירין יחד. **דאור אמרינן**: אם היתה שנה מעוברת — חמשה, וכין דעיבור שנה שבתא, אי אלעך ראש השנה לראש השנה, דהא כי מוספת דל חדש מלא על ידו שטא — מאחרת ליה לראש השנה תרי יומי. **העברך אחריים מנינא אתא לאשמועינן** — בתמיה: כיון דכסדרא אית להו, פשיטא דאין בין זה לזה ארבעה. והכי איבעי לו ידענא דאין בין זה לזה אלא ארבעה! **הא קמשמע לן**] — אי הוה אמרי: אין מעברין את החדש לצורך הוה אמנאי: הני סהדי ביום שלשים — על כרחך תעברוהו, משום דמזעו לקדש על פי עדים. **קא משמע לן** כו' — דהכי משמע, דהאי סו לא נראית להלבנה. **והאיכא יומא דשני** — כלומא, נהי נמי דבתר מולדות להלבנה אזלי אחריים, מיהו יומנין דאיכא חמשה יומא דשעי, דלשלש שנים טפי חד יומא טופינאי. דבין מולד זה למולד שנה הבאה איכא ארבעה ימים ושמונה שעות שנים, לכל שנה שמונה שעות — תמצא יום אחד. **ויומא דתלתין שנין** — שהרי נח השמונה מאות שבעים וששה ארבעה שבעים וששה, תמצא יום לשלשים שנה, שהרי ארבע ושמנים חמשים בשהה, חשוב חמשה שמונה מאות ששים וארבעה וארבעה — עשרים וארבע שעות, שהן יום אחד. **ואף שמואל סבר להא דרב הונא** — דשמונה מיליאן נמי עבדינן, ש מרחשון ואייר, אם תעשה מילאים — נמצא שנה עודפת שני ימים על כסדרן, והרי היא שלש מאות חמשים וששה. **שני** אם תעשה חסירין — נמצאת שנה חסירה שני ימים מכסדרן, והרי היא שלש מאות חמשים ושנים, וכסדרן שלש מאות **הריני נזיר כימות החמה** — (או) שאמר כמנין ימות החמה — מונה נזירות שלש מאות ששים וחמשה. **ואף רבי סבר ונראה חדש** — לבנה תשרי בזמנו, ביום קביעות ראש השנה. והרי **רבי תמה** — לפי שהיה לאחר להלבנה לשנה

למתינתין בתרתי מלי סבר לה כרבן שמעון בן
מנצן שלישי. והבי מפרשא מתינתין אין פוחתין
דינן טפי משמונה חסירין, הא שמונה חסירין —
גזברת, ועיבור שלישי, וכדעולא. ולא נראה
לעבר יורו על שמונה — הא שמונה מליאן
עבדין. ובמעוברת ועיבורה עשרים ותשעה,
ובדלעיל, והיינו כרבן שמעון. ועולא סבר לה
כתנא קמא דלעולם שלישי, הלכך לא
מיתקמא מתינתין אלא בחד טעמא, ולא
נראה לחסר יותר משמונה קתני, הא שמונה
עבדין, ובמעוברת ועיבורה שלישי. אבל
לעבר — אפילו שמונה מליאן נמי לא
עבדין, דקדים סיהרא שני יומי. דמעוברת
ועיבורה עשרים ותשעה ליכא לאוקומיה
כרב הונא, דאין עיבור שנה בציר משלשים.
אלא כיום הגף — באותו יום שאירע בו
ששה עשר בניסן. לפי שבששה עשר בניסן
אנו מתחילין למנות עיבורה, ויום חסר
איכלע בתוך ראשון להתחלת המנין, דיום
ארבעים ותשעה הוי סוף שבת שביעית,
וביום חמשים מתחיל השבוע. **ואין ראש**
השנה ב' או לאר עיבורי — לאור עיבורו
של ניסן, כיום שאירע בו שלושים ואחד של
ניסן. כגון, אם ניסן בראשון בשבת — הוי אור
עיבור שלישי בשבת. להכי קרי ליה "אור
עיבורי" — שזוא לילה שב מבעבר חודש,
שכשעושים ראש חודש יום שלישי ואחד
הוי חדש שעבר מעובר. **שניהם חסירין** —
כסליו וסיון, וכיון דהוו להו ארבעה חסירין
כסתותא, וארבעה חסירים בקייטא — הוי
ראש השנה ביום הגף. דהא אדאינא עבדין
לעולם חדש ימות החמה כסדרן, יש לנו
סימן קבוע: א"ת ב"ש ג"ר. לשלש של פסח
הוי ראש השנה, דהיינו לאור עיבורו. וכי
עבד חד חסר טפי — מקדמת ליה לראש
השנה חד יומא, דהיינו ליום הגף. אלא לרב
הונא דאמר: מעוברין נמי עבדין, אי כיון
דעבדין בימות החמה ארבעה מליאן —
נאמרת לראש השנה חד יומא. דהוה ליה
לאור אור עיבורו של ניסן ליום רביעי של
פסח. **הא שבעה עבדין** — אפילו לעולא.
דהא דלא עבדין שמונה מליאן — משום
דקדים אתי סיהרא תרי יומי, אבל שבעה,
דלא קדים אלא חד יומא — עבדין. והא
זימנא ודלא עבדין כסתותא, ועבדינא
לחדש החורף עבדין, ומעברין ליה
חרים הוא, דלית להו מליאן וחסירין, ולדידהו
נו כולחו כסדרן. **כיום הגף לא משכחת לה** —
כי דעבדין שבט ואדר הראשון מליאן ביחד,
נתי חסירין באדי הדדי — הוו להו שיתא בין
להו בקייטא ארבע חסירין — ומיקלע ביום הגף.
לממרא: אין מעברין את החדש לצורך, וממלא
יולי בחדש שנראה בזמנא, אבל היכא דלא אתו
אנקוט בידך: ארבעה מימין בין זה לזה, ואפילו
ימימין בשנה פשוטה בין פסח לפסח. דהא איכא
מומנה מאות שבעים וששה חלקים, צא לשלש
מומנה מאות ששים וארבעה, מכל שמונה מאות
בע שעות — הוי שלששים שמונה מאות ששים
שנים **מליאם** — שניהם מן החסירין (שנים) כן
חסירין — שנים מן המליאן, כגון כסליו וסיון.
משום וארבעה. אלמא עבדין תמניא מליאן.
כרב הונא — דאמר: עבדין שמונה מליאם.
שהרי הקדימו הקביעות שלשה ימים.
והיבור

שוב מקשה הגמרא: הלא סוף סוף לאַחרים גם ביום הנה לא
 מִשְׁפָּחָה לָהּ שיחול ראש השנה, שהרי לשיטתם לעולם ניסן
 וסיון ואב מלאים ואייר ותמוז ואלול חסרים, ואם כן לעולם יחול
 ראש השנה ביום השבוע שחל בו א' אייר, שהוא יום אחד לאחר
 יום השבוע שחל בו יום הנה. מתרצת הגמרא: אִמְר רַב
 מִשְׁרָשָׁיָא, גם לפי אחרים ישנו אופן שיחול בו ראש השנה ביום
 הנה, וּבְיָמֵי שְׁהִיְתָה שָׁנָה זוּ מְעוּפָּרָה ועשו את חודש עִיבּוּר
 הַשָּׁנָה שְׁלֹשִׁים יוֹם. דַּל יִרְחָא לְבִהְדִּי יִרְחָא – הסר חודש אחד
 מלא מחדשי הקיץ כנגד חודש העיבור המלא, דמעתה מִשְׁפָּחָה
 לָהּ שיחול ראש השנה ביום השבוע שחל בו יום הנה.
 הגמרא חוזרת לפרש את גוף דברי אחרים: אִמְר לִיה רַב אֲדָא
 בַּר אֲהֵבָה לְרַבָּא, וכי אַחֲרִים מִנֵּינָא אֲתָא לְאַשְׁמֻעִינִי, הרי לא
 היה להם לומר אלא שאין מעברים חודש שעל פי חשבון צריך
 להיות חסר, ואפילו שיש צורך בדבר, וממילא נדע שבין עצרת
 לעצרת ובין ראש השנה יש לעולם הפרש של ארבעה ימי שבוע.
 מתרצת הגמרא: הָא קָא מִשְׁמַע לָן אַחֲרִים, דְּלֹא בְּעִינֵי לְמַצּוֹה
 לְקַדֵּשׁ עַל פִּי הָרִאשִׁי, אלא יש לקדש את החודש על פי חשבון.
 שאם היו אומרים רק שאין מעברים את החודש החסר אפילו
 לצורך, היינו מפרשים בדבריהם, שכן הוא רק באופן שבאו עדים
 שראו את הלכנה ביום השלישים, שאין מעברים אותו אפילו
 לצורך. אבל אם לא נראתה הלכנה ביום השלישים, אין מקדשים
 את החודש הבא אלא למחר, ועושים חודש זה מלא אפילו שעל
 פי חשבון עליו להיות חסר, שכן יש מצוה לקדש על פי הראייה
 ולא על פי חשבון. על כן אמרו 'אין בין עצרת לעצרת אלא
 ארבעה ימים', שמכך משמע שלעולם עושים חודש אחד מלא
 ואחד חסר, אפילו אם לא נראתה הלכנה ביום השלישים,
 מקדשים את יום השלישים בחודש הראוי להיות חסר.
 הגמרא מביאה קושיא על דברי אחרים: מִתְקִיף לָהּ רַבִּינָא, איך
 אמרו אחרים שיש בין עצרת לעצרת ארבעה ימים בלבד,
 וְהָאֵיכָא יוֹמָא דְשַׁעֲרֵי וְיוֹמָא דְתַלְתִּין שָׁנִי – והרי מדי שלש שנים
 ישנו יום אחד שנוסף על ידי שמונה השעות שנוספות בכל שנה
 לשלש מאות חמשים וארבעה ימות השנה, ומדי שלשים שנה
 ישנו יום אחד שנוסף על ידי תתע"ז חלקי השעה הנוספות בכל
 שנה לימות השנה. ומדוע אמרו שאין ביניהן אלא ארבעה ימים
 בלבד.
 מתרצת הגמרא: בֵּינָן דְּלִיתִיהּ לִימֵים נוספים אלו בְּכָל שְׁתָּא
 (–שנה), לֹא קָא חֲשִׁיב אַחֲרִים ימֵים אלו, ולא אמרו 'אין בין
 עצרת לעצרת אלא ארבעה ימים בלבד' אלא בשנה רגילה שאין
 בה את אותם ימים.
 הגמרא חוזרת למחלוקת רב הונא ועולא שהובאה לעיל: וְאִתָּא
 שְׁמוּאֵל סָבַר לָהּ בְּרַב הוֹנָא, שאפשר לעשות שמונה חדשים
 מלאים בשנה. דְּאִמְר שְׁמוּאֵל, אֵין שְׁנַת לְבָנָה פְּחוּתָה מְשַׁלֵּשׁ
 מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם יוֹם, וְלֹא יִתִּירָה עַל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
 וְחֲמִשִּׁים וּשְׁשָׁה יוֹם. הָא בִּצְדָא, שני חדשים שבשנה כסדרה הם
 חסרים, אם היו שְׁנֵיהֶם מְלֵאִין יש בשנה זו שמונה חדשים
 מלאים, ונמצא שיש בה שלש מאות חמשים וששה יום. ושני
 חדשים שבשנה כסדרה הם מלאים, אם היו שְׁנֵיהֶם חֲסִירִין יש
 בשנה זו שמונה חדשים חסרים, ונמצא שהיא עולה למנן
 שלשים חמשים ושנים יום. ואם היו כל חדשי השנה כסדרם
 אֶחָד מְלֵא וְאֶחָד חָסֵר, יש בה שלשים מאות חמשים וארבעה
 יום.
 הגמרא מביאה קושיא על דברי שמואל ורב הונא מברייטא:
 מִיתִיבִי, הלא שנינו בברייטא. דמי שאמר הֲרִינִי נִזְיִר בְּיָמֵי שְׁנַת
 הַחֻמָּה, הרי הוא מוֹנֶה נִזְרֵי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשְׁשִׁים וְחֲמִשָּׁה יָמִים,
 בְּמִנְיַן יָמֵי שְׁנַת הַחֻמָּה. ואם אמר הֲרִינִי נִזְיִר בְּיָמֵי שְׁנַת
 הַלְבָּנָה, הרי הוא מוֹנֶה נִזְרֵי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים וְאַרְבָּעָה

התבאר לעיל, שלדעת רב הונא מבואר במשנה שעושים שמונה
 מלאים חדשים בשנה, ולדעת עולא אף שמונה מלאים אין
 עושים, ועל כן פירש את המשנה באופן אחר. הגמרא מפרשת
 את שורש מחלוקתם: בְּמֵאוֹת קְמִיפְּלִי רַב הוֹנָא ועולא, בְּמִנְיַן יָמֵי
 חוֹדֶשׁ אֲדֵר ראשון שהוא הנוסף לַעִיבּוּר שָׁנָה נחלקו. דְּתִנְיָא,
 בְּמָה הם ימי החודש שמוסיפים לַעִיבּוּר שָׁנָה, שְׁלֹשִׁים יוֹם, זו
 היא שיטת תנא קמא. אבל רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר,
 עושים אותו כל סוג חוֹדֶשׁ שהוא, בין חסר ובין מלא. וסובר רב
 הונא כרבן שמעון בן גמליאל ועל כן העמיד את המשנה באופן
 שהיתה השנה שעברה מעוברת והיה חודש העיבור חסר,
 שבאופן זה אפשר לעשות בשנה זו שמונה מלאים, כמבואר
 לעיל. אבל עולא סובר כתנא קמא, ועל כן לא היה יכול לפרש
 את המשנה באופן זה, שהרי לשיטתו חודש העיבור לעולם מלא,
 ואם כן לעולם אין עושים שמונה מלאים, ולפיכך הוכרח לפרש
 את המשנה באופן אחר.
 הגמרא מקשה על דברי רב הונא מברייטא: מִיתִיבִי, הלא שנינו
 בברייטא. אֵין עֲצֵרָה חֻלָּה אֵלָּא בְּאוֹתוֹ יוֹם בִּשְׁבּוּעַ שֶׁחָל בו
 באותה שנה יום הַנֶּהָה העומר והקרבנו שהוא ט"ז בניסן. וְאֵין
 רֹאשׁ הַשָּׁנָה חֻלָּה אֵלָּא אוֹ בְּיוֹם הַשְּׁבּוּעַ שֶׁחָל בו יום הַנֶּהָה העומר
 שקדם לו, אוֹ לְאֹדֶר עִיבּוּרֵי שֶׁל נִסָּן, היינו באותו יום השבוע
 שחל בו יום א' אייר. בְּשִׁלְמָא לְעוּלָא דְאִמְר שְׁמוּנָה חֲדָשִׁים
 חֲסִירִין בשנה עֲבָרִין אבל שמונה מְעוּפָּרִין לֹא עֲבָרִין,
 מִשְׁפָּחָה לָהּ בשנה שעשו בה שמונה חסרים וזיטרו חודש נוסף
 בימות הגשמים וחודש נוסף בימות החמה, ועשו את שְׁנֵיהֶן
 (וכסלו וסיון שזרכם בשנה כסדרה להיות מלאים) לחודש חָסֵר,
 שיחול ראש השנה שלאחריה ביום השבוע שחל בו יום הַנֶּהָה
 העומר. ובשנה כסדרה שהיו חדשיה אֶחָד מְלֵא וְאֶחָד חָסֵר
 והיה סיון מלא, יחול ראש השנה לְאֹדֶר עִיבּוּרֵי – ביום השבוע
 שחל בו א' אייר. אבל לעולם אין חל ראש השנה ביום אחר
 מלבד שני ימים אלו, שכן לשיטת עולא אין מוסיפים לעולם על
 החדשים המלאים שבימות החמה, כדי שלא יהיו יותר משבעה
 מלאים. אֵלָּא לְרַב הוֹנָא דְאִמְר עֲבָרִין גם שמונה חדשים
 מְעוּפָּרִין בשנה, הָא וְיִמְנִין דְּמִשְׁפָּחָה לָהּ שיחול ראש השנה גם
 ביום בשבוע שהוא לְאֹדֶר אוֹר עִיבּוּרֵי – הלילה שלאחר ליל
 עיבורו של ניסן שהוא א' אייר, כלומר ביום שחל בו ב' אייר.
 שהרי כשעושים שמונה חדשים מלאים ארבעה מתוכם הם
 מחדשי הקיץ, ונמצא שנוסף עוד יום על ימי הקיץ, ומתאחר
 ראש השנה ביום נוסף. מתרצת הגמרא: אִמְר לָהּ רַב הוֹנָא, וכי
 לְעוּלָא מִי נִיחָא, הלא גם לשיטתו דווקא שְׁמוּנָה חֲדָשִׁים מלאים
 הוא דְּלֹא עֲבָרִין, הָא שְׁבַעָה מלאים עֲבָרִין, והרי כשעושים
 שְׁבַעָה מלאים וְיִמְנִין דְּלֹא עֲבָרִין לוֹ בְּקִיּוּמָא (–בקִיץ), והא באופן
 החדש המלא הנוסף לַעִיבּוּרֵי לוֹ בְּקִיּוּמָא (–בקִיץ), והא באופן
 זה הָוָה היום שחל בו ראש השנה ביום השבוע שהוא לְאֹדֶר אוֹר
 עִיבּוּרֵי של ניסן. אֵלָּא בהכרח הָא מִנִּי ברייתא זו, כשיטת
 אַחֲרִים היא. דְּתִנְיָא, אַחֲרִים אֹמְרִים, אֵין הפרש בחשבון ימי
 השבוע בֵּין עֲצֵרָה של שנה זו לַעֲצֵרָה של השנה שלאחריה, וכן
 אֵין הפרש בֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה זה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה שלאחריה, אֵלָּא
 אֲרֻבָּעָה יָמִים בְּלִבָּד, וְאִם הִיתָה שָׁנָה מְעוּפָּרָה יהיה ביניהם
 הפרש של חֲמִשָּׁה ימים. שלעולם עושים חודש אחד מלא ואחד
 חסר לסיווגין, ולא כדברי משנתנו שעושים לפעמים גם ארבעה
 או חמשה מלאים ושבעה או שמונה חסרים וכן להיפך. לפיכך
 לשיטתם מתרחק יום השבוע של עצרת ושל ראש השנה משנה
 לשנה בארבעה ימים, ובשנה מעוברת שעשו ששה חדשים
 מננה מלאים ושבעה חסרים, מתרחק יום השבוע של עצרת ושל
 ראש השנה ביום נוסף. אך לעולם לא יחול ראש השנה לאור
 אור עיבורו של ניסן.

נשאו את בנותיהם, מפני שהיו ישראלים מיוחדים. ורבי **הנינא**
בן אנטינוס אומר, המנגנים ליום היו, אבל ישראלים פסולים
 לגן בבית המקדש.

גמרא

שנינו במשנה שמנן התקיעות בכל יום אינו פוחת מעשרים
 ואחת ואינו עולה על ארבעים ושמנונה. מסיקה מכך הגמרא:
מתניתין דלא כרבי יהודה – משנתנו אינה הולכת כשיטת רבי
 יהודה, **דתניא, רבי יהודה אומר** [הפוחת] **לא יפחות משבע**
 – היום שבו התקיעות המעטות ביותר לא יהיו פחות משבע,
 [המפוסף] (1) **לא יוסף על שש עשרה** – והיום שבו התקיעות
 הרבות ביותר לא יהיו יותר משש עשרה. שהתקיעה התרועה
 והתקיעה שבכל תקיעה, למשנתנו מונים אותן כשלש תקיעות,
 ולרבי יהודה מונים אותן כאחת.

מבשרת הגמרא: **במאי קמיפלגי רבי יהודה ורבנן**. מבשרת
 הגמרא: **רבי יהודה סבר תקיעה, תרועה ותקיעה חדא היא** –
 שלשתן אינן אלא תקיעה אחת, כלומר מצוה אחת הן, ומונים
 אותן כאחת. **ורבנן סברי תקיעה לחוד ותרועה לחוד ותקיעה**
לחוד – כל אחת מן השלש מצוה בפני עצמה היא ומונים כל
 אחת לחוד בחשבון התקיעות.

מבשרת הגמרא: **מאי טעמא דרבי יהודה** שסובר שהן מצוה
 אחת. מבשרת הגמרא: **בתיב** (במדבר י ה) **לגבי תקיעת**
החצוצרות בעת נסיעת המהמות במדבר 'ותקעתם תרועה ונסעו
 המהמות החנים קדמו', **וכן בתיב** (שם י ו) 'ותקעתם תרועה
 שנית וגו' תרועה ותקיעה למסעיהם' (לכא), שמשמשת
 התורה בלשון תקיעה לגבי תרועה. ומכך שקוראת לתקיעה
 תרועה ולתרועה תקיעה, **שמע מינה, תקיעה תרועה ותקיעה**
חדא היא – מוכח מכאן שתקיעה ותרועה ותקיעה הרי הן דבר
 אחד ומצוה אחת הן.

שואלת הגמרא: **ורבנן** שאינם לומדים ששלשתן מצוה אחת הן,
 כיצד יסבירו לשון זו. מבשרת הגמרא: **ההוא** – הדיוק בלשון
 הפסוק, **לפשוטה לפניה ופשוטה לאחריה הוא דאיתא** – הוא
 בא ללמדנו שכאשר תוקעים תרועה צריך לתקוע תקיעה
 פשוטה לפניה ותקיעה פשוטה לאחריה. והמשמעות היא, ממה
 שנאמר 'ותקעתם תרועה' הרי שקודם לתרועה תקיעה, וממה
 שנאמר 'תרועה יתקע' הרי שלאחר התרועה תקיעה, אך כל
 אחת מהן מצוה בפני עצמה היא.

מבשרת הגמרא: **ורבנן מאי טעמיהו**. מבשרת הגמרא: **בתיב**
 (במדבר יז) **ובתקיהל את הקהל לתקיעו ולא תריעו** – כאשר
 משה רבינו רוצה לדבר אל העם יש להקהילו על ידי תקיעה
 בלא תרועה, **ואי סלקא דעתך שתקיעה תרועה ותקיעה חדא**
היא, אמר רחמנא עכיד פלגא דמצוה – היתכן שתצוה התורה
 לעשות חצי מצוה, שאם שלשתן מצוה אחת הרי תקיעה בלא
 תרועה היא מצוה חצויה.

שואלת הגמרא: **ורבי יהודה** שסובר ששלשתן מצוה אחת הן,
 מה יענה על הוכחה זו. משיבה הגמרא: רבי יהודה יסביר
שסימנא בעלמא הוא – תקיעה זו להקהיל את הקהל אינה
 תקיעה של מצוה כשאר תקיעות שבתורה, אלא לסימן לעם
 שיבואו ויקהלו.

מבשרת הגמרא: לפי האמור בשיטת רבי יהודה ורבנן, **במאי**
אזלא – כשיטת מי הולך **הא דאמר רב כהנא**, אין לשוהות
 ולהפסיק בין תקיעה לתרועה שאחריה, ובין תרועה לתקיעה
 שאחריה **ולא כלום**, אלא יש לעשותן בבת אחת. מבשרת
 הגמרא: **במאי** – כמו מי, **כרבי יהודה** שאומר ששלושת
 התקיעות מצוה אחת הן, ולכן אין להפסיק באמצע מעשה אחד
 של מצוה.

וחדש עיבור שנה היה מלא בן שלשים יום, וכמו בן אישתיק
 עשינו את שניהם ואת שני חדשים שבשנה כסדרה הם חסרים,
 כגון מרחשון ואייר) **מלאין, דל תלתא לבחרי תלתא** – הסר את
 שלשת החדשים החסרים של שנה זו כנגד שלשת החדשים
 המלאים האמורים. כלומר, כנגד הקדמת ראש השנה זה
 בשלשה ימים מחמת שלשת החדשים החסרים, הרי הוא מתאחר
 בשלשה ימים משום תוספת שלשת החדשים המלאים ושהם
 חודש עיבור שנה זו והחדשים המלאים מהשנה הקודמת),
 ונמצא שראש השנה קם ליה בדיקתיה (במקומו) הראוי ביום
 מולד תשרי.

אמר ליה רבי לרבי שמעון בנו, נר ישראל אתה, שהינך מאיר
 בדברך את עיני חכמים, **אכן בן הוה**, והיתה השנה מעוברת,
 ובשנה שעברה היו שמונה חדשים מלאים. הרי לנו שגם רבי סבר
 כדברי רב הונא, שאפשר לעשות שמונה חדשים מלאים בשנה.

משנה

משנתנו עוסקת במניינים ושאר דינים הנוגעים לנגינה וכליה
 בבית המקדש.

אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש – אין יום שיתקעו
 בו פחות מעשרים ואחת תקיעות בחצוצרות במקדש. וכמבואר
 בסוכה (נג) שהיו תוקעים שלוש תקיעות בעת פתיחת שערי
 העזרה, תשע תקיעות בשעת ניסוך נסכי קרבן התמיד של שחר,
 ותשע בשעת נסכי התמיד של בין הערביים, הרי עשרים ואחת,
ולא מוסיפין על ארבעים ושמונה – ואין יום שיש בו יותר
 מארבעים ושמנונה תקיעות במקדש. שהיו ימים שהיו מוסיפים
 על תקיעות הקבועות, והם, בימים שהיו מקריבים קרבן מוסף היו
 תוקעים עוד תשע תקיעות, ובערב שבת עוד שש תקיעות, ובחג
 הסוכות היו עוד שתיים עשרה תקיעות. ובערב שבת שבחג
 הסוכות היה מנין התקיעות מגיע לארבעים ושמנונה.

וכן, כשהיו הלויים שרים בכל יום על הקרבן, והיו שם מנגנים
 בנבל ושאר מיני זמר, **אין פוחתין משני נבלים** – לא יפחתו
 משני מנגנים בשני נבלים, **ולא מוסיפין על ששה מנגנים בנבל**.
 וכן **אין פוחתין משני חלילין בזמן שמנגנים בחליל בבית**
המקדש, ולא מוסיפין על שנים עשר חלילים, שיכולים להוסיף
 עד שנים עשר כמנין הימים שמנגנים בחליל לפני המזבח.
ובשנים עשר יום בשנה החליל מכה (מנגן) **לפני המזבח** –
 ישנם שנים עשר ימים בשנה שבהם מנגנים בחליל לפני המזבח
 בעת שירת ההלל על הקרבן. ואלו הם, **בשחיטת קרבן פסח**
ראשון בארבעה עשר בניסן היו קוראים את ההלל בעזרה בשעת
השחיטה והיו מנגנים בחלילים בין שאר כלי הזמר. ובשחיטת
קרבן פסח שני, בארבעה עשר באייר, ובשעת השחיטה היו
 קוראים את ההלל, **וביום טוב הראשון של פסח, וביום טוב**
של עצרת (חג השבועות), **ובשמונת ימי חג** (של סוכות)
 הרי שנים עשר ימים. ובשאר ימים בשעת שירת הלויים לא היו
 מנגנים בחלילים אלא בנבלים, מצלתיים וכינורות.

המשנה שונה דינים נוספים הנוגעים לנגינת החליל בבית
 המקדש: **ולא היה מכה** (מנגן) **באבוב** – בחליל של נחשת –
 העשוי מנחושת, **אלא באבוב של קנה** – בחליל העשוי מעץ
 חלול, **מפני שקולו של חליל העשוי מקנה ערב יותר. ולא היה**
מחלק (מסיים הניגון) **אלא באבוב יחיד** – שאף שהיו שם שני
 חלילים או יותר, היה אחד מהם מאריך במקצת יותר מן האחרים
מפני שהוא מחליק יפה – שסיום בחליל יחיד נאה יותר
 משיסיימו כולם יחד.

ועבדי כהנים היו אלו המנגנים בכלי הזמר, אלו דברי רבי
מאיר. ורבי יוסי אומר, המנגנים היו **משפחת בית פגרים**
 וממשפחת **בית צפריא** – כך נקראו שמות משפחותיהם,
 ו**מעמאום היו** – כך נקרא מקומם, ו**משיאין לכהונה** – שהכהנים

ערכין. פרק שני – אין נערכין דף י עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קפא רש"י תוספות

ועיבור שנה שלשים – הרי לך אחד מלא, ואשתקד עשינו שניה מלאים מרחשון ואייר – והרי לך שלשה מלאים יותר על כסדרן. הלכך, כי חסרה השתא לבהדיהו שלשה – קם ליה בדוכתיה. נר ישראל – שאתה מאיר עיני חכמים. **משנה עשרם ואחת תקיעות** – וארבעים ושמונה תקיעות מפרש להו במסכת סוכה בפרק "החליל" (נגב). **משני נבלים** – לשני לויים. ולא מוסיפין

על ששה – לא אתפרש טעמא. משני חלילין
חליל = קלמיל"ש בלעז. ולא מוסיפין על
שנים עשר – אם היו רוצין היו עושין שנים
עשר, כנגד שנים עשר ימים שהחליל מכה
לפני המזבח. מכה – שהיו נקבים בחליל.
ומכה באצבעו על הנקב להנעים את הקול.
בשחיטת פסח ראשון – בארבעה עשר בניסן,
שהיו קורין החלל בעורה בשעת שחיטה,
כדאמרין ב"תמיד נשחט" (פסחים סדא).
אכוב – היינו חליל. ובגמרא מפרש הכי. ולא
היה מחלק – מסיים, אלא באבוב יחיד.
כשהיה מגיע לסיום הנעימה היה האחד מן
החלילים מאריך לאחר שתיקת האחר, וזהו
חילוק יפה יותר משיסימו שניהם כאחד.
חילוק – היינו סיום, שמחלק בין נעימה
לנעימה. ובשעת הקרבה היה שיר זה, והיו
הלויים משוררים בפה את החלל באותן שנים
עשר ימים, והחלילים מחללים. ובשאר ימים
היו נבלים וצלצל וכוונות, והשיר היה אותו
שיר המפורש בראש השנה (לאא). אחד
בשבת – "לה' הארץ ומלוואה" וכל המזמור.
ובשני – "גדול ה' ומהולל", וכן כולם. ועבדי
כהנים היו – אותם המכים בחליל. בית
הפגרים ובית צפריא – שם המשפחה.
מעמאים – שם המקום. ומשיאין לכהנה –
כהנים היו נושאין בנותיהן, ישראלים
מיוחסין היו. **גמרא מתניתין** – דקחשיב
עשרים ואחת תקיעות וארבעים ושמונה
תקיעות, ולא כרבי יהודה. דמתניתין קרי
חשיב לכל תקיעה ולכל תרועה באנפי נפשה,
ואין לך כל תרועה שאין תקיעה פשוטה לפניה
ולאחריה. ורבי יהודה לא קא חשיב תקיעה
ותרועה ותקיעה אלא חדא – הרי לך עשרים
ואחת דתנא ידן שבע לרבי יהודה, וארבעים
ושמונה דתנא ידן שש עשרה לרבי יהודה.
ותקעתם תרועה – אלמא לתרועה קרי
"תקיעה", ולתקיעה "תרועה". לפשוטה
לפניה ולאחריה – דמחאבא נפקא פשוטה
לפניה, דכתיב "ותקעתם" וחדר "תרועה",
ופשוטה לאחריה – דכתיב (במדבר י')
"תרועה" וחדר "תקיעה", ולעולם כל חדא
מצוה באנפי נפשה. **סימא בעלמא** – לסימן
שיקחלו, ולא לשום מצוה. ולא כלום – שלא
ישהא ויפסיק בין פשוטה שלפניה לתרועה,
ובין התרועה לפשוטה שלאחריה. אלא בבת
אחת סמוכות זו לזו. כרבי יהודה – דאמר
חדא מצוה היתה, ולא בעי אפסוק. **אפילו
כרבנן** – "אין בין" לאו דיעשה סמוכות
כל כך, אלא שלא ישהא בינתיים יותר מדאי. ולאפוקי מדברי יוחנן – דאמר גבי ראש

השנה: שמע תשע תקיעות שלש של מלכיות ושלש של זכרונות ושלש של שופרות
בתשע שעות, ששהה שעה בין כל אחת ואחת – יצא. ולא כלום – משמע כלל
לא יפסיק. שמונה ימי חנוכה לא חשיב במתניתין, משום דליכא קרבן.
ימי

שמונה עשר ימים שהידיח גומר בהן את החלל – פירושו: ובשאר ימים אין אומרים אותו כלל. דליכא לפרושי: בשאר ימים אין גומרים אותו, אבל קורין אותו בדילוג. מדיקאמרי:
ראש חדש אקרי מועד לימא – משמע דסובר דאין אומרים בראש חדש כלל. וכן הא דקאמר: מאי שנא בחד דאמרין ובפסח דלא אמרינן – משמע דאין חובה לאומרו
כלל בראש חדש ובפסח. וכן משמע בהך דמסכת תענית (כחב) רב איקלע לבבל חיניהו דקרו הלילא בראש חדש, קסבר לאפסוקינהו, כיון דשמע דקמולג, אמר: מנהג אבותיהם
בידיהם – משמע שרב היה סבור שלא היו אומרים אותו כלל. ואם כן, ודאי מה שאנו אומרים אותו – אינו אלא מנהג בעלמא, ואינו חובה כמו בשמונה עשר ימים. ומכל מקום
אומר רבינו תם דצריך לברך עליו, דכך משמע דרסבר לאפסוקינהו (דכיון) שמברכין עליו. דאם לא כן, מיד שראה רב שלא ברכו לפניו – מיד היה יכול להבין שלא היה חובה,
אלא

ימים שלישי שש שעות, דכי שדית חמשה עשרים ואחת חמש מאות שמונים ותשע
נראה המולד ביום (וראשון) עצמו. ויש לדקדק: כיון דאשתקד המולד היה ביום
שלישי איך עשה שמונה מלאים (ואי חד) (ואיתאחר) קיבוע עד יום חמישי? הלא
קדם המולד שני ימים לקיבוע, ולעיל אסקינן דלא עדיבין שמונה מלאים אלא
כשאתה שנה מעוברת, ומתארע כך דלא

מקדים כי אם חד יומא לקיבוע. ואם כן
לפירושו היה הדרבן אשתקד, שהמולד היה
ביום שלישי אחר שמונה עשרה שעות ולא
נראית עד יום רביעי, ולא קדם ראיית
המולד לקיבוע רק חד יומא. ואם כן קשה
טובא: דכי שדינן חמישה עשרים ואחת חמש
מאות שמונים ותשע על יום שלישי שמונה
עשרה, יהיה השנה זו ביום שני חמש עשרה
שעות, והקיבוע יהיה ביום אחד – ואיך
נראה החודש בזמנא? גום לפי מה דפירש
לעיל, דמקדים לא הוי אם אינו קודם שמונה
עשרה שעות אחרונות שביום, ויכול להיות
דאשתקד המולד ביום שלישי לשש שעות,
ולבני בבל לא נראית עד יום רביעי – אבתי
דכי שדית חמשה עשרים ואחת חמש מאות
שמונים ותשע על שלישי שש שעות, הוי
המולד השתא ביום שני ושש שעות,
ואבתי לא הוי בזמנא ושמא נראה חודש
בזמנא לאו דקווא, דביום שאחר קיבוע קרי
ליה "זמנא", דבשביל איחור יום אחד המולד
לקיבוע – אין בכך כלום. דלאו אדעתיהו
דאינשי, הלכך כשהמולד למחרתו דקיבוע
כמו בזמנא דקיבוע. יש ספרים שגורסין:
"בית הפגרים" בסמך, ויש שגורסין: "בית
הפגרים" במ"ם. וכן כותוב בתוספתא (פיא)
ופסוק (ירמיה לא) "העמק הפגרים".

הפוחות הוא יפחות משבע – לרבי יהודה
דאמר ליכא תקיעות בין אם שבעה
– משום דתקיעה תרועה תקיעה חשיב
תקיעה אחת. והא דאמר בשבת פרק "במה
מדליקין" (להב) שהיו תוקעין ערב שבת
ששה תקיעות כדי לבטל העם מן המלאכה
– לא הוי אלא תרתי אליבא דרבי יהודה,
דקחשיב לתקיעה תרועה תקיעה תקיעה
אחת. אלא שש נקט אליבא דרבנן, וחשבינן
תקיעה תרועה תקיעה בשלשה תקיעות. **אין**
בין תקיעה לתרועה ולא כלום – ומסיק
דאתא כרבי יהודה דקאמר תקיעה תרועה
תקיעה חדא תקיעה. והכי לרבנן, דאסור
להפסיק התקיעות. ומכאן נראה לרבי
דאסור להפסיק בין שברין לתקיעות, דהא
מספקא לן ואין גנוזי גנוז יולולי יליל בהדי
חדרי, ולכך אנו עושים שברים ותרועה בהדי
חדרי בחד תקיעה מספק, ואסור להפסיק
ביניהן. ואם נאנס בתרועה ולא יכול לעשות
מפני קוצר רוחו או מפני שום אונס – יחזור
לשברים, והודה לרבי. מכאן משמע דאסור
להפסיק בין תקיעה לתקיעה. והא דאמרין
בשבת (שם) שהיו מפסיקין (ודאמרין) התקיעה הראשונה היתה כדי לבטל העם
שבשדות, שנייה להבטיל העיר וחנותיה כו' – שאני התם, כיון דתקנום כן כדי
להיות כל אחת ואחת סימן לדבר אחד – לאו הפסק קחשיב ליה. **שמונה עשר**
ימים – הא דלא חשיב ערב פסח, דאו הוו להו תשעה עשר – משום דלא הוי אלא
במקדש לא חשיב ליה.

בשבת (שם) שהיו מפסיקין (ודאמרין) התקיעה הראשונה היתה כדי לבטל העם
שבשדות, שנייה להבטיל העיר וחנותיה כו' – שאני התם, כיון דתקנום כן כדי
להיות כל אחת ואחת סימן לדבר אחד – לאו הפסק קחשיב ליה. **שמונה עשר**
ימים – הא דלא חשיב ערב פסח, דאו הוו להו תשעה עשר – משום דלא הוי אלא
במקדש לא חשיב ליה.
אלא

אלא מנהג. אלא שמע מינה שברכו. וכן משמע מהך דריש פרק שני דברכות (ידב), דקאמר רבא: הילכתא שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן ההלל, בין פרק לפרק — פוסק, באמצע הפרק — אינו פוסק. ימים שאין היחיד גומר בהן ההלל — אפילו באמצע הפרק פוסק, ואם אין מברכין עליו, מאי הפסקא איכא בדבר?

ותו, מפני רשות נמי יפסיק. ועד כאן לא איבעיא ליה אלא מפני היראה ומפני הכבוד! ולא דמי להאי דקאמר פרק "לולב וערבה" (סוכה מד), אמנהגא לא מברכין — הני מילי טלטול דמנהג, כמו ערבה, אבל אקריאה דמנהג מברכין שפיר. והא דקאמר התם בפרק רביעי דתענית (כחב) תנא: יחיד לא יתחיל, ואם התחיל גומר. פירוש: יחיד אין צריך להתחיל, ואם התחיל גומר ובידלו. משמע דציבור חייבין — היינו ממנהג בעלמא. וקצת קשה: רב דסבר לאפסוקיהו — התניא הכא דציבור חייבין לקרות, וגם יחיד נמי גומר כשהתחיל ורבינו חננאל פירש: יחיד לא יתחיל בברכה, ואם התחיל בברכה גומר. ומכל מקום נטען (דרבינו שמשון) ודרבינו תם, בידך, דטוב לברך ליחיד נמי בתחילה. דנהי דודאי אין מחוייב לאמרו, מכל מקום מאחר שמוקד עצמו לכך — אין זה ברכה לבטלה. כמו שהנשים מברכות על גטילת לולב שאינו לבטלה, אף על פי דפטורות, מכל מקום הם רשאות לטלו, ואין זה ברכה לבטלה. פסק.

אמרו מלאכי השרת מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכיפורים — אבל לא קאמר: מפני מה אין אנו אומרים שירה. משמע שמלאכי השרת אומרים שירה. ולכן אומר רבינו יצחק, דבראש השנה וביום הכיפורים אין דלג "והזיות ישורו וברובים יפארו", ושיך למשנה בעמוד הקודש **אין** פותחין מעשרים ואחת תקיעות במקדש בכל יום — ומפרש בסוכה (גגב): שלשה לפתית שערם, ותשע לתמיד של שחר. שהיו הלוים אומרים שירה בשעת נסכים, והיה בו שלשה פרקים, לכל פרק תקעו והריעו ותקעו.

ושיך למשנה בעמוד הקודש **ולא** מוסיפין על ששה — פירש רש"י: לא איתפריש טעמא אין פותחין משני חלילים. ולא מוסיפין על שנים עשר — כנגד שנים עשר יום שחליל מכה.

ושיך למשנה בעמוד הקודש **אין** פותחין משנים עשר ליום העומדין על הדוכן — בכל יום כשאומרים שירה. שנים לנבלים, ותשעה כינורות. וצלצל — הרי שנים עשר. ושתי חצוצרות כהנים תוקעים בהן ולא לויים. והכי תנן פרק בתרא דתמיד (לגב), ושני כהנים עומדים על שולחן החלבים, ושתי חצוצרות בידם. ולא חש להם להלכות כינורים וחלילים — לפי שלא היו בכהנים אלא בלויים. וקצת קשה, דקתני התם: והקיש בן אראז בצילצול ותריץ, דהוא מינייהו נקט. **ועליהם** אמר דוד נחושת ממורט — פירש הקונטרס: על נחושת שמוציא בהם.

מיהו קשה, דהאי קרא בעלמא במלכים דכתיב: "נחשת ממורט" (ממורק) ומרוק". **הדרוולים** — בסמ"ך גריס רש"י. ונראה לרבי: "הדרוולים" במ"ם. וכן יש בבראשית רבה: "עדרולין בעיר ומדינה נהפכה". פירוש: "עדרולין" כמו "הדרולין", והם מיני כלי זמר, מ"ם מתחלפת בנ"ו. "הדרוולים" זהו תרגום של עוגב. **מגריפה** היתה במקדש — פירש בקונטרס: שגורפין בה הדרשן. וקשה, דהא היתה כלי זמר! אלא נראה לפרש, דשני מיני מגריפות היו, אחת לדשן ואחת של שיר.

ימי חגג חלוקין בקרבנותיהם — דפרי חגג מתמעטין והולכין. **ראש חדש איקרי מועד** — דכתיב (איכה א): "קרא עלי מועד", ובפרק רביעי דמסכת תענית (כטא), תמוז דההוא שתא מלוי מליוה, דכתיב: "קרא עלי מועד". **השיר** — הלל. **מקודש** — בעשיית מלאכה. **קרייתא** — קריאת המנוגלה. **רחלי קליה** — מתוך קולו לשמוע.

חלק — קלות. **דק** — טינב"ש, גילדו דקה. **צלצל** — שני כלים מכן זה על גבי זה, וקולם דקה, וקורין להן צנ"ש. **מפממא את הבשמים** — שבה היו כותשין טעמני הקטרת. ודיה קולה צלול, ומפממא הבשמים יפה ונותנת בהן ריח, כדאמרין בכריתות (ו,ב), השוחק אומר "היטב הדק, היטב היטב", חשקול יפה לבשמים. **שני כלים** — צלצל ומכשול נחושת. **מפורש** — דק, שיכולין לקפלו. **ממורק** — קלל, לוישנטי. **שניים** — שני צלצלים ושני מכתשות. **בכאסר** — פי המעיין שהוא נובע שם רחב כאסר. **אל יתהלל חכם** — שחכמתו אינה אלא מקלקלת, לפי שכלי מקדש ראשון על פי הגבורה נעשו, דכתיב (דברי הימים א כח): "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכת התבנית". **הדרוולים טבלא גורגנא** — זוג ועינבל, שקורים אישקליטיא. **ומערבב את הענימה** — כשודיה קול זה מסיים. **מגריפה** — שבה גורפין את דשן המזבח, וזויד"ל, ודואו כעין כף.

עשרה

והרי יציאת מצרים, דגם שפחוצה לארץ הוא, ואמרין הלל! - פדתנא: עד שלא נכנסו ישראל לארץ - הוכשרו כל הארצות לומר שירה, משנכנסו לארץ - לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה. רב נחמן אמר: קרייתתה זו היא הלילא. רבא אמר: בשלמא התם, "הללו עבדי ה'" - ולא עבדי פרעה, הכא, הללו עבדי ה' - ולא עבדי אחשורוש? אפתר עבדי אחשורוש אנן! ולרב נחמן דאמר: קרייתתה זו היא הלילא, התנא: משנכנסו לארץ - לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה! - פיון שגלו חזרו להיתירן הראשון. "לא היה מפה באבוב של נחושת" וכו'. פתח בחליל ומסיים באבוב! אמר רב פפא: היינו חליל היינו אבוב, ואמאי קרי ליה חליל? דחלי קליה. תנו רבנן: אבוב היה במקדש, חלק היה, דק היה, של קנה היה, ומימות משה היה. צוה המלך וציפיהו זהב, ולא היה קולו ערב, נטלו את צפוי ויהי קולו ערב כמות שהיה. צלצל היה במקדש, של נחושת היה, ויהי קולו ערב, ונפגם, ושלחו חכמים והביאו אוזנין מאלכסנדריא של מצרים ותקנוהו, ולא היה קולו ערב, נטלו את תיקונו והיה קולו ערב כמות שהיה. מכתשת היתה במקדש, של נחושת היתה, ומימות משה היתה, והיתה מפממא את הבשמים. נתפגמה, והביאו אוזנין מאלכסנדריא של מצרים ותיקנוה, ולא היתה מפממא כמו שהיתה, נטלו את תיקונה והיתה מפממא כמו שהיתה. אלו שני כלים נשתירו ממקדש ראשון, ונתפגמו ולא היה להם ארוכה, ועליהם אמר דוד: "נחושת ממורט", "נחושת ממורק", ועליהם הוא אומר: "יכלי נחושת מצהיב שנים חמודות מזהב". רב ושמואל, חד אמר: כל אחד ואחד שקולו פשנים של זהב, וחד אמר: שניהם שקולין פאחד של זהב. תני רב יוסף: שניהם שקולין פאחד של זהב. תנא, רבי נתן אומר: שניים היו, שנאמר: שנים, אל תיקרי "שנים", אלא: "שניים". תני רבן שמעון בן גמליאל: שילוח היה מקלח מים בכאסר, צוה המלך והרחיבוהו פרי שיתרבו מימיו, ונתמעטו, וחזרו ומיעטוהו, והיה מקלח מים, לקיים מה שנאמר: "אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גבור בגבורתו". וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: הדרוולים לא היה במקדש. מאי הדרוולים? אמר אבוי: טבלא גורגנא, כפני שקולו ערב ומערבב את הגנימה. אמר רבא בר שלא אמר רב מתנה אמר שמואל: מגריפה היתה במקדש,

עשרה

דחכי גריסין: ועליהם אמר קרא "נחשת ממורט נחושת" (ממורק) ומרוק". **הדרוולים** — בסמ"ך גריס רש"י. ונראה לרבי: "הדרוולים" במ"ם. וכן יש בבראשית רבה: "עדרולין בעיר ומדינה נהפכה". פירוש: "עדרולין" כמו "הדרולין", והם מיני כלי זמר, מ"ם מתחלפת בנ"ו. "הדרוולים" זהו תרגום של עוגב. **מגריפה** היתה במקדש — פירש בקונטרס: שגורפין בה הדרשן. וקשה, דהא היתה כלי זמר! אלא נראה לפרש, דשני מיני מגריפות היו, אחת לדשן ואחת של שיר.

אומרים עליו הלל.
תירוצ' נוסף: רב נחמן אמר, אומרים הלל על נס שנעשה בחור
לארץ, ומה שאין אומרים הלל בפורים הוא משום שקרייתא של
המגילה שנאמר בה כל פרטי הנס, זו היא הלילא – זו היא
אמירת ההלל וההודאה על הנס שאירע.
רבא מחלק חילוק אחר בין פסח לפורים אף ששניהם נעשו בחורץ
לארץ: רבא אמר, בשלמא התם – בפסח, אפשר לומר הלל לפי
שאנו אומרים בהלל 'הללו עבדי ה' (תהילים קיג א), ובמשמעו
'ולא עבדי פריעה', שיש בכך הודאה ושבח שאין אנו עבדי
פריעה, אבל הקא – בפורים, אין אנו יכולים לומר את ההלל על
הנס, שאם היינו אומרים 'הללו עבדי ה'', ובמשמעו 'ולא עבדי
אחשורוש', לא נכון היה הדבר, שהרי אפתי עבדי אחשורוש
אנן – עדיין עבדי אחשורוש אנחנו, כלומר, הנס לא הוציאם
לחירות, אלא רק נגאלו ממיתה לחיים.
שואלת הגמרא: ולרב נחמן דאמר שחטעם שאין אומרים הלל
בפורים הוא לפי שקרייתא זו היא הלילא, ובאמת אומרים הלל
על נס שבחוצה לארץ, התניא, שמשנכנסו ישראל לארץ לא
הוכשרו כל ארצות לומר שירה על נס שאירע בהם. מתרצת
הגמרא: זהו כל זמן שישראל על אדמתם, אבל כיון שגלו מארץ
ישראל לבבל חזרו להתיידין הראשון שאומרים הלל גם על
ניסים שנעשו בשאר הארצות, ונס פורים היה בגלות בבל, והיה
צריך לומר בו הלל, ומה שאין אומרים הוא מצד שקריאתה זו
הילולה.
שנינו במשנה: המנגן בחליל לא היה מכה באבוב של נחושת
וכו'. תמזה הגמרא: פתח התנא דבריו בחליל, שאמר 'אין
פוחתין משני חלילין' ומסיים דבריו באבוב, שאומר 'לא היה
מכה באבוב'. מיישבת הגמרא: אמר רב פפא, היינו חליל חיינו
אבוב – חליל ואבוב הם דבר אחד, ואמאי קרי ליה התנא
לאבוב חליל, משום דחלי קליה – שקולו מתוק וערב לשמיעה,
ומלשון זו נקרא חליל.
הגמרא מביאה דברים שנאמרו לגבי כלי הנגינה במקדש: תנו
רבנן, אבוב היה במקדש, חלק היה, דק היה בדפנותיו, ושל
קנה היה – מעץ חלול. ואותו חליל מימות משה רבינו היה,
והיה קול נגינתו ערב. צוה המקל, וציפוהו (את החליל) זהב,
ולא היה קולו ערב כבתחילה, נמלו את צפוי, והיה קולו ערב
במות שהיה קודם שציפוהו.
וכן צלצל (ומצלתים) היה במקדש, ושל נחושת היה, והיה
קולו ערב. מעשה היה נפנפם, ושלחו חכמים, והביאו אומנין
מהעיר אלכסנדריא של מצרים, ותקנוהו האומנים, ולא היה
קולו ערב כבתחילה. נמלו את תיקונו, והיה קולו ערב במות
שהיה.
וכן מכתשת היתה במקדש, ושל נחושת היתה, ומימות משה
היתה, והיתה מפספסת את הבשמים – היו כותשים בה את
הסממנים לקטורת, והיתה משמיעה בעבודתה קול צלול, ועל
ידי הקול היתה מפספסת ומשביחה את הבשמים ונותנת בהם ריח,
שהקול משביח את הבשמים. מעשה היה ונתפנקת אותה
מכתשת, והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים, ותקנוהו,
ולא היתה מפספסת כמו שהיתה – שלא היתה נותנת קולה
כבתחילה. נמלו את תיקונו והיתה מפספסת כמו שהיתה.
ממשיכה הברייאא בענין הצלצל והמכתשת: אלו שני הכלים,
נשתתרו במקדש ראשון – ממשכן העדות, ונתפנקו, ולא היה
להם ארובה – מרפא, ועליהם – על כלי נחושת המשובחים
כיוצא באלו (הצלצל והמכתשת) אמר דוד (מלכים א' ז מה),
לגבי כלי המקדש עשה שלמה המלך, והיו כמו הכלים שנעשו
בימי משה למשכן העדות, זאת כל הכלים וגו' נחשת מורט'
– כל הכלים נעשו מנחשת דק מאוד. וכן נאמר (דח"י ב' ד טז)

כל יומא אלא רק ביום טוב ראשון. מבארת הגמרא: דהג – ימי
חג הסוכות חלוקין בקרבנותיהן זה מזה, שהפרים שמקריבים
בקרבת היום מתמעטים והולכים, ביום הראשון מקריבים ארבעה
עשר פרים, ביום השני שלשה עשר וכן הלאה, וכל יום נחשב
כתב בפני עצמו, ולכן אומרים בכל יום הלל שלם, אבל דפסח
אין חלוקין בקרבנותיהן זה מזה, ולכן אומרים הלל שלם רק
ביום טוב הראשון.
הגמרא דנה בשאר הימים שאין קוראים בהם את ההלל (השלם).
שואלת הגמרא: אם קרבן המיוחד לאותו היום הוא הגורם
לאמירת ההלל, אזי שבת דחלוקה בקרבנותיה משאר ימות
השבוע, שיש בה קרבן מוסף, לימא – יאמרו בה את ההלל.
מיישבת הגמרא: לא איקרי מועד – אין שבת קרויה 'מועד',
ולכן אין אומרים בה הלל.
שואלת הגמרא: וראש חודש דאיקרי מועד כפי שכתוב באיכה
(א טו) 'קרא עלי מועד', וכוונת הכתוב על ראש חודש, לימא.
מיישבת הגמרא: ראש חודש לא איקריש בעשיית מלאכה –
לא נתקדש באיסור עשיית מלאכה, ורק ימים שנתקדשו באיסור
מלאכה אומרים בהם את ההלל, דכתבי (ישעיה ל כט) בנבואת
ישעיה על הגאולה, 'השיר יהיה לכם כליל התקדש חג' – היום
שבו תגאלו יהיה לכם יום של שירה והלל כמו כליל התקדש
חג', שהוא ליל חג הפסח שאומרים בו הלל. ומלשון 'התקדש'
נשמע שיליה מקודש לחג – שנתקדש באיסור עשיית
מלאכה וכוון ליל פסח ראשון, מעון שירה – צריך לומר בו את
ההלל, ולילה שאין מקודש לחג באיסור מלאכה, אין מעון
שירה, ולכן אף שראש חודש נקרא 'מועד' אין לומר בו הלל.
שואלת הגמרא: ובראש השנה ויום הכיפורים דגם איקרי
מועד בתורה וגם איקריש בעשיית מלאכה, לימא. מיישבת
הגמרא: אין אומרים בהם את ההלל משום דרבי אבהו, דאמר
רבי אבהו, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו
של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה (הלל) לפניך
בראש השנה וביום הכיפורים, אמר להן הקב"ה, וכי אפשר
שמלך מלכי המלכים הקב"ה יושב על כסא דין וספרי תיים
וספרי מתים פתוחין לפניו, וישראל אומרים שירה לפני,
שאינו אלו ימי הלל ושמחה, אלא ימי יראה ופחד, ואין ראוי לומר
בהם הלל.
מקשה הגמרא על מה שהסיקה לעיל שאין אומרים את ההלל
אלא בימים הנקראים 'מועד' ואסורים במלאכה: והא חנוכה,
דלא חבי – שלא נקרא מועד בתורה, ולא חבי – וגם לא
התקדש באיסור מלאכה, וקאמר – ואף על פי כן אומרים בו את
ההלל. מיישבת הגמרא: מה שאומרים בו את ההלל הוא משום
ניפא – הלל והודאה על הנס שנעשה בו, ואין זה מצד 'מועד'
כמו בשאר המועדים.
שואלת הגמרא: פורים דאיפא ניפא – שנעשה בו נס, לימא,
אף שאינו מועד, וכמו בחנוכה. מיישבת הגמרא: אמר רבי
יצחק, אין אומרים הלל בפורים, לפי שאין אומרים שירה
(הלל) על נס שאירע בחוצה לארץ, ונס פורים היה בחורץ
לארץ.
מתקין לה רב נחמן בר יצחק, ותר יציאת מצרים, דנס
שאירע בחוצה לארץ הוא, ואמרין הלל על נס זה. מתרצת
הגמרא: שונה יציאת מצרים משאר ניסים שאירעו בחוצה
לארץ, דבתניא, עד שלא נכנסו – קודם שנכנסו ישראל לארץ,
הוכשרו כל הארצות לומר שירה על נס שאירע בהם, אבל
משנכנסו ישראל לארץ, לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה
על נס שאירע בהם, אלא על ניסים שאירעו בארץ ישראל בלבד,
ולכן נס יציאת מצרים שקדם לכניסה לארץ ישראל אומרים
עליו הלל, ונס פורים שהיה לאחר שנכנסו לארץ ישראל אין

וְעֶשְׂרָה נִקְבִּים הָיוּ בָּהּ, כְּלוּמַר בַּקֵּת שְׁלֵה, וּבְכָל נֶקֶב הִיא נֶעוץ קֵנָה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַקְּנִים הִיא מוֹצִיָּא עֶשְׂרָה מִינֵי זֶמֶר, שְׁהָיוּ בְּכָל קֵנָה עֶשְׂרֵה נֶקֶבִים וְכָל נֶקֶב מִשְׁמִיעַ קוֹל אַחֵר, נִמְצְאוּת בּוֹלָה מוֹצִיָּאָה מֵאַה מִינֵי זֶמֶר.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְּעָה אַחֶרֶת בְּמִנְיַן מִינֵי הַזֶּמֶר שִׁיעָאוּ מִהַמְּגִירָפָה: בְּמִתְּנִיתָא הֵנָּה לְגַבֵּי הַמְּגִירָפָה, הִיא – אוֹרְכָה אִמָּה וְנִבְלָה – וּגְבוּהָ אִמָּה, וְקֵתָא – וְהַקֵּת שְׁלֵה יוֹצֵא הִימְנָה, וְעֶשְׂרָה נִקְבִּים הָיוּ בָּהּ, וּבְכָל נֶקֶב הִיא נֶעוץ קֵנָה וְכָל אֶחָד מוֹצִיָּא מֵאַה מִינֵי זֶמֶר, שֶׁבְכָל קֵנָה הִיוּ מֵאַה נֶקֶבִים וְכָל אֶחָד מֵהֶם מוֹצִיָּא קוֹל אַחֵר, נִמְצְאוּת בּוֹלָה מוֹצִיָּאָה אֵלָּה מִינֵי זֶמֶר.

אִמָּר רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק, וְסִימָנֶיהָ – אֵם תְּבוּא לִיתָן סִימָן בְּדַבְרָא, לִזְכוּר מִיָּהוּ הַסּוֹבֵר שְׁהָיוּ בָּהּ מֵאַה מִינֵי זֶמֶר וּמִיָּהוּ הַסּוֹבֵר שְׁהָיוּ בָּהּ אֵלֶּף, מִתְּנִיתָא גִּזְיָמָא – דֶּרֶךְ הַמִּשְׁנִיּוֹת וְהַבְּרִייתוֹת לומר על דֶּרֶךְ הַהִגּוּמָה, וְיֵשׁ בִּכֶּךָ סִימָן שֶׁהַמִּשְׁנָה הִיא הָאוֹמֶרֶת שְׁהָיוּ בְּמִגְרִיפָה אֵלֶּף מִינֵי זֶמֶר, שִׁזָּה בְּדֶרֶךְ הַהִגּוּמָה.

שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: וְעֶבְרִי כְּתוּבִים הָיוּ כו', הַמִּנְגְּנִים בְּכָלִי הַזֶּמֶר בְּמִקְדָּשׁ לְשִׁטַּת רַבִּי מֵאִיר, וְרַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר לֹא הָיוּ בָּהֶם עֲבָדִים אֲלָא יִשְׂרָאֵלִים מִיּוֹחֲסִים הָיוּ, וְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אֲנָשִׁיגּוּס אוֹמֵר שְׁלֹמִים הָיוּ. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: לִמָּא בְּהָא קְמִיפְלָגִי, דְּמָאן דְּאִמָּר – רַבִּי מֵאִיר שְׁאוֹמֵר שְׁעָבְדִים הָיוּ מִנְּגִנִים בְּמִקְדָּשׁ קֶסֶכְר שְׁעִיקָר מִצּוֹת הַשִּׁירָה עַל קֶרֶב צִיבּוֹר הִיא בְּפָה, וְצִרִיכָה לְהִיעֲשׂוֹת עַל יְדֵי הַלּוֹיִם שְׁהָרִי הָיוּ עֲבוּדֵתָם, וְהִנְיָנוּן בְּכָלִי בּוֹמֵן הַשִּׁירָה לְבִסְמוֹי קָלָא הוּא דְּעֶבְרִיָּא – לְהַנְעִים אֶת הַקּוֹל בְּנִגְיָתוֹ הוּא נֶעֱשֶׂה, וְאִינוּ עֲבוּדָה, שְׁאִינוּ מַעֲיָק מִצּוֹת הַשִּׁירָה, וְלִכֵּן יִכּוֹל לְהִיעֲשׂוֹת גַּם שְׁלֵא עַל יְדֵי לּוֹיִם וְאֵף עַל יְדֵי עֲבָדִים. וּמָאן דְּאִמָּר – רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אֲנָשִׁיגּוּס שְׁאוֹמֵר שְׁלֹמִים הָיוּ מִנְּגִנִים בְּמִקְדָּשׁ, קֶסֶכְר עִיקָר שִׁירָה בְּכָלִי – מַעֲיָק מִצּוֹת הַשִּׁירָה שִׁינְגוּ עֵימָה בְּכָלִי זֶמֶר, וְכֹמֵן הַשִּׁירָה, צִרִיכָה לְהִיעֲשׂוֹת עַל יְדֵי הַלּוֹיִם.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְתִסְבְּרָא – וְכִי סָבוּר אַתָּה שְׁבוּזָה חוֹלְקִים, אֵם כֵּן רַבִּי יוֹסִי שְׁאוֹמֵר בְּמִשְׁנָה יִשְׂרָאֵלִים מִיּוֹחֲסִים הָיוּ מִנְּגִנִים בְּמִקְדָּשׁ, מָאן קֶסֶכְר, אִי קֶסֶכְר שְׁעִיקָר שִׁירָה בְּפָה עֶבְרִים סְגִיָּא – דִּי בִּכֶּךָ שִׁינְגוּ עֲבָדִים. וְאִי קֶסֶכְר שְׁעִיקָר שִׁירָה בְּכָלִי אֵם כֵּן לּוֹיִם בְּעֵינֵי.

וְלִכֵּן מְבִאֶרֶת הַגְּמָרָא: לְעוֹלָם קֶסֶכְר רַבִּי יוֹסִי, וְכֵן רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אֲנָשִׁיגּוּס, שְׁעִיקָר שִׁירָה בְּפָה וּמַעֲיָק הָדִין אֵין צָרִיךְ לּוֹיִם לְכָלִי זֶמֶר, וְהֵבֵא, בְּמַעְלִין מְדוּכָן לְיוֹחֲסִין וְלַמַּעֲשָׂרוֹת קְמִיפְלָגִי. וּמְבִאֶרֶת הַגְּמָרָא: מָאן דְּאִמָּר עֶבְדִים הָיוּ, קֶסֶכְר אֵין מַעְלִין מְדוּכָן לֹא לְיוֹחֲסִין וְלֹא לַמַּעֲשָׂרוֹת – הִרְוָה אִדָּם שְׁמַנְגַן עַל הַדּוּכָן עִם הַלּוֹיִם, אֵין רָאִיָּה שְׁמִיחָס הוּא וְכֹשֶׁר לְכַוּנָה, וְאֵין רָאִיָּה שְׁלֹוֹ הוּא, שְׁאֵין לוֹ לְסַמוּךְ עַל כֶּךָ לִיתָן לוֹ מַעֲשֵׁר רֹאשׁוֹן. וְלִכֵּן לֹא נִזְהָר שְׁלֵא לְהַעֲלוֹת לְשֵׁם יִשְׂרָאֵלִים אוֹ עֲבָדִים, כִּיֵּן שְׁאֵין חֶשֶׁשׁ שִׁיחֲשָׁבו שְׁמִיחָסִים אוֹ לּוֹיִם הֵם. וּמָאן דְּאִמָּר לּוֹיִם הָיוּ, קֶסֶכְר מַעְלִין מְדוּכָן בִּין לְעֵנִי יוֹחֲסִין – שְׁהַעֲוִיד עַל הַדּוּכָן לִנְגַן בְּחֻקַּת מִיּוֹחַס הוּא וְכֹשֶׁר לְכַוּנָה, וּבִין לְעֵנִי מַעֲשָׂרוֹת – וְהָדִין לּוֹי הוּא וְאִפְשָׁר לִיתָן לוֹ מַעֲשֵׁר רֹאשׁוֹן, וְלִכֵּן לֹא הָיוּ מַעֲלִים אֲלָא לּוֹיִם. וְלִמָּאן דְּאִמָּר יִשְׂרָאֵלִים הָיוּ, קֶסֶכְר מַעְלִין מְדוּכָן לְיוֹחֲסִין, וְלִכֵּן לֹא הָיוּ מַעֲלִים עֲבָדִים לִנְגַן, וְלֹא לַמַּעֲשָׂרוֹת, וְלִכֵּן הָיוּ מַעֲלִים יִשְׂרָאֵלִים לִנְגַן.

הַגְּמָרָא מְמַשִּׁיכָה בְּעֵינֵי הַשִּׁיר בְּמִקְדָּשׁ: תְּנִי רַבְּנָן, הַשִּׁיר שְׁשֵׁרִים בְּשַׁעַת נִיסוֹךְ הַנִּסְכִּים, מַעְכָּב אֶת הַקֶּרֶן – בְּלֹא הַשִּׁירָה אֵין זֶה נִיסוֹךְ, דְּבְרִי רַבִּי מֵאִיר, וְהַכְּסִים אוֹמְרִים הַשִּׁיר אֵינוֹ מַעְכָּב אֶת נִיסוֹךְ נִסְכֵי הַקֶּרֶן.

מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מָאן מַעְמִיָּה דְּרַבִּי מֵאִיר שְׁסוֹבֵר שְׁהַשִּׁיר מַעְכָּב אֶת הַקֶּרֶן. מְבִאֶרֶת הַגְּמָרָא: דְּאִמָּר קָרָא (בְּמִדְבָר ח ט) בְּעֵינֵי הַפְּרִשָׁת הַלּוֹיִם לְעִבּוּדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְאֵתְנָה אֶת הַלּוֹיִם, נְתוּנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' וְלִכְפֹּר עַל בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל'. הַזִּכְרוֹ בַּפְּסוּק אַחַד, הַלּוֹיִם, שְׁתַּפְּקִידִם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הוּא לְשִׁיר, עִם הַכְּפָרָה הַבָּאָה מִן הַקֶּרֶבֶת וְנִעֲשִׂית עַל יְדֵי הַכַּהֲנִים. וְבֹא הַכְּתוּב לְהַקִּישׁ כְּפָרָה לְשִׁירָה, מָה כְּפָרָה וְדַהֲיִינוּ וְרִיקַת דָּם הַקֶּרֶבֶן מַעְכָּבָתָה, וּבְלַעֲדִיָּה אֵין עֶרֶךְ לְקֶרֶבֶן, אֵף שִׁירָה (שְׁהָיָה עֲבוּדַת הַלּוֹיִם) מַעְכָּבָתָה, וּבְלֹא שִׁיר אֵין נִיסוֹךְ.

שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְרַבְּנָן – מָה יַעֲנוּ עַל הַיָּקֵשׁ זֶה. מְבִאֶרֶת הַגְּמָרָא: הָהוּא – הַהִיקֵשׁ בֹּא לְאִיקָר דְּרַבִּי אֶלְעָזָר – לְדִין אַחֵר שְׁאוֹמֵר רַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאִמָּר רַבִּי אֶלְעָזָר, הוֹקֵשָׁה כְּפָרָה לְשִׁירָה לְלַמְדָּנוּ מָה כְּפָרָה בְּיוֹם, שְׁאֵין הַקֶּרֶבֶת קָרְבִּים אֲלָא בְּיוֹם אֵף שִׁירָה בְּיוֹם – אֵין שְׂרִים עַל הַנִּסְכִּים אֲלָא כְּשִׁבְאִים בְּיוֹם.

הַגְּמָרָא לְהֵלֶן מְבַרְרַת מִיָּהוּ הַמְּקוֹר לְשִׁירַת הַלּוֹיִם בְּמִקְדָּשׁ מִן הַתּוֹרָה: אִמָּר רַב יְהוֹדָה אִמָּר שְׁמוּאֵל מִנְיָן לומִידִים לְעִיקָר מִצּוֹת שִׁירָה שֶׁל הַלּוֹיִם בְּמִקְדָּשׁ מִן הַתּוֹרָה. וּמְבִאֶר: שְׁנֵי אִמָּר (דְּבָרִים יח ו – ז) וְכִי יָבֵא הַלּוֹי מֵאֶחָד שְׁעָרֵי וְגו' וְשִׁירַת בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ, כְּכָל אֲחֵיו הַלּוֹיִם הַעֲמִידִים שָׁם לְפָנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ שִׁירוֹת 'שִׁבְשֵׁם', כְּלוּמַר, שְׁמוֹכִירִים בּוֹ שֵׁם שְׁמִים, הָיוּ אוֹמְרִים זֶה שִׁירָה, שְׁאוֹמְרִים הַלּוֹיִם בְּשִׁירָתָם מְזוֹמְרִים שְׁמוֹכִירִים בָּהֶם שֵׁם שְׁמִים, וּמִכָּאֵן לְשִׁירַת הַלּוֹיִם בְּמִקְדָּשׁ.

שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְאִימָא – וְשְׁמָא נִאֲמַר שְׁאֵין זֶה מְלֻמָּד עַל שִׁירַת הַלּוֹיִם אֲלָא עַל נְשִׂאוֹת בְּפִים שֶׁל הַכַּהֲנִים, וְהָיָה שִׁירוֹת בְּשֵׁם, שְׁגַם בָּהּ מְזוֹכֵר שֵׁם שְׁמִים. מִיִּשְׁבַּת הַגְּמָרָא: אִי אִפְשָׁר לומר כֵּן מְדַבְּרִים (דְּבָרִים יח ו) לְגַבֵּי הַפְּרִשָׁת בְּנֵי לוי 'לְשִׁירָתוֹ, וְלִכְפֹּר בְּשֵׁמוֹ' הָרִי שִׁלְשֵׁרְתוֹ וְלִכְפֹּר' (דְּהִינּוּ בְּרַכַּת כֹּהֲנִים) הֵם שְׁנֵי דְּבָרִים, מְכַלֵּל דְּכָרְכַּת בְּהִנֵּם לֹא שִׁירוֹת הִיא אֲלָא שִׁירוֹת' הוּא דְּבַר אַחֵר, וְבֹא לְלַמֵּד עַל שִׁירַת הַלּוֹיִם.

רַב מִתְּנָה אִמָּר, מְהֵבֵא לומִידִים לְשִׁירַת הַלּוֹיִם. שְׁנֵי אִמָּר (דְּבָרִים כח מו – מח) בְּפִרְשַׁת הַקְּלִלוֹת, שְׁאוֹמֵר הַקְּבָ"ה לְיִשְׂרָאֵל 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב לֵב', אִיזוֹ הִיא עֲבוּדָה שְׁנִיעִשִׂית בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב לֵב, הָיוּ אוֹמְרִים זֶה שִׁירָה, שְׁאֵין אָדָם שֶׁר שִׁירָה אֲלָא מִתּוֹךְ שְׁמִחָה וְטוֹב לֵב.

שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְאִימָא – וְשְׁמָא נִאֲמַר, שְׁאֵין הַפְּסוּק עוֹסֵק בְּשִׁירַת הַלּוֹיִם אֲלָא בְּדְבָרֵי תּוֹרָה, וּמִשְׁמַעוֹת הַפְּסוּק הִיא 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא לְמִדַּת תּוֹרָה. וְלִימוּד הַתּוֹרָה הוּא 'עֲבוּדָה שְׁבִשְׁמִחָה דְּכָתִיב (תְּהִלִּים יט ט) 'פְּקוּדֵי ה' יִשְׂרָאֵל, מְשִׁמְחֵי לֵב', וְהִינּוּ לִימוּד הַתּוֹרָה. מִיִּשְׁבַּת הַגְּמָרָא: אֵין הַפְּסוּק הוֹלֵךְ עַל דְּבָרֵי תּוֹרָה, לְפִי שְׁדַבְּרֵי תּוֹרָה 'מְשִׁמְחֵי לֵב' אִיקָרִי, 'טוֹב' לֹא אִיקָרִי, וּבַפְּסוּק נִאֲמַר 'וּבְטוֹב לֵב'.

שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְאִימָא – וְאוּלֵּי, אֵין הַפְּסוּק עוֹסֵק בְּשִׁירָה אֲלָא בְּכַפּוּרִים, וּמִשְׁמַעוֹת הַפְּסוּק הִיא 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא הִבֵּאת בִּיכּוּרִים, וּבִיכּוּרִים הֵם 'עֲבוּדָה שְׁבִשְׁמִחָה דְּכָתִיב (דְּבָרִים כו יא) בְּפִרְשַׁת הִבֵּאת הַבִּיכּוּרִים 'וְשִׁמְחָתָה כְּכָל הַטּוֹב', מִיִּשְׁבַּת הַגְּמָרָא: אִמָּר בִּיכּוּרִים 'טוֹב' אִיקָרִי אֲבָל 'טוֹב לֵב' כִּפִּי שְׁהוֹכֵר בַּפְּסוּק, לֹא אִיקָרִי.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה עוֹד מְדַבְּרֵי רַב מִתְּנָה בְּעֵינֵי הַשִּׁירָה: אִמָּר רַב מִתְּנָה, מִנְיָן לְבִיכּוּרִים שְׁפָעִינוּ שִׁירָה, שְׁהָרִי שְׁנִינוּ בְּבִיכּוּרִים (פ'ג מ"ד) שְׁכִשְׁהוּ מְגִיעִים נוֹשָׂאֵי הַבִּיכּוּרִים לְעוֹזָרָה הָיוּ הַלּוֹיִם שְׂרִים מְזוֹמְרִים 'אֶרֶמְקָה ה' פִּי דְלִיתְנִי (תְּהִלִּים ל). וּמְבִאֶר: אֶתְנָא – הוּא נִלְמַד עַל יְדֵי גִזְרָה שְׁוֹהָה 'טוֹב' 'טוֹב' מְהֵבֵא, שְׁלִגִּי בִיכּוּרִים נִאֲמַר 'וְשִׁמְחָתָה כְּכָל הַטּוֹב', וְלִגְבֵּי שִׁירָה נִאֲמַר 'בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב לֵב', לְלַמֵּד שֶׁבִיכּוּרִים טַעֲמוֹנִים שִׁירָה.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אֵינִי – הָאֵם כֶּךָ הוּא שְׁשֵׁרִים הַלּוֹיִם בַּעַת הַבִּבְאָה הַבִּיכּוּרִים, וְהָאֵם אִמָּר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרִי נַחֲמָנִי אִמָּר רַבִּי יוֹנָתָן, מִנְיָן שְׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל תֵּינִן – בְּשַׁעַת נִיסוֹךְ הָיִין. וּמְבִאֶר: שְׁנֵי אִמָּר (שׁוֹפְטִים ט ג) 'וְתִאֲמַר לָהֶם הַנֶּפֶן, הַחֲדָלְתִּי אֶת הַתִּירוֹשִׁי הַמְּשֻׁמָּם אֶלֶּהֶם וְאֶנְשֵׁיהֶם' – הָאֵם אִפְסִיק לְתַת אֶת יְיָ שְׁמִשְׁמַח אֱלֹהִים וְאֶנְשֵׁיהֶם. וְטַעוֹן בִּיאור, אֵם אֶנְשֵׁים מְשֻׁמָּם

עשרה נקבים היו בה – ובכל נקב היה קנה אחד, ובכל קנה וקנה היו בו עשרה נקבים, ובכל נקב של קנה הוציא מין זמר, נמצאת כולה מוציאה מאה מיני זמר. וסימניו – שלא תטעה מי אמר מאה מי אמר אלה. מתניתא גוזמא – דרך משנית לשנות גוזמא, כגון הך דאמר בשחיטת חולין בפרק "גיד הנשה" (ז.ב.). רבי יוסי – דאמר: ישראלים מיוחסים היו,

מאי קסבר? אלא דכולי עלמא עיקר שירה בפה. בין למעשרות – דמחזיקין ליה בחזקת לוי. ואתנה את הלויים – ולויים משוררים הם. שבשם – שמזכירין בו שם שמים. אין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה ושוב לבב – דכתיב (ישעיהו סח): "הנה עבדי ירונו מטוב לב". אימא ביכורים – והכי קאמר קרא: תחת אשר לא הבאת ביכורים. מנין לביכורים שפוענזין שירה – שאומרים: "ארוממך" ה' כי דליתני, כדתנן במסכת ביכורים (פרק ג משנה ד). טוב טוב – כתיב הכא: "בכל הטוב", וכתיב בשירה (דברים כח): "בשמחה ובטוב לבב". פרי – בביכורים כתיב (שם כו): "מראשית פרי". הביא ענבים – לעודה לביכורים. ודרכן, מנין שיצא – תלמוד לומר: "אשר תביא מארצך", מכל מקום. (ישור במשא) חזקה אמר מהבא – אשכחן שירת לויים מן התורה: "שור במשא" – נשיאות קול בשיר. בלוזמי = שם חכם. שירה – צריך עבודת קרבן, שאינו נאמר אלא על היין של נסכי קרבן, כדכתיב (במדבר יא): "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם". צהלו מים – יצהלו בשיר בית המקדש יותר מצהלת ים סוף. מייתי לה מהבא – לעיקר שירה מן התורה. על

לאידך דרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר: מה פפרה ביום – אף שירה ביום. אמר רב יהודה אמר שמואל: מנין לעיקר שירה מן התורה? שנאמר: "וְשָׂרָה בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֶיהָ", איזהו שירות שבשם – הו' אומר: זה שירה. ואימא: נשיאות פפים! – מדכתיב: "לְשִׁירָתוֹ וּלְבָרָךְ בְּשֵׁמוֹ" – מכלל דברכת פהנים לאו שירות היא. רב מתנה אמר, מהבא: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב", איזו היא עבודה ששבשמחה ובטוב לבב? זה שירה. – ואימא: דברי תורה, דכתיב: "פִּקְדֵי ה' יִשְׂרָאֵל מִשְׁמַחֵי לֵב" – "מִשְׁמַחֵי לֵב" איקרי, "טוב" לא איקרי. – ואימא: פפורים, דכתיב: "וְשִׁמְחָתָם בְּכָל הַטּוֹב" – "טוב" איקרי, "טוב לבב" לא איקרי. אמר רב מתנה: מנין לביכורים שפוענזין שירה? אתיא "טוב" "טוב" מהבא. – איני? והא אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: מנין שאין אומרים שירה אלא על תינו? שנאמר: "וְהָאֱמֹר לָהֶם הִנֵּהנּוּ הַחֲדָלְתִּי אֶת תִּירוּשֵׁי הַמִּשְׁמָחָה אֲלֵהֶם וְאֲנִישִׁם", אם אנשים משמח, אלהים בפה משמח? מכאן שאין אומרים שירה אלא על תינו! – משפחת לה דרתני רבי יוסי: פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקין? הביא ענבים ודרכן, מנין? תלמוד לומר: "תביא". חזקה אמר, מהבא: "וּכְנָנֶיהָ שֶׁר הַלְוִיִּם יִשּׁוּר בְּמִשְׁאֵי כִּי מִכֵּין הוּא", אל תיקרי "שור", אלא "שיר". בלוזמי אמר רבי יוחנן, מהבא: "שִׁשְׁבֹּד עֲבֹדָה עֲבֹדָה", איזהו עבודה שצורכה עבודה? הו' אומר: זו שירה. רבי יצחק אמר, מהבא: "שִׁשְׁבֹּד עֲבֹדָה עֲבֹדָה עֲבֹדָה עֲבֹדָה", רב נחמן בר יצחק אמר, מהבא: "הם יִשְׂאוּ קוֹלָם יִרְנֻוּ בְּגִזְיוֹן ה' צִהְלוּ מִים". ותנא מיייתי לה מהבא: "וְלִבְנֵי קָהָת לֹא נָתַן כִּי עֲבֹדָת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם בְּכֹתֶף יִשְׂאוּ", ממשמע שנאמר בכתף, איני יודע שישאו? מה תלמוד לומר "ישאו"? אין "ישאו" אלא לשון שירה, וכן הוא אומר: "שִׁשְׁבֹּד עֲבֹדָה עֲבֹדָה", ואומר: "ישאו קולם ירנו". חנניא בן אחי רבי יהושע אמר, מהבא: "מִשָּׁה יִדְבֹּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל",

הפירש ענבים ודרכם, מנין שכשרים לביכורים? תלמוד לומר: "תביא". והא דתניא: אין מביאין לביכורים משקה אלא היוצא מן היתים ומן הענבים, דמשמע: לכתחילה מביאין – יש לפרשו בדיעבד. דהא קרא כתיב שאומרים שיר על ביכורים, והכי כתב קרא בדיעבד? ונראה לפרש: דמייירי לכתחילה. והכי פירוש: הביא ענבים ודרכן, מנין שיביאם לכתחילה? תלמוד לומר: "תביא" דמשמע לכתחילה. ומשנת ביכורים נמי אתאי שפיר, דמייירי במשקין היוצאין מיתים וענבים, שאומרים עליהם שירה לכתחילה. ואידי דחקנו עליהם שירה – תקנו נמי בכל הביכורים של שבעת המינים. ולא קשיא מדי מכל מה שהקשו לעיל. ויצחק עין בירושלמי.

אל תיקרי ישור אלא ישיר – תימה, דכמה קראי איכא בדברי הימים (ט ז) "בני פלוגי משוררים" ויש לומר: דבעי לאשכחוי דשירה מן התורה, לכך דייק ליה מהך קרא דכתיב "שור במשא" וכתיב "עבודת משא". אי נמי: מפיק מקראי שהיא עבודה וזר חייב עליה מיתה.

לא דכולי עלמא עיקר שירה בפה – קשה: בפרק "החליל" (סוכה נא,א) קאמר דאי עיקר שירה בפה – אין שיר של קרבן נמי דחי שבת ויום טוב לעשותו בכלי. ואם כן, מתניתין דקתני: שנים עשר ימים החליל מכה, מניין יש לומר: דודאי תנאי דמתניתין אית להו עיקר שירה בפה, אבל איכא תנא דרבי יוסי בר יהודה התם, דאמר דשיר בכלי (דקרבן) דחי שבת ויום טוב, ואתי רישא כוותיה. **השיר** מעכב הקרבן – קשה: דהחשיר בשבת ניסוך, והניסוך אין מעכב הקרבן, דאדם מביא וזבחו היום ונסכים מכאן עד ארבעה ימים (מנחות טו,ב). ונראה לפרש: שיר מעכב את הקרבן – היינו ניסוך, שאם אין שירה אין ניסוך.

משמח לב איקרי טוב לא איקרי – ואם תאמר: דהכתיב (משלי ד) "לקח טוב נתתי לכם", (תהלים קט) "טוב לי תורת פיך" ויש לומר, דהכי קאמר: משמח לב איקרי, טוב שסמך (ללב) לשמחה ומשמעותו לשון שמחה, אי נמי, טוב חסמוך ללב – לא איקרי, ואם תאמר: הוא כתיב (רות ג) "וייטב לבו", ופירש רש"י: ויש במדגש וייטב לבו בתלמוד תורה. והכי נמי דרשין שבת (סג,ב) "ויטיב לבך" על תלמוד תורה ויש לומר: דלא כתיב בהדיא. ולפי זה לא הו' אתי שפיר הא דמקשה: "ואימא ביכורים", דהא טוב סמוך ללב לא איקרו! ויש לומר: דהכא נמי משני, דבעין טוב חסמוך ללב. ומיהו, כיון דהשיר יודע דבעין טוב חסמוך ללב מעיקרא – שוב לא צריך להקשות עוד מביכורים. ולשון ראשון עיקר. **מנין** לביכורים שפוענזין שירה – פירש רש"י: (רתנא) שהיו טוענין שירה, וברתנן במסכת ביכורים (פרק ג משנה ד) החליל (היה) מכה לפניהם וכו'. והא דפריך: איני, והא אמר רבי שמואל בר נחמני – ומקשה לרבי שמואל בר נחמני. אך יש תימה: אמאי לא מקשה ליה בהדיא מן המשנה ויש לומר: שהתלמוד לא הביא המשנה דרועים, וגם מילתיה דרבי שמואל בר נחמני לא איתיה ליה התלמוד אלא אגב גררא. הלכך לא פריך אל הכי. ולרבי נראה: ששיר המשנה על ביכורים אינו עיקר השיר, כי אם לשמחה בעלמא, הלכך לא פריך מניה לרבי שמואל בר נחמני, ולא כפירוש רש"י. ויש תימה: דלא איירי המשנה בעיקר שיר כללו ועוד הקשה רבי אלחנן: היכי מוקי לה למשנת ביכורים הכא בחביא ענבים ודרכן? דהא בכל הביכורים מביא בתאנים וחטין וכל שבעת המינים! ואין לפרש דהכי קאמר: שאם הביא ענבים בביכורים ודרכן לאחר כך, שלא תפקע מהם קדושת הביכורים, אף על גב דכתיב בקרא פרי. דהתם תניא בחולין פרק "העור והקטא" (קכ,ב). אין מביאין לביכורים משקה אלא היוצא מן היתים ומן הענבים. אלמא שהמשקה מהם חשוב לביכורים! אלא דיש לפרש: הביא ענבים ודרכם – פירוש:

הפירש ענבים ודרכם, מנין שכשרים לביכורים? תלמוד לומר: "תביא". והא דתניא: אין מביאין לביכורים משקה אלא היוצא מן היתים ומן הענבים, דמשמע: לכתחילה מביאין – יש לפרשו בדיעבד. דהא קרא כתיב שאומרים שיר על ביכורים, והכי כתב קרא בדיעבד? ונראה לפרש: דמייירי לכתחילה. והכי פירוש: הביא ענבים ודרכן, מנין שיביאם לכתחילה? תלמוד לומר: "תביא" דמשמע לכתחילה. ומשנת ביכורים נמי אתאי שפיר, דמייירי במשקין היוצאין מיתים וענבים, שאומרים עליהם שירה לכתחילה. ואידי דחקנו עליהם שירה – תקנו נמי בכל הביכורים של שבעת המינים. ולא קשיא מדי מכל מה שהקשו לעיל. ויצחק עין בירושלמי.

אל תיקרי ישור אלא ישיר – תימה, דכמה קראי איכא בדברי הימים (ט ז) "בני פלוגי משוררים" ויש לומר: דבעי לאשכחוי דשירה מן התורה, לכך דייק ליה מהך קרא דכתיב "שור במשא" וכתיב "עבודת משא". אי נמי: מפיק מקראי שהיא עבודה וזר חייב עליה מיתה.

מִהְבֵּא יִהְיֶה כֹּאחַד לַמַּחְצִיצִים — וּבִקְרָא (במדבר י) כְּתִיב: "וְתִקְעֶתֶם בַּחֲצוֹצְרוֹת עַל עוֹלוֹתֵיכֶם", אֲלֵמָא אִיכָא שִׁירָה וּמִן הַתּוֹרָה.

מִשׁוּעָר שְׁשׁוּר — דְּבִדְבָרֵי הַיָּמִים (א ט) כְּתִיב מִשְׁפָּחוֹת שְׁהָיוּ מִשְׁוֹעִירִים, וּמִשְׁפָּחוֹת שְׁהָיוּ מִשְׁוֹרִים. מִיתִיבִי — פִּירֵשׁ הַקְּטָנִס: לֹא יִדְעָנָא הָאִי אֲחֵרָה מִהֵיכָא

הִיא. וּרְבִינוּ מִנְחֵם נִחוּד עִירֵשׁ, דְּכִתִּיב (במדבר כז): "לְשֹׁמֵר מִשְׁמֵר וְעֹבֵדָה לֹא יַעֲבֹד", וְכִתִּיב (שם): "כִּבְדָּה תַעֲשֶׂה לְלוֹיִם בְּמִשְׁמֹרוֹתֵם". דְּמַר סִבֵּר בְּמִיתָה — אִם מִשְׁוֹעָר לְבַד. וְגִזְרוּ רַבּוֹן בְּנִי מִסִּיעָה עִם אַחֵר. וּמֵר סִבֵּר בְּאֻחֶרָה, וְלֹא גִזְרוּ רַבּוֹן אִם בֵּא לִסִּיעָה.

עוֹלָת נִדְבָת צִיבּוֹר טַעוֹנָה שִׁיר — כְּגֹן עוֹלָת קִיץ. אֲבָל לַחֲדִיד, אֲפִילוּ חוֹבָתוֹ אֵין טַעוֹנָה נִסְכִּים.

אֲלֵא אִמְר רַמִּי בְּרִיה דְּרַב יִיבָא כִבֵּשׁ הָבָא עִם הָעוֹמֵר קָא מִיבְעִיא לִיה — טוֹבָא תִּימָה: מֵאִי סִלְקָא דַּעְתָּךְ דָּהָא אֲתַמּוּל הַקְּרִיבוּ תַמִּידִין וּמוֹסָפִין, אֲמַאי לֹא אִימָלֵךְ אֲלֵא מִמוֹסֵף שִׁשֶּׁה עֶשְׂרֵי דִּינָרִין? אִיבְעִיא לְהוּ אִי אִיקְבַּע רֹאשׁ חֹדֶשׁ — וְקִשְׁלָה לְרִשְׁיָא: דְּבִדְבָרֵי הַיָּמִים כְּתִיב הָאִי קְרָא מִקְמִי "וַיִּוְעַץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי"

אֲלֵא אִמְר רַב (שִׁימָן) וְאַשְׁרֵי מִיֵּדִי דְּהוּ אֲשִׁלִּיחַ דְּצִיבּוֹרָא דְּמַמְלִיךְ — וְלַעֲלוֹם לֹא תִשְׁפּוּט, דְּנִימָא דְּכִבֵּשׁ הָבָא עִם הָעוֹמֵר הוּא. שִׁירָה דִּיּוֹמָא לֶשׁ הָאֲרֵץ וּמִלּוּאָה (תְּהִלִּים כד) — וְאִם עוֹלָת קִיץ טַעוֹנָה שִׁירָה —

הִינּוּ שִׁיר שְׁאֲמֵרוּ בְּתַמִּיד שֶׁל שָׁחַר בּוֹ יוֹם. אִי כִּי בַּעֲלוֹת נִדְבָה — פִּירֵשׁ בְּקוֹנְטֵרִס: תַּפְּשׁוּט בַּעֲיָא דְּרַבִּי אֲבִין. לַעֲלוֹתֵיכֶם

וְלִזְבָּחִי שְׁלָמִים כִּי עוֹלָה קִדְשִׁי אִם עוֹלָה שְׁלָמִים כִּי מִדָּה שְׁלָמִים עִם שְׁקִיבָה לְחֵן זְמַן וְכוּ' — וְהָא בְּרִיתָא אִיתָא נִמִּי בּוֹבּוֹחִים, בְּרַק "אִיְהוָה מִקּוֹמֶן" (נ.ה.), וּמִתְנִיא חִכִּי: מַה עוֹלָה קִדְשִׁי קִדְשִׁים — אִף שְׁלָמִים קִדְשִׁי קִדְשִׁים, מַה עוֹלָה טַעוֹנָה צָפּוֹן — אִף שְׁלָמִים כו'. וְלִיכָא הָתֵם "וְמַה שְׁלָמִים שְׁקִיבָה לְחֵן זְמַן" וְכוּ' כְּדִיתָא הָבָא. וְשִׁמָּא כִּל זֶה דְּטַעוֹנִין צָפּוֹן וְדִקְבָּע לְחֵן זְמַן הָאִי בְּרִיתָא, וְכֵן הִיא שְׁוֹנָה אוֹתָהּ רַב מִרִּי חִכִּי, וְהָתֵם תְּנִיא מַה שְׁהִיא צִרִיךְ מִמֶּנָּה. אִי נִמִּי: אֵין בְּרִיתָא כִּי אִם "עוֹלָה קִדְשִׁי קִדְשִׁים אִף שְׁלָמִים קִדְשִׁי קִדְשִׁים" (ה"ג וּמִקְשִׁינָן) לַעֲנִין קְבִיעוֹת זְמַן, וְלַעֲנִין טַעוֹנָה צָפּוֹן דּוֹבּוֹחִים, רַבִּינָא אֲלַתְּנִן. נִסְכִּים

תִּימָא עוֹלָת חוֹכָה - מִיֵּדִי דְּהוּ אֲשִׁלִּיחַ דְּצִיבּוֹרָא דְּמַמְלִיכָה. תָּא שְׁמַע, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: מְגַלְגִּין זְכוֹת לְיוֹם זְכָא וְחוֹכָה לְיוֹם חִיב. אֲמָרוּ: כְּשֶׁתִּרְבֶּה הַבֵּית בְּרַאשׁוֹנָה, אוֹתוֹ הַיּוֹם תִּשְׁעָה בָּבֶא תְּהִי, וּמוֹצָאֵי שְׁפָת תְּהִי, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית תְּהִי, וּמִשְׁמֵרָתוֹ שֶׁל יְהוֹרִיבֵי הַיָּתֵם, וְהָיוּ פְּהִינִים וְלוֹיִם עוֹמְרִים עַל דִּיקְנָן וְאוֹמְרִים שִׁירָה, וְיָמָה שִׁירָה אֲמָרוּ? "וַיִּשְׁבַּע עֲלֵיהֶם אֵת אוֹנֶם וּבְרַעְתָּם יִצְמִיתֵם", וְלֹא הִסְפִּיקוּ לֵאמֹר "יִצְמִיתֵם ה' אֱלֹהֵינוּ" עַד שֶׁבָּאוּ גוֹיִם וּבִבְשׁוֹם, וְכֵן בְּשִׁנְיָה. הָאִי שִׁירָה מֵאִי עֲבִידְתִּיהָ? אֲלֵימָא דְּעוֹלָת חוֹכָה, מִי הוּא? בְּשִׁבְעָה עֶשְׂרִי בְּתַמּוֹ בְּטַל תְּתִמֵּד! אֲלֵא לֹא דְּעוֹלָת נְדָבָה! - וְתִסְבְּרָא? מֵאִי שְׁנָא דְּעוֹלָת חוֹכָה דְּלֵא הוּא, וּמֵאִי שְׁנָא דְּעוֹלָת נְדָבָה דְּהוּא? - הָא לֹא קָשִׁיא: בְּן בְּקָר אֲקָרָא בְּעֵלְמָא הוּא דְּאִיתְרַמֵּיא לְהוּ. אֲמָר רַבָּא, וְאִיתִימָא רַב אֲשִׁי: וְתִסְבְּרָא? שִׁירָה דִּיּוֹמִיָּה - "לְה' הָאֲרֵץ וּמִלּוּאָה", "וַיִּשְׁבַּע עֲלֵיהֶם אֵת אוֹנֶם" בְּשִׁיר דְּאֲרַבְעָה בְּשִׁבְתָּ הוּא! אֲלֵא אֲלֵימָא בְּעֵלְמָא הוּא דִּנְפַל לְהוּ בְּפִימִיָּהוּ. - וְהָא "עוֹמְרִין עַל דִּיקְנָן" קָתְנִי! - בְּרִישָׁי לְקִישׁ, דְּאֲמָר: אוֹמֵר שְׁלֹא עַל הַקְּרָבָן. - אִי חִכִּי, בְּעוֹלָת נְדָבָה נִמִּי לִימָא - נְפִיק מִיָּה חוֹרְבָא. מֵאִי הוּא עֵלָה? תָּא שְׁמַע, דְּתָנִי רַב מִרִּי בְּרִיה דְּרַב פְּהֵנָא: "עַל עֲלִיתֶיכֶם וְעַל זְבָחֵי שְׁלָמִיכֶם", מַה עוֹלָה קוֹדֶשׁ קִדְשִׁים - אִף שְׁלָמִים קוֹדֶשׁ קִדְשִׁים; וְיָמָה שְׁלָמִים קִבּוּעַ לָהֶם זְמַן - אִף עוֹלָה קִבּוּעַ לָהֶם זְמַן.

שְׁלָמִים קִדְשִׁי קִדְשִׁים אֲלֵא כִבְשִׁי עֲצֵרָה, דְּשִׁלְמִי צִיבּוֹר הָן, וְכִתִּיב בְּהוּ (ויקרא כג): "קִדֵּשׁ יְהִי לָה' לִכְהֵן". וְמַה שְׁלָמִים אֲמָרוּרִים כָּאן לְבִי שִׁיר — קְבִיעַ לְחֵן זְמַן, דָּהָא אוֹקִימָנָא בְּכִבְשִׁי עֲצֵרָה אִף עוֹלָה אֲמָרוּרִים כָּאן — שְׁקִיבָה לְחֵן זְמַן, לֹאפּוֹקִי נִדְבָת צִיבּוֹר דָּאִין קְבִיעַ לְחֵן זְמַן.

עַרְכִּין. פֶּרֶק שְׁנִי - אֵין נַעֲרִכִין דָּף יָא עֲמוּד ב - מוֹתוֹךְ מַהֲדוֹרָת "אֲבִין יִשְׂרָאֵל" (שְׁטִינְזִלְיִן) רִשְׁיָא

עַל עַקְסִי קוֹל — שְׁהִיא מַצּוּדָה לְשׁוֹר, לְפִי שְׁמִשְׁה לִי הִידֵּה. אָף הֵם — הַלּוֹיִם בְּעוֹבֹדָת מִזְבֵּחַ, וְלֹא מִשְׁכַּחַת לְוִיִּם כְּשִׁרִים בְּעוֹבֹדָת מִזְבֵּחַ אֲלֵא בִּשְׂרִי. מַה אָתֵם — אֲכַהֲנִים קָאִי קָרָא. אָתֵם בְּשִׁלְהֵם — אֲכַהֲנִים שְׁכַנְסוּ בְּעוֹבֹדָת לְוִיִּם, כְּגֹן שְׁרִירָה. וְהֵם בְּשִׁלְהֵם — לִי שְׁעִבַד עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּכֹהֵן. הֵם בְּשִׁלְהֵם — כְּגֹן לִי מִשְׁוֹר שְׁהִיגִין דְּלָתוֹת, וְלִי מִשְׁוֹר שְׁאֲמֵר שִׁיר. שְׁהִי הַלּוֹיִם הָיוּ חֲלוּקִים, זֶה לְמִשְׁוֹעָר זֶה לְמִשְׁוֹר. אֲלֵא בְּאֻחֶרָה — לֹא אֲתַפְּרֵשׁ לָךְ. אֲבִי — לִית לִיהָ הָא מִתְנִיתִין דְּקִתְנִי לַעֲלִי: הֵם בְּשִׁלְהֵם אִינוּ בְּמִיתָה, דָּהָא מִשְׁכַּחַת תְּנָא אַחֲרִינָא דְּקָאִי כּוֹתִינָה. וְזִי מִשְׁש — כְּגֹן יִשְׂרָאֵל. הָא כְּתִיב חֲדָא זִימָנָא —

בְּהִיא פִּרְשָׁתָא גּוֹפָה, וְקָאִי נִמִּי אַעֲבֹדָת לְוִיִּם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ יוֹחֲנָן בֶּן גִּדְרָא לִוִּים הָיוּ, יוֹחֲנָן בֶּן גִּדְרָא סִבֵּר: מִשְׁוֹר שְׁשׁוּר שְׁשׁוּר בְּמִיתָה כְּשִׁיחָא מְגִיף לְבַד, וְגִזְרוּ רַבּוֹן בְּמִסִּיעָה, דְּלֹא לִיתִי לְמַעֲבַד לַחֲדִידָה. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סִבֵּר: אֲפִילוּ כִּי עֲבִיד לַחֲדִידָה אִינוּ אֲלֵא בְּאֻחֶרָה, וְלֹא גִזְרוּ רַבּוֹן בְּמִסִּיעָה. עוֹלָת נִדְבָת צִיבּוֹר — כְּגֹן קִיץ הַמִּזְבֵּחַ, הָבָא מִן הַשְּׁפֹרֹת שְׁנוֹתִין בְּחֵן מַעוֹת, מוֹתֵר חֲטָאָה מוֹתֵר אֲשֵׁי. עוֹלִיתִיכֶם — "וְתִקְעֶתֶם בַּחֲצוֹצְרוֹת עַל עוֹלוֹתֵיכֶם" (במדבר י), וְהִינּוּ שִׁירָה. וְיִאֲמַר חוֹזְקִי — מִשְׁמַע שְׁהִיא נִמְלֶךְ. אֲלֵא לֹא נִדְבָה — וְנִמְלֶךְ אִם יִשְׁוֹרָה, וְכִתִּיב: "חָחֵל שִׁיר ה'", שְׁהוּרָה לֹא בֵּית דִּין לְשׁוֹרָה. עוֹלָת רֹאשׁ חֹדֶשׁ — דְּמוֹסָף הוּא. כִּבֵּשׁ הָבָא עִם הָעוֹמֵר — דְּהוּא עוֹלָת חוֹכָה בְּשִׁשֶּׁה עֶשְׂרֵי נִדְבָה. אֲלֵא אֲמָר רַב אֲשִׁי — הָא דְּמִימְלָךְ, לֹא מִשְׁוֹר דְּמִסְפָּקָא לִיה, דְּדָאִי חוֹקְבַע רֹאשׁ חֹדֶשׁ בּוֹמֵנָא. אֲלֵא רְשׁוּתָא הוּא דְּקָא נְסִיב. מִיֵּדִי דְּהוּא אֲשִׁלִּיחַ דְּצִיבּוֹרָא דְּמִימְלָךְ — וְנִסְבִּי רְשׁוּתָא אִם תִּפְלַל. אֲפִילוּ תִּימָא עוֹלָת חוֹכָה — עוֹלָת תַּמִּיד שְׁבַל יוֹם יוֹם הוּא. זְכוֹת לְיוֹם זְכָא — בְּנִסְגָּל גִּנְגָּלָה בְּנִסְגָּל תַּחֲדִין לְהִיגָּל. מוֹצָאֵי שְׁכַת — אַחַד בְּשִׁבְתָּ. וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית — שְׁמִינִית. וְיִשֵּׁב עֲלֵיהֶם אֵת אוֹנֶם — פִּסְקוּ הוּא בְּתוֹלָיִם, בְּמִמּוֹר "אֵל נִקְמוֹת ה'". בְּטַל תְּתִמֵּד — שְׁלֹא הָיוּ לָהֶם כְּבִישִׁים, מַחֲמַת שְׁהִי צִרִים עַל יְרוּשָׁלַיִם וְיִצְחָק וְבָא. וּמֵאִי שְׁנָא עוֹלָת נִדְבָה דְּהוּא? — הָלֵא לֹא הָיוּ כְּבִישִׁים מַצִּיּוֹת? הָא לֹא קָשִׁיא בֶּן בְּקָר בְּעֵלְמָא אֲתִרְמִיא לְהוּ — שְׁאִינוּ רָאוּי תַּמִּיד, וְרָאוּי עוֹלָת נִדְבָה. וְתִסְבְּרָא — דְּשִׁירָה נִגְמוֹרָה הִיא הִידֵּה שִׁירָה עַל קְרָבָן? וְהָא שִׁירָה דְּאֻחַד בְּשִׁבְתָּ "לְה' הָאֲרֵץ וּמִלּוּאָה" כְּדָמָר בְּרַאשׁ הַשְּׁנָה (ל.א.), וְהָאִי קָרָא בְּמִזְמוֹר "אֵל נִקְמוֹת ה'" — שְׁהוּא שִׁיר שֶׁל רַבִּיעִי בְּשִׁבְתָּ אֲלֵימָא — קִינָה, כְּדִמְתַּגְרַמֵּינִן "וְשָׂאֵי עַל שְׁפִים קִינָה" — וְטַל עַל גִּנְדִין אֲלֵימָא (יִרְמִיָּהוּ ז). דּוֹכֵן — בְּמִין אֲצַמְבָּא הִידֵּה. אִי חִכִּי — דְּאֲפִילוּ שְׁלֹא עַל הַקְּרָבָן אוֹמֵר שִׁירָה, בְּעוֹלָת נִדְבָה נִמִּי לִימָא, תַּפְּשׁוּט בַּעֲיָא דְּרַבִּי אֲבִין נְפָקָא מִיָּה חוֹרְבָא — דָּהָא דְּרִישׁ לְקִישׁ רְשׁוּת הוּא. דָּאִי אִית לִיה לְעוֹלָת נִדְבָה בְּרִשׁוֹת — אֲתִי לְמִימֵר עוֹלָת חוֹכָה נִמִּי רְשׁוֹת, הִלְכָּךְ לֹא אֲמָרִינוּ שִׁיר לְגַמְרִי בְּנִדְבָה. מֵאִי הוּא עֵלָה — דְּבִעֵיא דְּרַבִּי אֲבִין, וְתִקְעֶתֶם בַּחֲצוֹצְרוֹת עַל עוֹלוֹתֵיכֶם וְעַל זְבָחֵי שְׁלָמִיכֶם — מִקְשִׁי עוֹלָה לְשִׁלְמִים וְשִׁלְמִים לְעוֹלָה לַעֲנִין זְמַן. מַה עוֹלָה אֲמָרוּרִים כָּאן קִדְשִׁי קִדְשִׁים — דָּאִין לָךְ עוֹלָה קִדְשִׁים קִלִּים, אִף שְׁלָמִים אֲמָרוּרִים כָּאן טַעוֹנִים שִׁיר — בְּשִׁלְמִים קִדְשִׁי קִדְשִׁים מִשְׁתַּעִי. וְאֵין לָךְ אֲיִבְעִיא

עַל עַקְסִי קוֹל. רַב אֲשִׁי אֲמָר, מִהְבֵּא: "וְיָהִי בְּאַחַד לַמַּחְצִיצִים וְלְמִשְׁוֹרִים לְהַשְׁמִיעַ קוֹל אַחֶד". רַבִּי יוֹנָתָן אֲמָר, מִהְבֵּא: "וְלֹא יָמוּתוּ גַם הֵם גַּם אֲתֵם", מַה אֲתֵם בְּעוֹבֹדָת מִזְבֵּחַ - אָף הֵם בְּעוֹבֹדָת מִזְבֵּחַ. תְּנִיא נִמִּי חִכִּי: "וְלֹא יָמוּתוּ גַם הֵם גַּם אֲתֵם", אֲתֵם בְּשִׁלְהֵם וְהֵם בְּשִׁלְהֵם - בְּמִיתָה, הֵם בְּשִׁלְהֵם - אֵינִן בְּמִיתָה אֲלֵא בְּאֻחֶרָה. אֲמָר אֲבִי, נְקִיטִין: מִשְׁוֹר שְׁשִׁיעַר בְּשִׁלְ חֲבִירוֹ - בְּמִיתָה, שְׁנַאֲמָר: "וְהַחֲנִינִים לְפָנֵי הַמִּשְׁכָּן קִדְּמָה לְפָנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְגו' וְהָיָה הַקְּרָב יוֹמֵת", מֵאִי זָרָא? זָר מִכֹּשֶׁ - הַכְּתִיב חֲדָא זִימָנָא! אֲלֵא לֹא, זָר דְּאוֹתָהּ עֲבֹדָה. מִיתִיב: מִשְׁוֹר שְׁשִׁיעַר וּמִשְׁוֹעָר שְׁשִׁיעַר - אֵינִן בְּמִיתָה אֲלֵא בְּאֻחֶרָה! - תְּנִיא הָאִי, דְּתִנִּיא: מַעֲשֶׂה דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּר הַגִּנְיָה שְׁהִלְךְ לְסִיעָה בְּהַגְפָת דְּלָתוֹת אֲצֵל רַבִּי יוֹחֲנָן בֶּן גִּדְרָא, אֲמָר לֹא: בְּנִי, חֲזוֹר לְאַחֲרִיךְ, שְׁאֲתָה מִן הַמִּשְׁוֹרִים וְלֹא מִן הַמִּשְׁוֹעִים; מֵאִי לֹא בְּהָא מְקִיפְלֵי, דְּמַר סִבֵּר: מִיתָה הִיא, וְגִזְרוּ בֶּה רַבּוֹן, וְיָמָר סִבֵּר: אֲוֹתָהּ הִיא, וְלֹא גִזְרוּ בֶּה? - דְּכִוְלִי עֲלֵמָא אֲוֹתָהּ הִיא, מֵר סִבֵּר: מִסִּיעָה גִזְרוּ בִּיה רַבּוֹן, וְיָמָר סִבֵּר: לֹא גִזְרוּ בִּיה רַבּוֹן. בְּעִי רַבִּי אֲבִין: עוֹלָת נִדְבָת צִיבּוֹר, טַעוֹנָה שִׁירָה אוֹ אִינָה טַעוֹנָה שִׁירָה? "עֲלִיתִיכֶם" אֲמָר רַחֲמָנָא, אַחַת עוֹלָת חוֹכָה וְאַחַת עוֹלָת נְדָבָה, אוֹ דְּלֵמָא: עוֹלִיתִיכֶם דְּכּוֹלְהוּ יִשְׂרָאֵל קָאֲמַר רַחֲמָנָא? תָּא שְׁמַע: "וְיִאֲמַר חוֹזְקִי לְהַעֲלוֹת הָעוֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְיַגִּיעַ הַחֵל הָעוֹלָה הַחֵל שִׁיר ה' וְתַחֲצוֹצְרוֹת עַל יְדֵי כָל שִׁיר דּוֹד מִלְךְ יִשְׂרָאֵל", הָאִי שִׁירָה מֵאִי עֲבִידְתָּהּ? אֲלֵימָא דְּעוֹלָת חוֹכָה - לְמָה לִּיה אוֹיְלוֹכִי? אֲלֵא לֹא דְּעוֹלָת נְדָבָה. אֲמָר רַב יוֹסֵף: לֹא, עוֹלָת רֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּא, וְקָא מִיבְעִיא לְהוּ מִי חוֹקְבַע רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּזִמְנָא דְּלִקְרַב, אוֹ לֹא. אֲמָר לִיה אֲבִי: וְיָמָר מִצִּית אֲמַרְתָּ חִכִּי? וְהַכְּתִיב: "בְּיוֹם שִׁשָּׁה עֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וְגו' וְיִאֲמַר חוֹזְקִי לְהַעֲלוֹת הָעוֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ"! אֲלֵא אֲמָר רַמִּי בְּרִיה דְּרַב יִיבָא: כִּבֵּשׁ הָבָא עִם הָעוֹמֵר מְקִיבְעִיא לְהוּ, מִי קְבַע רֹאשׁ חֹדֶשׁ בְּזִמְנָא דְּלִקְרַב, אוֹ לֹא? מְתַקִּיף לֵה רַב אֲוִי: וְלִיתִּי פֶסַח חִכִּי עֲבִיד? מַצָּה חִכִּי אֲכִיל? אֲלֵא אֲמָר רַב אֲשִׁי: מִיֵּדִי דְּהוּ אֲשִׁלִּיחַ דְּצִיבּוֹרָא דְּמַמְלָךְ. הַשְׁתָּא דְּאִתִּית לְחִכִּי, אֲפִילוּ

תִּימָא עוֹלָת חוֹכָה - מִיֵּדִי דְּהוּ אֲשִׁלִּיחַ דְּצִיבּוֹרָא דְּמַמְלָךְ. תָּא שְׁמַע, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: מְגַלְגִּין זְכוֹת לְיוֹם זְכָא וְחוֹכָה לְיוֹם חִיב. אֲמָרוּ: כְּשֶׁתִּרְבֶּה הַבֵּית בְּרַאשׁוֹנָה, אוֹתוֹ הַיּוֹם תִּשְׁעָה בָּבֶא תְּהִי, וּמוֹצָאֵי שְׁפָת תְּהִי, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית תְּהִי, וּמִשְׁמֵרָתוֹ שֶׁל יְהוֹרִיבֵי הַיָּתֵם, וְהָיוּ פְּהִינִים וְלוֹיִם עוֹמְרִים עַל דִּיקְנָן וְאוֹמְרִים שִׁירָה, וְיָמָה שִׁירָה אֲמָרוּ? "וַיִּשְׁבַּע עֲלֵיהֶם אֵת אוֹנֶם וּבְרַעְתָּם יִצְמִיתֵם", וְלֹא הִסְפִּיקוּ לֵאמֹר "יִצְמִיתֵם ה' אֱלֹהֵינוּ" עַד שֶׁבָּאוּ גוֹיִם וּבִבְשׁוֹם, וְכֵן בְּשִׁנְיָה. הָאִי שִׁירָה מֵאִי עֲבִידְתִּיהָ? אֲלֵימָא דְּעוֹלָת חוֹכָה, מִי הוּא? בְּשִׁבְעָה עֶשְׂרִי בְּתַמּוֹ בְּטַל תְּתִמֵּד! אֲלֵא לֹא דְּעוֹלָת נְדָבָה! - וְתִסְבְּרָא? מֵאִי שְׁנָא דְּעוֹלָת חוֹכָה דְּלֵא הוּא, וּמֵאִי שְׁנָא דְּעוֹלָת נְדָבָה דְּהוּא? - הָא לֹא קָשִׁיא: בְּן בְּקָר אֲקָרָא בְּעֵלְמָא הוּא דְּאִיתְרַמֵּיא לְהוּ. אֲמָר רַבָּא, וְאִיתִימָא רַב אֲשִׁי: וְתִסְבְּרָא

ופירוש יעננו בקול, שציווהו על עסקי קול, כלומר על השירה, לפי שהיה משה משבט לוי.
 רב אשי אמר מהבא לומדים לשירת הלויים, שנאמר (דברי הימים ב' ח יג) כשהסתיימה בניית בית המקדש ויהי כאשר ה' יורה להם צעדים ולמשוררים להשמיע קול אחד – ויהיו המנגנים והמשוררים כולם יחד בדבר זה, להשמיע את שיר השם.
 רבי יוחנן אמר מהבא, שנאמר (במדבר יח ג) בצוות ה' את אהרן הכהן שיהיו הכהנים אחראים על משמרת המקדש, ואף על שבת לוי מוטל להשתתף בשמירת המקדש מזרים, ואומר עליהם אף אל בלי הקדש ואל המזבח לא יקרב, ולא ימותו גם הם גם אתם' הקיש הכתוב לויים לכהנים, מה אתם – הכהנים, שייכים בעבודת מזבח – הקרבת הקרבנות, אף הם – הלויים, שייכים בעבודת מזבח, ולא מצאנו עבודת המזבח בלויים אלא שירה על גבי הקרבן.
 תניא נמי הכי, כדברי רבי יוחנן, נאמר בפסוק (שם) 'ולא ימותו גם הם גם אתם' (מה אתם בעבודת מזבח אף הם בעבודת מזבח), שהוקשו ללויים לכהנים למדנו שגם הם בעבודת מזבח. [תניא אידך] על הפסוק הנ"ל, אתם – הכהנים בשלחם – אם תעבדו בעבודת הלויים, כגון כהן ששורר, וכן הם, הלויים בשלחם – אם יעבדו את עבודת הכהונה, כגון לוי שיקריב על המזבח, עונשכם במיתה, אבל הם בשלחם – הלויים שעבדו בעבודת לויים שאינם מופקדים עליהם, כגון לוי שתפקידו לשורר שהגוף את דלתות ההיכל או שוער שאמר שירה, אינן במיתה אלא באזהרה – באיסור לאו, ועונשם מלקות.
 אביי חולק על ברייתא זו: אמר רבי יוחנן – קבלה היא בדינא, משורר – לוי שתפקידו לשיר, ששוער – שהגוף דלתות ההיכל, בשל חבירו, לוי אחר, שמפקד על השערים, עשו במיתה, שנאמר (במדבר ג לח) לגבי מקום חניית משפחות הלויים סביב משכן העדות ויהיה להם לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד וגו' והוא הקרבן יומת. ויש לברר: מאי ז'ר' – מי הוא הזר שעליו נאמר שאם יקרב ענשו במיתה, אילמא ז'ר' ממש – ישראלית, ה'כתוב קדא' ז'מנא באותה פרשה (שם ג י) והוא הקרבן יומת, ואין צורך לכותבו שוב. אלא לאו, ז'ר' דאותה עבודה – לוי שעבד עבודה שהוא זר בה, כגון משורר ששוער, ועל זה נאמר שענשו במיתה.
 מקשה הגמרא לאביי: מיתבי, משורר ששוער ומשוער ששורר אינן פועש מיתה אלא באזהרה. מתרצת הגמרא: תנאי היא – יש מחלוקת תנאים בדבר, אם לוי שעבד בעבודת לוי אחר במיתה או באזהרה, ואביי נקט כאחד מן התנאים. דתניא, מעשה ברבי יהושע בר חנניה שקלף לסייע בהנפת דלתות אצל רבי יוחנן בן גודגא שהיה שוער, ושניהם לויים היו, אמר לו רבי יהושע, בני, חזור לאחור ואל תסייעני, שאיתך מן המשוררים ולא מן המשוערים. מאי לאו ביהא קמיפלגי רבי יוחנן ורבי יהושע, דמר – רבי יוחנן בן גודגא סבר מיתה היא – משורר שמגוף השערים לבדו עונשו במיתה, ונזירי בה רבן שגם לא יסייע לשוער אחר בהגפת הדלתות שמה יבוא להגוף לבד וייענש במיתה. ומר – רבי יהושע בר חנניה שלא חשש לסייע, סבר הגפת השערים על ידי משורר לבדו אזהרה היא ולא נזירי בה רבן, שגם אם יבוא להגוף לבד אין עונשו במיתה אלא באזהרה לאו בלבד.
 דוחה הגמרא את הראייה: [לא], דבולי גלמא טוברים שעבודת לוי בשל חברו אזהרה היא – אסורה בלאו ואין ענשה במיתה, ומחלוקת היא, שמר סבר מסייע נזירי ביה רבן, אף על פי שמגוף לבד אינו אלא באזהרה, ומר סבר לא נזירי ביה רבן. שנינו לעיל (ע"א) שקרבנות ציבור טעונים שירה, ושנינו במשנה (לעיל י). שהיתה השירה בזמן הקרבת המוסף והתמיד,

ושניהם קרבנות חובה של ציבור: בעי רבי אבין, עולת נדבה ציבור – עולת ציבור הבאה בנדבה, כגון קיץ המזבח, מעונה שירה או אינה מעונה שירה. ומבאר את צדדי הספק: שנאמר בפסוק (במדבר י י) ותקעתם בחצצרות, על עלתיהם ועל זבחי שלמיהם, ומכאן לשירה על הקרבנות. ויש לדקדק: 'עולותיהם' אמר רחמנא בלשון רבים, ובא לרבות שאחת עולת חובה ואחת עולת נדבה, אומרם עליהם שירה. או דלמא אינו בא לרבות עולת נדבה, אלא 'עולותיהם' דכולהו ישראל קאמר רחמנא – נוקט לשון זו לפי שמדבר על עולות ציבור של כל ישראל ולא בעולות היחיד.
 הגמרא מנסה לפשוט הספק: תא שמע, שנאמר (דברי הימים ב' כז) כשמלך חזקיהו ופתח את דלתות בית המקדש וצוה לטהר המקדש וכליו, והעמידו הלויים וכליהם על הדוכן, ויאמר חזקיהו להעלות העולה [להמזבח] (על המזבח), ובעת החל העולה החל שיר ה' והחצוצרות, על ידי בלי (שיר) דוד מלך ישראל, ומן הלשון ויאמר חזקיהו, שנוכח על הקרבת העולה והשיר שעמה, משמע שהיה לו ספק בדבר זה ונמלך בבית דין כיצד לנהוג בשירה זו. מבררת הגמרא: תא שמע, שנאמר (שם) 'ולא ימותו גם הם גם אתם' – מה עניינה, על איזה קרבן באה, אילמא – אם נאמר, שזוהי שירה דעולת חובה של קרבן התמיד, למא לאימורי – למא לו להימלך, וכי לא ידע שאומרים שירה על עולת חובה. אלא לאו דעולת נדבה, ונמלך חזקיהו אם אומרים שירה על עולת נדבה, ומכך שכתוב אחר כך ובעת החל העולה החל שיר ה' הרי שהורו לו בית דין שיש לומר שירה, ונפשוט מכאן שאומרים שירה על עולת נדבה ציבור.
 דוחה הגמרא: אמר רב יוסף, לא – אין מדובר בשירה של עולת נדבה, אלא בשירה של עולת ראש חודש של מוסף הוה, והיא עולת חובה, וקא מיפגעא להו לחזקיהו מי הוקבע ראש חודש בזמנו דליקרב – האם קדשו בית דין את החודש בזמנו, דהיינו למחרת עשרים ותשעה של חודש הקודש, ויש להקריב מוסף של ראש חודש באותו היום, או לא, ונעשה חודש הקודש מעובר, ואין להביא קרבן ראש חודש אלא למחרת. ואם כן אין ראייה לעולת נדבה.
 מקשה הגמרא: אמר ליה אבין לרב יוסף, ומי מצית אמרת הכי – האם יכול אתה לומר כן שאותו יום ראש חודש היה, וקחתיב (שם כט יז) לגבי עבודת טיהור המקדש וכליו על פי הוראת חזקיהו 'ביום ששה עשר לחודש הראשון וגו' בלי, את העבודות, ועל אותו היום נאמר ויאמר חזקיהו להעלות העולה (על המזבח) הרי שהיה זה בששה עשר לחודש ניסן.
 דוחה הגמרא באופן אחר: אלא אמר רבי ריה דרב יבא, כבש הבא עם העומר קמיפגעא להו לחזקיהו, שביום ששה עשר בניסן מוסיפים עוד כבש לעולה שבא עם עומר התנופה, והסתפק חזקיהו מי קבע ראש חודש בזמנו דליקרב – האם קידשו את חודש ניסן בזמנו, והיום הוא כבר ששה עשר בניסן ויש להקריב הכבש לעולה, או לא, ורק למחרת יחול ששה עשר בניסן. וכבש זה הוא עולת חובה ואין לפשוט מכאן את הספק לגבי עולת נדבה.
 מקשה הגמרא: מתקיף לה רב אמיא, מדוע צריך היה חזקיהו להימלך אם קידשו החודש בזמנו, וליחוי – ויראה, קרבן פסח הבא בארבעה עשר בניסן חייב עבדי – באיזה יום נעשה, וכן מצא של ליל הסדר חייב אכיל – באיזה יום נאכלה, שכבר אז היה להם לדעת אם התקדש החודש בזמנו או לא.
 ולכן דוחה הגמרא באופן אחר: אלא אמר רב אשי, מה שנמלך חזקיהו אין זה משום שלא ידע אימתי התקדש החודש, שדאי היה יודע שנקבע בזמנו, אלא מידי דהוה אשליחא דציבורא דמימליך – כמו ששליח ציבור נוטל רשות קודם שיפפלל, ומפני

בנין הבית לעתיד לבוא, 'בְּעֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ שָׁנָה לְגִלּוֹתָנוּ, בְּרֵאשׁ
הַשָּׁנָה בְּעֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ, בְּאַרְבַּע עָשָׂרָה שָׁנָה אַחֵר אֲשֶׁר הִכְתָּה
הָעִיר. ופירושו, בשנת עשרים וחמש לגלות יהויכין, שגלה על
ידי נבוכדנצר אחת עשרה שנה קודם לחורבן בית ראשון, גלה
יחזקאל עמו. והיא היתה שנת ארבע עשרה לחורבן ירושלים.
ונאמר שהיה זה 'בראש השנה בעשור לחודש', והרי ראש השנה
הוא באחד לחודש תשרי, אלא אִיזוּ הִיא שָׁנָה שְׂרָאשׁ הַשָּׁנָה
שלה בְּעֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ, הֵי אִמְרָה זֶה שְׁנַת הַיּוֹבֵל, שראש השנה
שלה הוא ביום הכיפורים, כלומר, היובל ודיניו, ששחרור עבדים
וחזרת הקרקעות לבעליהם חלים בתקיעת שופר של יום
הכיפורים. ואם כן, שנת ארבע עשרה לחורבן הבית (ועם שנת
החורבן) היתה שנת יובל, וְאִי סֶלָא דְעֵתָךְ שְׁבִיבָה בְּשִׁבְעָה חֲרִיב
– שבשנה ראשונה למנין שביעית חרב הבית (דהיינו מוצאי
שביעית), אי אפשר שהיתה נבואת יחזקאל בשנת היובל וגם
בשנת הארבע עשרה לחורבן, שהרי מִחֵד בְּשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ בְּשִׁבְעָה,
תִּמְנִי – משנה ראשונה של מנין שביעית זה עד שנה ראשונה
של מנין שביעית שקדם לו ושתי השנים בכלל ישנן שמונה
שנים, וְלֵחֵד בְּשִׁבְעָה אֲחֵרִינָא, חֲמֵשׁ עָשָׂרָה הַוּוּיִן – ועד שנה
ראשונה למנין שביעית שקודם, ישנן חמש עשרה שנה. ולפי
חשבון זה, אם חורבן הבית היה במוצאי שביעית צריך היה היובל
לדוית בשנת חמש עשרה לחורבן הבית, שהרי הוא בא במוצאי
שביעית, וכיון שאמר יחזקאל שהיה היובל בשנת ארבע עשרה
לחורבן הבית אי אפשר שחרב בשנה ראשונה לשמיטה אלא
בשניה לשמיטה, וכך מוצא אתה שבשנה הארבע עשרה לחורבן
היתה שנת היובל.
מתרצת הגמרא: אִמְרָה רַבִּינָא, נבואת יחזקאל היתה בְּאַרְבַּע
עָשָׂרָה שָׁנָה 'אַחֵר שָׁנָה' שְׁהוּכְתָּה הָעִיר, כלומר ארבע עשרה
שנה אחרי השנה שחרב הבית, שאין שנת החורבן מן החשבון,
ובאשר תחשב חמש עשרה שנה אחורנית משנת נבואת יחזקאל,
שהיתה שנת יובל, נמצא הבית חרב במוצאי שביעית.
מקשה הגמרא לרבינא: אִי הָיִי – אם כך שהיתה שנת נבואת
יחזקאל שנת חמש עשרה לחורבן הבית, לא תמצא נבואת
יחזקאל בְּעֶשְׂרִים וְחֲמֵשׁ שָׁנָה גְלוֹת יְהוֹיכִין, אלא בשנת עָשָׂרִים
וְשֵׁשׁ גְלוֹת הַוּוּיִן – היתה. דְּאִמְרָה מַר, גָּלוּ יִשְׂרָאֵל לִבְבָּל עִם
יהויכין בְּשֵׁנָה שְׁבַע לְכִיבוֹשׁ יְהוֹיָכִים על ידי נבוכדנצר, גָּלוּ
בְּשִׁמּוֹנָה – ואותה גלות היתה בשנת שמונה למלכות נבוכדנצר,
שמלך שנה אחת לפני כיבוש יהויקים. וְגָלוּ יִשְׂרָאֵל לִבְבָּל עִם
צדקיהו בחורבן הבית בְּשֵׁנָה שְׁמֹנֶה עָשָׂרָה לְכִיבוֹשׁ יְהוֹיָכִים,
גָּלוּ בְּתֵשַׁע עָשָׂרָה – ואותה גלות היתה בשנת תשע עשרה
למלכות נבוכדנצר. צא וחשב, מִשָּׁב וְעַד תִּמְנִי סָרִי, חֵד סָרִי –
משנת שבע לכיבוש יהויקים, שאז גלה יהויכין, עד שנת שמונה
עשרה לכיבוש יהויקים, שאז חרב הבית, הרי אחת עשרה שנה,
וְחֲמֵשׁ עָשָׂרָה – הוסיף על זה חמש עשרה שנה שיש לדברין
מחורבן הבית עד נבואת יחזקאל (ועם שנת החורבן ושנת
הנבואה), עָשָׂרִים וְשֵׁשֶׁת הַוּוּיִן – נמצא ששנת הנבואה היא שנת
עשרים ושש לגלות יהויכין (ועם שנת הגלות), ומדוע אמר
יחזקאל 'בעשרים וחמש שנה לגלותנו'. אלא ודאי יש לומר
שחרב הבית בשנה שניה לשמיטה, וחזרה הקושיא למקומה
היאך אומרת הברייתא לעיל שחורבן הבית היה במוצאי
שביעית.
דוחה הגמרא: אִמְרָה רַבִּינָא, וְלִדְבִירֵךְ מִי נִיחָא – ולדברין
ששנת החורבן כלולה בחשבון של ארבע עשרה שנה עד נבואת
יחזקאל, האם מיושב, מִכְּדִי – והרי במימרא נאמר שגָּלוּ נָמִי
בְּתֵשַׁע עָשָׂרָה שָׁנָה לְכִיבוֹשׁ יְהוֹיָכִים, ובגלות זו היה החורבן, צא
וחשב, מִשָּׁב וְעַד תִּשְׁשָׁרִי, תִּרְתִּי סָרִי – משנת שבע לביבש
יהויקים עד שנת תשע עשרה, שתים עשרה שנה, וְאַרְבַּע סָרִי –

נאמר לעיל (יא). שאמירת השירה היתה בשעת נסכי הקרבן.
מבררת הגמרא: אִיבְעִינָא לְהוּ נִסְכִּים הָבָאִים בְּפָנֵי עֲצֻמָּה, שלא
ביום הקרבן, כגון שהביאו קרבן ציבור ולא הביאו הנסכים אלא
למחרת, מְעֻנִין שִׁירָה – האם צריך לומר עליהם שירה בשעת
הבאתם, או אִין מְעֻנִין שִׁירָה. ומבארת הגמרא צדדי הספק:
שאפשר לומר, בִּינן דְּאִמְרָה רַבִּינָא שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי
יִזְנָתָה (לעיל יא), מִנֵּין שְׁאִין אוֹמְרִים שִׁירָה אֵלָּא עַל תִּינן
[וכו'], אם כן אִמְרִינן שירה על הנסכים לבד, כיון שהשירה
עיקרה על יין הנסכים. או דְּלָמָא, עַל אֲכִילָה וְשִׁתָּה אִמְרִינן
שירה, כלומר, דווקא בזמן של אכילה ושתייה, שבאים חובב
והנסכים יחד, או אומרים שירה על הנסכים, אבל אֲשִׁתִּייה
לְחֻדָּה, דהיינו ניסוך היין לֹא אִמְרִינן.
מנסה הגמרא לפשוט הספק: תָּא שְׁמַע שְׁשִׁנֵּינוּ בְּבִרְיָאָה לְעִיל
(יא), רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר מְגִלְגִּילִין זְכוֹת לְיוֹם זְכָאִי וְכו', וחובה ליום
חיוב, ושנינו בהמשך הברייתא, שבשעה שנכנסו האויבים לבית
המקדש היו כהנים ולוויים עומדים על דוכן ואומרים שירה.
מבררת הגמרא: הֲאִי שִׁירָה מֵאִי עֲבִידִיתָה – שירה זו מה ענינה,
כלומר על איזה קרבן נאמרה, אֵלָּיָא – אם נאמר שהיתה זו
שירה דְּעוֹלֹת חֻבָּה של קרבן התמיד, וכי קרבן התמיד מִי הָיָה,
והרי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז שָׁנָה אִתָּה שְׁנָה בְּתַמּוּז, וְאֵלָּא
נאמר שהיתה זו שירה דְּעוֹלֹת נִדְבָה, וְהָאֵלָּא תִנִּי רַב מַרִּי בְּרִיה
דְּרַב בְּהֵנָא בְּבִרְיָאָה לְעִיל (שם) דְּעוֹלֹת נִדְבָה לֹא צְרִיכָא שִׁירָה.
אֵלָּא לָא, היתה זו שירה דְּנִסְכִּים שבאו בפני עצמם. ולפי זה
תפשוט שנסכים הבאים בפני עצמם טעונים שירה.
דוחה הגמרא: אִמְרָה רַבָּא וְאִתִּימָא רַב אֲשִׁי, וְתַסְבְּרָא – וכי
סבור אתה שהיתה זו שירה גמורה שאתה מוכיח מכך שאומרים
שיר על נסכים לבד, והרי שִׁירָה דְּיוֹמִיתָה – השירה של אותו יום,
שהיה יום ראשון, הוא המזמור 'לֵה' הָאָרֶץ וְלִמְלֹאֲהָ' (תהילים
כד), ואילו הפסוק (תהילים צד כג) 'וְשָׁב עֲלֵיהֶם אֵת אוֹנֵם',
בְּשִׁירָה דְּאַרְבַּעָה בְּשָׁבָא הוּא. אֵלָּא צָרִיךְ לומר שֶׁאֵלָּא
בְּעֵלְמָא הוּא דְּנִפְלָא לְהוּ בְּפִימִיָּהוּ – קינה נפלה להם בפיהם,
ולא היתה זו שירה, ולא נאמרה לא על קרבן ולא על נסכים, ואין
מבאן ראייה שאומרים שירה על נסכים לבד.
מקשה הגמרא: וְהָאֵלָּא עוֹמְדִים עַל דּוּכְנָן קִתְּנִי בְּבִרְיָאָה, ומשמע
שהיו עומדים לשם שירה גמורה, ובודאי שרו על הנסכים,
וחזרת ההוכחה שאומרים שירה על הנסכים לבד.
דוחה הגמרא: לְעוֹלָם עַל דּוּכְנָן מְשוּם שִׁירָה, ואף על פי כן, מה
שאמרו שירה לא היה זה משום קרבן או נסכים, אלא בְּרִישׁ
לְקִישׁ, דְּאִמְרָה רִישׁ לְקִישׁ אוֹמְרִים שִׁירָה שְׁלָא עַל הַקֶּרְבָּן,
ומשום רשות, ואם כן אין להוכיח שאומרים שירה על הנסכים
לבד.
מקשה הגמרא: אִי הָיִי שִׁישׁ רְשׁוֹת לומר שירה גם שלא על
הקרבן, בְּנִסְכִּים נָמִי לִימָא שִׁירָה, שאין זה גרוע משיירה שלא
על הקרבן, ותפשוט שאומרים שירה על נסכים. מיישבת הגמרא:
לפי הצד שאין חובה לומר שירה על נסכים, אין לומר כלל אף
שיש רשות לומר שירה שלא על הקרבן, שאם יאמרו, נִפְיִךְ
מִיָּנִיָּה חוֹרְבָא – עלול לצאת מכך מכשול, שכשיראו שאומרים
שירה על הנסכים לבד, ומשום רשות ולא חובה, יבואו לומר
שאף אמירת שירה על הנסכים הבאים עם הקרבן רשות הוא
ולא חובה.
הגמרא להלן דנה במה שנאמר לעיל בברייתא שחורבן בית
ראשון היה בשנה שמינית לשמיטה: גִּזְיָא, רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר
מְגִלְגִּילִין זְכוֹת לְיוֹם זְכָאִי וְכו', וחובה ליום חיוב וכו', וחרב הבית
בְּרֵאשׁוֹנָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וכן בבית שני. מקשה הגמרא:
בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִי מְשַׁבְּחָת לָהּ – האם אפשר שחרב בית
ראשון בשמינית, וְהִתְבָּרִיב (יחזקאל מ א) בנבואת יחזקאל על

נכסים הבאין בפני עצמן – כגון שהביאו היום קרבן ציבור ולא הביאו נכסים עמו, והביאום למחר. דאמר מר (מנחות מד, ב): "מנחתם ונסכיהם" בלילה, "מנחתם ונסכיהם" אפילו למחר. אבלה ושתיה – קרבן ונסכים. והא תני רב מרי בריה דרב כהנא – לעיל, דאין עולת נרבה טעונה שיר, שהרי אין זמנה קבוע. ותסברא – דלשם שירה

אמרו באחד בשבת? נפיק מיניה חורבא – דאיתי למימר: כי היכי דנסכים הבאים בפני עצמן רשות, נסכים הבאין עם הקרבן נמי רשות. לגלותו – גלות יהויכין והחרש והמסגר, ויחזקאל היה מזה. יובל – ראש השנה שלה ביום הכפורים, דתוקעין בית דין בשופר ונפטרים עבדים לבתיהן, ושדות החזרות לבעליהן, ואז נראית שהיא יובל. אלמא שנת היובל הוה בשנת ארבע עשרה לחורבן הבית. וקא סלקא דעתך בהדי שנת דחורבן קאמר. ויובל הוא לעולם במוצאי שביעית, דשנת ארבעים ותשע שביעית היא. ואי סלקא דעתך במוצאי שביעית חרוב היכי – שמשחת לה ארבע עשרה לבחדי דתהיו במוצאי שביעית אחד בשבוע וכו'. אחר שנה – וכי חשבת חמש עשרה שנים משנת היובל למפרע משכחת חורבן במוצאי שביעית, שהיא שנת שלשים ושש למנין יובל זה. אי הכי – דבשנת חמש עשרה לחורבן הוא הדיא נבואה, עשרים ושש גלות יהויכין הוה דאמר מר גלו – ישראל עם יהויכין. בשבע – בשנה שביעית לכיבוש יהויקים. גלו בשמונה – כלומר, שאותה גלות היתה בשנה שמינית למלכות נבוכדנצר, דשנה שניה למלכותו כיבש יהויקים, כדמפרש לקמן. גלו בשמונה עשרה – עם צדקיהו, והיא היתה חרבות ירושלים, והיא היתה שנת שמונה עשרה לכיבוש יהויקים, והיא שנת תשע עשרה לנבוכדנצר. משב ועד תמני סרי – משנה שביעית שהוא גלות יחזקאל עד תמני סרי שהוא חורבן הבית – חד סרי לבחדי שנת דגלו בה יחזקאל, ולבר משנת החורבן דמנינו לה בהדי הקד דמחורבן ועת, יובל, וחמסר דמחורבן ועד יובל עשר שנת החורבן ושנת היובל – אשתכח דעשרים ושש הוו מהשתא דגלו בה ועד יובל. והיכי אמר יחזקאל: בעשרים וחמש גלותו היה יובל? וסלקא דעתך דבהדי שנת דגלו קאמר. ולדידך – דבעית למימני לשנת החורבן בהנך ארבעה עשר, מי ניתא? כפדי גלו נמי בתשע עשרה – דסלקא דעתיה דהאי מתוך דשלוש גליות הוו, דהא דתני גלו בשמונה עשרה ובתשע עשרה הוו שני גליות, וסבר דבשמונה (נוסח אחר: דבתשעה) עשר הוה חורבן. וכי מניית נמי ארביסר לבחדי שנת חורבן ושנת היובל – משכחת לה עשרין ושית בלולת יהויכין שהיתה בשנת שבע, ולבחדי שנת דגלו בה. אלא מאי אית לך

נכסים הבאים בפני עצמן טעונין שירה או לאו – פירוש: נסכים מקרבן ציבור שלא הקריבו ביומו, ולמחר מקריבין, כדררשין (מנחות מד, ב): "ומנחתם" עד עשרה ימים. וליכא לפרושי: אם התנבר אדם מנחת נסכים. דאפילו הביאו קרבן חובה – קרבנו אין טעון נסכים. ומיירי דאי שמקריבה ביום, אבל מקריבה בלילה – (הא) אמר רבי אלעזר: מה כפרה ביום – אף שירה ביום. ותסברא שירה דימיה ליה – ואי נמי נסכים הבאים בפני עצמן טעונין שירה – היינו שיר של יום שמביאין אותו, ולא שיר שהיה ראוי ביום הבאת קרבן.

מחד בשבוע לחד בשבוע – למפרע קחשיב חמש עשרה שנה. אמר רבינא – בארבע עשרה אחר שנה שהוכתה העיר, ודהיינו בשנת חמש עשרה לחורבן, אז היה יובל. אי הכי – דהוה שנת חמש עשרה לחורבן, עשרין וחמש הויין עשרים ושש הויין דאמר מר: גלו בשבע – פירוש: בשבע לכיבוש יהויקים שכיבש בארבע למלכותו, והוא מלך אחת עשרה שנה. ובאותה שנה הרג יהויקים והמליך יהויכין בנו שלשה חדשים, ולתקופת השנה באותה שנה הגליו לבבל והחרש והמסגר, ואז היה גלות יחזקאל. גלו בשמונה עשרה לכיבוש, היינו כשהוכתה העיר.

משבע שגלו בה עד תמניסר שהרבה העיר – בלא תמניסר עצמו שהוא מנין דחמש עשרה חסר. דשנה שביעית שגלו בה היא היתה שנה אחרונה ליהויקים, ושבו מלך צדקיהו עשר שנים לפני שנת החורבן, וחמש עשרה – עשרים ושש הויין. בשלמא אי אמרין דארבע עשרה שנה לחורבן עצמו קאמר – שנה, דארבע עשרה ואחת עשרה הם, עשרים וחמש. אלא כיון דאמר דהוה שנת חמש עשרה – קשיא: ומציא לשנויי, דשנה שגלו בה היא היתה שנה ראשונה לצדקיהו, וליכא אלא עשר שנים מן הגלות עד שנת של חורבן. אלא קים ליה דאינו כן, דהגלות יהיה באותה שנה שמינית ליהויקים, אם כן איכא אחד עשר שנה.

ולדידך מי ניתא – מכדי גלו בתשע עשרה שנה, והיינו כשהוכתה העיר, משבע עד תשע עשרה – שתיים עשרה הוו, וארביסר – עשרים ושש הויין ומצי למפרך: לפי שיתון, שהיה סבור דשמונה עשרה ותשע עשרה שני גליות, דאם כן היכי מתוקמא? אי הוכתה בשמונה עשרה – לא הוכתה בתשע עשרה: ואין להקפיד, דסוגיא בעלמא הוא, ולמסקנא ניהא.

הוה

איבעיא להו: נכסים הבאים בפני עצמן, מעוניין שירה או אין מעוניין שירה? פיון דאמר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מנין שאין אומרים שירה אלא על תנין – אמרין, או דלמא: על אכילה ושתיה אמרין, אשתיה לחודה לא אמרין? תא שמע, רבי יוסי אומר: מגלגלין וכות ליום זכאי וכו'; האי שירה מאי עבידתיה? אילמא דעולת חובה, מי הוה? בשבעה עשר בתמוז בטל התמיד! ואלא דעולת נדרבה, והא תני רב מרי בריה דרב כהנא דלא צריכא! אלא לאו דנסכין, אמר רבא, ואיתומא רב איש: ותסברא? שירה דיומיה – "לה" הארץ ומלואה", וישב עליהם את אוזנם – בשירה דארבעה בשבא הוא! אלא אילמא בעלמא הוא דנפל לחו בפומיהו. – והא "עומדים על דיוקנן" קתני! – פדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: אומר שירה שלא על הקרבן. – אי הכי, בנסכים נמי לימא! – נפיק מיניה חורבא. גופא, רבי יוסי אומר: מגלגלין וכות ליום זכאי וכו'. פראשונה במוצאי שביעית מי משפחת לה? והכתוב: "בעשרים וחמש שנה גלותונו בראש השנה בעשור לחדש בארבע עשרה שנה אחר אשר הופתה העיר", איזו היא שנה שראש השנה בעשור לחדש? הוי אומר: זה יובל! ואי סלקא דעתך בחד בשבוע חרוב, מחד בשבוע לחד בשבוע – תמני, לחד בשבוע אחרניא – חמש עשרה הוויין! אמר רבינא: בארבע עשרה שנה אחר שנה שהופתה העיר. – אי הכי, בעשרים וחמש שנה? עשרים ושש הויין! דאמר מר: גלו בשבע, גלו בשמונה, גלו בשמונה עשרה, גלו בתשע עשרה; משב ועד תמני סרי – חד סרי, וחמש עשרה – עשרים ושית הויא! – אמר לך רבינא: ולדידך מי ניתא? מכדי גלו נמי בתשע עשרה, משב ועד תשסרי – תרתי סרי, וארבע סרי – עשרים ושית הויין! אלא מאי אית לך למימר? לבר משתא דגלו בה, לדידי נמי – לבר משתא דגלו בה. מפל מקום, תשסרי לרבינא קשיא! – מי סברת שלש גליות הוי? גלו בשבע לכיבוש יהויקים שהיה שמונה לבוכד נצר, גלו בשמונה עשרה לכיבוש יהויקים שהיה תשע עשרה לבוכד נצר. דאמר מר: שנה ראשונה כיבש נינוה, שניה

למימר – האי דקאמר יחזקאל "בעשרים וחמש גלותונו", לבר משתא דגלו בה – יהויכין ויחזקאל. מכל מקום תשסרי לרבינא קשיא – דהא דאי בגלות האחרון היה החורבן. וכיון דאמר רבינא חמסיי שנים עד היובל, ומגלות יהויכין ועד שנת חורבן שהוא בתשע עשרה הוו חד סרי, לבר משתא דגלו בה ולבר שנת החורבן, וחמסיי – הא עשרין ושית. מי סברת שלש גליות הוו – התלמוד הוא דקא מתריך, דהאי דאמרן לעיל: גלו נמי בתשסרי – לאו מלתא היא. דחד גלות הוה, דבשמונה עשר לכיבוש יהויקים הוו חרבות ירושלים, שהיא תשעה עשר לנבוכדנצר. הלכך, משב ועד תשעה עשר לבר משתא דגלו בה יהויכין ויחזקאל ולבר שנת החורבן, וחמש עשרה עם שנת החורבן ושנת היובל הרי עשרים וחמש. דאמר מר – בסדר עולם. ושיך לעמוד (בא) כיבש יהויקים – לאו גלות הוא, לכל הלא שום אדם, אלא בכשו לעבר תחתיו ועבדו שלש שנים. כדכתיב (מלכים ב כד) "ידיו לו יהויקים עבד שלש שנים". וישב וימר בו שלש שנים, כדכתיב בדניאל בתחלתו: "בשנת שלש למלכות יהויקים (עלה) לנבוכדנצר ירושלים", ותניא בסדר עולם: אפשר לומר כן? והלא לא מלך נבוכד נצר עד שנה רביעית ליהויקים, כדכתיב (בירמיהו כה) "הדבר אשר היה על ירמיהו על כל עם יהודה בשנה הרביעית ליהויקים היא השנה הראשונה לנבוכדנצר"! אם כן מה תלמוד לומר – בשנת שלש למדר, שהיא ששית לכיבושו והילוכו לבבל. והמליך יהויכין תחתיו, וכתוב בסוף דברי הימים "ולתשובת השנה" וגו', אלמא בשנת שבע לכיבוש ראשון של יהויקים גלה יהויכין. וכתוב בסוף מלכים: "ויצא אליו יהויכין מלך יהודה" וגו', אלמא שביעית לכיבוש יהויקים היא שמינית למלכות נבוכד נצר, והיינו

הוה ליה בשיתא בשבוע — פירוש: דמנן ארבע מאות ועשרים שנים כלה בשיתא בשבוע, והחורבן היה בשנת עשרים ואחת. דהכי מוכחא סוגיא דלא חרב הבית בשניה עד שנת עשרים ואחת. ובית ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים חרב בשנת עשר עצמה, דהי מוכח כל הסוגיא. נמצא בית חרב בתחילת יובל, כלומר בשנת יובל עצמה, דהחורבן בשנת

ארבע מאות ועשר. רש"י.
הנך שנים דאגלינהו סנחריב — ולא גרסינן
”תלת שנים”, כי טובא הוה, שהרי
מששה לחוקיה עד שבעה עשר ליאשיהו
שהחזירם ירמיהו, הוא קרוב למאה שנה.
ועוד הקשה רש"י על זה הלשון, ושיבוש
הוא.
אלא צא מהם שבע שכיבוש ושבע
שחילקו — וישאר שלשים ושש,
ובאותה שנה חרבה העיר, דהוי מוצאי
שביעית. ואי רבי יהודה אייתי שבסרי משבע
עשרה יובלות הרי חמשים וששל שנה הוה
ליה בתלתא בשבוע. והוא הדין דמצי
למפיר לרבי יהודה: אם כן היכי משכחת
קרא דחזקאל דיה בארבע עשרה לחורבן?
הנך שני דאגלינהו סנחריב עד דאתא
ירמיהו ואהדרינהו לא קחשיב —
והחזירם בשמונה עשרה ליאשיהו. וזמנה
ארבע עשרה ליאשיהו, דמלך שלשים
ואחת, ועשרים ושנים דיהוקים וצדקיהו —
הרי שלשים ושש שנה, ובשנת שלשים ושש
חרבה. ואם אמרו: אם כן, מאי קאמר
בברייתא: אם אתה אומר משכנסו מנו,
נמצא בית חרב בתחילת יובל? הא ליתא,
דכשגלו — פסקו מלמנות יובלות,
ובשחחזירום — החזירו למנות ולקדש, ותו
לא היה רק שלשים ושש שנה עד החורבן?
ואומר רבי: דהדיא ברייתא אתיא כרבנן,
דאמרי דשנת חמשים אינו ממנין שמיטין.
ולדידהו, כשגלו [נהו] נמי דלא מנו יובלות
— שמיטין מונין ומקדשין, והיו מונין יובלות
לקדש בו שמיטין. דהכי איתא שיליו מכילתין: לא מנו יובלות אלא לקדש
שמיטין. ואם כן, כשהחזירום ירמיהו לא התחילו למנות תחילת היובל אלא לאותו
חשבון עצמו שהיו מונין, ולכן קאמר שאם מנו משכנסו בית חרב בשנת יובל.
אבל לרבי יהודה דאמר: שנת חמשים עצמו ממנין השמיטין, ובשנים שגלו
העשרת שבטים לא היו מונין שמיטין ולא יובלות כלל, ואם כן כשהחזירום ירמיהו
ונהג יובל — הוצרכו לחזור ולהתחיל מנינים.

משמרתו

סנחריב עד שהחזירן ירמיהו בימי יאשיהו. אלא הכי קאמר: תלת שני דאגלינהו סנחריב, והיו באותו גלות עד שהחזירן ירמיהו, לא חשיב להו להנך שלש שנים, כך
שמעתי. והרבה תשובות בדבר, דחא: דכי מדלית תלת שני משכחת חורבן בשנת ארבעים ותשע, והיא שביעית, ואנן בעינן מוצאי שביעית. ועוד, ”ארבע עשרה שנים
אחרי אשר הוכתה העיר” דליתא יובל לא משכחת לה. והא ליכא למימר לרבי יהודה לית ליה דך דרשא, דהא קרא כתיב. ולקמן לא משכחינן שבע שחילקו אלא מהך
דרשא דארבע עשרה אשר הוכתה העיר הוה יובל. ועוד קשיא לי: היכי לא מודלינן אלא הנך תלת שני? והאמרין בפרק בתרא (ערכין לבא): משגלו שבת ראובן
וגד בטלו היובלות עד שהחזירן ירמיהו ואף על גב דמתרצינן התם: מנו יובלות לקדש שמיטין — הני מילי לרבנן, אבל לרבי יהודה מוקמינן התם דלא מנו יובלות כלל!
ועוד, היאך יתכן ליטול שלש שנים לבדים? אם כשעלה סנחריב עליהם כבר מנו עשר שנים או שתיים עשרה ליובל, ועלה עליהם שלש שנים, היאך יתכן להפסיק אותן
שלש שנים ולחזור למנינם הראשון, ולמנות שלש עשרה ארבע עשרה לקדש יובל שנת החמשים ושלוש? בעל כרחך אז התחילו למנות ראשונה שניה שלישית רביעית.
ומתוך הוויית אלו נראה בעיני, דהאי ”תלת” דכתב בספרים שישבוש הוא, ופירוש משבוש היה וכתב בספרים. והכי גרסינן: הנך שני דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיהו
אהדרינהו לא חשיב. ודאק נקט, דהא אותן השנים שהיו בגלות לא חשיב רבי יהודה במנין שמיטין ויובלות, וכדאמרין בפרק בתרא. אלא באותה שנה שחזרו בימי
יאשיהו התחילו למנות ליובל, וצא וחשוב מאותה שנה עד שנת הארבע מאות ועשרה החורבן, ותמצא חשבונך סדור כמין חומר. דבשנת שלשים ושש ליובל חרב הבית,
והיא מוצאי שביעית. ומשכחת ארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר הוה שנת היובל, שהרי חזרו בשנת שמונה עשרה ליאשיהו, כדכתיב (במלכים ב כב) דבשנת
שמונה עשרה ליאשיהו נמצא הספר בבית המקדש, ועל דברי הספר שלח המלך אל חולדה הנביאה, ואמרין במגילה (יד, ב): היכי שבקיה לימיהו ושדר לחולדה?
ואמרין: ירמיה לא הוה התם, שהלך להחזיר עשרת השבטים. ומנלן דהדור — דכתיב ”מה הציון הלז” וגו'. ודבר זה שפניה יאשיה את העבודה וזה באותה שנה היה.
וכך מצאתי בסדר עולם: בשמונה עשרה ליאשיהו היה תחלת היובל, ויאשיהו מלך שלשים ואחת שנה. משמונה עשרה עד שלשים ואחת כמה הוה — ארבסרי, וחד סרי
ליהויקים ויהויכין, וחד סרי לצדקיהו, כדכתיב (במלכים ב כה) — הרי שלשים ושש, ואז חרב הבית. ומיתוקמא שפיר כרבי יהודה. כך הבנתי מלבי וישרה בעיני, אבל
לא שמעתי. ואחרי כן מצאתי ספר ישן מוגה שכתוב בו כן, והודעתיו לרבותי, וישרה בעיניהם: **איבעית אימא לעולם אליבא דרבנן** — אמרו רבי יוסי למליתיה. ודאק
קשיא לך לעיל: הוה ליה בשיתא בשבוע. **כי קתני וכן בשניה אשארא** — אתשעה באב ומוצאי שבת. **על מן הגולה** — בימי עזרא. **ידעיה חרים פשחור ואימר** —
שבמקדש ראשון היתה משמרת ידעיה קודם לחרים, ומשמרת חרים קודם לפשחור, ושל פשחור לאימר. **חלקום לארבע ועשרים משמרות** — ולא היו יודעין כיצד
יסדרן, מי יעבוד אחר מי. **בללום** — שכתבו שם העשרים וארבעה משמרות בעשרים וארבעה פתקין. ונתנום **בקלפי** — וכוון ידעיה ברוח הקודש ועלתה איגרתו בידו,
וחזר והכניס ידיו ונטל איגרת, וכן עד שש פעמים. ובאותו סדר שעלו האיגרות בידי — כך נעשו אחרי, אותן הכתובין באיגרות זו אחר זו.

והיינו דאמרין: שנה שניה כיבש יהויקים. **ארבע מאה ועשרים** — שלמין, לבד
שנה שחורב בו. הוה ליה **בשיתא בשבוע** — כלו ארבע מאות ועשרים שנים,
ובשביעית עצמה חרב. **שנת חמשים עולה** — לשנת יובל, והיא תחילת יובל הבא.
הלכך, לרבי יהודה לא הוי בכל יובל אלא ארבעים ותשע שנים. **אי כרבי יהודה**
— מוקמת לה לאה דרבי יוסי, בראשונה לא
משכחת דחרב בית ראשון במוצאי שביעית.
שבעה עשר יובלות — נפקי מקרא, דכתיב
(מלכים א ו): ”ויהי בשמונים שנה וארבע
מאות שנה” וגו', דל ארבעים מדובר —
אשתכח דנכנסו לארץ קודם בנין הבית
ארבע מאות וארבעים. ובית ראשון עמד
ארבע מאות ועשר — הרי שמונה מאות
וחמשים, הרי שבעה עשר יובלות של
חמשים. **ואי אתה יכול לומר משעה**
שנכנסו — לארץ מנו שמיטין ויובלות, דאם
כן בית חרב בתחילת היובל, כלומר בשנת
היובל עצמה. דהא ליכא למימר שלא חרב
עד חמשים ואחת — דאם כן לא מיתוקמא
שמעתי. דכי מדלית שבע שכיבוש ושבע
שחילקו — משכחת חורבן בשנת שלשים
ושבע של יובל, והיינו שניה לשמיטה. ואנן
בעינן במוצאי שביעית. הלכך אתפרש לן
האי תחילת היובל — שנת היובל עצמה, ואי
אתה מוצא שיהא יובל בארבע עשרה שנה
אחרי אשר הוכתה העיר כדכתיב ביחזקאל
(סימן מ). **צא מהן שבע שכיבושו וכו'** —
ולא מנו שמיטין ויובלות עד לאחר ארבע
עשרה. [ואין] אתה מוצא שנת היובל ארבע
עשרה שנה אחר שהוכתה העיר, וכדיתרין
רבינא לעיל, דכי מדלית ארבע עשרה
מחמשים — פשו להו תלתין ושית, אשתכח
דבשנת שלשים ושש חרב הבית, והיא
מוצאי שביעית, ושנת היובל בארבע
עשרה שנה לבד משנת החורבן. ואי דך
דרבי יוסי לעיל אליבא דרבי יהודה — אייתי
שבסר שנין משבסר יובלי שני אחי, כלומר

שדינהו על היובלות, ודל ארבע עשרה מתנן שבסרי לשבע שכיבוש ושבע
שחילקו — פשו להו תלת, אשתכח דבתלתא בשבוע חרבו ומשני: הנך תלת שנים
דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיהו אהדרינהו וכו' — כלומר, הנך שלש שנים
שער סנחריב עליהן, כדכתיב (מלכים ב ו): ”ויעל מלך אשור (על כל) [ובבל]
הארץ ויעל שומרון ויצר עליה שלש שנים”, ולא היה להם פנאי לחרוש ולזרוע,
ולא מנו שמיטין ויובלות — לא קא חשיב להו. והאי דנקט ”עד דאתא ירמיהו
אהדרינהו” — לא דווקא, דהא יותר מתשעים שנה היה מחזקיהו שחגלה אותן
לסנחריב עד שהחזירן ירמיהו בימי יאשיהו. אלא הכי קאמר: תלת שני דאגלינהו סנחריב, והיו באותו גלות עד שהחזירן ירמיהו, לא חשיב להו להנך שלש שנים, כך
שמעתי. והרבה תשובות בדבר, דחא: דכי מדלית תלת שני משכחת חורבן בשנת ארבעים ותשע, והיא שביעית, ואנן בעינן מוצאי שביעית. ועוד, ”ארבע עשרה שנים
אחרי אשר הוכתה העיר” דליתא יובל לא משכחת לה. והא ליכא למימר לרבי יהודה לית ליה דך דרשא, דהא קרא כתיב. ולקמן לא משכחינן שבע שחילקו אלא מהך
דרשא דארבע עשרה אשר הוכתה העיר הוה יובל. ועוד קשיא לי: היכי לא מודלינן אלא הנך תלת שני? והאמרין בפרק בתרא (ערכין לבא): משגלו שבת ראובן
וגד בטלו היובלות עד שהחזירן ירמיהו ואף על גב דמתרצינן התם: מנו יובלות לקדש שמיטין — הני מילי לרבנן, אבל לרבי יהודה מוקמינן התם דלא מנו יובלות כלל!
ועוד, היאך יתכן ליטול שלש שנים לבדים? אם כשעלה סנחריב עליהם כבר מנו עשר שנים או שתיים עשרה ליובל, ועלה עליהם שלש שנים, היאך יתכן להפסיק אותן
שלש שנים ולחזור למנינם הראשון, ולמנות שלש עשרה ארבע עשרה לקדש יובל שנת החמשים ושלוש? בעל כרחך אז התחילו למנות ראשונה שניה שלישית רביעית.
ומתוך הוויית אלו נראה בעיני, דהאי ”תלת” דכתב בספרים שישבוש הוא, ופירוש משבוש היה וכתב בספרים. והכי גרסינן: הנך שני דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיהו
אהדרינהו לא חשיב. ודאק נקט, דהא אותן השנים שהיו בגלות לא חשיב רבי יהודה במנין שמיטין ויובלות, וכדאמרין בפרק בתרא. אלא באותה שנה שחזרו בימי
יאשיהו התחילו למנות ליובל, וצא וחשוב מאותה שנה עד שנת הארבע מאות ועשרה החורבן, ותמצא חשבונך סדור כמין חומר. דבשנת שלשים ושש ליובל חרב הבית,
והיא מוצאי שביעית. ומשכחת ארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר הוה שנת היובל, שהרי חזרו בשנת שמונה עשרה ליאשיהו, כדכתיב (במלכים ב כב) דבשנת
שמונה עשרה ליאשיהו נמצא הספר בבית המקדש, ועל דברי הספר שלח המלך אל חולדה הנביאה, ואמרין במגילה (יד, ב): היכי שבקיה לימיהו ושדר לחולדה?
ואמרין: ירמיה לא הוה התם, שהלך להחזיר עשרת השבטים. ומנלן דהדור — דכתיב ”מה הציון הלז” וגו'. ודבר זה שפניה יאשיה את העבודה וזה באותה שנה היה.
וכך מצאתי בסדר עולם: בשמונה עשרה ליאשיהו היה תחלת היובל, ויאשיהו מלך שלשים ואחת שנה. משמונה עשרה עד שלשים ואחת כמה הוה — ארבסרי, וחד סרי
ליהויקים ויהויכין, וחד סרי לצדקיהו, כדכתיב (במלכים ב כה) — הרי שלשים ושש, ואז חרב הבית. ומיתוקמא שפיר כרבי יהודה. כך הבנתי מלבי וישרה בעיני, אבל
לא שמעתי. ואחרי כן מצאתי ספר ישן מוגה שכתוב בו כן, והודעתיו לרבותי, וישרה בעיניהם: **איבעית אימא לעולם אליבא דרבנן** — אמרו רבי יוסי למליתיה. ודאק
קשיא לך לעיל: הוה ליה בשיתא בשבוע. **כי קתני וכן בשניה אשארא** — אתשעה באב ומוצאי שבת. **על מן הגולה** — בימי עזרא. **ידעיה חרים פשחור ואימר** —
שבמקדש ראשון היתה משמרת ידעיה קודם לחרים, ומשמרת חרים קודם לפשחור, ושל פשחור לאימר. **חלקום לארבע ועשרים משמרות** — ולא היו יודעין כיצד
יסדרן, מי יעבוד אחר מי. **בללום** — שכתבו שם העשרים וארבעה משמרות בעשרים וארבעה פתקין. ונתנום **בקלפי** — וכוון ידעיה ברוח הקודש ועלתה איגרתו בידו,
וחזר והכניס ידיו ונטל איגרת, וכן עד שש פעמים. ובאותו סדר שעלו האיגרות בידי — כך נעשו אחרי, אותן הכתובין באיגרות זו אחר זו.

ערכין דף יב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קצא

ובשנה שנייה למלכותו עָלָה לארץ ישראל וְכִיפֶשׁ יְהוֹנָקִים
 לעבד, הרי ששנה שביעית לכיבוש יהויקים היא שנה שמינית
 למלכות נבוכדנצר, והשנה השמונה עשרה לכיבוש יהויקים היא
 השנה התשע עשרה למלכות נבוכדנצר.
 שנינו בברייתא לעיל (יא): וְכֵן בְּשָׁנֶיהָ, שחורבן בית שני גם הוא
 היה במוצאי שביעית. מקשה הגמרא: וְשָׁנֶיהָ בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית
 מִי מְשַׁכַּחַת לָהּ – האם מוצא אתה שחורבן בית שני היה
 במוצאי שביעית, מִכְרִי – והרי בֵּית שְׁנֵי כְּמָה שָׁנִים קָם [עמד],
 אֲרַבְּעָה מָאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנִים שלמות, מלבד שנת החורבן, וחרב
 בשנת הארבע מאות עשרים ואחת. ומנין חשמיטין והיובלות
 החלו למנות מתחילה משהוקם בית שני. צא וחשוב, בְּאַרְבַּע
 מָאָה שָׁנָה ישנם תְּמִנָּה יוֹבְלֵי – שמונה יובלות, שבכל חמישים
 שנים יש יובל, ולאחר היובל האחרון נותרו עוד עשרים שנה,
 שמתוכם, אֲרַבְּסָרִי תְּרֵי שָׁבוּעַ – ארבע עשרה שנים שהן שני
 מניינים של שמיטה, פֶּשֶׁוּ לְהוֹ שִׁית – נותרו עוד שש שנים שהיה
 הבית עומד לאחר השמיטה הָיָה לִיָּה בְּשִׁיתָא בְּשָׁבוּעַ – הרי
 בשיטת לשבוע של שמיטה הושלמו ארבע מאות ועשרים שנה
 לבנין הבית, ונמצא שחרב הבית בשנה שלאחריה דהיינו
 בשביעית, ולא במוצאי שביעית.
 מתרצת הגמרא: הָא מִנֵּי, רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר, שְׁנַת חֲמִשִּׁים
 עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן – שנת החמישים, היא גם שנת היובל למנין
 הקודם והיא גם השנה הראשונה למנין היובל הבא ולמנין
 שביעית הבא, ולפי חשבון זה, בכל ארבעים ותשע שנים יש מנין
 יובל שלם. ואם כן, כנגד כל מנין יובל שחישבנו בשיטת רבנן,
 לרבי יהודה יש עוד שנה לחשבון היובל הבא, אִיִּיתִי תְּמִנָּה
 מִתְּמִנָּה יוֹבְלֵי – הבא שמונה שנים משמונה יובלות, שלרבנן
 שנת הארבע מאות היא שנת היובל השמיני, ולרבי יהודה, היא
 שנה שמינית במנין היובל התשיעי, וְהֵנִי שִׁית הָיָה אֲרַבְּסָרִי –
 הוסף על שמונה שנים אלו שש השנים מעשרים השנים הנוספות
 [שהרי ארבע עשרה השנים האחרות שמתוכן כבר חישובנו לעיל
 שהן שתי שמיטות], הרי ארבע עשרה, שהן שתי שמיטות
 מכוונות, נמצאת השלמת מנין ארבע מאות ועשרים לבנין הבית
 בשנת שמיטה, אִישְׁתַּכַּח דְּבְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית חֲרוֹב הבית שהרי
 חרב בשנה שלאחריה.
 מקשה הגמרא: אִי בשיטת רַבִּי יְהוּדָה הולכת הברייתא של רבי
 יוסי, אם כן חורבן הבית בְּרֵאשׁוֹנָה לֹא מְשַׁכַּחַת לָהּ במוצאי
 שביעית. דִּתְנִיא, שְׁבַעָה עֶשְׂרִי יוֹבְלוֹת מִנּוּ יִשְׂרָאֵל מְשַׁכְּנֵם
 לְאַרְצָא וְעַד שְׁנִינָא לגלות בכל, שנאמר לגבי בנין בית ראשון
 בידִי שלמה המלך (מלכים א' ו א) וַיְהִי בְּשָׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע
 מאות שָׁנָה לִצְאַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וגו' ויבן הבית לה',
 נבנה בית ראשון בשנת ארבע מאות ושמונים ליציאת מצרים,
 הורד מתוכם ארבעים שנה משיצאו ממצרים עד שנכנסו לארץ,
 הרי ארבע מאות וארבעים, הוסף עליהם ארבע מאות ועשר
 שנים שהיה הבית עומד, הרי שמונה מאות וחמישים משנכנסו
 לארץ ועד שגלו בחורבן הבית, ובמספר שנים זה יש שבעה עשר
 יובלות של חמישים שנה. ממשיכה הברייתא: וְאִי אָתָּה יוֹבֵל
 לִזְמַר שְׁמִשָּׁעָה שְׁנָכְנֵם לִארֶץ מִנּוּ מִנֵּי שְׁמִיטִין ויובלות, שָׁאֵם
 אָתָּה אָמַר כֵּן, נִמְצָא בֵּית חֲרָב בְּתַחֲלִית יוֹבֵל – בשנת היובל
 עצמה. וְאִי אפשר לומר שהיה החורבן בשנת היובל, שאם כן אִי
 אָתָּה מוֹצֵא שהיה היובל ארבע עשרה שנה לאחר מכן כפי
 שאמר יחזקאל (יחזקאל מ א) בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּעֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ,
 בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחֵר אֲשֶׁר הוֹכַתָּה הָעִיר. אֲלֵא ודאי צָא
 מִהֶם – הורד מן המנין, שְׁבַע שָׁנִים שְׁכִיפֵשׁוּ אֶת הָאָרֶץ, וְשָׁבַע
 שָׁנִים שְׁחִילְקוּ הָאָרֶץ לַנַּחֲלוֹת, שלא מנו בהן שמיטין ויובלות.
 וכאשר תוריד משנת החמישים ולפי החשבון הנ"ל ארבע

עשרה, נמצא שחרב הבית בשנת שלשים ושש למנין היובל,
 שהיא מוצאי שביעית, וְאָתָּה מוֹצֵא שנבואת יחזקאל היתה
 בשנת היובל בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחֵר אֲשֶׁר הוֹכַתָּה הָעִיר,
 ובלא שנת החורבן. מסיימת הגמרא קושייתה: וחשבון זה
 מתיישב לשיטת רבנן שהיתה שנת יובל בכל חמישים שנה, וְאִי
 הברייתא הולכת בשיטת רַבִּי יְהוּדָה שהיה היובל בא בכל
 ארבעים ותשע שנה, אִיִּיתִי שְׁכָסְרִי מְשַׁכְּסָרִי יוֹבְלֵי – הבא שבע
 עשרה שנים משבעה עשר יובלות שלשיטת רבנן, שְׁרִי אָתָּה –
 ותן אותם על היובלות, כלומר, הוסף אותם על החשבון. ששנת
 החורבן, היא שנת שמונה מאות וחמישים לכניסה לארץ, ולפי
 חשבון חלוקת השנים לחמישים, היא שנת החמישים למנין
 היובל, הוסף על החשבון שבע עשרה שנה לשיטת רבי יהודה
 [ושנת היובל האחרון מן החשבון, שהרי היא עולה לכאן ולכאן]
 והפחת ארבע עשרה שכיבוש וחילוק, נמצא חורבן הבית בשנת
 שלש במנין היובל הבא, הָיָה לִיָּה בְּתַחֲלִיתָא בְּשָׁבוּעַ – והיא שנה
 שלישית למנין השמיטה, ולא במוצאי שביעית.
 מתרצת הגמרא: הֵנָּה שְׁנֵי דְאֵנְלִינְהוּ סְנַחְרִיב עַד דְּאָתָּה יִרְמְיָה
 אֶהְרִינְהוּ, לֹא קָחְשִׁיב לְהוֹ – אלו השנים שהגלה סנחריב את
 עשרת השבטים עד שהחזירם ירמיה אינן עולות לחשבון, כיון
 שבטל מנין שמיטין ויובלות משגלו מקצת השבטים לשיטת רבי
 יהודה, ומששבו החלו למנות מתחילה, ואותה שנה ששבו היתה
 שנת השמונה עשרה ליאשיהו מלך יהודה, ומלך יאשיהו
 שלשים ואחת שנים. צא וחשב, משנת שמונה עשרה שבה החלו
 למנות עד שנת שלשים ואחת, ארבע עשרה שנים, ולאחריו מלך
 יהויקים אחת עשרה שנה, ולאחריו מלך יהויכין שלשה חדשים
 ובאותה שנה החל צדקיהו למלוך, ומלך אחת עשרה שנה עד
 חורבן הבית, הרי, משהחלו למנות עד חורבן הבית שלשים ושש
 שנים, ומתיישב החשבון שחרב הבית במוצאי שביעית בשנת
 שלשים ושש למנין היובל, וארבע עשרה שנה לאחר מכן היה
 היובל.
 תירצו נוסף ליישב דברי הברייתא של רבי יוסי כשיטת רבנן:
 אִיבְעִית אִימָא, לְעוֹלָם רַבְּנָן, וְמָה שְׁהוֹקְשָׁה שְׁלִישִׁיתָם, נמצא
 שחרב בית שני בשיטת השמיטה, יש לומר כִּי תְּנִי בברייתא
 'וְכֵן בְּשָׁנֶיהָ' אינו עולה על כך שחרב במוצאי שביעית אלא
 אֲשָׁרָא – על שאר הדברים שנאמרו בחורבן בית ראשון, שחרב
 ביום ראשון בשבת ובתשעה באב.
 מוכיחה הגמרא: הִכִּי נִמְי' מִסְתַּכְּרָא שמה ששנינו 'וכן בשניה'
 אינו עולה על כל המאורעות שאירעו בחורבן בית ראשון, דְּאִי
 לֹא תִימָא הִכִּי, יקשה מה ששנינו שבזמן החורבן היתה משמרתו
 של יהויכין, וְכִי מְשַׁמְרָתוֹ שֶׁל יְהוֹיָכִין בְּשָׁנֶיהָ מִי הוּא – האם
 היתה, וְהַתְנִיא, אֲרַבְּעָה מְשַׁמְרוֹת עָלוּ עִם עֶזְרָא מִן הַגּוֹלָה, ואלו
 הן, יְדַעְיָה וְחֲרִים, פְּשָׁחוֹר וְאִימֹר, עֲמִדוֹ נְבִיאִים שְׁבִיעִיָּהם
 וְחִלְקוֹם לְעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מְשַׁמְרוֹת – חלקו ארבע משמרות אלו
 שעלו מבבל לעשרים וארבע, כמנין המשמרות שהיו בבית
 ראשון. ולא היו חכמים יודעים כיצד לסדרם כעת, מי יעבוד
 אחרי מי. כתבו השמות של כל ראש משמרת שמינו לאחר
 שחלקום, עשרים וארבעה שמות על עשרים וארבעה פתקים,
 בְּלָלוֹם וְנִתְּנֵם בְּקִלְפִי, ומשמרת שיעלה שמה ראשונה היא
 הצריכה לעבוד בשבוע הראשון, ומי שלאחריה בשבוע
 שלאחריו וכן הלאה. כָּא אַחַד מִבְּנֵי מִשְׁמֶרֶת יְדַעְיָה וְנִתְּנֵם פתקים
 מן הקלפי, ועלה בידו בתחילה חֶלְקוֹ וְחֶלְקֵי חֲבֵרָיו, שֶׁשׁ, שכוון
 ברוח הקודש שיעלה בידו פתק אשר שמו רשום עליו, ואחר כך
 הוציא עוד חמשה פתקים, ועל כולם היה רשום שמות חביריו
 ממשמרת ידעיה בשתחילה,

ששבע שנים כיבשו את הארץ. מבארת הגמרא: דקאמר כלב
ליהושע, בזמן שסיימו לכבוש את ארץ ישראל והחלו לחלק את
הנחלות, 'בן ארבעים שנה [אנכי] בשלח [אותי] משה עבד ה'
[אותי] מקדש פרנע להגל את הארץ [וגו'] ועתה [הנה] אנכי
היום בן חמש ושמנים [שנה] (יהושע יד ז-י) הרי שהיה כלב
בן ארבעים שנה בזמן שילוח המרגלים וכן שמונים בזמן חלוקת
הנחלות, מכאן שממשלחו המרגלים לתור את הארץ עד סיום
כיבוש הארץ עברו ארבעים וחמש שנים. ואמר מר בשנה
ראשונה ליציאת בני ישראל ממצרים עשה משה את המשכן,
ובשנה שנייה ליציאת מצרים הוקם המשכן ושלח משה
מרגלים לתור את הארץ. צא וחשב, בשנה שניה ליציאת מצרים
היה כלב בן ארבעים, כי עברו ירדן – כאשר עברו בני ישראל
את הירדן לארץ ישראל כלב בן פמה הו' – כלב בן כמה היה,
בן תמנן נבי תרתין – בן שמונים פחות שתיים, שהרי היו
במדבר ארבעים שנה, ובשנה שניה נשלחו המרגלים, ומאז עד
שנכנסו לארץ, שלושים ושמנה שנים בלא שנת השילוח, כי
קא מפליג נחלות – וכאשר חילק יהושע את הנחלות קאמר
כלב 'בן חמש ושמנים שנה אנכי' ומשבעים ושמנה עד
שמונים וחמש, יש שבע שנים, אישתכח דשבע שנים כיבשו את
הארץ.

מבארת הגמרא: ושבע שנים שחילקו את הארץ לנחלות, מנלן.
מבארת הגמרא: איבעית אימא, מכך דשבע שנים כיבשו, מן
הסתם שגם שבע שנים חילקו, והוא מסברא. ואיבעית אימא,
מדלא מופחת להו – מכך שאין אתה מוצא שהיתה נבואת
יחזקאל בשנת היובל ארבע עשרה שנה אחר אשר הופתה
העיר אלא אם כן תפחית מחשבון השנים ארבע עשרה שנים,
ושבע שנים כיבשו, ומכאן ששבע שנים חילקו.

משנה

משנתינו ממיכה לעסוק במניינים שהיו במקדש: אין פותחין –
בכל זמן לא יהיו פחות משישה מלאים המבוקרין ו-כבשים
שנבדקו שאין בהם מום) בלשפת המלאים – המקום שהיו
משמרים בו הכבשים, כדי לשבת ולזימים מובים של ראש
השנה – ושיעור זה הוא בבדי שיספיק לשבת הסמוכה לשני ימים
טובים של ראש השנה, שהיו שני קרבנות תמיד קרבים בכל יום,
אחד בבוקר ואחד בערב, ולשלוש הימים היו צריכים לבדוק
קודם יום טוב ששה כבשים, שניים לכל יום. ואם רוצים מוסיפין
טלאים מבוקרים עד עולם – כמה שירצו. אין פותחין משהי
הצוצרות בזמן התקיעות במקדש, ואין פותחים מתשעה כנורות
בשעת השירה במקדש ואם רוצים מוסיפין חצוצרות וכינורות
עד עולם. והצלצל לבד – לא היה אלא אחד.

גמרא

שנינו במשנה שלא פחתו משישה כבשים מבוקרים בכל זמן
בלשכת הטלאים, וסבר המקשה שהוא משום שמא יארע שיבא
ראש השנה קודם שבת ולא יוכלו ביום טוב לילך ולבדוק
הכבשים ויצטרכו להכין קודם יום טוב ששה כבשים, ולכן תיקנו
שלעולם יהיו בכל זמן ששה כבשים בלשכה. מקשה הגמרא: אם
חוששים לימים אלו והרי בימים אלו תמידין ומוסיפין מובא הו'
– סך התמידים והמוספים בימים אלו הוא יותר משישה כבשים.
מתרצת הגמרא: תנא בעלמא קאי – התנא עוסק בשאר ימים,
כלומר, יש סיבה ליתן ששה כבשים מבוקרים גם בשאר ימים,
ולא מטעם מקרה שחל ראש השנה סמוך לשבת, ואתמדין
לחודיה קאי – ודבריו הולכים מצד תמידים לבד בלא מוספים,
ומאי – ומזה שנקט הלשון 'כדי לשבת ולזימים מובים', סימנא
בעלמא – לסימן הוא, שתדע שלעולם צריכים ששה כבשים
מבוקרים בלשכה כמו שלימים אלו יחד צריכים ששה תמידים,
ועל ידי כך לא תטעה בגירסא לומר שאין פותחים מארבעה או
מחמשה. והכי קאמר – וכך כוונתו, אין פותחין משישה מלאים

ואחר כך בא אחד ממשמרת תרים ונטל מן הקלפי חלקו וחלק
הביריו, סך הכל שש, וכן פשחור נטל חלקו וחלק חבריו וכן
אמר. והתקינו נביאים שביניהם, שאפילו יהוירים שהיה ראש
המשמרות בבית ראשון, כלומר שהיה ראשון לכולם עולה אחר
כך מן הגולה, לא ידחה ידעיה ממקומו, אלא ידעיה עיקר
ויהוירים מכל לו, שהמשמרות של ידעיה באים תחילה,
ונחלקים לחמש משמרות, ובמקום המשמרת השישית
והאחרונה יעבוד יהוירים. ואם כן לא עלה יהוירב מן הגולה, ואי
אפשר שדברי הברייטא 'וכן בשניה' עולים על כך שהיה החורבן
בזמן משמרת יהוירב, אלא ודאי מה שנאמר 'וכן בשניה' עולה
אשאיא, ולא על כך שחרב במוציא שביעית ושהיה בזמן
משמרת יהוירב.

תירוצ נוסף ליישב דברי הברייטא אף כדעת חכמים: רב אשי
אמר, לעולם מה שנאמר 'וכן בשניה' עולה גם על כך שחרב
במוציא שביעית, ואפשר להעמידה כשית רבנן, ומה שהוקשה
לעיל שלשיתם חרב הבית בשביעית וכפי החשבון של ארבע
מאות ועשרים לחלק לחמישים, יש לומר הנה שית שני – אלו
שש השנים משהחלו לבנות בית שני עד דפליק עזרא ומקדיש
– עד שעלה עזרא מבבל וקידש את ארץ ישראל למנות שמיטין
ויובלות לא קא חשיב להו – אינן מן החשבון, שהחלו למנות
רק בשנה שביעית לבנין הבית. ואם כן, הורד מחשבון ארבע
מאות ועשרים שעמד הבית שש שנים, הרי ארבע מאות וארבע
עשרה, שהם שמונה יובלות ושתי שמיטות, וחרב הבית בשנה
שלאחריה, נמצא הבית חרב במוציא שביעית.

הגמרא מביאה מקור לכך שעלה עזרא רק שש שנים לאחר
שנבנה הבית: דכתיב (עזרא ד כד), אחרי ששלחו שונאי ישראל
לכורש שיאסור את בניית בית המקדש, 'באנו, במלילת עבירה
בית אלהא די בירושלים, והות בטלא עד שנת תרתין למלכות
דריוש מלך פרס' – ומאז בטלה עבודת בית האלהים
שבירושלים, והיתה בטלה עד שנה שניה למלכות דריוש מלך
פרס. הרי שהחלו לבנות את בית המקדש השני בשנה השניה
לדריוש. וכתיב (שם ו טו) 'ושיצא ביתא דנא, עד יום תלתא
לירח אדר, והיא שנת שית למלכות דריוש מלכא' – ונשלם
בנין בית זה עד יום שלישי בחודש אדר בשנה השישית למלכות
דריוש מלך פרס, הרי שנבנה הבית במשך ארבע שנים ונשלם
בשנה החמישית לתחילת בנייתו. ותנא, באותו זמן – בשלש
לחודש אדר לשנה הקאה, שהיא השנה השישית לתחילת בנין
הבית, עלה עזרא מבבל ונלוותו עמו, והגיע לירושלים בחודש
אב, דכתיב (עזרא ז ח) אחר שעלה עזרא 'ויבא ירושלים
בחודש החמישי היא השנה השביעית למלך', הרי שבשנה
השישית לתחילת הבניה שב עזרא מן הגלות, ובתשרי
שלאחריו, בשנה השביעית לבנין הבית, החל למנות שמיטין
ויובלות.

הגמרא מבררת את דברי הברייטא לעיל (יב:) ששבע שנים
כיבשו את הארץ ושבע שנים חילקוה: גופא, שנינו בברייטא,
שבעה עשר יובלות מנו ישראל משנכנסו לארץ ועד שיצאו
לגלות. ואי אתה יכול לומר משנכנסו לארץ מנו שמיטין
ויובלות, שאם אתה אומר משנכנסו מנו, הרי חרב בשנת
שמונה מאות וחמישים לכניסתם לארץ, ולפי חשבון של חמישים
שנים בכל יובל נמצא בית חרב בתחלת יובל. ואם תאמר
שחרב בשנת יובל, אי אתה מוצא מה שנאמר ביחזקאל (מ א)
'בראש השנה בעשור לחדש, בארבע עשרה שנה אחר אשר
הופתה העיר' וכו', שהיתה הנבואה בשנת היובל, והיה זה
ארבע עשרה שנה אחר חורבן הבית, ואם היה היובל בשנת
החורבן אי אפשר שהיה יובל בזמן נבואת יחזקאל ארבע עשרה
שנים לאחר מכן, אלא הורד מהן שבע שנים שכיבשו את הארץ
ושבע שחילקו, שבכל ארבע עשרה שנים אלו לא מנו שמיטין
ויובלות, ועולה החשבון שהיה היובל ארבע עשרה שנה לאחר
החורבן. מבררת הגמרא: שבע שכיבשו מנלן – מדיכן לנו

ובן חרים וכן פשוט וכן אמר - והיורירי שוב לא עלה. רב אשי אמר - לעולם "וכן בשניה" אמרתי שביעית קאי, ורבנן היא. ודקא קשיא לך לעיל דבשביעית חרוב - לא קשיא, דשית שני קמאי מבנין הבית עד דסליק עזרא וקידש ארץ ישראל לא מנו שמטין ויבולות. דל שית שני משני הבית - משכחת שנת ארבע מאות ועשרים בשביעית. כיצד?

ארבע מאה (ושות שנין) - תמניא יובלי, 1
וארבע סרי שני - תרי שבועי, ובשנת ארבע 2
מאות עשרים ואחת, שהיה מוצאי שביעית, 3
חרב. ומנלן דעד שית שני לא סליק עזרא 4
דכתיב בארץ כנענית וכו' - אלמא בשנת 5
שנים לדירוש התחיל הבנין. וכתבי ושיצא 6
ביתא וכו' - אלמא בשנת שש נשלם, הרי 7
חמש שנים. ובאותו זמן לשנה הבאה, שהיא 8
שנה ששית לבנין, עלה עזרא ובא לירושלים 9
בחדש אב. ועד תשרי שהוא שבע לבנין לא 10
התחיל למנות. בר תמנן נבי תרתי - 11
דמשילוח מרגלים עד שנכנסו לארץ אינו 12
אלא שלשים ושמונה, לבד משנת השילוח, 13
דהא בשניה ליציאת מצרים נשתלחו. מרלא 14
משכחת ארבע עשרה שנה אחרי אשר 15
הוכחה העיר - דליהו יובל, אי לא מדלית 16
ארבע עשרה לכיבוש ולחילוק. משנה 17
מתשעה בנורות - לא אתפרש טעמא. 18
והצלצל לבדו - צלצל אחד היה שם ולא 19
יותר, וטעמא מפרש בגמרא. גמרא קא 20
סלקא דעתין כדי לשבת ולשני ימים טובים 21
דווקא קאמר, דלחכי בעינן ששה, שאם יבאו 22
יחד שבת ושני ימים טובים של ראש השנה, 23
ולא יוכלו לבקר - יהו להם אילים מזומנים. 24
בעלמא קאי - דבבל ימות השנה נמי בעינן 25
ששה. ולא משום שבת וראש השנה, אלא 26
משום דבן בנ, וכדמפרש בסמוך. סימנא 27
בעלמא - שלא תטעה בגירסא, שלא תשנה 28
ארבעה או חמשה, משום הכי נקט הנך 29
שלשה ימים דבעו ששה תמידין. ארבעה 30
ימים קודם שחיטה - ומשום הכי בעינן 31
ששה לעולם, דבשעת חינוך נתנו שם ששה 32
מבוקרין

בא חרים ונטל חלקו וחלק חבריו שש, וכן פשוט, 1
וכן אמר. התקינו נביאים שביניהם שאפילו יהויריב 2
ראש משמרות עולה - לא ידחה ידעיה ממקומו, 3
אלא ידעיה עיקר ויהויריב מפל לו! אלא אשאר. 4
רב אשי אמר: הנך שית שני עד דסליק עזרא 5
ומקדיש לא קא חשיב להו, דכתיב: "בארץ כנענית 6
עבדית בית אלהא ד' בירושלם". וכתיב: "ושיצא 7
ביתא דנא עד יום תלתא לירח אדר דהיא שנת 8
שית למלכות דריוש מלכא", ותנא: באותו זמן 9
לשנה הבאה עלה עזרא ונלוותו עמו, דכתיב: 10
"ויבא ירושלם בחדש החמישי היא השנה השביעית 11
למלך". גופא: שבעה עשר יובלות מנו ישראל 12
משנכנסו לארץ ועד שיצאו, ואי אתה יכול לומר 13
משנכנסו מנו, שאם אתה אומר משנכנסו מנו - 14
נמצא בית חרב בתחלת יובל, ואי אתה מוצא 15
בארבע עשרה שנה אחר אשר הפתה העיר וכו'. 16
שבע שביבשו מנלן? דקאמר כלב: "בן ארבעים 17
שנה בשלח אתי משה עבד ה' מקדש ברנע להגל 18
את הארץ... ועתה אנכי היום בן חמש ושמנים", 19
ואמר מר: שנה ראשונה עשה משה משכן, שנה - 20
הוקם המושב ושלח מרגלים; פי עבד ירדן, כלב פר 21
כמה הוי - בר תמנן נבי תרתין; פי קא מפליג נחלות 22
קאמר: "בן חמש ושמנים שנה אנכי", אישתתף 23
דשבע ביבשו. ושבע שחילקו מנלן? איבעית אימא: 24
מדשבע ביבשו - שבע חילקו. ואיבעית אימא: 25
מדלא משפחת להו "ארבע עשרה שנה אחר אשר 26
הפתה העיר". משנה אין פותחין מששה טלאים 27

המבוקרין בלשפת הטלאים, כדי לשבת ולמים טובים של ראש השנה, ומוסיפין עד 28
עולם. אין פותחין משתי חצוצרות, מתשעה בנורות, ומוסיפין עד עולם, והצלצל לבד. 29
גמרא תמידין ומוסיפין טובא הוו! - תנא בעלמא קאי ואתמידין לחודיה קאי, ומאי 30
"כדי לשבת ולמים טובים" - סימנא בעלמא, והכי קאמר: אין פותחין מששה טלאים 31
המבוקרים

ושבע חילקו? ואמר רבי דלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, דמה לנו לשנות כלב אם לא להודיענו בודאי ששבע ביבשו ושבע חילקו. 1
מאי כדי לשבת סימנא בעלמא - הכא מפרש מעיקרא ד"כדי לשבת" סימנא בעלמא. אבל במנחות פרק "התכלת" (מטב), לא אמר הכי עד דבמסקנא דקאמר התם, 2
אמר רבינא: לרב אשי הני ששה - שבעה הוו, דהא איכא צפרא דחד בשבתא, דווקא נקט לשבת. והכי פירושו: אם היו שני ימים ראש השנה, ביום החמישי 3
וביום ששי - ביום הראשון יבקר התמיד שהוא ארבעה ימים קודם שחיתו של חמישי בשבת, ושל יום ששי שהוא שני לראש השנה יבקר ביום שני שהוא ארבעה 4
ימים קודם שחיתו, וכן של שבת מבקרו ביום שלשי. ופרין: שבעה הוו. דהא איכא צפרא דחד בשבתא, שגם הוא טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיתו. ואם כן 5
היאך יפתחו משבעה?

ומוסיפין עד עולם עד כמה אמר רב הונא ואמרי לה כו' - ואמר רבי: דהא ודאי פשיטא שיוכלו להוסיף עד העולם. אלא בעי עד כמה יהא הידור מצוה ואין צריך 1
לחפש יותר אחר כהנים. אמר רב הונא: עד מאה ועשרים. דהא אשכחן בקרא (דברי הימים ב ה) שחפשו אחרי מאה ועשרים כהנים לתקוע בחצוצרות ולא 2
יותר. אי נמי, דהא פשיטא דאין מוסיפין עד העולם, שאם יסיפו יותר עירבוב קלא. אמר רב הונא: עד מאה ועשרים כהנים יכול להוסיף, דהא אשכחנא בקרא דלא 3
חיישין לעירבוב קלא.

ושפיר לעמוד הקודם משמרתו של יהויריב בשניה מי הואי - הקשה רבינו 1
אלחנן: דהא אמרין בבא קמא (קא), נתן הכסף לידעיה ואת האשם 2
ליהויריב, אלמא שהיה בבית שני! ויש לומר: דהא מתנינן מיתניא סמוך לבית 3
ראשון. אי נמי, לא יהויריב דווקא, אלא המשמר תחת יהויריב. שאפילו 4
משמרתו של יהויריב עולה - פירש רש"י: 5
ששוב לא עלה. והווי תימה, דמנא ריה 6
ששוב לא עלה? דהא משמע שיכול לעלות, 7
מדקאמר "שאפילו משמרתו של יהויריב 8
עולה!" ועוד הקשה רבינו אלחנן: דהרבה 9
עלו, ואין פשוט לנו שלא עלה? ואמר רבי: 10
דמכל מקום יכול להיות שעלה יהויריב. 11
והכא קא פריך הכי: משמרתו של יהויריב 12
בשניה מי הוא? כי עשרים וארבעה היו אלו 13
נגד המשמרות שלא עלו, שחלוקות לארבע 14
ועשרים משמרות, ושימשו תחתיהם. 15

הנך שית עד דסליק עזרא וקדיש לא 16
קחשיב - צריך עיון: למאי דפירשתי 17
דכי נמי גלו השבטים מנו נמי יובלות כדי 18
לקדש השמטין, אם כן בגלות דבבל קודם 19
דסליק עזרא נמי היו מוני, ואמאי התחילו 20
למנות כי סליק עזרא? ויש לומר: דלא דמי, 21
דודאי בעוד ישראל על אדמתם, כי נמי אין 22
יובל נוגח - שמטה נוגח בחרישה וזריעה, 23
והוי מקדשין. אבל בגלות לא היו מקדשין 24
כלל שביעית. וצריך עיון: דכי נמי היו בגולה 25
היו צריכין לקדש שביעית מפני שמטות 26
כספים שנוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ. 27
ואם הוא כך דשביעית אינו תלוי ביובל, כי 28
נמי ישראל בגלות ואינן כלל על אדמתן - 29
למה לא ימנו שמטין כמו מקצת ישראל על 30
אדמתן? ואף על גב דאין כל יושביה עליה 31
— מונין שביעית, אף על גב שאין מונין יובל. 32
אותו זמן לשנה הבאה - שהוא שלש 33
(ועשרים) באדר, עלה עזרא מבבל. 34
ועלה ירושלים בחדש החמישי, שאיחר 35
במחלוק הדרך מחדש אדר עד חדש אב. 36
כלב כמה הוי בר תמנן נבי תרתין - 37
והקשה רבינו אלחנן: והא מנין לנו 38
שבשנה שניה דווקא היה כלב בן ארבעים 39
שנה, דא הוה כי עבר ישראל את הירדן בר 40
תמנן נבי תרין? שמא התחיל שנת 41
הארבעים ואחד שלו, ובשילוח מרגלים היה 42
בסוף הארבעים. שחרי שנות כלב לא מצינו, 43
וכשעברו ישראל את הירדן הוה בר תמנן 44
נבי חד, ומנא להתלמוד דהא דשבע כיבשו 45

ושבע חילקו? ואמר רבי דלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, דמה לנו לשנות כלב אם לא להודיענו בודאי ששבע ביבשו ושבע חילקו. 1
מאי כדי לשבת סימנא בעלמא - הכא מפרש מעיקרא ד"כדי לשבת" סימנא בעלמא. אבל במנחות פרק "התכלת" (מטב), לא אמר הכי עד דבמסקנא דקאמר התם, 2
אמר רבינא: לרב אשי הני ששה - שבעה הוו, דהא איכא צפרא דחד בשבתא, דווקא נקט לשבת. והכי פירושו: אם היו שני ימים ראש השנה, ביום החמישי 3
וביום ששי - ביום הראשון יבקר התמיד שהוא ארבעה ימים קודם שחיתו של חמישי בשבת, ושל יום ששי שהוא שני לראש השנה יבקר ביום שני שהוא ארבעה 4
ימים קודם שחיתו, וכן של שבת מבקרו ביום שלשי. ופרין: שבעה הוו. דהא איכא צפרא דחד בשבתא, שגם הוא טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיתו. ואם כן 5
היאך יפתחו משבעה?

אין קטן נכנס בעזרה מנהני מילי, אמר רבי יוחנן ודאמר קרא ויעמוד ישוע בניו ואחיו קדמיאל – והקשה רבינו אלחנן: היכי ילפינן דקטן נכנס לעזרה לשיר בשעה שהלויים עומדים לדוכן? ואמר רבינו יצחק: דרבי ליה מיתורא דקרא, כתיב: "בניהם ואחיהם הלויים", וכתיב: "ישוע בניו קדמיאל ובניו בני יהודה בני (מורד) (חננד) בניהם", למה ליה והלא הוזכר כל אחד בניו אלא שמע מינה דלחכי כתיב, דהוה מיתור, ומשמע קטנים.

הדרן עלך אין נערכין

יש בערכין. ושייך לדף יד, א מה בין שדה מקנה לשדה אחוזה כו' – והוא הדין דהוה מצי למימר חילוק אחר בין שדה אחוזה לשדה מקנה, שבשדה אחוזה אם הקדישו וגאלו אחר – מתחלק לכהנים ביובל, ובשדה מקנה אם הקדישו וגאלו אחר – חזר בלעלים ביובל. ולא נחת לפרושי אלא חילוק דשייך כשהוא עצמו פודה.

פנהים למאה ועשרים מחצות פחצורות. "מתשעה פחצורות וכו' וצלצל לבר". מנא הני מילי? אמר רב אסי, דאמר קרא: "ואסף במצלותם להשמיע". – מצלותם תרי הוו! – פון דחדא עבדתא עבדי, וחד גברא עבדי בהו – קרי להו חד. משנה אין פוחתין משנים עשר לזים עומדין על הדוכן, ומוספין עד עולם. אין תקטן נכנס לעזרה לעבודה אלא בשעה שהלויים אומרים בשרי. ולא היו אומרים בנבל ובכנור אלא בפה, כדי ליתן תבל בנעימה. רבי אליעזר בן יעקב אומר: אין עולין למנן ואין עולין לדוכן, אלא פארץ היו עומדין וראשיהו בין רגלי הלויים, וצערי הלויים היו נקראין. גמרא הני כנגד מי? אמר רב פפא: כנגד תשעה פחצורות (ושני) נבלים וצלצל אחד, שנאמר: "הוא ובניו ואחיו שנים עשר". "אין תקטן נכנס לעזרה לעבודה אלא בשעה שהלויים" כו'. מנא הני מילי? אמר רבי יוחנן, דאמר קרא: "ועמוד ישוע בניו ואחיו קדמיאל ובניו בני יהודה כאחד לנצח על המזלכתה ה' עבודת בית ה' וגו'". לא היו אומרים לא בנבל ולא בכנור אלא בפה כו'. למימרא, דינבל לחוד וכנור לחוד; לימא מתניתין דלא פרבי יהודה? דתניא, רבי יהודה אומר: כנור של מקדש – של שבעת נימין היה, שנאמר: "שבוע שמחות פניך, אל תיקרי "שובע" אלא: "שבוע", ושל ימות המשיח – שמונה, שנאמר: "למנצח על השמינית", על נימא שמינית; של עולם הבא – עשר, שנאמר: "עלי עשור ועלי נבל עלי הניין בכנור", ואומר: "הודו לה' בכנור בנבל עשור וזמרו לו שירו לו שיר חדש"! – אפילו תימא רבי יהודה; לעולם הבא, אידי דנפשי נימין ידידיה נפיש קליה כי נבל, קרי ליה נבל. "רבי אליעזר בן יעקב אומר: אין עולין מן המנן" כו'. תנא: וסועדי הלויים היו נקראין. ותנא דידן? פון דהני קטין קלייהו והני עב קלייהו, הני מקטמי והני לא מקטמי, קרי להו "צערי".

הדרן עלך אין נערכין

יש בערכין להקל ולהחמיר, ובשדה אחוזה להקל ולהחמיר, ובשור המועד שהמית העבד להקל ולהחמיר, באונס ובמפתה ובמוציא שם רע להקל ולהחמיר. יש בערכין להקל ולהחמיר, ביצי? אחר שהעריך את הנאצי שבשיראל ואת הפעור שבשיראל – נותן המשים סלע, ואם אומר "הרי דמיו עלי" – נותן את שווי. גמרא "יש בערכין להקל וכו' ולהחמיר, ביצי? אחר שהעריך" כו'. בשיראל – אין, בגוים – לא; לימא מתניתין דלא פרבי מאיר, דתנן: גוי – רבי מאיר אומר: נערך אבל לא מעריך? – אפילו תימא רבי מאיר, הוא הדין דאפילו גוי נמי, אלא מלחא

נבל – ונבל עשוי במפוח של נפחים, ומוציא קול על ידי רות. וסועדי – עוזרי. לויים – עבד קלייהו, קטנים – קטן קלייהו, דק קולם. מקטמי – כלומר, מקטיני ועושים קולם דק דק ויפה, ומצערין הלויים שאין יכולים לבסס קולם כמותן.

הדרן עלך אין נערכין

מבוקרין ארבעה ימים קודם לכן, ונטלו יום ראשון שנים לתמידים, ונתנו שנים תחתיהם ויבקרם. ביום שני נטלו שנים מן הארבעה הנותנים ונתנו שנים תחתיהם, ויום שלישי נטלו שנים הנותנים מן הראשונים ונתנו שנים תחתיהם, וכן לעולם, נטלים שנים ונותנים שנים. ואותן שנתבקר ונתנו שם יום ראשון – ראויים ליום רביעי, ואותן שניתנו בשני – ראויין בחמישי, וכן חזרין חלילה לעולם. ונמצאו כל התמידים הנשחטין מבוקרין ארבעה ימים קודם שחטיהם עם יום הבקור ויום השחיטה. כך שמעתי, וקשיא לי: הא לא דמי לארבעה ימים דפסח, דביקורו בעשור ושחיטתו בארבעה עשר – הרי ארבעה ימים לבר מיום השחיטה! ולכן נראה בעיני דשמונה ניתנו שם ביום חנוך, וששה דקטני במתניתין הכי משמע: אין פוחתים מששה, כלומר שאפילו כשיטלו השנים שבכל יום – נשתירו שם ששה מבוקרין. ולאחר כך, קודם הלילה יבקר שנים ויתנו שם. והנך, הואיל וליתנהו אבתי בשעת נטילת השנים – לא קחשיב להו. לישנא אחרינא: סימנא בשנה קא בעי להו. דכי היכי דכי מקלעי שבת וראש השנה גבי יודי מיבקר והוא דשלישי בשבת בערב שבת, דהא לא מצו היום לילך ולבשע טלה ולבקר, השתא הוי ארבעה ימים קודם שחטיה – הכי נמי לעולם בעינן ארבעה ימים קודם שחטיה. דיקא נמי – דסימנא בעלמא הוא, ולא משום טעמא דשבת וראש השנה קא בעי להו. מדלא קתני "לשבת ולשני ימים" כו', דהוי משמע לצורך שבת וראש השנה, מדקתני "כדי" – שמע מינה: כפי השבח הראוי לשבת ולראש השנה, דהיינו ששה, וסימנא בעלמא הוא. מנהני מילי – דצלצל לבר, ותו לא. ואפס – שם הלוי. עבדיתא חד עבדי – מדלא קתני בלא חבירו, שדן שתי תחיתין רחבות של מתכת ומכין זו על זו. וקורין צינב"ש. משנה אין לוי קמן נכנס לעזרה – לשום עבודה, כגון לכבד את העזרה ולהניח את הדלתות. אלא בשעה שהלויים עומדים על הדוכן בשיר, או נכנסים לזים קטנים לשורר עמון. ולא היו – אותן קטנים. אומרים בנבל ובכנור אלא בפה ליתן תבל בנעימה – ליתן תבלין בנעימות הלויים. לפי שקול הלויים הקטנים דק, ומתבל את קול הלויים הגדולים. (ואין עולין למנן) – דלא מנו אותן לזים למנן שנים עשר לזים הצריכין לדוכן, ולא עולין – על האצטבא המוכנת לדוכן, אלא בארץ היו עומדין, וצוערי הלויים – שמצערין את הלויים, כדמפרש בגמרא. גמרא בנבל עשור – של עשר נימין. ולעולם הבא משתעי, מדכתיב "שיר חדש" לשון זכר. דשירות העולם הזה לשון נקבה, כדאמר במכילתא: כשם שנקבה זו יולדת – כך תשועות חללו סופן לילד צרות. אבל שיר של עולם הבא – לשון זכר, שאינו יולד. מדמפיק רבי יהודה כנור בנבל עשור, אלאמא כנור היינו נבל. דנפיש קליה כי

משנה להקל. נאה שבשיראל – שוה מאה מנה, אין נותן אלא חמשים סלע. להחמיר – שהמעריך הכעור שבשיראל, אפילו אינו שוה אלא חמשה סלעים – נותן חמשים סלעים מן עשרים עד בן ששים. בשדה אחוזה – במקדש שדה אחוזה. שהעריך – שאמר: "ערך פלוני עלי". גמרא בניו לא – שאם אמר ישראל "ערך גוי פלוני עלי" – לא אמר כלום, דגוי אינו נערך. נערך אבל לא מעריך – טעמא מפרש בפרק קמא (ערכין הב). מילחא

ערכין דף יג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קצה

המבוקרים בלשכת הטלאים, ארבעה ימים קודם שחיתה, כלומר, שניתנו שם כבשים שנבדקו שאין בהם מום, והמתינו שם ארבעה ימים קודם השחיטה, ומשום כך היו שם ששה כבשים בכל זמן. שבשעת חינוך המזבח הניחו בלשכה שמונה כבשים שנתבקר ארבעה ימים קודם לכן, ובאותו היום נטלו שנים לתמיד בבוקר ובערב, ובקרו שנים אחרים ונתנום במקומם, נותרו ששה מבוקרים [ארבעה ימים] ושנים חדשים, ביום השני נטלו שנים ונתנו שנים, נותרו ארבעה מבוקרים וששה חדשים, ובירבעי נותרו שמונה חדשים, וביום השמישי, השנים שניתנו ביום הראשון כבר ראויים לשחיטה, שעברו ארבעה ימים מן הבדיקה, נטלו ונתנו שנים תחתיהם, וכן הלאה. נמצא שבכל זמן יש ששה כבשים מבוקרים בלשכת הטלאים. ומני – וכדעת מי שנויה משנתנו, בן פג בן פג הוא, דתניא, בן פג אומר, מנין לתמיד ששעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיתה, תלמוד לומר (במדבר כח ב) לגבי קרבן התמיד 'תשמרו להקריב לי במועדיו', ולהלן (שם יב ו) לגבי קרבן פסח שנצטוו לקחתו בעשרה בניסן, הוא אומר 'והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחמש (הראשון) היום, ויחטטו אתו, שיש לבקרו ממומים ולשמרו מעשרה בניסן עד ארבעה עשר בניסן, שאז נשחט. מה להלן בקרבן פסח מעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיתה, אף כאן בקרבן התמיד מעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיתה.

מביאה הגמרא ראייה לכך שמה שהוכיח התנא שבת וימים טובים אינו אלא לסימן: דיקא נמי, דקתני במשנה, שצריכים ששה כבשים 'כדי לשכת ולמים טובים, ולשון 'כדי' משמעו כפי השיעור הנצרך לשבת ושני ימים טובים, ולא קתני 'לשכת' שהיה במשמע שהם ממש לצורך שבת וימים טובים, שם מביאה ראייה שאין זה אלא לסימן, שכמו שלשבת ושני ימים טובים צריכים ששה כך בכל זמן צריכים ששה, ומטעם דבריו של בן בג. שנינו במשנה: אין פוחתין משתי חצוצרות וכו' ומוסיפין וכו' עד עולם. מבררת הגמרא: ועד כמה חצוצרות מוסיפים. מבארת הגמרא: אמר רב הונא, ואמר לה אמי רב וברי אמר רב הונא, עד מאה ועשרים, שנאמר (דברי הימים ב' ה יב) לגבי שירת הלויים במקדש 'ועמם כהנים למאה ועשרים, מחצרים בחצוצרות'.

שנינו במשנה שאין פוחתים מתשעה בנדרות וכו' וצולצל לכה. מבררת הגמרא: מנא הני מילי שהצולצל היה יחיד. מבארת הגמרא: אמר רב אסי דאמר קרא (דברי הימים א' טז ה) 'ואסף במצלתים (להשמיע) [משמיע]', הרי שהיה אחד מנגן במצלתים.

מקשה הגמרא: 'מצלתים' תרי הוו – בלשון הכתוב נאמר 'מצלתים' בלשון רבים, ומדוע כתב התנא 'צולצל' שהוא לשון יחיד. מתרצת הגמרא: פיון דתרא עבדיתא עברי – שעבודה אחת הוא עושה, שאף שהוא עשוי שתי חתיכות אין האחת מועילה בלא חברתה, שמכות זו על זו וכך הקול יוצא, וחד נקרא עבד פה – ואדם אחד עובד בהם, קרי להו התנא חד – לשון כלי אחד, דהיינו צולצל.

משנה

המשנה ממשיכה בענייני מניינים שהיו במקדש: אין פוחתין משנים עשר ליום עומדין על הדוכן בזמן השיר על הקרבן, ומוסיפין במנין הלויים על הדוכן עד עולם – בלא שיעור. אין הקמן נכנס לעזרה לעבודה – בשביל לעבוד עבודה, כגון, לכבד את העזרה או להגיף דלתות, אלא בשעה שחללים אומרים בשיר, שאז היו נכנסים לויים קטנים ומשוררים עמהם. ולא היו אומרים בנבל ובכנור – לא היו הלויים הקטנים

משתתפים בשירה על ידי ניגון בנבל וכינור אלא בשירה בפה, כדי ליתן תכל בנעימה – כדי ליתן תכלין בשירת הלויים הגדולים, לפי שקולם של הקטנים דק וערב. רבי אליעזר בן יעקב אומר אין עולין הלויים הקטנים למנין שנים עשר הלויים שצריכים לעמוד על הדוכן, ואין הם עולין לדוכן כלום הגדולים העומדים על האיצטבא בשעת השירה, אלא בארץ היו עומדין וראשיהן בין רגלי הלויים. וצרי הלויים היו נקראין, לפי שהיו מצערים את הלויים הגדולים בשירתם.

גמרא

שנינו במשנה שלא היו פוחתים משנים עשר לויים על הדוכן. מבררת הגמרא: הני – אלו שנים עשר המשוררים, בנגד מי היו, כלומר מה הטעם שהיו שנים עשר. מבארת הגמרא: אמר רב פפא, היו שנים עשר לויים משוררים בפה בנגד שנים עשר המנגנים, שהיו תשעה בנדרות [ושני] נבלים וצולצל אחד הרי שנים עשר.

הגמרא מביאה ראייה מן הכתובים שהיה מנין הלויים המשוררים על הדוכן שנים עשר: שנאמר (דברי הימים א' כה ט) כאשר חילק דוד את הלויים המשוררים לעשרים וארבע משמרות והטיל גורלות לדעת איזו משמרת תשמש ראשונה ואיזו תשמש שניה וכן הלאה, ויצא הגורל הראשון לאסף, ליוסף גדלדו השני, הוא [ואחיו ובניו] (ובניו ואחיו) שנים עשר, הרי שיש במשמרת שנים עשר לויים.

שנינו במשנה: אין הקמן נכנס לעזרה לעבודה אלא בשעה שחללים בו' אומרים בשיר. מבררת הגמרא: מנא הני מילי – מהיכן למדנו שקטנים היו שרים עם הלויים. מבארת הגמרא: אמר רבי יוחנן דאמר קרא (עזרא ג ט) כאשר החלו בעבודת המקדש השני 'וישמעו ישיעו, בניו ואחיו, קרימאל ובניו בני יהודה באחד, לנצח על [עשה] המלאכה (ח' עבודת בית ה') [בבית האלהים] וגו' בני הנדר, בניהם ואחיהם הלויים. וכבר הוזכר בפסוק שהיו עומדים עם בניהם ולמה שב ואומר בסופו 'בניהם ואחיהם הלויים', אלא בא ללמדנו שאף בניהם הקטנים היו שרים עמהם, ומכאן שלויים קטנים ראויים לשירה בפה.

שנינו במשנה: שהלויים הקטנים לא היו אומרים השירה, לא בנבל ולא בכנור אלא בפה בו'. שואלת הגמרא: למיכא – האם ניתן לדייק מן הלשון 'לא בנבל ולא בכינור' דנבל לחוד ובנור לחוד, כלומר, שהם שני כלים נפרדים, לימא מתייתן דלא ברבי יהודה, דתניא, רבי יהודה אומר, בנור של מקדש, של שבעת נימין היה – שבעה מתירים היו בו, שנאמר (תהילים טז יא) 'תודיעני ארץ חיים שובע שמחות את פניך' אל תיקרי 'שובע' אלא 'שבע', דהיינו 'שבע שמחות' שבכינור, וכינור של ימות המשיח שמונה נימין יהיו בו שנאמר (שם יב א) 'למנצח על השמינית', ופירושו 'על נימא שמינית', דהיינו כינור עם שמונה נימים, ובכינור של עולם הבא עשר נימין יהיו בו, שנאמר (שם צב ד) 'עלי עשור ועלי נבל עלי הקיץ בכנור', ואומר (שם לג ב) 'חודי לח' בכנור בנבל עשור זמרו לו. שירי לו שיר חדש'. נבל עשור' פירושו, נבל של עשרה נימים, ועולה על עולם הבא לפי שנאמר 'שיר חדש' בלשון זכר, ששירות של העולם הזה בלשון נקבה, ושל עולם הבא בלשון זכר. ומכך שלומד רבי יהודה על הכינור שלעתידי לבא מן המילים 'נבל עשור' מוכח שסובר שכינור ונבל אחד הם. מתרצת הגמרא: אפילו תימא רבי יהודה, אפשר שאין רבי יהודה סובר שכינור ונבל אחד הם, ומה שלומד מנבל לכינור הוא משום שכוונת הפסוק לכינור, שמשום שכינור שלעולם הבא, אידי דנפיש נימין דידיה – מחמת שמרובים מיתריו נפיש קליה כי נבל – גדול קולו בנבל ולכן קרי ליה – קורא לו הכתוב 'נבל'.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שלישי עמ' ב

מַעֲשֵׂה וְעֵשֶׂה רַבִּי (כָּרֵב הוֹנָא) תַּשְׁעָה חֳדָשִׁים חֲסִירִים בִּשְׁנָה
 אחת, ובכל זאת נִרְאָה חֹדֶשׁ – חֲדָשׁ הַלְבֵּנָה של תשרי
 שלאחריה בִּזְמַנּוֹ – ביום שנקבע בו ראש השנה. וְהָיָה רַבִּי תַמִּי
 וְאוֹמֵר, אִיךְ יתכן שְׁעֵשִׂינוּ תַשְׁעָה חֳדָשִׁים חֲסִירִין וְעַדִּין נִרְאָה
 חֹדֶשׁ בִּזְמַנּוֹ, והרי לא היה בה בשנה זו אלא שלש מאות חמשים
 ואחד יום בלבד, ואם כן היה לו למולד תשרי להתאחר שלשה
 ימים לאחר ראש השנה. אָמַר לַפְּנֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן בַּר רַבִּי בְנֵי
 שְׁמָא שְׁנָה מְעוֹכֶרֶת הָיְתָה שְׁנָה זו,

יָמִים בְּמִנְיַן יָמוֹת שְׁנַת הַלְבָּנָה. וְאִם אֵיתָא שְׁנַת לְבָנָה בַּת שְׁמוֹנָה
 חֳדָשִׁים מֵלָאִים כְּדַבְרֵי רַב הוֹנָא, וְיִמְנִין דְּמַשְׁבַּחַת לָהּ שְׁנָה שֶׁל
 שלש מאות חמשים וְעֵשֶׂה יוֹם, ומדוע די לו בנזירות של שלש
 מאות חמשים וארבעה יום. מתרצת הגמרא: בְּנִדְרִים תִּלְךָ אַחֵר
 לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם וְרוֹב שָׁנִים, וברוב השנים אין מוסיפים על החדשים
 המעוברים, ויש בזן שלש מאות חמשים וארבעה יום, ועל כן
 בלשון בני אדם זה הוא מנין הימים של שנת לבנה.
 הגמרא מביאה תנא הסובר כרב הונא: וְאִם רַבִּי סָבַר לָהּ כָּרֵב
 הוֹנָא שאפשר לעשות שמונה חדשים מלאים בשנה. דְּתַנִּיא,

המשך ביאור למס' ערכין ליום חמישי עמ' ב

נדבה אפשר היה להקריבו, ואפשר להוכיח שיש שירה על עולת
 נדבת ציבור.
 חוזרת ומקשה הגמרא: אָמַר רַבָּא וְאֵיתִימָא רַב אֲשֵׁי, וְתַסְבֵּרָא
 – וכי סבור אתה לומר שהיתה זו שירה גמורה על הקרבן שמכר
 אתה מוכיח שעולת נדבה טעונה שירה, והרי שִׁירָה דְּיוֹמִיָּה –
 השיר של אותו יום, שיום ראשון היה, הוא המזמור 'לָה' הָאֲרִיזִין
 וּמִלּוֹאֲהָ (תהילים כד), ואילו הפסוק 'וַיֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֵת אוֹנֶם'
 בְּשִׁיר דְּאֶרְבַּעָה בְּשַׁבָּת הוּא נמצא, במזמור 'אֵל נְקֻמּוֹת ה'' (שם)
 (צד). אֵלָּא ודאי לא היתה זו שירה אלא אֵילִיָּא בְּעֵלְמָא הוּא
 דְּנִפְלָל לְהוּ בְּפּוֹמִיָּהוּ – קינה נפלה בפיהם, ואין מכאן ראיה
 לשירה על עולת נדבה.
 מקשה הגמרא: וְהָא – והרי היו הלויים עוֹמְדִין עַל דּוֹכָנָן בשעת
 אמירת המזמור קְתָנִי בְּרִייתָא, ומשמע שעלו בשביל לשיר,
 ובדאי עלו משום קרבן ולא משום קינה, ואם כן תפשוט
 שאומרים שירה על עולת נדבה של ציבור. דוחה הגמרא: נכון
 הוא יעלו לדוכן משום שירה, אבל אין מכר ראיה לשירה על
 עולת נדבה, וּבְדִישׁ לְקִישׁ דְּאָמַר, אוֹמֵר שִׁירָה שְׁלֵא עַל
 הַקֶּרֶבֶן, כלומר, מה ששרו לא היה זה על הקרבן כלל, כיון
 שאפשר לומר שירה בכל זמן, ומשום רשות.
 שואלת הגמרא: אֵי הָכִי – אם כך, שאומרים שירה אף שלא על
 קרבן כלל, בְּעוֹלַת נִדְבָה נִמִּי לִימָא שִׁירָה, שאין זה גרוע משירה
 שלא על הקרבן, ותפשוט מכך שאומרים שירה על עולת נדבה.
 מתרצת הגמרא: אין אומרים שירה על עולת נדבה משום שאם
 יאמרו נִפְסִיק מִיָּנָה חוֹרְבָא – ייצא מכך מכשול, שטעם דברי ריש
 לקיש הוא משום שאומרים שירה גם ברשות ולא רק בחובה,
 וכשיראו שאומרים שירה על עולת נדבה ויתלו שהוא משום
 רשות יבואו לומר שאמירת שירה על עולת חובה היא גם רשות
 ולא חובה, ולכן אין אומרים שירה כלל על עולת נדבה.
 מבררת הגמרא: מָאִי הָיָה עֲלָהּ, האם אומרים שירה על עולת
 נדבה או לא. פושטת הגמרא: תָּא שְׁמַע, דְּתַנִּי רַב מְרִי בְרִיה
 דְּרַב בְּהֵנָּה, נאמר (במדבר יז) לגבי שירה 'עַל עוֹלוֹתֵיכֶם וְעַל
 זִבְחֵי שְׁלָמֵיכֶם', מקיש שלמים לעולה לענין שירה, מָה עוֹלָה
 היא לעולם קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים אֵף שְׁלָמִים שנאמר בהם שירה הם
 רק של קוֹדֶשׁ קָדָשִׁים, דהיינו כבשים הקרבים בחג השבועות,
 שנאמר בהם (ויקרא כג כ') 'קֹדֶשׁ יְהִי לָהּ' לַפְּתָה' ללמדנו שהם
 קדשי קדשים. והקיש עולה לשלמים לומר וְכֹה שְׁלָמִים שנאמרו
 כאן קְבוּעַ לָהֶם זְמַן, שכבשי עצרת זמן שלהם הוא בחג
 השבועות, אֵף עוֹלָה דוקא שקבוע לָהּ זְמַן, שבאה בחובה, אבל
 בנדבה שאין קבוע לָהּ זמן אין אומרים עליה שירה.

כבוד הציבור, כך גם חזקיהו נטל רשות מבית דין קודם שציזה
 להקריב. וממשיכה הגמרא: הֲשִׁתָּא דְּתַתִּית לָהּ – עכשיו
 שבאת לתירוץ זה, ששאל מפני כבוד הציבור ולא משום שלא
 היה יודע, אין צריך להעמיד בכבש הבא עם העומר, שֶׁאִפְּסִילוּ
 תִּימָא שמדובר בְּעוֹלַת חוֹבָה של תמיד, לא יקשה מדוע שאל
 אם טעון שירה, כיון ששאל את בית דין מִיָּדִי דְּהָיָה אֲשִׁלְיָהָ
 דְּצִיבּוֹרָא דְּמִמְלִיךָ ומפני כבוד הציבור, ולא משום שלא היה
 יודע.
 חוזרת הגמרא להביא ראיה אם אומרים שיר על עולת נדבה:
 תָּא שְׁמַע, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר מְגִלְגִּלִין זְכוֹת לְיוֹם זָכָא – מזמן
 הקב"ה מאורעות טובים לישראל ליום שקרו בו כבר דברים
 טובים, כגון שבניסן נגאלו ממצרים ובניסן עתידים להיגאל
 לעתיד לבא, וְמִגְלִגְלִים חוֹבָה לְיוֹם חֵיִים – ליום שכבר קרו בו
 דברים רעים, כגון תשעה באב, שבכו בו העדה בשוב המרגלים
 מתור את הארץ והוציאו דיבתה רעה, ובו חרב בית המקדש.
 אָמְרוּ חֲכָמִים, בְּשַׁחֲרֵב הַבֵּית בְּרֵאשׁוֹנָה, אוֹתוֹ הָיוּ תַשְׁעָה
 בָּאֵב הָיָה, וּמוֹצָאֵי שַׁבָּת הָיָה – יום ראשון, וּמוֹצָאֵי שַׁבְּעִית
 הָיְתָה – שנה שמינית, ובאותו הזמן מְשַׁמְרָתוֹ שֶׁל יְהוֹרֵיב
 הָיְתָה, וְהָיוּ בְּהַנִּים וְלִוִּים עוֹמְדִים עַל דּוֹכָנָן וְאוֹמְרִים שִׁירָה.
 וְכֹה שִׁירָה אָמְרוּ, הַתְּחִילוּ לומר הפסוק 'וַיֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֵת אוֹנֶם
 וּבְרַעְתֶּם יִצְמִיתֶם' (תהילים צד כג) וְלֹא הִסְפִּיקוּ לְהַמְשִׁיךְ
 הַפֶּסֶק וְלוֹמַר 'יִצְמִיתֶם ה' אֱלֹהֵינוּ' עַד שֶׁבָּאוּ גִּוִּים וּבְכַשׁוּם. וְכֵן
 בְּשַׁנְיָה – וכן בחורבן בית שני, ביום תשעה באב היה, ביום ראשון
 בשבת, ובשמינית היה. מבררת הגמרא: הָאֵי שִׁירָה שֶׁשֶׁרוּ
 כשנכנסו האיובים, מָאִי עֲבִידְתֵּיהּ – מה ענינה, כלומר, על איזה
 קרבן נאמרה, מָאִי שְׁנָא – אם נאמר שזוהי שירה דְּעוֹלַת חוֹבָה
 של קרבן התמיד, מִי הוּא – האם היתה עולת חובה קרבה
 בתשעה באב באותה שנה, והרי כבר בְּשַׁכְעָה עֶשֶׂר בְּתַמּוּז בְּטַל
 הַתִּמְדִּי, ומשום שלא היו להם כבשים להקריב מחמת המצור,
 אֵלָּא לֹא דְּעוֹלַת נִדְבָה, והיו אומרים שירה עליה. תפשוט מכאן
 שאומרים שירה על עולת נדבת ציבור.
 מקשה הגמרא: וְתַסְבֵּרָא – וכי סבור אתה לומר ששרו על עולת
 נדבה, מָאִי שְׁנָא – אם נעמיד שהיתה זו שירה דְּעוֹלַת חוֹבָה של
 קרבן התמיד, דְּלֹא הוּא – שאומר אתה שלא היתה מחמת
 המצור, וּמָאִי שְׁנָא דְּעוֹלַת נִדְבָה, דְּתַנִּיא – שאומר אתה
 שהיתה להם, והרי לא היו כבשים מצויים, בין לחובה בין לנדבה.
 מתרצת הגמרא: הָא לֹא קָשְׁיָא, בְּזֶן בְּקָר אֶקְרָא בְּעֵלְמָא הוּא
 דְּאֵיתְרִמָּא לְהוּ – מקרה היה שנודמן להם בן בקר, ולקרבו
 התמיד אי אפשר היה להקריבו, שאין קרב אלא כבש, ולעולת

הגמרא: משמע שדווקא בתינוק בן יום אחד הדין כן, אבל
 בעוקר שמתה אמו, לא – אינו יורשה ומוריש, והטעם, דהוא
 מייית פרישא – לפני אמו, ואין הבן יורש את אמו כקבר
 – כשהוא מת [להנחיל לאחיו מן האב, ונמצא מבואר שעובר
 מת לפני אמו, ולא כדברי שמואל.
 מתרצת הגמרא: הני מילי – דברים אלו, שעובר מת לפני אמו,
 אמורים לגבי מיתה שמתה האם מעצמה, שכן אידי דוולד
 זומרא חיותיה – כיון שהולד חיותו קטנה משל אמו, לכן עיילא
 – באה מיפה דמלאך המות ומחתך להו לסימנין של הולד
 והורגת אותו לפני אמו, אבל באשה שלא מתה מעצמה אלא
 נהרגה, היא מתה פרישא – [תחילה]. מקשה הגמרא: והא הוה
 עובדא, ופרבים עד תלת פרבוס – והרי היה מעשה שמתה
 אשה מעצמה, ונענע העובר שבמעייה את עצמו שלש פעמים,
 ומשמע שעדיין היה חי. ומתרצת: לא היה הולד חי, ומה שפרכס,
 מידי דהוי אונב הלמא – זהו כמו זנב לטאה [מין שרץ]
 שנחתכת מהלטאה, דמפרבוסת הזנב אף שאין בה חיות.
 הגמרא ממשיכה לדון במעוברת שמתה: אמר רב נחמן אמר
 שמואל, האשה שישבה על המשבר ללדת, ומתה בשבת,
 מביאין סבין ומקרעין את פריסה ומוציאין את הולד, שכן
 יתכן שהולד עדיין חי. שואלת הגמרא: פשיטא שמותר לעשות
 כך בשבת, אף אם לא היה זה פקוח נפש, שהרי מאי עכיד – איזו
 מלאכה עושה החותך,

לה עד שתלד. מבררת הגמרא: מאי טעמא שממתינים. ומשיבה:
 כיון דעקב הולד ממקומו לצאת, גופא אחרינא – גוף אחר הוא,
 וכשנגמר דינה לא נגמר דינו עמה.
 הגמרא חוזרת לבאר דיני מעוברת היוצאת ליהרג: אמר רב
 יהודה אמר שמואל, האשה המעוברת היוצאה ליהרג, מביין
 אותה כנגד בית הריון – הרחם שלה לפני שהורגים אותה, כדי
 שימות הולד תחילה, כדי שלא תבא לידי ניוול – שאם יהא
 הולד חי, יצא אחר מיתת אימו, ותהא אימו שופעת דם, ותתנוול
 בפני הכל.
 מקשה הגמרא: למימרא – האם יש לומר שסבר שמואל באשה
 מעוברת שנהרגה דהיא – [האם] קרמה ומתה פרישא לפני
 הולד, ממה שחשש שיצא חי אחר מיתת אמו, והא קיימא לן –
 והרי מקובל בידינו דוולד מייית – [מת] פרישא, דהתן במשנה
 (נדה מג), תינוק בן יומא נוהל ומנחיל – אם נפלה לו ירשה
 כשהוא בן יום אחד, ירשה, ואם מת בו ביום, מורשה ליורשיו,
 והקשו בגמרא (שם מד), שאם נפרש שנוחל את אביו ומוריש
 לקרוביו מאביו אין בכך כל חידוש, שכן אף אם לא היה יורש את
 אביו היו קרוביו יורשים את אביו, ואין הבדל אם הם יורשים
 מכוחו או מכח אביו, ואמר רב ששת, כוונת המשנה היא שנוחל
 בנכסי האם להנחיל לאחיו מן האב – לקרוביו מאביו, שאם
 מתה אמו הוא יורשה, וכשמת אחריה חוזר ומוריש את מה
 שירש מאמו לאחיו מאביו [שאין יורשים את אמו]. ומדייקת

אגרות קודש

ב"ה, ב' תמוז, תשכ"ב

ברוקלין.

הרה"ג אי"א נוי"נ וכו' מו"ה שמואל שיי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת ספרו, עבד המלך, על ספר התהלים.

ויהי רצון אשר ירבה חיילים לאורייתא בדברי תורה שבכתב ותורה שבע"פ, ולא רק בחלק
 הנגלה שבהם, אלא גם בפנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות,

והרי תורה אחת היא, ואדרבה - ע"פ המבואר בזהר הק' (פרשת בהעלותך את הנרות, קנ"ב א')
 פנימיות התורה היא נשמתא דאורייתא לגופי תורה חלק הנגלה,

אשר אם תמיד ובכל מקום הי' הכרח בזה, עאכ"כ בדורנו דרא דעקבתא דמשיחא ובאה"ק
 ת"ו אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית השנה, וכידוע אגרת הק' להבעש"ט אשר
 לכשיפוצו מעינותיו חוצה, קאתי מלכא דא מלכא משיחא.

בכבוד ובברכה.

ג. ב. להעיר באיזהו מקומן בספרו הנ"ל, אף כי מקופיא, מפני שאין הזמן גרמא: בתחלת הספר
 (ג, ב): נצטוונו בזה וכו',

לכאורה בכל בכגון זה - אין הלשון מתאים, כי למדים על הענין דא"ג (ממה שכתוב אשרי

המשך בעמוד הבא

המשך ביאור למס' ערכין ליום שבת קודש עמ' ב

25 סלע ובין שהעריך את הכעור ו-מאוס כמנוול ומוכה שחין
26 שבישראל ששורה רק חמישה סלעים, אם הנערך מבין עשרים ועד
27 בן שישים, נותן המעריך חמשים סלע להקדש, שזהו הערך
28 הקצוב בתורה (ויקרא כו ג). נמצא שהדין מחמיר כשהעריך
29 כעור ומיקל כשהעריך נאה.
30 ואם אמר הרי שווי דמיו של פלוני עלי, ולא הזכיר ערכין, נותן
31 להקדש את שווי של אותו אדם כפי מה ששורה להימכר כעבד,
32 כי האומר 'דמי עלי' הוא כסתם נודר להקדש, ושיעורו אינו קצוב
33 אלא נותן לפי מה שנדר.

נמרא

34 שנינו במשנה: יש בערכין להקל וכו' ולהחמיר, ביצר, אחד
35 שהעריך בו את הנאה שבישראל ואת הכעור שבישראל נותן
36 חמישים סלע.
37 הגמרא מוכיחה מהמשנה שעובד כוכבים אינו נערך. מקשה
38 הגמרא: ממה ששנינו 'את הנאה שבישראל' ולא 'את הנאה',
39 משמע שבישראל אין ו-כן, בעובד כוכבים לא, כי רק ישראל
40 נערך, אבל אם אמר 'ערך עובד כוכבים פלוני עלי' לא אמר
41 כלום, לויא - האם נאמר שמתניתין דלא כרבי מאיר שסבר
42 שעובד כוכבים נערך, דתנן (לעיל ה:), עובד כוכבים, רבי
43 מאיר אומר נערך, היינו שישאל האומר עליו 'ערכו עלי', חייב
44 בערכו להקדש, אבל לא מעריך, היינו שאם אמר על עצמו
45 'ערכי עלי', או על אחרים 'ערכם עלי', לא אמר כלום, הרי
46 שדעת רבי מאיר שגם עובד כוכבים נערך.
47 מתרצת הגמרא: אפילו תימא - יכול אתה לומר שמשנתנו
48 שנויה אף כשיטת רבי מאיר, והוא הדין דאפילו עובד כוכבים
49 נמי - גם נערך, אלא מה ששנה התנא 'את הנאה שבישראל'
50 לא בא למעט עובד כוכבים, אלא

1 שנינו במשנה: רבי אליעזר בן יעקב אומר אין הלויים הקטנים
2 עולין מן המנזר בו' וצוערי לויים היו נקראים. תנא בברייתא
3 לגבי הלויים הקטנים, 'וסועד' - עוזרי הלויים היו נקראין, לפי
4 שהיו עוזרים ללויים הגדולים בשירתם. ומבאר הגמרא את
5 שינוי הלשון בין המשנה לברייתא: ותנא דידן - התנא
6 במשנתנו, בין דתני קטין קליהו - אלו הקטנים, קולם דק,
7 ותני עב קליהו - אלו הגדולים, קולם עבה, תני מקטני -
8 ואלו הקטנים גם מקטנים קולם, כלומר, עושים אותו דק ויפה,
9 ותני לא מקטני - ואלו הגדולים, אינם יכולים לעשות קולם
10 דק, לכן קרי להו צערי, שמצעים הלויים הגדולים בשירתם,
11 לפי שאין יכולים לעשות קולם יפה ומשובח כמותם.

הדרן עלך אין נערכין

פרק שלישי - יש בערכין

משנה

14 המשנה מבאר קולא וחומרא שיש בדיני ערכין, ואגב זה
15 מביאה המשנה עוד ענינים שיש בהם קולא וחומרא: יש בדיני
16 ערכין דין שפעמים בא להקל על המעריך, ופעמים שבא
17 להחמיר עליו. וכן במקדש שדה אחוזה דין שפעמים בא להקל
18 ופעמים בא להחמיר, וכן בשור המועד שהמית את העבד
19 להקל ולהחמיר, וכן באונס, ובמפתה, ובמוציא שם רע, יש
20 בהם דין שפעמים בא להקל ופעמים בא להחמיר ובהמשך
21 הפרק יבוארו כל אלו.
22 המשנה מפרטת הדין שבערכין: יש בערכין להקל ולהחמיר,
23 ביצר, אחד - בין שהעריך את הנאה שבישראל ששורה מאה
24

המשך מעמוד הקודם

האיש אשר לא וגוי) אבל לא שבא הכתוב לצוות. ולא עוד, אלא שייל שאין זה בגדר ציווי מצ"ע כ"א
ע"ד עצה טובה קמ"ל, ויעוין רמב"ם הלכות דיעות ריש פרק וא"ו; לפיכך וכו' ויתרחק וכו' כדי ואומר
אשרי האיש וגוי - שמדגיש כדי, ולא שהדבר אסור מצ"ע. ועי"פ הנ"ל מובן ג"כ בפשיטות מאמר חז"ל
(עבו"ז י"ח ב') ועליהם הכתוב אומר אשרי האיש וכו' שדברים הללו מביאין וכו' - ולא איסור מצ"ע.

שם (ד' ע"א) נצטוונו בזה להתמיד בלימוד כו' ולא לבטל מן התורה וכו', ומציין למאמר חז"ל
עבו"ז שם, שמוא יאמר אדם וכו',

ולכאורה גם בזה אינו מדויק, שהרי ממשיך במאמר חז"ל שם, אלך ואתגרה בשינה, תלמוד
לומר, ובתורתו יהגה יומם ולילה, שהכוונה לא שלילת ביטול תורה, דפשיטא שעבירה היא ועליו נאמר
כי דבר ה' בזה וכו' (סנהדרין צ"ט א') כי אם הענין דאתגרה בשינה, שהישן - אין בזה עון דביטול תורה.
וק"ל.

לביאורו שם בגדרי דקיום מצות לא ימוש וכו' - יעוין באר היטיב בהלכות ת"ת לרבנו הזקן
פרק ג'.

בסיום הספר (פ"ה ע"ב),

לפלא שנשמט עה"כ כל הנשמה תהלל וגו' פירוש חז"ל דעל כל נשימה ונשימה צריך לקלס (ב"ר
ס"פ יד) ובדבר"ר ספ"ב: חייב לקלס כו'.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 יג אסור לעשות קמטים בענק שבצואר שקורין (קאלנע"ר) קיין בעצים המיוחדים לכך קיין, וכן הקמטים
2 שעושות הנשים בבתי זרועותיהם - אסורות לעשות בשבת ויום טוב קיין, ואפילו בחלו של מועד, כמו
3 שיתבאר בסמן תקי"ט 159 ותקמ"א 160:

הלכות שבת, חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת, סעיף יג:

ביאורי הלכה

קיין קאלנע"ר - צווארון, או קולר בד הניתן סביב בעלי קיום ממושך 157.
קיין בשבת ויו"ט - אפילו שלא על ידי כלי 158.
קוח המיוחדים לכך - בעזרת העצים מתהווים קמטים

ציונים והוספות

- 157) מותר ליתן בצווארון חתיכות פלסטיק המיישרות ומחזיקות אותו (וכן מותר לצאת בהם לרשות הרבים (שו"ת אגרות משה או"ח ח"א סי' קז)), וראה לעיל על סעיף ט דין קיפול ניירות לצורות שונות.
158) בסי' תקי"ט (הובא להלן) לא חילק בן הקמטים בצוואר ובבתי הזרועות, אך מאידך לא הזכיר כלל שהאיסור הוא בכלי, אבל בשו"ע"ר כאן משמע לחלק, וכן במג"א סי' תקמא ס"ק ה, וכנראה שקמטים שבבתי הזרועות מחזיקים זמן ממושך גם כשלא נעשו בכלי.
159) סעיף ט: קמטים שעושין הנשים בבתי זרועותיהן

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות ברכות השחר - לפי לוח "רב יומי"

- ג מי שלא היה לו טלית עד שהגיע לישתבח לא יברך על
עטיפת ציצית בין פסוקי דזמרה לישתבח ואין צריך
לומר באמצע פסוקי דזמרה מפני שאסור להפסיק מברוך
שאמר עד סוף ישתבח אפילו לצורך מצוה כמו שנתבאר
בסימן נ"א אלא יברך בין ישתבח ליוצר שאז מותר להפסיק
לצורך מצוה כמו שיתבאר בסימן נ"ד.
7 במה דברים אמורים ביחיד אבל ש"ץ שלא הביאו לו טלית
עד ישתבח יתעטף ויברך קודם שיתחיל ישתבח כדי שיאמר
9 הקדיש מיד אחר ישתבח ולא יפסיק אלא א"כ הביאו לו
10 אחר ישתבח כמו שיתבאר בסי' נ"ד.
11 וכן אם אין מניין בבית הכנסת ימתין הש"ץ עם ישתבח
12 וישתוק ולא ידבר כלום עד שיבא מנין ויאמר ישתבח וקדיש
13 ויכול להמתין ולשהות אפילו חצי שעה שזהו שיעור כדי
14 לגמור את כל פסוקי דזמרה מברוך שאמר עד סוף ישתבח
15 ואף על פי כן אין צריך לחזור לראש הואיל ושהה ברצונו
16 שלא מחמת אונס כמו שיתבאר בסי' ס"ה ובדיעבד אפילו
17 שהה מחמת אונס כגון שלא היה המקום נקי וכיוצא בזה
18 בענין שבקריאת שמע כיוצא בזה יש שמצריכים לחזור
19 לראש כמו שיתבאר שם מכל מקום בפסוקי דזמרה שהם
20 מדברי סופרים יש לסמוך על דברי המקילין שם:
- ד ש"ץ צריך שיהיה הגון שנאמר נתנה עלי בקולה על כן
שנאתיה ואמרו חכמים זה ש"ץ שאינו הגון ויורד לפני
התיבה.
ואיזהו הגון שיהיה ריקן מעבירות ושיהיה פרוק נאה דהיינו
שלא יצא עליו שם רע אפילו בילדותו ושיהיה עניו ומרוצה
לעם כדי שישכימו לתפלתו ויש לו נעימה וקול ערב שמושך
הלב ורגיל לקרות בתורה נביאים וכתובים כדי שיהיו
הפסוקים של תפלה סדורים בפיו:
ה אם אין מוצאין מי שיהיו בו כל המדות הללו יבחרו
הטוב שבבכור בחכמה ומעשים טובים ואם היה כאן
עם הארץ זקן וקולו נעים והעם חפצים בו וכן י"ג שנה
המבין מה שהוא אומר ואין קולו נעים הוא קודם לעם
הארץ הזקן כי יודע מה מתפלל:
* * *
ך מי שעבר עבירה בשוגג אפילו הרג נפש בשגגה וחזר
בתשובה מותר להיות ש"ץ מפני שלא נקרא אין פרקו
נאה אלא מי שמועד לעשות דברים שאינם מהוגנים אבל
מי שבאה לידו שגגת מעשה ומתחרט הרי זה צדיק גמור
לכל התורה כולה אבל אם עשה במזיד (פעמים רבות)
אע"פ שאח"כ עשה תשובה גמורה אין ממנין אותו ש"ץ

49 שאז נעשה גדול והוא שנראו בו סימני סריס ואם לא נראה
50 בו אינו נקרא גדול עד שיעברו רוב שנותיו כמו שיתבאר
51 באה"ע סימן קע"ב ויש מי שאומר שאף על פי כן אין זה
52 כבוד הצבור למנות סריס:

53 * * *

54 יג יש ללמד זכות על מקומות שנוהגין שהקטנים יורדים
55 לפני התיבה להתפלל ערבית במוצאי שבתות לפי שאין
56 מוציאים את הרבים ידי חובתן שהרי אינן מחזירין את
57 התפלה רק שאומרים ברכו וקדיש ובמקומות שלא נהגו כן
58 אין לקטן לעבור לפני התיבה אפילו בתפלת ערבית (משום
59 ברכו שבה והוא הדין שלא יפרוס על שמע למי שלא שמע
60 ברכו בשחרית ואין ברכו של תפלת שחרית וערבית דומה
61 לברכו של קריאת התורה שקטן יכול לאמרה לפי שאינה
62 חובה כל כך אלא על העולה לקרות בתורה אבל אלו הן
63 חובה על כל צבור לשמען שחרית וערבית) וקטן שאינו
64 חייב אינו מוציאם ידי חובתן.

65 ואפילו מי שמגיע לכלל י"ג שנה ביום השבת אין לו
66 להתפלל ערבית של שבת במקומות שנוהגין להתפלל של
67 שבת בערב שבת מבעוד יום משום תוספת שבת שהרי עדיין
68 לא נשלמו לו י"ג שנה עד ליל שבת שתוספת שבת אינה
69 מועיל לענין שנות ימי הנער אבל אם מתפלל בלילה ערבית
70 מותר לירד לפני התיבה.

71 ומה שאמרו י"ג שנה ויום א' לא שצריך יום א' יותר על
72 י"ג שנה אלא לומר שצריך י"ג שנה שלימות מיום אל יום
73 ולא שיום א' בשנת י"ג נחשב שנה אבל מיד שהגיע תחילת
74 כניסת היום שנולד בו וכלו בו י"ג שנה שלימות הרי מקצת
75 כניסת היום זה נחשב כיום שלם והרי הוא בן י"ג ויום א'
76 וא"צ י"ג שנה מעת לעת ואם צריך לבדוק אם הביא ב'
77 שערות יתבאר בסימן נ"ה:

78 יד ש"ץ שמאריך בתפלתו כדי שישמעו קולו הערב אם
79 הוא מחמת ששמח בלבו על שנותן הודאה להקב"ה
80 בנעימה תבא עליו ברכה והוא שיתפלל בכבוד ראש ועומד
81 באימה ויראה אבל אם מכיון להשמיע קולו ושמח בקולו
82 ה"ז מגונה ועליו נאמר נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה
83 ומכל מקום כל שמאריך בתפלתו לא טוב הוא עושה מפני
84 טורח הצבור:

85 * * *

86 טו מי שיש לו קול נעים ירנן להקדוש ברוך הוא ולא שאר
87 רננות.

88 ואם רק יקנח ואחר כך יתפלל:

89 טז אין ממנין לעגי שפה שאינן יודעין לחתך האותיות
90 כגון אלו שקורין לאלפי"ן עייני"ן ולעיני"ן אלפי"ן
91 וה"ה למי שקורא לחתי"ן ההי"ן ואם כולם מדברים כך
92 מותר להיות שם ש"ץ ואין צריך להביא להם ש"ץ ממקום
93 אחר:

94 זך פוחח והוא מי שבגדו קרוע וזרועותיו מגולין לא ירד
95 לפני התיבה מפני כבוד הצבור וראוי לש"ץ שיהיה לו
96 בגדים ארוכים שלא יראו רגליו (אם הולך בלא אנפלאות):

1 שהרי מכל מקום יצא עליו שם רע קודם התשובה ולא היה
2 פרוק נאה ומכל מקום אם עבר עבירה באונס אפילו המיר
3 באונס ושב יכול להיות ש"ץ קבוע.

4 וכל זה למנותו ש"ץ לכתחלה אבל אין מעבירין אותו מפני
5 שם רע שיצא עליו בילדותו או אפילו יצא עליו מקרוב
6 וידוע ואם יוצא עליו שם רע עתה והוא קול שאינו פוסק
7 (ואין לו אויבים המוציאים קול) אפילו יחיד יכול למחות
8 להעבירו.

9 וש"ץ שיצא פעמים רבות טריפה מתחת ידו מסלקין אותו
10 מש"ץ ואין מחזירין אותו אפילו אחר שיעשה תשובה
11 המכשרתו להיות שוחט ובודק כבתחלה כיון שכבר יצא
12 עליו שם רע פעם אחת וסלקוהו שוב אין ממנין אותו
13 לכתחלה:

14 ז ראוי לש"ץ שיכנס לבית הכנסת ראשון ויצא אחרון וטוב
15 לחזור אחר ש"ץ בן צדיק כי אינו דומה תפלת צדיק בן
16 צדיק כו' ויש אומרים שצדיק בן רשע תפלתו על הצבור
17 יותר נשמעת מתפלת בן צדיק לפי שמתוך שאין לו זכות
18 אבות הוא שפל רוח בתפלתו שאין בוטח בתפלתו על
19 מעשה אבותיו כמו בן צדיק כי אם על חסדו של הקדוש
20 ברוך הוא (ולענין מעשה הכל לפי ענין שפלות רוח של זה
21 וצדקת אבותיו של זה):

22 ח אין מומין פוסלין אלא בכהנים אבל לא בש"ץ ואעפ"כ
23 יש ליהור במומין הגלולים משום הקריבהו נא לפחתך
24 הירצך וגו':

25 * * *

26 ט אין ממנין אלא מי שנתמלא זקנו מפני כבוד הצבור
27 ואפילו הצבור מוחלין על כבודם אסור במה דברים
28 אמורים בש"ץ קבוע אבל באקראי יכול לירד לפני התיבה
29 משהביא ב' שערות ובלבד שלא יתמנה מפי הציבור או מפי
30 ש"ץ הממנה אותו להקל מעליו להתפלל בעדו לעתים שזהו
31 ג"כ קביעות לאותם העתים אבל אם מנוהו הצבור או הש"ץ
32 שיהיה הוא מוכן להתפלל לפעמים כשלא יהיה ש"ץ בבית
33 הכנסת אין זה נקרא קביעות כיון שאפשר שלא יבא לידי
34 כך ולא אסרו אלא לעתים ידועים שלאותו עת הוא קבוע
35 בודאי.

36 וכל זה בכל השנה אבל בתענית צריך להיות זקן ממש ש"ץ
37 לכתחלה כמו שיתבאר בס' תקע"ט או המופלג שבצבור
38 והוא הדין בראש השנה ויום כפור טוב שיהיה אדם מופלג
39 ש"ץ אם אפשר:

40 י אם אין שם מי שידוע להיות ש"ץ כי אם בן י"ג שנה
41 ויום א' מוטב שיהיה הוא ש"ץ אף על פי שאין לו זקן
42 משיבתטלו מלשמוע קדושה וקדיש:

43 יא מי שאינו בעל זקן כל שניכר בו שהגיע לכלל שנים
44 שראוי להתמלאות זקנו ה"ז כאלו נתמלא זקנו לפיכך
45 בן כ' שנה אע"פ שאין לו זקן ממנין אותו וכן אם היה לו
46 זקן אפילו מעט הרי זה כנתמלא זקנו אם הוא מבן י"ח שנה
47 ומעלה:

48 יב סריס יש אומרים שמותר למנותו אם הוא בן עשרים

בקדשים וזה מוחה בשל זה וזה מוחה בשל זה לפיכך נוהגין
לילך אחר רוב דיעות של פורעי שר הש"ץ אפילו יש
פסולי קורבה ביניהם ויש מקומות ממנין י"א או י"ג אנשים
על זה והכל שלא ירבו מחלוקת ואין משיחין על
המיעוטים:
כד ש"צ צריך להיות אהוב לקהל שאל"כ כשקורא
התוכחה סכנה היא למי שאינו אוהבו ואם הוא שונאו
לא יעלה:
כה יראו שלא יהיה ש"ץ טפס שיוכל להתעסק בצרכי
צבור כראוי ואין הש"ץ צריך להחניף לצבור במילי
דשמיא וצריך להוכיחן:

* * *

כו אם אחד אבל על אביו ורוצה להתפלל כדרך האבלים
ואחד רוצה להתפלל בשביל אחר מי שירצה הקהל
שיתפלל הוא יתפלל שקדיש בלבד הוא יכול לומר בשביל
אביו שלא מדעת הקהל אבל לא יוכל להיות שליח הקהל
להתפלל על כרחם ולכן אע"פ שנוהגין שהמוהל דוחה
האבל מלהתפלל מכל מקום אם הקהל רוצים שיתפלל
האבל זכה האבל ויום שמת בו אביו ואמו שקורין יאר
ציי"ט קודם למוהל אם אין הקהל מקפידים בכך:
כז אין למנות ש"צ על פי השר אע"פ שרוב הצבור חפצים
בו כי חלילה לקבל עבודת בוראנו ע"י הנכרים כי לא
כצורינו וגו':

כח ש"ץ יותר ראוי להיות בשכר מבנדבה לפי שבמקום
שהוא לוקח שכר ברור מן הקהל אין פרץ ואין צוחה
שאין אחר שאינו הגון רשאי לפשוט רגלו להתפלל ואם היה
בנדבה הרשות נתונה לכל ובפרוץ הדבר יעלה מי שאינו
הגון וגם הש"ץ נזהר בתפלתו ותיקוניו כשהוא שכיר:

כט אין לאדם להתפלל בלא רצון הקהל וכל מי שמתפלל
שלא ברשות מחמת אלמות וגיאיות אין עונין אמן אחר
ברכותיו שנאמר ובוצע בך נאץ ה' ואין להתקוטט בעבור
שום מצוה כגון גלילת ספר תורה וכיוצא בו שהרי הצנועין
מושכין ידיהם מלחם הפנים והגרגר[נ]ים חוטפין ואכילת
לחם הפנים הוא מצות עשה של תורה:

ל שכר ש"ץ יש אומרים שפורעים מקופת הקהל שגובין
לפי ממון כל איש כערכו ואף על פי שהש"ץ מוציא את
הדל כעשיר מכל מקום אין יד העני משגת כעשיר וכן כל
מה שהיא תקנת הצבור ונעשה ע"י ממון נותנים לפי ממון
ויש אומרים שגובין חצי לפי ממון וחצי לפי נפשות כי יש
סברא לומר שהעני צריך להש"ץ כמו העשיר ויש לפעמים
שהעשירים מוסיפים בשכר להש"ץ שקולו ערב יותר ואין
העניים חפצים בכך על כן עשו פשרה זאת וכן הוא מנהג
קהלות במדינות הרבה ובקצת מקומות דל ועשיר נותנים
בשוה אך יש לו קצבה מכל נישואין וזה לפי ממון ובמקום
שאין מנהג יש לגבות לפי ממון שברוב הפעמים העשירים
מוסיפים בשכר לפי נעימת הקול ואין יד העניים משגת לתת
עמהם:

חלק א סימן נג דין הראוי לירד לפני התיבה:

יח סומא יורד לפני התיבה מפני שחייב בכל המצות ויכול
להוציא את הרבים ידי חובתן ואם יכול לעלות ולקרות
בתורה יתבאר בסימן קמ"א:

יט ש"צ קבוע יורד לפני התיבה מעצמו ולא ימתין עד
שיאמרו לו לפי שנראה שאינו סומך על דיבור הצבור
שמונהו לכך אבל מי שאינו ש"צ קבוע צריך לסרב מעט
קודם שיורד לפני התיבה ולא יסרב יותר מדאי אלא פעם
ראשונה מסרב וממאן לגמרי כלומר איני כדאי לכך
וכשיאמרו לו פעם שנית מכין עצמו כמו שרוצה לעמוד
ובפעם שלישי יעמוד ואם האומר לו שירד הוא אדם גדול
אינו מסרב לו כלל שאין מסרבין לגדול אלא בדבר שיש בו
גסות ושררה כמו שיתבאר בסי' ק"ע:

כ אם טעה הש"ץ וצריכין להעמיד אחר תחתיו אותו
שמעמידין תחתיו לא יסרב כלל מפני שגנאי הוא שתהא
התפלה מופסקת כל כך:

כא האומר איני עובר לפני התיבה מפני שבגדי צבועים
או מפני הסנדל שברגלי לא ירד באותו התפלה כלל
לא בצבועים ולא בלבנים ולא בסנדל ולא יחף מפני שדרך
האפיקורסין להקפיד בכך וחוששין שמא אפיקורסות נזרקה
בו ואע"פ שנותן טעם לדבריו ומראה פנים שלכבוד המקום
עושה כן ודרך ענוה הוא אוהז ללבוש לבנים מכל מקום
כיון שהצבור מבקשים ממנו להתפלל להם כך אין ראוי לו
להיות סרבן מפני דברים אלו אם לא שאפיקורסות נזרקה
בו:

* * *

כב יש מונעים גר מלהיות ש"צ מפני שאינו יכול לומר
אלהי אבותינו ונדחו דבריהם שאף הגרים יכולים לומר
אלהי אבותינו שנאמר כי אב המון גוים נתתן כלומר מכאן
ואילך אתה אב לכל הגוים שיתגייירו:

כג אפילו יחיד יכול לעכב ולומר איני רוצה שפלוגי יהיה
ש"צ אם לא שהסכים עליו מתחלה ורבים יכולים
לחזור בהם אפילו אחר שהסכימו וגם בכל המנויים יכול
יחיד לעכב ואפילו במרבין תורה והוא שרוצה לקבל ש"צ
או רב אחר ויש אחר לשכור בדמיו של זה שרוב הצבור
חפצים בו וכל מי שהעבירוהו ועמד כך ימים בהסכמת
קהל ואח"כ רוצים לחזור ולמנותו הרי זו כתחלת קבלה
ואפילו יחיד יכול לעכב והוא הדין אם מנוהו תחלה לזמן
ואח"כ נשלם הזמן.

ואין היחיד יכול לעכב בכל מקום אלא כשיש לו טעם הגון
ויציע טעמו לפני טובי העיר ואם יראו שדבריו נכונים
שראו לו לעכב מטעם זה יחושו לדבריו ולא ימנוהו ואם
הוא שונא להש"ץ יכול למחות שלא ימנוהו לש"צ אבל אם
כבר הסכימו עליו ואח"כ נעשה שונאו אינו יכול למחות
אלא הש"ץ מחייב לומר בפיו שסיר הקנאה מלבו ויוציאו
בתפלתו.

וכל זה בימים הראשונים שהיו הכל מתכוונים לשם שמים
אבל עכשיו אם היו חוששין לדברי יחיד לעולם לא היו
יכולין להשוות למנות שום מינוי כי כל אחד היה מטיל מום

לְקוּטֵי תוֹרָה פֶּרֶשֶׁת שֶׁלַח – הַפְּרָשָׁה הַחֲסִידִית

וַיֹּאמְרוּ אֶל כָּל עַדְת גו', טוֹבָה גו'

הָאֲתָרוֹג וְהַצֶּמֶר עַל יְדֵי הַשְּׂבִירָה בְּאוֹר אֵין־סוֹף הַנִּמְשָׁךְ עַל
יְדֵי הַמִּצּוֹה הַזֹּאת.
וְאִמָּנָם זֶה אֵינוֹ כִּי אִם בְּשִׁנְתָּבֶרֶר תַּחֲלָה וְנִפְרָד מִן
הָרַע, וְנַעֲשֶׂה בַּחֲנִינָה כְּלִי לְהַשְׁרָאָה אֹר אֵין־סוֹף, אֲזִי עַל
יְדֵי שִׁיעוּשָׁה הַמִּצּוֹה יִמְשִׁיךְ אֹר אֵין־סוֹף לְהִיּוֹת שׁוֹרָה בּוֹ,
וְעַל יְדֵי זֶה יִתְפַּלֵּל בּוֹ כו';
וְהוּא עֲנִין "דְּקְדוּקֵי הַמִּצּוֹת" – לְהִיּוֹת הָאֲתָרוֹג כֶּךָ וְכֶךָ
דּוֹקָא, וּבְאֵם שְׁחִיטָה בּוֹ אַחַת מִדְּקְדוּקָיו הוּא פְּסוּל; וְכֵן
הַצִּיצִית, אִם חֹסֶר חוּט אֶחָד הֵם פְּסוּלִים – דִּהְיִינוּ שְׂאִינָם
בַּחֲנִינָה כְּלִי לְהַשְׁרָאָה אֶלְקוּת. וְעַל כָּל פְּנִים מוֹבֵן מִזֶּה,
שְׁעִיקָר הַתּוֹרָה וְהַמִּצּוֹת הוּא לְבַרֵּר הַטּוֹב מִן הָרַע
שֶׁנִּתְעַרַב עַל יְדֵי הַשְּׂבִירָה, לְהַפְּרִידוֹ מִהָרַע וּלְהַעֲלוֹתוֹ
לְשִׁרְשׁוֹ כו'.
אִךְ בְּאִמָּת אֵין זֶה מוֹבֵן: הָאֵיךְ יִגְרוֹם הָאָדָם בַּחֲנִינָה
הַשְׁרָאָה אֹר אֵין־סוֹף עַל יְדֵי שְׁעוּשָׁה הַמִּצּוֹה – כִּי מִזֶּה
שְׂחִיבוֹת וְהַתְּחַבְּרוּת יֵשׁ לוֹ לְאַלְקוּת עַל יְדֵי שְׁלֻבֹשׁ
הַתְּפִלִּין וּמִתְעַטֵּף בְּצִיצִית – לִגְרוֹם עַל יְדֵי זֶה הַמְּשַׁכֵּת
אֹר אֵין־סוֹף אִזּוֹ לִגְרוֹם הַפְּרִדָּה הַטּוֹב מִן הָרַע עַל יְדֵי
שֶׁהוּא "סוֹר מֵרַע" כו' ?
ב אִךְ הָעֲנִין יוֹבֵן עַל פִּי מִזֶּה שְׁכָתוֹב בְּזֹהֵר: "כִּד אֲתַכְפִּיֵּא
סִטְרָא אַחְרָא, אֲסַתְּלַק יִקְרָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא בְּכוֹלָהוּ
עַלְמִין".
דִּהְנֶה יָדוּעַ שֵׁישׁ שְׁנֵי בַּחֲנִינֹת בְּכָלְלוֹת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת
הָעוֹלָמוֹת, וְהֵם הַנִּקְרָאִים "עֲגוּלִים" וְ"יוֹשֵׁר", וְהֵם גַּם כֵּן
בַּחֲנִינָה "נֶפֶשׁ" וְ"רוּחַ" כִּידוּעַ.
וְהַפֶּרֶשׁ בֵּינֵיהֶם הוּא: דְּבַחֲנִינָה "עֲגוּלִים" – הָאוֹרוֹת
הֵם כְּלוּלִים שֶׁם בְּהַתְּפַלְלוֹת בְּבַחֲנִינָה הָעֵלֶם, מִבְּלִי
הַתְּחַלְקוּת לַפְּרִטִי פְּרִטִיּוֹת בְּבַחֲנִינָה גִילּוּי. וְעַל כֵּן נִקְרָא
בַּחֲנִינָה "עֲגוּלִים" – כְּמוֹ שֶׁהַעֲגוּלָה הוּא בְּהַשְׁוֵאָה אַחַת
וְאֵין בּוֹ הַתְּחַלְקוּת כו'. וּבַחֲנִינָה הַ"יוֹשֵׁר" הוּא כְּשִׁמְתֻּגְלִים
הָאוֹרוֹת וּמִתְחַלְקִים לַפְּרִטִי פְּרִטִיּוֹת, לְהִיּוֹת כְּלוּלִים
מִיִּד, וְיִד מִיִּד כו'.
וְהַמֶּשֶׁל בְּזֶה הוּא, כְּמוֹ הָעִילָה שֶׁמְקִיף אֶת הָעוֹלָם
וּכְלוּלָהּ. דִּהְיִינוּ, כְּמוֹ עַל דְּרָךְ מֶשֶׁל הָרַב שְׁמִשְׁפִּיעַ שְׂכָל

1 "וַיֹּאמְרוּ אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: כו' טוֹבָה
2 הָאֲרֵץ מְאֹד מְאֹד. אִם חָפֵץ בָּנוּ ה'וֹי", וְהִבִּיא אֲתָנוּ אֶל
3 הָאֲרֵץ הַזֹּאת וְנִתְּנָה לָנוּ, אֲרֵץ אֲשֶׁר הִיא זָבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ"
4 (בַּמִּדְבָּר יד, דח)
5 הִנֵּה, לְהַבִּין עֲנִין דְּקְדוּקָה לְשׁוֹן הַכְּתוּב בְּמִזֶּה שְׂאִמָּר
6 "מְאֹד מְאֹד" שְׁנֵי פְּעָמִים; וְכֵן "אֲרֵץ אֲשֶׁר הִיא זָבֶת כו";
7 יֵשׁ לְהַקְדִּים שְׂרֵשׁ עֲנִין הַמַּעֲשֶׂה דְּמִרְגְּלִים לְמַעֲלָה,
8 בְּמִזֶּה שֶׁלֹּא רָצוּ לִיכַנֵּס לְאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל וְגִינּוּ אוֹתָהּ כו'.
9 הִנֵּה מְבֹאֵר בְּ"עֵץ חַיִּים", דְּשִׁרְשׁ הַמִּרְגְּלִים הוּא
10 מִבְּחִינָה "עוֹלָם הַמַּחְשְׁבָה" הַנִּקְרָא "לֵאֵלֶה". כִּי הֵם הִיוּ
11 מִדּוֹר הַמִּדְבָּר שֶׁנִּקְרָאוּ "דּוֹר דְּעָה"³, וְעַל כֵּן לֹא רָצוּ
12 לְהַשְׁפִּיל אֶת עַצְמָם לִיכַנֵּס לְאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מִבְּחִינָה
13 "עוֹלָם הַדְּבֹר" הַנִּקְרָא "רַחֵל".
14 וְלְהַבִּין בִּיאור הַדְּבָרִים הַלָּלוּ:
15 בְּהִיּוֹת יָדוּעַ, שְׁעִיקָר הַמִּצּוֹה בְּכַנִּיסַת אֲרֵץ יִשְׂרָאֵל
16 הוּא כְּמוֹ שְׁכָתוֹב (דְּבָרִים ו, א): "לַעֲשׂוֹת בְּאֲרֵץ כו'", דִּהְיִינוּ
17 לְקִיִּים שֶׁם הַתּוֹרָה וְהַמִּצּוֹת. כִּי יֵשׁ בְּמִזֶּה מִצּוֹת שְׁתֵּלִיּוֹת
18 בְּאֲרֵץ דּוֹקָא, כְּמוֹ בְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְדוּמִיָּהוּ כו'.
19 וְהָעֲנִין הוּא: כִּי הִנֵּה עִיקָר הַתּוֹרָה וְהַמִּצּוֹת, הוּא
20 לְהַבְדִּיל בֵּין הַטְּהוֹר וּבֵין הַטָּמֵא⁴, דִּהְיִינוּ בַּחֲנִינָה בְּרוּרִים,
21 לְבַרֵּר הַטּוֹב מִן הָרַע. שְׁעַל יְדֵי הַשְּׂבִירָה דְּ"מַלְכִּין קְדָמָין
22 דְּתַהוּ" נִפְּלוּ "רַפָּח" נִיצוּצִין דְּתַהוּ" וְנִתְּלַבְּשׁוּ בְּ"נוֹגָה",
23 לְהִיּוֹת מַעוּרְבִים טוֹב וְרַע כִּידוּעַ, וְהֵם צְרִיכִים עֲלֵיָה.
24 וְהִינֵנוּ, עַל יְדֵי שִׁתְּכַבְּרוֹ וְיוֹפְרָדוֹ תַּחֲלָה מִן הָרַע הַקָּשׁוּר
25 בָּהֶם, וְאִזּוֹ יִהְיֶה יְכוּלִים אַחֵר כֶּךָ לְהַתְּעַלּוֹת לְמַעֲלָה לְמִקּוֹר
26 שְׂרָשׁוֹ. וְהוּא עֲנִין הַמִּצּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, מִצּוֹת־עֲשֶׂה וּמִצּוֹת
27 לֹא־תַעֲשֶׂה; שְׁעַל יְדֵי הַ"לֹּא־תַעֲשֶׂה" – נִפְרָד הַטּוֹב מִן
28 הָרַע, וְעַל יְדֵי הָעֲשִׂיָה – הוּא בַּחֲנִינָה עֲלִיּוֹת הַטּוֹב לְמַעֲלָה
29 כו'.
30 דִּהְיִינוּ עַל דְּרָךְ מֶשֶׁל, כְּשִׁעוּשָׁה אֵיזָה מִצּוֹה, כְּגוֹן
31 שְׁנוּטֵל אֲתָרוֹג לְנַעֲנֵעַ בּוֹ אִזּוֹ צֶמֶר וְעוֹשָׂה מִמֶּנּוּ צִיצִית,
32 שֶׁהָאֲתָרוֹג וְהַצֶּמֶר הֵם מִבְּחִינָה נֹגָה, שֶׁהַטּוֹב מַעוּרְבִים שֶׁם
33 בָּרַע, וּכְשִׁעוּשָׁה בּוֹ הַמִּצּוֹה, הָרִי הוּא מִמְּשִׁיךְ בּוֹ הַשְׁרָאָה
34 אֹר אֵין־סוֹף וְנִכְלָל הַטּוֹב (דְּנִיצוּצוֹת דְּתַהוּ שֶׁנִּתְּלַבְּשׁ בְּתוֹךְ

הַמִּדְבָּר שֶׁהִיא בְּתוֹךְ דְּעָה. זֹהֵר חֶלֶק ב' פֶּרֶשֶׁת הַמֶּן סב, ב. "אֲקָרוֹן דּוֹר דְּעָה". זֹהֵר
חֶדֶשׁ חֶשֶׁת: "דְּרָא דְּמִדְבָּרָא, כְּאִינוּ דְּאִיקָרוֹן דּוֹר דְּעָה".

4. (וְיִקְרָא יא, מז: "לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטְּהוֹר").

1. (נִאֲמָר בְּמִאֲחֻלִּים בְּשַׁבָּת פֶּרֶשֶׁת שֶׁלַח, כ"א סִינן תַּקְס"ו. בִּיאור עַל הַמִּאֲמָר
שֶׁלְּפָנֵינוּ – דְּבֹר הַמִּתְחִיל "שֶׁלַח לך").

2. ("הָאֲרֵץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֲתָה").

3. (וְיִקְרָא רַבָּה פֶּרֶשָׁה ט, א: "דּוֹר הַמִּדְבָּר שְׂכָלוּ דְּעָה". בַּמִּדְבָּר רַבָּה יט, ג: "דּוֹר

עצמו וכח החסד בפני עצמו כו, אלא הם כלולים
ומוקפים יחד בהשוואה אחת. והיינו מפני שאינו בבחינת
גילוי רק בבחינת העלם.

ובחינת יושר הוא: בחינת האורות כשהם יורדים
ומתגלים. שאז הם בבחינת התחלקות כל ספירה בפני
עצמה – החכמה מיוחדת בכלי בפני עצמו, והבינה בפני
עצמו. והיינו מפני שנתלבשו בכלים ונמשכו בבחינת
גילוי כו

(וגם הם בבחינת התכללות, שמתכללים זה עם זה – כמו
אברי האדם, שאף על פי שהן רמ"ח אברים, מכל מקום
מתקשרים זה עם זה – שגידי המוח יש בגלגל כו, והרי הן אדם
אחד⁷)

והנה שני בחינות הללו – עיגולים ויושר – הם
נמצאים בכל העולמות, "מריש כל דרגין עד סוף כל
דרגין", דהיינו, לפני אצילות ובאצילות, עד בחינת עשר
ספירות ד'עגולים דעשיה ועשר ספירות ד'יושר
דעשיה. וכללות ענינם הוא כנ"ל, שהעגולים הם
האורות כשהם נעלמים וכלולים בהתכללות מבלי
התחלקות כו. ומהם הוא שנמשכו כל ההעלמות
וההסתרות, שנעלם ונסתר בחינת חיות האלקות היורד
להחיות הנבראים, ואינו נתגלה לנבראים רק בצמצום
כו.

וכמו שכתב ב"עץ חיים", שיש בחינת "היכלות"
למעלה, יש היכלות דאהבה ויראה ויש היכלות הרצון.
ובכללות ענין ה"היכל" הוא – שמעלים את בחינת האור
והחיות ומסתירו, שלא יתגלה לנבראים כמו שהוא
בעצמו אלא מתצמצם כפי שיעור יכולת כלי הנברא
להכיל אורו. שאילו היה מתגלה יותר מכדי המדה, היה
מתבטל ממציאותו לגמרי.

וכדי להיות התהוות בחינת אהבה מוגבלת בנבראים,
שהוא בחינת "מחנה מיכאל", וכן יראה מוגבלת
ב"מחנה גבריאל" כו – מבחינת האור והחיות הנמשך
מאור איין-סוף יתברך שהוא בלתי מוגבל, הוא דווקא על
ידי צמצום והעלם האור כידוע. והצמצום שמצמצם את
האור להיות ממנו התהוות אהבה מוגבלת – הוא
הנקראים בחינת "היכל האהבה", כלומר: שהוא ההעלם

לתלמידו, שבאשר צריך להשפיע השכל אליו מצטרף
לירד ממדרגתו, ולצמצם את שכלו לעיין על כלי השגת
התלמיד כו, ומשפיע השכל לפי ערכו. אכן בעצמות
שכלו, הרי הוא כולל כל שכל של התלמיד מראשו
לסופו. וגם ההשפעה שמשפיע להתלמיד, שהיא באמת
כציוור ואופן שכל של התלמיד, הרי היא כלולה בשכל
של הרב בסקירה אחת, בלתי התחלקות לחלקים.

והנה, גם אחר שנמשכה מהרב להתלמיד, הנה
בתחלת השגתו אזי שכל התלמיד הוא "מוקף", על דרך
משל, מאור אותו השכל ששופע לו מהרב, ואור אותו
השכל עודף על שכל התלמיד והשגתו, ומקיפו מכל צד.
וביאר הענין: היינו כי התלמיד בתחלת קבלתו
השכל הנשפע לו אינו משיג השכל לעומקו עדיין.
דהיינו, שהשגתו השכל הוא רק דרך כלל, בלתי
התחלקות לעמוד על כל חלקי השכל והסברות כל דבר
בפני עצמו. ועל כן, כללות אותו השכל הוא מקיף
לשכל התלמיד בבחינת מקיף לבד עדיין, ובלתי
התחלקות. והוא משל לבחינת "עשר ספירות דעגולים".
אמנם, הנה אחר כך בשמתבונן התלמיד בשפע
השכל, וירד לעומקו וישיגו היטב, אז יהיה אדרבה
שכלו מקיף לאותו שפע השכל, שיכנס בו שפע השכל
בבחינת אור פנימי ממש, ששיגיגו יפה, וגם יעמוד על
כל חלקי הסברות שבו, כל אחד על מכונו בפני עצמו,
ולא בדרך כלל לבד. והוא על דרך משל – בחינת
"יושר", שהוא בחינת "אור פנימי"⁸.

ולכן נקרא "עגולים" – בחינת "נפש", ו"יושר" הוא
בחינת "רוח", שהוא מעלה ומדרגה עליונה מבחינת
נפש, ובא אחר כך. ובענין מוחין דגדלות – שבא אחר
מוחין דקטנות. וכמו שכתוב בזהר⁹ חלק ב', צ"ד, ב' בר נש,
כד אתיילד – יהבין ליה נפשא כו, וכה יתיר – יהבין ליה
רוחא כו¹⁰.

והנה ממשל זה יובן למשפיל למעלה¹¹ ענין ה"עגולים
ויושר":

דבחינת העגולים הוא: שאורות עליונים הנמשכים מן
המאציל יתברך אינן נגלים עדיין בבחינת גילוי, רק הם
בבחינת העלם, והם כלולים יחד בלתי התחלקות
לפרטיות, להיות דבר בפני עצמו – כח החכמה בפני

5. [ועיין מה שנתבאר עוד מענין "לא קאים אינש אדעתיה דרביה עד
ארבעים שנים" (עבודה זרה ה, ב), בדרוש "בגדי לכן דלכן גדול", בביאור
על פסוק "כי ביום הזה יכפר" (לקמן אחרי כח, ד)].

6. (תרגום: כשנולד איש, נותנים לו נפש מצד הבהמה, מצד של טהר, מצד אלה
שנקראים 'אופני הקדש'. וכה יותר – נותנים לו רוח מצד של 'חיות הקדש'. וכה
יותר – נותנים לו נשמה מצד של הכסא).

7. (וכמו שכתב ב"עץ חיים", שער עגולים ויושר, ענף ג').

8. ("למעלה למשכיל". משלי טו, כד).

9. ועיין מה שנתבאר בפרשת נח, בדרוש "דוד הפלגה", בענין ההפרש
בין נקודים לברודים (תורה אור י, גיד).

ועיין מה שנתבאר בפרשת שמות על פסוק "מי שם פה לאדם" (תורה
אור נב, א).

1 הגורם המִשְׁכַּת הָאֵהָבָה כו; וכן על דרך זה ב"היכל
2 הָרָצוֹן" כו. וכנודע¹⁰.

3 וכן על דרך זה בחינת ה"בלים", הם מגבילים את
4 האורות ומעלימים אותם שלא יתגלו כמו שהם אלא
5 יהיו נגבלים בתוכם, ושיהיה התגלות החיות רק הארה
6 מועטת. והיינו בכדי להיות התהוות הנבראים שהם
7 מוגבלים בידוע. ושרש כל השרשים להעלמות אלו הוא
8 מבחינת עיגולים, וכן¹¹.

9 והנה אף על פי שהעלמות אלו הם בודאי מבחינה
10 קדושה עליונה, כי המכוון בצמצום זה הוא בשביל
11 שיתהוו הנבראים, וכמבאר במקום אחר בפירוש "כי
12 הוי"ה הוא האלקים" – שהצמצום דשם אלקים הוא
13 עצמו בחינת הוי"ה כו, עם כל זה, בריבוי ההשתלשלות
14 עד שנמשך ב"עגולים דעשיה", שמהם נתהוו שמים
15 וארץ הגשמיים, שהם מבחינת העגולים;

16 וכנראה בעליל, שהשמים הם עגולים בטבען, וכן
17 כדור הארץ הוא עגול (וגם יסוד הרוח שבארץ הוא מבחינת
18 עגולים) –

19 הנה בריבוי ההשתלשלות נתהווה מזה צמצום גמור
20 והעלם גדול, שנתעלם בחינת כח האלקי המחייה את
21 העולם, ונתלבש בלבושים רבים ועצומים. כי עולם הוא
22 מלשון העלם כנודע.

23 ושרש כל השרשים להעלים, זהו מבחינת ההעלם
24 ד"עגולים העליונים", שהאור מתעלם בהם ואינו
25 מתגלה. שמזה נמשך באצילות להיות הכלים מכסים
26 על האורות ומעלימים אותם – שיהיה גילוי החיות
27 מוגבל בתוכם בגבול, שמזה הוא הגורם שברביבוי
28 ההשתלשלות יהיה בחינת העלם גמור, שיתעלם הכח
29 האלקות ויתלבש בלבושים רבים, עד שיהיה נראה
30 כאלו העולם הוא יש ודבר בפני עצמו¹².

31 ג והנה באתערותא דלתתא הוא אתערותא דלעילא:
32 על ידי שהאדם מעמיק ונותן דעת ולב לראות¹³ איך
33 שהקדוש ברוך הוא "מחדש בכל יום תמיד מעשה
34 בראשית"¹⁴, וכמו שכתוב (דברים ה, לט) "וידעת היום וגו'",

35 ו"כולא קמיה – כלא חשיב" ממש; ומה שהעולם נדמה
36 ליש ודבר – הוא מצד ההעלם וההסתרה שמתעלם הכח
37 האלקות, אבל באמת "אין עוד מלבדו כו" (שם, לה).
38 נמצא, שהוא פועל שיועבר הצמצום וההעלם שמתעלם
39 הכח האלקות – ולהיות מתגלה בבחינת גילוי.

40 ובאתערותא דלתתא זו גורם אתערותא דלעילא –
41 שגם למעלה לא יהיו בחינת ה'בלים' מעלימים את
42 האורות ומגבילים אותן, ושיהיו בוקעין ומתגלין למטה
43 כמו שהם ממש, ולא יהיה בחינת ההסתרות והצמצומים
44 כו. והיינו כמו שיהיה לעתיד לבא, דכתיב (ישעיהו מ, ה)
45 "ונגלה כבוד הוי"ה וגו'", שלא יסתיר העולם על אור
46 קדושתו ברוך הוא.

47 וכמו שהיה לפני החטא, שהיה העולם מוזכר ביותר
48 עד שלא היה מסתיר כלל על גילוי אלקותו יתברך.
49 שהרי אדם הראשון, גם כשהיה מלובש בגוף, השיג
50 בגי' עדן סודות התורה כו. וגם כללות השתלשלות
51 העולמות היה מוזכר ביותר משהם עתה – שאור אין
52 סוף היה מתגלה בהם ביותר.

53 וכמו שכתב ב"פרי עץ חיים" שער השבת, דמה
54 שבעת נקרא בחינת ד"א דאצילות' היה אז מדרגה זו
55 בבחינת עולם הבריאה. והרי בחינת הבריאה דעתה הרי
56 הוא רחוק מאד בערך מ"א דאצילות'. שהרי בחינת
57 אצילות הוא בחינת אלקות, והוא כח מכחותיו, ואור
58 אין סוף שורה בו בתכלית הגילוי. מה שאין כן בריאה,
59 היא 'יש מאין' כו, והם נבראים נפרדים ומיוחדים מאין
60 ליש, והם בעלי גבול. וכנודע.

61 ובחטא אדם הראשון הוא שנתגשמו העולמות,
62 להיות אור אין סוף מאיר בהם על ידי העלם וצמצום,
63 עד שבעולם הזה הגשמי אור אין סוף מוסתר בהם
64 בתכלית כנ"ל. וכאשר למטה נעשה "אתכפיא סטרא"
65 אחרא", דהיינו העברת הצמצום וההסתרה, שיהיה
66 בחינת גילוי אלקות בנפש האדם – על ידי זה נעשה
67 למעלה גם כן גילוי אלקות, שלא יהיו בחינת בליים
68 המסתירים את האורות כו.

69 וזה שכתוב¹⁵: "והתקדשתם והייתם קדושים פי קדוש

11. (ועיין ב"עץ חיים", שער מ"א, פרק ה' (בדפוס שקלאוו תקס"ט. לפנינו
שער מ"ב, פרק ג), כמה שכתב שם: "לזה צריך שנודיעך ענין הלבושים
וההיכלות מה ענינם כו". עיין שם).

12. (וכמו שנתבאר מזה ב"ספר של בינונים", פרק כ"א-כ"ב).

13. (ל"ב לדעת, ועינים לראות". דברים כט, א).

14. (ברכת יוצר).

15. (ויקרא יא, מד): "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני". ויקרא יט, ב:
"קדשים תהיו כי קדוש אני ה'". ויקרא כ, כה: "והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה'".

10. (ועיין מה שכתוב בפרשת וישב, בדבור המתחיל "שיר המעלות
כו" היינו כחולמים" (תורה אור כח, ד), בענין "אלביש שמים קדרות"
(ישעיהו ג, א): "שמים", הם העגולים, הם מלובשים בבחינת
"קדרות" כו, שהוא העלם והסתרה כו. עיין שם. ועל דרך זה
יש לפרש ענין השראת והתלבשות העגולים בהיכלות.

ועיין ב"עץ חיים" שער מ"א פרק ד"ה. ועיין מה שנתבאר בדבור
המתחיל "יביאו לבוש מלכות" (תורה אור מגלת אסתר ז, א ואילך).
ובדבור המתחיל "מזמור שיר חנוכת הבית", בענין "מזון, לבוש, בית"
(לקמן ברכה צח, ד).

שְׁלֹכְךָ נֶאֱמַר (ויקרא ב, יא): "כִּי כָל שָׂאֵר וְכָל דְּבֶשׁ לֹא
תִקְטְרוּ כו'". ושְׁנֵיהֶם הֵן בְּחִינַת 'מוֹחִין דְּגִדְלוֹת':
"חֶלֶב" הוּא בְּחִינַת 'מוֹחִין דְּגִדְלוֹת' – דִּחְסָדִים, וְכַמְשָׁל
חֶלֶב הָאֵם, שֶׁמֶגְדֵּל אֶת הַזֶּלֶד וּמְמַשִּׁיף בּו שְׂכָל כו' – וְכֹךְ
לְמַעֲלָה, הוּא בְּבִחִינַת בִּינָה, שֶׁמֶגְדֵּלֶת 'אֲבָרִים דִּז"א' עַל
יְדֵי הַשְׁפָּעַת הַשְׂכָּל. וְהוּא הַנִּקְרָא בְּחִינַת 'חֶלֶב דְּאֵימָא',
וְכַמְאָמַר רַז"ל (בְּרֵכוֹת י, א): "עֲשֵׂה לָּהּ דִּידִים בְּמִקּוֹם בִּינָה
כו'". וּבְ"עֵץ חַיִּים" (שַׁעַר הַכְּלָלִים, סוֹף פֶּרֶק ג') מְבֹאָר גַּם כֵּן
בְּעֵינֵן "אֶלֶד" וּמִיד"ר", "שֶׁהֵם שְׁנֵי דִידִים דְּאֵימָא, שֶׁמֶהֶם
יוֹצֵא הַחֶלֶב לִז"א לְגִדְלוֹ" כו'¹⁷.
וּדְבֶשׁ" הוּא בְּחִינַת 'מוֹחִין דְּגִדְלוֹת' – דִּגְבוּרוֹת, שֶׁהֵרִי
נִקְרָא 'דִּין דְּגִדְלוֹת'. וְהֵינּוּ שֶׁהֵם בְּחִינַת גִּילּוֹי הָאוּרוֹת,
הֵיפֶךְ בְּחִינַת הַצְמָצוּם שֶׁל הַכְּלָלִים כו'¹⁸.
וְהוּ עֵינֵן "זֶבֶת חֶלֶב וּדְבֶשׁ", שֶׁהֵם 'מוֹחִין דְּגִדְלוֹת' –
שֶׁהוּא הֵיפֶךְ הַהֶעֱלֵם וְהַצְמָצוּם, שֶׁהוּא בְּחִינַת 'מוֹחִין
דְּקִטְנוּת' כו'. וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ גַּם בְּגִשְׁמִיּוֹת שִׁיחָה הַחֶלֶב נוֹטֵף
מִן הָעֵזִים וּמִן הַתְּאֵנִים כו'¹⁹, וְהוּא מִחֲמַת סִיבַת בְּקִיעַת
הָאוּרוֹת אֶת הַכְּלָלִים לְמַעֲלָה, כֵּן ל'.
וְהוּ בְּלָלוֹת עֵינֵן מִצּוֹת דְּכִנִּיסַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – לְקִיּוֹם
שֶׁם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת; דְּכִתִּיב "לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ כו'", וּפִירוּשׁ
"לַעֲשׂוֹת" – הוּא לְתַקֵּן, כִּמּוֹ "וַעֲשֵׂתָה אֶת צִפְרָנֶיהָ" (דְּבָרִים
כא, יב), וְתִרְגּוּמוֹ: "וַתִּתְקֶן כו'"²⁰. וְהֵינּוּ 'לְתַקֵּן בְּאֶרֶץ' –
שִׁיחָה בְּחִינַת "אֶרֶץ זֶבֶת חֶלֶב כו'", שִׁיבְקֶעוּ הָאוּרוֹת אֶת
הַכְּלָלִים, וְיִתְגַּלּוּ לְמִטָּה עַל יְדֵי קִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
שִׁיבְקִימוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דְּ"בִאֲתַעְרוּתָא דְּלִתְתָּא –
אֲתַעְרוּתָא דְּלַעֲלִיא" כֵּן ל' :
ד וְאַחֲרֵי כָל הַנֶּ"ל יוֹבֵן גַּם כֵּן עֵינֵן הַמַּעֲשֵׂה דְּמִרְגָּלִים,
שֶׁלֹּא רָצוּ לִיבְנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁשָּׂרָשָׁם הוּא
מִבְּחִינַת 'לֹאָה', 'עוֹלָם הַמַּחְשְׁבָה'²¹ כו', וְטַעֲנוּ: לָמָּה
צָרִיכִים לִירֹד בְּבִחִינַת עוֹלָם הַדְּבוּר, שֶׁהוּא בְּחִינַת
מַלְכוּת דְּאֶצִּילוֹת, סוֹף כָּל דְּרָגִין כו', בְּכַדִּי לְקִיּוֹם שֶׁם
הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּדְבוּר וּבְמַעֲשֵׂה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה בְּחִינַת
גִּילּוֹי אֹר אֵין-סוֹף, שִׁיבְקֶעוּ הָאוּרוֹת כו' – הֵלֵא זֶה אִפְשָׁר
לְקִיּוֹם גַּם עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּרוּחָנִיּוֹת וְלֹא בְּעִשְׂיָה
גִּשְׁמִיּוֹת?
דְּהֵינּוּ, כִּי גַם בְּ'עוֹלָם הַמַּחְשְׁבָה' יֵשׁ כָּל פְּרָטִים

אֵינִי הֵי"ה", וְלִכְאוּרָה אֵין זֶה טַעַם – שֶׁלְּפִי שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ
"קְדוֹשׁ" צָרִיכִים יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת גַּם כֵּן "קְדוֹשִׁים"?
אִךְ הָעֵינֵן בְּפִירוּשׁ "וְהִתְקַדְּשְׁתֶּם" – כִּמְאָמַר רַז"ל (יִבְמוֹת
כ, א): "קְדֹשׁ אֶת עַצְמְךָ בְּמוֹתָר לָךְ", דְּהֵינּוּ לִהְיוֹת
"אֲתַכְפִּיא סְטְרָא אַחְרָא", שֶׁלֹּא יִסְתִּירוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאֶרֶץ
וְכָל גִּשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם עַל אֹר קְדוּשָׁתוֹ יִתְבָּרֵךְ.
וְעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה לְמַעֲלָה גַם כֵּן "קְדוֹשׁ אֵינִי הֵי"ה כו'",
דְּ"קְדוֹשׁ" הוּא לְשׁוֹן הַבְּדִלָה בְּנוֹדַע. וְהֵינּוּ שִׁיחָה בְּחִינַת
גִּילּוֹי עַצְמוֹת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁלְמַעֲלָה מִצְמָצוּם הַכְּלָלִים
שֶׁמִּגְבִּילִים הָאוּרוֹת, כִּי "בִּאֲתַעְרוּתָא דְּלִתְתָּא –
אֲתַעְרוּתָא דְּלַעֲלִיא" כֵּן ל'.
וְזֶהוּ עֵינֵן הַמְאָמַר בְּזוֹהַר הַקְדוּשׁ: "כִּד אֲתַכְפִּיא
סְטְרָא אַחְרָא לְתַתָּא, אֲסַתְלַק יִקְרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ-הוּא
בְּכוּלְהוּ עֲלָמִין", דְּהֵינּוּ, עַל יְדֵי דְ"אֲתַכְפִּיא סְטְרָא
אַחְרָא", שֶׁהוֹעֵבֵר הַצְמָצוּם וְהַסְתָּרָה דְּשָׁמַיִם וְאֶרֶץ
הַגִּשְׁמִיּוֹת, עַל יְדֵי זֶה "אֲסַתְלַק יִקְרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ-הוּא
בְּכוּלְהוּ עֲלָמִין", דְּהֵינּוּ, שֶׁגַם לְמַעֲלָה מִתְגַּלִּים הָאוּרוֹת
וּבּוֹקְעִים דְּרָךְ הַכְּלָלִים כֵּן ל'. וְ"אֲסַתְלַק יִקְרָא דְּקוּדְשָׁא
בְּרִיךְ-הוּא בְּכוּלְהוּ עֲלָמִין" – הֵם "עֲלָמִין סְתִימִין"
וְ"עֲלָמִין דְּאִתְגַּלִּין".
וְזֶהוּ הַמְכּוּן בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת – שְׁגוּרִים עַל יְדֵי זֶה
הַשָּׂרָאֵת אֹר אֵין-סוֹף. דְּהֵינּוּ כֵּן ל', דְּ"כִד אֲתַכְפִּיא
סְטְרָא אַחְרָא" בְּ"סוֹר מִרְעָה וַעֲשֵׂה טוֹב", אֵינִי
"בִּאֲתַעְרוּתָא דְּלִתְתָּא – אֲתַעְרוּתָא דְּלַעֲלִיא", שִׁיחָה
לְמַעֲלָה הָעֵבֶרֶת כָּל הַהֶעֱלָמוֹת הַמַּעֲלִימִים אֶת גִּילּוֹי אֹר
וְחִיּוֹת כו', עַד שֶׁגַם צְמָצוּם הַכְּלָלִים הַמִּגְבִּילִים אֶת הָאוּרוֹת
וּמִסְתִּירִים אוֹתוֹ יַעֲבֵר גַּם כֵּן, שִׁיחָה הָאוּרוֹת בּוֹקְעִים
וּמִתְגַּלִּים לְמִטָּה, כֵּן ל'¹⁶.
וְעַתָּה יוֹבֵן גַּם כֵּן שֶׁרֶשׁ עֵינֵן קִיּוֹם הַמִּצְוֹת בְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל דּוֹקָא, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב "לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ כו'":
כִּי הִנֵּה כְּתִיב בְּה, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: "אֶרֶץ אֲשֶׁר הִיא זֶבֶת
חֶלֶב וּדְבֶשׁ". פִּירוּשׁ: לְשׁוֹן "זֶבֶת" הוּא לְשׁוֹן מַפְעִיל –
שֶׁעוֹשֶׂה לִהְיוֹת זֶב חֶלֶב וּדְבֶשׁ.
וְהָעֵינֵן הוּא: כִּי "חֶלֶב" וּ"דְבֶשׁ" הֵם בְּחִינַת כְּלָלוֹת
הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת עֶשֶׂר סְפִירוֹת, שֶׁהֵם בְּחִינַת 'מ"ה' וּב'ן',
שֶׁהֵם חֲסָדִים וְגְבוּרוֹת – חֶלֶב הוּא בְּחִינַת חֲסָדִים וּדְבֶשׁ
הוּא בְּחִינַת גְבוּרוֹת. כִּי דְבֶשׁ נִקְרָא 'דִּין דְּגִדְלוֹת' בְּנוֹדַע,

19. (רש"י מגילה ו, א: "זֶבֶת חֶלֶב וּדְבֶשׁ" – הָעֵזִים אוֹכְלִין תְּאֵנִים, וְהַדְּבֶשׁ נוֹטֵף מִתּוֹ, וְהַחֶלֶב זֶב מִן הָעֵזִים וְנֶעֱשִׂים כִּמֵּין חֶלֶב. בְּתוֹבוֹת קִיא, ב. חֲזוֹנָהוּ לְהַנְהוּ עֵיד דְּמִאֲכָלוּ תוֹחֵי תֵּאֵינִי, וְקִנְטִיף דּוֹבֶשׂא מִתֵּאֵינִי, וְחֶלֶבֶא טִיף מִנִּיהֶּה, וּמִיַּעֲרֵב בְּהָדִי הַדִּי – אָמַר: הֵינּוּ "זֶבֶת חֶלֶב וּדְבֶשׁ").

20. (בְּתַרְגּוּם אֲוִנְקֶלוֹס שְׁלִפְנִינִי: "וְתִרְבִּי יֵת טוֹפְרָנְהָא". בְּלֻטִּי שִׁיחוֹת חֶלֶק ב"ה עֲמוּד 343 הַעֲרָה 30: "וַיֵּשׁ לְכָרֵךְ בְּכַתְבִּי יֵד הַתְּרַגּוּמִים").

21. (כִּמּוֹ שֶׁכְּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים", שֶׁעַר הָאֶרֶץ הַמּוֹחִין, פֶּרֶק א').

16. (וְעֵינֵן מַה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּפִרְשֵׁת חֶקֶת, עַל פְּסוּק "עַל כֵּן יִאֲמָרוּ הַמּוֹשְׁלִים בָּאוּ חֲשׁוֹנוֹ כו'" (לְקַמֵּן סה, ב"א)).

17. (וְעֵינֵן מַה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּפִרְשֵׁת וִיחִי, עַל פְּסוּק "חֲכִלִּילִי כו' וְלָבֵן שְׁנִים מִחֶלֶב" (תּוֹרָה אור מז, ד)).

18. (וְעֵינֵן "פְּרִי עֵץ חַיִּים", שַׁעַר כּוֹוֹנַת הַשּׁוֹפָר, סוֹף פֶּרֶק א', בְּעֵינֵן דְּבֶשׁ. וְעֵינֵן מַה שֶׁנִּתְבָּאָר בְּפִרְשֵׁת תְּבֵא, עַל פְּסוּק "הַיּוֹם הַזֶּה ה' אֱלֹקֶיךָ מִצּוֹן וְכו'").

1 וכמו כן יוכן למעלה: שלהיות המשכה עליונה להיות
2 גילוי בחינת מוחין דגדלות, שיבקעו האורות את
3 הכלים, אי אפשר לעורר זה – אם לא על ידי מעשה
4 דוקא, ולא על ידי בחינת המשכה, משום ד"נעוץ
5 תחלתו בסופן כו"27. ועל כן ביקש משה ליכנס לארץ
6 דוקא28.

7 וזהו שכתוב (במדבר יד, ז): "טובה הארץ מאד מאד",
8 פירושו: ב' פעמים "מאד" הם כנגד "עלמין סתימין דלא
9 אתגליון", שהם "היכלות דאבא ואמא" ו"עלמין
10 דאתגליון", שהם היכלות דזו"כ – שבשני מיני עולמות
11 הללו בוקעים ויורדים ומתגלים האורות עליונים למטה.
12 ובכללות, ענין גילוי ובקיעת האורות כנ"ל הוא על
13 ידי המשכת בחינת הכתר-עליון, שהוא למעלה מגדר
14 ההלכה בכלים כו.

15 וזהו שכתוב (שם, ח): "אם חפץ בנו הוי"ה", חפיצה הוא
16 בחינת 'פנימית הכתר', שהוא בחינת השעם והענג שיש
17 ברצון כו; ורצון הוא בחינת 'חיצוניות הכתר'29, וכאן
18 הוא אומר: "אם חפץ בנו הוי"ה", דהיינו שיתגלה
19 'פנימיות הכתר', שהוא למעלה מגדר ההלכה בכלים,
20 שעל ידי זה יהיה גם כן למטה בקיעת האורות כו30. וכל
21 זה הוא על ידי ש"טובה הארץ כו", משום ד"נעוץ
22 תחלתו בסופן וסופן בתחלתו".

23 ויוכן זה עוד, על פי מה שכתוב ב"תורה אור" פרשת
24 מקץ (לו, ד), סוף דבור המתחיל "רני ושמחי בת" (זכריה ב,
25 יד).

26 לא זו מחבבה עד שקראת בתי כו עד שקראת אמי
27 כו – ולעיתיד לבא בתיב: רני ושמחי בת', שבחינת 'בת'
28 תתעלה ביתר שאת, ולהיות 'אשת חיל – עטרת בעלה'
29 (משלי יב, ד), עד כאן לשונו.

30 והנה, בחינת "בת" זהו ענין "ירושלים של משה",
31 ובחינת "אמי" זהו ענין "ירושלים של מעלה", והיא
32 בחינת 'עולם המשכה', בחינת ה' גדולה, 'לאה', 'אם
33 הפנים' (תהלים קיג, ט) כו – והם רצו להמשיך הכל על ידי
34 'ירושלים של מעלה' לבד.

1 הנמצאים בדבור ובמעשה, מאחר שהדבור נמשך מן
2 המשכה, ואם כן, כל מצוה ומצוה שמקיים בדבור או
3 במעשה גשמיות – יכול הוא לקיימה ברוחניות בבחינת
4 מחשבה, ועל ידי זה יהיה גם כן למעלה בחינת גילוי
5 אור אינסוף כו.

6 וכדוגמא שאמרו באברהם22: "קיים אברהם את כל
7 התורה כולה עד שלא ניתנה", ואי אפשר לומר שקיים
8 כל התורה בפועל ממש, שהרי יש כמה מצות שלא היה
9 אפשר לו לקיימם כלל; אלא שקיים אותם ברוחניות,
10 שהמשיך כל האורות עליונים הנמשכים על ידי המצות
11 כו;

12 וכמו כן היו סבורים המרגלים שיקיימו המצות
13 ברוחניות, דהיינו בבחינת 'עולם המשכה' כו, ועל כן
14 לא רצו ליכנס לארץ ישראל. אך באמת היו מוטעים –
15 שהעיקר הוא לעשותם בארץ דוקא. וכמאמר רז"ל33:
16 "כמה תפלות התפלל משה ליכנס לארץ ישראל",
17 ושאף: "וכי לאכול מפירותיה היה צריך?" אלא – לקיים
18 את המצות התלוים בה.

19 והיינו, שצריך להמשיך את האורות העליונים
20 שיבקעו את הכלים כו, שאי אפשר לגרום המשכה זו –
21 אם לא על ידי מעשה דוקא ולא במחשבה כו, והשעם
22 הוא, משום ד"סוף מעשה", עלה "במחשבה תחלה"34.
23 וכמאמר25: "נעוץ תחלתו בסופן כו", שכל דבר שהוא
24 גבוה ומרומם יותר בעצם – יתלבש דוקא בדבר היותר
25 נמוך.

26 ובענין מאמר רז"ל36: "די לחכימא ברמיזא כו",
27 דהיינו, בשיש שכל עמוק מאד, אשר אי אפשר
28 להסבירו לזולתו על ידי אותיות הדבור מגודל עמקותו,
29 אשר לא יכילו אותו אותיות הדבור, ולא יהיה יכול
30 להגביל בהן – עם כל זה יוכל להבינה לזולתו על ידי
31 רמז, בתנועה גשמיות כו, ונמצא, שיש יתרון לתנועה
32 ורמיזה, שהיא גשמיות – יותר מאותיות הדבור, שהם
33 רוחניים – בזה שדבר הגבוה יותר יתלבש בהם דוקא
34 ולא בדבור כו.

22. (יומא כח, ב. ושם נסקן).
23. (ראה סוטה יד, א).
24. (על פי פיוט "לכה דודי").
25. (ספר יצירה פרק א' משנה ד).
26. (זהר חלק א כו, ב).

27. (וענין במשנה פרק י"ב דיבמות, דף ק"ד, עמוד ב': "כל דבר שהוא
מעשה כו" [מעבב... רבי עקיבא... כל דבר שהוא מעשה באיש]).
28. (וענין מה שנתבאר בפרשת ויצא, על פסוק "וללכן שתי בנות"

29. וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "ואהיה אצלו אמן כו" (לעיל במדבר
יה, א).
30. (וענין בזהר פרשת שלח דף ק"ס, סוף עמוד א').

ומעשה³². וזהו ענין ג' פעמים "קדוש", שממשיכים על
ידי זה מבחינת 'סובב כל עלמין' לג' עולמות: "בראתיו,
יצרתי, אף עשיתי" (ישעיהו מג, ז), שהן בחינת מחשבה
ודבור ומעשה, שהן הן ג' בחינות "היכל" הנ"ל, והן הן
גם בן ג' בחינות: תורה ועבודה וגמילות חסדים³³.
ועל פי זה יש לומר, שדור המדבר, שהם בחינת
ו"מדברך נא"ה" (שיר השירים ד, ג), רצו להמשיך בבחינת
דבור ומחשבה, שהם הם "ירושלים של מטה" ו"ירושלים
של מעלה" שבעולם העליון, היינו ה' תתאה ו'ה'
עילאה' כנ"ל. אבל בבחינת זו הג', דאריך שלמטה – לא
רצו. והיינו דקסברו, שיוכלו להמשיך על ידי "ירושלים
של מטה" ו"ירושלים של מעלה" – שבעולם העליון,
והיינו על ידי דבור ומחשבה לבד כנ"ל. אכן באמת,
עיקר כל ההמשכות הוא על ידי עשייה דוקא.
ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "מי מנה עפר יעקב"
(לקמן סו, א), בפירוש "אף עשיתי". ושם נתבאר, ד"אף"
מרכה בחינה רביעית, שלמעלה מכל הג' בחינות
ד"בראתיו, יצרתי, עשיתי" – שבחינה זו נמשך ומתגלה
על ידי העשייה דוקא.
ויש לומר גם כן, שזהו ענין התגלות "קדש העליון",
שלמעלה מבחינת ג' פעמים "קדוש" בוי"ו³⁴.
ואפשר לומר, ששלושה בחינות "היכל" הנ"ל, זהו גם
בן ג' המדרגות ד"לא זו מחבבה עד שקראה בתי
ואחותי ואמני" וכו' :

אך באמת אי אפשר להגיע לזה כי אם על ידי
"ירושלים של מטה", כי "זה השער לה" (תהלים קיח, כ),
והיא בחינת "כעיר שחופרה לה יחדו כו" (תהלים קכב, ג) –
למחשבה "ירושלים של מעלה". ולכן אמרו רבותנו
זכרונם לברכה³¹: "נשבע הקדוש ברוך הוא שלא יבנס
בירושלים של מעלה עד שיכנס בירושלים של מטה".
ועוד זאת, שהרי נאמר (זכריה ב, יד): "כי הנני בא ושכנתי
בתוכך" דוקא, בבחינת "ירושלים של מטה" כו', שבחינת
"בת" תתעלה ביתר שאת, כנזכר לעיל. והיינו בבחינת
קיום המצות במעשה גשמיית דוקא, שנקרא בחינת
"עבר", ועל זה דוקא נאמר (ישעיהו נב, יג): "הנה ישכיל
עבדי ירום ונשא וגבה מאד". וזהו "טובה הארץ מאד
מאד" – כמו בחינת "וגבה מאד".
ועוד יש לומר:
כי הנה מבואר בשל"ה ריש פרשת ויחי, בענין מה
שכתוב ג' פעמים "היכל ה' המה" (בירמיה, ס"ט ז, ד'), וכן
"ארץ ארץ ארץ, שמעי דבר ה'" (שם סוף ס"ט, וכו') –
נזכר ג' פעמים "ארץ",
כי גם למעלה באצילות יש גם כן "ירושלים של
מטה" ו"ירושלים של מעלה", שהם ה' תתאה ו'ה'
עילאה. והבחינה הג' זהו ירושלים של מטה ממנו,
שב'עשייה הגשמיית' – בעולם הזה.
והיינו כי המצות הם בשלשה בחינות: מחשבה, דבור

(לעיל אחרי כה, ד אות ד).

31. (ראה תענית ה, א. וזה חלק ג טו, ב. ועוד).

32. כמו שיתבאר לקמן: בדבור המתחיל "ועתה יגדל נא" (לקמן לה, ד).
ובדבור המתחיל "וישלח יהושע כו' מרגלים חרש" (לקמן ג, ד ואילך).

33. כמו שנתבאר במקום אחר, בדבור המתחיל "כי ביום הזה יכפר"
34. ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "שניך קעדר הרחלים" (לקמן
שיר השירים לו, ד ואילך).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

שהיה מאריך בתיבת אחד עד שיצא נשמתו באחד וזהו
פי' מס"נ ליכלל נשמתו באחד פשוט כו' שהוא הוי'
של א"ח דלי"ת שנק' לפני אחד וכנ"ל וזהו מפני
שישראל זה עלה במחשבה וח"ע לבד ע"כ מס"נ שלו
הוא בה' אחד וא"כ לכאורה למה צריך לומר עוד
ואהבת בכל נפשך כו' הלא כבר מסר נפשו באחד
אמנם מה שנשמתו נכלל באחד זה כניצוץ הנכלל
בשלהב' כו' מצד שרש הניצוץ האלקי באור א"ס
שבח"ע כמ"ש כי אתה אבינו כו' כידוע ואין זה דרך

(מז) אך יש להבין מאין יש בכח ישראל זה לייחד
יחוד עליון דה' אלקינו בחי' חו"ב עצמן כו'
הרי מבואר למעלה שכדי שיהיה היחוד צריך להיות
למעלה ממקור ושרש של המשפיע כו' והרי שרש של
בחי' ישראל שעלה במחשבה אינו רק בבחי' ח"ע
עצמה שהוא היו"ד כו' ואיך יהיה ביכולת לעשות
היחוד דיו"ד בה"א כו' שזהו יח"ע דה' אלקינו כנ"ל.
אך הנה ידוע דבחי' מס"נ שהוא למסור נפשו באח"ד
היינו בפסוק ראשון דוקא כשמאריך באח"ד כמו ר"ע

הוא מקור המוליד (ודוגמא לזה תענוג הבא אחר השכל
שנראה כאילו נולד מכח השכל ובאמת הוא מקור
המוליד השכל ההוא כמ"ש במ"א) אך לכאורה אנו
רואים שיש רצונות שאין קיומם רק מחמת הטעם
וכשכבטל הטעם בטל הרצון לגמרי ולא עוד אלא
שמתהפך מחדש לדין או להיפוך כמו ברצון למו"מ
שירויח בו ואם יתחדש הטעם להיפך שיפסיד ויזיק לו
יברח ממנו וימאס בו וכך כל מואס ברע ובוחר בטוב
שע"פ הטעם ישונה מהיפך להיפך כידוע וכמו שא'
אהבה תלויה בדבר בטל דבר בטל אהבה כו' אמנם
הענין הוא דיש הפרש בין אהבה לרצון דאהבה הא'
נוספת באב"ה שהוא בחי' המדות שבלב שנוספים על
הרצון והן הרצונות שלא נולדו רק מכח השכל והטעם
ובטל דבר הטעם בטל האהבה אבל כשנק' רצון הרי
עצם מהותו למעלה מן הטעם רק שמתלבש בטעם ע"כ
כשיבטל הטעם איננו משתנה כלל והיינו רצון אותיות
צינור ואותיות נוצר שזהו בחי' ונוצר חסד מזל הח'
דממנו יונק אור החכמה כו' כידוע וד"ל. ובכאן אמר
ואהבת בחי' אהבה שבלב ועכ"ז זהו בבחי' הרצון
שלמעלה מן הטעם לגמרי שאין בו שינוי כלל וראיה
ממ"ש מיד בכל נפשך שהוא הרצון שנק' נפש כידוע
והענין הוא משום שגם שישאל עלה במחשבה וח"ע
לבד מ"מ ברצון הנולד מהשגת הנשמה שרשו מגיע
בבחי' הרצון שלמעלה מן השכל הנקרא רצון העליון
שהוא בחי' נקודת הלב הנ"ל ולזה הרי הציווי הזה
דשמע ואהבת למעלה ממס"נ באחד מצד טבעה שאינו
בא רק בשרשו במחשבה וח"ע כו' אבל ע"י מס"נ דרצון
שלמעלה מן השכל בחי' רעותא דבלבא שבאהבה זו
דבכל נפשך מגיע בבחי' רצון העליון הפשוט שבחי'
עצמות אא"ס ממש נתפס שם אע"פ דלית מחשבה
תפיסא ביה כלל היינו רק מחשבה וחכמה אבל ברעותא
דלבא נתפס כו' כנ"ל באריכות וד"ל:

ציון. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. טד"9

מצוה ועבודה כלל כי כמו טבע בניצוץ זה למסור
וליכלל באחד כו' אך העיקר הוא הציווי לישראל זה
כשאו' דרך ציווי ועבודה באמרו לישראל שמע ישראל
פי' שמע התבונן היטב היינו בחי' ההתבוננות דבחי'
שמיעה בהשגת הנשמות האלקי' בבחי' ומדריגה הא'
שבמחשבה הנקרא מחשבה שבמחשבה והוא ענין
מחשבה עיונית בעומק העיון שנקרא הבנה (והיינו בינה
ותבונה כו' כנ"ל בפ') שמע ישראל השמע לאזניך דאזן
מילין תבחן כו') ושרש מחשבה זו העצמי' מגיע למעלה
במחשבה וח"ע העצמי. אמנם הנה בחי' האהבה
שנולדה מן בחי' הבנה דשמע ישראל באמרו ואהבת כו'
הוא בחי' הרצון והתשוקה שנולד מן השכל וח"ע כמו
כאשר מתבונן איך שעצמות אא"ס סובב וממלא כו'
ע"ז יתפעל באהבה ואהבה זאת הוא בחי' רצון כידוע
בפי' ואהבת ל' אבה כו' והנה בחי' אהבה זו ורצון זה
אע"פ שנולד מן השכל שנקרא רצון התחתון אין זה רק
שמתלבש בבחי' מעבר בעלמא בשכל וטעם להיות טעם
לרצונו אבל באמת גם שיופסק כח השכל והטעם אין
הפסק וביטול לרצון כי שרש הרצון למעלה מן הטעם
כמו ע"ד דוגמא כשאדם חפץ ורוצה באיזה דבר טוב
מטעם טוב הדבר ואם היה רע ע"פ השכל לא היה רוצה
לחפוף בו כלל כו' ובאמת לא כן נראה לבסוף כי גם
אם עפ"י השכל רע הדבר לא יבוטל רצונו כלל כי לא
היה רצונו מצד הטעם רק דרך התלבשות לבד כו' וראיה
מן האוהב שדן לאוהבו לכף זכות בכל טעם ושכל
שיוכל להמציא ואע"פ שנראה הדבר לעין הרואה כאילו
הטעם והשכל לבד גזר והוליד להטות הרצון לזכות
ולחסד כו' ובאמת נהפוך הוא שהרצון שהוא האהבה
שאוהבו בלא טעם הוא המוליד וממציא כל מיני שכל
ליזכותו ומה שנראה שמצד השכל בא הולדת הרצון
לחסד זהו רק בחי' התלבשות הרצון בשכל כו' וכך הוא
בכל הרצונות הנולדים מן השכל באמת זה הרצון הנולד

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

ל' אלקא דאלקיא בחי' יש, ונפש האלהית היא חלק
אלוה ממעל ובעודה למעלה היא למעלה גם מן
המלאכים הגם שהם בבחי' ביטול וצבא השמים לך
משתחווים (נחמי' ט' ו') מ"מ אין להם השגה במהות
ועצמיות האלקות ממש שהרי הם בחי' יש ונפרדים
ואילו הי' אור א"ס מתגלה עליהן היו בטלים במציאות

ג) והנה כמו שנצטוו על אכילת מצה בצאתם ממצרים
בפועל ממש כך ג"כ נצטוו על אכילת מצה
לדורות כדכתיב בערב תאכלו מצות (שמות י"ב י"ח)
הכתוב קבעו חובה, כי באמת צ"ל בחי' יצ"מ ברוחני'
גם עתה כי הנה בישראל יש ב' נפשות נפש הבהמית
הנמשכת מקליפת נוגה ששם שרש הע' אומות דקרו

המוחי' הנ"ל בכללות נשמות ישראל הוא בחי' אור
 חכמתו ית' המאיר במקור נשמות ישראל שלמעלה כפי
 כחם שאת ומשם מאיר לכל נפש בפרט וז"ס המצה
 כנ"ל: והנה מצות אכילת מצה הוא לילה הראשון לבד
 ואח"כ הוא רשות כמ"ש רז"ל (פסחים ק"כ א') ע"פ
 ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה'
 אלקיך (דברים ט"ז ח') מה שביעי רשות אף ששה
 רשות ולילה הראשונה חובה כו', כי התהפכות נפש
 הבהמית הנ"ל שעי"ז ניתן מצות אכילת המצות העיקר
 הוא בששה מדותיה חג"ת נה"י שבהם הי' השבירה
 וז"ס ששת ימים תאכל מצות אך לרמז בהתהפכות
 ששה ימים הם ששה מדות האלו ע"י המצה אך בלילה
 הראשון נמשך הכח בכללות ואח"כ נמשך לכל הששה
 ימים ואח"כ באים ימי הספירה מ"ט ימים שהוא בחי'
 התחלקות בפרטי פרטות ז' מדות שכל א' כלול מז'
 ובאמרו היום יום אחד לעומר ממשיך הארה ממדות
 עליונות במדה א' דכנ"י ומשם על נפשו האלקי' להאיר
 את המדה פרטי' דנפש הבהמית להפכה מחושך לאור
 וז"ס לעומר שההמשכה היא לתוך העומר שהוא
 משעורים מאכל בהמה ר"ל נפש הבהמית וכ"ז הוא
 המשכה בבחי' גילוי ולא בבחי' העלם כבמצה שהיא
 ענין אמונה הנ"ל עד שאח"כ בשבועות ניתן התורה
 בחי' אמייתי' מוחי' דגדלות שהי' גילוי אלקות בתכלית
 בנשמות ישראל עד שעל כל דיבור פרוחה נשמתם
 מעוצם הגילוי וההשגה וטל תורה הי' מחי' אותם
 לסבול השגה זו כו' והנה יום ז' של פסח שהוא יום
 הששי לספירה נכנס בו מוח החכמה שהוא הראשון
 מז' מוחי' חו"ב ודעת הנחלק לשני מוחי' חו"ג וחג"ת
 הנכנסי' בז' ימי הספירה לכן אז הוא יו"ט גמור ואז
 הוא ג"כ גילוי א"ס ב"ה בקי"ס הפך ים ליבשה (תלים
 ס"ו ו') ע"י בחי' התגלות אור עתיק יומין בחכמה
 כדאי' בזהר ע"פ מה תצעק אלי (שמות י"ד ט"ו)
 בעתיקא תליא מילתא, והענין כי בליל ראשון דפסח
 הי' ההמשכה מאור חכמתו ית' לכנ"י הנק' מלכותו ית'
 המחי' ב"ע וכן בששת ימים הראשונים דפסח באה
 המשכה זו בפרטות אבל בשביעי של פסח שכבר נמשך
 ההמשכה מהחכמה לששה מדות העיקרים שבהם הי'
 השבירה אז עולה החכמה לקבל הארה מעצמותו ית'
 שלמעלה מעלה מהחכמה וז"ס מפרנסי' לאביהם
 שבשמים ואז גם הדבור עולה עמו כי פיה פתחה
 בחכמה (משלי ל"א כ"ו) ובעליי' החכמה לקבל
 ממקורה הרי גם הדבור נכלל בו וז"ס ואתם תחרישון
 (שמות י"ד י"ד) שנאמר בקי"ס ולכן נאמר וביום
 השביעי עצרת להוי' (דברים ט"ז ח') שהוא עצרת
 מהיות התפשטות ההארה ומוחי' לדיבור אלא עולים

כמו שהוא קמי' אלא שמתהוים מאין ליש ע"י הצמצום
 והעלם האור מהשגתם להיות בבחי' יש רק שמ"מ הם
 בבחי' ביטול היש ע"י ידיעתם שמתהוים מאין וזה נק'
 קטנות ע"ד הנ"ל באמונה אבל נשמות ישראל נמשכים
 מחכמתו ית' שהיא אלהי' ממש ואינן נפרדים כלל והיו
 משיגים מהות האלהות שבי"ס המהווה מאין ליש וזהו
 בחי' גדלות ממש כנ"ל אך שהושפלה הנפש האלקית
 בנפש הבהמית שלמטה גם ממדרג' המלאכים כנ"ל
 בהיותה יש גמור כדי שתהפך אותה ותביאנה לידי
 ביטול היש באמונת אומן הנ"ל שזהו בחי' ביטול היש
 וקטנות וז"ס יצ"מ שצ"ל בכל יום ממש עד שיגיע
 לומר בק"ש הוי' אלקינו ה' אחד שזהו מה שנתייחד
 לנשמות ישראל כנ"ל וגם נפש הבהמית תתהפך עי"ז
 לדעה זו שהרי הוא משיג ומתבונן בשכל האנושי
 שמנפשו הבהמית כידוע וז"ס מארז"ל המתפלל צריך
 שיתן עיניו למטה ולבו למעלה (יבמות ק"ה ב') פי'
 לבו למעלה הוא ההתבוננות במהותו ועצמותו ית' איך
 שהוא מרומם ונשגב מכל העולמות ואין ערוך אליו
 כידוע ומבואר למעלה ובמ"א באריכות ומ"מ צריך
 ליתן עיניו למטה ג"כ דהיינו על העולמות שהם בבחי'
 יש ודבר ושישכיל איך שהם בבחי' ביטול ומתהוים
 תמיד מאין כמ"ש"ל כי כשיהי' רק ההתבוננות במהותו
 ועצמותו ית' הנה אחר התפלה כשיפתח עיניו ויראה
 העולם ומלואו ליש ודבר יוכל ליפול ממדרגתו וילכד
 במצודות תאוות העולם ויעשה היש עיקר התענין עיניו
 ואיננו אבל כשנתן עיניו למטה בתפלה והשיג ביטול
 היש לאשורו לא יפול ח"ו כי הרי נתאמת אצלו אחדות
 ה' למטה בעיני בשר, וז"ס אתה הראת לדעת (דברים
 ד' ל"ה) פי' שהנשמה נתגלית בגוף לגלות דעה את
 נפש הבהמית דנוגה כי הוי' הוא האלקים ולזככה ואז
 עי"ז עין בעין נראה (במדבר י"ד י"ד) כי אתה ה' לע"ל
 פי' שאז יהי' השגת מהות האלקות ממש לנשמות
 ישראל והמלאכים יאמרו לפניהם קדוש מטעם הנ"ל
 שהם בבחי' יש רק שהם בביטול והוא בחי' קטנות לא
 השגת המהות אבל לנשמות יהי' אז גילוי מהות
 האלקות בחי' גדלות אך זה בא להם ע"י התהפכות
 נפש הבהמית דנוגה וזהו שעין נפש האלקית וראייתה
 לע"ל הוא בעין שהראת לנפש הבהמית בראייה
 הביטול היש ומציאותו ולא מהותו שכזה יהי' אח"כ
 כח עין הרואה שלו במהותו האלקות וד"ל. והנה דרך
 פרט צ"ל יצ"מ בכל יום אך בכללות השנה הוא בפסח
 שאז נמשך הכח הזה לנפש אלקי' שתוכל לזכך נפש
 הבהמית ולקבוע בה אמונה הנ"ל ביתד כל תמוט
 להיות מאירה בגילוי במוחו ולבו והיינו ע"י המצה
 כנ"ל שנצטוינו לאוכלה בליל ט"ו בניסן שאז נמשכים

י"ט האלו הגם שכעת אנחנו איננו רואים הגילוי מ"מ
באמת הוא מאיר וזורח על נפש האדם בפנימיותו ממש
בכל מועד לפי זמנו ע"י המצה קטנות אבא בחי' אמונה
הנ"ל וגם למלאכים ונשמות שלמעלה מאיר הארה זו
שהרי הם בחי' יש ונפרדים ואינן משיגים מהות אלקות
ושייך לומר בהם בחי' המשכה כזו ואח"כ בזש"פ או
בשבועות מאיר הארה יותר גדולה בהשגת מהות
האלקות ממש כמ"ש וירא ישראל כו' (שמות י"ד ל"א)
אנכי הוי' כו' (שמות כ' ב') ומאיר ג"כ בנפש ממש
אלא שהגוף אינו רואה בגילוי אבל מ"מ יש בו יתרון
גדול בעבודת ה' בשמחה ועונג מגילוי זה וד"ל:

מצות השבתת חמץ, ואכילת מצה

למעלה וז"ס מארז"ל מה שביעי רשות כי המשכת
מוחי' אלו מע"י הוא נק' רשות ועלמא דחירו ולכן לא
נז' בו אך אשר יאכל לנפש יעשה לכם כדרך שנז'
בשאר ימים טובי' שלא נאסר בהם אלא מלאכת עבודה
כי מלאכת עבודה הוא תיקון רפ"ח דנוגה ונאסר בכל
י"ט אבל מלאכת אוכל נפש שהיא ההמשכה למל'
הנק' נפש כענין המצה הנ"ל ורעה אמונה ולפי
שבזש"פ הי' העלי' בעתיק יומין וא"א שלמעלה
מאוכל נפש לכן לא נאמר בפ"י (בפ' ראה) אך אשר
יאכל כו' וביאור הענין היינו ע"ד מש"ל בבחי' גילוי
מהות אלקות ולא בבחי' העלם וקטנות כנ"ל והנה כל

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

על נברא, גם אינו ממדות חסידות. אך הנה צ"ל עצת
חז"ל לעולם יסדר אדם שבחו של מקום שג"ז פלאי
הלא אני ה' לא שניתי ואינו תופס מקום כלל, והיינו
לפי שכללות השתלשלות הוא רק הארה, וא"כ מה
תופס מקום ההילול הללו מן השמי', הללו מן הארץ.
אך הענין דהיא הנותנת דלהיות כי אינו תופס מקום
לכן צריכי' לעוררו ולהזכירו ע"ד זכרונות דר"ה,
וארז"ל אדם נידון בכל יום, והיינו עד"מ נדיב בעצם
מ"מ לעוצם טרדתו או מצד מונע יכול לשכוח על
העני, וכ"ש מי שהוא כילי בעצם, אשר לכן ע"י השבח
מעוררי' אותו. ועד"ז יובן בענין סידור שבחי', הגם כי
אינו שייך שכחה ח"ו כי אין שכחה לפני כסא כבודך,
מ"מ לעוצם שפלותינו נגד גובה ורום א"ס הנעלם
מהשגתנו ה"ז ריחוק גדול מאד, וע"י ההילול מתעורר
בעצמו, וע"י ההתחדשות שהאדם נברא ומקבל חיות
מאכילה ושת' ושינה יתבטל מהשגת אלקות ה"ז
כציפור המדברת שיפנה לבב המלך מלכו של עולם
לבקשת ההדיוט ושפל אנשי' כו'.

וכי תאמרו מה נאכל

וכי תאמרו מה נאכל כו' הן לא נזרע כו' וצויתי את
ברכתי כו' לשלש השנים. לכאור' מ"ש הן הוא
מיותר, דהל"ל וכי תאמרו כו' השביעי' וצויתי כו'. אך
הנה הת"א מתרגם על ואכלתם ישן, ותיכלון עתיקא.
והענין יובן בהקדם ענין הילולא דרשב"י שהוא
בל"ג בעומר ספי' הוד שבהוד, והענין הוא
דהנה רשב"י הי' ממוצע להשפיע לתלמידיו התנאי'
ואמוראי' מבחי' שפע החכ' כמו שהיא בבחי' העדר
ההשפעה. והענין דהנה חכ' ובינה וזו"ג רחוקי' זמ"ז,
דזו"ג בערך [העולמות] זכור רחמין וחסדיך כי מעולם,
אבל חו"ב אלפי' שנה קדמה כו' שאין שייך כלל,
ואדרבה כשצריך להגיע לעומק השכל שותק, כענין היו
מזדווגי' זוגות זוגות, משא"כ בזו"ג שכשיש למי
להשפיע מתעורר השפע כו'. ובכדי שיומשך מחו"ב
לזו"ג זהו ע"י ממוצע והוא רשב"י, שהי' מתנאי'
איתני' והמשיך להיות כנחל איתן וא"ו דשם כו'.
ויובן בהקדם ענין השבחי' שלכאור' יפלא ר' יהודה
קארי לי' שבת, מאן פני האדון, איך יאמרו זה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

אותו לימשך אחריהם כנ"ל, וכמו שנתבאר לעיל⁶
 ד"מצינים" הוא ענין תאוות גופניים כו',
 ובכדי שיהיה "יציאת מצרים", זהו על ידי ש"אנכי
 הוי' אלוקיך", שנמשך מבחינת "אנכי – מי שאנכי",
 בחינת עצמות אור אין-סוף – בבחינת הוי', דשם הוי' זהו
 מה ש"אנכי", בחינת העצמות דאור אין-סוף נהצמצם
 ונתלבש בהד' אותיות "הויה", והוא "אלוקיך" ממש,
 ש"הוי'" הוא "אלוקיך", בבחינת ביטול דיחודא עילאה,
 ועל ידי זה נעשה היציאה ממצרים.

מה שאין כן בלעדי זאת, אף גם אם יש העבודה
 דיחודא תתאה, אי אפשר להיות היציאה ממצרים,
 מאחר שהכח האלקי הזה הוא שבא להיות מציאות
 היש, ומתלבש בהיש להחיותו, ונמשך הארה מזה גם
 להע' שרים כו', והאדם בעבודתו במדריגה זו יש לו
 שייכות לישות, וגשמייות הגוף, ונפש הבהמית, וכל
 הענינים השייכים אליו; ואם כן, הרי אי אפשר שיצא
 בזה מן המצרים וגבולים דגוף ונפש הבהמית.

ואם היות כי ענין העבודה בזה הוא שיהיו הענינים
 הגשמיים לשם שממים לבד כו', כנ"ל, הנה גם אם תהיה
 העבודה הזאת אמיתית בעצמה, היינו שלא ירצה כלל
 בשום דבר מהדברים הגשמיים, כי אם במה שמוכרח
 מצד ההכרח לבד לקיום גופו, ותהיה כוונתו לשם שממים
 ולא להנאת עצמו כלל, מכל מקום, הרי לא יצא מן
 הישות לגמרי, היינו שלא נתבטל ישותו לגמרי, כי אם
 ביטול היש לבד, והוא שהיש תופס מקום אצלו עדיין.

וגם, הרי בעת האכילה על דרך משל, הרי הוא
 מרגיש על כל פנים את הטעם והעונג בזה בעל כרחו
 שלא ברצונו,

(כי רק בצדיקים גמורים העובדים עבודתם בבחינת יחודא
 עילאה באמת, אינם מרגישים שום טעם ותענוג גשמי בשום
 דבר מהדברים הגשמיים כו', וכמו שנתבאר במקום אחר בענין

ח) וזהו שנצטוונו במצות קריאת שמע פעמיים בכל יום,
 שחרית וערבית, ו"עיקר הכוונה הוא בפסוק ראשון",
 דהיינו ליחדו ב'ו' רקיעים וארץ וד' רוחות, וכמאמר
 רז"ל: "כד אמליכתייה למעלה ולמטה ולד' רוחות כו'",
 וכמבואר בטור ושלחן ערוך אורח חיים סימן ס"א. ואף גם
 מי שלא הגיע למעלה ומדריגה זו מחויב בקיום מצוה
 זו. ומוכן מזה, שביכולת כל אחד ואחד לקבל עליו יחודו
 ואחדותו יתברך.

(וכן הוא הלשון בספרי מצות: "קריאת שמע כו', ירצה,
 שבה אנו מקבלים עלינו יחודו ומלכותו ואלקותו והשגחתו
 כו'"). כי פשוט הדבר, שענין הכוונה אינה שתהיה מן השפה
 ולחוץ ולא תהיה שייכה אליו, שאין זו כוונה, כי אם שיקבל
 יחודו יתברך עליו, היינו שיהיה הוא בטל ומיוחד כו').

והיינו כנ"ל, לפי שכל אחד ואחד יכול להבין ולהשיג
 את יחודו יתברך ולהתבונן בזה, ובהתקשרות דעתו
 בהענין, הרי הוא מתבטל מישותו לגמרי לפי שעה,
 ומתייחד ביחודו יתברך בבחינת היחוד דיחודא עילאה.
 וגם כי אין זה לאמת⁷ לאמתו, מכל מקום הוא אמת
 באותה שעה, וכן בכל עת שנזכר על זה כנ"ל.

וזה מחויב כל אחד ואחד לייגע את עצמו ולהגיע
 לזה. אם כי עבודתו האמיתית לפי מדריגתו היא
 העבודה דיחודא תתאה, בביטול היש לבד, מכל מקום
 מחויב לבוא לידי ביטול דיחודא עילאה, בכדי שתהיה
 עבודתו בהעבודה דיחודא תתאה עבודה שלימה, ולא
 יפול ממדריגתו חס ושלום, אדרבה, יוסיף אומץ כח ועוז
 שתהיה עבודה תמה, ובלי ביטול יחוד זה אי אפשר
 שתהיה עבודה שלימה כו' כנ"ל.

וזהו שכתוב⁸: "אנכי הוי' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ
 מצרים", "מצרים" הם המיצרים וגבולים שמצד הגוף
 ונפש הבהמית, שמגבילים את הנפש ומונעים ומעכבים
 עליו מעבודתו להתקשר באלקות, ואדרבה, מורידים

4. אולי צריך להיות: באמת.

5. יתרו כ, ב.

6. פרק א.

7. על פי זמר חלק א וישלח קסו, ב. לקושי תורה להאריך"ל על הפסוק (תולדות
 כו, ט) "אנכי עשו בכרך". וראה חסידות מבוארת מועדים חלק ב עמוד שעו
 הקרה 91.

1. ונעיקר הכוונה הוא בפסוק ראשון: ראה ברכות יג, ב: "שמע ישראל א. ו. ה'
 אחד" – עד כאן צריכה כוונת הלב". ובגמרא שם "הלכה כרבי מאיר" (וראה
 תוספות שם דבור המתחיל "אמר רבא"). וראה שלחן ערוך אורח חיים סימן ס
 (ובשלחן ערוך אדמו"ר הקדמן שם) סעיף ה. סימן סג סעיף ד ושלחן ערוך אדמו"ר
 הקדמן שם סעיף ה.

2. ברכות שם.

3. לשון ספר "יד הקטנה", הלכות קריאת שמע הלכה יב.

17 מהדברים הגשמיים. והיינו, גם אם ביטל הרצונות בעת
18 התפלה, הוא רק דמיון חיצוני, וכשבא לידי דבר הגשמי,
19 שובח על הביטול או שאינו יכול לעמוד על נפשו.
20 והיינו, גם להתאזות תאנה בדברים המוכרחים, וגם
21 להתאזות בדברים המותרים לו, וכל שכן שבעת עסקו
22 בהדבר הגשמי, כמו בעת אכילה, הוא נהנה ומתענג
23 בזה כו', ואם כן, הרי הוא בתוך המיצר ממש כו'.
24 ונמצא, דבהעבודה ד'חודא תתא לכו, בלי הביטול
25 ד'חודא עילאה, הרי הוא בתוך המיצר וההגבלה דהגוף
26 ונפש הבהמית. ואיך שיהיה, לא יצא מתוך הישות
27 לגמרי, ולזאת ישות וחומריית הגוף ונפש הבהמית הרי
28 הם מונעים ומעכבים עבודתו ומורידים אותו עוד יותר
29 ויותר כו'.
30 קיצור. ימשיך ביאורו, אשר רק על ידי 'חודא עילאה'
31 תהיה עבודתו ב'חודא תתא שלימה ויצא מהמיצרים
32 דגוף ונפש הבהמית.

1 ששבת מצוה לענגו⁸ באכילה ושתיה, לפי שאז הוא תענוג
2 אלקי ולא תענוג גשמי, וזהו ענין "צדיק אוכל לשנובע נפשו
3 כו"⁹.
4 וזה מורידו לפי שעה, וצריך עוד יגיעה לגרש
5 תולדות ההרגש הזה כו'.
6 (מה שאין כן בשיש הביטול ד'חודא עילאה אף מעט
7 מעיר, אז גם שמרגיש טעם ועונג המאכל (להיות מדרגתו
8 הוא בבחינת 'חודא תתא'), אף כשמעורב בזה בבחינת 'חודא
9 עילאה אין זה מורידו, לפי שאינו נוגע אליו כל כך. ועל דרך
10 המבואר במקום אחר¹⁰ בענין "יודעי טוב ורע"¹¹, שאינו ידיעה
11 והרגש פנימי כו').
12 ונמצא, הרי לא יצא ממיצר הישות לגמרי גם אם
13 עבודתו בבחינת 'חודא תתא היא באמת.
14 ובאמת, כשלא טעם טעם ביטול-היש שמצד בחינת
15 'חודא עילאה, אי אפשר שתהיה העבודה שמבחינת
16 'חודא תתא עבודה אמיתית - שאינו מבטל רצונו

10. המבואר במקום אחר: ראה תורה אור ופראשית דף ה, ג' דבור המתחיל
"ויאמר כו' לדעת טוב ורע". תורת חיים ופראשית דף ל, א' דבור המתחיל
"הנחש היה ערום" - הערת פבוד קדושת אדמו"ר.
11. פראשית ג, ה.

8. ששבת מצוה לענגו: תורה אור ריש פרשת חיי שרה ודף טו, ג'. ספר המצות
להצמח צדק מצות "לא תבערו אש" ודרך מצותיה פח, א'. - להעיר מתורת
חיים ופראשית דף צה, ד' דבור המתחיל "בעצם היום הזה" פרק יא. - הערת
פבוד קדושת אדמו"ר.
9. משלי יג, כה.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - קונטרסים

שאלות בפסוק מה טובו וגו'. ג' פירושים בפסוק נתת ליראך נס להתנוסס, א' נסיון, ב'
הגבהה, ג' נפלאות למעלה מן הטבע.

6 אמר משכנתיד ישראל". והנה אהלים קאיי על אהלי
7 תורה ותפלה, כמו שכתוב³ "ויעקב איש תם יושב
8 אהלים". וצריך להבין, למה מחלק בתי כנסיות
9 ומדרשים והשראת השכינה לשני ענינים, ומיחס בתי
10 כנסיות ומדרשים ליעקב, והשראת השכינה לישראל,

1 "מה" טבו אהליך יעקב משכנתיד ישראל². ואמרו
2 רבותינו ז"ל (סנהדרין קה עמוד ב), "מברכתו
3 של אותו רשע אתה למד מה היה בלב, בקש לומר
4 שלא יהיה להם בתי כנסיות ובתי מדרשות, אמר מה
5 טבו אהליך יעקב, בקש לומר לא תשרה שכינה עליהם,

(1) חלק מהמאמר מיוסד על חלק ממאמר דיבור המתחיל נתת
ליראך פר"ת פרק א. פרק ב. פרק ה (ספר המאמרים פר"ת עמוד
קה ואילך). וראה גם מקומות שציינו בהערה 14.
(2) בלק כד, ה.
(3) תולדות כה, כז.

(*) מאמר זה נשלח ללמוד ברבים בימי י"ב י"ג תמוז. אגרת
כ"ק אדמו"ר מהוירי"צ ששלח ביחד [עם] המאמר [נדפס] בספר
המאמרים תרפ"ט ע' 281.
נדפס בספר המאמרים - קונטרסים חלק א עמוד מח ואילך.
ספר המאמרים תרפ"ט עמוד 203 ואילך.

בשכיל לגדלן בעולם, כנס הזה של ספינה". והפירוש
השלישי כנס הוא מלשון נפלאות, דענינו הוא מה
שגבה ומרומם מן הטבע. דלפי זה פירוש¹¹ הכתוב הוא,
נתתה ליראיך גס – נסיונות של צרות הרבה, והוא בכדי
להתנוסס, לגדלן בעולם כנס של ספינה שהיא נראית
למרחוק, והינו דגם במים רבים של מי הים המטיל
חרדה על היושבים בספינה, הנה כשם שהנס של
הספינה היא עומדת בבטחון וחזק שמונה על הרוממות
וההגבהה, כך יראי הוי' שהם יראיך עומדים חזק
בעבודתם בתורה ומצוות מגדל בטחונם שהוא בכת
שלמעלה מן הטבע, וכמו שכתוב¹² "ויקרא שמו הוי'
נסי", הוי' הוא גס שלנו¹³.

דבאמת הם ענין אחד, דבתי כנסיות הם מקדש מעט,⁴
ועל כל פי עשרה שכינתא שריא⁵, ובתי מדרש הם
אהלי תורה, ושכינה שרייה שם, אם כן למה מחלקם
בב' ענינים מיוחדים⁶. ולהבין זה יש להקדים תחלה⁷
מה שכתוב⁸ "נתתה ליראיך גס להתנוסס מפני קשט
סלה", ופרש רש"י: "נתתה ליראיך גס – נסיונות של
צרות הרבה, להתנוסס – להיות מנסים בהם אם יצמדו
ביראתך", והינו דברש גס מלשון נסיון. ובמצודת דוד
פרש גס מלשון הגבהה והרמה כנס הגבוה⁹, ופירוש
"נתתה ליראיך גס להתנוסס" – מעתה תתן ליראיך
הרמה להתרומם בעולם. דשני הפירושים הוא מהמדרש
(בראשית פ'שה נה¹⁰) שפרש גס להתנוסס – נסיון
אחר נסיון, וגדולין אחר גדולין, בשכיל לנסותן בעולם,

הנסיון – כדי לבוא ל"דעת" את הוי' שלמעלה מהטבע. ג' אותיות בונות ששה בתים,
פירוש הבעש"ט – עי' "רצה" באותיות התורה, נעשה "צהר" להפוך את ה"צרה".

נופל למרחוק יותר מן הכתל מכמו האבן שהוא
בתחתית הכתל, דכשהוא נופל הרי הוא בסמוך אל
הכתל. והנה האותיות נקראים "אבנים", וכמו שזאמר¹⁸
בספר יצירה "שתי אבנים בונות שתי בתים", דכשם
שהבית נבנה מאבנים, וכפי רבוי האבנים וסדרם כן
יהיה גדל הבית בארכו רחבו וגובהו, וכן הוא בתבה
אשר לפי רב האותיות שבו וסדרן בצרופיהן, כן יהיה
פירוש התבה ההיא, וב' אותיות בונות שתי בתים, כמו
א' ב' שהם ב' אותיות, ובונות שתי בתים הם שני
צירופים, אב בא, ושלשה אותיות בונות ששה בתים,
כמו אותיות הצ"ר שיש לו ששה צירופים, וידוע בקבלה
רבי מפי רבי ממורנו הבעל שם טוב נשמתו עדן,
דכצורף זה הרי יש בו ג' עקרים וג' מסתעפים, העקרים

(ב) ובאור הענין הוא, והנה כתיב¹⁴ "פי מנסה הוי'
אלקיעם אתכם לדעת", דעל ידי הנסיונות
באים לבחינת דעת, והינו דעל ידי שמתגבר על כל
הדברים המונעים ומעכבים מעבודת השם יתברך
בתורה ותפלה וקיום המצות, הנה על ידי זה מגיעים
לדעת את הוי', ד"אלקים" בגימטריא "הטבע"¹⁵, ועל
פי הטבע הרי הזמן הוא בסדר דעבר הנה ועתיד, הנה
הנה ויהיה, ועל ידי הנסיונות מגיעים לדעת את הוי',
דהוי' הוא הנה הנה ויהיה כאחד¹⁶ שהוא למעלה מן
הטבע. וידוע שהנפיון הוא שהניצוץ האלקי הוא מסתר
ונעלם ביותר, ובהכלל הידוע דהניצוצות שנפלו למטה
יותר הרי שרשן הוא למעלה יותר, וכמו¹⁷ כתל של
אבנים, הנה האבן שבראש הכתל כשנופל הרי הוא

(4) יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.

(5) סנהדרין לט, א.

(6) ראה גם ריש מאמר דיבור המתחיל מה טובו תרח"ץ (ספר
המאמרים תרח"ץ עמוד ער).

(7) בכל הבא לקמן – ראה ספר המאמרים פר"ת שבערה 1.
(8) תהלים ס, ו.

(9) מצודת ציון על הפסוק.

(10) בראשית רבה פרשה נה, א.

(11) אולי צריך להיות: פירוש.

(12) בשלח יז, טו. – להעיר מפסיקתא רבתי פרק יב: ה' נסי,
שגדל כנס הזה של הספינה.

(13) פירוש רש"י על הפסוק.

(14) ראה יג, ד. בכל זה – ראה (נוסף לספר המאמרים פר"ת
שבערה 1) לקוטי תורה פרשת ראה מאמר דיבור המתחיל אחרי
ה' אלקיעם וביאורו (יט, ב ואילך). מאמר דיבור המתחיל הנ"ל

וביאורו בספר המצוות להצמח צדק בסופו (קפה, ב ואילך).
מאמר דיבור המתחיל מה טובו תרח"ץ (ספר המאמרים תרח"ץ
עמוד עדר ואילך). ספר המאמרים ה"ש"ת עמוד כב ואילך. תש"ח
עמוד 94 ואילך.

(15) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פרק ב. ראשית חכמה שער
התשובה פרק ו דיבור המתחיל והמרגיל (קכא, ב). של"ה פט, א
(דאיתא בזהר); קפט, א (ומרומז בזהר); שח, ב. שו"ת חכם צבי
סימן יח. שער היחוד האמונה ריש פרק ו.

(16) ראה זוהר חלק ג רנז, סוף עמוד ב. פרדס שער א (שער

עשר ולא תשע) פרק ט. שער היחוד והאמונה פרק ד. פרק ז.

(17) לקוטי תורה ראה שם (יט, ג. כא, סוף עמוד ב ואילך).
ספר המצוות להצמח צדק שם (קצ, א. קצא, א). וראה גם מאמר
דיבור המתחיל נתן ליראיך תשל"ו פרק ז (ספר המאמרים מלוקט
חלק א עמוד קצא).

(18) פרק ד משנה יב (בקצת דפוסים – משנה טז).

7 זֶה נַעֲשֶׂה "צֹהַר" לַתִּכְהָ²¹, דְּכַכֵּחַ זֶה מִהִפְכִּים אֶת
8 הַ"צֹהַר" שֶׁל הַ"צֹהַר" הַצּוֹרֵר רַחֲמָנָא לְצִלָּן, לְ"צֹהַר", וְעַל
9 דְּרָף דְּכְתִיב²² "וַעֲתָ צֹרֶה הִיא לִיעָקֹב, וּמִמֶּנָּה יִשְׁעִי",
10 דְּמִן הַצֹּרֶה הִיא תַּצָּא לוֹ עוֹד יִשְׁוֶעָה, דְּזָהוּ עֲנִין צֹהַר
11 שְׁמַאִיר אֹרֹר רַב, וּכְמוֹ בַּצֹּהֲרִים שֶׁהוּא תִקָּף זְרִיחַת
12 הַשֶּׁמֶשׁ כֵּן כְּתִיב²³ "וְאֶהְיֶי כָצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ".

13 אור השכל שבכל מילה הוא לפי צירופי האותיות. התהוות העולמות – משבירת הכלים
14 דתהו. מתוך רפ"ח ניצוצות נשארו לברר פ"ו, בגימטריא הטבע. בגלות האחרון, האמת
15 אינה נראית והשקר נראה לאמת.

36 הַעוֹלָה בְּקִשְׁיוֹ עַל הַשְּׁנֵי גְלִיּוֹת שֶׁקָּדְמוּ לוֹ²⁹, דְּהִנֵּה טֹבֵעַ
37 הָרִי פְרוּשׁוֹ צִלִּילָה וּשְׁקִיעָה³⁰, וְכֵן מְלֻשׁוֹן עֲגוּל
38 וְטִבְעָתָ³¹, דְּעֲנִין הַטֹּבֵעַ הוּא מֵהַשְׁתַּאֲמֶת אִינוֹ נִרְאָה,
39 וְהַשֶּׁקֶר נִרְאָה לְאֵמֶת, וּכְמוֹ עַל דְּרָף דְּכָר הַנִּטְבָּע בְּמִינֵי³²,
40 שֶׁהֵמִים מְכַסִּים אוֹתוֹ מִכָּל צֶד וּפְנֵה, הָרִי בְּאֵמֶת הָרִי דְּכָר
41 הַנִּטְבָּע יִשְׁנֵוּ בְּמִצִּיאוֹת כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּגִלּוּי, אֲלֵא שֶׁהוּא
42 נֶעְלָם וְנִגְזָז תּוֹף הֵמִים מְכַסִּים אוֹתוֹ כְּטִבְעַת הַסּוּבָב
43 בְּהַשְׁוֶאָה מִכָּל צֶד, אֲבָל לְעִין הַרוּאָה נִדְמָה שֶׁהַדְּכָר
44 הַנִּטְבָּע אֵינְנוּ כָּלֵל בְּמִצִּיאוֹת, וְלֹא זֶה כְּלָכָד שֶׁהַרוּאָה
45 אֵינְנוּ רוּאָה אֶת הָאֵמֶת, אֲלֵא עוֹד רוּאָה אֶת הַשֶּׁקֶר
46 הַמְכַסֶּה עַל הָאֵמֶת, וְנִדְמָה לוֹ שֶׁהוּא הָאֵמֶת, וּבִנְהָ הוּא
47 יִתְרוֹן הַחֲשָׁף רַחֲמָנָא לְצִלָּן שֶׁל הַרְבּוּי הָעֲלָמוֹת
48 וְהַסְתָּרִים בְּגִלּוֹת הָאֲחֵרוֹן עַל מֵה שֶׁקָּדְמוּ לוֹ, דְּאִזֵּי הִנֵּה
49 הַגֵּם שֶׁהָיוּ – לֹא עֲלִינוּ – רְבּוּי הָעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרִים שֶׁל
50 גִּזְרוֹת רַעוֹת רַחֲמָנָא לְצִלָּן, אֲבָל עַל כָּל פְּנִים הִזָּה נִרְאָה
51 הָאֵמֶת מִתּוֹף הַשֶּׁקֶר, וְהִינוּ דְּעֲנִין הָעוֹלָם לֹא הִטְרִידוּ כָּל
52 כֶּף מִכְמוֹ בְּגִלּוֹת זֶה הָאֲחֵרוֹן בְּעֶקְבוֹת מִשְׁחָא, דְּכָל
53 הַקִּשְׁי וְהַכְּכָד רַחֲמָנָא לְצִלָּן הוּא בְּהִגְבְּרַת הַטֹּבֵעַ,
54 שֶׁהַשֶּׁקֶר נִרְאָה לְאֵמֶת, וְסוּבָב אֶת הַכָּל כְּעֲגוּל הַסּוּבָב
55 וּמִקִּיף קֻטֵּן וְגִדּוּל.

1 הֵם הַצֹּרֶר, רַצָּה, צֹהַר, וְאָמַר מוֹרְנוּ הַבַּעַל שֶׁם טוֹב נִשְׁמָתוֹ
2 עֲדוֹ¹⁹, דְּעַל יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת דְּתוֹרָה וְתַפְלָה שֶׁהוּא עֲנִין "בֹּא
3 אֶל הַתִּכְהָ"²⁰, דְּתִכְהָ הֵם אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְתַפְלָה, וּבֹא אֶל
4 הַתִּכְהָ הוּא הַכְּנִיסָה בְּתוֹף הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל הַתּוֹרָה וְתַפְלָה,
5 לְעֲרַנְעֵן מִיט אַ חִיּוֹת אֹן דְּאוֹנוֹנְעֵן מִיט אַ חִיּוֹת, דְּהַחִיּוֹת
6 מוֹרָה עַל פְּנִימִית הַרְצוֹן שֶׁהוּא עֲנִין "רַצָּה", הִנֵּה עַל יְדֵי

16 ג) וְהַעֲנִין בְּזֶה הוּא, דְּהִנֵּה בְּכָל הָאוֹתִיּוֹת הִנֵּה לְפִי
17 אֲפִן הַצְרוּפִים כֵּן יִהְיֶה הָאוֹר שֶׁכָּל וְהַתְכֵּן
18 פְּנִימִי הַמְּמַלֵּא אוֹתָם וְהַסּוּבָב אוֹתָם, וּכְמוֹ בְּתִכְתָּ אֵב,
19 הָרִי יֵשׁ לוֹ פְרוּשׁוֹ בְּמוֹכְנוּ, וְיֵשׁ לוֹ כְּמֵה שֶׁהוּא חוּץ
20 מִמֶּנּוּ וּמְסוּבָב מֵאֵתוֹ, וְכֵן בְּתִכְתָּ בֹא דְהַמְסוּבָב מִמֶּנּוּ
21 הוּא מֵאִין בֹּא וְלֹאֵן בֹּא, וְכֵן הוּא בְּכָל הַתִּכְבוֹת שִׁישׁ
22 לָהֶם מֵה שֶׁמְּמַלֵּא אוֹתָם וּמֵה שֶׁסּוּבָב אוֹתָם, וְלָכֵן
23 הָאוֹתִיּוֹת נִקְרָאִים בְּלִים²⁴, וּכְשֶׁם שֶׁהַפְּלִים הָרִי הֵם
24 מְקַבְּלִים בְּתוֹכָם אֶת הַנִּתּוֹן בָּהֶם, וְיִשְׁנֵם פְּלִים מְקַבְּלִים
25 אֲכָל, וְיִשְׁנֵם פְּלִים מְקַבְּלִים מִשְׁקָה, הִנֵּה כְּמוֹ כֵּן
26 הָאוֹתִיּוֹת הָרִי הֵם מְקַבְּלִים אֶת הָאוֹר-שֶׁכָּל שְׁבָהֶם, וּכְפִי
27 אֲפִן צְרוּפִי הָאוֹתִיּוֹת כֵּן יִהְיֶה הַתִּכְהָ הַהִיא, בְּדִגְמַת
28 צִיּוֹר הַכִּית בְּאָרְכוֹ רַחְבּוֹ וְגִבְהוֹ שֶׁהוּא לְפִי מְסַפֵּר
29 הָאֲבָנִים וְסֻדְרָם. וְהִנֵּה הַתְּהוּוֹת עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יִצִּירָה
30 עֲשִׂיָּה הוּא מְשַׁבֵּרִית הַפְּלִים דְּתַהוּ²⁵, שֶׁהֵן הָאוֹתִיּוֹת
31 דְּתַהוּ שֶׁנִּתְפָּרְדוּ, וּמִקֵּן הוּא הַרְפ"ח נִיצוּצִים שֶׁצִּירִיכִים
32 לְהַתְּבַרֵּר בְּהַד' גְּלִיּוֹת²⁶, אֲשֶׁר ר"ב נִיצוּצוֹת נִתְבָּרְרוּ
33 בְּגִלּוֹת מְצִירִים²⁷, וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב²⁸ "וְגַם עֲרַב ר"ב עֲלָה
34 אִתָּם", וּפ"ו נִיצוּצוֹת בְּגִימְטְרִיא "הַטֹּבֵעַ" צִירִיכִים
35 לְהַתְּבַרֵּר בְּהַג' גְּלִיּוֹת, וְהַעֲקָר הוּא בְּגִלּוֹת זֶה הָאֲחֵרוֹן,

26 ראה עץ חיים שער יח (שער רפ"ח ניצוצין) פרק א. תורה
אור וישב כז, ד. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה חלק א עמוד קו
ואילך.

27 כנפי יונה חלק ג סימן נו. הובא במגלה עמוקות אופן נח.
תורה אור בא ס, ג. מאמרי אדמו"ר הזקן: תקס"ה חלק א סוף
עמוד רט ואילך; על פרשיות התורה חלק ב עמוד תתפח.
28 בא יב, לח.

29 ראה במקומות שצויינו בהערה 34. ובכמה מקומות.
30 ראה אור התורה שיר השירים חלק א עמוד שטו. ספר
המאמרים תרע"ח ע' פט. תר"ץ ע' קסז. תרפ"ט ע' 43.

31 ראה אור התורה נ"ך חלק ב עמוד תתקעז.
32 ראה גם מאמר דיבור המתחיל שובה ישראל תר"ץ פרק
ב (ספר המאמרים תר"ץ. ספר המאמרים קונטרסים חלק א ע, ב)
[נדפס גם לעיל עמוד 55 ואילך].

19 ראה צוואת הריב"ש סימן עה. אור תורה להרב המגיד ז,
ב (הובא באור התורה נח חלק ג תריד, א. אגרות-קדש אדמו"ר
מהור"י צ' חלק ג עמוד קצט ואילך. ספר השיחות תרצ"ו עמוד
23.

20 נח ז, א (ברילוג).

21 על פי נח ו, טז. ראה צוואת הריב"ש ואור תורה שם. ספר
המאמרים תרצ"ט עמוד 161. תש"ב עמוד 47. תש"ז עמוד 200.
22 ירמיה ל, ז. ראה ספר המאמרים תרצ"ט שם. ספר
המאמרים אידיש עמוד 55 (בשם הבעל שם טוב).

23 ספר שופטים ה, לא.

24 ראה עץ חיים שער ח (שער דרושי נקודות) פרק ו. וראה
ספר המאמרים תרפ"ט ע' 183 ובהנסמן שם הערה 41.

25 בעולם התהו היו אורות מרובים, אך הכלים היו מועטים
ולא היה ביכולתם לקבל את האורות ונשברו.

הניצוצות שבנסיונות – גבוהים יותר ונפלו למטה יותר. עבודת הבירורים – ע"י
התעסקות בדבר הגשמי כראוי. אבל בנסיון – האדם צריך להתגבר בתוך עצמו, ע"י
שמעורר נקודת היהדות.

בגמילות חסדים וקיום המצוות, הנה על ידי זה מתברר
הניצוץ שבהמאכל ועולה ונכלל באלקות, וכן הוא בכל
הדברים הגשמיים דאפן הברור הוא שמתעסק בהם, ועל
ידי זה מתברר הניצוץ שבהם. וטעם הדבר הוא לפי
שהניצוץ נמצא בהדבר הגשמי, ולזאת הנה אפן ברור
הוא על ידי ההתעסקות בהדבר הגשמי, שעל ידי זה
עולה הניצוץ ונכלל באלקות, מה שאין כן בנסיון דאפן
הברור הוא לא בהתעסקות בו בעצמו³³, כי אם
בהתעסקות האדם עם עצמו להתגבר על הנסיון,
דהנסיון אינו דבר מצד עצמו כלל³⁴, ואינו דומה לשארי
הדברים הגשמיים שהם מציאות לעצמם ויש בהם
ניצוץ, ולזאת הנה ברור הניצוץ הוא על ידי ההתעסקות
בהדבר הגשמי שיהיה על פי מצות התורה, אבל הנסיון
אינו דבר לעצמו כלל רק שהעמד דבר להעלים ולמנוע,
וזהו כח מציאותו, מה שהוא מעלים ומסתיר, ולזאת
הנה כל ההתעסקות צריכה להיות בהאדם בעצמו
להתגבר ולדחות את ההסתר, והוא על ידי שמעורר כח
העצמי שהוא תקף הנשמה, והוא נקדחת היסודות שישנו
בכל אחד מישראל, לעמד בתקף נגד כל מונע ומעכב.

ד) וזהו "כי מנסה ה' אלקיכם אתכם לדעת", כי כל
ענין הנסיונות הוא לעלות ולהגיע על ידי
העבודה דוקא לבחינת דעת את ה' שהוא למעלה מן
הטבע, והניצוצות שבגלות האחרון ובפרט בעקבות
משיחא הם ניצוצות של נסיונות שהניצוץ האלקי מסתר
ונעלם בהם ביותר, דנה גופא הוא הוראה על גלגל שרש
מעלתו למעלה מעלה יותר, וכמשל האבן שבראש
הכתל, דכשנופל למטה הוא נופל ברחוק מן הכתל, וכן
הוא בהניצוצות דתהו שנפלו למטה יותר, הנה הניצוצות
שבנסיונות הם גבוהים ביותר ונפלו למטה יותר, דהנה
ענין הנסיון אינו כמו שארי דברים הגשמיים המתבררים,
וכמו מאכל הגשמי או שתיה גשמי שהניצוץ הוא
בהמאכל המתברר, וכאשר האדם אוכל את המאכל
ההוא על פי מצות התורה שמברך עליו תחלה וסוף,
וגוף ועצם אכילתו הוא כדבעי, הנה על ידי זה מברר
את המאכל, והינו שהברור הוא על ידי התעסקות של
האדם עם המאכל לברך עליו ולאכל אותו פראי
באכילת אדם שאוכל לשם שמים ועל ידי המאכל ההוא
מתחזק כחו, ובכח האכילה ההיא לומד ומתפלל ועוסק

עבודת כל ישראל בעקבתא דמשיחא – להתגבר על הנסיונות בדרך דחיה ובתוקף גדול,
והקב"ה נותן כח לקיום תומ"צ. אהליך יעקב – לימוד ברבים בביהכ"ס, משכנותיו
ישראל – אהבת רעים ומדות טובות.

אם בכת העצמי שבפנפוש, שהוא ענין התגלות עצם
היחידה ודבקתה של הנפש באלקות, ולזאת הנה כל
העבודה הוא לעמד בנסיון בפעל, וכמו כאשר מונעים
מללמד או להתפלל צריכים לעמד בנסיון בפעל, ולא
בדרך מלחמה, הינו לא בדרך טענה ומענה, כי אם
ללמד ולהתפלל ולהתנהג בדרך התורה ומצוה, וכל זה
בתקף גדול ובחיות פנימי שהוא תקף העצמי בלי שום
טענה ומענה כלל, שבזה דוקא מתגברים על הנסיונות,
דהנה כל ישראל מאמינים בני מאמינים באמונה
פשוטה דהוא יתברך לבדו הוא ואין זולתו, והתורה
ומצוות נצחיים הנה, ולזאת הנה בתקף זה יעמד חזק
לקיים מצוות ד' בלי להקרה אחר מדותיו יתברך, כי

ה) והנה זאת היא עבודת כל ישראל בגלות האחרון
בעקבות משיחא, לעורר את נקדחת היסודות
אשר נמצא עמק עמק בלב כל איש ישראל, ובכח עזו
גבורת נקדחת לבבו זו, יכול הוא לעמד חזק בכל תקף
עז ונגד כל מונע ומעכב מללמד את התורה ולקיים את
המצוות, ולהתגבר על הנסיון, וילמד תורה ויקיים את
המצוות מבלי לשום לב כלל אל המונעים והמעכבים,
ולא להתחשב עמם כלל וכלל, שהרי אינו דומה
להניצוץ שבדבר הגשמי שאריכים לברור על ידי
העבודה, אבל כאן הברור הוא על ידי דחיה דוקא,
והינו דההתגברות בענין הנסיונות לנצח אותם הרי אין
זה על ידי העבודה דמח ולב בתורה ותפלה בלבד, כי

חלק ב עמוד תרפא. מאמר דיבור המתחיל נתת ליראיך תשל"ו
שבעה עשר 17. ועוד.

33) ראה גם (נוסף לספר המאמרים פר"ת שבעה עשר 1) ספר
המאמרים ה'ש"ת ותש"ח שבעה עשר 14.
34) ראה גם (נוסף לספר המאמרים פר"ת שם) המשך תער"ב

12 לו כח להתגבר על כל המניעות ועפובים ולהשלים
13 הפונה העליונה, ואם פן הרי אין הדבר תלוי אלא
14 בעבודתו והתעסקותו עם עצמו, לעורר כח חלק נקדת
15 נפשו, לעמד בנפיון להתקשר בלמוד התורה וקיום
16 המצוות. וזהו "מה טובו אהליך יעקב", שהם הכתי
17 גנסיות ובתי מדרשים, דעל ידי השקידה באותיות
18 התורה בשעורי ערב ובקר ברכים דוקא, ו"משכנתיך
19 ישאל", שהם האהבת רעים וקנין המדות טובות הבא
20 מלמוד פנימיות התורה, הנה על ידי זה "נתמה ליראך
21 גם להתנוסס", לעמד חזק להתגבר על כל הנסיונות.

1 למה היתה כזאת מלפניו: תפריך דדוקא בעקבות
2 משיחא בנשמות נמוכות יהיו נסיונות גדולות כאלו,
3 אלא יודע ברור כי בו בחר הוי' להוריד נשמתו בזמן
4 זה ובמקום זה לטובתו, והוא תפריך נתן בו כח ועז
5 לעמד בנפיון, ואדרבא כחו אתו עמו לבררו ולזכרו
6 ולהוסיף אור, וכמאמר³⁵ "אין הקדוש ברוך הוא בא
7 בטרונא עם בריותיו, וכשהוא מבקש אינו מבקש אלא
8 כפי כחו, וכשהוא נותן הוא נותן כפי כחו: תפריך"³⁶,
9 הניו דכאשר האדם עושה כפי כחו, אז נותן לו הקדוש
10 ברוך הוא כפי כחו כפיכול באפן שלמעלה מן השבע,
11 ואי לזאת הרי ודאי הדבר אשר הקדוש ברוך הוא נותן

22 בעלי עסקים ממשיכים את היו"ד בעקב, יעקב, אבל זה רק אהל ארעי. אבל יושבי אהל
23 – דירת קבע, משכנותיך ישראל. בזמן הגלות – העבודה במסירות נפש, ולכן אהליך
24 יעקב הוא שווה למשכנותיך ישראל.

44 התלמידי חכמים שעוסקים תמיד בתורה בקביעות,
45 נקראת תורתם "דירת קבע". וזהו דכתיב³⁹ "ויקם עדות
46 ביצקב ותורה שם בישאל", שהתורה עצמה שהיא
47 חכמה עלאה הנקראת היכלא עלאה דקודשא בריך
48 הוא⁴⁰, שאור אין סוף ברוך הוא מתגלה שם בתמידות,
49 הוא מתגלה בבחינת ישאל, אבל עדות אינו אלא רק
50 הארה מבחינת חכמה עלאה הוא נמשך ביצקב, ולכן
51 נקראת "דירת עראי". וזהו "מה טובו אהליך יעקב",
52 דאהלי יעקב הם טובים, וכמאמר⁴¹ "אין טוב אלא
53 תורה", אבל מפל מקום הוא רק דירת עראי בלבד, אבל
54 ההתעסקות תמיד בתורה שהם משכנות ישאל הוא
55 נעלה יותר שהוא דירת קבע, ולזאת מחלקם בב'
56 מדרגות וענינים חלוקים זה מזה. אמנם כל זה הוא
57 בהעבודה דסדר והדרגה, דאז יש חלוקי מדרגות עליון
58 ותחתון, אבל כאשר העבודה בזמן הגלות הוא בהבורר
59 ניצוצות דנסיונות ובמסירות נפש, אז הנה אהלי יעקב
60 הם כמו משכנות ישאל. וזהו "מה טובו אהליך יעקב",
61 דעל ידי העבודה בבחינת "מה" ובטול היש שלו,
62 ומעורר נקדת הנהגות ועומד בנפיון, הנה אז טובו

25 ה) והנה יוכן מה שמחלק אהלי יעקב ומשכנות
26 ישאל לשני ענינים מיוחדים, דהנה³⁷ אהל
27 הוא דירת עראי ומשכן הוא דירת קבע, וביצקב אמר
28 אהל, ובישאל אמר משכן, דהנה יש ב' אפני עבודה,
29 עבודת הבעלי עסקים ועבודת יושבי אהל, כי הבעלי
30 עסקים נקראים "יעקב" שהוא יו"ד עקב³⁸, וכשם
31 שהעקב הוא סוף הגוף, כך הם לכאורה מדרגות
32 התחתונות שבקומת ישאל, לפי שטרודים תמיד
33 בפרנסתם ועבודתם ביגיעה עצומה ביגיעת נפש ויגיעת
34 בשר, אבל באמת הנה בהם ועל ידם דוקא הוא קיום
35 כל קומת ישאל, וזהו יו"ד עקב, שממשיכים היו"ד
36 שהוא נקדת הנהגות גם בהעקב, והניו דגם בהענינים
37 הפשוטים דמסחר וקנין ממשיכים מדות טובות
38 וגמילות חסדים ונתינת צדקה ואהבת רעים, וכאשר הם
39 קובעים עתים לתורה, הנה מזה נעשה נחת רוח גדול
40 למעלה מעלה עד אין סוף ברוך הוא, וכידוע ומפרסם
41 מפי ספרים ומפי סופרים במעלת הלמוד ברכים וגדל
42 הנכות של אמירת תהלים ולמוד הלכה ואגדה, ומפל
43 מקום נקרא זה "דירת עראי", אבל יושבי אהל והם

תורה להרב המגיד מט, ב. אור התורה בלק עמוד א'לו ואילך.
(38) ראה פרס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו. עץ
חיים שער ג (שער סדר אצילות למהרח"ו) פרק ב. תורה אור ריש
פרשת ויצא. ובכמה מקומות.

(39) תהלים עח, ה.

(40) וזהו חלק ב, א. נתבאר בהמשך מים רבים תרל"ו פרק
קפו ואילך.

(41) אבות פרק ו, ג.

(35) עבודה זרה ג, א. וראה מאמר דיבור המתחיל אין הקב"ה
בא בטרונא תרמ"ח (ספר המאמרים תרמ"ח עמוד קפו ואילך).
דיבור המתחיל הנ"ל תרפ"ה (ספר המאמרים תרפ"ה עמוד רנו
ואילך). [נדרס לעיל עמ' 169 ואילך] וראה ספר המאמרים תרפ"ט
עמוד 120 ואילך.

(36) ראה במדבר רבה פרשה יב, ג.

(37) בכל הבא לקמן - ראה לקוטי תורה בלק מאמר דיבור
המתחיל מה טובו פרק ה (עד, סוף עמוד ד ואילך). וראה גם אור

הוא למעלה מן הטבע, וזהו "הו" נסי", דעל ידי ברור
ניצוצי הנסיונות, הנה הו" הוא גם שלנו, שיתגלה
האמת והכל יכירו דהטבע עצמו הוא אלקות⁴³.

ר"ב וי"ג תמוז תרפ"ט.

אליך יעקב כמו משפנות ישראל. ונהה בלעם חפץ
לקלל את ישראל, וכתוב⁴² "ויחפף ה' אלקיך לך את
הקללה לברכה", שיהיו בתי פנסיות ובתי מדרשים,
והשראת השכינה בישראל, ונהני דהנהגה עם ישראל

(42) תצא כג, ו.

(43) ראה גם מאמר דיבור המתחיל שובה ישראל שבערה 31.

קונטרס טבע ולמעלה מן הטבע - משיחת חול המועד פסח
תרצ"ג.

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

לכל, וכל מי שנכח בביתו של הבעל שם טוב טעם
מסעודת אחרון של פסח.

יש על כך סיפור ארוך. בכלל היו בימי הבעל שם
טוב גם מנגדים, כידוע הפתגם, סביב הים - יבש.
וכעין הקדמה לסיפור הנה היה מנהג אצל הבעל שם
טוב, שלכבוד פסח היו קונים כלים חדשים וביניהם
גם הרבה כוסות שהיו טובלים אותם. את הכוסות
היו קוראים בשמות של תורה, רביעית-כוס וכדומה.
הבעל שם טוב היה מתבונן בכלים והיה אומר, כלי
זה להעמיד על השולחן, וכלי זה לא להעמיד על
השולחן, ולא אמר טעמים על כך.

פעם אחת אירע שב"סעודת משיח" אחרון של
פסח הורה הבעל שם טוב להוריד כוס מהשולחן,
מפני שלא טבלו אותה. לסעודת אחרון של פסח הרי
היו מגיעים כסדר אנשים חדשים וכל אחד טעם
משהו, נכנס אחד וביקש: תנו גם לי לטעום משהו,
והמסובים ענו לו שאין כוס. בראותו את הכוס
שהניחו בצד, אמר אותו אורח: הרי עומדת כאן כוס
ריקה. ענו לו המסובים, שכוס זו לא נטבלה. נענה
האורח ואמר: אין הדבר משנה. מששמע הבעל שם
טוב דברי האורח, אמר: הוא גילה זאת על עצמו.
אותו יהודי נעשה לאחר מכן בעל-תשובה גמור.
כעבור זמן נודע שילדיו מלפני אירוע זה נולדו שלא
בטהרה.

בסיפור זה ישנה אריכות, אלא כאן סיפרתי
בקיצור.

"סעודת משיח" היא באחרון של פסח, שכן
באחרון של פסח מאיר גילוי הארת משיח צדקנו.
ד. בימי רבנו הזקן היתה פעם שנה רעה ר"ל.
- במשנה⁴ ישנה מחלוקת, מתי נקרא דבר, מאן-

א. (כשישבו לאכול סעודת יום טוב, היה דוחק
במצות שלימות עבור כל המסובים והתחילו לחפש
ולדקדק שיהיו המצות שלימות דוקא, ואמר על זה
כ"ק אדמו"ר:)

האמת היא, שעיקר השלימות היא בשבורות
דוקא, וד"ל.

ב. בגמרא ובמדרש¹ מובא סיפור מרבי עקיבא,
שפעם לא רצה לעלות לקרוא בתורה בציבור, כי לא
סידר את הפרשה מקודם פעמיים, שלש פעמים.
לכאורה קשה, הרי כתוב² איה סופר איזה שוקל,
שרז"ל אומרים על כך³ שהיו סופרים כל האותיות
שבתורה. ובכן, אם הם היו כל כך בקיאים בתורה,
מדוע, איפוא, לא רצה ר' עקיבא לקרוא בתורה
ברבים? אלא התירוץ הוא מפני שזה לא אדעתי. אך
עדיין לא מוחזק, אם הם היו בקיאים כל כך, מדוע
אכן זה לא אדעתי?

הרי, כשצריכים לקרוא או לומר דבר ברבים,
צריכים להיות מוכנים לכך, שלא יטעו, ובמיוחד
בדבר הנוגע למספר של דורות או למספר של שנים.
אני אומר זאת לגבי מה שאתמול בלילה בסעודה
לא מסרו בדיוק באיזו שנה ראה רבנו הזקן את
הרוזינאי. באמת זה אירע שנה לפני הסתלקות הרב
מברדיצ'וב, בשנת תרס"ח-ס"ט. בהתאם לכך נולד
הרוזינאי בשנת תקנ"ב-נ"ג.

ג. הבעל שם טוב קרא לסעודת אחרון של פסח
"סעודת משיח". כשם שישנם שמות לסעודות שבת
ויום-טוב, עתיקא קדישא, זעיר אנפין וכו', כך קראו
אצל הבעל שם טוב לסעודת יום אחרון של פסח
"סעודת משיח".

באותה סעודה היה המנהג, שהדלת היתה פתוחה

(3) חגיגה טו, ב. קידושין ל, א.
(4) תענית פ"ג מ"ד.

(1) תנחומא פ' יתרו עה"פ וידבר אלקים. ראה גם שמות רבה ר"פ
תשא.
(2) ישעיה לג, יח.

והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק החל לומר⁷:
 "לא ברצוננו יצאנו מארץ ישראל ולא ברצוננו
 נשוב לארצנו הקדושה. אבינו מלכנו הגלה אותנו
 משם והוא יחזיר אותנו לשם. אך צריכים לומר לעין
 כל, שרק הגופים שלנו הם בגלות, אבל לא הנשמות
 והנפשות".
 דבריו החמורים של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
 עשו רושם חזק. באסיפה נכחו שני נציגים מהמלוכה.
 האחד היה משומד והשני פרופסור ללשונות המזרח
 באקדמיה והבין שפת האידיש, והם רשמו כל מה
 שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר. לאחר מכן אסרו
 את הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק... ובעיקר סבלו
 היהודים החרדים.
 מאוחר יותר בשנת עת"ר רצתה המלוכה הרוסית
 לחדש את הגזירה האמורה, ורצתה לוותר שלא
 יצטרכו להזדקק ל"רבנים מטעם", אלא שהרבנים
 בעצמם יהיו מלומדים. כל הרבנים כמעט ורצו
 להסכים לכך באמרם מתוך יאוש: מה לעשות. אמר
 אז הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: זה לא יהיה. למרות
 שבין ה"רבנים מטעם" ישנם כאלה שיודעים ללמוד,
 ובניניהם גם כמה יראים, סבר הוד כ"ק אאמו"ר
 הרה"ק שבענין של השתדלות כשצריכים לדבר
 למלכות או בענין של רישום - זה שייך לרב מטעם,
 אבל בשאלה של "שולחן ערוך" צריכים ללכת אל
 הרב, ישנו אמנם "שולחן ערוך", אך צריך להיות
 "שולחן ערוך" חי, וזהו הרב.
 המיניסטר לאותם ענינים היה אז סטאליפין. הוא
 היה רשע גדול, וכשהגיע אליו משלחת של רבנים,
 לא רצה, מצד רשעותו, להסתכל בפניהם. אף על פי
 כן לפי ערך רשעותו לא הרע כל כך ליהודים. בחרו
 אז בועד של שבעה רבנים, והוא ביקש משר הפלך,
 שאת הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ואת הרה"ג ר' חיים
 מבריסק לא יבחרו באותו ועד. אך שר הפלך ענה לו
 שזה לא יכול להיות, ושניהם נבחרו בועד השבעה.
 נוסף על ועד מצומצם זה של שבעה, היה גם ועד רחב
 יותר של הרבה רבנים.
 בועד השבעה היו אבירי לב וגדולי דעה, שכאשר
 היו זקוקים לכך היו עומדים על דעותיהם בכל
 תוקף. למרות שבעצם היו שבורי לב בשעת נטילת
 ידיים לסעודה כמו הצדיק הגדול ביותר ביום כיפור
 למנחה, אך כשהיו זקוקים לכך היו עומדים בתוקף
 גדול.

דאמר אחד אומר כשמתים שלשה אנשים ביום אחד
 - זה נקרא דבר, כל-שכן כעת שאלפים מתים⁵. זהו
 מאמר המוסגר.
 אמר אז רבנו הזקן, שראשי התיבות של שם
 ברכת הנותן ליעף כח הוא אותו ר"ת של הודו לה'
 כי, והפירוש הוא, כדי שיהיה טוב לעולם, שיומשך
 טוב לעולם הגשמי הרי זה על ידי חסדו, חסדו
 העצמי, ורבנו הזקן אמר אז חסידות על הפסוק⁶ הודו
 לה' כי טוב.
 היום גם כן צריך להימשך הנותן ליעף כח, החסד
 העצמי, שנוכל לעבור ושישמענו חבלי משיח, ואשר
 בקרוב נזכה לגאולה השלימה על ידי משיח צדקנו
 במהרה בימינו אמן.
 ה. הפוגרומים ברוסיה בשנת תרס"ו היו תשובת
 המלכות הרשעה על המרדה של שנת תרס"ה.
 באסיפת הרבנים שנערכה בוילנה בשנת תרס"ה,
 ממנה דרשה הממשלה שהרבנים יחליטו שהרבנים
 והמלומדים יהיו מלומדים בלימודי חול עד למדה
 מסויימת, ואמר אז הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: יהיה
 מה שיהיה, אך זה לא יהיה.
 באותה אסיפה היה היושב-ראש הרה"ג ר'
 טעבעלע קצנלנבויגן, כן היה שם הרה"ג ר' דוד
 מקארלין. באמצע האסיפה שאלו את הוד כ"ק
 אאמו"ר הרה"ק, אם הוא רוצה לומר משהו, וענה:
 עדיין לא. שאלו גם את ר' חיים מבריסק אם הוא
 רוצה לומר משהו, והוא גם כן ענה שעדיין לא. הוד
 כ"ק אאמו"ר הרה"ק ביקש אז את ר' חיים מבריסק,
 שהרבנים הקשישים יכתבו בסמיכות לרבנים שהם
 נותנים, שהנסמך הוא ירא שמים באמת. ר' חיים
 מבריסק כתב אז מכתב אל הרה"ג ר' חיים עוזר
 גרודזנסקי, לדקדק בנתינת סמיכות לרבנים צעירים
 בנוגע ליראת שמים.
 לפני נעילת האסיפה ביקשו שוב את הוד כ"ק
 אאמו"ר הרה"ק לומר משהו, אך הוא מיאן. שאלו אז
 שוב את ר' חיים מבריסק אם הוא רוצה לומר משהו
 והוא גם כן מיאן. - ר' חיים מבריסק לא היה מסודר
 בזוה. למרות שבעצם היה מסודר בעניניו, אך בענין
 שמירת סדר האסיפה לא היה שם לב לכך, ואם רצה
 היה מדבר בכל זמן. -
 כשראה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שגם ר' חיים
 אינו רוצה לדבר, אמר: כיוון שהרב מבריסק אינו
 רוצה לדבר - אדבר אני.

(7) ראה גם קונטרס יד בתחילתו. התמים ח"א ע"ד.

(5) משך זמן אחר שיתחזה, נודע שאז אירע המרד בגיטו ורשה.

(6) תהלים קלו, א.

30 מוטבע בטבע בני אדם להעיר באמצע הלילה אדם
31 הישן בבית שנפלה בו שריפה.
32 כעת משתוללת שריפה ר"ל, בוערת אש וצריכים
33 להעיר את הנרדמים. יש לצאת לרחוב וללכת מבית
34 לבית לעורר על נתינת הילדים בחדרים, בתלמודי
35 תורה כשרים - בהם מלמדים את הילדים יהדות,
36 עשיית ברכה, - ובישיבות, אינני מתכוון ל"תומכי
37 תמימים" דוקא, אלא לישיבות בכלל. בזמן בית
38 המקדש היתה העבודה בבית המקדש, ומשחרב בית
39 המקדש העבודה היא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות,
40 וכעת העבודה ביחוד היא לצאת לרחוב ולעורר על
41 חיזוק היהדות בכלל ובפרט במה שנוגע בנפש ממש.
42 ז. ישנה התבטאות ב"שולחן ערוך" רבנו הזקן⁸:
43 ירא שמים וכל החיל אשר נגע ה' בלבנו. לכאורה הרי
44 זה כפל לשון, אלא הענין הוא, יש ירא שמים ויש
45 איש חיל. יכולים להיות ירא שמים, אדם שלומד,
46 מתפלל, אך לא לעשות שום דבר ברחוב. איש חיל
47 משמעו, שעוסק גם ברחוב, וזאת מפני שיראת ה'
48 נוגעת בפנימיות לבנו. חיל בגימטריא מ"ח, כלומר,
49 שהוא עוסק במ"ח הצירופים האחרונים של שם
50 אלקים, באדמת בני ח"ם⁹.
51 קיים "מחנה ישראל". אנשי הפקר לא צריכים
52 כאן. צריכים לעשות, לצאת לרחוב ולבקש יהודים:
53 עשו תשובה, ריחמו על עצמכם. המצב קשה ומר
54 מאד, הטבה לא נראית.
55 בעבר היה בתחילה הפרט ולאחר מכן הכלל,
56 ואילו כעת, נוגע בתחילה הכלל ולאחר מכן הפרט.
57 לא יודעים כלל עד כמה נוגעת כעת תפלה יהודית,
58 אמן יהא שמ' רבא, מיליוני מלאכים מחכים לתפלה
59 יהודית, לאמן יהא שמ' רבא - להביא לרבש"ע.

סעודת יום אחרון של פסח

1 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר אז: למרות שהמן
2 לא קיים יותר, אבל מחשבת המן עדיין נשארה,
3 ימ"ש. לאחר מכן איימו נציגי השלטון, שאם הרבנים
4 לא יוותרו, הם כבר הכינו מאה ושניים פוגרומים
5 בערי ישראל. ועל כך ענה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק:
6 מכך אין אנו מפחדים כלל, כיוון שאין על כך הגזירה
7 העליונה ח"ו.
8 - כעת כן ישנה הגזירה העליונה, מאמר המוסגר.
9 -
10 אז סידרו ועדות בהרבה ערי ישראל, לשמור
11 ולהשתדל במקומות הנכונים ולהודיע במקומות
12 הנחוצים על המצב. את הוועדות כינו ועדות "מכבי
13 אש", כדי שלא יפול חשד עליהם מצד הממשלה.
14 ו. בהפסרת היום ישנה התבטאות מכאיבה.
15 לאחר שהוא מונה אשור, מצרים, פתרוס ומדינות
16 אחרות, כתוב גם איי הים. כל הצרות של בני ישראל
17 עד עתה היו במדינות היבשה, כמו האינקוויזיציה
18 הספרדית ובאירופה בכלל, אבל לא באיי הים. כעת
19 זה כבר עומד להגיע לאיי הים. באירופה כבר נשפך
20 הרבה דם יהודי, אין בה פינה אחת שלא נשפך בה
21 הרבה דם יהודי, וכעת זה כבר עומד להגיע לאיי הים.
22 המצב מר מאד, זה אמנם הזמן של ישועה קרובה
23 לבוא, אך בינתיים - קשה מאד לדבר, אלא
24 שמוכרחים לומר את האמת - הנה לעת עתה ר"ל
25 צרה קרובה לבוא, והדבר תלוי בנו, לעשות מ"צרה"
26 - "צהר", ושיתחיל להיות אור.
27 צריכים לחמם את הרחוב הקר ולהאיר את
28 החושך. להעיר בן אדם הישן בלילה בבנין שפרצה בו
29 שריפה, אין זה גמילות חסד, כ"ראם חוב, שהרי כך

(9) נתבאר בהוספות לתורה אור.

(8) אור"ח פ"א ס"ב. ועי' סידור הערה קודם תיקון חצות.

אגרות קודש

6 זה הי' מסוגל בעזה"י. אמנם עיקר השאלה הוא אם תנאי
7 המקום מתאימים לזה, ואת זה יוכלו לדעת היושבים על
8 אתר. בכל אופן צריך לחפש אחר פרנסה בכל מה דאפשר,
9 והשייט יזמין לו פרנסתו בריוח ובמנוחה בגו"ר.
10 בשם [כ"ק אדמו"ר שליט"א]

אג"ק מוהרי"צ כרך יז

1 [גי תמוז תרצ"ה]

2 ר"א שי קאראסיק

3 במענה על מכתבו על אודות שאלתו בענין פרנסתו,
4 בודאי טוב הי' הדבר כי יעזור לו השייט פרנסה באהלה
5 של תורה, וישתדל בזה, ובלי ספק דכאשר יתן עצמו על

פרשת שלח

יג * וידבר יהוה אל־משה לאמר: ד שלח־לך אנשים ויתרו את־ארץ כנען אשר־אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבתיו תשלחו כל גשיא בהם: ג וישלח אתם משה ממדבר פארן על־פי יהוה כלם אנשים ראשי בני־ישראל המה: (ל) ד ואלה שמותם למטה ראובן שמוע בן־זפור: ה למטה שמעון שפט בן־חורי: ו למטה יהודה כלב בן־יפנה: ז למטה יששכר יגאל בן־יוסף: ח למטה אפרים הושע בן־נון: ט למטה בנימין פלטי בן־רפוא: י למטה זבולן גדיאל בן־סודי: יא למטה יוסף למטה מנשה גדי בן־סוסי: יב למטה דן עמיאל בן־גמלי: יג למטה אשר סתור בן־מיקאל: יד למטה נפתלי נחבי בן־נפסי: טו למטה גד גואל בן־מכי: טז אלה שמות האנשים אשר שלח משה לתור את־הארץ ויקרא משה להושע בן־נון יהושע: (ישראל) ז וישלח אתם משה לתור את־ארץ כנען ויאמר אלהם עלו זה בגב ועליהם את־ההר: ח וראיתם את־הארץ מה היא ואת־העם הישב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אמרוב: ט ומה הארץ אשר־הוא יושב בה המוכה הוא אמרעה ומה הערים אשר־הוא יושב בהנה תבמחנים אם במבצרים: י ומה הארץ השמנה היא אם־רזה היש־בה עץ אם־אין והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ והימים ימי בכורי ענבים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת מוצש"ק ש"פ שלח תשל"ח)

והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (יג, כ)

המשמעות של לקיחת הפירות היא - הפיכת פרוחיה של ארץ כנען, שמעשיה משחתים ומקלקלים מכל האמות, לפרות השניכים לעם היהודי. כן שששיאי ישראל יתחזקו ויקחו מפרי הארץ - יש, אפוא, משום 'פתיחת הצנור' לכבוש הארץ על ידי בני ישראל והפיכתה לארץ קדושה וטהרה.

שני כא ויעלו ויתרו את־הארץ ממדבר־צן עד רחב לבא חמת: ב ויעלו בגב יבא עד־חברון ושם אחימן ששי ותלמי ילדי הענק וחברון שבע שנים נבנתה לפני צען מצרים: ג ויבאו עד־נחל אשכול ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וישאחו במוט בשנים ומן־הרמנים ומן־התאנים: ד למקום ההוא קרא נחל אשכול על אדות האשכול אשר־כרתו משם בני ישראל: ה וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום: ו וילכו ויבאו אל־משה ואל־אהרן ואל־כל־עדת בני־ישראל אל־מדבר פארן קדשה וישבו אתם דבר ואת־כל־העדה ויראום את־פרי הארץ: ז ויספרו־לו ויאמרו פֶּאֶנוּ אֶל־הָאָרֶץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש הוא וזה פריה: ח אפס פירעו העם הישב בארץ והערים בצרות גדלת מאד וגם ילדי הענק ראינו שם: ט עמלק יושב בארץ הנגב והחתי והיבוסי והאמרי יושב בהר והכנעני יושב על־הים ועל יד הירדן: י ויהם כלב את־העם אל־משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אתה פרי־כול נוכל לה: יא והאנשים אשר־עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל־העם כי־חזק הוא ממנו: יב ויצאו דבת הארץ אשר תרו אתה אל־בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה ארץ אכלת יושביה הוא וכל־העם אשר־ראינו בתוכה אנשי מדות: יג ושם ראינו את־הנפילים בני ענק מן־הנפילים וגהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם: יד * ותשא כל־העדה ויתנו את־קולם ויכפו העם בלילה ההוא: טו וילנו על־משה ועל־אהרן כל בני ישראל ויאמרו אלהם כל־העדה לו־מתנו בארץ מצרים או במדבר הזה לו־מתנו: ז ולמה יהוה מביא אתנו

הָזֶה כָּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ
אֶת־שִׁמְעוֹן לֵאמֹר: ^א מִבִּלְתִּי יִכְלֹת יְהוָה לְהַבִּיאַ
אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם
וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר: ^ב וַעֲתָה יִגְדֵּל־נָא כַחַ אֲדֹנִי
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּרְתָּ לֵאמֹר: ^ג יְהוָה אֲרֹךְ אַפָּיִם וְרַב־
חֶסֶד נָשָׂא עֹון וּפָשַׁע וְנָקָה לֹא יִנָּקֶה פֶקֶד עֹון
אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל־רִבְעִים:
^ד סִלַּח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כַּגִּדֹל חֶסֶדְךָ וְכַאֲשֶׁר
נִשְׁאַתָּה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הַנֶּה: ^ה וַיֹּאמֶר
יְהוָה סִלַּחְתִּי כְּדִבְרְךָ: ^ו וְאֹלָם חִי־אֲנִי וַיִּמְלֹא
כְבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ: ^ז כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים
הָרְאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֲתֹתִי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי
בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיִּנָּסוּ אֹתִי זֶה עֲשׂוֹר פְּעָמִים
וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: ^ח אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתָם וְכָל־מִנְאֲצִי לֹא יִרְאוּהָ:
^ט וְעַבְדִּי כָלֵב עֲקֵב הִיָּתָה רוּחַ אֲחֵרֶת עָמֹ
וַיִּמְלֹא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָא
שָׁמָּה וְזָרְעוּ יוֹרְשֶׁנָּה: ^י וְהַעֲמַלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי יֹשְׁבֵי
בְּעֵמֶק מִחֵר פָּנּוּ וַיִּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ
יַם־סוּף: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים מזלזקט ג עמ' שצו)

ועתה יגדל נא כח אדני (יד, יז)

אמרו ב'ל', שהקב"ה אמר למשה: הנה לך לעזרני, מיך
אמר לו: ועתה יגדל גוי. ומבאר בחסידות, שעל ידי עבודה
פועלים הגדלה בכחינת 'כח אדני', היינו שהעבודה היא
'צריך גבורה'. דהנה כתיב למעשה ידיך תכסף, "תכסף"
מלשון תענוג, וכיון שתענוג תמידי אינו תענוג, לכן רק על
ידי עבודה בכח עצמו, שהוא חדוש, נעשה אמתית התענוג
למעלה.

רביעי כו וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר:
^א עד־מתי לעדה הרעה הזאת אשר המה
מלינים עלי את־תִּלְלוֹת בני ישראל אשר המה
מלינים עלי שמעתי: ^ב אמר אלהם חִי־אֲנִי
נָא־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנִי כֵן

אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְנַפֵּל בַּחֶרֶב נַשְׁיָנוּ וְנַפְּנוּ יְהוּ
לְבָז הָלֹא טוֹב לָנוּ שׁוֹב מִצְרִימָה: ^ג וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
אֶל־אֶחָיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשְׁוֹבָה מִצְרִימָה: ^ד וַיִּפֹּל
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָל־קְהֵל עַדֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ^ה וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוּן וְכָלֵב בֶּן־יִפְתָּה מִן־
הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ בְּגִדֵיהֶם: ^ו וַיֹּאמְרוּ אֶל־
כָּל־עַדֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ
בָּהּ לְתוֹר אֲתָה טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם א עמ' 103)

ויחם כלב את העם אל משה (יג, לו)

יש לשאל, הרי המרגלים השיבו על שאלותיו של משה,
וימה ראה כלב שהשתיקם. ויש לומר, דהנה משה דרש מהם
לחקר אודות המלחמה והפבוש ("הַחֶזֶק הוּא"), ואחר־כֵּן
אודות הרוח והשָׁכָר ("הַשְּׂמִנָה הִיא"), אף המרגלים שנו את
הסדר והקדימו את השָׁכָר ("זֶבֶת חֵלֶב וּדְבַשׁ"). ומפנין
ששמו את הדגש על השָׁכָר, עבודה על־מִנַּת לַקְבֵּל פָּרָס -
עמד כלב והשתיקם.

שלישי ^ה אם־חפץ בנו יהוה והביא אתנו אל־
הָאָרֶץ הַזֹּאת וְנִתְּנָה לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הוּא זֹכֶת
חֵלֶב וּדְבַשׁ: ^א אֵךְ בִּיהוָה אֶל־תִּמְרְדוּ וְאַתֶּם
אֶל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחֲמֹנוּ הֵם סָר
צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַיְהִיָּה אִתָּנוּ אֶל־תִּירָאִים:
^ב וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעֵדָה לְרָגוֹם אֹתָם בְּאֲבָנִים וּכְבוֹד
יְהוָה נִרְאָה בְּאַהֲל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **פ**
^א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָּה יִנְאַצְנִי הָעָם
הַזֶּה וְעַד־אָנָּה לֹא־יֵאֱמִינוּ בִּי בְּכָל־הָאֲתוֹת אֲשֶׁר
עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ: ^ב אֲפָנוּ בַּדֶּבַר וְאוֹרְשָׁנוּ וְאַעֲשֶׂה
אִתְּךָ לְגוֹי־גְדוֹל וְעַצוֹם מִמֶּנּוּ: ^ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה וּשְׁמָעוּ מִצְוִים פִּי־הָעֵלִית בְּכַחֲךָ
אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ: ^ד וַאֲמָרוּ אֶל־יֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אָתָּה יְהוָה בְּקִרְבֵּי הָעָם
הַזֶּה אֲשֶׁר־עֵין בְּעֵין נִרְאָה ^ה אֲתָה יְהוָה וְעַנְנְךָ
עִמָּךְ עֲלֵיהֶם וּבַעֲמֹד עֹון אָתָּה הַלֹּךְ לִפְנֵיהֶם
וְיֹמָם וּבַעֲמֹד אֵשׁ לַיְלָה: ^ו וְהִמַּתָּה אֶת־הָעָם

אֶעֱשֶׂה לָכֶם: ^אבַּמִּדְבָּר הִזָּה יִפְּלוּ פְּגִרְכֶם
וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מַסְפְּרָכֶם מִבֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה
וְמַעֲלָה אֲשֶׁר הִלִּינְתֶם עָלַי: ^באִם־אַתֶּם תִּבְּאוּ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדִי לְשַׁבֵּן אֶתְכֶם
בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יִפְתָּה וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן:
^גוְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לָבוֹ יִהְיֶה וְהִבִּיאתִי
אֹתָם וַיֵּדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מֵאִסְתֶּם בָּהּ:
^דוּפְגִירְכֶם אִתָּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה: ^הוּבְנֵיכֶם
יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנִשְׂאוּ אֶת־
זְנוּתֵיכֶם עִדְתָם פְּגִירְכֶם בַּמִּדְבָּר: ^ובַּמַּסְפָּר
הַיָּמִים אֲשֶׁר־תֵּרַתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם
לְשָׁנָה יוֹם לְשָׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים
שָׁנָה וַיֵּדַעְתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי: ^זאֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי
אִם־לֹא וְזֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת
הַנוֹעֲדִים עָלַי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתְּמוּ וְשֵׁם יִמָּתוּ:
^חוְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ
וַיָּשָׁבוּ כְּתִיב וַיִּלְוּ קָרִי וַיִּלְוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה
לְהוֹצִיא דָבָה עַל־הָאָרֶץ: ^טוַיָּמָתוּ הָאֲנָשִׁים
מוֹצְאֵי דַבַּר־הָאָרֶץ רָעָה בַּמּוֹפֵת לִפְנֵי יְהוָה:
^יוְיִהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יִפְתָּה חָיו מִן־הָאֲנָשִׁים
הָהֵם הַחֲלָקִים לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ: ^{יא}וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה
אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּתְּאֲבָלוּ הָעָם מְאֹד: ^{יב}וַיִּשְׁכְּמוּ בַּבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ
אֶל־רֹאשֵׁי־הָהָר לֵאמֹר הֲנֵנוּ וְעַלִּינוּ אֶל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר־אָמַר יְהוָה כִּי חֲמָאנוּ: ^{יג}וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לָמָּה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא
תַּצְלַח: ^{יד}אֲלֵתְעַלּוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא
תִּנְגַּפוּ לִפְנֵי אֵיבֵיכֶם: ^{טו}כִּי הָעַמְלָקִי וְהַכְּנֻעִי שָׁם
לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בְּחֶרֶב כִּי־עַל־כֵּן שִׁבְתֶּם
מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה יְהוָה עִמָּכֶם: ^{טז}וַיַּעֲפְלוּ
לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וְאַרְוֶן בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה
לֹא־מָשׂוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה: ^{יז}וַיֵּרֶד הָעַמְלָקִי

וְהַכְּנֻעִי הַיֹּשֵׁב בְּהָר הַהוּא וַיָּכּוּם וַיַּכְתּוּם עַד־
הַחֲרָמָה: ^{יח}כִּי מֹשֶׁה וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: ^{יט}דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי
תִבְּאוּ אֶל־אָרֶץ מוֹשְׁבֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם:
^כוַעֲשִׂיתֶם אִשָּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹזֵבָה לְפָלֵא־גִידֹר
אוֹ בְּגִדָּה אוֹ בַּמַּעֲדִיכֶם לַעֲשׂוֹת רִיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה מִן־הַבֶּקֶר אוֹ מִן־הָצֶאֱזָן: ^{כא}וְהִקְרִיב
הַמִּקְרִיב קֶרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עֲשָׂרוֹן בָּלוּל
בְּרִבְעִית הַחֵין שָׁמֶן: ^{כב}וַיֵּין לְנֶסֶךְ רִבְעִית הַחֵין
תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוֹ לֹזֶבֶת לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד: ^{כג}אוֹ
לֵאֵיל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֲשָׂרִים בָּלוּלָה
בְּשָׁמֶן שְׁלֹשִׁית הַחֵין: ^{כד}וַיֵּין לְנֶסֶךְ שְׁלֹשִׁית הַחֵין
תִּקְרִיב רִיח־נִיחֹחַ לַיהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות לג עמ' 85)

עד מתי לעדה הרעה הזאת (י, כז)

וַיֵּלֶךְ לְמַדְּוּ מִכָּאן שֶׁעֲשָׂה מִיִּשְׂרָאֵל נִקְרָאִים 'עֵדָה'.
וְקִשָּׁה, מִדּוּעַ נִלְמַד דִּין זֶה מֵ'עֵדָה' רָעָה דּוֹקָא. וַיֵּשׁ לִזְמַר,
שְׂבֻחָה נִרְמָז שְׁחָטָה הַמִּרְגָּלִים לֹא הָיָה חָטָא בַּמּוֹכֵן הַפְּשׁוּט,
אַל־א שְׁטוּת – הֵם חָשְׁבוּ שְׂבֻדִּי לְהַגִּיעַ לְדַבְּקוֹת בָּהּ, וַיֵּשׁ
לְהַתְּבַדֵּד בַּמִּדְבָּר, וְלֹא לְהַכְנִס לְאָרֶץ וּלְהַתְּעַסֵּק עִם גִּשְׁמִיּוֹת
הָעוֹלָם. אֵלֶּה שְׁמַעֲד גִּדֹּל מַעֲלָתָם וְדַבְּרָתָם בְּעִבּוּדֵי ה', הִרְי
זֶה חָטָא גִּדֹּל וְחָמוּר.

חמישי ח וכי־תעשה בן־בקר עֹלָה אוֹזֵבָה לְפָלֵא־
גִידֹר אוֹ־שְׁלָמִים לַיהוָה: ^אוְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבֶּקֶר
מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֲשָׂרִים בָּלוּל בְּשָׁמֶן חֲצִי
הַחֵין: ^בוַיֵּין תִּקְרִיב לְנֶסֶךְ חֲצִי הַחֵין אִשָּׁה רִיח־
נִיחֹחַ לַיהוָה: ^גכִּכָּה יַעֲשֶׂה לְשׂוֹר הָאֶחָד אוֹ
לֵאֵיל הָאֶחָד אוֹ־לִשָּׁה בְּכָשִׁים אוֹ בַּעֲזִים:
^דבַּמַּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כִכָּה תַעֲשׂוּ לְאֶחָד
בַּמַּסְפָּר: ^הכִּלִּי־הָאֹרֶחַ יַעֲשֶׂה־כִכָּה אֶת־אֵלֶּה
לְהִקְרִיב אִשָּׁה רִיח־נִיחֹחַ לַיהוָה: ^ווְכִי־יִגֹּר
אַתֶּם גָּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וַעֲשֶׂה
אִשָּׁה רִיח־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה:
^זחֲקֹהֵל חֲקָה אַחַת לָכֶם וְלֹגֶר הָהָר חֲקַת עוֹלָם

גם האמונה שכווכבים ומזלות אינם רק כגרון ביד החוצב בו, אלא הם בעלי שליטה והשפעה עצמית. ומצות חלה מבטלת אמונה זו, שהרי האדם המקים את המצוה מצהיר בכך שפעה זו, שקבל באמצעות כחות הטבע, באה בעצם מהקב"ה.

שביעי כו ואם־נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת־שנתה לחטאת: כח וכפר הכהן על־הנפש השוגגת בחטאה בשגגה לפני יהוה לכפר עליו ונסלח לו: כט האזרח בבני ישראל ולגר הגר בתוכם תורה אחת יהיה לכם לעשה בשגגה: לו והנפש אשר־תעשה א ביד רמה מן־האזרח ומן־הגר את־יהוה הוא מגדף ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמה: לא כי דבר־יהוה בזה ואת־מצותו הפר הכרת א תפרת הנפש ההוא עונה בה: פ ויהיו בני־ישראל במדבר וימצאו איש מקשש עצים ביום השבת: ז ויקריבו אותו המצאים אותו מקשש עצים אל־משה ואל־אהרן ואל פל־העדה: ח ויניחו אותו במשמר כי לא פרש מה־יעשה לו: ט ויאמר יהוה אל־משה מות יומת האיש רגום אותו באבנים פל־העדה מחוץ למחנה: י ויצאו אותו פל־העדה אל־מחוץ למחנה וירגמו אותו באבנים וימת כאשר צוה יהוה את־משה: פא ויאמר יהוה אל־משה לאמר: לא דבר אל־בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על־כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על־ציצת הכנף פתיל תכלת: לא ויהיה לכם לציצת וראיתם אותו וזכרתם את־כל־מצות יהוה ועשיתם אתם ולא־תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר־אתם זנים אחריהם: ב למען תזכרו ועשיתם את־כל־מצותי והייתם קדשים לאלהיכם: בא אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יהוה אלהיכם: פפפ

לְדִרְתִּיכֶם כָּכֶם בְּגֵר יִהְיֶה לְפָנַי יְהוָה: טו תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלֹגֵר הַגֵּר אִתְּכֶם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ שלח תשמ"א)

וכי יגור אתכם גר . . . ולגר הגר אתכם (טו, יד-טז) בכל פסוק יש חדוש. וכי יגור - בפרשת נסכים "בשר להם שיכנסו לארץ", כי בני ישראל הצטערו מכך שנאמר להם לאחר חטא המרגלים שלא יכנסו לארץ; ומפיון שצער זה היה גם לגרים שהיו בשעת חטא זה, חל הצווי גם על גר. הקהל - לא רק בנסכים, אלא אף בכל המצות. חקת עולם - גם במצוות שנצטוו לדורות. תורה אחת - לא רק בתקנים, אלא גם בעדות ובמשפטים.

שישי יו וידבר יהוה אל־משה לאמר: יא דבר אל־בני ישראל ואמרת אלהם בבאכם אל־הארץ אשר אני מביא אתכם שמה: יב והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה ליהוה: יג ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה בתרומת גרן בן תרימו אתה: יד מראשית ערסתיכם תתנו ליהוה תרומה לדרתיכם: טו וכי תשגו ולא תעשו את כל־המצות האלה אשר־דבר יהוה אל־משה: טז את פל־אשר צוה יהוה אליכם ביד־משה מן־היום אשר צוה יהוה והלאה לדרתיכם: טז והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל־העדה פר בן־בקר אחד לעלה לריח ניחח ליהוה ומנחתו ונסכו פמשפט ושעיר־עזים אחד לחטת: כח וכפר הכהן על־פל־עדת בני ישראל ונסלח לכל־עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל־העם בשגגה: טז

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 183)

ראשית ערסתיכם חלה תרימו תרומה (טו, כ) איתא במדרש, שכל המקום מצות חלה כאלו בשל עבודה־גרה. ויש לבאר, דהנה חטא של עבודה־גרה הוא

חצי קריש

וַתַּגְדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹהָ רַבָּא. אַמֵּן בְּעֶלְמָא דִּי בְרָא כְרַעוּתָהּ
וַיִּמְלִיד מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוּרְקָנָהּ וַיַּקְרֵב מְשִׁיחָהּ.
אַמֵּן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֶלְמָא
וּבְזִמְנָן קָרִיב וְאַמְרוּ אָמֵן: אַמֵּן יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמֵינָא.
עַלְמֵינָא. יְהִיבְרִי: יְהִי שְׁמוֹהָ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמֵינָא.
יְהִיבְרִי, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר,
וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְחַלֵּל, שְׁמוֹהָ דְקֻדְשָׁא בְּרִידָא הוּא. אַמֵּן לְעָלְמָא מִן
כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְאַמִּין
בְּעֶלְמָא, וְאַמְרוּ אָמֵן: אַמֵּן

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת שלח, תשי"ג)

בְּסִינֵי פְרַשְׁת צִיצִית, נֶאֱמָר: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". עֲלוּל אָדָם לַעֲשׂוֹת "חֻשְׁבוֹן",
שֶׁדֶרֶךְ הַתּוֹרָה הִיא הַפּוּקָה שֶׁל דֶּרֶךְ הָעוֹלָם: הוּא נִדְרָשׁ
לְשִׁמּוֹר שְׁבֶת יוֹם-טוֹב, וְעוֹד לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם מַחֵל עַל
הַקֹּדֶשׁ, לְמִרוֹת שֵׁישׁ לוֹ מִתְחַרִּים גּוֹיִים, וְלַהֲבִדִּיל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
שֶׁאֵינֶם שׁוֹמְרֵי שְׁבֶת. הוּא נִדְרָשׁ מִיֵּד בְּקוֹמוֹ מִשְׁנֵתוֹ לְהִתְפַּלֵּל,
וְאַחֲרֵיכֶן לְלַמֵּד, וְרַק לְאַחֵר מִפֶּן - לְהִתְפַּנּוֹת לְמִסְתָּרוֹ.
וּבְהִיוֹתוֹ שָׁקוּעַ כְּכֹר בְּעֶסֶק, הוּא נִדְרָשׁ, בְּעֶצֶם הַיּוֹם, בְּעֶצְמוֹ
שֶׁל מִסְתָּר, לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה - שְׁנֵהוּ הָרִי גִדֵּל הַחֲבִיבוֹת שֶׁל
תְּפִלַּת מִנְחָה. בְּעָרֵב, עָלָיו שׁוֹב לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עֶרְבִית וְלִקְרֹא

קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה. כֵּן הוּא נִדְרָשׁ לְזִהְרִיּוֹת בְּגָנְכָה,
גְּזֵלָה, אֻנְיָאָה וְהַשְׁגָּת גְּבוּל - וְלַהֲפֹךְ מִדְּרָכֵי הַמִּסְתָּר, צִפָּה
הָרִי הַשְׂאֵלָה: אֵיךְ יָכוֹל הוּא לְהִתְנַהֵג עַל-פִּי תוֹרָה, בְּשִׁעָה
שֶׁהִיא הַפּוּקָה שֶׁל דֶּרֶךְ הָעוֹלָם?

לְכֵן נֶאֱמָר בְּסִינֵי פְרַשְׁת צִיצִית - שֶׁהָרִי תִּכֵּן הַצִּיצִית הוּא,
כְּאִמּוֹר, לְמַעַלָּה מִטַּעַם וְדַעַת, כִּנּוּל: בְּשִׁעָה שְׂאִין אָדָם
מִתְחַשֵּׁב בְּשׁוֹם מְדִידוֹת וְהַגְבָּלוֹת שֶׁל טַעַם וְדַעַת, וּמִקִּיָּם
מִצּוֹת לְמַעַלָּה מִטַּעַם וְדַעַת, מִתְנַהֵג עִמּוֹ גַּם הַקּוֹדֶשׁ-בְּרוּךְ
הוּא לְמַעַלָּה מִהַגְבָּלוֹת הַטַּעַם.

מִפְטִיר ל וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: לֹא יִדְבֹר
אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית
עַל-כַּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנִתְּנוּ עַל-צִיצִית הַכַּנֹּף
פֶּתִיל תְּכֵלֶת: לֹא יִהְיֶה לָכֶם לְצִיצִית וְרֵאִיתֶם אוֹתוֹ
וּזְכַרְתֶּם אֶת-כָּל-מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם
וְלֹא-תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְכֵּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר-
אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לֹא מִלְּמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם
אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם:
כֹּא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: פַּפּ

ק"ט פסוקים, פל"ט סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עֲנִיִּים הֵינִי לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְהַמְכִּיָּה מְאֹד. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי-נֶעֱם, וְכָל-נִתְיַבְתִּיהָ שְׁלוֹם. אֵרֶךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ,
בְּשִׂמְלָהּ עֹשֶׂר וְכָבוֹד. יֵי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתֵּפֶר, שֶׁמִּקּוֹם הַתֵּפֶר יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנֶט חוֹגְרִים
בְּתַחֲלִיל שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו,
שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ורצה בדבריהם הנאמרים ברוך אתה יי הבורח בתורה ובמשה עבדו וב ישראל עמו ובנביאי האמת וצדק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזכור שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר). שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וישלח יהושע בן־נון מן־השטאים שנים אנשים מרגלים חרש (ח"י) ברו, פסתר שלחם כי לא רצה שידעו כל ישראל ברי שלא ופחדו בשלחו מרגלים לאמר ובה אמר לכו ראו את־הארץ ואת־יריחו וילכו ויבאו בית־אשה זונה ושמה רחב וישכבו־שמה לילה אחד: ב ויאמר למלך יריחו לאמר הנה אנשים באו הנה לעיר הזאת הלילה מבני ישראל לחפר לחפר לרגל את־הארץ: ג וישלח מלך יריחו אל־רחב לאמר הוציאי האנשים הבאים אליך אשר־באו לביתך כי לחפר את־כל־הארץ באו: ד ותקח האשה את־שני האנשים ותצפנו כל אחד במקום מיוחד ותאמר בן באו אלי

האנשים ולא ידעתי מאין המה: ה ויהי השער עומד לסגור בחשך שחשך היום והאנשים יצאו לא ידעתי אנה הלכו האנשים רדפו מהר אחריהם היות זה מקרוב יצאו כי תשיגום: ו והיא העלתם הגנה ותמנמנם במקום יותר נסתר בפשתי העץ בפשתים שהם עדין בחוד קנים הערכות המסודרים לה עלי־הגג: ז והאנשים רדפו אחריהם הדרך הירדן על עד המעברות מקום מעבר הירדן שהיו סבירים שחזרו לערכות מואב והשער סגור השוערים אחרי פאשר יצאו הירדפים אחריהם שאם עדין לא יצאו מן העיר לא יוכלו לצאת משם: ח והמה המרגלים מרם ישפכו

שי למורא

א מרגלים, לראות מאיזה מקום יכבושה בקלות. חרש, בשתיקה, שאיש לא ידע בדבר, רק הם לבדם. ואת יריחו, שהיתה קשה לכבוש כנגד כל הארץ. אשה זונה, מוכרת מיני מזון. ב לחפר, לרגל ולחפש את הסתרים שבה. ד ותצפנו, את כל אחד במקום מיוחד. ובמדרש תנחומא אמרו, שהמרגלים היו פינקם וכלב, ופינקם עמד לפינקם ולא ראוי, לפי שהיה במלאך. ודק את כלב היה צריך להצפין. ו ותמנמנם, פסחה אותם בתמננה למרי. בפשתי העץ, בקני פשתן שהם עדין כמו עצים. ז על המעברות, כמו עד המעברות שהוא מקום מעברי הפנים

הפטרה לפרשת שלח לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום ביהושע פרק ב

ב א וישלח יהושע בן־נון מן־השטאים שנים אנשים מרגלים חרש לאמר לכו ראו את־הארץ ואת־יריחו וילכו ויבאו בית־אשה זונה ושמה רחב וישכבו־שמה לילה אחד: ב ויאמר למלך יריחו לאמר הנה אנשים באו הנה הלילה מבני ישראל לחפר את־הארץ: ג וישלח מלך יריחו אל־רחב לאמר הוציאי האנשים הבאים אליך אשר־באו לביתך כי לחפר את־

כל־הארץ באו: ד ותקח האשה את־שני האנשים ותצפנו ותאמר בן באו אלי האנשים ולא ידעתי מאין המה: ה ויהי השער לסגור בחשך והאנשים יצאו לא ידעתי אנה הלכו האנשים רדפו מהר אחריהם כי תשיגום: ו והיא העלתם הגנה ותמנמנם בפשתי העץ הערכות לה עלי־הגג: ז והאנשים רדפו אחריהם הדרך הירדן על המעברות והשער סגור אחרי פאשר יצאו הירדפים אחריהם: ח והמה מרם ישפכו

עטרת מרים

שְׁמַר עֲצֻמוֹ וְאַנְחֵנוּ נִקְיִים כִּי לֹא הָיָה
אֲפֹשֶׁר לְשֹׁמְרוֹ מִן הַמִּיתָה וְכָל אֲשֶׁר
יְהִי אֶתְךָ בְּבִית דָּמוֹ כְּרֹאשֵׁנוּ
אִם־יִדְּבָרְנוּ זֶה בְּאִפְסֵי שְׁמִלְטוֹ שְׁאֵר
יֹשְׁבֵי הָעִיר כֹּה־הָיָה וְהָיִינוּ נִקְיִים
מִשְׁבַּעֲתֶךָ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ:
כֹּא וְתֹאמַר כְּדַבְּרִיכֶם כִּן־הוּא
וְתִשְׁלַחֵם דְּרוֹ הָהָר וְיִלְכוּ וְתִקְשְׁרֻ
אֶת־תִּקְנֵת הַשָּׁנִי בַחֲלוֹן:
כֹּכ וְיִלְכוּ וְיָבֹאוּ הִהָרָה וְיִשְׁכְּבוּ
שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ
הָרִדְפִים וְיִבְקֶשׁוּ הָרִדְפִים בְּכָל־
הַדֶּרֶךְ וְלֹא מֵצְאוּ: כֹּכ וְיִשְׁכְּבוּ שְׁנֵי
הָאֲנָשִׁים וְיִרְדּוּ מִהָהָר וְיַעֲבְרוּ
וְיָבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּנְיָמִן וְיִסְפְּרוּ־לּוֹ
אֶת־כָּל־הָאֲרָץ וְגַם־נִמְגְּוּ כָל־יֹשְׁבֵי הָאֲרָץ מִפְּנֵינוּ:

שי למורא

"שני" (כג) ויעברו, עברו את הדרך.
כד) כי נתן ה' בידנו, כזה שראו
שהצילם ה' בדרך גם.

אֶתְךָ בְּבִית דָּמוֹ כְּרֹאשֵׁנוּ אִם־יִדְּבָרְנוּ
בּוֹ: כֹּא־מִתְגִּידִי אֶת־דְּבָרְנוּ זֶה וְהָיִינוּ
נִקְיִים מִשְׁבַּעֲתֶךָ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: כֹּא וְתֹאמַר
כְּדַבְּרִיכֶם כִּן־הוּא וְתִשְׁלַחֵם וְיִלְכוּ וְתִקְשְׁרֻ
אֶת־תִּקְנֵת הַשָּׁנִי בַחֲלוֹן: כֹּכ וְיִלְכוּ וְיָבֹאוּ
הִהָרָה וְיִשְׁכְּבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ
הָרִדְפִים וְיִבְקֶשׁוּ הָרִדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ
וְלֹא מֵצְאוּ: כֹּכ וְיִשְׁכְּבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים
וְיִרְדּוּ מִהָהָר וְיַעֲבְרוּ וְיָבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ
בִּנְיָמִן וְיִסְפְּרוּ־לּוֹ אֶת־כָּל־הָאֲרָץ
וְגַם־נִמְגְּוּ כָל־יֹשְׁבֵי הָאֲרָץ מִפְּנֵינוּ:

אֶת־כָּל־הָאֲרָץ וְגַם־נִמְגְּוּ כָל־יֹשְׁבֵי הָאֲרָץ מִפְּנֵינוּ:
אֶת־כָּל־הָאֲרָץ וְגַם־נִמְגְּוּ כָל־יֹשְׁבֵי הָאֲרָץ מִפְּנֵינוּ:
אֶת־כָּל־הָאֲרָץ וְגַם־נִמְגְּוּ כָל־יֹשְׁבֵי הָאֲרָץ מִפְּנֵינוּ:
אֶת־כָּל־הָאֲרָץ וְגַם־נִמְגְּוּ כָל־יֹשְׁבֵי הָאֲרָץ מִפְּנֵינוּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקִיָּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמַהֲרָה יָבֹוא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמו בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

המולד: יום ג', שעה 3 בצהריים, 38 דקות ו-2 חלקים.
ראש חדש תמוז, ביום הרביעי וביום החמישי, הבא עלינו לטובה.

עליהן | קטרת לפני יהוה מחר והיה האיש
אשר יבחר יהוה הוא הקדוש רב לכם בני לוי:
(ישראל) ח ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי:
ממעט מפם פי ההבדיל אלהי ישראל אתכם
מעדת ישראל להקריב אתכם אליו לעבד את-
עבדת משכן יהוה ולעמוד לפני העדה לשרתם:
ויקרב אתך ואת כל אחיך בני לוי אתך
ובקשתם גם כהנה: א לכן אתה וכל עדתך
הנעדים עליהוה ואהרן מה הוא פי כתיב תלונו
קרי תלינו עליו: ב וישלח משה לקרא לדתן
ולאבירים בני אליאב ויאמרו לא נעלה: ג המעט
פי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו
במדבר פי תשתרר עלינו גם השתרר:

קריאת התורה למנחת שבת קודש
זו ויקח קרח בן יצחק בן קהת בן לוי
ודתן ואבירים בני אליאב ואון בן פלתי בני
ראובן: ד ויקמו לפני משה ואנשים מבני-
ישראל חמשים ומאתים גשיאי עדה קראי
מועד אנשי-שם: ה ויקהלו על משה ועל אהרן
ויאמרו אלהם רב לכם פי כל העדה כלם
קדשים ובתוכם יהוה ומדוע תתנשאו על קהל
יהוה: ו וישמע משה ויפל על פניו: ז וידבר
אל קרח ואל כל עדתו לאמר בקר וידע יהוה
את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו ואת
אשר יבחר בו יקריב אליו: ח זאת עשו קחו לכם
מחתות קרח וכל עדתו: ו תנו בהן אש ושימו

המשך ביאור למס' ערכין ליום שישי עמ' א

17 שנה עד שנת החורבן שהיתה בתשע עשרה לכיבוש, אף בלא
18 שנת הגלות עצמה ובלא שנת החורבן, אחת עשרה שנה, הוסף
19 על כך חמש עשרה שנה, שלדברי רבינא היו מהחורבן עד נבואת
20 יחזקאל, הרי עשרים ושש.
21 מתרצת הגמרא: מי סברת שלש גלויות הוּו – האם סבור אתה
22 ששלש גלויות היו, בשבע לכיבוש יהויקים, בשמונה עשרה
23 ובתשע עשרה. לא כך הוא אלא שתי גלויות היו, וכך פירוש
24 השמועה, גלו בשנת שבע לכיבוש יהויקים, שהיא שנת
25 שמונה למלוכת נבוכד נצר, שמלך שנת אחת קודם שכיבש את
26 יהויקים, וגלו בשנת שמונה עשרה לכיבוש יהויקים, שהיא
27 שנת תשע עשרה למלוכת נבוכד נצר. והיה חורבן הבית בשנת
28 שמונה עשרה לכיבוש יהויקים שהיא עשר שנים מגלות יהויכין
29 ובלא שנת הגלות עצמה, הוסף על כך חמש עשרה שנים
30 שמהחורבן עד הנבואה, הרי עשרים וחמש שנה מגלות יהויכין
31 עד נבואת יחזקאל. וכדאמר מר בשנה ראשונה למלכותו,
32 כיבש נבוכדנצר את העיר נינוה,

1 הוסף על כך ארבע עשרה שנה שיש לשיטתך מהחורבן עד
2 נבואת יחזקאל, כולל שנת החורבן ושנת היובל, עשרים ושש
3 הוּו – נמצא ששנת הנבואה היא שנת העשרים ושש לגלות
4 יהויכין, וקשים אף לדברך דברי יחזקאל בעשרים וחמש שנה
5 לגלותנו. אלא מאי אית לך למימר – אלא מה תאמר, שחשבון
6 השנים של עשרים וחמש שנה לגלות יהויכין הוא לבר משנת
7 דגלו בה – חוץ לשנת הגלות עצמה, שאין שנת הגלות מן
8 החשבון, לדידי נמי לבר משנת דגלו בה – אף לדברי, שחמש
9 עשרה שנה היו משנת החורבן עד נבואת יחזקאל מתייבש
10 החשבון ששנת הנבואה נמנית כשנת עשרים וחמש לגלות
11 ושהיתה אחת עשרה שנה קודם החורבן, ולפי שאין שנת הגלות
12 מן החשבון.
13 מקשה הגמרא: מכל מקום, תשסרי לרבינא קשיא – אף
14 שמויבש לדברי רבינא חשבון השנים בדברי יחזקאל, בכל אופן,
15 מה ששינוי שגלו בתשע עשרה לכיבוש יהויקים קשה לדבריו,
16 שהרי גלות יהויכין היתה בשנת שבע לכיבוש יהויקים, ומאותה

פרק ג משנה יז

רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה, אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה, אין יראה. אם אין יראה, אין חכמה. אם אין דעת, אין בינה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין קמה, אין תורה. אם אין תורה, אין קמה. הוא היה אומר, כל שחכמתו מרבה ממעשיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרבין ושרשיו מעטין, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר: והיה כעדר ערבה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן חרדים במדבר ארץ מלחה ולא תשב. אבל כל שמעשיו מרבין מחכמתו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מעטין ושרשיו מרבין, שאפלו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו, שנאמר: והיה כעין שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חם, והיה עלהו רענן, ובשנת בצורת לא ידאג, ולא ימיש מעשות פרי:

נקודות משיחות קודש

להבנת הענין יש להביא את דברי הגמרא³, "שורש זו הנשמה וענף זה הגוף". ויש לעיין, כיצד משווים ענף ושורשים לגוף ונשמה; שכן, בעוד הענפים צומחים מן השורשים, הגוף אינו נברא מן הנשמה (אלא הם נבראים שונים שחברו יחדיו)? ההסבר הוא: באומרה "ענף זה הגוף", אין כוונת הגמרא לגוף הגשמי, אלא לחלק מן הנשמה (עצמה) היורה ו"מתלבש" בתוך הגוף⁴. את החלק הזה בנשמה משווה הגמרא ל"ענף", כי אמנם השורש של חלק זה הוא באותו חלק עיקרי של הנשמה, שכידוע⁵ אינו יורד למטה להתלבש בגוף.

ההבדל בין שני חלקי הנשמה מתבטא בהשפעתם על גוף האדם: החלק בנשמה ש"מתלבש" בגוף הגשמי, הוא מוגבל (בהתאם למגבלות הגוף) ועל-כן גם השפעתו על הגוף מוגבלת. לעומת זאת, אותו חלק בנשמה שאיננו "מתלבש" בגוף, הוא למעלה ממגבלות הגוף וממילא גם השפעתו עליו - בדרך של "מקיף" - היא בלתי מוגבלת.

על-דרך זה הוא בעבודת האדם: ההשפעה שיש לאותו חלק בנשמה המתלבש בגוף, על האדם, היא השפעה מוגבלת ש"על-פי טעם ודעת". לעומת זאת עיקר הנפש, שאינו מתלבש בגוף מביא את האדם לביטול ולהתמסרות לקב"ה באופן מוחלט, ללא כל מגבלות, למעלה מטעם ודעת.

דרגת ביטול זו, שמקורה בעיקר הנשמה (שכאמור, אינה מוגבלת) מתבטאת במיוחד בעבודת ה' בדרך של "קבלת עול". עבודה כזאת מסמלת ביטול והתמסרות לקב"ה באופן שלמעלה מטעם ודעת ולמעלה מכל מדידה והגבלה שזה מסמל את ענין המעשה.

לפי זה מובנים דברי המשנה, המשווה חכמה לענפים, ומעשה - לשורשים:

עבודת ה' המבוססת על שכל האדם - "חכמתו" - מקורה באותו חלק הנשמה (ה"מתלבש" בגוף הגשמי) ומשול ל"ענף" הנמשך מעיקר הנשמה. לעומת זאת, עבודת המעשה = קבלת עול - מקורה בעיקר הנשמה (שאינו "מתלבש" בגוף הגשמי) המשול ל"שורשים".

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1210)

בלשון המשנה קיים לכאורה סתירה, כקושיית המפרשים: כי באמרו אם אין תורה אין דרך-ארץ, נראה שאי אפשר לקנות הדרך-ארץ אם לא שקדמה אליה קניית התורה מקודם, ואחר כך אומר אם אין דרך ארץ אין תורה, שאי אפשר לקנות התורה אם לא שקדם אליה מתחילה דרך-ארץ?

יש שתייצו, שאמנם אין מדובר בקדימה ואיחור, אלא שצריכים את שניהם יחד, ואי אפשר לזה בלא זה². ומה שבחירה המשנה להתחיל בתורה דוקא, הוא משום שרוב בני ישראל שייכים לדרך-ארץ יותר מאשר לתורה, ומכיון שהתורה על הרוב תדבר, לכן תחילה מדברת המשנה לאלו ה"בעלי דרך ארץ" שידעו, שאם אין תורה אין דרך-ארץ! ואח"כ מדברת המשנה ל"בעלי תורה" שהם המיעוט, שידעו שאם אין דרך-ארץ אין תורה. אלא שלפי זה לא מובן סוף המשנה "אם אין קמה אין תורה אם אין תורה אין קמה", שגם כאן צריך לומר שאין זה קדימה ואיחור, כי-אם שניהם יחד, ואי אפשר לזה בלא זה. אבל היאך אפשר להסביר טעם להקדמת קמה לתורה, שהרי על פי פירוש הנ"ל צריך לפרש כך:

מכיון שהתורה על הרוב תדבר, לכן ראשית מדברים לרוב בני ישראל ה"בעלי תורה" שאם אין קמה - אין תורה, ואח"כ למיעוט ה"בעלי קמה" שאם אין תורה אין קמה. והרי לדאבונו אי אפשר לומר שהרוב הם "בעלי תורה" שצריך להזהיר אותם שאם אין קמה אין תורה.

ועל כן נראה לפרש להיפך, שהעיקר וההתחלה היא בתורה, כהסדר במשנה, וכוונת המשנה לומר שבלי תורה אין שום דבר, ולכן "אם אין תורה, אין דרך-ארץ" אלא כדי שלא נאמר שיש להסתפק בתורה לבד, לכן מבהירה המשנה ש"אם אין דרך ארץ, אין תורה" ולכן צריך גם דרך-ארץ. אבל הוא צריך להיות מושתת ומוסד על התורה.

(שיחות קודש תשל"א - פרשת אחר"ק)

התנא משווה חכמה לענפים, ומעשים לשורשים. לכאורה, ההשוואה היתה צריכה להיות הפוכה בדיוק - שהרי החכמה היא המקור והשורש לכל המעשים שבאים רק לאחר מכן; לפי זה ראוי היה להשוות חכמה לשורשים ומעשים לענפים!?

(1) מדרש שמואל. (2) עיין תוספות יו"ט. (3) סנהדרין קי, ב. (4) "עד שמתפעלת ומקבלת שינויים משינויי הגוף" (שער היחוד והאמונה פ"ז). (5) לקוטי-תורה שלח מ, ב.

לוח זמנים לשבוע פרשת שלח בחו"ל (קרח באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
			ש	א	ש	א										
באר שבע (ק)	5:38	5:39	8:27	8:29	9:08	9:10	10:21	10:23	13:18	13:20	19:48	19:49	20:18	20:19	19:29	20:31
חיפה (ק)	5:33	5:35	8:23	8:25	9:05	9:07	10:19	10:20	13:18	13:19	19:55	19:56	20:22	20:23	19:25	20:35
ירושלים (ק)	5:34	5:36	8:24	8:26	9:06	9:07	10:19	10:20	13:17	13:18	19:53	19:54	20:18	20:19	19:14	20:31
תל אביב (ק)	5:36	5:37	8:25	8:27	9:07	9:09	10:21	10:22	13:19	13:20	19:51	19:51	20:21	20:21	19:31	20:34
אוסטריה, וינה (ק)	4:54	4:57	7:38	7:41	8:53	8:55	10:16	10:17	13:37	13:38	20:59	20:59	21:44	21:43	20:41	22:03
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:36	7:37	9:17	9:18	9:57	9:58	10:47	10:48	12:52	12:53	17:10	17:12	17:40	17:42	16:53	17:54
אוקראינה, אודסה (ק)	5:05	5:07	7:53	7:55	9:00	9:02	10:21	10:23	13:39	13:40	20:54	20:54	21:36	21:36	20:36	21:54
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:29	4:32	7:14	7:16	8:28	8:30	9:50	9:52	13:11	13:12	20:32	20:32	21:17	21:16	20:14	21:35
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:38	4:41	7:21	7:24	8:38	8:40	10:01	10:02	13:22	13:23	20:45	20:45	21:30	21:30	20:28	21:50
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	4:55	4:58	7:22	7:28	8:59	9:01	10:23	10:25	13:49	13:50	21:20	21:20	22:08	22:08	21:02	22:29
אוקראינה, קייב (ק)	4:47	4:49	7:09	7:16	8:51	8:53	10:16	10:17	13:41	13:42	21:13	21:13	22:02	22:02	20:55	22:24
איטליה, מילאנו (ק)	5:35	5:37	8:25	8:27	9:28	9:30	10:49	10:50	14:05	14:06	21:18	21:19	21:56	21:56	21:01	22:13
אקוודור, קיטו (ח)	6:13	6:14	8:41	8:43	9:13	9:14	10:15	10:16	12:47	12:48	18:20	18:21	18:44	18:45	18:03	18:54
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	8:01	8:01	9:48	9:49	10:26	10:27	11:18	11:19	13:26	13:27	17:52	17:54	18:21	18:23	17:36	18:34
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	9:11	9:12	10:45	10:46	11:27	11:28	12:15	12:16	14:17	14:19	18:24	18:26	18:57	18:59	18:08	19:12
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:40	5:43	8:33	8:35	9:23	9:24	10:39	10:41	13:46	13:47	20:37	20:37	21:11	21:12	20:19	21:26
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:25	5:27	8:17	8:19	9:10	9:11	10:27	10:29	13:36	13:37	20:31	20:31	21:06	21:06	20:13	21:21
ארה"ב, גרסי סיטי (ק)	5:26	5:28	8:18	8:20	9:10	9:12	10:28	10:29	13:36	13:37	20:31	20:32	21:07	21:07	20:14	21:22
ארה"ב, דטרויט (ק)	5:56	5:58	8:48	8:50	9:43	9:45	11:02	11:03	14:13	14:14	21:13	21:13	21:50	21:50	20:55	22:05
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:22	6:23	9:11	9:12	9:51	9:52	11:03	11:04	13:59	14:00	20:27	20:27	20:55	20:55	20:09	21:07
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:42	5:44	8:33	8:34	9:16	9:18	10:30	10:32	13:30	13:31	20:06	20:07	20:38	20:38	19:49	20:51
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:31	6:32	9:17	9:19	9:55	9:56	11:06	11:07	13:57	13:59	20:16	20:17	20:43	20:44	19:58	20:55
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:19	5:21	8:11	8:13	9:04	9:06	10:22	10:24	13:32	13:33	20:29	20:29	21:05	21:05	20:11	21:20
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:50	5:52	8:42	8:44	9:34	9:36	10:52	10:53	14:00	14:01	20:54	20:54	21:30	21:30	20:36	21:44
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:16	5:18	8:08	8:10	9:02	9:04	10:20	10:22	13:31	13:32	20:30	20:30	21:06	21:06	20:12	21:22
בוליביה, לה-פס (ח)	7:00	7:01	9:13	9:15	9:46	9:47	10:43	10:44	13:05	13:06	18:09	18:11	18:34	18:36	17:52	18:45
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:27	5:29	7:44	7:46	9:34	9:36	10:59	11:00	14:26	14:27	22:02	22:02	22:53	22:52	21:44	23:15
בלגיה, בריסל (ק)	5:29	5:32	7:45	7:46	9:35	9:37	10:59	11:01	14:26	14:27	22:00	22:00	22:50	22:49	21:42	23:12
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:48	6:49	8:53	8:54	9:27	9:28	10:22	10:23	12:39	12:40	17:34	17:36	17:56	17:57	17:17	18:07
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:35	6:36	8:40	8:41	9:14	9:15	10:10	10:11	12:27	12:28	17:19	17:21	17:45	17:47	17:02	17:57
בריטניה, לונדון (ק)	4:43	4:46	7:03	7:04	8:51	8:53	10:16	10:18	13:44	13:45	21:24	21:23	22:13	22:12	21:09	22:35
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:40	4:43	7:11	7:12	8:54	8:56	10:21	10:22	13:54	13:55	21:42	21:42	22:39	22:38	21:27	23:05
גרמניה, ברלין (ק)	4:44	4:46	7:09	7:10	8:54	8:56	10:20	10:22	13:51	13:52	21:35	21:35	22:27	22:27	21:17	22:52
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:16	5:18	7:46	7:50	9:20	9:22	10:44	10:45	14:09	14:10	21:39	21:39	22:27	22:27	21:21	22:48
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:55	6:56	8:55	8:57	9:30	9:31	10:25	10:26	12:39	12:41	17:31	17:33	17:51	17:53	17:15	18:03
הודו, מומבאי (ח)	6:02	6:04	8:45	8:46	9:19	9:21	10:28	10:29	13:14	13:15	19:19	19:20	19:45	19:46	19:02	19:56
הודו, פונה (ח)	5:59	6:01	8:42	8:43	9:16	9:17	10:24	10:26	13:10	13:11	19:14	19:15	19:40	19:41	18:57	19:51
הונגריה, בודפשט (ק)	4:47	4:49	7:32	7:35	8:44	8:46	10:06	10:08	13:26	13:27	20:45	20:45	21:28	21:28	20:27	21:47
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:29	4:31	7:21	7:23	8:14	8:15	9:31	9:33	12:40	12:42	19:36	19:37	20:12	20:12	19:19	20:27
יוון, אתונה (ק)	6:03	6:05	8:55	8:57	9:43	9:45	10:59	11:01	14:04	14:05	20:51	20:52	21:25	21:25	20:34	21:39
מולדובה, קישינב (ק)	5:10	5:12	7:57	7:59	9:06	9:08	10:28	10:29	13:47	13:48	21:04	21:04	21:46	21:46	20:46	22:05

לוח זמנים לשבוע פרשת שלח בחו"ל (קרח באה"ק) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:59	6:00	8:42	8:43	9:16	9:18	10:25	10:26	13:11	13:13	19:17	19:18	19:43	19:44	19:00	19:54
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	8:11	8:11	9:33	9:34	10:19	10:20	11:05	11:06	13:01	13:03	16:52	16:55	17:29	17:31	16:36	17:45
נפאל, קטמנדו (ח)	5:09	5:11	7:57	7:58	8:35	8:37	9:47	9:48	12:41	12:42	19:03	19:03	19:31	19:32	18:45	19:43
סין, בייג'ין (ח)	4:46	4:48	7:38	7:40	8:29	8:31	9:46	9:48	12:54	12:55	19:47	19:47	20:22	20:22	19:27	20:36
סינגפור, סינגפור (ח)	7:01	7:02	9:30	9:32	10:02	10:03	11:05	11:06	13:37	13:38	19:13	19:14	19:37	19:38	18:56	19:47
פולין, ורשא (ק)	4:15	4:17	6:38	6:39	8:24	8:26	9:50	9:52	13:20	13:21	21:02	21:01	21:55	21:54	20:43	22:18
פרו, לימה (ח)	6:28	6:29	8:46	8:47	9:17	9:18	10:16	10:17	12:40	12:42	17:53	17:54	18:18	18:19	17:36	18:29
צרפת, ליון (ק)	5:51	5:53	8:40	8:43	9:45	9:47	11:06	11:07	14:22	14:23	21:34	21:35	22:15	22:15	21:17	22:33
צרפת, פריז (ק)	5:47	5:50	8:28	8:31	9:48	9:50	11:11	11:13	14:33	14:34	22:00	22:00	22:44	22:44	21:42	23:04
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:47	5:48	8:19	8:20	8:51	8:52	9:55	9:56	12:30	12:31	18:11	18:12	18:35	18:36	17:54	18:45
קנדה, טורונטו (ק)	5:36	5:39	8:28	8:30	9:26	9:28	10:45	10:47	13:58	14:00	21:06	21:06	21:41	21:41	20:48	21:58
קנדה, מונטריאול (ק)	5:06	5:08	7:55	7:58	8:59	9:01	10:20	10:21	13:36	13:37	20:48	20:48	21:28	21:27	20:30	21:45
קפריסין, לרנקה (ק)	5:32	5:34	8:24	8:25	9:08	9:10	10:23	10:24	13:24	13:25	20:03	20:03	20:34	20:35	19:45	20:48
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:18	4:21	6:58	7:00	8:36	8:38	10:05	10:07	13:42	13:43	21:38	21:38	22:40	22:39	21:20	23:10
רוסיה, מוסקבה (ח)	3:45	3:48	6:32	6:33	8:06	8:08	9:36	9:38	13:16	13:17	21:23	21:22	22:25	22:23	21:04	22:58
רוסיה, רוסטוב-על-הדון (ח)	4:25	4:28	7:12	7:14	8:22	8:24	9:44	9:46	13:03	13:04	20:21	20:21	21:04	21:04	20:03	21:22
שווייץ, ציריך (ק)	5:29	5:32	8:16	8:18	9:27	9:28	10:48	10:50	14:08	14:09	21:32	21:32	22:10	22:09	21:14	22:28
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:52	5:54	8:31	8:33	9:04	9:06	10:11	10:12	12:53	12:54	18:48	18:49	19:13	19:14	18:31	19:24

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרִיךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגְיַעֲנוּ לְמַחֲזוֹ חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׂמֻחָה וְלִשְׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אֹיֵב וְאֹרֵב וְלַסָּטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל-פְּרִיעָנִיּוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאִינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שי הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שר** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # **00686**
23/06/2019

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

